Gh. Buzatu
Coordonator

MAREȘALUL ANTONESCU
la judecata istoriei

Editura Mica Valahie ● Bucureşti

MAREŞALUL ANTONESCU LA JUDECATA ISTORIEI

COLECȚIA

ROMÂNII ÎN ISTORIA UNIVERSALĂ
THE ROMANIANS IN WORLD HISTORY

(VOL. 96)

Coordonator:
GH. BUZATU

ISBN: 978-606-8304-13-7

Coperta: Cornel Beldiman

GH. BUZATU, coordonator

MAREŞALUL ANTONESCU LA JUDECATA ISTORIEI

CONTRIBUȚII, MĂRTURII ŞI DOCUMENTE

Editura MICA VALAHIE
BUCUREȘTI
2011

MV

EDITURA MICA VALAHIE
Tel. 0722.33.99.84, 021-642.51.02
www.micavalahie.ro
micavalahie@yahoo.com

SUMAR

CUVÂNT ÎNAINTE

Gh. Buzatu, *Mareşalul Ion Antonescu la judecata istoriei* ……... 7

I. STUDII

Acad. Dan Berindei, *Dreapta cumpănire* …….. 15
Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Mareşalul Ion Antonescu* ……... 18
Jipa Rotaru, *O carieră militară strălucită* ……. 34
V.F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, *Pentru cauza Basarabiei, 1917-1918* …….. 75
V.F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Ataşat militar (1922-1926)* ……... 77
Dana Beldiman, *Mişcarea legionară şi armata* …… 92
Didi Miler, *Demnitatea de Mareşal în istoria României* …….. 106
Teodor Mavrodin, *Fapte de arme* …….. 109
Larry L. Watts, *O Casandră a politicii româneşti din veacul XX* ……. 115
V.F. Dobrinescu, *Schimbarea de regim politic din România (septembrie 1940) în opiniile diplomatului francez Henry Spitzmüller* …… 118
Gh. Buzatu, *22 iunie 1941: Clipa astrală a istoriei naționale* …….. 125
Horia Dumitrescu, Gh. Buzatu, *Războiul din Răsărit: cauze, desfăşurări şi faze* ……. 128
Florin Constantiniu, *Regimul Antonescu* ……... 138
Anatol Petrencu, *Mareşalul şi Basarabia* ……. 142
Kurt W. Treptow, *Decizia de trecere a Nistrului* …….. 147
Octavian Burcin, *Odessa 1941* ……... 153
Virgiliu Z. Teodorescu, *Actul de cultură în viziunea lui Antonescu* ……. 162
Raoul Şorban, *Un gest de respect față de istorie* …….. 189
Adrian Păunescu, *"România n-a ucis, d-le Wiesel!..."* ……. 191
Gh. Buzatu, *HOLOCAUST şi holocaust* …… 193
Ion Coja, *Scurt istoric al „holocaustului"* …… 201
Şerban Alexianu, *Gheorghe Alexianu* ……... 224
Gheorghe Barbul, *Ion Antonescu şi armistițiul* …… 240
Robert Zidaru, *23 august 1944: Preliminarii şi desfăşurare* …… 248
Gh. Buzatu, Stela Cheptea, *...Şi a fost 23 august* …….. 267
Mareşal Ion Antonescu, *23 august 1944: Însemnări din celulă* …… 289
Regele Mihai I, *Actul de la 23 august 1944* …….. 294
Radu Theodoru, *În numele adevărului* …….. 308
Ioan Dan, *"Procesul"...* …… 311
Adrian Păunescu, *E timpul ca procesul să fie rejudecat!* …… 332
Henriette Magherescu, *"Eu am consemnat « Ultimul cuvânt »"* …….. 334

Cezar Mâță, Mihai Popa, Mihai Lupoi, *"...De ar fi să reîncep, aş face la fel!"* …….. 342
Constantin Fiță, *Execuția* ……... 352
Gh.I. Ioniță, *Mareşalul Antonescu – pro sau contra?* ……... 354

II. ANTONESCU – PRO ŞI CONTRA

N. Iorga, *Un minister Antonescu* ……... 377
Mareşal Ion Antonescu, *Eu lupt întotdeauna cu Rusia* ……. 378
C. Rădulescu-Motru, *Mareşalul Ion Antonescu* …… 380
Constantin I. Kirițescu, *Antonescu angajează România în război* …… 383
Andreas Hillgruber, *Mareşalul Ion Antonescu şi Adolf Hitler* ……... 385
Sextil Puşcariu, *Basarabia* …… 388
Ion Petrovici, *După dezrobirea Moldovei cotropite* …….. 390
Vasile Harea, *Bolşevismul şi România* …….. 393
George Magherescu, *Aşa a început catastrofa* …….. 396
Ion Pantazi, *Vina principală a Mareşalului* …….. 399
General Ion Gheorghe, *Nu el a trasat calea României* …….. 402
Şerban C. Andronescu, *Singurătatea alergătorului de cursă lungă* ……. 404
General Constantin Pantazi, *Prizonieri la Moscova (1944-1946)* ……. 406
General Platon Chirnoagă, *Execuția Mareşalului Antonescu* ……... 418
Grigore Gafencu, *Mareşalul cade ca un martir* …… 421
Eduard Mezincescu, *Istoria poate fi falsificată* ……. 423
Nicolae Baciu, *Conştiința întreagă a unui neam* …….. 425
Vlad Hogea, *Roller versus Antonescu* …… 430
Mihai Ungheanu, *Delirul şi Cominternul* …… 435
Mircea Dogaru, *Hiroshima, Hiroshima, Hiroshima!* …… 456
Corneliu Vadim Tudor, *Exegi monumentum...* ……. 459

MAREŞALUL ION ANTONESCU LA JUDECATA ISTORIEI

GH. BUZATU

Mareşalul Ion Antonescu - mai este necesar să subliniem? - a intrat deja în legendă. O legendă care, cu trecerea timpului, a prins, nimic mai simplu, contur, iar în cele din urmă s-a consolidat temeinic, astfel că, astăzi, orice tentativă de a o "demola" ori ridiculiza stârneşte, în cel mai fericit caz, mila… El a trăit, după cum şi-a dictat. Iar, în clipa supremă, a dovedit că a ştiut *şi cum să moară! Era nu atât un răspuns dat bezmeticilor ajunşi* Învingători*, cât, mai degrabă, o lecţie dată poporului român într-una din clipele cele mai groaznice ale existenţei sale de două ori milenare, o sfidare adresată netrebniciei şi neputinţei şi, de ce nu, un legământ, în sensul:* Nu vă părăsesc! Voi reveni!

Timpul l-a confirmat. Mareşalul Ion Antonescu este mai prezent decât oricând în inima şi conştiinţa românilor[1]*. Nici un fel de dictatură, cât de violentă ori de paşnică, nici cea comunistă şi nici cea democratică de faţadă, nici prostia şi nici răzbunarea neghioabă, nici cenzura, legiuirile strâmbe şi propaganda cea mai persistentă şi sofisticată, dinspre stânga, dreapta ori de la centru, nu au reuşit şi nu vor reuşi să-l "detroneze" ori să-l compromită pe Mareşal în ochii poporului său. Priviţi imaginile oferite cu generozitate de TV chiar în aceste zile. Sunteţi martorii demolării în serie a busturilor Mareşalului. Ce se întâmplă? Revin vremurile barbarilor ori ni s-a mutat ţara pe meleagurile talibanilor? Nicidecum. În fapt, cu fiecare bust distrus, Mareşalul îşi consolidează reputaţia şi locul în căminurile celor mulţi şi tăcuţi, dar care, realmente,* fac *şi* suportă

[1] Vezi Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria Românilor în secolul XX (1918-1948)*, Bucureşti, 1999, p. 401 şi urm.; Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, *România şi al doilea război mondial. O bibliografie,* Iaşi, 1981; Gh. Buzatu, *România în epoca celui de-al doilea război mondial. O bibliografie,* în vol. *România şi războiul mondial din 1939-1945,* Iaşi, 1995, pp. 69-110.

istoria. El, care a fost un om al veacului său, cu calităţile şi defectele sale, mari sau mici, unele în afară de serie, altele – cât muntele. Iar, multe dintre ele, inventate ori puse în seamă-i de neprieteni. Ceea ce este acelaşi lucru. Dar a făurit istorie, pentru şi alături de ai săi, Poporul Român. Iată de ce a vorbi despre Ion Antonescu nu înseamnă câtuşi de puţin a-l reabilita pe Mareşal*. Ci a te apleca asupra trecutului acestui neam, punând în lumină atât capitolele fericite, dar şi cele sumbre, nedemne. Trecutul, temelie sigură a viitorului, trebuie cunoscut. Aşa cum a fost. Iar nu aşa cum ne-ar place, într-un moment sau altul al evoluţiei noastre, după cum bat vânturile, ne dictează interesele ori schimbă politicienii culorile… Antonescu aparţine istoriei şi istoricilor. Nicidecum politicienilor. Care n-au ştiut şi nu ştiu să facă altceva mai bun cu Mareşalul decât fie să-l fi ucis mişeleşte, fie, precum în prezent, să se ia la trântă cu postumitatea-i oricum de legendă! Este lesne de prevăzut cine va ieşi de-aici* învins*. Întrucât istoria s-a scris, iar marii actori, care au fost, nu mai pot fi convocaţi pentru a … reface "jocul". Trecutul nu se confundă cu un castel din cuburi, montat de mii de ori, demontat – dacă vreţi! – pentru că, pur şi simplu, Marelui Arhitect nu i-a reuşit făcătura!*

Legenda Antonescu *priveşte, evident, un personaj real, care s-a identificat cu patimile, grozave, încercate de poporul său în cuprinsul veacului XX şi pe care, încă astăzi, le resimte din plin.*

Născut la 2/14 iunie 1882, la Piteşti, Ion Antonescu provenea dintr-o familie obişnuită. S-a dedicat carierei armelor, rămânându-i credincios vreme de aproape 50 de ani. A participat, între 1913 şi 1919, la toate campaniile militare ce au condus la desăvârşita unire a tuturor românilor. A avut un rol important la conferinţele internaţionale care au trasat Noua Europă de după Războiul Mondial din 1914-1918, iar între 1922 şi 1926 a fost diplomat militar. Dovedind calităţi de excepţie şi nebeneficiind, în vreun fel, de rodul unor întâmplări ori susţineri, el a traversat toate treptele ierarhiei militare[2]*, începând cu gradul de sublocotenent, în 1904. S-a preocupat de organizarea şi destinul învăţământului militar românesc ori al Oştirii în ansamblu, ca şef al Statului Major General ori ca titular al Ministerului de Război din Bucureşti, deşi, cel mai adesea, a preferat*

[2] Vezi Alesandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în al doilea război mondial. 1941-1945,* Bucureşti, 1999, pp. 24-26; Gh. Nicolescu, Teofil Oroian, coordonatori, *Şefii Statului Major General. 1859-2000*, Bucureşti, 2001, pp. 163-189.

să funcţioneze la trupă. Evenimentele dramatice din ajunul şi de la începutul Războiului Mondial din 1939-1945, concretizate, între altele, cu prăbuşirea României Mari la 1940, l-au propulsat pe generalul de 58 de ani, prin voinţa şi cu concursul întregii clase politice de la Bucureşti, în funcţia de premier şi la rangul de Conducător al Statului Român. A avut un rol major în determinarea implicării României în cel de al Doilea Război Mondial, cu începere din ziua de 22 iunie 1941, alături de Germania lui Adolf Hitler. Dar Războiul din Răsărit a fost unul paralel cu acela al Reichului nazist, nu l-a făcut din admiraţie pentru Führer ori din afinităţi în concepţie sau în finalitate, ci exclusiv din grija şi în interesul României – reîntregirea Ţării mutilate şi îndepărtarea pericolului bolşevismului dinspre Est. *Cum se ştie, războiul României împotriva URSS şi a celorlalte Naţiuni Unite s-a încheiat catastrofal, iar, în context, prin trădare şi din laşitate, Conducătorul Statului Român a fost demis, arestat şi încredinţat, împreună cu unii dintre colaboratorii săi cei mai apropiaţi, inamicului din ajun, dinainte de 23 august 1944, adică lui I.V. Stalin,* Ţarul Roşu de la Kremlin*. După o detenţie de aproape doi ani la Moscova, au urmat farsa unui proces la Bucureşti, sub egida "Tribunalului Poporului", condamnarea la moarte şi execuţia, la 1 iunie 1946. Osânditul a reuşit să se apere, ca în toate momentele critice ale existenţei sale, în mod strălucit şi, după cum am precizat, tot la fel de bine a ştiut să moară. Nicicum altfel decât prin a comanda el însuşi pistolarilor alcătuind echipa de execuţie!*

Au trecut, de atunci, mai multe decenii. Lumea s-a aşezat pe cu totul alte temelii. Iar receptarea personajului Antonescu este, în chip firesc, alta *în raport cu faptele petrecute. Este ceva normal. Totuşi, nu ne putem dispensa de percepţia* în epocă *a personajului, ca să nu mai vorbim de obiectivitatea care se impune, oricând, istoricului. Marele diplomat care a fost Grigore Gafencu, aflat în 1946 în exil şi aflând la Radio Bucureşti ştirea despre execuţia Mareşalului şi a colaboratorilor săi, a reţinut în amplul său* Jurnal *că Antonescu se prăbuşea* "ca un martir al cauzei româneşti, pentru că România nu mai cunoaşte decât o ameninţare: Rusia. În jurul lui se va naşte o legendă, care va îndulci judecata Istoriei. Moartea ce i se trage din mâna Imperiului vecin îl apropie de sufletul unui popor care se simte, în întregime, ameninţat de acea împărăţie". *Pe de altă parte, nu pot ignora că Mareşalul, asemenea, tuturor personajelor legendare cu care a fost de obicei comparat, care proveneau şi s-au întors în istorie,*

a beneficiat din plin de darul extraordinar de a fi ştiut să se adreseze celor apropiaţi şi mulţi. De îndată după ce i s-a comunicat sentinţa de condamnare la moarte, de către odiosul "Tribunal al Poporului" din Bucureşti, Antonescu a rostit acele cuvinte simple şi pline de înţeles, care, ele singure şi oricând, ne vor determina să cumpănim, să judecăm mai adânc OMUL şi FAPTELE sale: "… Las Ţării tot ce a fost mai bun în guvernarea mea. Tot ce a fost mai rău iau asupra mea, în afară de crimă! Acest război, care s-a sfârşit cu înfrângerea Germaniei lui Hitler, nu va pune capăt Războiului Mondial deschis în 1914. Prevăd un al III-lea Război Mondial, care va pune omenirea pe adevăratele ei temelii sociale. Ca atare, Dv. şi urmaşii Dv. veţi face mâine ceea ce eu am încercat să fac astăzi, dar am fost înfrânt. Dacă aş fi fost învingător, aş fi avut statui în fiecare oraş al României. Cer să fiu condamnat la moarte şi refuz dinainte orice graţiere. În felul acesta voi muri pe pământul Patriei; în schimb voi, ceilalţi, nu veţi fi siguri dacă veţi mai fi aici când veţi fi morţi!…"

Acesta a fost şi rămâne Mareşalul Antonescu. Punct de reper al trecutului nostru recent, inegalabil, demn şi hotărât, providenţial şi surprinzător, elogiat şi contestat. Cu toate acestea, a-l evoca, în puţine şi nemeşteşugite cuvinte, acum, la 120 de la naştere, nu înseamnă, desigur, a insulta pe cineva. În afară, poate, decât istoria însăşi!

*

Volumul Mareşalul Antonescu la judecata istoriei *apare, nu mai insistăm, cu prilejul împlinirii a 120 de ani de la naşterea Militarului şi Omului de Stat.*

D-l Florin Şandru*, prim-vicepreşedintele "Fundaţiei Culturale Doina şi Ion Aldea Teodorovici" din Piteşti, în cooperare cu* Tudor Ionescu, Viorica Olteanu, Cătălin Bulf, Florin Tolea, Elvira Catnuc, Gicu Stan, Bold Vatică, Doru Iliescu *şi* Aurelian Buliga, *s-a preocupat de adunarea unor materiale şi, nu mai puţin, de sponsorizarea parţială a editării volumului. Deopotrivă dl* Mihai Popa*. Le mulţumim în chip deosebit. Nu a lipsit, trebuie menţionat, asistenţa d-lui* Tudor Pendiuc, *primarul Municipiului Piteşti şi preşedintele "Fundaţiei Culturale Doina şi Ion Aldea Teodorovici", care, în legătură cu apariţia prezentului volum, şi-a exprimat satisfacţia faţă de eforturile colaboratorilor de a aduce "importante argumente pentru aflarea adevăratei istorii".*

Mareşalul Antonescu la judecata istoriei *reuneşte, în cele două compartimente distincte, numeroase studii originale pregătite pentru acest volum, contribuţii şi eseuri ale unor reputaţi istorici, în frunte cu însuşi Nicolae Iorga, Patriarhul istoriografiei române, dar şi mărturii ale unora dintre "actorii" dramei României în cursul celui de-al doilea război mondial* (Regele Mihai I, C. Rădulescu-Motru, Constantin I. Kiriţescu, Sextil Puşcariu, Ion Petrovici, Vasile Harea, Grigore Gafencu, Gheorghe Barbul, generalii Constantin Pantazi, Ion Gheorghe şi Platon Chirnoagă, Henriette *şi* George Magherescu) *ori contribuţii semnate de faimosul istoric german* Andreas Hillgruber, Şerban C. Andronescu, Nicolae Baciu *ş.a. Au fost reţinute, în context, remarcabilele* Însemnări din celulă*, din primele ceasuri după lovitura de stat de la 23 august 1944, datorate* Mareşalului Ion Antonescu *personal. Ne face o deosebită plăcere să exprimăm întreaga gratitudine colaboratorilor care au pregătit special texte pentru tomul de faţă* (Academician Dan Berindei, Raoul Şorban, Adrian Păunescu, Gh.I. Ioniţă, Jipa Rotaru, V.F. Dobrinescu, Dana Beldiman, Horia Dumitrescu, Ion Coja, Teodor Mavrodin, Virgiliu Z. Teodorescu, Radu Theodoru, Kurt Treptow, Octavian Burcin, Şerban Alexianu, Robert Zidaru, Stela Cheptea, Mihai Ungheanu, Mircea Dogaru, Vlad Hogea, Cezar Mâţă, Mihai Lupoi, Mihai Popa), *iar pagini de substanţă am desprins din cărţile şi studiile datorate d-lor* Florin Constantiniu, *membru corespondent al Academiei Române,* Larry L. Watts, Alesandru Duţu, Corneliu Vadim Tudor, Ioan Dan, Didi Miler, Traian Golea *ş.a.*

Tuturor celor în drept - deplină recunoştinţă.

Ne face plăcere să credem că apariţia volumului Mareşalul Antonescu la judecata istoriei *nu-i va inflama, iarăşi, pe "specialiştii" răsăriţi ca şi ciupercile după ploaie în ultimul deceniu, la noi şi aiurea, dar cu pretenţii inchizitoriale în domenii atât de vaste şi de pretenţioase precum Războiul Mondial din 1939-1945 în ansamblu, evoluţia/involuţia României în epocă, rolul şi locul lui Ion Antonescu în context, problemele holocaustului în Europa cotropită de nazişti, holocaustul brun şi holocaustul roşu, consecinţele ultimei conflagraţii planetare etc. Că dialogul este oricând posibil a dovedit-o simpozionul organizat, la 28 iunie 2002, de Academia Română pe tema* Holocaustul şi implicaţiile lui în România*. Dar, tocmai pentru că totul a decurs normal, pentru că susţinerile au fost civilizate, după aceea au intervenit falşii europenişti, ignoranţi de calibru în ale istoriei*

contemporane. Aşa precum un oarecare "profesor" din Buzău, obişnuit să dea cu oiştea-n gard şi semnând "codificat", Oarecarele C. Leordeanu*, pe care-l putem oricând nominaliza, dat fiind că nu numai pe la târgurile de carte ci şi la unele manifestări pseudo-ştiinţifice se ... afirmă mult prea zgomotos, oricum, invers proporţional cu pregătirea sa în specialitate. Pe bună dreptate, reputatul polihistor* Florin Constantiniu*, membru corespondent al Academiei Române, răspunzând "profesorului" în cauză, îl încadra la "moravuri şi năravuri dâmboviţene", caracterizate prin* primitivism, lăutărism, impresionism[3]. *Iar, în concluzie, acelaşi polihistor observa:* "Istoria nu face procese politice. Istoria reconstituie faptele şi le înlănţuie cauzal. Nefiind o ştiinţă experimentală, concluziile cercetării sunt supuse discuţiei. Dar o discuţie informată şi cinstită, nu primitivă, nu lăutărească, nu impresionistă".

Mareşalul Antonescu la judecata istoriei *nu-şi propune altceva, se înţelege, decât să continue şi să încurajeze discuţiile libere despre UN OM şi O EPOCĂ. Cu metodele şi mijloacele specifice istoriei.*

Bucureşti, 1 octombrie 2002

[3] Cf. "Dosarele istoriei", nr. 7/2002, p. 59-60.

STUDII

DREAPTA CUMPĂNIRE

Acad. DAN BERINDEI

Orice judecată nu se poate mărgini la trăsăturile pozitive, dar nici doar la cele negative. Nici un om nu este perfect. Cu toţii avem însuşiri şi defecte. Oamenii săvârşesc fapte bune, dar şi fapte rele. Bilanţul, când este vorba de personalităţi, trebuie făcut cu spirit critic, dar cu obiectivitate şi măsură.

Uciderea de oameni şi mai ales uciderile în masă trebuie condamnate. Holocaustul evreilor reprezintă una din paginile cele mai grele ale istoriei omenirii, dar crimele împotriva umanităţii nu pot fi mărginite *doar* la această ruşine a umanităţii. Şi, apoi, nu pot fi acceptate *condamnări unilaterale.* Răspunderile istoria le aruncă asupra făptuitorilor, dar mulţi, prin trecerea vremii şi suita „depărtării" de momentul în cauză, nu mai sunt condamnaţi şi imaginea lor postumă este aproape exclusiv pozitivă. Oare regii Spaniei sunt condamnaţi oprobriului veşnic pentru teribilele campanii de nimicire a băştinaşilor în Noul Continent? Oare vânătorile sălbatice de oameni, care au afectat milioane de negri africani, ca şi comerţul cu sclavi, de care au fost vinovaţi în primul rând portughezii, dar şi toţi navigatorii statelor atlantice, care au fost implicaţi, merită a fi uitate? Oare exterminările de bizoni ... dar şi de indieni, chiar şi în secolul al XIX-lea, săvârşite în procesul de extindere a Statelor Unite sunt de uitat? Dar zecile de milioane de victime ale dominaţiei sovietice? Toate aceste ucideri de oameni reprezintă *pete de ruşine* care, în egală măsură, ar trebui condamnate.

Principalii răspunzători trebuie judecaţi fără părtinire, *toţi* şi cu *dreaptă cântărire.* Oare regina Isabela a Spaniei, protectoarea lui Cristofor Columb, Carol V şi fiul său Filip II, ca şi regii Portugaliei, toţi monarhii statelor implicate în comerţul cu sclavi, preşedinţii Statelor Unite în timpul cărora indienii au fost exterminaţi şi chiar conducătorii sovietici sunt judecaţi *numai* pentru aceste cumplite culpe? Pentru mulţi dintre ei timpul le-a estompat vinovăţiile, acoperind aproape cu totul teribilele responsabilităţi ale personalităţilor în cauză.

Mareşalul Antonescu a fost conducătorul României timp de patru ani, în timpuri deosebit de grele pentru ţară. În judecarea sa trebuie să intervină o cântărire echilibrată şi măsurată a faptelor sale. E1 poartă neîndoielnic răspunderea, în calitatea de conducător al statului, pentru deportările de evrei

şi ţigani în Transnistria şi pentru victimele care au rezultat, dar pentru pogromul de la Iaşi responsabilitatea sa rămâne sub semnul întrebării, având în vedere absenţa sa pe front în acele zile şi reacţia pe care a avut-o, când a fost pus în cunoştinţă de cauză.

Totodată, în judecarea sa postumă trebuie avut în vedere comportamentul său *de ansamblu* faţă de evrei. Pentru evreii din Vechiul Regat şi din Transilvania de Sud n-a dat curs presiunilor Germaniei naziste şi nu i-a trimis în lagărele de exterminare din afara ţării. Nu trebuie uitată nici plecarea spre Palestina a mii de evrei, inclusiv a celor din Transilvania de Nord (salvaţi prin aceasta de la moarte), cărora li s-au dat paşapoarte româneşti. Paradoxal, faptul că astăzi în Israel fiinţează o atât de puternică colonie de evrei români se datorează şi lui Ion Antonescu!

Mareşalul Antonescu trebuie judecat şi în funcţie de alţi parametri, aşa cum sunt apreciate postum atâtea alte personalităţi, ca şi el vinovate de moartea semenilor lor. Oare Churchill şi Roosevelt sunt traşi la răspundere pentru îngrozitoarea bombardare a oraşelor germane pe "ultima sută de metri a războiului", dacă ar fi să amintim numai bombardarea splendidei Dresde? Dar pentru cele două milioane de victime din rândurile populaţiei civile germane, pierite cu prilejul sălbaticei lor alungări de sovietici la sute de kilometri de locurile lor natale, cu evidenta ştiinţă şi implicit consimţământ al conducătorilor amintiţi ai celor două mari state democratice?

Antonescu poartă răspunderea morţilor şi a suferinţelor pricinuite evreilor, dar, pe de altă parte, în cântar trebuie neapărat puse şi neîndoielnicele lui acţiuni salvatoare mai înainte menţionate şi făcută comparaţia cu soarta pe care evreii au avut-o în restul spaţiului european. Oare Horthy nu este vinovat de ceea ce s-a întâmplat cu evreii în ţara sa, unde, într-adevăr, holocaustul a fost desăvârşit şi totuşi el a trăit nesupărat în exil până la moarte şi apoi, după căderea zidului Berlinului, i s-au făcut funeralii în patria sa?

Dar pentru români Antonescu înseamnă şi altceva. Care ar fi fost soarta României dacă el nu şi-ar fi asumat răspunderea conducerii ei într-un moment de mare cumpănă? Ce s-ar fi întâmplat dacă România ar fi fost împărţită între cele două puteri totalitare care dominau zona şi ar fi avut soarta Poloniei? Şi această ţară, deşi a fost o aliată care s-a jertfit, n-a fost sprijinită de partenerii ei apuseni pentru a se putea reface în hotarele ei şi nici cel puţin n-a fost apărată de acapararea puterii politice de către sovietici, prin intermediul comuniştilor locali. România ar fi riscat să fie împărţită (de altfel, chiar şi în planuri britanice de prin 1943 se prevedea o organizare confederală postbelică în cadrul căreia România anilor interbelici ar fi fost împărţită în cadrul a două sisteme confederale!) sau, mai probabil, să devină… o gubernie sovietică. Antonescu a asigurat continuitatea statală şi într-un fel s-a jertfit.

Mai trebuie analizată şi comportarea sa internă. În vremea lui a domnit ordinea. Societatea românească a muncit şi corupţia a fost mai stăvilită ca nicicând. A interzis activitatea partidelor, dar a tolerat existenţa conducătorilor lor şi a primit necontenit memoriile liderilor acestora, la care şi răspundea; nu a închis pe conducătorii acestor partide, deşi era iritat de activitatea lor şi mai ales i-a ocrotit de acţiunile represive hitleriste.

Nu poate fi trecută cu vederea nici relaţia sa cu puterea dominantă în acea vreme în Europa. A fost aliatul militar al Germaniei, dar a insistat tot timpul pentru respectarea ostaşilor şi ofiţerilor români. A fost printre cei puţini care s-a impus în faţa lui Adolf Hitler şi, paradoxal, s-a bucurat de respectul acestuia, mai mult decât mareşalii germani! A pretins de la Germania plata în aur a produselor livrate (după cum a făcut acest lucru şi Ion C. Brătianu în 1877-1878, impunându-l Rusiei). În mod repetat, a ridicat problema nedreptăţii dictatului de la Viena în faţa lui Hitler şi a cerut reparaţia injustiţiei.

Mai există un aspect, din nefericire nu prea dominant în trecutul nostru. A fost personaj integru şi cinstit. Nu l-a interesat îmbogăţirea.

Nu este firesc amestecul politicii în judecarea trecutului şi cu atât mai puţin poate fi acceptată o judecare a trecutului în funcţie de sentinţe politice venite din afară. Judecata istoriei trebuie lăsată pe seama istoricilor şi aceştia sunt datori s-o facă cu obiectivitate, detaşaţi de factorul politic, apreciind negativul şi pozitivul şi făcând o dreaptă cântărire a faptelor. Este cazul şi în ceea ce-l priveşte pe cel ce a condus destinele României, în timpuri de grea încercare, aproape o jumătate de deceniu.

MAREŞALUL ION ANTONESCU

ALESANDRU DUȚU
FLORICA DOBRE

Anii de viață:	*Născut 2 iunie 1882, Piteşti – mort 1 iunie 1946, Penitenciarul Jilava.*
Studii militare:	*Şcoala Militară de ofițeri de infanterie şi cavalerie (1902-1904), Şcoala Superioară de Război (1909-1911).*
Grade Militare:	*Sublocotenent – 1904, locotenent – 1908, căpitan – 1913; maior – 1916, locotenent-colonel – 1917, colonel – 1920, general de brigadă – 1931, general de divizie – 1937, general de corp de armată – 1940, general de armată – 1941, Mareşal al României – 1941.*
Funcții importante:	*Ataşat militar la Paris (1922-1923), Londra (1923-1926), director al Şcolii Superioare de Război (1927-1929 şi 1931-1933), secretar general în Ministerul Apărării Naționale (1928), comandant al brigăzilor 5, 6 şi 8 Roşiori (1929-1931), Şef al Statului Major General (1933-1934), comandant al Diviziei 3 Infanterie (1935-1937), ministru al Apărării Naționale (1938), ministru ad-interim la Ministerul Aerului şi Marinei (1938), comandant al Corpului 3 Armată (1l938), Conducător al Statului Român şi Preşedinte al Consiliului de Miniştri (1940-1944), comandant al Grupului de Armate "General Antonescu" (1941).*

În seara zilei de 1 iunie 1946, la orele 18:03, Mareşalul I. Antonescu, Conducătorul Statului Român în perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944, cădea răpus de gloanțele plutonului de execuție, în închisoarea Jilava. În vârstă de 64 de ani, Mareşalul României fusese condamnat la, 17 mai 1946, de "Tribunalul Poporului", de şase ori la pedeapsa cu moartea, de două

ori la temniță grea pe viață, de trei ori la temniță grea timp de 20 de ani, o dată la detenție riguroasă timp de 20 de ani şi de 14 ori la degradare civică pe timp de zece ani, ca şi când una dintre ele, chiar şi pedeapsa capitală, nu ar fi fost de ajuns.

Completul 1 de judecată al "Tribunalului Poporului" considerase că Ion Antonescu a militat pentru "hitlerism şi fascism", instaurând "cel mai crunt regim de dictatură cunoscut în istoria țării noastre", că "invitase armatele hitleriste să intre pe teritoriul țării" şi a decis "aderarea la Pactul Tripartit", pregătind apoi agresiunea "contra popoarelor din Balcani şi contra URSS", după care a săvârşit "cea mai mare crimă petrecută în istoria poporului român, alăturându-se Germaniei hitleriste la agresiunea contra popoarelor din Rusia Sovietică, care doreau o colaborare paşnică cu poporul român", punând țara şi în stare de război cu Marea Britanie şi cu Statele Unite ale Americii.

În timpul războiului, au mai apreciat judecătorii Mareşalului, acesta "nu a respectat regulile internaționale, dând ordine de suprimare a populației civile din spatele frontului pe motiv că aceştia au fost partizani", că în ceea ce priveşte prizonierii "a favorizat pe acei însărcinați cu supravegherea lor spre a fi supuşi la un tratament inuman" şi că "a ordonat acte de teroare, suprimare asupra populației din teritoriul în care s-a purtat războiul sub pretext că sunt partizani", că "a luat măsuri ca toți luptătorii antifascişti să fie internați în lagăre" şi "în scop de persecuție politică şi din motive rasiale a ordonat deportarea populației evreieşti din Bucovina şi Basarabia, cum şi parte din Vechiul Regat, în Transnistria, unde – în cea mai mare parte – a fost executată".

În aceeaşi perioadă, Ion Antonescu ar mai fi "instigat la crime contra deținuților politici, prizonierilor şi celor supuşi la munci obligatorii", a dus "o politică antidemocratică" şi "a ordonat înființarea de ghetouri, lagăre de internare pentru deportați, din motive de persecuție politică şi rasială", dispunând şi "edictarea de legiuiri sau măsuri nedrepte, de concepție hitleristă, legionară sau rasială", punându-se "în slujba hitlerismului şi fascismului" şi contribuind, prin forțe proprii, la realizarea "scopurilor lor politice şi la aservirea vieții economice a țării în detrimentul poporului român".

Un element determinant în provocarea dezastrului țării a fost apreciat şi "sistemul antisemitismului", guvernul condus de Ion Antonescu organizând, în cadrul politicii de românizare, "jefuirea populației evreieşti", după "un plan determinat de o serie de nelegiuiri cu caracter rasial". La toate acestea s-a adăugat "cea mai aprigă prigoană" împotriva muncitorilor, precum şi "subjugarea şi exploatarea țărănimii".

Fără îndoială este faptul că toate aceste acuzații, sau chiar numai unele dintre ele, erau extrem de grave. Foarte important însă pentru justiție, pentru istorie şi pentru Ion Antonescu ar fi fost să se stabilească sigur, şi fără nici un dubiu, dacă Mareşalul a fost sau nu vinovat de toate cele ce i s-au imputat, dacă unele fapte din cele imputate puteau fi evitate în situația în care fusese pusă țara după rapturile teritoriale din 1940 şi în contextul politico-strategic al epocii.

Neclarificarea acestor probleme face ca, la peste 50 de ani de la execuție, Mareşalul Ion Antonescu să continue să fie elogiat, contestat sau denigrat, aşa cum a fost, de altfel, şi în timpul vieții. Lucrul nu este, în fond, anormal, dat fiind personalitatea sa extrem de complexă şi contradictorie şi faptul că istoria se scrie de către oameni, care nu pot fi în totalitate obiectivi.

Anormal este însă faptul că mulți adulatori sau denigratori ai Mareşalului se pronunță *pro* sau *contra*, fără să abordeze ansamblul guvernării sale pe bază de fapte şi documente concrete, fără să încerce să analizeze ce este real şi ce este ficțiune în acuzațiile ce i-au fost aduse la proces.

Nefiind de acord cu aprecierile exagerate ce se fac la adresa lui Ion Antonescu, atât cu aceia care îl consideră a fi fost fără greşeală, cât şi cu cei care consideră că a fost "nul, dacă nu catastrofal ca om politic", "o nenorocire, un perdant previzibil, nu numai pentru sine, dar cu totul grav pentru destinele țării", "o figură tragică şi depăşită de evenimente pe care nu le-a putut niciodată controla" sau "un criminal de război", cum a fost tratat de "Tribunalul Poporului" şi, cum mai este apreciat şi astăzi în unele cercuri, considerăm totuşi că fiecare are dreptul să aibă, şi să-şi expună, propria poziție în funcție de ştiința şi conştiința sa.

Indiferent însă de defectele sale, de greşelile pe care le-a făcut Mareşalul Ion Antonescu, şi a făcut, în mod categoric, nimeni nu poate să nege faptul că principala sa preocupare, din momentul ajungerii la putere, a constituit-o refacerea integrității teritoriale a țării, grav răşluită în 1940 de către Uniunea Sovietică, Ungaria şi Bulgaria.

Aceasta să fi fost chiar singura preocupare a lui Ion Antonescu, se poate oare afirma că Mareşalul a fost nul din punct de vedere politic? Mai ales când ştim că, de la începutul guvernării, a acționat pentru realizarea consensului național şi pentru crearea condițiilor politice, diplomatice, economice, sociale şi militare în vederea reîntregirii țării, declarând la scurt timp după preluarea puterii că "Generalul Antonescu luptă să reconstituie România Mare", că "toate problemele în legătură cu granițele noastre, cu drepturile noastre, cu aspirațiunile poporului român trebuie tratate de presa noastră şi nu abandonate. Toată presa noastră trebuie să vorbească despre drepturile românilor de peste tot – drepturi culturale, spirituale, libertăți

politice şi administrative. Toate acestea trebuie susţinute de presa românească pentru românii care au rămas în afara graniţelor noastre actuale. Deci aceasta priveşte atât pe românii din Basarabia şi Bucovina, cât şi pe cei din Transilvania. Noi nu specificăm, tratăm problema în ansamblul ei şi n-o tratăm într-un singur jurnal şi numai o singură zi, ci în toate jurnalele şi un timp mai îndelungat, însă fără violenţă şi fără ură".

Pornind de la situaţia concretă internă şi internaţională din perioada de început a guvernării sale, el a declarat, de asemenea, răspicat: "Nu putem reconstitui graniţele ţării până când nu vom înlătura toate neajunsurile dinlăuntru", şi a cerut "din partea tuturor" ascultare, ordine, cinste, dreptate şi linişte în ţară.

Pe plan extern, în condiţiile în care sistemul de apărare şi de securitate al ţării era prăbuşit, în care aliaţii tradiţionali erau deja înfrânţi sau în imposibilitate de a veni în sprijin, în care Germania, singura mare putere a continentului, garantase ceea ce mai rămăsese din statul român, după ce contribuise din plin la răşluirea sa, Ion Antonescu a continuat orientarea spre *Axa* Berlin-Roma-Tokio, iniţiată încă din perioada anterioară venirii sale la putere, anticipând viitorul conflict dintre Germania şi Uniunea Sovietică. În cadrul acestei înţelegeri, fără convenţie de alianţă, a trebuit să facă şi concesii, dar unde nu se fac concesii într-un asemenea raport de forţe, angajând cu de la sine putere ţara în război, la 22 iunie 1941, alături de Wehrmacht, declarând că sosise, atunci, "ceasul celei mai sfinte lupte, lupta pentru drepturile strămoşeşti, lupta pentru vetrele şi altarele româneşti".

În acele momente de glorie militară românească, în care armata română lupta pentru repunerea bornelor de hotar pe Nistru, nimeni nu a fost împotrivă, în afară de comunişti. Din contră. Toţi erau conştienţi că reîntregirea se putea obţine în acele momente numai prin luptă. Deşi nu fusese consultat în legătură cu angajarea ţării în război, regele Mihai I a trimis, în dimineaţa zilei de 22 iunie 1941, o telegramă lui Ion Antonescu, aflat în zona frontului, prin care ura militarilor români "sănătate şi putere ca să statornicească pentru vecie dreptele graniţe ale neamului". La rândul său, Iuliu Maniu, preşedintele Partidului Naţional-Ţărănesc, declara la 18 iulie, la scurt timp după eliberarea Chişinăului, că "recunoştinţa ţării pentru generalii, ofiţerii şi soldaţii români şi pentru dumneavoastră, domnule general, comandantul de căpetenie, va fi eternă".

Recunoştinţa a durat însă foarte puţin deoarece, la scurt timp după trecerea Nistrului, Ion Antonescu avea să fie acuzat de foarte mulţi dintre cei care îl elogiaseră până nu demult. Fără nici o îndoială este faptul că ar fi fost minunat ca războiul să fi luat sfârşit la 26 iulie 1941, când ultimele formaţiuni militare sovietice au fost alungate din Cetatea Albă. Era însă oare posibil aşa ceva în contextul în care Uniunea Sovietică nu era nici pe departe

înfrântă, în care Ungaria, cu care România era într-o competiție continuă pentru încrederea Berlinului, continua lupta alături de Reich, iar Bulgaria stătea în expectativă cu arma la picior?

Evident că nu! Atât din considerente militare, cât şi din considerente politice. Continuând lupta alături de germani, Ion Antonescu urmărea obținerea sprijinului german pentru restabilirea integrității teritoriale şi la granița de vest a țării. Condamnând dictatul de la Viena, pe care-l considera lipsit de orice temei istoric, politic şi moral, Ion Antonescu i-a declarat, în mod repetat şi răspicat lui Hitler, că obiectivul principal al politicii externe româneşti consta în realizarea unității pământului românesc, că scopul luptei românilor în Răsărit era "tot retrocedarea drepturilor României asupra Transilvaniei de Nord", că "mai bine pierim într-o luptă dreaptă dacă 17 milioane de români nu sunt în stare să elibereze din sclavie 1 500 000 de români". "Transilvania – îi mai preciza el lui Hitler – nu este un pământ, un teritoriu, ci este sufletul românilor, este sufletul nostru… Transilvania este datoria noastră față de noi înşine şi nu va fi un singur român care să nu moară pentru ea". A relevat acest lucru şi într-un răspuns trimis refugiaților ardeleni, la 12 septembrie 1941: "Nici o brazdă românească nu se uită. Nici o umilire nu rămâne nerăzbunată. Jertfele de la Odessa nu sunt numai pentru granița răsăriteană, ci pentru îndeplinirea tuturor dorințelor neamului".

Animat de această înaltă concepție patriotică şi aleasă dragoste de țară, Ion Antonescu nu s-a lăsat prins în plasa compensațiilor teritoriale întinsă de Hitler, de a încorpora teritorii care nu aparțineau României, declarând răspicat: "România Mare nu înseamnă slavizare spre Răsărit şi maghiarizare spre Vest, ci restabilirea blocului etnic românesc existent înainte de arbitrajul de la Viena".

Demn de remarcat este faptul că Ion Antonescu nu numai că a făcut aceste declarații, dar a şi acționat pentru transpunerea lor în practică, decizia angajării țării în războiul pentru eliberarea provinciilor din Est aparținându-i în exclusivitate, pentru aceasta conducând şi efectiv trupele române şi germane pe câmpul de luptă.

După restabilirea graniței pe Nistru, a dispus elaborarea planurilor de operații şi adoptarea măsurilor necesare pentru apărare, dat fiind intențiile revizioniste ungare de a ocupa întregul Ardeal, ulterior pentru crearea condițiilor necesare declanşării la momentul oportun a acțiunilor eliberatoare în nord-vestul țării. În acest scop, în perioada 1942-1944, Marele Stat Major a elaborat studii şi ipoteze de război, a efectuat manevre militare la nord de Carpații Meridionali, rezultatul fiind acela că, în vara anului 1944, în momentul arestării sale, România dispunea de un plan concret, bine întocmit şi chiar materializat pentru eliberarea prin luptă a românilor aflați de patru ani sub ocupație ungară.

Cu aceeaşi insistenţă a acţionat Ion Antonescu pentru recunoaşterea graniţei pe Nistru, chiar şi în timpul preliminariilor de armistiţiu din primăvara anului 1944. Interese comune americane, engleze şi sovietice au determinat însă Marile Puteri Occidentale să nu promită nimic în acest sens şi să nu lase deschisă nici măcar posibilitatea reglementării problemelor de frontieră până la încheierea ostilităţilor sau până la Conferinţa de Pace, aşa cum intenţionaseră să facă la un moment dat americanii. Din acest punct de vedere, Mareşalul Antonescu a fost singura personalitate de stat şi politică, din ţară şi din lume, care a ridicat şi a cerut cu fermitate recunoaşterea graniţei estice a ţării pe Nistru. Intransigenţa manifestată de Mareşal în acest domeniu a reprezentat, fără îndoială, unul dintre principalele motive care au determinat condamnarea sa la moarte şi actul monstruos al execuţiei sale din 1946.

Intransigenţa pentru refacerea integrităţii teritoriale a ţării şi decizia de a realiza acest lucru prin participarea la război alături de Germania au fost considerate de "Tribunalul Poporului", în "Hotărârea" din 17 mai 1946, ca fiind "cea mai mare crimă din istoria poporului român".

Minunat ar fi fost, fără îndoială, ca reîntregirea să se fi putut face, aşa cum dorea C.I.C. Brătianu, în mai 1941, fără război, prin aşteptarea momentului internaţional favorabil. Dar era oare posibil atunci acest lucru? Putea să stea atunci Armata Română cu arma la picior în timp ce armata germană lupta pe teritoriul românesc al Basarabiei pentru alungarea trupelor sovietice dincolo de Nistru? Unii au spus, şi o spun şi acum, că se putea.

Atunci, în vara anului 1941, Ion Antonescu a fost de altă părere, iar larga susţinere populară de care s-a bucurat în prima parte a campaniei dovedeşte că nu a fost singurul. Celor care îi contestau decizia le-a răspuns clar şi cu argumente de luat în seamă la 5 septembrie 1941, în şedinţa Consiliului de Miniştri, când întreba şi răspundea în acelaşi timp: "În circumstanţele internaţionale de azi pe ce ne putem sprijini situaţia noastră? Pe germani. Nu ne sprijinim pe Germania, suntem sfârtecaţi… Şi în lupta pe care o purtăm, puteam eu când se băteau germanii cu ruşii, după ce am luat Basarabia, puteam să mă opresc? Sau să fi făcut cum spun unii: Să fi aşteptat că ne-ar fi dat-o la pace englezii. Puteam să stau cu braţele încrucişate când germanii se băteau cu ruşii şi să aştept să ni se dea Basarabia de către englezi? Şi dacă am fi pornit la luptă fără Germania nu am fi luat Basarabia. Bravura soldatului român? Priceperea generalului Antonescu? Sunt mofturi. Putea să fie generalul Antonescu de un milion de ori mai priceput şi soldatul român de un miliard de ori mai brav, Basarabia şi Bucovina nu le-am fi luat de la ruşi. Şi după ce le-am luat cu ajutorul armatei germane puteam să mă opresc la Nistru? Puteam eu să spun: Eu mi-am luat partea mea, mă opresc aici. Ca doi ţărani, care pun ce au împreună ca să-şi are locul şi după ce unul

şi-a arat să spună celuilalt: Eu nu te mai ajut pentru că eu mi-am făcut treaba mea. Dar aceasta n-o fac nici doi țărani. Şi cum mi se poate pretinde să fac eu aceasta pe plan militar? Ar însemna să dezonorez şi armata şi poporul român pe veci. Ar fi fost o dezonoare pentru noi să mă fi dus până la Nistru şi să le fi spus nemților apoi: La revedere!"

Trecerea Nistrului a fost determinată însă nu numai de considerente de loialitate şi onoare militară din partea lui Antonescu, ci, în primul rând, de cerințele asigurării securității României la granița sa răsăriteană, de exigențe strategice militare şi de obligațiile participării la războiul de coaliție alături de germani, până la înfrângerea inamicului. Discutabilă rămâne totuşi hotărârea Mareşalului de a participa cu forțe numeroase la campania din a doua parte a anului 1942, la Stalingrad şi în Caucaz, mult prea departe de granițele țării, lui Ion Antonescu putându-i-se imputa şi faptul că nu a folosit prea mult cartea petrolului românesc, extrem de important la acea epocă pentru germani, pentru a obține în schimb o participare redusă, dacă nu simbolică, la război, şi a face ca pierderile în vieți omeneşti pe front să fie cât mai mici.

Fără ca aceasta să însemne o minimalizare a sacrificiilor armatei române în războiul dus împotriva Uniunii Sovietice, de la 22 iunie 1941 până la 23 august 1944, se impune precizarea că jertfele oştirii noastre în cei trei ani de război nu s-au ridicat în nici un caz la circa 600 000 de militari cum s-a spus şi se mai susține încă, în mod greşit. Conform documentelor de arhivă, numărul celor uciși de inamic în cursul luptelor a fost de 71 585, cifra de 624 740 reprezentând totalitatea pierderilor, inclusiv răniții şi bolnavii – 243 622, din care majoritatea au fost recuperați, şi prizonierii făcuți de inamic – 309 333, din care nu s-au mai întors în țară mai mult de jumătate, dar aceasta nu este în primul rând vina lui Ion Antonescu, ci a celor care i-au avut sub pază şi în îngrijire, conform legislației internaționale.

A mai fost acuzat Mareşalul Antonescu la procesul din mai 1946 că a pus țara la dispoziția Germaniei, aducând-o pe margine de prăpastie, uitându-se că dacă nu era înfloritoare, şi nu avea cum să fie după trei ani de război, situația economică a României era, în vara anului 1944, de invidiat pentru multe țări europene, şi chiar pentru Germania, în pofida declanşării puternicelor bombardamente anglo-americane, care au creat mari probleme economiei naționale şi nu numai. S-a ignorat complet poziția Mareşalului de a nu se ceda în fața presiunilor economice germane, căci nimeni nu poate afirma că acestea nu au existat, sau că Germania, ca mare putere, nu a urmărit să facă totul pentru a-şi satisface în primul rând propriile interese.

Referindu-se la contextul în care a permis trecerea trupelor germane pe teritoriul României în Bulgaria, Ion Antonescu a precizat următoarele, în declarația dată anchetatorilor săi, la 26 aprilie 1946: "Nu aveam posibilitatea

de a alege. Refuzul ar fi însemnat trecerea cu forța a trupelor germane pe teritoriul românesc, printr-un act de violență, cu toate consecințele care ar fi urmat. Evenimentele care au precedat la Bucureşti (raporturile cu legionarii), întrevederea mea cu Hitler, din mijlocul lui ianuarie, şi acelea care au urmat imediat după întoarcerea mea (rebeliunea), mi-au confirmat credința că la Bucureşti se pusese la cale, de conivență, această acțiune, pentru ca să servească drept un act de presiune asupra mea. Bineînțeles, refuzul ar fi însemnat o victorie legionară, pentru că Misiunea Militară Germană din România, care avea peste 40 de tancuri grele la dispoziție, ar fi ajutat violența legionară şi aş fi fost înfrânt".

Sugestivă este şi intervenția făcută în Consiliul de Miniştri la 4 februarie 1942, deci într-o perioadă în care Reichul nu discuta cu nimeni şi nu făcea concesii nimănui, când Mareşalul declara colaboratorilor: "Trupele germane din România primesc din ceea ce trebuie să le dăm noi. Eu dau, dar trebuie să dau executând condițiile care trebuiesc executate. Servituți pentru neamul românesc nu mai trebuie. Să vină alții. Eu nu creez servituți neamului meu… Nu mai există capitulații. Nu mai există nici o epocă fanariotă… Capitalul german trebuie să rămână în țară şi să se asigure productivitatea, pentru că el înlesneşte dezvoltarea producției economice şi de aceea trebuie încurajat. Trebuie însă să ne luăm toate garanțiile necesare. Toate acestea trebuie să se încadreze în legile româneşti. Nu avem de menajat pe nimeni. Orice cască ar avea pe cap trebuie să se încadreze în principiile de ordine ale statului român".

Constituia oare această gândire economică şi politică o cedare în fața pretențiilor germane? A fost în acest context Ion Antonescu omul germanilor, cum a fost acuzat? Evident că nu.

Categoric este faptul că guvernarea Mareşalului Ion Antonescu nu a fost lipsită de greşeli. Unele foarte mari, între ele situându-se, fără îndoială, deportarea evreilor din Basarabia şi din nordul Bucovinei la est de Nistru, precum şi celelalte măsuri luate împotriva acestora, în special ordinul de represalii de la Odessa, din octombrie 1941, dat în urma atentatului terorist executat asupra comandamentului român din oraş, în după amiaza zilei de 22 octombrie 1941, soldat cu pierderea a 135 de militari (79 morți, 43 răniți şi 13 dispăruți), dintre care 128 români şi 7 germani. Între cei ucişi s-a aflat şi generalul Ioan Glogojeanu, comandantul Diviziei 10 Infanterie.

Impactul emoțional, şi nu numai, a fost extrem de puternic. La scurt timp, s-au ordonat represalii. Apreciind că atentatul fusese opera comuniştilor locali, în rândul cărora se aflau numeroşi evrei, Mareşalul Ion Antonescu a dispus să fie executați câte 200 de comuniști pentru fiecare ofițer şi funcționar român sau german şi câte 100 de comuniști pentru fiecare soldat ucis sau rănit.

Referindu-se la acest episod, Mareşalul relata, la 26 aprilie 1946, următoarele: “Cererea de represalii venea după avertismente succesive date populaţiei din Odessa şi rugămintelor care i se făceau de a nu se asocia cu partizanii şi de a-i denunţa. Eram şi într-o stare de spirit specială pentru că vizitasem în dimineaţa zilei un spital în care am găsit, printre alţii, un ofiţer şi trei sau patru soldaţi din echipa lui, amputaţi total de picioare şi de braţe şi orbi. Ofiţerul mi-a povestit că toţi căzuseră victimă unei maşini infernale pe care ruşii, la părăsirea unui sat, o lăsaseră ataşată de clanţa uşii şcoalei. Ofiţerul, având ordinul să pregătească instalarea comandamentului unităţii sale în acea şcoală, când a apăsat pe clanţă, maşina infernală a explodat şi ei au ajuns în starea în care se găseau. Cazuri similare, tot aşa de brutale şi total neîngăduite de legile războiului, au fost numeroase. Avem mulţi mutilaţi datorită acestui procedeu, cât şi acţiunii partizanilor. Este uşor de înţeles că o astfel de procedare provoacă în mod fatal, ofiţerilor şi soldaţilor care sunt supuşi din partea inamicului în astfel de tratament, o stare de enervare şi un sentiment de răzbunare, care nu pot fi uşor domolite. Numai cine a trăit în vâltoarea focului şi sub ameninţarea permanentă a morţii, numai acela poate să-şi dea seama de această stare de spirit manifestată de toate armatele fără nici o excepţie, în toate timpurile. Mai primisem, în aceeaşi zi, raportul prin care guvernatorul Basarabiei îmi arăta că, în timpul ocupaţiei ruseşti, se deportase din Basarabia 50 000 de ţărani români. La raport erau anexate şi fotografiile cu numele acelora care fuseseră găsiţi în stare de putrefacţie în pivniţele localurilor ocupate de autorităţile poliţieneşti ruse în timpul ocupaţiei, la Chişinău şi la Cetatea Albă, dacă nu mă înşel. Toate aceste elemente m-au determinat să dau aprobarea cerută, deşi comandamentul local nu avea nevoie să-mi ceară această aprobare pentru că, la începutul războiului, am dat anumite ordine de principiu prin care, pe de o parte, atrăgeam atenţia şi făceam responsabile de orice eventuală neexecutare strictă a dispoziţiunilor ca trupele şi ofiţerii să se poarte cu cea mai mare omenie şi bunătate faţă de populaţia românească sau străină din teritoriile cucerite, cât şi faţă de prizonieri. Iar, pe de altă parte, le atrăgeam atenţia să respecte dreptul internaţional şi convenţiile semnate de România la Haga şi în alte părţi şi să-şi ia întotdeauna răspunderea acţiunii lor pentru că aşa este cavalereşte şi aşa este şi drept, deoarece numai cine este la faţa locului şi trăieşte momentul fulgerător de fugitiv al acţiunilor pe care le provoacă războiul poate să judece situaţia în totalitatea aspectelor ei şi să ia şi hotărârea. În calitate de conducător al statului şi comandant de căpetenie, nu trebuia deci să fiu întrebat în această privinţă, mai ales că mă aflam la Bucureşti de multă vreme. Aceasta nu însemnează, o repet, că mă degajez de răspundere. Subliniez însă că am dat aprobare pentru represalii, nu pentru masacre. De altfel, această măsură specială pentru Odessa se încadra într-o

măsură cu caracter general, de aceeaşi natură, luată pentru toată ţara la începutul războiului".

Aflate într-o legătură indiscutabilă, atentatul terorist executat la Odessa asupra comandamentului român şi măsurile represive care au urmat constituie realităţi evidente, care nu trebuie ignorate, ci abordate cu obiectivitate şi numai prin cercetarea atentă a documentelor şi mărturiilor epocii. În ceea ce ne priveşte, deplângem atât soarta generalului Ioan Glogojanu şi a celorlalţi 134 de militari români şi germani ucişi, răniţi su dispăruţi la 22 octombrie 1941, cât şi soarta celorlalţi cetăţeni sovietici, evrei sau nu, oricâţi ar fi fost, victime vinovate sau nevinovate ale acţiunii represive care a urmat atentatului.

Fără a fi de acord cu modul în care Ion Antonescu a încercat să rezolve problema evreiască în timpul guvernării sale şi fără a-i scuza măsurile dure pe care le-a luat, considerăm necesar să prezentăm succint însăşi poziţia Mareşalului în această direcţie. Semnificativ este în acest sens răspunsul pe care l-a dat, la 4 februarie 1944, arhitectului H. Clejan, care, cu două zile mai devreme, ceruse salvarea celor "55 000 de supravieţuitori din cei 110 000 evrei deportaţi" în Transnistria şi implorase "dreptate pentru cei nevinovaţi" şi "omenie şi iertare pentru cei vinovaţi".

Răspunsul lui Ion Antonescu, care sintetizează concepţia sa despre evreii epocii sale, a fost următorul:

"După cum v-am arătat verbal, am fost nevoit să evacuez evreii din Basarabia şi Bucovina pentru că, din cauza oribilei lor purtări din timpul ocupaţiei acestor pământuri româneşti de către ruşi, populaţia era atât de îndârjită împotriva lor, încât fără această măsură de siguranţă ar fi dat naştere la cele mai odioase pogromuri. Deşi hotărâsem să evacuez pe toţi evreii din Basarabia şi Bucovina, prin diverse intervenţii şi demersuri, am fost împiedicat s-o fac. Azi regret că n-am făcut-o pentru că am constatat dacă dintre evreii rămaşi se recrutează instrumentele cele mai nemernice ale duşmanilor ţării. Nu este organizaţie teroristă sau comunistă descoperită de organele poliţieneşti din care să nu facă parte şi evrei, şi adesea nu numai evrei. E aceasta tragedia rasei evreieşti de a nu fi recunoscătoare ţării în care trăieşte şi profită. De aceea atrag şi de această dată atenţia că dacă evreii vor continua să submineze acest stat prea tolerant, vor suferi consecinţe şi mai grave decât acelea pe care le-au suferit până acum, pentru că statul nu poate lăsa nepedepsiţi pe aceia care abuzând de această toleranţă lucrează cu criminală înverşunare la dărâmarea propriei fiinţe. Să nu se uite apoi că noi avem în Transnistria peste 200 000 de români, iar dincolo de Bug cam tot atâţia, care ar voi să vină în Ţara Românească liberă, în cazul apropierii frontului de graniţele noastre. Situaţia acestor fraţi buni ai noştri pune neamului românesc o problemă de conştiinţă dintre cele mai grele şi sunt

adânc îndurerat de soarta acestor sute de mii de români pe care nu pot să-i primesc înlăuntrul țării. Se înțelege de la sine că în aceste condiții este o imposibilitate morală şi politică să consimt la aducerea evreilor din Transnistria. Să nu se conteze deci pe aceasta. Voi da însă dispoziții să fie scoşi toți din imediata apropiere a frontului şi aşezați în sudul Transnistriei, de unde comunitatea evreiască, prin relațiile ce le are în străinătate, îi va putea scoate din țară. Dintre evreii din Transnistria au fost repatriați numai acei care din eroare au fost deportați acolo, adică vreo 7 000 dorohoieni şi 4 500 copii orfani. În războiul acesta, întins pe toată suprafața pământului, evreii nu pot fi scutiți de suferințe, de asprimea şi mizeriile la care e supusă aproape întreaga omenire. Dacă din lipsă de hrană şi din cauza traiului în condiții sanitare insuficiente cad şi vieți evreieşti, aceasta înseamnează că legile de neînfrânt ale războiului – pe care nu noi l-am provocat – supun şi pe evrei la plata tributului lor de sânge. Românii care luptă în linia întâi mor cu miile în fiecare zi. Dar, ca om de concepție europeană, nu am tolerat niciodată şi nu pot să tolerez crima împotriva nimănui. Am luat şi voi lua măsuri ca acestea să nu se producă nici contra evreilor, oriunde s-ar afla ei".

Conducând statul român într-o perioadă de război complexă şi dificilă, Mareşalul Antonescu a înregistrat în activitatea sa şi realizări, dar şi lipsuri şi greşeli, care aşteaptă să fie reliefate de istorici. În cadrul "procesului", şi-a asumat cu demnitate responsabilitatea pentru aspectele negative ale guvernării sale, încheindu-şi astfel declarația dată la 26 aprilie 1946: "Nu cer nici o favoare. Nu am cerut niciodată şi nu am consimțit să mi se facă pentru a nu lovi în interesele altora. Nu cer să nu fiu judecat. Cer însă ca atunci când se judecă acțiunea mea şi a comandamentelor române sub acest raport, să se judece şi adversarii noştri. S-au făcut masacre la Odessa, dar s-au făcut masacre şi în țară. Zeci de mii de oameni, femei, bătrâni şi copii, ființe nevinovate, au fost masacrate în oraşe şi la sate; au fost femei şi copii mitraliați la munca câmpului. O documentare completă se găseşte, în această privință, la Marele Stat Major şi la Cabinetul Militar. Bombe omorâtoare au căzut în cartiere de muncitori, în centrele de oraşe (Bucureşti, Piteşti, Ploieşti, Caracal, Turnu Severin, Orşova, Timişoara, Arad, Simeria, Braşov, Constanța, Galați, Iaşi, Piatra Neamț, Buzău) şi în numeroase sate. O bombă a explodat chiar în camera de lângă biroul meu, în care dormeam la Preşedinție. Contrar legilor şi regulamentelor internaționale, s-au bombardat centre fără nici o importanță militară şi numeroase spitale, care aveau vizibil marcat pe acoperiş semnul Crucii Roşii. Nu era nici o justificare de represalii, pentru că România n-a participat cu aviația ei la nici un bombardament al oraşelor engleze, americane şi ruse. Desigur că domnii Stalin, Roosevelt şi Churchill, din al căror ordin sau aprobare s-au executat bombardamentele, nu pot fi considerați vinovați de excesele comise de

aviatorii respectivi. Nu pot fi consideraţi vinovaţi, fiindcă războiul nu cunoaşte nici o lege mai puternică decât aceea care impune şefilor responsabili de a-l câştiga, oricare ar fi mijloacele puse în acţiune".

În final, la 17 mai 1946, "Tribunalul Poporului" de tristă amintire l-a considerat criminal de război şi responsabil de dezastrul ţării, condamnându-l la moarte.

În aceeaşi zi, Antonescu i-a împuternicit, printr-o procură autografă, pe avocaţii săi (Constantin Paraschivescu-Bălăceanu şi Titus Stoika) "să redacteze şi să susţină motivele de recurs împotriva sentinţei de condamnare a subsemnatului dată de Tribunalul Poporului, precum şi a prezenta cererea de graţiere în numele meu". În baza acestui document, avocaţii au întocmit cererea de graţiere (dactilografiată, dar fără semnătura autografă a Mareşalului) destinată Regelui Mihai I. Cereri de graţiere vor mai adresa, la 31 mai 1946, avocatul Constantin Paraschivescu-Bălăceanu şi mama Mareşalului, Liţa Baranga, în vârstă de 88 de ani, care implora "cu lacrimi în ochi mărinimia Majestăţii Voastre ca să binevoiţi a acorda înalta graţie, de a comuta pedeapsa cu moartea dată de Tibunalul Poporului în ziua de 17 mai 1946 fiului meu unic, Ion Antonescu".

În aceeaşi zi, poziţia autorităţilor faţă de graţierea condamnaţilor la moarte a fost extrem de contradictorie. Pe de o parte, Lucreţiu Pătrăşcanu, ministrul Justiţiei, a supus şi el, "Înaltei hotărâri" a Regelui, în conformitate cu prevederile art. 641 din Codul de Procedură Penală, cererile de graţiere pentru Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Z. Vasiliu, Gheorghe Alexianu, Radu D. Lecca, Eugen Cristescu şi Constantin Pantazi. Printr-un alt raport însă, prezentat "în numele şi din însărcinarea guvernului", a propus Regelui Mihai I, "pentru înalte raţiuni de stat, respingerea cererilor de graţiere făcute de Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Vasiliu şi Gheorghe Alexianu şi comutarea în muncă silnică pe viaţă a pedepsei cu moartea aplicată condamnaţilor Constantin Pantazi, Radu Lecca şi Eugen Cristescu". "Guvernul – continua ministrul de Justiţie – îşi îngăduie să solicite Majestăţii Voastre aprobarea în întregime a acestui raport, având în vedere necesitatea satisfacerii marilor interese ale ţării". Concomitent, hotărârea guvernului de a se aplica pedeapsa capitală pentru cei patru condamnaţi a fost prezentată regelui şi printr-o recomandare scrisă, semnată de dr. Petru Groza.

La 1 iunie 1946, comunicând primului-procuror al Tribunalului Ilfov, Jan Nicolau, că regele Mihai I a respins cererile de graţiere a lui Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Constantin Vasiliu şi Gheorghe Alexianu, l-a rugat să se conformeze, pentru "executarea sentinţei, dispoziţiunilor din Regulamentul nr. 12 din 27 aprilie 1942, asupra normelor de urmat la executarea pedepsei cu moartea". În aceeaşi zi, acesta a delegat pe procurorii

Alfred Petrescu şi G. Săndulescu cu "aducerea la îndeplinire a sentinței no. 17/1946 a Tribunalului Poporului". La scurt timp, grupul de detaşamente de gardieni publici a constituit un pluton format din 30 de gardieni, comandat de Vasile Frugină, care, în după-amiaza zilei, s-a deplasat la închisoarea Jilava.

La ora 16:45, procurorii Alfred V. Petrescu şi Gh. Săndulescu, însoțiți de Gheorghe Colac, grefier al "Tribunalului Poporului", colonelul Dumitru Pristavu, comandantul închisorii militare Jilava, şi avocații Constantin Paraschivescu-Bălăceanu şi Constantin Stroe au vizitat, în celulele lor, pe fiecare condamnat în parte. Întrebat care îi este ultima dorință, Ion Antonescu a declarat: "Cer să nu fiu legat la mâini şi nici la ochi, când se va trage în mine"[1].

Între timp, în închisoarea Jilava a sosit şi inspectorul de poliție Mihail Gavrilovici de la Direcția Generală a Poliției, delegat de Ministerul de Interne, care a asistat la "convorbirile ce trebuiau să aibă loc între marii criminali de război şi rudele lor". Din raportul întocmit de acesta la 3 iunie, aflăm că discuția cu Maria Antonescu, soția Mareşalului, a durat 30 de minute şi s-a desfăşurat în limba franceză, fiind sintetizată astfel de Mihail Gavrilovici: "Ion Antonescu recomanda soției sale să fie tare şi să suporte cu seninătate vitregia soartei. Maria Antonescu s-a plâns că nu mai poate îndura <<torturele interogatoriului>> şi situația în care se găseşte. La sfârşitul convorbirii, Ion Antonescu a rugat-o pe soția sa să-l ierte pentru necredința în viața sexuală, la care rugăminte a primit răspuns <<nu pot>>. Ion Antonescu a fost foarte dezolat şi a avut un gest de disperare. În urma acestor… [lipsă în text], Ion Antonescu s-a arătat foarte rece în tot restul convorbirii. La despărțire au plâns amândoi". În timpul convorbirii cu mama sa, Mareşalul i-a declarat: "Fiecare român trebuie să moară pentru patrie şi eu mă consider că mor pentru fericirea şi idealul Țării Româneşti". După ora 17:30, preotul Teodor Totolici, confesorul închisorii, a împărtăşit condamnații, însoțindu-i permanent până la stâlpul de execuție.

La ora 17:45, condamnații la moarte au fost escortați de patru gardieni ai închisorii spre locul de execuție. În primul rând au mers Ion Antonescu şi Constantin Vasiliu, iar în al doilea - Gheorghe Alexianu şi Mihai Antonescu. La ieşirea pe poarta principală, văzând gardienii din plutonul de execuție, Constantin Vasiliu a exclamat: "Ăştia nu ştiu să tragă, o să ne ciuruiască". În dreptul Pavilionului administrativ, convoiul a fost întâmpinat de reporteri de la ziare străine şi române, făcându-se mai multe fotografii. Conform dispozițiilor Preşedinției Consiliului de Miniştri, primul-procuror a primit ordin să ridice după execuție aparatele de

[1] Vezi, în acest volum, relatări pe marginea execuției de la Jilava din 1 iunie 1946.

fotografiat şi filmat, să developeze clişeele şi filmele, să le trimită, sigilate, la Ministerul de Justiție şi numai după acea să restituie aparatele "celor în drept". La scurt timp după execuție, procurorul Gheorghe Săndulescu, în urma ordinului telefonic primit de la Lucrețiu Pătrăşcanu, a predat lui Avram Bunaciu, secretarul general al Ministerului de Interne, trei casete de film şi patru rolfilme.

La ora 18, după ce comandantul grupei de execuție a dat raportul procurorului Alfred V. Petrescu, acesta a cerut grefierului Gheorghe Colac să citească conținutul "Hotărârii" nr.17/1946 a "Tribunalului Poporului" şi să prezinte o scurtă expunere a faptelor săvârşite de condamnați.,

În momentul în care s-a încercat să se procedeze la aplicarea art. 18 din Regulamentul nr.12/1942 şi să se lege condamnații la ochi şi la stâlpul de execuție, toți au declarat că "vor să stea cu fața către grupa de execuție şi nelegați, cu excepția condamnatului Const.Z. Vasiliu, care a cerut să fie legat la ochi, cu propriul său fular".

"După îndeplinirea tuturor formalităților de mai sus – raporta ceva mai târziu procurorul Petrescu – la ora 18:03 am ordonat comandantului grupei de execuție, executarea. Conformându-se dispozițiunilor art. 19 din Regulamentul nr.12/1942, comandantul Grupei a comandat pregătirea armelor, ochirea şi focul, care s-a executat cu arme de tip militar". "În urma salvei – avea să raporteze şi inspectorul de poliție Mihail Gavrilovici – au căzut toți la pământ. În clipa următoare, Ion Antonescu s-a ridicat, sprijinindu-se pe o mână şi a strigat: "Domnilor, nu m-ați omorât", după care efort a căzut jos. Alexianu şi Mihai Antonescu au rămas nemişcați, iar Constantin Vasiliu se zbătea gemând". După încetarea focului - continua procurorul Petrescu - medicul legist Alexandru Gr. Ionescu, a constatat că "cei executați dădeau încă semne de viață". În acest context, comandantul grupei de execuție "a executat loviturile de grație, trăgând cu revolverul în capul fiecărui condamnat". Din raportul lui Mihai Gavrilovici mai rezultă că "în Constantin Vasiliu s-a tras şi cu armă fiindcă tot se mai zbătea". La ora 18:15, medicul legist a constatat moartea tuturor celor care fuseseră împuşcați, cadavrele rămânând pe loc, sub paza unei gărzi formate din gardieni publici.

După circa o oră, sub supravegherea procurorului Gh. Săndulescu, cadavrele au fost percheziționate de un gardian public din grupa de execuție şi de grefierul închisorii Jilava, Ştefan Craioveanu. Asupra lui Ion Antonescu s-au găsit două batiste, o icoană şi o pălărie de culoare maro.

Încărcate în două ambulanțe ale Salvării, cadavrele au fost duse la crematoriul Cenuşa, însoțite de bricul Prefecturii. "Aici – relatează Mihai Gavrilovici – a fost totul pregătit, însă medicul legist a declarat că lipsesc certificatele de <<verificare a morții>>. Prim-procuror Săndulescu

s-a opus la incinerare şi a trebuit să se piardă timp până la ora 21:15 minute, când a început incinerarea. Incinerarea fiecărui cadavru a durat o oră şi jumătate. După fiecare incinerare cenuşa a fost pusă într-o urnă, introducându-se un bilet cu numele executatului; de asemenea, s-a scris şi pe capacul urnei numele fiecăruia. Incinerarea a luat sfârşit la ora 2, pe ziua de 2 iunie 1946. Urnele au fost transportate de prim-procuror Săndulescu şi subsemnatul la Prefectură, luându-se semnătura comisarului Simion pentru primirea lor".

Cu puțin timp înainte de execuție, mama Mareşalului solicitase primului-procuror să-i fie predat corpul fiului "spre a-l îngropa în cavoul familiei, la cimitirul Iancu Nou". În caz de incinerare, rugase să i se predea cenuşa. Acelaşi lucru îl solicitase şi soția generalului Constantin Vasiliu, dr. Gabriela Paraschivescu-Vasiliu.

Cea din urmă dorință a bătrânei doamne Lița Baranga nu a fost însă îndeplinită. Şi nici a Mareşalului, care, la 17 mai 1946, în ultima scrisoare către soția sa, notase: "Am să mă rog să fiu îngropat lângă cei care mi-au fost străbuni şi călăuzitori, la <<Iancu Nou>>. Acolo voi fi printre acei cu care în copilărie am cunoscut şi bucuriile şi lipsurile".

Ucis cu o zi înainte de a fi împlinit vârsta de 64 de ani, Mareşalul Ion Antonescu a căzut cu demnitate sub gloanțele plutonului de execuție, convins că îşi făcuse datoria față de țară, față de poporul român, căruia i-a dăruit toată ființa şi activitatea sa. Sintetizându-şi activitatea şi viața, el consemnase următoarele, la 17 mai 1946, în aceeaşi scrisoare adresată soției:

"Nimeni din această țară n-a servit poporul de jos cu atâta dragoste, pasiune şi dezinteresare cum am făcut eu.

Am dat, de la muncă până la banul nostru, de la suflet până la viața noastră, fără a-i cere nimic. Nu-i cerem nici azi. Judecata lor pătimaşe de azi nu ne înjoseşte şi nici nu ne atinge. Judecata lui de mâine va fi sigură şi dreaptă şi ne va înălța; sunt pregătit să mor, după cum am fost pregătit să sufăr.

Tu ştii că toată viața mea, mai ales în cei patru ani de guvernare, a fost un calvar, dar a fost înălțător şi va fi nepieritoare.

Împrejurările şi oamenii nu au îngăduit să facem binele pe care l-am dorit cu atâta pasiune țării noastre. Suprema voință a decis altfel, am fost un învins, au fost şi alții… mulți alții!

Numai dreapta judecată – Istoria – i-a pus la locul lor, ne va pune şi pe noi.

Popoarele, în toate timpurile şi peste tot, au fost ingrate, nu regret nimic şi nu regreta nimic. Să răspundem la ură cu iubire, la lovituri, cu mângâiere, la nedreptate, cu iertare".

În pofida tuturor greşelilor sale, Mareşalul Ion Antonescu, patriot şi om de curaj, un mare suflet de român, şi-a înscris, într-adevăr, numele printre glorioşii martiri ai reîntregirii patriei, chiar dacă împrejurările vitrege nu i-au putut permite să-şi îndeplinească, total şi pentru totdeauna, misiunea pe care singur şi-a asumat-o – aceea a refacerii integrității teritoriale a României.

Bibliografie:

Arh. S.R.I., F.P.40010; Gh. Buzatu şi colab., eds., *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei*, vol. I-II, Iaşi, 1990; *Antonescu – Hitler. Corespondenţă şi întâlniri inedite (1940-1944)*, vol. I-II, Editura Cozia, Bucureşti, 1991; Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Iaşi, 1992; M. – D. Ciucă, ed., *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente*, vol. 1-2, Bucureşti, 1995; Gh. Buzatu, *Mareşalul Antonescu şi problema evreiască*, în "Revista de Istorie Militară", nr.6/1994, p.22-27; Neculai Moghior*, Un nedreptăţit al istoriei: Antonescu*, în "Revista de Istorie Militară", nr.1/1991, p. 46-48; Colonel dr. Alesandru Duțu, Florica Dobre*, Mareşalul Ion Antonescu şi generalul Iosif Iacobici: opoziţie sau conflict*, în "Revista de Istorie Militară", nr.1/1996, p.22-30 şi nr.2/1996, p. 26-29.

O CARIERĂ MILITARĂ STRĂLUCITĂ

JIPA ROTARU

Mareşalul Ion Antonescu a fost o personalitate militară de prestigiu a neamului românesc. Scos din istorie aproape 45 de ani, el nu putea să dispară din conştiinţele responsabile ale acestui neam, pentru că a fost patriotul şi militarul care n-a avut alt ţel decât unitatea, libertatea şi propăşirea neamului său, căruia i-a închinat întreaga-i viaţă.

Crescut şi format la şcoala patriotismului românesc, a devenit în scurt timp un militar de carieră desăvârşit. Se poate afirma că Ion Antonescu a fost omul epocii în care a trăit, i-a simţit şi înţeles frământările, urcuşurile şi coborâşurile, cum nimeni altul. Întreaga capacitate de muncă, priceperea şi talentul său şi chiar viaţa şi le-a pus în slujba libertăţii, unităţii şi propăşirii ţării şi, prin aceasta, el a devenit, pentru noi, un martir al neamului cu putere de simbol peste timp.

Printr-o muncă fără preget şi dăruire exemplară, a urcat pas cu pas toate treptele ierarhiei militare, de la sublocotenent la Mareşal. În funcţiile îndeplinite, de la comandant de pluton la comandantul suprem al Armatei Române, şi-a onorat cu conştiinciozitate demnă de invidiat toate îndatoririle, fiind unul dintre cele mai strălucite exemple de înalt profesionalism, corectitudine, camaraderie, disciplină şi ordine militară.

Dotat cu o inteligenţă superioară, el şi-a însuşit vaste cunoştinţe nu numai în domeniul militar, ci şi în cel politic, diplomatic, administrativ, impunându-se în rândurile corpului ofiţeresc, încă de la începutul carierei sale militare, ca o personalitate extrem de complexă. Se distingea printr-un dezvoltat simţ al datoriei, voinţă acerbă, o uimitoare memorie, spirit de observaţie, bun organizator, loialitate şi înalt profesionalism. La acestea se adăuga crezul său sfânt - dragostea nețărmurită față de patria sa, România - care trebuia să fiinţeze între hotarele sale străbune.

Calităţile de bun militar şi le-a pus în valoare în situaţiile deosebite ale anilor de grea încercare pentru ţară - războaiele purtate de poporul nostru pentru libertate şi întregire naţională din 1912 - 1913, 1916 - 1919 şi de reîntregire dintre anii 1941 - 1945, ca participant direct pe câmpul de luptă sau în funcţii importante de stat major, la diferite eşaloane.

Hărăzit parcă anume carierei militare, Ion Antonescu s-a născut la 2 iunie 1882, la Piteşti, într-o familie de militari. Tatăl său, tot Ion, era

căpitan de administrație, iar mama, Chiriachița, descendentă a unei familii cu ramificații boierești, era o femeie energică, inteligentă şi cultă, într-un cuvânt cu o educație aleasă, educație pe care s-a străduit s-o dea şi copilului. De timpuriu, tatăl a fost răpus de o moarte fulgerătoare, în urma căreia mama s-a recăsătorit cu maiorul Baranga. Tatăl vitreg s-a ocupat cu multă grijă de creşterea şi educarea băiatului în spiritul carierei militare. Astfel, Ionel, din fragedă copilărie, a luat contact cu rigorile vieții de ostaş, mai ales că şi alți membri ai familiei dinspre tată - familia Antonescu, au purtat uniforma militară. Predispozițiile sale spre rigoare şi austeritate i-au făcut mai uşoară viața pe drumul învățării meseriei armelor.

Înclinațiile pentru cariera militară s-au manifestat din anii copilăriei. Jocurile preferate ale lui Ionel, nume cu care a fost alintat de mama sa până la anii maturității, erau cele inspirate din scenele de luptă, despre care a învățat în şcoală, proaspete încă în memoria dascălilor şi a întregii națiuni române, din războiul pentru independență de la 1877. Îi plăcea foarte mult să comande. Îşi imagina că era Walter Mărăcineanu, Gheorghe Şonțu, Candiano Popescu sau chiar sergentul Nicolae, cel care a smuls drapelul turcesc de pe reduta Grivița.

Clasele gimnaziale le-a urmat în Craiova la o şcoală a fiilor de militari, luând premiul I în fiecare an, iar la terminarea clasei a IV-a numele său a fost înscris pe placa de onoare ca şef de promoție. În acei ani era pasionat de istorie, de marile creații spirituale ale culturii naționale şi universale. Despre acea perioadă povesteşte colonelul în rezervă Radu Davidescu, fost şef de cabinet al Mareşalului Ion Antonescu, într-o scrisoare către marele nostru prozator Marin Preda:

"Când direcțiunea Gimnaziului fiilor de militari din Craiova a anunțat părinții elevului Antonescu Ion că fiul lor a absolvit clasa a IV-a, fiind declarat premiant I şi că a fost premiant I în toate clasele gimnaziale, urmând să fie înscris pe placa de onoare a celor mai distinşi elevi, maiorul Baranga, tatăl vitreg, şi mama lui Ion Antonescu, devenită d-na Baranga, dorind să-i facă o surpriză plăcută, i-au comandat un rând de haine militare, uniformă a Liceului Militar din Iaşi[1], unde urma să continue liceul. La sosirea fiului în vacanță, hainele au fost aşezate frumos la vedere, astfel ca acesta să le observe imediat şi să-i facă multă plăcere. Se aşteptau ca Ionel să sară în sus de bucurie. Dar, deziluzie completă; reacția sa a fost de nemulțumire şi supărare. <<Ce sunt astea? Nu le voi purta niciodată. Când colegi de-ai mei nu-şi pot permite să încalțe nici o pereche de ciorapi particulari, eu să-i sfidez cu haine particulare? Astea de pe mine mi le-a dat şcoala, pe astea le port>>. Impresionant gest la tânărul licean, plin de bun simț şi respect pentru camarazii săi, în care se putea întrevedea bărbatul integru de mai târziu, cu o

[1] Eroare – Liceul Militar din Craiova.

viață demnă, în care n-au avut loc jumătățile de măsură şi nici compromisurile, modest, plin de înțelegere şi respect pentru oamenii nevoiaşi. Şi-a continuat studiile la Liceul Militar din Iaşi[2], pe care le-a absolvit cu aceleaşi rezultate de excepție. Încă de la primele contacte cu armata, în anii liceului, se simțea atras de arma cavaleriei şi, drept urmare, în anul 1902, s-a înscris la Şcoala de ofițeri de infanterie şi cavalerie din Bucureşti, pe care a absolvit-o în anul 1904 ca şef de promoție, cu numele înscris pe placa de onoare, şi înaintat la gradul de sublocotenent. A fost repartizat la Regimentul 1 Roşiori. Aici şi-a început cariera militară propriu-zisă, carieră atât de mult râvnită şi căreia i-a consacrat întreaga activitate, renunțând chiar la unele plăceri normale vârstei lui tinere".

Despre acea perioadă, tot colonelul în rezervă Radu Davidescu, în scrisoarea amintită, reluând relatarea generalului Picky Vasiliu din anul 1943 despre un fost coleg de cameră la Turnu Severin al tânărului sublocotenent Ion Antonescu, povestea:

"Sublocotenentul Ion Antonescu, tânăr ofițer, locuia la Turnu Severin, în aceeaşi cameră cu un camarad de regiment, mai vechi. Seara colegul de cameră îi spunea: <<Hai Ionel în oraş! Mai mergem la un local, mai bem un pahar cu vin, mai privim o femeie. Sunt multe de făcut, nu toată noaptea cu capul în carte. Hai mă>> ... Răspunsul a fost scurt şi categoric, un răspuns al unui om care ştia ce vrea de la viață: <<Nu merg, am de lucru. Rămân acasă>>. Când camaradul se întorcea noaptea târziu, îl găsea citind istorie, politică, sociologie, artă sau pregătindu-şi programul pentru a doua zi".

Nu avea timp de distracții, muncea cu sârguință, se pregătea pentru cariera sa. Datorită pasiunii pentru arma cavaleriei, a dăruirii totale în munca de instruire a subordonaților, tânărul sublocotenent a fost selecționat şi trimis să urmeze cursurile Şcolii Superioare de Cavalerie din Târgovişte. A absolvit şcoala în 1906 şi a fost repartizat la Regimentul 1 Roşiori.

Evenimentele din 1907 l-au surprins la comanda unei subunități a regimentului şi a primit misiunea de a opri pătrunderea țăranilor răsculați în orașul Galați. Cu inteligență şi tact, dând dovadă de umanism, a reuşit să-i convingă pe răsculați, fără să tragă un foc de armă, să nu pătrundă în oraş şi să nu producă stricăciuni. Mult mai târziu, în anul 1928, într-un memoriu către ministrul de război, el arăta că: "... Numai cu şapte oameni am respins patru mii de răsculați, scăpând orașul Galați de jaful lor ..."

Este de la sine înțeles că acest lucru nu se putea realiza decât prin tratative desfăşurate cu tact şi înțelegere, fără violență. Modul cum a acționat i-a atras simpatia şi felicitările personale ale prințului moştenitor Ferdinand.

Prestanța şi sobrietatea tânărului sublocotenent l-au impresionat atât

[2] Vezi nota precedentă.

de mult pe prinț încât a solicitat ministrului de război ca sublocotenentul Ion Antonescu să-i fie repartizat aghiotant.

Dar cum regulamentul, pe care nici chiar regele nu-şi permitea să-l încalce, prevedea pentru funcția de aghiotant regal gradul de căpitan, s-a revenit asupra propunerii, iar sublocotenentul Ion Antonescu şi-a continuat activitatea în regiment. Pentru rezultatele deosebite obținute în muncă, în condițiile prevăzute de regulament, în anul 1908 a fost avansat la gradul de locotenent.

Îndeplinind condițiile de stagiu în diferite funcții, remarcat pentru aptitudinile sale în activitatea de stat major şi comandă, în anul 1909 a fost selecționat pentru susținerea examenului de admitere la cea mai înaltă instituție de învățământ militar de atunci - Şcoala Superioară de Război - în scopul perfecționării pregătirii. A fost admis întâiul la concurs, nedezmințindu-se nici de data aceasta. Şi aici, cu seriozitatea-i caracteristică, cu minuțiozitatea şi perseverență s-a aplecat asupra problemelor de specialitate, istorie, politologie, sociologie etc., beneficiind de profesori iluştri, ca de exemplu marele Nicolae Iorga. A sacrificat totul, chiar şi plăcerile vârstei de 27-28 de ani, în favoarea studiului, absolvind Şcoala Superioară de Război în septembrie 1911, brevetat ca ofițer de stat major.

La 26 iunie 1913, guvernul român a decis intrarea țării în cel de-al doilea război balcanic, în scopul întregirii teritoriului național. Armata română sub comanda generalului Alexandru Averescu a trecut Dunărea, acționând pe două direcții: una spre Sofia şi alta spre Silistra, Turtucaia, Bazargic, Cavarna şi Balcic. Venise vremea ca tânărul ofițer de stat major Ion Antonescu să-şi pună în valoare cunoştințele acumulate cu atâta râvnă în anii de şcoală. Încadrat ca şef al Biroului operații din statul major al Diviziei 1 Cavalerie, a muncit zi şi noapte cu dăruirea-i caracteristică, în condiții grele de campanie, la planificarea şi organizarea marşurilor şi operațiilor diviziei.

Chiar dacă divizia n-a desfăşurat acțiuni de luptă propriu-zise, bulgarii evitând permanent ciocnirile directe, tânărul căpitan s-a distins prin competența sa profesională. Astfel că la sfârşitul campaniei, căpitanul Ion Antonescu s-a numărat printre cei cincisprezece ofițeri evidențiați pe armată şi decorați cu "Virtutea Militară" de aur.

La 1 noiembrie 1914 a fost numit într-una din cele mai râvnite funcții pentru un ofițer de gradul său, aceea de comandant al Escadronului de elevi al Şcolii Superioare de Cavalerie din Târgovişte. Deşi a îndeplinit funcția doar până la 1 aprilie 1915, în acest scurt timp a reuşit să imprime activității din şcoală un stil de muncă nou, caracterizat prin fermitate, seriozitate, spirit de dreptate şi responsabilitate în procesul de instrucție şi educație, un înalt patriotism care, în concepția sa, constituia temelia formării viitorilor ofițeri în măsură să contribuie la înfăptuirea idealurilor naționale. Era pasionat de

instruirea elevilor săi, încât, de multe ori, conducea şedinţele de pregătire (atribut al comandanţilor de plutoane). Atunci când prelua comanda de executare a şedinţelor de pregătire, comandanţii de plutoane din subordine, ei înşişi ajunşi mai târziu nume de răsunet în Armata Română (locotenenţii C. Sănătescu, C. Niculescu, D. Feraru), intrau în formaţie şi executau exerciţiile de luptă, la fel ca subordonaţii lor, la comenzile căpitanului Ion Antonescu. Faima i s-a răspândit aproape în toată armata, mai ales printre cavalerişti. A intrat în legendă acea comandă, atât de dragă inimii sale, pe care ori de câte ori avea prilejul o dădea cu o satisfacţie deosebită: "Sus capul elevi! Privirea înainte, peste Carpaţi, acolo este idealul românilor!".

Despre această perioadă, tot colonelul în rezervă Radu Davidescu relata:

"În anul 1915, căpitanul Ion Antonescu era comandantul Escadronului de elevi la Şcoala de ofiţeri de Cavalerie din Târgovişte. Sâmbătă după amiază şi duminică, era obiceiul ca elevii să fie însoţiţi. În cursul unei săptămâni, căpitanul Ion Antonescu a consemnat întregul escadron, elevii neputând părăsi localul şcolii.

Vineri dimineaţa, anterior duminicii de consemn, este chemat la telefon:

- Domnule căpitan, Bucureştiul la telefon. Palatul doreşte să vorbească cu dumneavoastră.

- Bună ziua, Antonescu! La telefon colonelul Socec [adjutant regal]. Uite de ce te deranjez: Alteţa sa regală, Principesa Maria, doreşte ca fraţii Romalo, din escadronul dumitale, să vină duminică la Bucureşti [mama fraţilor Romalo avea bune relaţii la Palat]. Cu o voce tăioasă şi categorică Antonescu a răspuns:

- Domnule colonel, este imposibil, escadronul este consemnat de mine şi nu pot reveni asupra hotărârii luate.

- Antonescule, văd că eşti puţin enervat, voi reveni peste o oră, mai reflectează.

După o oră Palatul îl caută din nou la telefon:

- Ei, Antonescule, ai reflectat?

- Da, domnule colonel. V-am raportat că-i imposibil. Acum e mai imposibil pentru că i-am băgat la arest din cauză că au intervenit pe căi lăturalnice".

Incidentul a devenit de răsunet în armată şi în urma lui a fost îndepărtat de la comanda escadronului de elevi de la şcoala din Târgovişte. Astfel că numele lui Ion Antonescu a ajuns să fie cunoscut în toată cavaleria, în toată armata, iar prin cazul Romalo şi în sfera cea mai înaltă a societăţii româneşti - Palatul Regal.

*

Norii negri ai războiului pustiitor declanşat la 28 iulie 1914 se apropiau ameninţător de graniţele României. După doi ani de neutralitate şi pregătiri intense, Consiliul de Coroană a hotărât intrarea ţării în război de partea Antantei, începând cu l5 august 1916. Unicul scop al participării României la război, declarat de conducerea politică, aclamat de întreaga suflare românească şi susţinut de aceasta cu o neasemuită vitejie pe câmpul de luptă, l-a constituit desăvârşirea unităţii naţional-statale, întregirea neamului românesc atât de greu încercat de istorie.

Declanşarea ostilităţilor l-a găsit pe Ion Antonescu ca şef al Biroului operaţii din Statul Major al Corpului 4 Armată, cu gradul de căpitan. Remarcat de comandantul Corpului, generalul Constantin Prezan (viitor mareşal, un nume de prestigiu în Armata Română), pentru însuşirile sale excepţionale de militar şi ofiţer de stat major, la 16 august 1916 a fost numit şef al Biroului III operaţii din Statul Major al Armatei de Nord, armată pregătită pentru campania de eliberare a Transilvaniei şi comandată de acelaşi general.

Bucurându-se de totala încredere a comandantului său, căpitanul Ion Antonescu a desfăşurat o activitate supraomenească în pregătirea şi executarea primelor operaţii ale Armatei Române. Concepea şi redacta proiecte de ordine de operaţii, supraveghea şi îndruma executarea lor, adopta rapid, oportun, hotărâri în împrejurări dificile, asumându-şi partea sa de răspundere. Astfel, se poate afirma că a avut contribuţia sa la primele succese ale Armatei de Nord în zdrobirea rezistenţei inamicului pe Carpaţi şi împingerea acestuia în adâncime, în Transilvania.

De fapt, energia şi competenţa dovedite de comandantul Armatei de Nord, generalul Constantin Prezan, clarviziunea şi realismul planului de operaţii întocmit de statul său major, în cadrul căruia un rol important l-a avut şeful secţiei operaţii, Ion Antonescu, şi eroismul fără seamăn al ostaşilor români, conştienţi că luptă pentru o cauză dreaptă - întregirea neamului, au asigurat un succes deplin acţiunilor Armatei de Nord în prima campanie românească din conflagraţia mondială.

Concentrată în nord-vestul Moldovei, între Valea Bistriţei şi cea a Caşinului, Armata de Nord a trecut, încă din prima zi de război (15/28 august), conform planului întocmit la Secţia a III-a operaţii (condusă de căpitanul Ion Antonescu) şi însuşit întrutotul de generalul Prezan, la ofensivă, cu scopul de a zdrobi orice rezistenţă a inamicului şi a pătrunde cât mai rapid în văile superioare ale Mureşului şi Oltului, asigurându-se astfel condiţii bune pentru dezvoltarea succesului spre vest şi stabilirea legăturilor cu Armata 9 rusă. Acţionând cu vigoare şi într-un ritm înalt în primele zile ale campaniei, în mod deosebit la aripa sa stângă, cu forţa a trei divizii, constituind cinci grupuri de acoperire, Armata generalului Prezan a reuşit

să-şi îndeplinească misiunea primită, ieşind în Podişul Transilvaniei şi creând, astfel, condiţii pentru dezvoltarea succesului spre "poarta" Someşului. Către sfârşitul operaţiei de armată, datorită situaţiei strategice a forţelor române pe frontul de sud, conform ordinelor Marelui Cartier General de a se consolida pe aliniamentele atinse, acestea s-au oprit, iar acţiunile ulterioare s-au desfăşurat cu scopul de a fixa forţele inamice din faţă şi a împiedica deplasarea lor în alte zone de luptă. În noua situaţie creată în urma ordinului expres primit de la eşalonul superior, Armata de Nord s-a oprit la ieşirea de vest din Munţii Vulcanici, luând în continuare măsuri de consolidare pe aliniamentele atinse succesiv, în scopul de a face faţă unei eventuale contraofensive inamice care se conturau prin concentrarea de noi forţe inamice în Transilvania.

Pe timpul acţiunilor ofensive care au durat mai mult de o lună (13/28 august - 18 septembrie/1 octombrie), Armata de Nord şi-a dezvoltat ofensiva într-o fâşie largă de peste 260 km la început şi de l50 km în faza finală. Ea a pătruns între 50 şi 100 km în adâncimea dispozitivului inamic, eliberând 12 500 km^2 din teritoriul românesc aflat sub dominaţie străină. Atunci când mersul operaţiilor de pe celelalte fronturi a determinat Marele Cartier General român să retragă trupele din Transilvania pe poziţiile de la frontieră, a fost obligată şi Armata de Nord, în plină victorie, să se retragă pe Carpaţii Moldovei. Aici, căpitanul Ion Antonescu, din nou, a contribuit substanţial la elaborarea planului de apărare pe cele trei văi - Bicaz, Trotuş, Oituz - împotriva invadării Moldovei de către un inamic superior atât numeric, cât şi din punct de vedere al dotării cu tehnică militară.

Planul primei bătălii din trecătoarea Oituz (28 septembrie/ 11 octombrie - 14/27 octombrie), aflată în zona de responsabilitate a Armatei de Nord, poartă amprenta elocventă a unei cunoaşteri minuţioase a situaţiei operativ-strategice şi a caracteristicilor terenului din partea Secţiei operaţii a Armatei de Nord, condusă în continuare de căpitanul Ion Antonescu. Consemnul "Pe aici nu se trece!" lansat de generalul Eremia Grigorescu, comandantul Diviziei 15 Infanterie, a îmbărbătat deopotrivă pe ofiţeri şi soldaţi, de la cei ce aveau misiunea conceperii acţiunilor de luptă până la ostaşul de rând, determinând fapte de bravură ostăşească. Rod al acumulărilor din primele lupte, îmbinat cu o măiestrie bazată pe cunoaşterea până la amănunt a inamicului, precum şi a propriilor posibilităţi, planurile de campanie întocmite la Secţia operaţii a Armatei de Nord au demonstrat capacitatea înaltă a căpitanului Ion Antonescu şi a subalternilor săi de a rezolva cu repeziciune şi discernământ situaţii deosebit de complexe, specifice ducerii luptei în munţi. Statul major al Armatei de Nord, obligat din primele zile ale înfruntării să opună ofensivei duşmane numai Divizia 2 Cavalerie, a reuşit, prin conceperea unor ingenioase manevre de flanc, să stăvilească printr-o rezistenţă eficace valurile de infanterie şi cavalerie

vrăjmaşe. Ulterior, odată cu afluirea Diviziei 15 Infanterie şi a altor unităţi de sprijin, apărarea trecătorii Oituz a fost condusă cu energie sporită, alternând, conform situaţiilor tactice ivite, acţiunile de apărare cu contraatacuri riguroase şi constituind detaşamente tactice sau de manevră mixte (infanterie cu mitraliere şi artilerie) pe direcţiile principale de înaintare a inamicului, ceea ce a condus pe parcursul luptelor la preluarea iniţiativei de către forţele române şi la organizarea unui contraatac de proporţii, care a încununat cu succes acţiunile militare desfăşurate în această zonă. În aceeaşi lună, ca urmare a meritelor sale în conceperea acestei operaţii strategice, Ion Antonescu a fost avansat la gradul de maior şi numit şef al Biroului Operaţii al Armatei 1 Române, unde a muncit cu aceeaşi râvnă şi iscusinţă. După puţin timp, la 12/25 noiembrie, a fost promovat şef al Biroului Operaţii al Grupului de Armate Prezan, unde a îndeplinit şi funcţia de şef de stat major (acesta nefiind numit), ocupându-se îndeaproape de pregătirea, întocmirea şi apoi de punerea în aplicare a planului Bătăliei Bucureştilor. Însuşit şi aprobat de generalul Prezan, planul marii bătălii de apărare a Capitalei, în faţa a trei grupuri de armate (Rhüne, Mackensen şi Koch) care invadaseră Muntenia şi Oltenia ajungând la Neajlov, a fost deosebit de îndrăzneţ, purtând amprenta capacităţii militare şi ambiţiilor tânărului maior Ion Antonescu. El se baza pe un minuţios studiu şi o aprofundată analiză a inamicului, mai ales a greşelilor săvârşite de comandamentele acestuia. Nu-i scapă faptul că grupul de armată a lui Mackensen, trecând Dunărea la Zimnicea şi înaintând rapid spre Bucureşti, s-a izolat foarte mult de celelalte două grupuri, unul venind pe direcţia Turnu Severin-Craiova-Slatina-Piteşti, iar altul peste munţi, pe la Câineni, pe la Câmpulung, înspre Piteşti-Bucureşti. Creându-se această situaţie avantajoasă, planul apărării Capitalei prevedea oprirea celor două grupări prin rezistenţa îndârjită, spre a separa definitiv grupul lui Mackensen. Un grup de forţe proprii, concentrate în golul dintre aceste coloane inamice, trebuia să fie dirijat printr-o manevră abilă şi rapidă în flancul şi spatele grupului Mackensen pentru a-l încercui şi distruge.

Urma ca Armata Română să se întoarcă asupra celorlalte grupuri rămase neacoperite.

Această concepţie a "Bătăliei Bucureştilor" aparţinând lui Ion Antonescu constituie una dintre cele mai măiestre şi îndrăznețe operaţii de război. Ţinând seama de toate condiţiile ce se impuneau în executarea unei astfel de manevre, ca şi de situaţia deosebit de complexă ce se crease, se poate aprecia că planul bătăliei dovedea o aleasă opţiune strategică, o mare siguranţă şi fermitate din partea înaltului comandament român, a celor ce l-au conceput şi realizat. Şi printre aceştia, la loc de frunte, s-a aflat proaspătul maior Ion Antonescu. Istoricii militari sunt în majoritate de părere că planul acestei bătălii a fost judicios elaborat. Generalii Ion Sichitiu şi

Alexandru Ioaniţiu, în lucrarea *Elemente de strategie*, apreciau că ‘‘hotărârea de a opera ofensiv şi pe linii interioare contra celor două grupuri de forţe inamice care invadaseră Oltenia şi trecuseră Dunărea era în totul justificată de situaţia în care se găseau forţele române la 12 noiembrie (stil vechi-n.n.)”, iar Constantin Kirițescu, unul dintre cei mai avizaţi şi minuţioşi analişti ai războiului nostru pentru întregire, îl aprecia ca “excelent întocmit”.

Desfăşurată între 12 şi 20 noiembrie 1916, “bătălia de la Neajlov - Argeş”, cum mai este cunoscută în istoriografia militară această luptă, a constituit, în fapt, o amplă operaţie la nivel strategic, una dintre cele mai mari şi mai complexe confruntări armate de până atunci a primei conflagraţii mondiale, cu nimic mai prejos decât bătăliile de la Marna, Verdun, Somme sau Isonzo. Numai raportul net defavorabil de forţe, timpul insuficient la dispoziţie pentru pregătirea operaţiei şi carenţele în executarea marşurilor de concentrare şi a atacului sau cele din sistemul de legătură şi asigurarea secretului operaţiilor au făcut ca această mare bătălie să fie sortită eşecului şi, o dată cu pierderea ei, ocuparea Capitalei de către inamic să se poată înfăptui. Ea a dovedit, totuşi, valoarea armatei noastre şi a comandanţilor ei, reuşind în condiţiile contactului nemijlocit cu inamicul să-şi păstreze posibilitatea de manevră a trupelor, care, deşi înfrânte, nu erau zdrobite, şi, în condiţii foarte grele, să se retragă în Moldova. Pe timpul luptelor, Ion Antonescu s-a aflat pe front, acolo unde era mai greu, elaborând fără odihnă toate proiectele de operaţii şi ordinele de luptă, îmbărbătând prin dinamismul său comandanţi şi trupe. De atunci, strâns legat de întocmirea acestui plan de operaţii care a cuprins în el prin ideile ce i-au stat la bază şi prin conţinutul său toate elementele şi virtuţile reuşitei unei mari bătălii, numele maiorului Ion Antonescu intră în istorie.

Prin măsurile grabnice adoptate pentru reorganizarea armatei, la 5/18 decembrie 1916, generalul Prezan a fost numit şef al Marelui Cartier General al Armatei. În aceeaşi zi, maiorul Antonescu a fost numit şef al Secţiei operaţii a Marelui Cartier General, rămânând în această calitate până la l aprilie 1918.

În cursul lunii aprilie 1917, maiorul Ion Antonescu, reprezentând Marele Cartier General, a negociat la Petrograd cu generalul Alexeev planul colaborării româno-ruse, iar cu generalul Kerenski, ministru de război în guvernul provizoriu, planul aprovizionărilor, dotării şi raporturilor cu armata rusă. La sugestia maiorului Ion Antonescu, generalul Prezan a reuşit să schimbe intenţia comandantului rus de a declanşa ofensiva româno-rusă de-a lungul Dunării, cu direcţia Galaţi - Brăila, propunând şi argumentând, pe baza unei minuţioase cunoaşteri a situaţiei concrete a frontului din Moldova, mutarea ofensivei mai spre vest, în regiunea Nămoloasa, spre a putea sparge frontul duşman în mijloc şi a-i arunca aripa cu spatele pe munţi. Planul propus de Prezan a fost acceptat şi comunicat statelor majore rus şi român ca

directivă pentru prelucrarea planurilor de operaţii ce urmau să se elaboreze.

El a jucat apoi un rol covârşitor în pregătirea şi conducerea operaţiunilor din Moldova din vara anului 1917, pe timpul marilor izbânzi româneşti de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

În calitate de şef al Secţiei operaţii a Marelui Cartier General, Antonescu a corectat şi aprobat planurile de operaţii ale altor trei comandanţi pentru aceste mari bătălii: generalii Alexandru Averescu, Constantin Cristescu şi Eremia Grigorescu. A însoţit trupele pe timpul acestor bătălii, observând şi coordonând acţiunile de luptă în calitate de reprezentant al Marelui Cartier General, contribuind prin aceasta la marile victorii dobândite.

Ca urmare a meritelor sale deosebite, la 1 septembrie 1917 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel. Tot în anul 1917, şeful Secţiei operaţii s-a mai remarcat şi prin elaborarea şi coordonarea înfăptuirii operaţiunilor de evacuare din Moldova şi Basarabia a trupelor ruseşti ce părăseau frontul în dezordine, după izbucnirea revoluţiei în Rusia. El este autorul a numeroase ordine cuprinzând detalii referitoare la curăţirea spatelui armatei de toate "elementele în descompunere" ale armatei ruseşti, care erau concentrate în locuri bine stabilite, dezarmate şi organizate în convoaie, spre a fi trimise sub pază peste Prut, în interiorul Basarabiei. Tot Ion Antonescu a coordonat de la Marele Cartier General acţiunile trupelor române, care le cerea Sfatului Ţării din Basarabia au trecut Prutul, au eliberat Chişinăul şi oraşele mai importante, asigurând ordinea şi liniştea acestei provincii până la unirea cu patria mamă România.

Pacea de la Bucureşti din 1918, încheiată în condiţiile cunoscute şi neratificată niciodată de rege, a adus şi scoaterea lui Ion Antonescu din prim planul vieţii militare, el nefiind văzut cu ochi buni de germani. Pentru câteva luni a fost numit comandantul Regimentului 7 Roşiori.

Reluarea operaţiunilor militare din Transilvania în toamna anului 1918, o dată cu capitularea Germaniei şi denunţarea odiosului tratat de pace de la Bucureşti, a reclamat readucerea la comanda forţelor luptătoare a cuplului Prezan - Antonescu. S-a constituit, astfel, Comandamentul Suprem al forţelor de pe teatrul de Vest comandat de generalul Constantin Prezan, iar locotenent-colonelul Ion Antonescu a fost chemat la vechea-i îndeletnicire de şef al Secţiei a III-a operaţii de la acest înalt eşalon.

Cu dăruirea şi profesionalismul ce-l caracterizau, s-a pus, întru totul, în slujba idealului eliberării teritoriilor naţionale vremelnic ocupate şi, apoi, ale apărării Transilvaniei împotriva tendinţelor acaparatoare ale Ungariei. A contribuit, astfel, atât la organizarea celei de-a doua mobilizări a armatei române şi trecerea munţilor de către aceasta, cât mai ales la întocmirea planurilor de operaţii şi detalierea acestora pe timpul operaţiunilor militare din perioada aprilie-august 1919, încheiate cu înfrângerea armatei ungare şi

ocuparea Budapestei. Unul dintre cei mai buni cunoscători ai activității Mareşalului, regretatul colonel (rez.) G. Magherescu, în memoriile sale, cuprinde ample referiri cu privire la activitatea lui Ion Antonescu în această ultimă mare campanie a armatei române din primul război mondial. El aprecia că, pe baza planurilor întocmite de Antonescu, trupele române au trecut Carpații în Transilvania şi au înaintat victorios până la poalele Apusenilor, unde au fost silite să facă față ofensivei trupelor maghiare pe care după lupte grele le-au înfrânt, silindu-le să se retragă şi să părăsească Transilvania. Armata Română, după ce a eliberat întreg teritoriul românesc dintre Carpați şi Tisa, a depăşit Oradea, Aradul şi a pătruns în Ungaria, trecând Tisa pe un pod de vase şi înaintând spre Budapesta. Şi cu toate încercările Comisiei Aliate de la Paris, ele nu au mai putut fi oprite după ce, la 4 august 1919, au pătruns în capitala Ungariei pentru a o elibera de pericolul comunist, model rusesc, adus sub paza baionetelor de Bela Kuhn. Budapesta a răsuflat uşurată la arborarea tricolorului românesc desfăşurat în Piața "Andrassy". Se încheia o dată cu această victorie participarea Armatei Române la războiul sfânt de întregire a neamului.

Pentru dăruirea şi abnegația de care a dat dovadă, pentru meritele sale deosebite, însuşi regele Ferdinand i-a înmânat lui Ion Antonescu cea mai înaltă distincție de război, ordinul "Mihai Viteazul", la capătul podului de peste Tisa, adresându-i aceste memorabile cuvinte:

"Antonescu, Regele mai mult ca oricare altul din această țară, ştie cât îți datorează România Mare. Meritai de mult această recunoaştere publică. Am scăpat însă ocaziile. Sunt fericit că a venit aceasta!".

Regele şi-a scos propria decorație de la piept şi a prins-o pe vestonul locotenent-colonelului Ion Antonescu, îmbrățişându-l în fața ofițerilor şi trupei care-i priveau cu admirație şi recunoştință.

Aşadar, în anii grei de lupte ale Armatei Române pentru întregirea neamului, Ion Antonescu, chiar dacă a lucrat uneori din umbră, aşa cum este îndeobşte soarta stat-majoristului, poate fi considerat unul dintre artizanii de seamă ai biruințelor noastre. El a fost "creierul", "eminența cenuşie" a eşaloanelor la care a lucrat în diferite etape, completându-se în mod fericit, cu neprețuitul său comandant Constantin Prezan.

Războiul de întregire a neamului a constituit pentru Ion Antonescu examenul suprem prin care a adăugat vastelor sale cunoştințe teoretice militare, social-politice şi de istorie o neprețuită experiență menită să-i desăvârşească cariera militară.

Pe frontispiciul marii biruinți, numele tânărului ofițer Ion Antonescu a strălucit şi străluceşte alături de alte nume pe veci înscrise în conştiința neamului, ca generalii: Ion Dragalina, Eremia Grigorescu, Constantin Prezan, Alexandru Averescu, David Praporgescu, Constantin Cristescu, Constantin Scărişoreanu, Ion Anastasiu şi încă mulți alții.

Înfăptuirea României Mari în 1918 şi consfinţirea internaţională a acesteia prin hotărârile Conferinţei de Pace au marcat un eveniment epocal în istoria ţării, încheind lupta dusă de poporul român timp de secole pentru a se uni într-un singur stat naţional.

În noile condiţii istorice, în faţa ţării, cuprinzând pentru prima dată în istoria sa de "peste 4 ori milenară", cum se exprima Nicolae Iorga, pe toţi fiii săi, se puneau cu acuitate probleme deosebit de importante. Acestea vizau consolidarea unirii, a statului naţional unitar, crearea premiselor dezvoltării ulterioare economico-sociale şi, în special, eliminarea consecinţelor economice grave provocate de operaţiile militare şi de regimul prădalnic de ocupaţie din anii primei mari conflagraţii mondiale, refacerea economiei şi asigurarea condiţiilor pentru dezvoltarea rapidă a ţării.

În anii imediat următori au fost adoptate şi aplicate însemnate reforme ca: votul universal, reformele agrară, administrativă, financiară ş.a. A fost adoptată în 1923 noua Constituţie, care proclama caracterul naţional unitar al statului român independent şi suveran, egalitatea tuturor cetăţenilor ţării în faţa legii, fără deosebire de naţionalitate.

Necesitatea consolidării actului Marii Uniri şi a asigurării independenţei, suveranităţii şi a integrităţii teritoriale, după semnarea tratatelor de pace, a determinat cercurile guvernamentale de la Bucureşti să iniţieze o politică externă având drept obiectiv prioritar conviețuirea paşnică cu vecinii, pacea şi securitatea europeană, solidaritatea cu toate popoarele care militau pentru apărarea statu-quo-ului teritorial postbelic.

Într-o asemenea orientare, în conjunctura economico-politică statornicită după 1918, atenţia factorilor responsabili de apărare a ţării s-a îndreptat înspre reorganizarea armatei potrivit condiţiilor de pace, instruirea contingentelor noi, repararea şi menţinerea în stare de funcţionare a armamentului existent la încetarea războiului, crearea unei industrii proprii de armament, concomitent cu efectuarea în străinătate a unor comenzi de tehnică de luptă şi alte mijloace necesare apărării naţionale.

Se preconiza reorganizarea şi pregătirea unei armate suple, bine înzestrată tehnic, care să aibă o doctrină militară bine adecvată, armată capabilă să apere independenţa ţării, iar împreună cu celelalte armate aliate să contracareze eventualele manifestări revizioniste şi imperialiste.

S-a acţionat, încă din 1919, într-o primă etapă pentru alcătuirea noilor structuri organizatorice ale organismului militar şi perfecţionarea conducerii prin înfiinţarea Consiliului Superior al Armatei şi a Inspectoratelor de Armată. S-au luat măsuri de îmbunătăţire a înzestrării cu armament şi tehnică, punându-se accent pe dotarea cu armament automat, introducerea mecanizării la trupele de uscat şi creşterii rolului aviaţiei pe câmpul de luptă, prin înfiinţarea în acest scop a Comitetului tehnic al materialelor de război şi a Direcţiei 11 tehnică pe lângă M.St.M.

Către mijlocul anului l920, fiind încheiat procesul de creare a principalelor comandamente de decizie, îndrumare şi control ale armatei, s-a trecut la acţiunea, mult mai complexă, de reorganizare şi omogenizare a întregii structuri militare a României. Prin Înaltul decret nr. 1162 din 18 martie 1920, guvernul a hotărât demobilizarea armatei şi trecerea Comandamentelor marilor unităţi şi unităţi la atribuţiunile prevăzute de legi şi regulamente pentru timp de pace. Au fost desfiinţate o serie de comandamente şi unităţi care nu corespundeau situaţiei de pace şi înfiinţate altele, determinate de nevoile de apărare a întregului teritoriu al României Mari. S-au elaborat noua doctrină militară, principiile acesteia, precum şi un complex de măsuri vizând perfecţionarea şi modernizarea sistemului învăţământului militar şi de pregătire a cadrelor, instruirea şi educarea trupelor, dotarea cu armament şi tehnică de luptă, s-au elaborat planurile operative de apărare a teritoriului naţional.

Printre cei chemaţi să contribuie la o asemenea operă naţională în primele rânduri s-au aflat cei care s-au format la acea şcoală grea a sacrificiului suprem - războiul de întregire, printre care se număra şi colonelul Ion Antonescu.

După încheierea operaţiunilor militare din vestul Transilvaniei şi estul Ungariei (august 1919), Ion Antonescu a fost desemnat să facă parte, ca expert militar, din delegaţia română care urma să participe la Conferinţa de Pace de la Paris. În acele împrejurări, locotenent-colonelul Ion Antonescu a definitivat şi încredinţat tiparului prima sa carte: *Românii. Origina, trecutul, sacrificiile şi drepturile lor*. Lucrarea, un studiu de 87 pagini cu 11 anexe, era destinată, după cum chiar autorul mărturiseşte, "tuturor acelor foarte mulţi care nu ne cunosc". Cartea cuprinde cele mai importante argumente istorice şi etnografice ale originii, vechimii, unităţii şi continuităţii româneşti în întreg spaţiul geografic dintre Carpaţi, Dunăre şi Mare. Ea reprezintă "o foarte sumară şi rapidă examinare a drepturilor în baza cărora România va trebui să iasă de la Conferinţa de Pace cu graniţele pentru care a sângerat şi la care a aspirat neîntrerupt mai bine de zece secole" - aşa cum Antonescu precizează încă din preambul.

Ca orice lucru realizat cu multă migală, trudă şi competenţă, purtând amprenta conciziunii şi a spiritului de ordine ce l-a caracterizat întotdeauna pe autorul ei, cartea era o sinteză a istoriei poporului nostru, prezentată prin prisma, mai ales, a efortului militar impus românilor de-a lungul secolelor de către forţe potrivnice externe ce au râvnit fără încetare la bogăţiile, independenţa, unitatea şi fiinţa neamului nostru.

După întoarcerea de la Paris, unde a reprezentat armata în cadrul Comisiei reparaţiilor a Conferinţei de Pace, lt. - col. Ion Antonescu a primit din partea Ministerului de Război alte însărcinări importante. În primele luni ale anului 1920 a făcut parte dintr-o altă comisie militară ce şi-a desfăşurat

activitatea la Varşovia, studiind situaţia militară şi politică a Poloniei şi Ţărilor Baltice. Şi aici, ca peste tot unde a fost solicitat, Antonescu şi-a făcut pe deplin datoria, trimiţând în ţară rapoarte mai documentate, chiar decât preşedintele delegaţiei, punând bazele convenţiei militare bilaterale româno-polone.

În luna aprilie 1920, când s-au făcut avansările colegilor săi de promoţie la gradul de colonel, Ion Antonescu, cel care ar fi meritat poate mult mai înainte să fie avansat pentru meritele sale pe timpul campaniei militare, nu figura pe lista celor înaintaţi în grad. Acest fapt l-a determinat să-şi depună, cu destulă durere în suflet, demisia din armată. Spre cinstea factorilor în drept, demisia i-a fost respinsă, greşeala fiind reparată prin avansarea sa la gradul de colonel.

Întors în ţară, după un concediu binemeritat de două luni pe care l-a petrecut în marea majoritate în compania fostului său şef la Marele Cartier General, generalul Constantin Prezan, la moşia acestuia de la Schineta-Vaslui, i s-au propus mai multe funcţii în comandamentul Cavaleriei. Dragostea de armă şi înclinaţia spre activitatea practică la unitate, acolo unde se formau caracterele viitorilor luptători, l-a determinat să solicite şi a obţinut numirea, începând cu luna iunie 1920, la comanda Şcolii Superioare de Cavalerie de la Oradea Mare.

Generalul Ludovic Mircescu, şeful Direcţiei a 2-a Cavalerie din Ministerul de Război, unul dintre cei ce l-au cunoscut îndeaproape, s-a zbătut pentru obţinerea acestei numiri, convins că Antonescu va reuşi să imprime acelei importante instituţii de învăţământ "voinţa şi spiritul lui".

Şi-a întrerupt concediul pentru a lua mai repede funcţia în primire; primul lucru pe care l-a întreprins noul comandant a fost obţinerea aprobărilor de rigoare şi mutarea şcolii de la Oradea la Sibiu. Adresându-se elevilor la deschiderea cursurilor, el argumenta această acţiune de mutare a Şcolii în oraşul de la una din porţile Transilvaniei astfel: "V-am adus aici, lângă câmpul de vitejie unde s-au desfăşurat luptele marelui erou naţional Mihai Viteazul, pentru înscrierea prin veacuri, cu spade, a drepturilor noastre milenare imprescriptibile, asupra acestui leagăn de Neam şi Ţară". A muncit zi şi noapte cu dăruirea şi pasiunea ce l-au caracterizat întotdeauna la organizarea şcolii şi pregătirea ei în vederea deschiderii cursurilor şi desfăşurării normale a activităţii de învăţământ. Într-un timp record (numai patru luni), el a reuşit să organizeze corpul profesoral, să elaboreze programe de învăţământ noi şi să asigure baza materială corespunzătoare.

A condus Şcoala până în aprilie 1922. Muncea cu sârguinţa-i caracteristică susţinută de mai vechea sa pasiune pentru arma cavaleriei. Era mereu printre elevi, conducând, nu de puţine ori, în mod nemijlocit, şedinţele practice de pregătire în menaj. Într-o asemenea împrejurare, în anul 1921 a suferit un nefericit şi grav accident de călărie care l-a imobilizat pentru şase

luni la pat, marcându-l pentru tot restul vieții. Acest aspect rezultă dintr-un memoriu întocmit la 5 mai 1928, unde afirma că în urma "gravului meu accident de pe cal am avut fractura bazei craniene cu consecințe imediate: pierderea echilibrului, paralizia feței şi a mâinii drepte, nistagmus şi pierderea completă a auzului urechii drepte".

În această perioadă, în timp ce funcționa ca Şef al Şcolii de la Sibiu, colonelul Ion Antonescu a fost trimis la un stagiu de patru luni în Franța. Misiunea militară era compusă din doi generali şi patru colonei, condusă fiind de generalul H. Cihoski, comandantul C.7 A., şi se încadra într-un program mai amplu de pregătire a cadrelor care prevedea vizitarea tuturor centrelor de instrucție din armata franceză, participarea la manevrele trupelor Ministerului de Război al Franței şi audierea unor conferințe la Versailles.

După întoarcerea la Sibiu, între colonelul Antonescu şi generalul H. Cihoski, comandantul C.7 A., a intervenit un conflict de serviciu, care şi-a pus amprenta asupra relațiilor dintre cei doi, în anii următori.

La 1 august 1922, colonelul I. Antonescu a fost numit ataşat militar în Franța, iar din 1 ianuarie 1923 a plecat, în aceeaşi calitate, în Anglia, unde a rămas până la 14 iulie 1926. Aceşti ani i-a folosit din plin pentru lărgirea orizontului său de cunoştințe militare, diplomatice şi mai ales a formării ca om de stat.

Numirea într-o atât de importantă funcție a lui Antonescu nu a fost întâmplătoare. Ministerul de Război se confrunta cu probleme destul de spinoase în relațiile cu foştii aliați. Una dintre cele mai complicate chestiuni era aceea a datoriilor pentru materialul de război primit de Armata Română în timpul campaniei din 1916 - 1919. Cu toate că la Paris funcționa încă din 1920 o misiune militară, special destinată şi condusă de generalul Rudeanu, a fost nevoie de sârguință, stăruința şi diplomația pe care numai Antonescu le stăpânea, pentru a lichida, până către sfârşitul mandatului său la Paris, dificila problemă a datoriilor şi a pune bazele unei loiale colaborări militare cu Franța.

Atât la Paris, cât mai apoi la Londra, ataşatul nostru militar a desfăşurat, de asemenea, o susținută activitate diplomatică pentru achiziționarea de material de război modern, necesar procesului de reorganizare a armatei în acea perioadă. Aviația a datorat generalului Antonescu înzestrarea ei cu aparate dintre cele mai moderne, aspect rezultat din corespondența acestuia.

Activitatea sa în cele două capitale occidentale nu s-a limitat, însă, numai la aceste probleme de ordin strict material. El a fost tot timpul preocupat de a face cunoscute şi susținute în opinia publică franceză şi engleză, mai ales în cercurile militare, problemele deosebite cu care se confrunta România, după semnarea tratatelor de pace, ca urmare a nerecunoaşterii frontierelor sale legitime de către Ungaria horthystă şi Rusia

sovietică. În acest scop, pe de o parte, personal conferenția, ori de câte ori avea prilejul, atât la Şcoala Superioară de Război din Paris, cât şi la sediul altor comandamente, asociații şi societăți, iar, pe de altă parte, invita din țară cele mai marcante personalități ale vieții culturale şi ştiințifice pentru a prezenta lumii problemele complexe ale României Mari.

Tot în anii mandatului său în străinătate s-a extins colaborarea dintre Armata Română şi armatele aliaților noştri tradiționali pe linia pregătirii cadrelor de comandament. A fost perioada în care un număr tot mai mare de ofițeri erau trimişi pentru a urma cursuri de pregătire, a efectua stagiu sau a participa la manevre în armata franceză. Şi, nu în ultimul rând, Ministerul de Război a datorat colonelului Antonescu rezultatele obținute pe tărâmul încadrării armatei române într-un viabil sistem de convenții şi alianțe politico-militare care să asigure țării frontierele sale întregite cu atâtea jertfe.

Pe tot parcursul misiunii sale peste hotare, colonelul Antonescu a ținut o strânsă legătură cu organele de conducere ale armatei, transmițând în țară cunoştințele sale şi experiența acumulată din studierea armatelor franceză şi engleză, cunoştințe atât de necesare procesului de reorganizare a organismului militar național.

Sigur că postul ocupat l-a pus în situația de a rezolva şi unele probleme de protocol. În astfel de situații, Antonescu a intrat în legătură directă cu Casa Militară Regală, bucurându-se de aprecierile guvernului, ale prințului Carol, prințului Nicolae şi chiar ale principesei Ileana.

Apropiindu-se termenul pentru a fi avansat la gradul de general, se impunea efectuarea stagiului la comanda regimentului. Este aproape sigur că, numai bazat pe aceste considerente, ministrul de război, generalul G. Mărdărescu, l-a chemat pe colonelul Antonescu în țară şi l-a numit, începând cu 1 octombrie 1926, la comanda Centrului de Instrucție al Cavaleriei, iar, din 31 decembrie acelaşi an, la comanda Regimentului 9 Roşiori "Principesa Elena" de la Giurgiu.

S-a făcut renumit în cercurile militare prin conciziunea discursului său la luarea în primire a comenzii regimentului: "Domnilor - se adresa Antonescu corpului ofițeresc — am fost numit prin Înalt Decret Regal să comand acest regiment. Stăruința mea, atâta timp cât voi sta în această funcție, va fi ca, împreună cu dumneavoastră, să mențin regimentul la înălțimea strălucitoarei sale tradiții. Vă cunosc din recomandările fostului dumneavoastră comandant. Cu timpul, am să vă cunosc pe fiecare în parte. Faceți-vă datoria şi să nu vă temeți de mine! Atâta am vrut să vă spun, domnilor. Bună ziua!"

La Regiment, colonelul Antonescu şi-a valorificat din plin atât experiența dobândită în anii războiului, cât şi cunoştințele acumulate prin studierea armatelor franceză şi engleză, aplecându-se asupra tuturor problemelor regimentului, de la cele mai complexe de organizare, pregătire

şi dotare, până la grija pentru hrana şi odihna soldatului, reuşind în scurt timp ca acest regiment să se situeze printre cele mai bine cotate din Armata Română. Este de menţionat, în mod expres, grija pe care o manifestă pentru exerciţiile practice în teren, eliminarea şedinţelor teoretice stereotipe de până atunci şi autonomia largă cu care îi învestea pe comandanţii de subunităţi în desfăşurarea procesului de instrucţie. Tot lui i se datorează redislocarea Regimentului 9 Roşiori, în anul 1927, după 12 ani de absenţă în capitala ţării. Drept recunoştinţă, a fost desemnat ca unitate de gardă la Casa Regală.

Începând din 15 iulie 1927, colonelul Antonescu a fost chemat să-şi valorifice superior cunoştinţele şi aptitudinile, numit fiind comandant al celei mai înalte instituţii de învăţământ militar - Şcoala Superioară de Război. Începea o muncă asiduă de revigorare a învăţământului militar superior românesc. Din nou zile şi nopţi de neodihnă. Muncea fără preget. Studia şi se informa. A elaborat directivele de învăţământ, prezida Consiliul profesorilor, comisiile de examen, preda la clasă cursuri de tactică şi strategie. În această perioadă a elaborat şi tipărit cea de-a doua carte a sa, cursul *Focul şi mişcarea*, în care a adunat şi a pus la dispoziţia ofiţerilor elevi toate cunoştinţele sale acumulate cu atâta trudă, precum şi prodigioasa sa experienţă militară din anii de război, din misiunile peste graniţă şi mai ales de la comanda Şcolii Superioare de Cavalerie şi de la comanda regimentului.

În elaborarea directivelor, a programelor şi planurilor de învăţământ şi în întocmirea cursurilor predate, Antonescu s-a inspirat din documentele întocmite de înaintaşii săi. El mărturisea că a luat tot ce era bun din aceste documente, urmând însă ca "experienţa, reflexiunile şi rezultatele" să-i faciliteze modificările şi perfecţionările care, "eventual, ar trebui să fie aduse metodei de predare şi de organizare a învăţământului". Se lupta cu rutina şi inerţia în efortul de înnoire a şcolii. A dispus elaborarea de planuri şi programe noi de învăţământ. A fost, în permanenţă, călăuzit de ideea că războiul modern reprezintă o chestiune de ştiinţă, de energie şi de îndrăzneală, ceea ce impune comandanţilor, indiferent de treapta ierarhică, calităţi complexe intelectuale, fizice şi morale. Multe din amintirile depănate de foştii săi elevi din acea perioadă cuprind memorabilele sale sfaturi de genul: "Elevi de azi şi de mâine, îndrăzniţi prin muncă, prin energie şi prin caracter să ajungeţi acolo unde ajunge omul cu adevărat merituos, muncitor, modest şi de caracter şi vă asigur că nu se va putea prin aceste mijloace să nu izbutiţi". Pe lângă aceasta, noul suflu ce l-a imprimat procesului de învăţământ s-a concretizat în părăsirea tiparelor rigide de întocmire a lecţiilor şi aplicaţiilor numai pe baza experienţei rezultate în urma războiului din 1914 - 1919 şi abordarea cu curaj a principiilor "războiul viitorului", aşa cum îl înţelegea el pe baza studiului doctrinelor străine şi a situaţiei generale internaţionale. Şi aici, ca şi la regiment, a pus accent pe trecerea la forme de învăţământ practic-aplicative, concretizate prin tot mai dese ieşiri în teren şi

călătorii de instrucție, asigurând ca viitorii stat-majorişti să cunoască îndeaproape zonele posibile a deveni teatre de operații în viitor, ca de exemplu: Munții Apuseni, platoul Transilvaniei, Dealul Mare din Moldova ş.a., creându-le situații cât mai apropiate de câmpul de luptă.

La 1 octombrie 1928 a fost numit Secretar General în Ministerul de Război. Nu a avut timp să-şi pună în valoare cunoştințele şi calitățile în acest post, pentru că, numai după o lună de la numire, prin formarea guvernului țărănist condus de Iuliu Maniu, la 10 noiembrie 1928, la conducerea Ministerului de Război a fost adus generalul H. Cihoski. Acesta nu a pierdut prilejul de a-l umili din nou, încă din prima zi a preluării conducerii ministerului. Atmosfera creată, astfel, a făcut imposibilă continuarea activității sale de la Ministerul de Război. Prin memoriu adresat şefului său direct, şefului Marelui Stat Major, şi-a depus, pentru a doua oară, demisia din armată. Demisia nu a fost, nici de astă dată, acceptată şi a primit numirea din nou, pentru o scurtă perioadă, la comanda Şcolii Superioare de Război, unde şi-a continuat opera de reînnoire, anterior începută.

În vederea avansării la gradul de general era necesar un stagiu la comanda unităților de luptă, astfel că la 1 aprilie 1929 a părăsit, pentru a doua oară, comanda Şcolii Superioare de Război, fiind numit comandantul Brigăzii 5 Roşiori, apoi, de la 30 iunie 1930, comandantul Brigăzii 8 Cavalerie. Şi în aceste funcții noi a fost stăpânit de acelaşi neastâmpăr al înnoirilor; pretindea subordonaților să imprime procesului de instruire un caracter practic-aplicativ, o atitudine demnă, plină de respect față de munca cu soldatul, de grijă față de starea morală şi fizică a viitorului luptător. A militat permanent pentru schimbarea din temelii a vechilor principii şi metode de instrucție, care în virtutea inerției erau copiate de la un an la altul, deşi datau din perioada 1914 - 1919.

Acțiunea sa curajoasă a fost apreciată şi chiar elogiată de mulți ofițeri cinstiți, interesați în astfel de prefaceri în armată, care să ducă la modernizarea şi întărirea acesteia, ca factor principal a apărării țării.

Au existat şi dintre aceia, nu puțini la număr, care l-au supus unor critici aspre şi nedrepte, fiind în total dezacord cu nevoile armatei şi ale neamului românesc.

La 10 mai 1931 a fost avansat la gradul de general de brigadă şi, de la 1 iulie acelaşi an, a revenit, pentru a treia oară, la comanda Şcolii Superioare de Război. A început acest nou mandat în fruntea instituției militare care i-a rămas cea mai dragă dintre toate unitățile pe care le-a comandat, după cum a mărturisit, hotărât să "muncească fără a cunoaşte limită" pentru a da comandamentelor "ofițeri culți, oameni cu caracter, cetățeni devotați şi, mai presus de toate, elemente neşovăitoare în menținerea puterii". Este evident că, încă din acei ani, Ion Antonescu a început să se gândească la reorganizarea şi modernizarea armatei sub toate aspectele. El era conştient că

acest important deziderat nu putea fi materializat fără un corp de cadre de comandă şi stat major foarte capabil, cu o pregătire multilaterală. De aceea, cu abnegația-i cunoscută, a continuat opera de reaşezare a învățământului militar superior pe baze noi, începută din anii 1927 - 1929. Preocupat de formarea unor buni ofițeri de stat major cu vaste aptitudini practice de conducere a trupelor, atât la pace cât şi în luptă, a introdus în programele de învățământ (ideea i-a aparținut în exclusivitate) călătoriile de documentare pe arme, ieşind cu ofițerii elevi tot mai mult în teren, punându-i "să străbată țara cu pasul", asigurând o cunoaştere mai amănunțită a diferitelor zone, regiuni ale țării posibil viitoare zone de operații, de acțiuni de luptă. Această inițiativă facilita cunoaşterea concretă a condițiilor oferite de teren, economice, demografice, precum şi a posibilităților de cooperare între arme. Comandantul Şcolii Superioare de Război considera că numai în acest fel viitorul ofițer de stat major va putea să-şi pună în evidență cunoştințele, priceperea şi măiestria în coordonarea acțiunilor diferitelor arme, pentru ca din efortul comun al acestora să se obțină victoria.

În această perioadă, o preocupare constantă a comandantului Şcolii Superioare de Război, generalul Ion Antonescu, a fost sădirea şi cultivarea neîncetată în sufletul ofițerilor a unor înalte sentimente morale, precum spiritul datoriei şi al sacrificiului, camaraderia, cinstea, dreptatea, onoarea şi demnitatea, virtutea, toate acestea călite la făclia dragostei de neam şi țară, armonios îmbinate cu o înaltă cultură militară generală, profesională, care să asigure desăvârşirea ofițerului Armatei Române. Rememorăm din amintirile de peste ani ale unuia dintre foştii elevi ai Şcolii Superioare de Război, din anii când aceasta se afla sub bagheta generalului Ion Antonescu, locotenent-colonel Aldea Romulus, din promoția 1936:

"Gândind în urmă cu atâția ani, ecoul frământărilor noastre sufleteşti de atunci păstrează aceeaşi rezonanță: muncă până la epuizare, în disciplină până la renunțare […]. Nu era aceasta o lozincă, ci un profund şi real fundament sufletesc; nimeni nu vorbea despre aceasta, toți o făceau cu eforturi mereu înnoite, cu o ambiție continuu tinerească, fără gândul recompenselor, pentru că toți erau conştienți că rezultatele străduinței de atunci nu constituiau decât antrenamentul la muncă în viitor".

De la comanda Şcolii Superioare de Război, la 15 iulie 1933, generalul Ion Antonescu a fost numit, pentru câteva luni, comandant al Diviziei a 3-a Infanterie, cu garnizoana în oraşul Piteşti. Şi aici, ca peste tot, a încercat să-şi impună stilul său de muncă, alternând principiile pregătirii teoretice şi conduitei morale cu şedințele practice de formare, la toate categoriile de militari, a unor deprinderi trainice de luptători.

La sfârşitul anului 1933, România se găsea într-o situație economică, socială şi politică deosebit de gravă, ca urmare a celor cinci ani de criză pe plan intern şi internațional.

Acest an a fost marcat pe plan internațional de instaurarea fascismului în Germania, eveniment cu consecințe dezastruoase atât pentru poporul german cât şi pentru destinele altor popoare. Trecerea acestuia la acțiuni agresive succesive a pus în pericol independența popoarelor şi însăşi cauza păcii.

Activitatea mişcării de extremă dreapta din țară, pe fondul discreditării partidelor politice, a P.N.Ț. în special, a provocat îngrijorarea în sânul cercurilor politice interne şi în rândul aliaților României.

În acele împrejurări, regele Carol al II-lea s-a văzut constrâns să hotărască demiterea național-țărăniştilor, care guvernaseră în anii crizei, şi readucerea liberalilor la putere.

Sarcina formării noului guvern la 14 noiembrie 1933 a fost încredințată preşedintelui P.N.L. - I.G. Duca. Un astfel de guvern era considerat drept o garanție a menținerii regimului parlamentar-constituțional, a stabilității politicii interne, precum şi un serios obstacol în fața tendinței de penetrație a Germaniei hitleriste în sud-estul Europei.

Cum apărarea țării a devenit prioritară în noile condiții, probleme deosebite s-au ridicat în fața noului guvern privind organizarea, înzestrarea armatei, conducerea Departamentului Apărării şi a Marelui Stat Major.

Cunoscând îndeaproape activitatea şi capacitatea generalului Ion Antonescu încă din anii primului război mondial, primul ministru I.G. Duca a propus şi impus aducerea acestuia în fruntea celei mai importante instituții de decizie militară. După o discuție axată în principal pe măsurile de întreprins pentru reorganizarea armatei din 20 noiembrie 1934, I.G. Duca i-a mărturisit generalului Ion Antonescu încredințarea sa deplină în capacitatea acestuia şi i-a făgăduit tot sprijinul guvernului pentru "a îndrepta relele din oştire". Au urmat întrevederile generalului Ion Antonescu pe aceeaşi problematică, la 27 noiembrie, cu ministrul apărării - generalul N. Uică, şi, a doua zi, cu regele Carol al II-lea. Ambii l-au asigurat de sprijinul deplin în opera de reorganizare a armatei, astfel că acesta şi-a dat acordul şi la 29 noiembrie 1933 a apărut decretul nr. 3057 prin care regele numea pe generalul de brigadă Ion Antonescu, comandantul Diviziei a 3-a Infanterie, începând cu 1 decembrie 1933, în funcția de subşef al Marelui Stat Major, cu însărcinarea de a ține locul şefului Marelui Stat Major.

Din însemnările generalului Ion Antonescu pe marginea discuțiilor avute cu ministrul apărării şi cu regele, se desprinde concluzia că ideea numirii numai în funcția de subşef al Marelui Stat major şi asigurarea prin împuternicire a conducerii acestui organism militar a fost sugerată chiar de Antonescu, tocmai pentru a nu da apă la moară nemulțumiților care puteau contesta gradul prea mic şi vechimea în grad (era doar de doi ani general de brigadă).

Astfel, regele şi generalul N. Uică, prin această numire, recunoşteau

de fapt meritele lui Antonescu, atât în timpul războiului de întregire, dar şi în funcţiile, destul de importante, pe care le îndeplinise până în acel moment în armată.

Vestea numirii "celui mai capabil general" în fruntea organismului de prognoză şi decizie militară a fost amplu comentată în cercurile militare şi în presa vremii. Cei apropiaţi, care îl cunoşteau, s-au grăbit să-i aducă elogii, reliefându-i încă odată calităţile deosebite de foarte bun comandant, spiritul de totală dăruire când era vorba de interesele oştirii, camaraderie, intoleranţă, intransigenţă, puterea de muncă şi, mai ales, patriotismul său desăvârşit. Toţi sunt uniţi în concluzia că, deşi funcţia de şef al Marelui Stat Major nu i-a fost încredinţată decât ca girant, Antonescu poseda, "deşi tânăr", capacitatea şi experienţa necesară într-un astfel de post. Nici nu s-a instalat bine la şefia Marelui Stat Major şi urzelile împotriva generalului Ion Antonescu au început să se ţească. Cu prilejul remanierii guvernamentale determinată de asasinarea lui I.G. Duca de către legionari, la 29 decembrie 1933, s-a lansat zvonul potrivit căruia la funeraliile primului ministru, în compania secretarului de stat de la Departamentul Agriculturii, Manolescu Strunga, Antonescu ar fi afirmat că, "dacă guvernul nu este în stare să pună ordine, voi veni eu în zece zile ca dictator şi o voi face". Antonescu nu era omul care să se împace cu starea de lucruri existentă în ţară la acea dată, dar nici să discute "pe la colţuri cu oricine". Prin aceste clevetiri s-a simţit dezonorat şi în spiritul său caracteristic s-a adresat ministrului Apărării Naţionale, cerând să i se facă dreptate.

Se făcuse cunoscut în întreaga armată prin intransigenţa, încăpăţânarea, putem spune, cu care s-a străduit să prezinte cât mai realist situaţia precară a armatei, în totală contradicţie cu cei care, din interese diferite, ascundeau adevărul. De aici şi duşmăniile care au început să se urzească în jurul generalului.

Încă din 1930, la urcarea la tron a lui Carol al II-lea, a înaintat acestuia un raport foarte alarmant, detaliind starea gravă în care se afla armata, cu cadre insuficiente şi neinstruite, cu armament învechit, cu lipsă de echipament, cu depozitele goale etc., departe de a face faţă cerinţelor moderne ale războiului. În discuţiile din perioada premergătoare numirii sale la Marele Stat Major cu regele Carol al II-lea, cu primul ministru I.G. Duca şi ministrul Apărării Naţionale, Antonescu a adus în atenţia acestora starea gravă de lucruri din armată, a propus soluţii viabile pentru reorganizarea armatei şi dotarea ei corespunzătoare, angajându-se în acest sens.

Odată numit, prin decret regal, subşef al Marelui Stat Major, cu însărcinarea de a ţine locul şefului Marelui Stat Major, cu tenacitatea-i cunoscută şi o profundă cunoaştere a problemelor armatei, beneficiar fiind al unei bogate experienţe, Ion Antonescu s-a angajat la elaborarea unui vast proiect de reorganizare care să revigoreze organismul militar. Din păcate,

multe dintre cele preconizate s-au realizat doar parțial şi mult mai târziu, în anii în care generalul Antonescu s-a aflat la conducerea Statului.

Adept al principiului competenței, a schimbat cinci din cei opt şefi de secții ai Marelui Stat Major. A cerut şi impus creşterea operativității compartimentelor Marelui Stat Major în rezolvarea problemelor stringente ale organizării, conducerii, instruirii şi dotării trupelor. A simplificat la maximum sistemul greoi de evidență şi a introdus o riguroasă planificare şi control a activității subordonaților din organul central al armatei.

A trecut apoi la schimbarea în toată armata a structurilor organizatorice şi a principiilor instruirii trupelor. El s-a dovedit, de asemenea, intransigent în privința înzestrării cu armament, demascând afacerile oneroase ce se practicau cu banul public, până în cele mai înalte sfere, pe seama procurării armamentului şi muniției necesare dotării armatei de la diferite firme străine, nici chiar regele Carol al II-lea nefiind cruțat. Pe această linie, a insistat pentru crearea unei industrii naționale de război.

Cu toate greutățile întâmpinate şi piedicile puse, Antonescu a reuşit, în scurtul răstimp cât s-a aflat în fruntea celui mai înalt for militar de prognoză şi execuție, să impună o serie de înnoiri, greu de acceptat de către sceptici. Astfel, sub directa lui supraveghere, a fost elaborat planul de ansamblu pentru reorganizarea şi dotarea armatei, cuprinzând: organizarea armelor şi a marilor unități, dotarea acestora, caracteristicile materialelor cu care urma să fie dotată armata, ordinea de urgență în care să se facă înzestrarea armatei în raport cu posibilitățile financiare ale țării.

De asemenea s-au dezvoltat bazele colaborării militare, în cadrul Micii Înțelegeri şi s-au pus bazele acestei colaborări în Înțelegerea Balcanică.

Problemele prioritare cuprinse în aceste planuri au fost tratate detaliat într-o serie de rapoarte către Consiliul Superior al Apărării țării şi au avut, ca urmare, întocmirea primului plan de înzestrare a armatei, eşalonat pe timp de zece ani. Planul avea la bază studiile elaborate la Marele Stat Major, sub directa coordonare a generalului Ion Antonescu, într-un timp record (determinat tocmai de gravele rămâneri în urmă) şi înaintate Ministerului Apărării Naționale, la 9 ianuarie 1934, şi Consiliului Superior al Apărării țării, la 21 februarie acelaşi an.

În şedința din 9 martie 1934 a Consiliului Superior al Apărării țării, la care a participat şi Ion Antonescu, în prezența regelui Carol al II-lea, s-a hotărât întocmirea de urgență a unui studiu asupra necesităților de dotare, a surselor de aprovizionare, a mijloacelor materiale şi financiare necesare.

Având încă din perioada anterioară ideile clar conturate, lui Antonescu nu i-au trebuit decât trei zile pentru ca împreună cu secțiile Marelui Stat Major să întocmească şi să prezinte spre dezbatere celui mai înalt for al țării în problemele apărării planul detaliat de dotare. Discutat la

12 martie, din nou, în prezența regelui, planul prevedea măsuri hotărâte pentru înzestrarea armatei, stabilindu-se intensificarea procedurii în țară a unei părți din armamentul şi tehnica de luptă, în paralel cu intensificarea importurilor. În scopul realizării lui, era semnificativă inițiativa şefului Marelui Stat Major, împărtăşită întru totul de forurile conducătoare, privind înființarea, în acelaşi an 1934, a Fondului Apărării Naționale, în paralel cu încurajarea în continuare a industriei autohtone de apărare. Pe baza acestui fond s-au lansat comenzi mari de armament şi tehnică de luptă în Franța, Anglia, Cehoslovacia, Polonia, Germania, Rusia, Elveția, Suedia, Italia, Olanda. Valoarea acestora în anii următori (1935 -1938) a ajuns la cifra de 40 miliarde lei.

Sub amenințarea evenimentelor, s-a preconizat o "mobilizare preventivă" (în primăvara anului 1934). Conştient de insuficiențele în dotare, şeful Marelui Stat a încercat, fără a-şi încălca atribuțiile, să dezamorseze conservatorismul de la Ministerul Armamentului, intrând în conflict direct cu bătrânul general de corp de armată adjutant Paul Angelescu, şeful acestui departament. Şi cu toate că în perioada anterioară între cei doi generali se statorniciseră relații de bună amiciție şi colaborare în rezolvarea unor probleme importante ale capacității de apărare, orgoliul rănit al generalului Angelescu îl va determina pe acesta să profite de influența sa în cercurile politice cele mai înalte, inclusiv cele de la Palat, ca să urzească intrigi împotriva lui Antonescu. Astfel a contribuit la înlocuirea lui destul de prematură de la Marele Stat Major, într-un moment în care, mai mult ca oricând, era nevoie la conducerea acestei instituții militare de o personalitate militară de talia generalului Ion Antonescu.

Tot sub auspiciile Marelui Stat Major, în perioada cât în fruntea lui a funcționat generalul Antonescu, s-au inițiat ample dezbateri privind perfecționarea doctrinei militare româneşti în raport cu situația internațională şi posibilitățile concrete ale țării. Rezultatele acestora au fost incluse într-o serie de legi şi reglementări, adoptate în anul 1934 şi cei următori. Pe baza noilor principii doctrinare, la Marele Stat Major, încă din primele luni ale anului 1934, au fost elaborate noi prognoze strategice.

Deşi din planul normal de campanie pe anul 1934 erau stabilite cu claritate măsurile ce se impuneau în vederea apărării fruntariilor țării, agravarea situației internaționale l-a determinat pe şeful de Stat Major să ordone efectuarea unor ample studii pe baza cărora s-a întocmit un plan suplimentar de apărare numit "PLANUL DE CAMPANIE BOGDAN". În esență, acesta lua în considerare o acțiune contra Ungariei (în eventualitatea declanşării de către aceasta a unei agresiuni) în cadrul convențiilor militare în vigoare şi presupunea o siguranță oarecare de neutralitate pe celelalte fronturi. Oportunitatea întocmirii documentului menționat a fost subliniată de specialiştii de la Marele Stat Major în preambulul său: "Necesitatea

acestui plan a fost determinată de situația politico-militară internațională din primăvara anului 1934. Chestiunile acute care domină această situație sunt: tendințele pentru Anschluss, manifestate din ce în ce mai accentuat în Austria, sprijinite activ pe intențiile provocate din Germania; revizionismul ungar din ce în ce mai agresiv, în special prin pregătiri febrile şi propagandă fățişă; constituirea blocului italo-austro-ungar; activitatea tot mai intensă pentru restaurarea Habsburgilor şi, în final, o serie de chestiuni care primesc România indirect, printre care reînarmarea Germaniei şi plebicistul pentru provincia Saar, care prevestesc conflicte grave între Franța şi Germania".

În scopul asigurării tuturor condițiilor pentru mobilizarea în practică a măsurilor preconizate prin planul "Bogdan", generalul Antonescu a înaintat ministrului Apărării Naționale raportul nr. 154/31 din mai 1934, cuprinzând propuneri urgente privind forțele ce trebuiau să intervină contra Ungariei, mobilizarea lor, măsuri pentru echiparea frontului de vest şi completarea deficitelor în dotare. La Marele Stat Major s-a elaborat imediat "Directiva nr. 1 a Armatei de Vest şi Instrucțiunile privitoare la intrarea în dispozitiv a acesteia", precum şi un plan de dotare detaliat. De asemenea, spre sfârşitul anului 1934, în ultima perioadă a activității generalului Ion Antonescu la Marele Stat Major, a fost întocmit şi s-a înaintat la minister "Proiectul pentru planul de manevră al Marelui Cartier General pentru anul 1935", document cu valoare de directivă pentru întreaga perioadă următoare, până la declanşarea în 1939 a celui de-al doilea război mondial.

Acest plan, elaborat de Marele Stat Major în condițiile agravării situației internaționale şi în conformitate cu obligațiile asumate prin convențiile militare la care România era parte semnatară, prevedea următoarele situații de conflict la care Armata Română era chemată să facă față: un conflict localizat în Rusia, Ungaria sau Bulgaria, în care România ar fi atacată sau ar trebui să intervină în sprijinul unuia din aliații săi atacați; un conflict generalizat sau cu tendință de generalizare, în care România s-ar găsi atrasă de la început sau pe parcurs. În primul caz erau luate în calcul următoarele ipoteze: în est - Rusia atacă România sau Polonia; în vest - Ungaria atacă România, Iugoslavia sau Cehoslovacia; în sud - Bulgaria atacă România sau Iugoslavia. În cel de-al doilea caz, numărul ipotezelor era mult mai mare, el variind după cum fiecare din agresorii probabili urma să dirijeze grosul forțelor sale asupra României sau asupra unuia din aliații acesteia.

Pentru a face față tuturor acestor eventualități, "Planul de Campanie pe 1935" a fost întocmit în aşa fel încât să se poată realiza, în primă urgență, pe toate fronturile, acoperirea, apoi, pe măsură ce situația s-ar defini, să se poată angaja grosul forțelor pe unul din fronturi şi, în sfârşit, concomitent cu angajarea grosului, să se asigure rezervele cu care se puteau întări - după caz - fie grosul angajat, fie forțele destinate a-i asigura acestuia libertatea de

acțiune. Intr-o asemenea concepție militară, strategii noştri, dirijați de generalul Ion Antonescu, au dat planului de campanie pe 1935 următorul cuprins: Planul "Traian - acoperirea pe toate fronturile; planul "Mircea" - grosul forțelor de est; planul "Mihai" - grosul forțelor de vest, cu varianta "Basarab", care se aplica în cazul când pe celelalte fronturi era exclusă posibilitatea de conflict, şi planul "Rareş" - grosul forțelor la sud.

Pentru a face față complexității situației determinată de multitudinea ipotezelor de atac asupra țării sau aliaților săi, organul de conducere militară a elaborat din timp Instrucțiunile de aplicare a planului de campanie pe 1935, prevăzând modalitățile de acțiune pentru fiecare caz în parte.

În paralel cu febrila activitate desfăşurată la Marele Stat Major pentru elaborarea şi concretizarea aplicării acestor atât de complexe variante de acțiune pentru salvgardarea integrității teritoriale a țării, generalul Ion Antonescu s-a angajat, nemijlocit, în coordonarea efortului militar românesc cu cel al armatelor țărilor aliate, în situația unui eventual atac la adresa granițelor lor, conform obligațiilor rezultate din convențiile militare.

În acest sens, el a condus nemijlocit Conferința şefilor Statelor Majore ale statelor Micii Înțelegeri, desfăşurată la Bucureşti între 25 şi 28 martie 1934. A fost prima conferință la acest nivel după semnarea Pactului de Organizare al Micii Înțelegeri şi îşi propunea punerea în aplicare a acestui Pact în materie de colaborare operativă a armatelor celor trei state aliate. Marelui Stat Major i-a revenit sarcina pregătirii întregii documentații pentru această conferință. Deschizând lucrările Conferinței, generalul Antonescu, şeful Marelui Stat Major Român a făcut un scurt istoric al colaborării operative dintre armatele aliate, a analizat succint convențiile existente precum şi cele 11 proiecte de operații încheiate până la data acelei întruniri. A analizat realitățile concrete ale pericolului de război şi a propus unele măsuri de îmbunătățire a convențiilor militare şi elaborarea unui proiect de operații ce avea ca obiect anihilarea factorilor militari agresori în condițiile unui război generalizat. Propunerea românească a fost însuşită întru totul de reprezentanții cehi şi iugoslavi şi, pe această bază, s-a elaborat Proiectul operații nr. 4 C.G. (conflict generalizat), care în esență cuprindea posibilitățile de apărare în cazul în care România ar fi fost atacată sau imediat amenințată de armata ungară, concomitent cu atacarea sau amenințarea Cehoslovaciei de armatele germane şi austriece şi a Iugoslaviei de armatele italiene şi albaneze.

S-a trecut apoi la un schimb larg de informații asupra adversarilor probabili, a capacității lor operative şi direcțiilor probabile de atac, pe baza datelor de care dispunea fiecare comisie. Concluzionând, generalul Ion Antonescu a pus în evidență agresivitatea Ungariei horthysto-fasciste la adresa țărilor membre ale Micii Înțelegeri. El a arătat că din direcția acesteia venea principala amenințare, pentru că Ungaria constituia în strategia

Germaniei fasciste un stat-satelit ce putea fi întrebuințat pentru a lovi din spate oricare dintre țările Micii Înțelegeri la momentul considerat a fi oportun, pentru dezlănțuirea unei agresiuni a celui de-al III-lea Reich în Estul şi Sud-Estul Europei.

În consecință, şefii statelor majore aliate au pus la punct detaliile unei riposte comune în eventualitatea agresiunii horthysto-naziste, cuprinse în domeniul intitulat: "Protocol adițional al proiectelor de operații nr. 1 - 5 C.G.". Cu prilejul acelei consfătuiri, s-au stabilit măsuri, s-au elaborat documente care să reglementeze viitoarea colaborare în domeniul legăturilor şi transmisiunilor între comandamentele Armatei Române şi cele ale armatelor cehoslovace şi iugoslave, precum şi între unitățile române şi iugoslave din zona de joncțiune.

În primăvara anului 1934, s-a mai desfăşurat la Bucureşti şi Conferința Comisiei militare de colaborare materială a Micii Înțelegeri, care a dezbătut şi detaliat probleme de colaborare materială, excedentele şi deficitele, sprijinul reciproc în material de război.

În toamna anului 1934, între 13 şi 22 noiembrie, generalul Ion Antonescu a condus delegația militară română la Consfătuirea Şefilor de State Majore ale armatelor Micii Înțelegeri, desfăşurată la Praga. Aici, şeful Statului Major Român a semnat "Proiectul de operații nr. 6 C.G.", precum şi "Proiectul de operații nr. 24/1934" - variante de acțiune prin care "România era liberă să acționeze şi într-un caz şi în altul cu toate forțele în sprijinul aliaților angajați pe unul sau mai multe fronturi".

Şi, tot în noiembrie 1934, s-au desfăşurat la Praga lucrările primei şedințe a Comisiei Militare Mixte de Normalizare şi Unificare a Armamentului din dotarea armatelor Micii Înțelegeri. Reprezentanții militari români, din dispoziția Marelui Stat Major, au adus în atenția reuniunii o serie de probleme stringente privind buna aprovizionare a armatei cu materiale de război pentru echiparea frontului de vest. Aceasta constituia preocuparea centrală a conducerii militare de la Bucureşti, la sfârşitul anului 1934.

O atenție deosebită a acordat-o şeful Marelui Stat Major perfecționării metodicii instruirii trupelor. Prin elaborarea "Directivelor generale pentru instrucția în armată pe anii 1934 - 1935", se preconiza reorganizarea substanțială a sistemului de instruire, insistând pe o mai clară conturare a principiilor şi condițiilor generale ale instrucției în raport cu cerințele modernizării armatei, îndrumarea practică a instrucției ofițerilor, subofițerilor şi trupei (activi şi de rezervă), renunțarea la schematism şi şablonism în metodica instruirii şi conducerii unităților, prin simplificarea normelor de lucru la întocmirea diferitelor documente (studii, ordine etc.) necesare organizării şi executării aplicațiilor pe hartă şi în teren. Aceste directive au stat la baza organizării procesului de instrucție şi în anii de după plecarea generalului Ion Antonescu de la Marele Stat Major.

Rezultatele obținute de generalul Ion Antonescu în vasta operă de reconstrucție a Armatei Române, puternica sa personalitate au stârnit invidia unor generali de la nivelele superioare de conducere ale armatei. Aceasta este accentuată şi de unele trăsături de caracter ale generalului care, ajuns într-o funcție de o mare răspundere, uita de multe ori că trebuia, în scopul reuşitei, să-şi apropie oamenii şi să se sprijine nu numai pe munca dar mai ales pe loialitatea acestora. Aşa se face că în jurul generalului Ion Antonescu s-au țesut noi şi noi intrigi, până la cele mai înalte nivele, menite a-l compromite şi chiar să-l înlăture. Substratul unor asemenea atitudini trebuie căutat nu numai în demnitatea bazată pe competența profesională şi intransigența de care el dădea dovadă în relațiile cu superiorii lui - regele şi cei de la Ministerul Apărării - cât şi în raporturile cu subordonații pe care îi solicita uneori peste puteri, alteori le subestima eforturile şi meritele profesionale, manifestând tendințe de autoritarism şi supraestimare a propriei personalități. Toate acestea au contribuit la intensificarea intrigilor pornite de la Ministerul Apărării, şi de care nu era străin nici regele Carol al II-lea, împotriva generalului Ion Antonescu, devenit incomod, ce vor culmina cu îndepărtarea acestuia la 11 decembrie 1934 de la şefia Marelui Stat Major şi întoarcerea la Divizia a 3-a Infanterie de la Piteşti.

Demiterea sa din cea mai importantă funcție militară, adevărat act de nedreptate, a fost simplistă, insuficient argumentată şi explicată de ministrul apărării, generalul Paul Angelescu, care, interpelat de deputatul Al. Popescu-Necşeşti, a răspuns în şedința Camerei Deputaților din 15 decembrie 1934: "În legea de organizare şi funcționare a Ministerului Apărării Naționale din anul 1932, la care au colaborat toți generalii inspectori de armată care făceau parte din Consiliul Superior al Armatei de pe atunci, sunt prevăzute la art. 11, pentru şeful Marelui Stat Major, o serie de atribuțiuni compatibile exclusiv cu gradul prevăzut pentru dânsul în legea de înaintare, căci astfel se aduce atingerea drepturilor conferite de legile militare în ierarhia diferitelor grade şi, deci, a disciplinei. Pentru aceste motive a trebuit să numesc, luând avizul inspectorilor generali din Consiliul Superior al Armatei, un titular în locul vacant care să îndeplinească condițiunile obligatorii cerute de legile şi regulamentele militare".

În asemenea condițiuni, cum generalul de brigadă Ion Antonescu nu mai putea să ocupe funcția de subşef cu însărcinarea conducerii Marelui Stat Major, a fost lăsat numai la comanda Diviziei a 3-a, iar ca prim subşef de Stat Major a fost adus generalul de divizie Florescu I. Gheorghe.

Mândru cum a fost întotdeauna, neacceptând pătarea onoarei şi demnității militare, generalul Ion Antonescu şi-a depus la 11 decembrie demisia din acest post, neaccepând o înlocuire atât de mult savurată de detractorii săi.

Cu toate măsurile severe de înăsprire a cenzurii şi interzicerea

publicării oricărei ştiri despre această schimbare de la Marele Stat Major, vestea demisiei generalului Ion Antonescu s-a răspândit rapid în toate mediile politice şi militare din țară şi din străinătate. În cercurile militare se discuta aprins, prilejul fiind deosebit de favorabil reafirmării de către cei ce l-au cunoscut şi care au lucrat cu el a calităților morale şi profesionale ale generalului Ion Antonescu, personalitatea sa de excepție, i-au fost trimise sute de scrisori de consolare şi încurajare din partea unor valoroşi generali şi ofițeri. În majoritatea lor se exprima convingerea că s-a făcut o mare nedreptate şi că, fără discuție, aceasta nu putea rămâne definitivă. Generalul Ion Antonescu răspundea invariabil că "a pierdut o luptă, şi nu bătălia" şi îşi exprima hotărârea continuării luptei pentru repunerea în drepturi şi recunoaşterea valorilor în folosul oştirii şi al țării.

Unele ziare au publicat articole elogioase la adresa generalului. Şi chiar dacă acestea erau brutal retrase de pe piață, slova lor, grație deputaților favorabili lui Antonescu, ajungea să fie citită în Adunarea Deputaților.

Şi, în sfârşit, tocmai competența şi profesionalismul celui care timp de un an, din postul pe care l-a ocupat de înlocuitor al şefului Statului Major, a elaborat un adevărat program de perspectivă de înnoire a organismului militar în toate structurile şi substructurile sale, program ce a rămas în continuare la baza tuturor înfăptuirilor militare până la declanşarea celui de-al doilea război mondial, a făcut ca, pentru prima dată în istoria parlamentarismului român, numirea şefului Statului Major al Armatei să fie adus în discuția Adunării Deputaților.

La comanda Diviziei 3 Infanterie Piteşti, generalul a fost în continuare preocupat de punerea în aplicare sa măsurilor pe care le generalizase în armată încă de când era şef al Marelui Stat Major, de perfecționare a sistemului de instruire a trupelor şi de creştere a capacității combative a subunităților.

La 1 noiembrie 1937, generalul Ion Antonescu a fost numit comandant al Comandamentului 4 Teritorial Iaşi, funcție pe care o va îndeplini până la 28 decembrie 1937. În acea perioadă, la 25 decembrie 1937, a fost avansat la gradul de general de divizie.

La sfârşitul anului 1937, ca urmare a faptului că nici o grupare politică nu obținuse majoritatea în alegeri pentru a putea forma guvernul, regele, dezvăluindu-şi tendințele dictatoriale, a însărcinat cu formarea guvernului pe Octavian Goga. Legăturile de familie dintre acesta şi generalul Antonescu l-au determinat să-l solicite pentru a accepta să primească în guvernul condus de el Ministerul Apărării. Prin Înaltul Decret nr. 4322 din 28 decembrie 1937, generalul Ion Antonescu a fost numit ministru al Apărării Naționale şi a condus acest departament până la 30 martie 1938, când a demisionat.

Revenind la conducerea armatei, generalul Antonescu reia cu

tenacitatea-i cunoscută munca pentru reorganizarea organismului militar pe care o începuse încă din 1934. A elaborat noi planuri de măsuri, a adoptat decizii pentru întărirea frontierei de vest, a gândit şi proiectat modificări în domeniul organizării armatei şi conducerii trupelor, a legislaţiei militare. Timpul cât s-a aflat în această funcţie a fost mult prea scurt pentru ca activitatea sa să se poată materializa. Singura concretizare a intenţiilor sale a constituit-o întocmirea Regulamentului Legii de funcţionare a Ministerului Apărării Naţionale, document în premieră pentru acea vreme.

După acceptarea demisiei şi părăsirea Ministerului Apărării Naţionale a rămas fără comandă câteva luni, până la 1 noiembrie 1938, când i s-a încredinţat comanda Corpului 3 Armată din Chişinău. În această funcţie a stat doar o lună, fiind pus la dispoziţia Ministerului şi scos din cadrele Armatei, ţinut sub pază la domiciliu, pe motivul apropierii de Garda de Fier.

Drama ţării din vara anului 1940, declanşată la 26-27 iunie, prin cedarea fără nici un fel de rezistenţă a Basarabiei şi Bucovinei de Nord, l-a determinat pe Ion Antonescu să ceară audienţă la rege. A fost primit la 1 iulie la rege şi şi-a exprimat totalul dezacord în legătură cu uşurinţa cedării Basarabiei şi Bucovinei de Nord, afirmând că ţara era în pragul dezastrului, iar armata "complet demoralizată şi dezorganizată" şi că trebuie întreprins ceva urgent pentru a salva ce s-ar mai putea salva. La plecare, a lăsat regelui un vehement Protest contra cedării Basarabiei şi Bucovinei de Nord prin care-i dezvăluia regelui starea de spirit şi întreaga indignare a poporului. "Drumul pe care dusese regele ţara - scria Antonescu în Protest - avea să sfârşească incontestabil într-o catastrofă. Numai măsuri rapide ar putea preîntâmpina calamitatea". El i-a cerut regelui să tragă concluziile cuvenite. Afrontul adus regelui, acel adevăr tragic pe care nimeni nu avea îndrăzneala să-l rostească în faţa majestăţii sale, l-au determinat pe Carol al II-lea, la 9 iulie, să dispună arestarea şi internarea lui Ion Antonescu la Mănăstirea Bistriţa în Oltenia.

Cu toată stricteţea şi măsurile de pază, a reuşit să ţină în permanenţă legătura cu Capitala, să fie la curent cu tot ce se petrecea în ţară şi în afară, să afle cu indignare despre celelalte amputări teritoriale din luna august. Prin intermediul avocatului său, Mihai Antonescu, reuşi să-i contacteze pe unii reprezentanţi ai Legaţiei Germaniei din Bucureşti, faţă de care îşi exprima opiniile cu privire la viitorul ţării. Acest aspect l-a relatat personal, mai târziu, în şedinţa Consiliului de Miniştri din 3 octombrie 1940.

Considerând incompatibilă situaţia sa de "deţinut" cu cea de militar, la 12 iulie 1940, generalul Ion Antonescu a demisionat din armată. Demisia i-a fost imediat acceptată, rămânând în continuare bine păzit la Mănăstirea Bistriţa. Cu toate acestea, a reuşit să părăsească acest loc la 27 august, aşa încât în ziua de 1 septembrie a fost semnalat la o întâlnire cu Iuliu Maniu, în oraşul Ploieşti, prilej cu care au stabilit modalităţi de acţiune comună pentru

forţarea lui Carol al II-lea să abdice şi formarea unui nou guvern.

Situaţia grea a ţării, triplu mutilată în vara anului 1940, l-a determinat pe Carol al II-lea să-l solicite pe generalul Ion Antonescu pentru a-i încredinţa sarcina formării unui guvern care să poată stăpâni situaţia ce se agrava de la ceas la ceas.

În acest scop, Antonescu a avut o primă întrevedere cu Carol al II-lea în ziua de 3 septembrie 1940. Regele l-a rugat pe generalul căzut în dizgraţia camarilei şi demisionat să primească sarcina de a forma un guvern care să salveze ţara de dezastru. A doua zi, miercuri, 4 septembrie, Antonescu a depus jurământul în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri şi a trecut la consultarea principalilor conducători ai partidelor istorice în vederea constituirii noului cabinet. Nici Maniu, nici Brătianu şi nici chiar militarii solicitaţi n-au răspuns apelurilor acestuia. În asemenea condiţii, în ziua de 5 septembrie, în convorbirea cu Carol al II-lea, a cerut să fie împuternicit prin decret regal cu puteri politice depline. Se trezise în el simţămintele mai demult cultivate ale militarului de carieră, om integru, de cinste exemplară, de curaj şi de hotărâre, de dragoste şi de mare responsabilitate pentru ţară şi neam. El a înţeles că la greu nu poţi sta deoparte şi că datoria te obligă să sari întru salvarea neamului. El ştia cel mai bine că pericolul prin care trecea ţara nu putea fi înlăturat alături şi împreună cu cel care îl provocase prin pasivitate, frică şi lipsă de responsabilitate, aşa încât a impus şi a obţinut chiar în ziua de 5 septembrie 1940 semnarea de către Carol al II-lea a ultimului său act de guvernământ, decretul nr. 3052, prin care Preşedintele Consiliului de Miniştri, generalul Ion Antonescu, a fost învestit "cu depline puteri pentru conducerea Statului român", prerogativele regale fiind restrânse la maximum.

Carol al II-lea l-a adus pe generalul Antonescu în fruntea guvernului şi l-a învestit cu puteri depline în speranţa că prin aceasta dădea satisfacţie Germaniei, lui Hitler personal, care încuraja ascensiunea politică a Gărzii de Fier.

Documentele demonstrează că, din dorinţa de a salva ţara în condiţiile izolării internaţionale din vara anului 1940 şi cu gândul la reîntregirea fruntariilor, gând niciodată abandonat, Antonescu a acceptat să continue politica de apropiere faţă de Germania, singura în măsură, după părerea sa, în contextul internaţional creat, să garanteze frontierele naţionale ale României. Astfel şi-a asociat la putere, cel puţin în prima etapă a guvernării, exponenţii Gărzii de Fier.

La 4 septembrie 1940, în toiul crizei de guvern, şeful Legaţiei germane din România, Wilhelm Fabricius, raporta Berlinului: "Generalul Antonescu m-a chemat de două ori pentru a discuta situaţia [...]. În înţelegere cu colegul meu italian şi având în vedere că numai mâna forte a generalului şi o hotărâre rapidă pot salva ţara din haos, l-am sfătuit pe Antonescu să-şi

asume puteri unipersonale, să înlăture anturajul regelui, urât de țară şi să ordone miniştrilor şi secretarilor de stat să rămână la posturile lor până la rezolvarea definitivă a cabinetului şi a problemei eventualei abdicări a regelui, iar el să guverneze în mod autoritar". Este elocvent faptul că la preluarea puterii în Stat generalul Ion Antonescu era sprijinit de la Berlin, Hitler considerând că numai un om de "mână forte" putea servi intereselor sale în România. De altfel, cu alt prilej, acelaşi Fabricius declara: "Am contribuit la abdicarea regelui, care în lipsa intervenției mele, ar fi format un cabinet al generalului [Gheorghe] Mihail şi l-ar fi împuşcat pe Antonescu". Poate afirmația era exagerată, dar realitatea a confirmat că, odată puterea preluată, Antonescu s-a apropiat tot mai mult de Germania şi celelalte puteri ale Axei.

Nu face obiectul analizei noastre orientarea politică a generalului şi țării în perioada cât a condus-o. Aşa că în continuare ne vom axa, ca şi până acum, pe măsurile şi acțiunile pe care le-a întreprins în plan militar, aspecte care definesc desăvârşirea unei personalități ajunsă pe cele mai înalte trepte ale ierarhiei militare şi la conducerea Statului.

Prin decretul de învestire cu puteri depline a generalului Ion Antonescu din 5 septembrie, practic, domnia lui Carol al II-lea se încheia. În ziua următoare a fost îndeplinit şi actul formal al abdicării în favoarea fiului său Mihai, care şi-a început domnia prin semnarea unui act (Înaltul decret nr. 3067 din 6 septembrie 1940) de reînnoire a învestirii generalului Ion Antonescu cu puteri depline. A urmat la 8 septembrie, Înaltul Decret nr. 3072 prin care se crea o nouă instituție politică, cea de Conducător al Statului, învestit cu puteri discreționare. Ea concentra atât atributele puterii legislative cât şi pe cele ale puterii executive.

Conştient de misiunea istorică ce şi-a asumat-o, generalul, în calitate de Conducător al Statului, a trecut încă din primele zile la transformări de substanță în ansamblul eşafodajului superstructurii statale şi în primul rând al armatei. Țelul guvernării antonesciene, după cum chiar generalul s-a exprimat în mai multe rânduri, îl constituia reîntregirea țării prin orice mijloace. De aceea, el era conştient că pentru români urmau vremuri şi mai grele, şi ca atare încă din primele zile chestiunea întăririi armatei şi pregătirii acesteia pentru război a constituit un obiectiv central.

La 6 septembrie, când Carol al II-lea părăsea tronul şi țara, iar fiul său depunea jurământul, generalul se adresa poporului român:

"[...] Azi trebuie să salvăm Statul şi Națiunea. Cu toată conştiința şi străduania, trebuie să-i ştergem rănile, să-i adunăm puterile, să-i ridicăm onoarea şi să-i asigurăm viitorul. Într-o suferință, dar şi într-un gând, într-o singură putere [...]. Numai prin jertfă şi prin muncă vom putea birui".

Jertfa şi munca, acțiunea şi fapta au fost primele gânduri pe care le-a adresat poporului său, căruia i-a consacrat în următorii ani întreaga-i ființă.

După ce la 14 septembrie 1940 a definitivat lista guvernamentală, alcătuită în majoritate din legionari şi militari, Ion Antonescu proclamă România "Stat naţional legionar". În guvern, generalul şi-a rezervat pe lângă demnitatea de preşedinte şi pe cea de ministru al Apărării. Imediat, la 16 septembrie, Consiliul de Miniştri a anulat demisia lui Ion Antonescu din armată, repunându-l în toate drepturile militare şi avansându-l la gradul de general de Corp de Armată.

A ţinut neapărat să-şi păstreze Departamentul Apărării Naţionale, pentru a putea continua opera de refacere a armatei pe care a început-o încă de când îndeplinea funcţiile de şef al Marelui Stat Major şi apoi ministru al Apărării, acţiune întreruptă brutal de duşmanii săi şi care a adus mult rău armatei şi ţării. El considera că dacă România ar fi avut o armată puternică în vara anului 1940 nu ar fi fost mutilată de Uniunea Sovietică şi de Ungaria horthystă cu concursul Germaniei şi Italiei.

În concepţia Conducătorului Statului, Armata trebuia să devină reazemul stabilităţii regimului său politic în interior şi principalul instrument de afirmare a politicii externe.

Printre primele măsuri întreprinse în organismul militar a fost înlăturarea unui număr de 11 generali din rândul cadrelor active, acuzaţi că au comis "acte grave de incapacitate", că prin "linguşire şi metode incompatibile cu demnitatea de ostaşi au ocupat înalte comandamente" şi că "prin incapacitatea acestor ofiţeri generali s-a ajuns la decăderea oştirii şi la acte grave prin pierderea graniţelor". Printre cei îndepărtaţi se aflau generalii: Constantin Ilasievici, Gheorghe Argeşeanu, Florea Ţenescu, Ioan Ilcuş, Gheorghe Mihail, Ioan Benghiu, Victor Dombrovski, contraamiralul Petre Bărbuneanu ş.a.

În continuare s-a trecut grabnic la reorganizarea armatei în toate structurile ei. Prin "Directiva pentru îndrumarea şi coordonarea activităţii Ministerului Apărării Naţionale", elaborată de Preşedinţia Consiliului de Miniştri la 10 septembrie 1940, s-a dispus transformarea departamentelor de care depindeau forţele armate în subsecretariate se stat, subordonate nemijlocit Ministerului Apărării Naţionale. Au fost numiţi la cele trei ministere noi subsecretari de stat, respectiv generalul Constantin Pantazi la Ministerul Apărării Naţionale, generalul Gheorghe Dobre la Ministerul Înzestrării Armatei şi comandorul Gheorghe Jienescu la Ministerul Aerului şi Marinei. Aceştia au fost confirmaţi în guvernul constituit la 14 septembrie. Legiferarea propriu-zisă a reorganizării conducerii superioare a forţelor armate s-a făcut o lună mai târziu, când prin Decretul-lege nr. 3 488 din 16 octombrie s-au desfiinţat Ministerului Aerului şi Marinei şi Ministerului Înzestrării Armatei ale căror atribuţii au trecut "asupra Ministerului Apărării Naţionale". Prin acelaşi decret, din fostul Minister al Aerului şi Marinei s-au creat două subsecretariate de stat, astfel că în noua organizare Ministerul

Apărării Naționale avea în subordine patru subsecretariate de stat: Subsecretariatul de Stat al Armatei de Uscat, Subsecretariatul de Stat al Aerului, Subsecretariatul de Stat al Marinei şi Subsecretariatul de Stat al Înzestrării şi Administrației Armatei. Cu această structură organizatorică, mult mai viabilă, asigurând conducerea unitară a organismului militar, Ministerul Apărării Naționale a funcționat până în anul 1943. Portofoliul ministerial a fost asigurat personal de către primul ministru, generalul Ion Antonescu, iar din 27 ianuarie 1941, o dată cu formarea noului guvern, de generalul de corp de armată adjutant Iosif Iacobici.

De asemenea, s-a reorganizat şi Marele Stat Major. Acest organism a fost degrevat de o sumedenie de atribuții administrative stabilindu-i-se drept misiune de bază: organizarea, dotarea, mobilizarea şi instrucția trupei şi a cadrelor de comandă, precum şi întocmirea planurilor de operații şi comandament. S-au creat, prin desființarea Ministerului Aerului şi Marinei, două state majore, unul pentru Aeronautică şi celălalt pentru Marină, ambele subordonate şefului Marelui Stat Major. Funcțiile de şefi ai acestor două state majore erau asimilate funcției de subşef al Marelui Stat Major şi răspundeau de pregătirea de luptă a categoriilor de forțe din care făceau parte.

Pornind de la concepția mai dinainte elaborată de generalul Antonescu potrivit căreia pentru apărarea Statului împotriva unei agresiuni revizioniste erau necesare, pe de o parte, organizarea unor forțe militare care să țină seama de posibilitățile economice şi financiare ale statului şi de numărul şi de calitatea cadrelor, iar, pe de altă parte, realizarea unui sistem de alianțe militare care să aducă un surplus de forțe armate care să se alăture armatei române, s-a trecut grabnic la reorganizarea din temelii a structurilor de bază ale armatei şi a sistemului de pregătire a cadrelor şi trupei.

Cuvântul de ordine dat de general era: "o armată mică dar puternică", cu o "perfectă încadrare şi dotare, disciplină şi instrucție". În această idee, s-a trecut, pe baza ordinului nr. 208 din 8 octombrie 1940, adresat Marelui Stat Major de Preşedintele Consiliului de Miniştri, la "reorganizarea armatei pe baze impuse de realități etnice, financiare, politice şi doctrinare". Se specificau principiile pe baza cărora să se procedeze la restructurarea organizatorică a marilor unități şi unităților operative, printre care: reducerea numărului de unități din compunerea comandamentelor şi marilor unități, pentru ca acestea să devină uşoare şi suficiente de mobile; desființarea diviziilor de cavalerie şi înlocuirea lor cu brigăzi de cavalerie care, deşi cu efective mai mici, să aibă cel puțin aceeaşi putere de foc pe care o aveau diviziile; reorganizarea serviciilor la unități şi mari unități, modernizarea acestora prin introducerea mijloacelor mecanizate; creşterea ponderii aviației de bombardament în dauna artileriei terestre, care era mai puțin mobilă şi mai mult expusă loviturilor inamicului.

S-au dispus măsuri de reducere a efectivelor şi de intensificare a educării patriotice şi ostăşeşti a armatei.

Principial, în concepția lui Antonescu procesul de reorganizare a Armatei trebuia să înceapă de jos în sus, adică de la grupă, tun sau avion şi până la nivel armată.

Cu privire la cel de-al doilea deziderat al apărării țării, cel referitor la alianța militară, încă din primele zile ale guvernării, generalul Antonescu a contactat Legația germană de la Bucureşti. Astfel, în convorbirea avută la 4 septembrie cu Fabricius, generalul declara că "menține cererea în ce priveşte trimiterea misiunii militare şi doreşte o mai strânsă colaborare cu Germania", aşa cum se solicitase de Carol al II-lea încă de la 1 iulie 1940. Câteva zile mai târziu, Antonescu a cerut colonelului Alfred Gerstenberg, ataşatul militar al Reichului la Bucureşti, să fie trimise în România unități germane blindate şi ale flotei aeriene, iar Germania să livreze Armatei Române materiale de război, în special tancuri şi tunuri antiaeriene. A insistat pentru începerea tratativelor referitoare la colaborarea între forțele militare germane şi române.

Conducătorul Statului considera că, o dată cu sosirea trupelor germane în România, Germania îşi asuma un angajament ferm şi public de a garanta noile frontiere ale Statului român împotriva oricărei alte puteri.

Pe baza hotărârii adoptate de Hitler la 20 septembrie, primele unități ale Misiunii Militare Germane au intrat în România în dimineața zilei de 10 octombrie. În luna 1941, efectivele acestei misiuni s-au ridicat la cifra de 367.744 de oameni. Cele mai importante unități s-au stabilit în zonele cheie: Bucureşti, Târgovişte, Valea Prahovei.

În luna martie 1941, după semnarea Protocolului de colaborare militară bulgaro-german, cele mai multe unități germane de pe teritoriul României au trecut în Bulgaria, de unde în aprilie acelaşi an au atacat şi ocupat Grecia şi Iugoslavia.

La 14 octombrie 1940, pe baza unei înțelegeri stabilite între ministrul Italiei la Bucureşti, Pellegrino Ghigi, şi generalul Antonescu, a sosit în România un grup de ofițeri aviatori italieni. Ulterior, cu ocazia convorbirilor purtate de Ion Antonescu la Roma cu Benito Mussolini, s-a căzut de acord pentru trimiterea în România şi a unor subunități de vânători alpini şi de marinari italieni, prezența acestora având totuşi un caracter mai mult simbolic.

Era evidentă tendința generalului Ion Antonescu de aderare la Axa Roma - Berlin - Tokio. În acest scop a întreprins în luna noiembrie vizite în Italia şi Germania, având convorbiri cu Mussolini şi apoi cu Adolf Hitler. La 23 noiembrie a semnat aderarea României la pactul Tripartit. Întors la Bucureşti el declara: "[...] Pot să vă asigur astăzi că mă întorc cu încrederea Führerului şi a poporului german. România merge la biruință. România va

avea drepturile ei". Se gândea, fără îndoială, la drepturile asupra teritoriilor româneşti acaparate în mod samavolnic în vara anului 1940 de Uniunea Sovietică şi Ungaria horthystă.

În țară, însă, s-au produs evenimente grave. Legionarii, nemulțumiți de conducerea autoritară a generalului, se dedau la jafuri, crime, abuzuri de tot felul, plănuind chiar suprimarea generalului Antonescu şi preluarea puterii depline. Asasinatele comise de aceştia în ultimele zile ale lunii noiembrie la Jilava, Snagov şi Strejnic (au fost ucişi 60 de foşti demnitari şi alți deputați, apoi profesorii Virgil Madgearu şi Nicolae Iorga), precum şi rebeliunea fățişă a Gărzii de Fier din luna ianuarie 1941, au avut darul de a-i demasca categoric în fața întregii țări şi de a întări convingerea generalului că trebuia să se desolidarizeze de Garda de Fier şi să desființeze Mişcarea Legionară. A avut de partea sa principalul corp de cadre ale armatei, care nu a putut fi contaminat, cu toate insistențele conducătorilor legionari.

În rândurile masei de soldați şi ofițeri, Garda de Fier era repudiată pentru spiritul ei de dezordine, anarhie şi crimă; marea majoritate a ofițerilor o detestau pentru rolul ei de agentură directă a hitleriştilor, iar cercurile superioare ale armatei, conştiente de faptul că o victorie a legionarilor le submina pozițiile şi le va subordona Gărzii, au sprijinit acțiunea fermă a generalului Ion Antonescu de a înfrânge rebeliunea legionară.

Considerente de ordin economic şi militar, dorința de a asigura ordinea şi liniştea necesare realizării planurilor lui strategice în sud-estul Europei şi de a dispune de Armata Română în îndeplinirea respectivelor planuri, precum şi diplomația de care a dat dovadă generalul Antonescu au determinat chiar pe Hitler să ia atitudine în favoarea acestuia. Astfel rebeliunea a fost repede zdrobită şi Garda de Fier înlăturată de la conducerea Statului. "Statul național legionar" a fost abrogat şi s-a constituit un nou guvern format din 10 miniştri şi 7 subsecretari de stat militari, 4 miniştri şi 5 subsecretari de stat civili. În noul guvern, Ion Antonescu deținea pe lângă funcția de prim-ministru şi pe aceea de ministru al Afacerilor Străine.

Zdrobirea de către Antonescu a rebeliunii legionare şi eliminarea Gărzii de Fier de la conducerea Statului, lichidarea anarhiei şi dezmățului legionar, arestarea şi judecarea celor care comiseseră crime şi jafuri au fost salutate de imensa majoritatea a populației țării.

În lunile următoare, după ce şi-a prezentat programul de guvernare şi l-a supus unui plebiscit național care-l aprobă cu o imensă majoritate, generalul Ion Antonescu a intensificat întâlnirile cu oficialitățile germane, până la cele mai înalte nivele, inclusiv cu Führerul, abordând probleme ale raporturilor economice, dar mai ales pe cele ale colaborării militare şi siguranței frontierelor.

Conform celor relatate în memoriile sale de generalul Ion Gheorghe, fost ataşat militar şi apoi ministru la Berlin, generalul Ion Antonescu a fost

informat personal de către Hitler în legătură cu intenţiile celui de-al III-lea Reich de a ataca Uniunea Sovietică. Hitler a cerut participarea României. Antonescu a acceptat imediat, convins fiind de adeziunea întregului popor român. De asemenea, au fost tratate şi modalităţile colaborării militare între România şi Germania. Hitler l-a rugat pe generalul Antonescu să preia comandamentul viitorului Grup de Armate germano-române de pe flancul drept al frontului. Acest grup de armate urma să cuprindă Armatele 3 şi 4 române şi Armata a 11-a germană. Comanda acesteia din urmă o primise generalul-colonel Ritter von Schobert, care fusese chemat la München pentru a fi prezentat generalului Antonescu. Feldmareşalul von Rundstedt era comandantul flancului sudic al proiectatului front răsăritean, în sfera căruia urma să opereze Grupul de Armate aflat sub comanda generalului Antonescu.

Ceea ce s-a hotărât a rămas un secret al celor care participaseră nemijlocit la discuţie. Generalul Antonescu însuşi s-a angajat să păstreze un secret absolut.

Din luna mai au început masive concentrări de trupe germano-române (22 de divizii, 10 germane şi 12 române) în zona Iaşilor, pentru "protejarea graniţei temporare de est a României". La 14 iunie, Hitler a decis numirea generalului Antonescu la comanda supremă a trupelor româno-germane staţionate în Moldova pentru angajarea ostilităţilor contra U.R.S.S. Era evidentă hotărârea Führerului de a pune în aplicare planul "Barbarosa" de declanşare a războiului împotriva Uniunii Sovietice. Cercurile conducătoare din România au luat cunoştinţă de această hotărâre, fără a fi total surprinse, numai cu câteva zile înainte de începerea ostilităţilor.

Antonescu a fost înştiinţat de Hitler în legătură cu declanşarea operaţiunii "Barbarossa" cu prilejul întrevederii din 12 iunie 1941 de la München. Cu toate că planul de atacare a Uniunii sovietice prevedea folosirea Armatei Române în acest război, Hitler a afirmat la întâlnirea de la München din 12 iunie 1941 că "nu cere nici un ajutor lui Antonescu", ci "aşteaptă numai din partea României ca ea să facă totul în propriul ei interes, pentru a face mai uşoară desfăşurarea acestui conflict". Atitudinea Führerului era clar determinată de considerentul că nu voia ca, prin solicitarea directă a concursului României în proiectatul război contra Uniunii Sovietice, să-şi creeze obligaţii faţă de ea. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, chiar în cursul aceleiaşi întrevederi, Antonescu a ridicat din nou problema anulării Dictatului de la Viena.

La 18 iunie, Adolf Hitler, printr-un mesaj personal, l-a înştiinţat pe Ion Antonescu că operaţiunea "Barbarossa" va începe şi îl ruga ca, în interesul conducerii unice a acţiunilor de luptă ale celor două armate (germană şi română), "să îngăduie a-i transmite din când în când dorinţele Führerului care se referă la Armata Română şi a căror executare, în interesul

desfăşurării unitare a operaţiunilor în ansamblul lor, trebuie considerate ca absolut necesare. Primind mesajul, generalul Ion Antonescu a hotărât mobilizarea Armatei Române, iar la 20 iunie a alarmat cele două armate (3 şi 4) din Moldova, deplasându-se în zona de dislocare a lor.

La 21 iunie 1941, după ce a semnat decretul de numire a lui Mihai Antonescu ca vice-preşedinte al Consiliului de Miniştri, urmând ca în absenţa din Bucureşti a Conducătorului Statului să exercite atributele acestuia, generalul Ion Antonescu şi Statul său major s-au îmbarcat în trenul "Patria" cu destinaţia Moldova. La Piatra Neamţ, l-a primit în cabinetul său amenajat în acel tren pe generalul german von Schobert, comandantul Armatei a 11-a germană, din componenţa Grupului de Armate condus de Antonescu. În noaptea de 21/22 iunie, după orele 03:00, armatele germane au declanşat atacul contra U.R.S.S., de-a lungul unui front ce se întinde practic între Marea Baltică şi Marea Neagră, generalul Antonescu angajând România în război alături de Axă. Ulterior, ţara a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie (6 decembrie 1941) şi Statele Unite ale Americii (6 iunie 1942). Au intrat pentru totdeauna în conştiinţa poporului român cuvintele cu care generalul s-a adresat prin *Proclamaţia* prilejuită de declanşarea acţiunilor militare ostaşilor români: "Vă ordon: Treceţi Prutul! Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabilor şi codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile noastre! ... Înainte! Fiţi mândri că veacurile ne-au lăsat aici strajă dreptăţii şi zid de apărare creştină. Fiţi vrednici de trecutul românesc!" Antonescu era convins că întregul popor român împărtăşea ideea sacrificiului pentru întregirea neamului. De altfel, chiar a doua zi, a primit telegramele de adeziune din diferite sfere ale vieţii politice româneşti şi străine. Este interesantă telegrama trimisă de regele Mihai în care, printre altele, se spunea: "Când trupele noastre trec Prutul gândurile mele zboară spre Excelenţa voastră. Vă sunt recunoscător, generale Antonescu". Odată declarată starea de război, în noaptea de 2 spre 3 iulie 1941, Armatele 3 şi 4 Române în cooperare cu Armata a 11-a Germană, sub comanda directă a generalului Ion Antonescu, au forţat Prutul pe întregul său curs, înaintând prin luptele succesive spre inima Basarabiei, precum şi în Bucovina. La 16 iulie, armatele române au eliberat Chişinăul, iar, până la 26 iulie, întreaga Basarabie şi Bucovină.

În acel moment, Adolf Hitler i-a adresat lui Antonescu rugămintea de a continua lupta şi peste Nistru. Generalul i-a răspuns afirmativ, deşi de data aceasta nu mai avea acordul ţării. El îşi justifica însă acţiunea militară, în afara hotarelor istorice, ca fiind absolut necesară pentru consolidarea graniţei de răsărit, precum şi prin imposibilitatea morală şi materială a armatei de a refuza participarea în continuare la luptă alături de aliatul german, faţă de care Conducătorul Statului îşi asumase mari obligaţii.

Pentru felul cum a condus operaţiile militare din Basarabia, precum şi

pentru hotărârea de continuare a războiului dincolo de hotarele țării, Hitler, a ținut să înmâneze personal generalului Antonescu, cu ocazia întâlnirii de la Cartierul General al Grupului de Armate "Sud" din localitatea Berdicev (Ucraina), în ziua de 6 august 1941, Crucea de Cavaler şi Crucea de Fier, clasele I şi II. Regele Mihai, care nu s-a opus în nici un fel acestei hotărâri, a elaborat la 22 august, acelaşi an, decretul prin care l-a înălțat pe generalul Antonescu la rangul de Mareşal al României.

Vestea continuării luptelor la est de Nistru a provocat surprindere, atât în rândul populației, cât şi al armatei. Mareşalul însă nu era omul care să nu-şi țină cuvântul. La 8 august, Grupul de Armate German "Sud" a declanşat o amplă ofensivă, în care trupele române sub comanda directă a Mareşalului Antonescu aveau misiunea de a cuceri Odessa.

După lupte grele, cu pierderi deosebit de mari, la 16 octombrie 1941, Armata a 4-a Română a intrat în oraşul Odessa.

Pierderile fără precedent, precum şi scăderea bruscă a moralului trupelor române de pe front l-au determinat pe Mareşal să hotărască, în toamna anului 1941, remanieri masive la nivelul conducerii armatelor române de pe frontul rusesc. Au fost înlăturați de la comanda Armatei a 4-a generalul Nicolae Ciupercă şi şeful de stat major, generalul de brigadă Nicolae Pălănceanu, în locul lor fiind numiți generalul de corp de armată adjutant Iosif Iacobici - care deținea şi funcția de ministru al Apărării Naționale – şi, respectiv, generalul de brigadă Nicolae Tătăranu, care era în acelaşi timp şi subşef al Marelui Stat Major al Armatei. De asemenea, au fost retrase în țară un număr de 12 divizii, o brigadă de munte şi o brigadă de cavalerie, rămânând pe front doar Corpul de Munte şi Corpul de Cavalerie cu 6 brigăzi. În țară, s-a trecut la refacerea şi completarea diviziilor retrase şi la pregătirea unor noi mari unități, solicitate Mareşalului de către Führer în vederea pregătirii ofensive de primăvară. Era după prima mare înfrângere suferită în aceeaşi toamnă a anului 1941, în fața Moscovei. Ca de obicei, Antonescu l-a asigurat pe Hitler de întregul său sprijin. El îi făgăduia, pentru ofensiva de primăvară, circa 10 divizii într-un prim eşalon şi, ulterior, alte cinci divizii. La începutul anului 1942, generalul Iosif Iacobici, în calitate de şef al Marelui Stat Major, l-a avertizat pe Mareşal că "participarea trupelor române la o ofensivă ce duce forțele noastre departe de țară nu este populară", întrucât "românul nu se bate bucuros departe de țara sa" şi i-a cerut ca participarea Armatei Române la preconizata campanie din primăvară "să fie principial, cât mai redusă posibil". Antonescu, puternic şocat de opinia divergentă a unuia dintre cei mai apropiați colaboratori militari ai săi, n-a ezitat în a-şi ține promisiunea față de Hitler. El a aprobat demisia înaintată de generalul Iacobici şi a dispus înlocuirea sa în funcția de şef al Marelui Stata Major cu generalul de divizie Ilie Şteflea, care până atunci fusese comandant al Diviziei 3 Infanterie. Mai bun diplomat,

generalul Şteflea a fost menținut în funcție, cu toate că şi el a încercat să schimbe hotărârea Mareşalului. El a reuşit, în schimb, ca prin eschivări destul de primejdioase pentru propria-i situație, să înjumătățească, fără ştirea lui Antonescu, efectivele trimise pe front. Ce a adus anul 1942 pentru Mareşal şi Armata Română este bine cunoscut. Trupele române de pe front, intrând nemijlocit în subordinea unor comandamente germane, au desfăşurat lupte cu pierderi grele de la Feodosia, Peninsula Kerci, Harkov sau cele din zona fortăreței Sevastopol şi până la sud de Harkov, pe direcția Don şi chiar în Caucaz. Toamna anului 1942 a găsit trupele române (A. 3 şi A. 4) concentrate în zona Stalingradului. A urmat marea contraofensivă a trupelor sovietice de la Stalingrad în sectoarele Armatei a 3-a şi Armatei a 4-a române în perioada 19-20 noiembrie, încheiată cu o adevărată catastrofă (pierderi de peste 100 000 de oameni) pentru Armata Română.

În urma dezastruoasei înfrângeri de la Stalingrad, Marele Stat Major a luat hotărârea să aducă în țară efectivele care mai rămăseseră din compunerea celor două armate române. Până la 17 aprilie 1943 au fost aduse, cu mari sacrificii, în interiorul țării, aproape toate efectivele marilor unități ce fuseseră subordonate Armatelor 3 şi 4 Române pe fronturile din Cotul Donului şi din Stepa Kalmucă, care scăpaseră cu viață din acea groaznică încleştare.

Împovărat de răspundere pentru soarta celor două armate, Ion Antonescu, fără a încerca să se disculpe, îi scria generalului Ilie Şteflea la Marele Cartier General, în zona frontului: "Ca soldați disciplinați trebuia să executăm ordinul [...]. Răspunderea în fața istoriei o port eu pentru că nu am făcut mai mult decât am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, datorită uşurinței cu care a procedat conducerea germană, a lipsei totale de prevedere şi a pasivității cu care a primit semnalele de alarmă şi pregătirile ştiute din vreme ale inamicului".

După această catastrofală înfrângere suferită atât de armata germană, cât şi de cea română, strategul şi soldatul de talia Mareşalului a înțeles că Germania nu mai putea câştiga războiul şi tot ce mai putea face era să împiedice România de a pierde propriul ei război. Ca urmare, el a dat practic mână liberă opoziției să încerce să salveze țara. A acceptat şi facilitat contactele din exterior, permițând călătoriile mesagerilor opoziției în străinătate şi folosirea de diplomați în diferite cercuri europene. Aşa se face că, de-a lungul anului 1943, s-au intensificat acțiunile diplomatice pe numeroase canale în vederea scoaterii țării din război şi salvării a ceea ce mai se putea salva. Mareşalul, personal, şi-a elaborat propriul program de acțiune. În primul rând a stabilit noi măsuri organizatorice privind restructurarea şi adaptarea organismului militar la noile condiții. După mai multe tatonări şi rezolvări parțiale, din inițiativa sa, a fost elaborată "Legea nr. 720 privind Organizarea forțelor armate", publicată în octombrie 1943. În

paralel cu aplicarea prevederilor acestei legi, în raport şi cu desfăşurarea evenimentelor destul de nefavorabile pentru armatele germană şi română, la sfârşitul anului 1943 şi primele luni ale anului 1944, Antonescu a fost preocupat ca, o dată cu încheierea aducerii în ţară a trupelor române încercuite în Crimeea, să constituie un nou front în Moldova şi Basarabia pe linia Iaşi, Chişinău şi ulterior pe Carpaţi şi linia fortificată Focşani, Nămoloasa, Galaţi, cu trupe puse în subordinele celor două comandante de armată (Armatele 3 şi 4).

În sfârşit, personal Mareşalul a încercat să contacteze dintre reprezentanţii coaliţiei antihitleriste, căutând soluţii care să fie cel mai puţin păgubitoare pentru ţară şi demnitatea ei. Contactând guvernul sovietic, Ion Antonescu a obţinut cele mai avantajoase condiţii pentru armistiţiu dintre toate forţele şi partidele care s-au angajat în asemenea tratative. Între timp, în primăvara anului 1944, trupele sovietice ale Fronturilor 2 şi 3 ucrainean au pătruns pe teritoriul de nord-est al României şi au ocupat localităţile Bălţi (26 martie), Dorohoi (5 aprilie), Botoşani (6 aprilie), au eliberat Odessa (10 aprilie) şi au trecut din 6 mai 1944 la organizarea apărării pe acest aliniament. Tot în luna aprilie aliaţii au efectuat un puternic bombardament aerian asupra principalelor obiective din România. În aceste condiţii s-au intensificat acţiunile forţelor hotărâte să scoată ţara din război şi să semneze armistiţiu, indiferent de condiţiile impuse României de către Puterile Aliate. În luna august, grupările din opoziţie şi regele Mihai au decis "trecerea la acţiune", cu preţul unei lovituri de stat, soldată cu sacrificarea Mareşalului, stabilită pentru ziua de 26 august 1944.

La 20 august s-a declanşat operaţiunea Iaşi-Chişinău de către Fronturile 2 şi 3 ucrainene. Mareşalul Antonescu a plecat personal pe front. După ce a inspectat trupele celor două armate din Moldova şi a purtat o lungă discuţie cu comandantul german al frontului, generalul Hans Friessner, a hotărât să continue lupta alături de Germania cel mai târziu până la 26 august 1944. Pentru după-amiaza zilei de 23 august a programat o întâlnire cu Karl Clodius, reprezentantul Legaţiei germane la Bucureşti, pentru a-l ruga să-l informeze pe Führer de hotărârea luată.

Este, de acum, bine cunoscut că Mareşalul Ion Antonescu reuşise, în urma contactelor şi a discuţiilor purtate prin intermediul Ambasadei Sovietice de la Stockholm, să obţină condiţii mult mai bune de armistiţiu decât opoziţia. Din raţiuni strategice, Stalin, personal, acceptase propunerile lui Antonescu, şi anume: convorbiri române cu Hitler cu scopul ca acesta să-şi retragă trupele din România; un coridor prin care armata sovietică putea traversa ţara şi o zonă liberă de orice influenţă rusească şi complet controlată de guvernul român; deciderea situaţiei Basarabiei şi Bucovinei de către conferinţele postbelice, cum a cerut Mareşalul României cu fermitate şi demnitate. În acelaşi timp, Ion Antonescu îl avertiza pe Hitler, cu prilejul

ultimei lor întâlniri, că, dacă Germania nu găsea soluții pentru a opri Rusia să calce în picioare România, Mareşalul îşi rezerva posibilitatea de a adopta soluții politice proprii menite să garanteze viitorul țării. Cu o zi înainte de 23 august, el aştepta acceptarea finală a condițiilor propuse ruşilor şi tot atunci a purtat o convorbire cu Clodius, rugându-l ca la audiența pe care acesta o avea programată la Hitler, să-l abordeze în problema garantării retragerii trupelor germane din România

În ziua de 23 august, reprezentanții opoziției şi regele Mihai I au devansat lovitura de stat hotărâtă pentru 26 august 1944. La orele 17:00 - Ora H, chemați la Palat, au fost arestați Mareşalul Ion Antonescu şi Mihai Antonescu.

Cu aceasta carieră militară a Mareşalului Ion Antonescu s-a încheiat.

În luna septembrie, el, împreună cu foştii colaboratori apropiați au fost predați reprezentanților trupelor sovietice de ocupație din Bucureşti şi transportați la Moscova. În perioada septembrie 1944 – aprilie 1946, Mareşalul şi principalii componenți ai echipei sale guvernamentale au fost ținuți în închisorile sovietice. De la 6 mai 1946, aduşi în țară, au fost supuşi unui simulacru de judecată de către aşa-zisul "Tribunal al Poporului" din Bucureşti.

La 17 mai s-a pronunțat sentința de condamnare la moarte a Mareşalului şi a colaboratorilor săi cei mai apropiați. Toți condamnații au făcut recurs, cu o singură excepție - Mareşalul Ion Antonescu; pentru el au intervenit avocații şi mama sa. Dar recursurile nu au fost acceptate, pentru Ion Antonescu, Mihai Antonescu, Gheorghe Alexianu şi generalul C. Picky Vasiliu, sentința rămânând definitivă, astfel că, la 1 iunie 1946, la Jilava, gloanțele plutonului de execuție i-au trecut în eternitate.

Ca un joc tragic al destinului, ultimele cuvinte ale acestui brav militar au fost o comandă, atributul şi dreptul de care uza cu atâta pasiune de-a lungul unei vieți închinată Armatei. Supraviețuind primei rafale a plutonului de execuție, Mareşalul a avut puterea şi curajul să comande pentru ultima dată:

"***[...] Ochiți cum trebuie! Trăiască România! Foc!***".

Suntem conştienți că personalitatea lui Antonescu, atât de controversată azi, nu a fost perfectă. El însuşi a recunoscut-o, nu o dată. Aşa, spre exemplu, s-a manifestat de multe ori prea autoritar şi chiar dictatorial. Să nu uităm, însă, condițiile în care a făcut-o. De altfel, nu stă în puterea noastră, cel puțin deocamdată, şi nici nu ne propunem să epuizăm subiectul "ANTONESCU", cu toate urcuşurile şi coborâşurile personalității sale. Ne facem însă o datorie de camarazi, încercând să-l prezentăm cât mai aproape de realitate, aşa cum a fost, beneficiind în acest sens de nenumărate mărturii, în majoritatea lor inedite, pe care le-am adunat din arhive şi documente inaccesibile până de curând.

PENTRU CAUZA BASARABIEI, 1917-1918

V.F. DOBRINESCU
HORIA DUMITRESCU

Ca şef al Biroului Operaţiilor din Marele Cartier General, Ion Antonescu a reuşit să tempereze "elanurile revoluţionare" ale unor soldaţi bolşevizaţi din trupele ruseşti. "**Prin atitudinea mea** – aşa cum afirma în 1938 –, **recunosc brutală, am determinat la Iaşi, în contra voinţei guvernului şi într-un moment de ezitare a Comandamentului, acţiunea de dezarmare şi a bolşevicilor de la Socola şi a armatelor ruseşti din Moldova**". Acţiunea de la Iaşi a bolşevicilor urmărea arestarea familiei regale, a membrilor guvernului şi instaurarea, după model rusesc, a unui "**soviet**". Regele Ferdinand I şi generalul Constantin Prezan au apreciat, la vremea respectivă, promptitudinea şi consecinţele grave ale unei crize politice, fără precedent, în istoria politică a românilor, care ar fi urmat după îndeplinirea diabolicului "plan bolşevic". Totodată, Ion Antonescu a avut de înfruntat furia lui Take Ionescu, nemulţumit de metodele, mai puţin ortodoxe, ale ofiţerului român. Că Take Ionescu se gândea la evitarea unei crize în relaţiile româno-ruse, care ulterior s-a şi produs, nu ne permite să nu-i apărăm poziţia defetistă.

La 2 ianuarie 1918, colonelul Ion Antonescu a alcătuit studiul referitor la trimiterea de trupe în Basarabia[1], scopul acţiunii fiind: "asigurarea reaprovizionării trupelor care operează pe frontul român şi a populaţiei româneşti". Ion Antonescu dorea, pentru atingerea obiectivului: 1) asigurarea regulată a funcţionării trenurilor de aprovizionare pe linia Odessa-Socola; 2) asigurarea ordinii în Basarabia prin împiedicarea jafurilor şi formarea depozitelor. Ofiţerul român avea în vedere şi eventualitatea unor confruntări cu unităţi bolşevice, drept care propunea trimiterea unei "divizii întărită cu un regiment de cavalerie şi prevăzută cu mijloacele tehnice necesare"[2]. Misiunea Diviziei, care urma să fie condusă de generalul Ştefănescu, era de a ocupa linia ferată Bender-Socola şi de a stăpâni Chişinăul şi Bender. În ceea ce priveşte statutul Diviziei, colonelul Ion Antonescu a respins categoric cererea unui lt. colonel francez, reprezentant al Misiunii franceze de la Chişinău, ca generalul Ştefănescu "să

[1] Arhivele Militare Române, Bucureşti, fond 3831, dosar nr. 982, 1917 – 918, f. 92 – 96.
[2] *Ibidem*, f. 93.

fie obligat a lua dispoziţiuni după indicaţiile şi instrucţiunile ce-i va da dânsul". Discuţia lui Antonescu cu ofiţerul francez s-a încins, colonelul român declarându-i "că un general român nu va accepta niciodată şi nici nu poate să fie sub ordinele unui locotenent colonel". În continuare, Ion Antonescu a mai subliniat că "**Divizia va avea o misiune bine determinată, această misiune îi va fi ordonată numai de Comandamentul autorizat şi, prin urmare, numai Marele Cartier General Român este în drept a dispune de trupele române, deoarece este singurul în măsură a stabili un echilibru între interesele de ordin operativ şi cele de ordin general** (subl. ns.)"[3]. Până în aprilie 1918, cât a activat ca şef al Biroului Operaţii din Marele Cartier General, numele lui Ion Antonescu este asociat primului act de Unire înfăptuit de românii din Basarabia în martie acelaşi an, prin vocea Sfatului Ţării de la Chişinău. Decizia de Unire a Sfatului Ţării de la Chişinău, credea Ion Antonescu, repara nedreptatea din 1812, când, "prin forţă şi trădare", partea de răsărit a Moldovei a fost smulsă din trupul acestei provincii istorice româneşti. Prin măsuri energice, colonelul Ion Antonescu a reuşit să evite infiltrarea în armata română a anarhiei şi dezordinii care cuprinseseră trupele ţariste.

După instaurarea ordinii în Moldova, prin dezarmarea trupelor ruse şi alungarea lor peste Prut, Antonescu a urmărit, cu foarte multă atenţie, derularea evenimentelor de la răsărit de Prut. Împreună cu generalul C. Prezan, el s-a dovedit adânc preocupat de evenimentele politice şi militare din Basarabia[4], de contactele purtate de reprezentanţi ai Marelui Cartier General cu emisari ai unor "comitete revoluţionare"[5], de asigurarea ordinii, care să ofere posibilitatea Consiliului Directorilor Republicii Moldoveneşti să poată acţiona în temeiul Deciziei Sfatului Ţării[6] de la Chişinău.

Nu excludem posibilitatea ca lui Ion Antonescu, aflat în perioada 1944 – 1946 în prizonierat la Moscova, să i se fi "reproşat" atitudinea din anii 1917 – 1918. Atunci actul a fost considerat de autorităţile de la Petrograd un **casus belli** şi a precipitat ruptura legăturilor diplomatice ruso-române. Noile autorităţi de la Petrograd au arestat, caz rar întâlnit în istoria diplomatică a veacului XX, pe ministrul Constantin Diamandi şi au decretat "sechestrate" bunurile depuse în 1917 şi 1918 de România la Moscova.

[3] *Ibidem*, f. 95-96.
[4] Idem, fond 3831, dosar f.n., 1917, poziţia 982, f. 127.
[5] *Ibidem,* f. 134 (referat nr. 8503 M.C.I., către Ministerul de Război); idem, fond 950, dosar nr. 3, 1917 – 1919, f. 48 – 53.
[6] Idem, fond 3831, dosar f. n., 1917 – 1918, poziţia 982, f. 56.

ATAŞAT MILITAR (1922-1926)

V.F. DOBRINESCU
GH. NICOLESCU

Numit ataşat militar la Paris, la 30 august 1922[1], Antonescu va sta în capitala Franței până la mijlocul anului următor. La 1 ianuarie 1923 era acreditat, în aceeaşi calitate, la Londra[2] şi Bruxelles, dar prezentarea la post s-a produs mai târziu. Plecarea lui Antonescu în Vest nu era întâmplătoare. Colonelul Antonescu vizitase, până atunci, de mai multe ori Franța. Misiunea sa externă avea să se dovedească benefică pentru țară, în cel puțin trei ipostaze: 1. lucru în cadrul Comisiei Reparațiilor, îndeosebi la îndeplinirea clauzelor art.181 din Tratatul de la Trianon; 2. lichidarea datoriilor de război ale României către Franța şi Anglia; 3. încheierea unor contracte militare având drept scop dotarea cu echipament şi arme a trupelor române. Unii autori mai puțin avizați, ca de exemplu Ivor Porter, consideră că trimiterea în străinătate a lui Antonescu se lega de accidentul suferit de el în 1921, Parisul şi Londra reprezentând "misiuni mai puțin active"[3] decât funcțiile pe care le-ar fi ocupat în țară. Dintr-un document militar intern rezultă că "plecarea" s-a datorat dorinței Ministerului de Război de a-l feri de "situația delicată" rezultată în urma unui conflict petrecut în garnizoana Sibiu în 1922. Colonelului Antonescu i se imputau greşeli privitoare la "disciplină" şi faptul că "se obişnuise numai să comande, iar până la gradul ce-l avea, nu învățase încă să asculte"[4]. Documentul respectiv mai consemna că "spiritul de disciplină şi subordonare"[5] îi erau total necunoscute colonelului. Noi nu împărtăşim în întregime conținutul adresei, cunoscând că seriozitatea şi intransigența ofițerului superior îi aduseseră, încă din anii primului război mondial, numeroşi adversari. Din aceste motive, duşmanii săi nu pierdeau nici o ocazie pentru a-l discredita în fața conducerii Ministerului de Război sau a opiniei publice.

---

[1] Arhivele Militare Române, Bucureşti, fond 3 042, dosar 686, f. 42 (foaie calificativă pentru perioada 1.XI.1921-31.X.1922). (În continuare, se va cita AMR).
[2] *Monitorul Oficial*, nr. 218, 4 ianuarie 1923, Supliment, p. 10.360-10.361 (Înalt Decret nr. 23 din 1 ianuarie 1923).
[3] Ivor Porter, *Operațiunea "Autonomous". În România pe vreme de război*, Bucureşti, 1991, p. 77.
[4] AMR, fond 950, dosar 3, vol. III, 1926, Poziția 101, f. 561 (adresa nr. 20.564, 26 septembrie 1926, Comandamentul C7 Armată către generalul Mircescu, ministru de război).
[5] *Ibidem*.

Familiarizarea colonelului Antonescu cu unele chestiuni pendinte româno-franceze s-a petrecut mai devreme decât anul 1922. La 31 martie 1922, împreună cu Victor Antonescu, ministrul României la Paris, comandantul Negrescu şi colonelul Sutzu au comunicat oficialilor Ministerului de Război al Franţei adeziunea guvernului de la Bucureşti la continuarea contractului din 28 decembrie 1920, în forma generală a plăţii unei sume de 13 milioane de franci în exerciţiile financiare din 1922 şi 1923. Partea franceză urma să livreze României 7 escadrile Breguet. O sumă de 6 milioane franci trebuia să fie plătită în exerciţiul financiar 1922. Victor Antonescu, după o consultare cu Ionel Brătianu, urma să avizeze modalitatea de plată adoptată (petrol sau franci)[6].

Imediat după sosirea la Paris, Ion Antonescu s-a adresat Ministerului de Război de la Bucureşti cu rugămintea de a se trimite o serie de acte – unele elaborate de el însuşi în anii 1919-1920 – necesare pentru susţinerea "cauzei" României la Comisia Reparaţiilor. E. Neculcea, generalul Gorski, Victor şi Ion Antonescu l-au văzut pe reprezentantul Comisiei de Reparaţii, Solonet, cu care au abordat caracterul operaţiunii din Ungaria (1919) şi dreptul României la "pradă de război şi rechiziţii". Ion Antonescu solicita, printr-o telegramă, factorilor de decizie de la Bucureşti acte probatorii care să fie incluse în raportul pe care Solonet îl redacta, privitor la istoricul şi caracterul operaţiunilor României din Ungaria[7]. Guvernul de la Bucureşti era interesat îndeosebi de aplicarea art.181 din Tratatul de la Trianon – capitolele VI şi VII – referitoare la "rechiziţii şi capturi de război", aceasta fiind de un "interes capital"[8] pentru Bucureşti. Existau divergenţe serioase între conţinutul memoriilor, în această chestiune, alcătuite de unguri şi români. Ion Antonescu transmitea la Bucureşti că punctele de vedere ale Marilor Puteri trebuiau amendate serios în favoarea României, a cărei acţiune din 1919 se datorase "cererii şi insistenţei"[9] Aliaţilor. În Comisia Reparaţiilor, România s-a pronunţat pentru apărarea art. 181 din Tratatul de la Trianon[10]. Eforturile lui Titulescu, V. Antonescu, Vintilă Brătianu, E. Neculcea şi ale colonelului Ion Antonescu au înlăturat încercările guvernului de la Budapesta şi ale reprezentanţilor săi de a răsturna adevărul[11].

[6] Idem, fond 876, dosar 1, 1922-1923, vol I, Poziţia 324, f. 339 - raport al col. Sutzu către Ministrul de Război, 13 aprilie 1922.
[7] Idem, fond 5 540, dosar 2, 1922, f. 1-4 (t. nr. 733 din 30 septembrie 1922, I. Antonescu către Ministrul de Război şi Marele Stat Major).
[8] Idem, dosar 38, 1922-1923 (E. Neculcea către Marele Stat Major - Secţia Istoric).
[9] Idem, dosar 2, 1922, f. 2-3.
[10] Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, fond Casa Regală - Ferdinand I, dosar 21, 1923, f. 1-3, 11.
[11] V.F. Dobrinescu, *Relaţii româno-engleze. 1914-1933,* Iaşi, 1986, p. 138-139.

Paralel cu aceste acţiuni, Ion Antonescu a cerut, în numele României, un credit de 100 milioane de franci pentru cumpărarea de material militar. Generalul Buat i-a transmis că cererea Bucureştilor "va fi obiectul celei mai binevoitoare"[12] acţiuni din partea Ministerului de Război al Franţei. Lt.col. Desroziers, de la Statul Major General Francez, a specificat că împrumutul urma să fie acordat după îndeplinirea următoarelor condiţii: 1. stabilirea "condiţiilor financiare" între cei doi miniştri de finanţe; 2. constituirea unei comisii de tehnicieni, cu puteri depline, pentru a alege şi recepţiona materialul; 3. preţurile se fixau la recepţionarea materialului; 4. francezii ofereau materiale vechi şi noi; 5. în privinţa avioanelor, guvernul francez putea oferi aparate noi sau vechi[13]. Antonescu credea că e "inutil să risipim banii luând avioane în uz"[14]. Deşi iniţial Poincare declarase că a solicitat parlamentului votarea creditului, ulterior, preşedintele Consiliului de miniştri al Franţei i-a modificat "întrucâtva" prima atitudine, deoarece existau condiţiuni diferite de acelea ale guvernului român[15]. Antonescu a crezut de cuviinţă să-l vadă pe şeful misiunii poloneze care negociase un acord asemănător, întâlnirea având loc la 2 octombrie.

Antonescu a comunicat, la 5 octombrie 1922, rezumatul întâlnirilor avute cu ataşatul militar şi şeful comisiei tehnice poloneze de recepţionare a materialelor. Primul i-a oferit o serie de date referitoare la situaţia politică şi militară a Rusiei. Ataşatul militar român a reţinut că forţa combativă a Armatei Roşii era "redusă", iar Polonia, cu toată acţiunea din 1920, "n-a putut obţine nimic". În ce priveşte creditul de 100 milioane, şeful comisiei tehnice poloneze i-a prezentat "condiţiile" în care s-a încheiat contractul cu Franţa – plata începea în 1924 şi se făcea în 14 rate. Antonescu nu era de acord cu trimiterea unei comisii numeroase – cum era cea poloneză – deoarece, transmitea el, "cu 100 milioane nu se va putea cumpăra mare lucru"[16]. După întâlnire, Antonescu l-a revăzut pe Buat de la care a aflat că parlamentul francez a aprobat creditul de 100 milioane şi, până la stabilirea "condiţiilor" financiare, Bucureştii puteau trimite comisia tehnică pentru stabilirea acordului în privinţa alegerii materialului.

Negocierile în problema creditului de 100 milioane de franci au continuat până în primăvara anului 1923; între timp, acordarea sa a fost asociată lichidării contractului petrol din 1920 şi rezolvării de către partea română a plăţii canonierelor şi locomotivelor "Felton"[17]. Antonescu nu a fost

[12] AMR, fond 5 416, dosar 13, 1922, Poziţia 812, f. 133-134.
[13] *Ibidem*, f. 136-137.
[14] *Ibidem*, f. 136.
[15] *Ibidem*, f. 137.
[16] *Ibidem*, f. 139-144 (t. nr. 747, 5 octombrie 1922, Ion Antonescu către Ministerul de Război - cabinetul ministerial).
[17] *Ibidem*, f. 279 (t. c. nr. 321, 31 martie 1923, Col. Antonescu către Ministerul de Război).

de acord ca problema creditului să fie subordonată acceptării lichidării contractului petrol[18]. La 16 februarie 1923, printr-o scrisoare adresată controlorului general Soubeyrand, colonelul Antonescu repeta punctul de vedere al Bucureştilor, care îl instruise pe reprezentantul său diplomatic de la Paris să ceară ca suma de 100 milioane de franci – reprezentând costul canonierelor şi al locomotivelor "Felton" – să fie adăugată creditului care se negocia[19]. Ion Antonescu sugera părții franceze "urgentarea" acordării creditului, orice întârziere putând avea "grave consecințe"[20] pentru România.

La 27 februarie 1923, după discuții lungi şi anevoioase, I. Antonescu anunța pe reprezentantul României la Paris că în urma conferinței avute la Ministerul de Război francez "s-a căzut complet de acord în privința lichidării contractului petrol"[21]. Înțelegerea s-a făcut în "avantajul" României; guvernul francez renunța la aproximativ 600 000 de franci din indemnizațiile pretinse inițial, astfel că România nu mai pierdea decât 300 000 de franci. Ministerul de Război de la Bucureşti îl instruise pe Antonescu "să accepte" lichidarea cu toate indemnizațiile cerute de guvernul de la Paris[22], ceea ce ofițerul român nu acceptase cu plăcere. Mai mult, el constata că delegații români făcuseră "involuntar, multe greşeli pe timpul executării contractului petrol"[23]. Ministrul de Finanțe francez nu era de acord ca suma datorată de România, pentru locomotivele "Felton", "să fie înglobată"[24] în creditul de 100 milioane de franci. Cea de a doua chestiune, aceea a canonierelor, era mai greu de rezolvat întrucât guvernul român întârziase cu răspunsurile la desele demersuri ale Franței. Exista probabilitatea ca Ministerul de Finanțe francez să nu pretindă numaidecât "plata integrală" a sumei datorate, ci doar ajungerea la un "aranjament oarecare"[25].

Soluția adoptată şi înscrisă în procesul verbal din februarie 1923 satisfăcea interesele ambelor guverne fiindcă, pe de o parte, Franța reducea cu 571 524 de franci indemnizația cerută inițial, iar pe de alta, România nu mai pierdea din cauza lichidării decât aproximativ 300 000 de franci[26]. Antonescu credea că "dacă România n-ar fi fost presată de urgența creditului de 100 milioane de franci şi ar fi continuat discuțiile, se putea reduce şi mai mult

[18] *Ibidem*, f. 249 (t. nr. 36, 16 februarie 1923, Col. Antonescu către Ministerul de Război - cabinetul ministerial).
[19] *Ibidem*, f. 250-251 (t. nr. 161, 21 februarie 1923, Col. Antonescu către Soubeyrand).
[20] *Ibidem*, f. 251.
[21] *Ibidem*, f. 262.
[22] *Ibidem*.
[23] *Ibidem*.
[24] *Ibidem*.
[25] *Ibidem*, f. 261.
[26] Idem, dosar 876, 1923, f. 231-236 (t. nr. 259, 17 martie 1923, Col. Antonescu către Marele Stat Major, secția I-a).

paguba ce suferim"[27]. În urma demersurilor lui Ion Antonescu, Ministerul de Finanțe francez a aprobat la 31 martie începerea recepționării materialelor, înainte de votarea creditului. Departamentul francez cerea, drept acoperire a cheltuielilor de recepție, blocarea de către România a unei sume în bancă pe numele său, deoarece sumele rezultate din lichidarea contractului petrol se blocau până la rezolvarea plății canonierelor şi locomotivelor "Felton"[28].

Activitatea lui Antonescu, în timpul misiunii de la Paris, nu s-a rezumat numai la negocierea creditului de 100 milioane de franci şi la rezolvarea contractului petrol, dar şi la lichidarea datoriilor de război ale României către Franța, care se ridicau la 1 106 072 899 franci[29]. Acest lucru era mai greu de realizat integral deoarece Antonescu fusese numit, de la 1 ianuarie 1923, ataşat militar la Londra. Față de noua situație, Antonescu propunea, la 27 aprilie 1923, o reevaluare a priorităților guvernului de la Bucureşti. Deoarece tratativele pentru obținerea creditului de 100 milioane de franci se terminaseră, Antonescu sugera ca de finalizarea lor să se ocupe colonelul Petrescu, şeful Misiunii militare române din Franța. După opinia sa, mai rămâneau de urmărit: votarea creditului de către parlamentul francez şi începerea utilizării lui. Între argumente, Antonescu va constata că recepția materialelor a început înainte de votare[30]. În ce priveşte a doua chestiune – aceea a datoriilor de război către Franța – pentru care Antonescu primise, prin Serviciul Lichidărilor, sarcina de a se ocupa de rezolvarea ei, ataşatul militar considera că este mai bine ca de ea să se ocupe "aceia care au început-o şi, deci, o cunosc în toate amănuntele"[31]. Colonelul Antonescu prezenta greutățile întâmpinate în rezolvarea acestei chestiuni şi imposibilitatea de a o termina "repede" deoarece, practic, "nu avea nici un ajutor". Obstacolele proveneau şi din faptul că "lichidarea" însemna "şi verificări de cifre, de facturi, control de registre, studiere de dosare, discuții verbale şi scrise etc"[32]. Nu exista intenția lui Antonescu de a se debarasa de rezolvarea acestor chestiuni deosebit de importante pentru bunul mers al raporturilor bilaterale româno-franceze. Om practic şi realist, Antonescu se gândea la eficiența şi rezultatul final al acțiunilor întreprinse. Propunerea sa viza ca "lichidarea" să se facă la Bucureşti de Serviciul Lichidărilor, deoarece avea personal numeros şi putea **trata toate chestiunile direct** cu francezii, prin intermediul ataşatului militar. În cazul neacceptării soluției propuse, Antonescu

[27] *Ibidem*, f. 231.
[28] *Ibidem*, f. 279, (t.c. 321, 31 martie 1923, Colonel Antonescu către Ministerul de Război).
[29] V.F. Dobrinescu, *Relații*..., p. 139.
[30] AMR, fond 5 416, dosar 876, 1923, f. 52-54 (scrisoare a lui Antonescu către Ministerul de Război, din 27 aprilie 1923).
[31] *Ibidem*, f. 52.
[32] *Ibidem*.

opina că problema putea fi dată în grija colonelului Petrescu, dornic de a colabora. Problema contractului petrol era "principial terminată"[33].

Seriozitatea colonelului Antonescu rezultă şi din modul cum vedea el rezolvarea practică a contractului petrol – după verificarea facturilor şi efectelor balanţei definitive, între creditul şi debitul român, se putea trece la comenzile de aviaţie în contul sumei de 1 milion de franci rezultând din lichidare. De altfel, de primele operaţiuni, sub îndrumarea directă a lui Antonescu, se ocupa căpitanul Mincu, iar comenzile de aviaţie se puteau efectua după deblocarea, de către guvernul francez, a sumei de 620 000 franci, aceasta în funcţie de rezolvarea chestiunii camioanelor şi a locomotivelor. Faţă de situaţia concretă, Antonescu nu vedea prezenţa sa la Paris "indispensabilă", de aici necesitatea prezentării la postul de la Londra. În caz contrar, exista posibilitatea ca autorităţile engleze să interpreteze "defavorabil" absenţa sa repetată din capitala Angliei[34].

Preocupat peste măsură de chestiunile amintite, Antonescu a trimis la Bucureşti puţine rapoarte referitoare la situaţia militară şi politico-diplomatică a Franţei. Acest aspect era sesizat şi de şeful Diviziunii a II-a, colonelul adjutant I. Florescu, ce găsea o scuză în faptul că ofiţerul român lucrase intens "relativ la furniturile de material de război" cu guvernul francez. Generalul Gorski, la rândul său, constata că Antonescu "nu a avut o activitate informativă folositoare Marelui Stat Major" datorită "însărcinărilor laterale" vis-a-vis de comanda de material în Franţa. Atât Gorski cât şi Florescu nu uitau să amintească de "capacitatea militară incontestabilă, caracterul, curajul răspunderii şi iniţiativa" ca şi "aptitudinile militare de reală valoare"[35].

Din perioada pariziană a lui Antonescu ne mai reţine atenţia grija sa faţă de reputaţia ţării sau de cei care, aflaţi în serviciul patriei, sufereau accidente cu urmări grave pentru viitorul lor. Caracterul său integru, corectitudinea, patriotismul, solicitudinea au ieşit în evidenţă şi în trei cazuri depistate de noi în arhivele militare: Serdaru, Ianculescu şi Munteanu.

Primul, ofiţerul în rezervă Virgil Serdaru, îşi însuşise fraudulos suma de 2 000 de franci – el era preşedinte al filialei române a Federaţiei Interaliate a Foştilor Combatanţi. Serdaru hotărâse, de la sine putere, ieşirea acestei filiale din cadrul Federaţiei. Antonescu a plătit suma escrocată F.I.F.C.-ului, motivând cu dreptate: "că este în interesul ţării ca să fie imediat achitată". Faţă de comportarea reprobabilă a lui Serdaru, Antonescu propunea aducerea lui în faţa Consiliului de Reformă "pentru grave greşeli în contra onoarei, minciună, falsuri şi însuşire de fonduri care nu-i aparţinuseră"[36]. Ataşatul militar scria în

[33] *Ibidem*, f. 53.
[34] *Ibidem*, f. 54.
[35] Idem, fond 3 042, dosar 686, f. 42 (foaie calificativă pe anul 1922, 1 noiembrie 1922 - 31 octombrie 1923, semnată general Gorski, col. adjutant Florescu).
[36] Idem, fond 876, dosar 7, vol. II, 1922-1923, Poziţia 337, f. 15-17 (t. nr. 23, 20 aprilie 1923,

finalul raportului său: "în caz că nu se aprobă procedarea, voi suporta personal paguba, fiindcă cred că este mai bine să rişte unul o sumă fără importanţă, decât să riscăm, din cauza greşelii unuia, să se piardă prestigiul şi încrederea de care trebuie să se bucure ţara în ochii străinilor"[37]. Şi un alt ofiţer, Clonaru, venit la Paris pentru îngrijirea sănătăţii, a primit – în anul 1922 – 600 de franci, sumă pe care, la 30 aprilie 1923, Antonescu încă nu o recuperase[38].

Locotenentul în rezervă Aurel Ianculescu, din Regimentul 13 infanterie, a devenit infirm la Paris, în momentul în care participa la un Congres general anual al combatanţilor tuturor statelor aliate. Antonescu se adresa Ministerului de Război – cabinet – cu rugămintea de "a se asigura existenţa unui om care este, în mod evident, victima cauzei de interes general în serviciile căreia se găsea"[39].

În timpul negocierilor contractului petrol şi a datoriilor de război către Franţa, colonelul I. Antonescu a beneficiat şi de sprijinul unor personalităţi franceze, în special Soubeyrand. Acesta din urmă ocupa o situaţie "preponderentă" în Ministerul de Război şi prin el s-au putut "concilia" interesele bilaterale. Antonescu solicita Bucureştilor decorarea acestuia, ca şi a altor personalităţi civile şi militare franceze. Prin iscusinţa lui Antonescu şi în alegerea acestora, România a putut evita o "pagubă" de un milion de franci[40].

Ca urmare a sugestiilor înaintate de Antonescu Ministerului de Război, chestiunea comenzilor materialelor de război, în contul celor 100 milioane de franci, a fost preluată de Comisia militară română din Franţa – rezultatele negocierilor lui Antonescu se aflau înscrise în trei dosare cuprinzând peste 200 de file[41]. Ziarul "*Epoca*" l-a "atacat" pe colonelul Antonescu, ofiţerul superior român cerând avizul Ministerului de Război pentru a obţine satisfacţie. Într-o telegramă, din 23 aprilie 1923, Antonescu aprecia că "insulta", apărută în ziarul respectiv, se datora faptului că el "îşi făcea datoria"[42].

Convenţia militară s-a semnat la 25 aprilie 1923, dar recepţia materialelor, din cauze de ordin tehnic, s-a mai amânat câtva timp[43].

Col. Antonescu către Ministerul de Război - cabinet).

[37] *Ibidem*, f. 17.

[38] Idem, dosar 337, 1923, Poziţia 53, f. 33-34.

[39] *Ibidem*, f. 21 (t. 24, 20 august 1923, Col. I. Antonescu către Ministerul de Război - cabinet).

[40] Idem, fond 950, dosar 4, vol...I, 1923, Poziţia 70, f. 358-359 (t. nr. 84, 19 mai 1923, Col. Antonescu către Ministrul de Război - cabinet).

[41] Idem, fond 876, 1923, f. 266 (t. nr. 97, 24 mai 1923, Col. Antonescu către Comisia militară română din Franţa).

[42] Idem, dosar 337, 1923, f. 29 (t. nr. 31, 23 aprilie 1923, Ion Antonescu către Ministerul de Război - cabinet).

[43] *Ibidem*, f. 264-265 (t. nr. 98, 24 mai 1923, col. Antonescu către Marele Stat Major, Secţia I, Biroul 3 materiale; *ibidem*, f. 270-274 (t. nr. 330, 31 martie 1923, col. Antonescu către Marele Stat Major, Secţia I-a Organizare).

La 22 mai 1923, prin Ordinul nr. 1392 al Ministerului de Război, Antonescu trebuia să ia în primire postul de ataşat militar la Londra[44], dar prezentarea sa s-a produs abia la 1 iulie[45]. Totodată, Antonescu a girat în perioada 1923-1926 şi postul de ataşat militar în capitala Belgiei[46].

În timpul misiunilor de la Londra şi Bruxelles, Ion Antonescu s-a remarcat pentru eforturile depuse. Pe lângă activitatea informativă propriu-zisă, caracteristică unui ataşat militar, Antonescu a căutat să facă cunoscută adevărata istorie a poporului român, înlăturând în felul acesta atacurile "răuvoitoare" din unele publicaţii londoneze. Astfel, la solicitarea lui W. Steed, director la "*Times*", el a alcătuit materiale documentare prin care făcea cunoscute opiniei publice engleze eforturile României din anii primului război mondial[47], precum şi intenţiile pacifice ale ţării sale. Se urmărea să se înlăture informaţiile false care apăreau în unele publicaţii londoneze, referitoare la caracterul participării României la prima conflagraţie a secolului.

Pronunţându-se pentru relaţii paşnice cu toate statele, România nu a neglijat creşterea potenţialului său militar în vederea **apărării hotarelor naţionale**. Aşa se explică atenţia forurilor de resort pentru dotarea Armatei Române cu material militar provenit, în marea lui majoritate, din străinătate. Bugetele militare româneşti au fost în general mici şi ele nu au permis o înzestrare corespunzătoare. Nu întâmplător, dorinţa de pace a României este ilustrată şi de faptul că, în perioada 1920-1930, în ţară, s-au construit două mii de şcoli şi numai câteva cazărmi[48].

Anglia a fost una din ţările exportatoare de armament şi alte materiale militare. Guvernul român s-a arătat, în anul 1922, interesat în cumpărarea unor materiale militare de la Londra. Prin nota expediată colonelului Antonescu de Ministerul de Război, se solicita War Office-ului cedarea unor lovituri pentru obuziere şi cartuşe, costul total al materialului ridicându-se la circa 20 de milioane de franci. Preţurile urmau să se stabilească prin analogie cu cele franceze[49]. La începutul anului următor, Marele Stat Major de la Bucureşti hotăra comandarea unui material militar în Anglia, din care 40 de procente viza armamentul, 30 muniţia, 20 geniul, iar 10 transportul şi cheltuielile de recepţie[50]. Ministrul român de la Londra, Titulescu, oferea trei soluţii: un credit pe termen lung de negociat cu Trezoreria; un depozit britanic de arme în

[44] *Ibidem*, f. 59 - scrisoare din 28 mai 1923, Ion Antonescu către Comisia militară română din Paris.
[45] Idem, fond 3.042, dosar 686, f. 42 (foaie calificativă din perioada 1 noiembrie 1922 - 31 octombrie 1923).
[46] "Revista Arhivelor", nr. 4, 1981, p.508.
[47] AMR, fond 5 417, Poziţia 772, dosar f.n., 1926, f. 16-40 (raport nr. 116, 1 martie 1927).
[48] Idem, fond 6 418, Poziţia 1 312, dosar f.n., 1929, f. 67.
[49] Idem, fond 5 416, Poziţia 812, dosar 13, 1922, f. 17 (t. nr. 6 826 din 19 octombrie 1922).
[50] Idem, dosar 15, Poziţia 913, 1922, f. 21 (notă din 29 ianuarie 1923, semnată general Cristescu).

România; un împrumut de arme în natură. A treia soluție implica pentru România obligația de a restitui, la termenul dat, obiectele împrumutate sau valoarea lor, chestiunile financiare urmând să fie examinate mai târziu. Diplomatul român opina că prima soluție are cele mai mari şanse de reuşită. Era evident că politica externă a României viza, mai întâi, zona geografică în care se afla țara. Trebuiau contracarate efectele propagandei, "subversive şi anarhice" de la granițele țării, România neputând conta pe improvizații şi ajutoare[51] provenite de la membrii alianțelor defensive. În ceea ce priveşte efectele acestor alianțe – credeau unii factori de conducere militară – nu era exclusă posibilitatea ca, din cauza complicațiilor externe, statul să se găsească în situația de a conta numai pe forțele lui proprii[52].

Un aspect important al cooperării militare româno-britanice l-a constituit acela al aeronauticii, care în 1925, atunci când Antonescu se afla încă la Londra, se afla în plin proces de formare. Pentru completarea flotei sale aeriene, România a comandat 60 de avioane Siskin[53].

La Bruxelles, Ion Antonescu a fost primit, la începutul lui aprilie 1924, în audiență de prezentare. Împreună cu ministrul român din capitala Belgiei, Catargi, Antonescu a purtat discuții cu regele Albert. Suveranul belgian a confirmat "admirațiunea sa deosebită pentru rezistența, bravura, sobrietatea şi disciplina" soldatului şi ofițerului român[54]. Discuțiile cu ministrul de război – Forthomme şi şeful Marelui Stat Major, s-au purtat în jurul chestiunilor specifice armatelor celor două state. Colonelul Antonescu a făcut cunoştință cu greutățile prin care trecea armata belgiană datorate, între altele, şi "ocupării Ruhrului"[55]. Totodată, s-au abordat şi modalitățile de întărire a colaborării militare bilaterale.

Câteva luni mai târziu, Antonescu revenea cu o scrisoare legată de "cazul" lt.col. Dimitrie Sturdza care, în anii primului război mondial, îşi trădase patria trecând la inamic. Antonescu cerea să se pună capăt "impresiunii detestabile" pe care ex-ofițerul o produsese în străinătate, prin "extrădarea şi predarea lui autorităților româneşti competente"[56].

În perioada londoneză, Ion Antonescu a avut privilegiul să colaboreze cu viitorul mare diplomat N. Titulescu. A fost o conlucrare fructuoasă, amândoi aducând importante servicii României. Corespondența dintre cei doi

[51] *Ibidem*.
[52] Idem, dosar 26, Poziția 883, 1923, f. 5-8.
[53] *Ibidem*, f. 8.
[54] Idem, fond 5 417, Anexa, dosar 352, (t. nr. 16, 3 aprilie 1924, Col. Antonescu către gen. P. Angelescu, mareşal al Palatului, gen. N. Condeescu, şeful Casei Princiare, Marele Stat Major şi Secția a V-a).
[55] *Ibidem*.
[56] Idem, dosar 352 (t. nr. 509, 17 octombrie 1924, Antonescu către Ministerul de Război, Direcția Justiției).

ne dezvăluie frapant conlucrarea prietenească, benefică, Titulescu apreciind, nu numai o dată, "nu pot decât să mă felicit de colaborarea colonelului Antonescu"[57].

Ataşatul militar nu avea nici măcar un funcţionar pentru a se ocupa de treburile zilnice, ceea ce l-a determinat pe Titulescu să ceară Externelor remedierea acestei situaţii "anormale"[58]. La rândul său, Antonescu aprecia într-o scrisoare adresată diplomatului că "dragostea şi încrederea reciprocă"[59] stăteau la baza prieteniei lor. Antonescu s-a arătat, în mai multe rânduri, atent faţă de sănătatea şubredă a ministrului României de la Londra[60].

Preocupat de efectele pe care o bună propagandă în Anglia le puteau avea pentru România, Antonescu ţinea să avertizeze factorii de decizie de la Bucureşti să facă să dispară "impresia explicabilă pe care o au cei de aici, în privinţa deferenţei pe care poporul şi autorităţile noastre o fac între francezi şi englezi. Exagerare de sentimente şi gesturi, umilitoare de multe ori pentru unii şi indiferentă pentru alţii. Dacă am fi păstrat o justă măsură şi în această direcţie, sunt sigur că ţara ar fi profitat mai mult"[61]. Ataşatul militar solicita forurilor militare româneşti să consolideze legăturile cu organizaţia foştilor luptători englezi, participarea la Congresul F.I.D.A.C. (Federaţia Interaliată a Foştilor Combatanţi), care urma să se desfăşoare în toamna lui 1925 la Londra, devenind obligatorie. În acest scop, vicepreşedintele organizaţiei engleze urma să viziteze România. "Este bine – avertiza Antonescu la 5 aprilie 1924, Ministerul de Război – să profităm de orice ocazie pentru a arăta englezilor că poporul şi autorităţile noastre au pentru ei aceleaşi atenţii pe care le manifestă cu multă exagerare, uneori, pentru francezi. Subliniez acest fapt, fiindcă am zilnic impresia că el este apreciat aici cum se cuvine şi sunt sigur că, dacă în exprimarea sentimentelor sale poporul ar fi mai puţin exagerat cu unii şi mai atent cu alţii, altele ar fi raporturile dintre noi şi Anglia şi, poate că foloasele ar fi mai mari"[62].

Rapoartele londoneze, expediate de Antonescu Ministerului de Război şi unor direcţii ale acestuia, se remarcau prin precizia şi acurateţea informaţiilor. Nu au rămas fără ecou la Bucureşti sintezele privind politica sovietică şi implicaţiile pe care aceasta o putea avea asupra României. Colonelul Antonescu a ţinut la curent Bucureştii cu toate informaţiile deţinute de Statul Major General Englez asupra Rusiei, ele fiind de "un real folos"

[57] *Ibidem*, (t. nr. 77, 3 februarie 1925, Titulescu către Externe).
[58] *Ibidem*.
[59] Hoover Institution Archives, Palo Alto, S.U.A., Collection *N. Titulescu Papers*, Box no. 22 (scrisoare din 4 martie 1925, col. Antonescu către Titulescu).
[60] *Ibidem* (scrisoare a lui Antonescu din 3 mai 1926).
[61] *Ibidem*.
[62] Idem, fond 950, dosar 4, 1921-1924, Poziţia 69, f. 531 (t. nr. 397, 5 aprilie 1924, Col. Antonescu către Ministrul de Război).

României. Datele exacte oferite de Antonescu au înlăturat ştirile exagerate care indicau un proxim atac al Sovietelor asupra României[63], evitându-se în felul acesta cheltuieli inutile de milioane de lei. Telegramele expediate la Bucureşti, în legătură cu această chestiune, "au avut o valoare şi o influienţă folositoare studiilor Marelui Stat Major", ele caracterizându-se printr-o "logică ireproşabilă şi o vedere clară a lucrurilor"[64]. Totodată, Antonescu observa cooperarea, din ce în ce mai fructuoasă, sovieto-germană, mai ales în domeniile economic şi militar[65].

Rapoartele militare ale colonelului Antonescu completau, în mod fericit, conţinutul diplomatic al telegramelor expediate la Bucureşti de Titulescu. Londra reprezenta, în acel moment, principalul punct al diplomaţiei europene. Legată de România prin angajamentele asumate de Londra în cadrul sistemului tratatelor de pace de la Paris, ca şi prin ataşamentul celor două state la principiile Pactului Societăţii Naţiunilor, politica Angliei era urmărită cu deosebit interes la Bucureşti. Interesa, mai ales, poziţia Foreign Office-ului faţă de păstrarea **statu quo**-ului european. În acei ani, atât Titulescu cât şi Antonescu au căutat să descifreze adevăratele intenţii ale politicii Londrei. Dacă pentru Antonescu era necesară o reevaluare a politicii României, parcă prea înfeudată Quai d'Orsay-ului, pentru Titulescu interesau, mai ales, jocurile de culise ale Angliei.

Diferendele între marile puteri îşi puneau amprenta asupra raporturilor internaţionale ale perioadei şi provocau neliniştea diplomaţiei României. Titulescu scria Bucureştilor că puterile occidentale îi fac "impresia unor somnambuli care inconştient pun foc propriei lor case"[66], şi aducea la cunoştinţa lui I.Gh. Duca, ministrul Afacerilor Străine, că va face eforturi pe lângă Foreign Office pentru a sprijini eforturile de pace ale României. În august 1924, Titulescu insista pe lângă oficialii britanici pentru noi garanţii "în scopul asigurării integrităţii teritoriale a României"[67]. Diplomatul era convins, ca şi Antonescu, că "trebuie să ne apărăm interesele continentale sprijiniţi pe Franţa şi, dacă nu se poate concursul britanic, ceea ce ar fi perfect, cu bunăvoinţa Angliei"[68]. Titulescu se arăta, într-o scrisoare către Duca, dezamăgit de promisiunile britanice în special, de asigurările Aliaţilor în genere. "Nu văd – scria el – frontul unic ferm, care singur ar putea face pe învinşii de ieri să se obişnuiască (sau să înceapă cel puţin a se obişnui) cu noua ordine de lucru [...].

[63] Idem, fond 3 042, dosar 686, f. 44.
[64] *Ibidem.*
[65] Idem, fond 876, dosar 73, 1924, Poziţia 377, f. 89 şi Biblioteca Academiei Române, Bucureşti, fond Gh. Kirileanu, Palat, XXXII, varia 2.
[66] V.F. Dobrinescu, *Diplomaţia României. Nicolae Titulescu şi Marea Britanie*, Iaşi, 1991, p. 17.
[67] *Ibidem*, p. 18.
[68] *Ibidem*.

Marii Aliați se interesează numai de Tratatul de la Versailles, dar nu şi de celelalte (Trianon, St. Germain), de Protocolul din 28 octombrie de la Paris"[69]. Într-adevăr, un Memorandum, din 26 ianuarie 1926, aprecia că, "din punct de vedere al oportunității, problema deținătorului final al Basarabiei ar părea de mică importanță Guvernului Majestății Sale", iar "extinderea spre Prut a avanposturilor sovietice nu ar constitui, în sine, o primejdie serioasă"[70]. Chestiunea aceasta nu putea decât să neliniştească cercurile conducătoare de la Bucureşti, ferm ataşate apărării **statu quo**-ului teritorial al României.

Deşi aflat în misiune oficială la Londra, Antonescu a continuat să reprezinte țara sa la unele reuniuni internaționale. Astfel, în perioada 16 iulie-16 august 1924, a avut loc la Londra o conferință care s-a declarat a fi "interaliată", la ea participând Anglia, Franța, Belgia, Italia, S.U.A., Japonia, Portugalia, Grecia, România şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven[71]. De fapt, lucrările reuniunii de la Londra s-au desfăşurat între Anglia, Franța, S.U.A. şi, mai târziu, Germania. Titulescu, reprezentând România, împreună cu E. Neculcea şi col. Ion Antonescu, observa "diferența dintre statele mari şi mici care nu a întârziat a reapărea chiar din prima şedință a conferinței"[72]. Nu ne propunem aici să reluăm această problematică, ci numai să facem unele sublinieri. La 21 iulie 1924, Titulescu îşi arăta nemulțumirea față de tratamentul aplicat de Marile Puteri statelor mici în chestiunea reparațiilor; situația, consemna el, "e cu atât mai grea, cu cât acestea din urmă lucrează unele împotriva altora, sau nu ne susțin"[73]. La Londra, Titulescu a expus poziția Bucureştilor în problema reparațiilor, prezentând şi un memoriu în care apăra statele mici şi demonstra drepturile României la reparații[74]. Titulescu opina să se accepte planul Dawes, dar considera, într-un memoriu separat, că "voi face toate rezervele şi voi expune întreaga chestiune a reparațiilor pentru ca el (memoriul/n.n.), să fie discutat atunci când toate aceste chestii vor face obiectul unor dezbateri interaliate"[75]. La 28 iulie, Titulescu declara oficial că România aproba planul experților, considerându-l un instrument menit să reglementeze modalitățile de plată din partea Germaniei, dar considera că "actuala conferință nu are căderea a se pronunța asupra niciunuia din drepturile şi obligațiile statelor în materie de reparații şi datorii de război, care vor trebui reglementate ulterior"[76]. Declarația era însoțită de un amplu şi documentat

[69] *Ibidem*.
[70] Great Britain, Public Record Office, London, F.O. 371, 11 427, f. 59.
[71] V. Moisuc, *Premisele izolării politice a României. 1919-1940*, Bucureşti, 1991, p. 162-163; Hoover Archives, Palo Alto, S.U.A., G. Bareza Papers, Box no. 18 (Valeur du plan Dawes).
[72] N.T.D.D., p. 143-144, (t.c. 1053, la Londra, 16 iulie 1924, semnat Titulescu).
[73] Gh. Buzatu, coordonator, *Titulescu şi strategia păcii*, Iaşi, 1982, p. 381.
[74] I.M. Oprea, *N. Titulescu's Diplomatic Activity*, Bucharest, 1968, p. 43-45.
[75] Gh. Buzatu, *op. cit*., p. 380 (t. de la Londra, 16 iulie 1924, Titulescu către M.A.S.).
[76] N.T.D.D., p. 152.

memoriu explicativ în care erau înscrise despăgubirile de război, datoriile externe şi obligaţiile impuse României prin sistemul tratatelor de pace de la Paris. Memoriul a produs nelinişte, ex-premierul David Lloyd George interpelându-l în parlament pe Ramsay Mac-Donald[77]. Corespondenţa expediată în ţară de Titulescu prezenta desfăşurarea lucrărilor conferinţei, ale cărei date tehnice "se modificau de trei ori pe zi". "România, consemna diplomatul, a putut face toate greşelile. Dar România a suferit şi toate nedreptăţile. Greşelile i-au fost, întotdeauna, măsurate cu metrul. Nedreptatea şi drepturile, cu milimetrul"[78]. Concluzia asupra tuturor negocierilor financiare, dintre anii 1919-1925, reiese clar dintr-o depeşă expediată de Titulescu: "De cinci ani asistăm, dacă nu la sabotajul complet al reparaţiunilor din partea anglo-saxonilor, cel puţin la vădita tendinţă a acestora de a reduce reparaţiunile, nici prea mult pentru a nu împuternici Germania, dar destul de simţitor pentru a împiedica Franţa să nu iasă prea repede din greutăţile războiului"[79]. La conferinţa de la Londra, Titulescu a înfăţişat, pe baza unei temeinice analize, modul în care statul român a fost dezavantajat în urma repartizării cotelor părţi din volumul reparaţiilor şi a cerut să se revizuiască procentul oferit la Spa. Totodată, el a mai revendicat participarea României la execuţia planului experţilor şi soluţionarea chestiunii datoriilor de război, în funcţie de scopul în care au fost contractate, de modificările pe care le-au suferit după semnarea tratatelor, de cota parte obţinută asupra reparaţiilor şi de nevoile reconstrucţiei economice a Europei[80].

Tot în anul 1924, Antonescu a participat la conferinţa pentru dezarmare care a avut loc la Geneva[81], susţinând punctul de vedere al Bucureştilor potrivit căruia Pactul Societăţii Naţiunilor trebuia completat prin introducerea a trei elemente: arbitraj, securitate, dezarmare. A cincea adunare a Ligii Naţiunilor, care s-a desfăşurat între 1 septembrie şi 2 octombrie 1924, Comisia a III-a – Reducerea armamentului, a avut ca preşedinte pe I.Gh. Duca. Acest for în care a activat şi colonelul Antonescu – el a primit mandat să-l înlocuiască pe Titulescu[82] – a elaborat Protocolul pentru reglementarea paşnică a diferendelor internaţionale, considerat a fi cel mai important document al Adunării din acel an[83]. Se prevedea obligaţia statelor semnatare de a nu recurge la război, ca mijloc de reglementare a diferendelor şi se preciza, pentru prima oară, delimitarea cazurilor de agresiune într-o formă incompletă. Atât Duca, cât şi

[77] M. Muşat, *Românii în vâltoarea vitregiilor istoriei*, în AdI, 3, 1978, p. 42.
[78] Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 382.
[79] *Ibidem*, p. 383 (scrisoare din 12 august 1924, de la Londra, Titulescu către Vintilă Brătianu).
[80] N.T.D.D., p. 152.
[81] AMR, fond 3 042, dosar 686, f. 3.
[82] Hoover Archives, Palo Alto, S.U.A., Collection *N. Petrescu-Comnen Papers*, Box no. 10 (scrisoare din 15 septembrie 1924 adresată de Titulescu lui Ed. Beneş).
[83] V.F. Dobrinescu, *Relaţii*..., p. 104.

Titulescu şi Antonescu propuneau ca, în stabilirea căilor concrete de aplicare a normelor şi principiilor din acest protocol, să se ia drept model documentele diplomatice perfectate de România cu statele din cadrul Micii Antante şi cu Polonia şi să se treacă la încheierea unor pacte de neagresiune bilaterale sau multilaterale între statele vecine din diferite zone geografice, înserându-se în conținutul acestora şi principiile recunoaşterii egalității juridice a statelor, independenței, suveranității şi păstrării integrității teritoriale[84]. Documentul nu a putut fi adoptat datorită poziției statelor revizioniste şi Angliei. La 6 octombrie, Titulescu scria lui Duca că, "pentru a nu rămâne izolată, România va accepta protocolul (în problemele arbitrajului şi securității, *n.ns*.), dar va face o declarație separată"[85]. Protocolul din 1924 îi părea lui Titulescu ca "un amestec de ipocrizie şi de nedibăcie care repugnă firii mele (...). Ipocrizie, pentru că se anunță cu sunete de goarnă o eră nouă în care agresorul va vedea ridicându-se împotriva lui omenirea toată. Şi ... obligațiunea de asistență nesancționată. Nedibăcie, pentru că, necunoscându-se destul de bine mentalitatea britanică, s-au pus în text formule obligatorii, imperative şi în raport rezerve care le anihilează"[86]. Protocolul de la Geneva, adoptat la 2 octombrie 1924, era mai acceptabil decât tratatul de asistență mutuală, dar Anglia s-a opus, ceea ce a dus la eşuarea lui. Rezervele britanice oglindeau, o dată în plus, teama Angliei de a interveni în Europa de Est – unde se îndrepta, în primul rând, revizionismul german. Foreign Office-ul se opunea principiului arbitrajului universal, obligatoriu, şi era prea puțin dispus să supună reglementarea paşnică obligatorie, problemele punând în joc interesele esențiale ale Imperiului britanic. O dată în plus, se observă diferența făcută între Europa occidentală – zonă vitală pentru interesele britanice – şi Europa orientală, considerată ca importantă pentru francezi.

Ion Antonescu a negociat în 1925 cumpărarea de avioane engleze[87]. Firma "Armstrong Siddeley" din Coventry urma să onoreze acest contract. Ataşatul militar român se arăta nemulțumit de faptul că două contracte anterioare dezavantajaseră Bucureştii. La 4 aprilie 1925, Antonescu se adresa secretarului de stat al Ministerului de Război, generalul Munteanu, în legătură cu tratativele "Siddley". Antonescu avertiza asupra pericolelor la care se expunea România în cazul acceptării în totalitate a condițiilor puse de englezi, ceea ce ar fi reprezentat *o nouă pagubă în bugetul statului*[88]. *Corectitudinea ofițerului superior român reiese şi din conținutul telegramei pe care o expedia Direcției Superioare a Aeronauticii: "Lt.col. Popovici, împreună cu alții, eu inclusiv, au făcut cheltuieli de pe urma cărora statul român e păgubit*

[84] *Ibidem*.
[85] *Ibidem*, p. 105.
[86] *Ibidem*.
[87] AMR, fond 3 011, dosar 3, 1925, Poziția 694, f. 9.
[88] Idem, dosar 2, 1925, Poziția 693 (t. nr. 90, 4 aprilie 1925, semnată Col. Antonescu).

materialmente şi, cred, şi moralmente. Atât în contractul Havilland[89], cât şi în celelalte contracte de aviaţie, natura vinei şi gravitatea ei, pentru fiecare, nu ar putea-o stabili, eventual, decât justiţia"[90].

Probitatea profesională, cinstea şi caracterul integru demonstrate de Antonescu în timpul misiunilor de la Paris, Londra şi Bruxelles, i-au adus preţuirea nu numai a lui Titulescu, dar şi a altor diplomaţi şi oameni politici români. Cu câteva luni înainte de încetarea misiunii, Titulescu îi scria de la Nisa: "Colaborarea mea cu Dumneata a fost o plăcere din punct de vedere al raporturilor de servici şi din cel al inimei"[91]. Antonescu îi răspundea, la 3 mai 1926, şi îl informa că nu va sta la Londra mai mult decât până la toamnă. După ce îi dorea însănătoşire grabnică, pentru a îndrepta "ceea ce proştii strică", Antonescu sublinia că modul cum aprecia diplomatul colaborarea cu el constituia "cea mai bună recompensă"[92].

La 14 iulie 1926, prin Înalt Decret Regal, Ion Antonescu era desărcinat din funcţia de ataşat militar la Londra şi Bruxelles şi repartizat la Marele Stat Major[93].

[89] Idem, *fond 5 475, 1933, Poziţia 1342.*
[90] Idem, *fond 3 011, dosar 4, 1925, Poziţia 696, f. 48.*
[91] Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 431 (scrisoare din 28 aprilie 1926).
[92] Hoover Archives, Palo Alto, S.U.A., *Collection N. Titulescu Papers*, Box no. 12.
[93] AMR, fond 3 042, dosar 3.099, f. 220 (Înalt Decret nr. 3 058, 14 iulie 1926; vezi şi raportul secretarului de stat de la Ministerul de Război cu nr. 25 001 din 14 iulie 1926).

MIŞCAREA LEGIONARĂ ŞI ARMATA

DANA BELDIMAN

Procesul intentat lui Corneliu Zelea Codreanu, arestarea şi încarcerarea membrilor marcanți ai Mişcării Legionare, dar şi a simpatizanților acesteia, a constituit unul din momentele în care s-au conturat cu mai mare claritate pozițiile *pro-* sau *antilegionare* ale armatei.

Cu această ocazie, generalul Ion Antonescu a compărut ca martor al apărării; după ce a protestat energic față de învinuirile nefondate care i se aduceau liderului legionar, considerând acțiunea ca un abuz de putere din partea autorităților, iar din partea lui Nicolae Iorga, un abuz de prestigiu şi un "privilegiu" nemeritat, el a subliniat că nu-l crede capabil pe Corneliu Codreanu de trădare.

La câteva zile după arestarea lui Corneliu Codreanu, ziarele publicau ştirea că fostul ministru al Apărării Naționale, generalul Ion Antonescu, urma să fie "lăsat la vatră".

Pentru o mai corectă înțelegere a raporturilor stabilite între Armată şi Mişcarea Legionară, se cuvin subliniate aici relațiile dintre Ion Antonescu şi Corneliu Zelea Codreanu, figurile reprezentative ale celor două părți.

Studierea acestora presupune, în primul rând, stabilirea punctelor majore de convergență, precum şi a celor de divergență care s-au conturat treptat între cei doi factori ai eşichierului politic, evidențierea raporturilor personale dintre Ion Antonescu şi Corneliu Zelea Codreanu, pornind de la scopurile şi valorile morale după care s-au ghidat aceştia în întreaga lor activitate politică şi pe care au încercat să le impună apropiaților sau subordonaților.

Pentru prima dintre personalitățile menționate, toate mărturiile, chiar şi ale celor care nu i-au fost neapărat prieteni sau colaboratori apropiați, concordă în această privință[1]. Este, din acest punct de vedere, deosebit de interesantă caracterizarea pe care colonelul Ion Gheorghe i-o face lui Ion Antonescu: "[...] Strălucita sa carieră militară dovedeşte o nestăvilită energie şi voință. Patriotismul înflăcărat, corectitudinea absolută şi grija permanentă pentru viitorul poporului se îmbinau la el cu dorința de a pune

[1] Vezi, pe larg, mărturiile colonelului Ion Gheorghe şi ale lt.-colonelului Gh. Magherescu, în Gh. Buzatu şi colaboratorii, *Mareşalul Antonescu în fața istoriei*, II, Iaşi, 1990, pp. 1-40, 54-74.

onoarea națională deasupra oricărui alt lucru. Generalul Antonescu credea sincer în rolul şi chemarea sa istorică. Este lesne de înțeles că ambiția sa era corespunzător de mare. Sentimentul propriei sale valori era justificat, chiar dacă nu atât în privința intelectuală, cât mai mult în privința morală şi dinamică..."[2]

În ceea ce priveşte patriotismul de care a fost animat Corneliu Zelea Codreanu, ca şi mulți dintre membrii Mişcării Legionare, acest fapt este greu de pus la îndoială, în lipsa dovezilor corespunzătoare, pe care mulți au încercat să le fabrice, începând chiar cu aceia care s-au ocupat de instrumentarea "procesului" din mai 1938; nici atunci, însă, nu s-au putut aduce probe solide în acest sens. Acuzațiile de spionaj, trădare, angajare în favoarea unor puteri străine, contrar intereselor naționale, nu sunt sprijinite de probe materiale; singura legătură dintre Corneliu Zelea Codreanu şi reprezentanții regimului de la Berlin, pe care chiar agenții lui Armand Călinescu au reuşit să o depisteze a fost ciorna unei scrisori de felicitare adresate lui Hitler cu prilejul preluării puterii şi al sărbătoririi succeselor înregistrate în politica internă până în 1935[3].

Cum deja am subliniat mai sus, de-a lungul întregii durate a ființei sale, Mişcării Legionare nu i s-a putut imputa, nici de către detractorii ei cei mai înverşunați, o acțiune fundamental antimonarhică. Luările de poziție, manifestele elaborate, aparent, în acest sens de diferiți exponenți ai Mişcării Legionare nu vizau, în fond, decât persoana lui Carol al II-lea şi camarila sa, iar nu instituția monarhică românească.

Aceeaşi atitudine, care deriva, în fapt, din spiritul său de respectare a legalității, a manifestat-o şi Ion Antonescu. Este semnificativă, în acest sens, poziția pe care generalul Antonescu a adoptat-o față de generalul Dumitru Coroamă, care refuzase să dea curs ordinului Regelui de a reprima puternica manifestație anticarlistă de la Bucureşti din data de 3 septembrie 1940. Mutat de către Carol al II-lea la Iaşi, la comanda Corpului IV Armată, generalul Coroamă cerea explicații pentru această situație şi primea următorul răspuns din partea generalului Antonescu: "Ce vrei, Coroamă! Ți-ai trădat Regele. Cum mai pot avea încredere în dumneata?"[4].

Cu toate aceste puncte de convergență, între Ion Antonescu şi Mişcarea Legionară nu s-au stabilit, dacă putem spune astfel, raporturi de colaborare viabile şi explicația, în opinia noastră, constă tocmai în faptul că Mişcarea Legionară preconiza o transformare revoluționară a societății, în timp ce generalul Antonescu s-a declarat dintotdeauna împotriva a tot ceea

[2] *Ibidem*, p. 57.
[3] L. Watts, *O Casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă 1918-1941*, Bucureşti, 1993, p. 227. Această problemă a fost amplu dezbătută şi cu ocazia procesului din mai 1938.
[4] Gh. Buzatu şi colaboratorii, *Mareşalul Antonescu în fața istoriei,* vol. II, p. 10.

ce putea să însemne un act revoluționar, care ar fi dezechilibrat *statu-quo*-ul existent la acel moment în societatea românească şi în relațiile acesteia cu exteriorul, chiar dacă ele nu erau perfecte. În opinia generalului, aceste raporturi trebuiau restructurate, perfecționate prin metode absolut legale. Ion Antonescu nu credea în revoluții, credea numai în reorganizare. Disprețuia profund ideologiile. Pentru el "lucrul indispensabil era un instrument care ar trebui să garanteze ordinea, liniştea şi securitatea"[5]. Ceea ce nu l-a împiedicat, însă ca, în septembrie 1940, să fie unul dintre principalii actori ai îndepărtării lui Carol al II-lea! Circumstanțele momentului erau, însă, sensibil schimbate!

Apariția şi evoluția pe scena politică a celor două personalități în discuție (Ion Antonescu şi Corneliu Zelea Codreanu) a fost profund marcată de distorsiunile dezvoltate la toate nivelurile vieții politico-sociale şi economice româneşti interbelice.

Întors dintr-un război în care îşi manifestase din plin capacitatea de comandă, ca şi patriotismul care i-a caracterizat întreaga ascensiune, Ion Antonescu s-a regăsit în mijlocul unei societăți în care valorile abia recent încheiatului Război de Reîntregire erau cel puțin minimalizate. Ostaşul – cu tot ceea ce însemna statutul său la sfârşitul unei conflagrații pustiitoare care l-a consacrat ca actor principal şi erou, respectiv: disciplină, ordine, respectul autorității şi al ierarhiei – a fost rapid trecut pe un plan secund, iar armata tratată, de cele mai multe ori, de către factorii politici, ca pe "buzunarul" personal.

Sunt foarte bine cunoscute marile afaceri ale perioadei interbelice, făcute de cele mai multe ori în detrimentul capacității de apărare a țării, lucru care şi-a făcut simțite consecințele nefaste ale inconştienței politicienilor veroşi ai epocii relativ rapid, respectiv cu ocazia tragicelor evenimente din vara anului 1940. Facem aici referire expresă la "Afacerea «Škoda»", tratată pe larg în lucrări din epocă sau actuale, dar şi studiată prin recursul la izvoarele directe care sunt documentele de arhivă[6].

În concluzie, societatea românească înfățişa tabloul unei societăți grevate de tare organice, orientate contrar tuturor valorilor morale pe care le promova, prin educație şi prin formația sa profesională, militarul Ion Antonescu.

Numit şef *ad-interim* al Marelui Stat Major, în noiembrie 1933, Ion Antonescu inițiază o campanie de asanare morală şi de rezolvare a problemelor materiale ale armatei, nu înainte de a fi pus condiții foarte clare în ceea ce priveşte desfăşurarea activității sale: "Am arătat că nu pot accepta

[5] N.M. Nagy-Talavera, *O istorie a fascismului în Ungaria şi România*, Bucureşti, 1996, p. 399.

[6] Vezi L. Watts, *O Casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă 1918-1941*, Bucureşti, 1993, capitolul intitulat "Marele Stat Major 1933-1934. Scandalul Škoda şi reforma militară"; vezi şi AMR, Fond Cabinetul Ministrului, dosar nr. 162, f. 55-60.

acest post decât cu deplina încredere a M. S. Regelui şi a Guvernului şi cu concursul total al Ministerului Apărării Naţionale, pentru a putea realiza programul de reorganizare a armatei pe care-l voi propune. Numai dacă acest program va fi acceptat, primesc funcţia de şef al Marelui Stat Major”[7]. În aceste circumstanţe, Ion Antonescu a dispus să se întocmească un studiu asupra Gărzii de Fier, pentru a putea avea o imagine exactă a efectelor pe care organizarea şi acţiunile acesteia le-ar putea avea asupra siguranţei naţionale.

Răspunsul dat de şeful Marelui Stat Major Regelui cu privire la Garda de Fier este extrem de interesant, sub aspectul opţiunii exprimate de general pentru ordine şi disciplină, pentru păstrarea coordonatelor comportamentului din viaţa politică în limitele celei mai stricte legalităţi: “[...] Am răspuns Majestăţii Sale că nu cunosc programul politic al acestei organizaţii, sunt informat totuşi că vrea să ajungă la putere cu ajutorul revoluţiei. [...] Sunt şi rămân partizan neînduplecat al menţinerii ordinii prin orice mijloace, chiar prin brutalitate. [...] Nu contest patriotismul domnilor Codreanu, Cuza, Forţu etc., din contră, le dau circumstanţa favorabilă că sunt mai patrioţi ca mine, ceea ce nu cred posibil, totuşi, dacă ne împing la dezordini interne, nu va trebui să ezităm ca fruntariile câştigate cu sânge, la nevoie să le menţinem tot cu sânge împotriva lor. [...] Ideologia trebuie sprijinită pe iubire de patrie, muncă şi ordine, nu pe revolver şi topor...”[8]

Ca atare, în calitatea sa de Şef al Marelui Stat Major, Ion Antonescu a supervizat dispozitivul pus în mişcare pentru arestarea legionarilor, cu ocazia scoaterii în afara legii, de către primul ministru I.Gh. Duca, a Gărzii de Fier, în decembrie 1933[9].

În condiţiile în care, la sfârşitul anului 1934, Ion Antonescu îşi înaintase demisia din funcţia de şef al Marelui Stat Major, a avut loc întâlnirea dintre el şi Corneliu Zelea Codreanu, la insistenţele generalului Zizi Cantacuzino-Grănicerul şi ale inginerului Nicolae Mareş. În sursele oficiale se afirma: “Generalul Antonescu a cunoscut pe Corneliu Zelea Codreanu în iarna anului 1936. Nu a dorit şi nu a vroit această cunoştinţă, decât în urma insistenţelor prietenului său, d-l Nicolae Mareş, care, împreună cu generalul Zizi Cantacuzino, o pusese la cale, cu deplinul şi prealabilul

[7] *Ibidem*, p. 86.
[8] *Ibidem*, p. 171-172.
[9] Cu privire la modul cum s-a desfăşurat această acţiune este semnificativă “Darea de seamă informativă asupra evenimentelor petrecute în ziua de 9 şi noaptea de 9/10.XII.1933 în garnizoana Bucureşti” – AMR, Fond 3, dosar nr. 163, f. 7-9. În rapoartele primite ulterior desfiinţării Gărzii de Fier, aceasta era deja socotită de organele de contrainformaţii militare ca nereprezentând un pericol – chiar minimal - pentru siguranţa ţării, pericolul major venind din partea lăncierilor şi a organizaţiilor hitleriste (AMR, Fond Corpul VII Armată, dosar nr. 8, f. 56).

acord al lui Codreanu. [...] Din discuțiuni a putut constata, între altele: Codreanu era un om încrezut, în cele mai multe cazuri rigid şi vedea greşit în mult privințe. Era totuşi un om de acțiune. Ştia ce vrea şi mergea către scopul propus cu orice risc. Ca organizator şi realizator, avea idei excelente. Pe plan intern nu avea nici un program. Pe plan extern era categoric pentru Axă. Cunoştea perfect stările de lucruri din Germania şi pregătirile formidabile care se făceau acolo în vederea războiului …[10]

Legăturile dintre Ion Antonescu şi Corneliu Codreanu au fost atent urmărite de organele de Siguranță, Regele socotindu-i pe ambii extrem de periculoşi pentru stabilitatea regimului său şi al camarilei.

Pe de o parte, pentru Corneliu Codreanu, Carol al II-lea nutrea sentimente de invidie pentru că "acest Codreanu era şi făcea tot ceea ce Regele ar fi dorit să fie şi să facă el"[11]. Pe de altă parte, Ion Antonescu era extrem de incomod prin corectitudinea pe care o afişa şi care scotea în evidență exact ceea ce-i lipsea Regelui şi pentru popularitatea de care se bucura în rândurile armatei şi a unei importante părți a opiniei publice.

La începutul anului 1938, când eşecul guvernului Goga-Cuza era evident, pentru a găsi o soluție care să pună capăt anarhiei interne, datorată, în primul rând, exceselor "lăncierilor" lui Cuza şi confruntărilor dintre aceştia şi gardişti, la solicitarea Regelui, Ion Antonescu a încercat o mediere între acesta şi Corneliu Zelea Codreanu, pentru a institui un "guvern de largă bază națională"[12].

Deşi în lucrarea *Pe marginea prăpastiei*, exprimând punctele de vedere propagandistic-oficiale legate de contextul producerii evenimentelor din ianuarie 1941, se susținea că şeful Legiunii Arhanghelul Mihail a refuzat întâlnirea cu Regele, documente precum acela păstrat în arhiva Serviciului Român de Informații identificat de noi şi la care facem apel în continuare este de natură să infirme această poziție.

Astfel, la 20 ianuarie 1938, Corneliu Zelea Codreanu îi scria generalului Ion Antonescu următoarele:

"Domnule general,

Îmi permiteți să răspund: I. Dacă e vorba să fiu chemat, M.S. Regele alege momentul, la orice oră din zi sau din noapte. II. Dacă e vorba să cer eu audiența, e bine să aleg eu momentul, în aşa fel încât să nu am inconveniente. III. În cazul de față, acum nu-mi convine, căci sunt în tratative cu dl. Maniu. Este foarte posibil ca să nu se mai încheie pactul de neagresiune. N-aş dori ca să se interpreteze aceasta ca o urmare a audienței

[10] *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, Bucureşti, 1942, p. 28-31.
[11] L. Watts, *O Casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă 1918-1941*, p. 208.
[12] *Pe marginea prăpastiei*, p. 91.

mele la Palat. Primiți, vă rog, domnule general, cele mai distinse şi respectuoase salutări”[13].

În condițiile în care, din motive pe care, în acest stadiu al documentării noastre nu le putem argumenta suficient, întâlnirea dintre Rege şi Corneliu Zelea Codreanu nu a mai avut loc, la solicitarea expresă a Regelui, Armand Călinescu i-a cerut lui Ion Antonescu să folosească armata pentru lichidarea Mişcării Legionare. Potrivit însemnărilor personale ale lui Armand Călinescu, acesta a cerut să se “aplice legea”[14].

Deşi Regele, ținând cont de atitudinea ministrului de Război, a renunțat, pentru moment, la ideea lichidării Mişcării Legionare, noua campanie electorală a debutat cu împuşcarea de către autorități a trei dintre propagandiştii Partidului «Totul pentru Țară». Ion Antonescu s-a deplasat la Predeal pentru a-l determina pe Corneliu Zelea Codreanu să nu dea o replică violentă, deoarece era decis “să reprime cu toată asprimea orice act de violență”[15]. În consecință, Partidul «Totul pentru Țară» a fost desființat prin Circulara nr. 148 din 21 februarie 1938, ceea ce nu l-a împiedicat pe Carol al II-lea să-şi pună în aplicare planul de anihilare a Mişcării Legionare, prin arestarea şi condamnarea lui Corneliu Zelea Codreanu.

Corpul Detectivilor a supravegheat şi urmărit sistematic cadrele militare care au participat la proces, fie în calitate de martori, fie în calitate de asistenți. La 2 iunie 1938 a fost întocmit un “Tablou de ofițerii activi care au luat parte la procesul lui Corneliu Codreanu” şi care îi cuprindea pe generalii: Bădulescu Virgil, Antonescu Ion, Petrovicescu Constantin, Constandache, căpitanii Rusu Virgil şi Solomon Nicolae[16]. La acelaşi tratament au fost supuşi şi ofițerii în rezervă, constituiți în “Societatea Ofițerilor în Rezervă «Carol II»”, între care colonelul în rezervă G. Petrescu, fost membru al Corpului Legionar al Foştilor Militari[17].

Presa străină insista, de asemenea, asupra ofițerilor simpatizanți ai Mişcării Legionare şi care, cu această ocazie, erau înlăturați din armată. Ziarul bulgar “Posleda Posta” din Sofia relata, la 9 mai 1938, sub titlul

---

[13] ASRI, fond “P”, dosar nr. 110 237, vol. 18, f. 85. Nu am putut identifica, în urma studierii acestor documente de arhivă şi scrisoarea lui Ion Antonescu, care a reclamat un asemenea răspuns şi care, probabil, ar aduce lămuririle necesare în această problemă.

[14] A. Călinescu, însemnările din 8 ianuarie 1938: “Vizitez pe generalul Antonescu la Predeal. A avut o convorbire cu Codreanu, care i-a spus că e hotărât să se mențină în legalitate […]” şi din 3 februarie 1938: “Întrevedere cu Goga şi generalul Antonescu spre a vedea ce facem cu Garda. Antonescu spune să aplicăm legea. Guvernul a decis să interzicem o anumită formă de propagandă, să aplicăm măsuri. Să nu facem uz de arme, ci să-i arestăm” – A. Călinescu, *Însemnări politice 1916 – 1939*, ediție îngrijită şi prefațată de Al.Gh. Savu, Bucureşti, 1990, pp. 365, 374.

[15] *Pe marginea prăpastiei*…, p. 35.

[16] ASRI, Fond “P”, dosar nr. 110 237, vol. 4, f. 222.

[17] *Ibidem*, vol. 5, f. 238.

"Codreanu va fi condamnat la moarte", printre altele, că: "Sunt destituiți din armată 11 ofițeri, care vor fi dați în judecată ca participanți la acțiunea Gărzii de Fier"[18].

Circumstanțele asasinării lui Corneliu Zelea Codreanu sunt foarte bine cunoscute, aşa încât nu vom insista asupra lor. În schimb, este necesar a sublinia, în contextul prezentului demers, că în acest eveniment nefericit au fost implicați, între alții, militarii din Ministerul de Interne şi Jandarmerie: generalii Gavrilă Marinescu şi Ion Bengliu, coloneii Ştefan Gherovici, Vasile Zeciu, Radu Pascu, maiorii Iosif Dinulescu, Aristide Macoveanu ş.a. Toți aceştia vor fi asasinați la Jilava, în noaptea de 26/27 noiembrie 1940.

În legătură cu asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu, documentele întocmite de organele de resort din Ministerul Apărării Naționale păstrează tăcerea, în condițiile în care nenumărați ofițeri erau închişi sau puşi sub urmărire pentru participare sau simpatizare cu acțiunile Mişcării Legionare.

Astfel, la Corpul 5 Armată, în *Darea de seamă pe luna noiembrie 1938* se sublinia:

"Ofițerii şi subofițerii: […] nu au manifestat nici o părere față de aceste ultime evenimente, arătându-se cu totul indiferenți la cele ce se petrec pe tărâm politic. Ultimele broşuri tipărite de către legionari au fost predate diviziei de către ofițerii care le-au găsit pe stradă.

Trupa: s-au semnalat două cazuri de amestec sau simpatizare a anumitor curente politice şi anume: în garnizoana Târgovişte, un soldat T.T.R., de origine sas, a plâns într-o cârciumă la vestea morții lui Codreanu. În garnizoana Focşani un soldat din Batalionul 2 Pionieri Munte, aflându-se în concediu, a făcut propagandă legionară. Ambii soldați au fost înaintați Tribunalului Militar al Corpului 5 Armată spre a fi judecați"[19].

Arestarea şi judecarea lui Corneliu Zelea Codreanu încheie o perioadă importantă din istoria Mişcării Legionare şi, implicit din aceea a relațiilor dintre armată şi Mişcarea Legionară pentru că, după dispariția din viața politică şi, ulterior, asasinarea Căpitanului, situația acestei organizații şi raporturile ei cu exteriorul s-au modificat (respectiv, depreciat) considerabil şi iremediabil.

Etapa următoare este aceea în care Mişcarea Legionară a suferit cea mai dură prigoană din partea autorităților carliste, perioada în care toți cei care activaseră sau simpatizaseră cu ideile naționaliste promovate de aceasta au fost urmăriți, încarcerați sau uciși. Evident, în această categorie intră şi ofițerii simpatizanți ai ideilor Mişcării Legionare.

Nu am putut identifica până la acest stadiu al cercetărilor noastre o sursă care să ofere o cifră totală, măcar aproximativă, a ofițerilor, activi sau

[18] *Ibidem*, vol. 3, f. 134.
[19] AMR, Fond 340, dosar nr. 3, f. 560.

de rezervă, care au fost supravegheați, eliminați din armată sau au suferit alte forme de represiune.

Există însă grafice şi situații întocmite de organele informative de la diferite eşaloane care atestă faptul că, în ciuda ordinelor categorice, se mai semnalau în armată simpatizanți ai Partidului «Totul Pentru Țară», numărul acestora fiind chiar în creştere în intervalul 1938-1939, comparativ cu perioada 1937-1938.

Pentru exemplificare, prezentăm cazul Diviziei XI Infanterie.

Din aceste situații se poate formula o serie de concluzii care, în linii generale, ar putea fi extrapolate la nivelul întregii armate, în respectiva perioadă:

1. În intervalul 1938-1939, numărul legionarilor (suspecților legionari) este în creştere față de perioada anterioară luată în calcul, respectiv față de 1937-1938; în procente, această creştere înseamnă 0,53% (de la 0,45% în 1937/1938 la 0,98% în 1938/1939). Studiul efectuat pe această temă de comandantul Diviziei XI, generalul Alexandru Aldea, explică această creştere: "Creşterea procentului suspecților legionari în armată în anul 1938/1939 este explicabilă, deoarece curba numărului adepților partidului legionar, la începutul anului 1938 a fost ascendentă. În prezent, acest procent nu mai reprezintă situația reală a adepților curentului legionar, deoarece partidul fiind desființat, foştii membri nu au mai activat în ultimul timp, mişcarea putând fi real considerată ca şi desființată"[20].

2. Numărul legionarilor este considerabil mai mare față de cel al comuniştilor, în ambele perioade. Astfel, la nivelul anilor 1937/1938 existau 21 suspecți legionari, față de 3 comunişti, iar la nivelul anilor 1938/1939, 38 legionari față de 3 comunişti.

3. În ceea ce priveşte nivelul intelectual al celor vizați, acesta este deosebit de relevant: comuniştii sunt, în proporție de 100% fără studii, în vreme ce legionarii sunt în majoritate cu studii. Pe de altă parte, se constată o descreştere a procentului de intelectuali legionari în 1938/1939 față de 1937/1938, de la 76 la 68%. Explicația comandantului marii unități este următoarea: "Propaganda legionară adresându-se la început în special tineretului universitar, în mijlocul căruia reuşea să facă adepți şi mai puțin maselor rurale, în mijlocul cărora nu prindeau ideile, găsim în anul 1937/1938 majoritatea suspecților legionari cu studii superioare (studenți, absolvenți de facultăți etc.). În 1938/1939, când curentul legionar a început să prindă în pătura țărănească şi când propaganda se intensificase, găsim majoritatea suspecților fără studii"[21].

[20] AMR, Fond Corpul I Armată, dosar nr. 2 514, f. 403-404.
[21] *Ibidem*, f. 405.

Suntem de părere că aici problematica se poate nuanța. Pe lângă explicația dată de generalul Aldea, trebuie luată în considerare şi distrugerea elitei legionare, mai întâi prin încarcerare, apoi prin eliminare fizică, aceasta consumată după arestarea, judecarea şi apoi asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu.

În ceea ce priveşte comuniştii, procentul nu este deloc surprinzător: "Aceasta ne duce la concluzia logică, verificată practic, că ideea comunistă găseşte un mediu favorabil în special în mijlocul orăşenilor (evrei), lipsiți de studii şi ocupații, neobişnuiți să muncească. În mediul românesc rural, însă, ideea comunistă nu a prins şi nu va prinde"[22].

4. Pe naționalități situația este următoarea: "Curentul legionar s-a adresat numai românilor; […] comunismul nu este practicat astăzi în țara noastră, ca pretutindeni de altfel, decât de evrei, în primul rând şi apoi de alți minoritari"[23].

Analizând aceste date în ansamblu, nu putem decât să ne însuşim concluziile raportorului, cu excepția punctului 2, care afirmă că legionarismul era pe cale să dispară. Pentru aceasta identificăm o altă explicație, pe care o vom formula mai jos: "Numărul adepților curentelor politico-sociale subversive, în unitățile Diviziei a XI-a a fost şi este infim. Nici un curent nu a atins 10%. Curentul legionar, care avea mai mulți adepți, este pe cale să dispară. Nici un ostaş român nu este suspectat de comunism. Curentele politico-sociale dăunătoare siguranței statului nu influențează cu nimic forța morală a unităților Diviziei XI"[24].

În aceeaşi ordine de idei, un raport privind supravegherea elevilor Şcolii de Ofițeri Infanterie "Principele Carol" din Sibiu consemna, în luna noiembrie 1939: "Au fost descoperiți 44 elevi anul I şi anul II, care au făcut parte sau au simpatizat cu Partidul «Totul pentru Țară». Ei sunt foarte îndeaproape supravegheați. Până acum nu s-a semnalat nimic suspect la ei"[25].

În ceea ce priveşte pe ofițerii activi, nu am găsit documente din această perioadă care să arate în ce mod s-au manifestat, în ce proporție şi care au fost pedepsele care le-au fost aplicate. Explicația acestor dificultăți de documentare s-ar putea găsi în aceea că organele superioare de conducere din Ministerul Apărării Naționale, din motive politice, în primul rând, poate şi pentru a menține neatins capitalul de încredere de care se bucura armata în rândurile opiniei publice, în calitatea ei de garantă a statului de drept, în condiții internaționale dificile pentru România, au socotit şi au dat ordine în acest sens structurilor din subordine de a nu face publice sau consemna situațiile de

[22] *Ibidem*, f. 406.
[23] *Ibidem*, f. 405.
[24] *Ibidem*, f. 406.
[25] AMR, Fond 342, dosar nr. 52, f. 703.

aderare sau "simpatia" pe care unii membri ai armatei o manifestau față de acțiunile Mişcării Legionare. Documentele anului 1940 demonstrează însă că toate acestea erau realități[26].

Astfel, din "Tabelul de ofițerii prevăzuți în nota Preşedinției Consiliului de Miniştri condamnați sau reformați pentru acțiuni în legătură cu Mişcarea Legionară", întocmit de Direcția Personalului din Ministerul Apărării Naționale la 7 octombrie 1940 deducem că **acuzațiile** pentru care respectivii ofițeri au avut de suferit diferite pedepse au fost:

- participare la organizarea şi activitățile unui partid politic;
- participarea – în uniformă militară – la procesiunea religioasă prilejuită de aducerea în țară a corpurilor lui Ion Moța şi Vasile Marin, căzuți la Majadahonda în ianuarie 1937;
- apologia unui "partid politic desființat";
- intonarea de cântece interzise ("Sfântă tinerețe legionară");
- practicarea unui salut interzis ("Trăiască Garda şi Căpitanul");
- port de insigne interzise;
- sustragere de arme şi muniții în scopul înarmării membrilor Mişcării Legionare;
- favorizarea trecerii peste frontieră a unor legionari urmăriți;
- favorizarea legăturilor dintre legionarii aflați în diferite lagăre şi cei de afară.

De remarcat aici că acuzațiile se referă atât intonarea de cântece, portul de insigne, practicarea anumitor forme de salut etc., cât şi la fapte extrem de grave care, indiferent de forma de stat, sunt pedepsite nu numai potrivit legilor şi regulamentelor militare, dar şi celor penale (sustragere de arme şi muniții, trecere frauduloasă a frontierei sau favorizarea acesteia).

Aşadar, nu putem trata în mod global chestiunea şi nu putem afirma că "ofițerii simpatizanți ai Mişcării Legionare au avut de suferit prigoana regimului carlist", pentru că, într-o serie dintre cazurile prezentate, pedeapsa era binemeritată, iar reabilitarea din anul 1940 ar fi trebuit făcută şi ea selectiv, în funcție de gravitatea faptelor incriminate, nu pe criterii strict politice şi de propagandă. Oricum, pedepsele au fost aplicate pentru fapte care aduceau atingere fie onoarei militare, fie legilor țării, nu pentru simplul fapt de a fi simpatizant al ideologiei Mişcării Legionare şi se refereau, cu precădere, la ofițerii aflați în activitate sau la militarii în termen.

În septembrie 1939, Direcțiunea Generală a Poliției comunica ministrului Apărării Naționale că se dăduseră ordine "să nu se procedeze la arestarea ofițerilor de rezervă, cunoscuți legionari"[27].

[26] AMR, Fond Direcția Personal, dosar nr. 10 544, f. 696-739.
[27] ASRI, Fond "D", dosar nr. 66, f. 179-180.

Pedepsele au mers de la reformare cu sau fără pierderea gradului şi ştergerea din controale, la închisoare corecţională, interdicţie corecţională cu destituire, amendă.

Un eveniment care a marcat profund atât istoria în desfăşurare a Mişcării Legionare, cât şi relaţiile acesteia cu instituţia armatei a fost asasinarea, la 21 septembrie 1939, a primului ministru Armand Călinescu. Era al doilea eveniment major – după asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu – care avea să determine o reacţie în lanţ, de o violenţă extremă, care a marcat societatea românească şi ale cărei consecinţe directe şi reverberaţii s-au resimţit pregnant până la mijlocul anului 1941.

Românii nu puteau reacţiona "cu mare bucurie la aflarea acestei veşti", aşa cum au încercat să susţină unii apologeţi ai Mişcării Legionare.

Prin definiţie conservatoare şi apărătoare a ordinii de drept, armata a reacţionat în consecinţă. Buletinele şi sintezele informative arată starea de bulversare a majorităţii ofiţerilor, manifestată în urma asasinării lui Armand Călinescu.

Astfel, la Corpul 7 Armată "asasinarea fostului prim ministru al ţării, Armand Călinescu, a produs o vie indignare printre ofiţerii, subofiţerii şi trupa care stau de veghe la hotarele ţării, în vremuri atât de grele, iar pedeapsa aplicată asasinilor a fost de toţi militarii aprobată. Autorităţile de poliţie şi jandarmerie ne-au semnalat un mare număr de concentraţi care au activat în Mişcarea Legionară; în majoritate, aceştia sunt intelectuali şi T.T.R. S-au luat măsuri de supravegherea lor îndeaproape şi au fost mutaţi de la serviciile unde prezenţa lor era nepotrivită la alte unităţi"[28].

La Corpul 5 Armată, evenimentele sunt apreciate pe un ton mult mai dur: "În legătură cu asasinarea fostului prim ministru Armand Călinescu, acest fapt necugetat al unor bolnavi mintali a stârnit cea mai mare indignare în sufletul ofiţerilor, subofiţerilor şi trupei. Cu toţii au simţit ruşinea ce ne-au aruncat în obraz nişte nemernici fii ai României, ale căror sentimente patriotice au fost complet absente în aceste timpuri grele. Se apreciază că prezenţa eminentului om de stat atât de energic şi dotat cu o inteligenţă sclipitoare era mai necesară ca oricând în aceste momente grele provocate de situaţia internaţională"[29].

Evenimentul, asupra căruia încă persistă controverse, a fost urmat, în baza unui înalt ordin, de o adevărată baie de sânge, fiind omorâţi în închisori şi lagăre 252 de legionari (256 după statisticile legionare), practic întreaga elită a Mişcării. Printre cei asasinaţi s-au numărat şi ofiţeri: Emil Şiancu – aflat în Spitalul Militar Braşov, a fost suit forţat într-o maşină şi dus în direcţia Râşnov, unde, împreună cu alţi 6 legionari, a fost

[28] AMR, Fond 342, dosar nr. 52, f. 232.
[29] *Ibidem*, f. 401.

împuşcat; Florin Gârcineanu şi Gaius Vasiliu, asasinaţi în lagărul de concentrare de la Miercurea Ciuc; Virgil Borzea şi Nicolae Maricari – lagărul de la Vaslui; Ioan Pielmuş – Arad; Gheorghe Potolea – ofiţer invalid de război, judeţul Covurlui; Gheorghe Munteanu – Gorj; Vasile Diaconescu – Lăpuşna. Guvernul care a prezidat acest masacru era condus de generalul Gheorghe Argeşanu, comandantul Corpului 2 Armată, dislocat în Dobrogea. Acesta a căzut victimă răzbunării legionare în noaptea de 26/27 noiembrie 1940.

Generalul Cameniţă, prefect de Argeş în septembrie 1939, a fost silit, în timpul guvernării legionaro-antonesciene, să-şi prezinte demisia. Protestând şi arătând că răspunderea trebuie să revină celui care a dat ordinul, el, ca ofiţer în exerciţiul funcţiunii fiind dator să-l execute, a primit un răspuns de o extremă duritate de la Conducătorul Statului, care reafirma cu acest prilej că: "Un ofiţer nu se poate face asasin «din ordin»" şi "Crima nu se poate ascunde sub teoria enunţării de «slugă a ordinului» şi sub splendoarea epoletului, ea murdăreşte acest epolet"[30].

Cei mai mulţi ofiţeri care au aderat sau au simpatizat cu Mişcarea Legionară au fost arestaţi sau îndepărtaţi din cadrele armatei în anul 1939. Pe de altă parte, alarmaţi de amploarea pe care fenomenul legionar o înregistra în rândul ofiţerilor, prin propagarea ideologiei naţionaliste, autorităţile au încercat să deturneze sensul acesteia.

Este de remarcat, în sensul arătat, Ordinul general nr. 116 din 2 octombrie 1939, care consemna că: "[…] Unii ofiţeri, în special din cei tineri, nefiind bine edificaţi asupra noţiunii de naţionalism […] sunt înclinaţi să adopte idei cu totul false asupra modului cum trebuie înţeles naţionalismul, strecurându-se în sufletul lor, poate fără voia lor, credinţe ce nu cadrează cu calitatea lor de ofiţeri şi nici cu simbolul credinţei ce o reprezintă uniforma.

Din această cauză, unii manifestă şi chiar comit fapte dăunătoare lor şi chiar contrare îndatoririlor sacre ce le au de îndeplinit faţă de Tron, Ţară şi Neam […].

Ofiţerul este dator să nu asculte şi să nu se lase influenţat de nici un fel de idei de ordin politic, el trebuind să demaşte imediat şefilor pe toţi acei care ar încerca propagarea unor astfel de idei. […] Acel care întârzie o astfel de demascare se face pasibil de judecată …"[31]

În ceea ce priveşte atitudinea Mişcării Legionare faţă de armată, aceasta s-a concretizat în acţiunea tot mai intensă de atragere a corpului ofiţeresc alături de ea, mai cu seamă prin acţiunile în rândurile ofiţerilor de rezervă şi ale elevilor şcolilor militare, încercând, într-un fel, să compenseze

[30] AMR, Fond 333, dosar nr. 1.445, f. 30-33.
[31] AMR, Fond 338, dosar nr. 6, f. 157.

diminuarea calității (elita Mişcării Legionare fusese distrusă în timpul represaliilor consecutive morții lui Armand Călinescu) prin aportul cantitativ, tendință care se va accentua, cu urmări nefaste pentru Mişcare, după instaurarea Statului Național-Legionar.

Această activitate a beneficiat de un concurs favorabil de împrejurări, în condițiile în care, în vara anului 1940, integritatea națională a fost grav lezată prin pierderea Cadrilaterului, a Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei de nord-vest, fără ca armata să fi tras un singur foc de armă.

În acest context se cuvine să fie subliniată accentuata apropiere dintre unii generali şi Mişcarea Legionară, socotită ca singura alternativă viabilă la domnia falimentară a lui Carol al II-lea.

Horia Sima relatează două momente a căror importanță pentru dezvoltarea evenimentelor ulterioare a fost mai puțin relevată în lucrările care se ocupă de tratarea acestor aspecte:

"Cu generalul Antonescu făcusem un pact în 27 iunie 1940. Cele două linii despre care îi vorbeam atunci, linia politico-revoluționară, în care militam eu şi linia militară, pe care o reprezenta el".

"[…] Tot duminică, 1 septembrie, mi se aduce la cunoştință că ar fi fost eliberat generalul Antonescu de la Mănăstirea Bistrița. Ştirea era prea importantă ca să nu mă ocup de ea. Într-adevăr, în urma unui ordin de la Palat, generalul Antonescu fusese scos din captivitate şi se afla viu şi sănătos la domiciliul său din Bucureşti" [32].

"[…] Pentru economia acțiunii noastre reprezenta o mare uşurare. Tocmai pregătisem o puternică echipă, recrutată din Răsleți care, în seara de 3 septembrie, concomitent cu dezlănțuirea revoluției, trebuia să atace prin surprindere garda ce-l păzea la Mănăstirea Bistrița, să-l ridice pe general şi să-l aducă în Ardeal. Prezența generalului Antonescu în mijlocul nostru ar fi provocat adeziuni masive în armată"[33].

Al doilea caz este cel al generalului Dumitru Coroamă, în casa căruia s-a desfăşurat o întâlnire între acesta, Horia Sima, Mihail Moruzov şi colonelul Vorobchievici, ataşatul militar român la Berlin, în scopul formării unui nou guvern, aşa cum afirma Horia Sima. "Vorobchievici a expus proasta situație care domnea la Berlin în jurul Regelui, din care cauză nici Transilvania nu poate fi apărată şi a cerut imediata formare a unui nou guvern, în care Mişcarea să fie larg reprezentată; e singura posibilitate de a se salva atât Tronul, cât şi granițele apusene. […] Am propus pe generalul Coroamă preşedinte de consiliu, dar Moruzov, secondat de Vorobchievici, stăruiau ca eu să iau conducerea"[34].

[32] H. Sima, *Sfârşitul unei domnii sângeroase*, Madrid, 1980, p. 235.
[33] *Ibidem*, p. 216.
[34] *Ibidem*, p. 203.

În condițiile în care unii generali ai armatei române se asociau ideii de înlăturare prin forță, nu a instituției monarhiei, ci a Regelui Carol al II-lea şi a camarilei sale, nu pare deloc forțată afirmația lui Horia Sima că: "[…] în 1939 aveam în Capitală 40 de ofițeri afiliați. […] La nivel local, camarazii din provincie aveau contact cu ofițeri, dar adeziunea lor depindea de succesul primului asalt. La Alba Iulia, o unitate de tancuri era dispusă să sprijine acțiunea legionară. În armată domnea o mare nemulțumire contra Regelui Carol şi era de presupus că, după primele victorii obținute de legionari, vom putea câştiga cel puțin atitudinea ei binevoitoare"[35].

Aversiunea majorității corpului ofițeresc față de un regim care a acceptat, indiferent de contextul internațional, Dictatul de la Viena şi rapturile teritoriale în favoarea Bulgariei şi Moscovei, s-a manifestat la începutul lui septembrie 1940.

[35] *Ibidem*, p. 223.

DEMNITATEA DE MAREŞAL ÎN ISTORIA ROMÂNIEI

DIDI MILER

Departe de a considera prezenta intervenţie ca având un caracter exhaustiv, încercăm a clarifica şi prezenta în timp demnitatea de mareşal în istoria României.

Dintotdeauna, popoarele, prin conducătorii lor, şi-au răsplătit vitejii pentru serviciile aduse ţării. Pentru ei au fost instituite ordine, medalii, demnităţi, ranguri, grade militare, tocmai pentru a cinsti vitejia curajul şi spiritul de sacrificiu dovedite pe câmpurile de onoare. O componentă esenţială a acestui sistem de recompense a constituit-o şi categoria gradelor şi demnităţilor.

În toate ţările europene demnitatea de mareşal a reprezentat cea mai înaltă treaptă pe care o poate atinge un luptător în ierarhia militară. În Europa, demnitatea de mareşal a fost instituită în Franţa în timpul lui Filip August, demnitate ce a fost suprimată în 1793 în timpul primei Republici franceze, pentru ca apoi, în 1804, Napoleon I să învestească cu această demnitate pe conducătorii armatelor sale.

Începând cu primul război mondial, fie sub forma demnităţii, fie a gradului militar, rangul de mareşal a fost des acordat.

În istoria ierarhiei militare româneşti, rangul de mareşal se năştea la Iaşi în toamna anului 1918. Guvernul generalului Coandă, care pregătea reîntoarcerea în Bucureşti a familiei regale şi a înalţilor demnitari ai statului, hotăra ca la capătul acestui drum, de loc uşor – războiul neamului, Regele Ferdinand în calitatea sa de comandant al Armatei Române să fie înălţat la rangul de mareşal. Misiunea guvernului era din cele mai delicate, întrucât nicăieri nu exista o indicaţie care să uşureze munca celor învestiţi să redacteze documentul ce urma să poarte numele de decret de mareşal. În taina nopţii, în casa profesorului ieşean Ursu, sub impresia cărţilor de boierie şi răzăşie, acordate de domnii Ţărilor Româneşti în ocazii similare vitejilor, se "turna în fraze bronzul unor virtuţi şi măiestria unor fapte", aşa cum avea să declare în 1937 generalul Miltiade, unul dintre cei care au lucrat la elaborarea primei cărţi de mareşal. Pe Dealul Mitropoliei, la 18 noiembrie/ 1 decembrie 1918, în asistenţa mulţimii, a înalţilor demnitari, a Mitropolitului Pimen al Moldovei, a generalului Berthelot, a comandanţilor

de oşti, generalul Eremia Grigorescu, în calitatea sa de ministru de război, dădea citire primei cărți de mareşal. Emoționat de surpriza făcută, Ferdinand se adresa grupului de generali, comandanți de armată cu cuvintele:

"Se cuvine şi dumneavoastră celor ce ați comandat armate în războiul nostru să fiți înălțați la rangul de mareşal".

Acest gând avea să se realizeze abia din 1930, când prin votul Senatului şi Camerei Deputaților în şedințele din 19 şi, respectiv, 21 iunie se aproba Decretul Lege nr. 2451 privind crearea demnității de mareşal, începând cu 14 iunie 1930. Potrivit legii demnitatea era onorifică şi se conferea generalilor, în gradul de general de corp de armată, ce au condus cu succes operațiunile Armatei Române în funcție de şef al Marelui Cartier General sau de comandant titular al unei Armate. Pe baza acestei legi au fost învestiți cu demnitatea de mareşal Regele Carol al II-lea (14 iunie 1938) în calitatea sa de cap al oştirii, Constantin Prezan şi Alexandru Averescu, pentru servicii aduse țării în războiul de întregire al neamului (octombrie, noiembrie 1930 – Sighişoara).

Conform statutului privind portul uniformei, insignele şi celelalte detalii de ordin protocolar, însemnul de mareşal era reprezentat prin două bastoane încrucişate fixate pe paspoalul epoletului de general de corp de armată, precum şi de bastonul de mareşal, lung de 35 cm, acoperit cu catifea purpurie, împodobit cu acvile cruciate de aur şi ornat la capete cu frunze de stejar, de aur. Lor, mareşalilor – mă refer la Constantin Prezan şi Alexandru Averescu, societatea românească le-a acordat toate drepturile şi onorurile ce se cuvin unor oameni învestiți cu cea mai înaltă demnitate militară. A fost creat un birou al mareşalilor, iar în Consiliul Suprem al Apărării Țării, nu de puține ori, li s-a cerut sfatul, ca unora cu experiență în instruirea şi conducerea trupelor în timp de campanie. Totodată pe lângă drepturile, onorurile şi avantajele materiale prevăzute de legea promulgată prin Decretul Regal nr.998/1924 pentru Constantin Prezan şi Decretul Regal nr. 1678/1927 pentru Alexandru Averescu, în 1938 se instituie indemnizația mareşalilor, care potrivit Decretului-Lege din 11 iunie 1938 era de 60 000 lei lunar drept soldă şi 50 000 lei lunar, indemnizație de reprezentare. Soldele nu erau supuse reținerilor de 10% pentru Casa Generală a Pensiilor şi, prin derogare de la legea generală a pensiilor, erau transmise şi văduvelor.

La 10 mai 1941, în baza Decretului 1354 din 9 mai 1941, semnat de Conducătorul Statului Român – General Ion Antonescu, se învestea cu demnitatea de Mareşal al României Regele Mihai I, în calitatea sa de cap al oştirii, ca apoi, prin Decretul 2332 din 21.08.1941 să i se acorde această demnitate şi Generalului Ion Antonescu pentru servicii aduse patriei, tronului pe câmpul de bătălie în conducerea războiului pentru dezrobirea hotarelor de răsărit.

Acum se aduc modificări la Decretul Lege nr. 2 148 din 11 iunie 1938, stabilindu-se pentru Mareşalul Constantin Prezan plafonul soldei – echivalentul salariului de prim-ministru, prevăzut de codul funcționarilor publici, iar indemnizația de reprezentare la suma de 100 000 lei.

Aceste drepturi erau acordate şi conducătorului statului – Mareşalul Antonescu, alături de celelalte drepturi ce i se cuveneau conform legilor în vigoare pentru ofițerii din cadrele active ale armatei.

După 1947, odată cu modificarea legii apărării naționale, în statutul Corpului Ofițerilor se statuează gradul de mareşal, ca cel mai înalt grad în ierarhia militară. Acesta se acordă în timp de pace şi în timp de război de către Prezidiul Marii Adunări Naționale şi apoi de Consiliul de Stat, generalilor de armată pentru contribuții de seamă aduse la întărirea forțelor armate şi pentru merite deosebite în conducerea trupelor.

Astăzi, Legea 80/1995 art.2 prevede acordarea gradului de mareşal de Preşedintele României, în timp de război, generalilor de armată pentru merite excepționale.

În final, concluzionăm că:

- demnitatea de mareşal al României s-a născut ca un rang onorific, devenind în timp un grad militar de sine stătător;

- toți Regii României au primit această demnitate în calitatea lor de capi ai oştirii, demnitate ce a reprezentat însemne ale puterii militare;

- Constantin Prezan, Alexandru Averescu şi Ion Antonescu au fost învestiți cu această demnitate pentru serviciile aduse țării pe câmpurile de bătălie, ultimul fiind singurul ofițer activ ce a purtat această demnitate; o dată cu dispariția sa a murit de fapt şi demnitatea de mareşal.

FAPTE DE ARME

TEODOR MAVRODIN

Una din cele mai controversate personalităţi ale istoriei noastre este Mareşalul Ion Antonescu. Oameni de seama ai ţării, politicieni şi militari, care l-au cunoscut bine, au avut cuvinte de laudă la adresa sa. Generalul Constantin Prezan, ca şef al s[u în timpul primului război mondial, îl caracteriza ca având „voinţă, energie, devotament, izvorâte din patriotism şi calităţi morale".

S-a născut la Piteşti, la 2/14 iunie 1882, în casa părinţilor săi Chiriachiţa şi locotenent Ion Antonescu, aflată pe strada Zmeurei, nr. 138. A urmat cursurile gimnaziale la Craiova, ca fiu de militar, la 1 iulie 1902 devine elev al Şcolii Militare de Infanterie şi Cavalerie, iar la 1 iulie 1904 devine cadru militar cu gradul de sublocotenent, fiind repartizat la Regimentul 1 Roşiori din Galaţi. În perioada 1905-1906 urmează cursurile Şcolii Superioare de Cavalerie de la Târgovişte, iar între anii 1911 şi 1913 pe cele ale Şcolii Superioare de Război.

Maturizarea sa ca om şi ca pregătire militară i-au permis ca în timpul campaniei militare din 1913 din Bulgaria să se facă remarcat, făcându-i pe superiori să-i încredinţeze, la 1 noiembrie 1914, comanda escadronului de elevi de la Şcoala Superioară de Cavalerie de la Târgovişte.

Intrarea României în războiul primul mondial, alături de Antantă, l-a găsit pe căpitanul Ion Antonescu la Biroul de operaţii al Corpului 4 Armată, comandată de generalul Constantin Prezan. Observând destul de repede calităţile de excepţie ale tânărului ofiţer, generalul, după ce i se încredinţează comanda Armatei de Nord, îl numeşte şef al Biroului de Operaţii al acestei armate, în care funcţie întocmeşte proiecte şi ordine de operaţii, pe care le supraveghează şi îndrumă. Efectul acestora fiind înfrângerea inamicului şi pătrunderea trupelor române în Transilvania.

Între timp este avansat la gradul de maior, iar la 1 noiembrie 1916 i se încredinţează comanda Biroului de Operaţii de la Armata 1. După două săptămâni este numit şef al Biroului Operaţii de la Corpul de Armată Prezan, când concepe bătălia pentru apărarea Bucureştilor.

Meritele sale nu au trecut neobservate, fiind felicitat şi decorat de regele Ferdinand.

În perioada 5 decembrie 1916 - 1 aprilie 1918 Ioan Antonescu a

ocupat funcția de şef al Biroului Operații la Marele Cartier General, în care perioada este avansat la gradul de locotenent-colonel (1 septembrie 1917). În aceasta funcție a avut un rol important în pregătirea şi desfăşurarea operațiilor din vara anului 1917, când Armata Romană a obținut strălucitele victorii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

Meritele şi contribuția militarului Ion Antonescu în pregătirea armatei, întocmirea planurilor de luptă şi desfăşurarea ostilităților din perioada 14 august 1918 - 31 iunie 1918 au fost puse în evidență de generalul Constantin Prezan, în caracterizarea pe care i-o face: "Până în decembrie 1916, şeful Biroului Operații al Armatei de Nord şi al Grupului General Prezan în Muntenia, a dat dovadă de o capacitate excepțională mai presus de orice laudă, voință, energie, devotament izvorâte din patriotism şi calități morale[…]. După data de mai sus şi până astăzi este capul Secției Operațiilor din Marele Cartier General al Armatei, unde a legat numele său de întreaga activitate operativă a armatei, devenind unul din principalele şi importantele motoare ale activității Marelui Cartier General. A luat parte la refacerea armatei prin elaborarea tuturor instrucțiunilor de reorganizare, de pregătire tactică, de organizare a tuturor şcolilor de instrucție. A constituit principalele organisme de control şi execuție ale acestor pregătiri şi al îndestulării armatei din toate punctele de vedere, prin numeroase mişcări pe frontul armatei. Pentru toată această activitate a fost excelent apreciat de precedentul meu, generalul Cristescu, şi propus la înaintarea excepțională".

Câți ofițeri superiori se vor fi putut mândri cu asemenea merite recunoscute de cei în drept să o facă? Mai departe vestitul general enumera câteva planuri şi proiecte militare „de cea mai mare importanță ", întocmite de Ion Antonescu: "1. Planul de operații al ofensivei din iulie; 2. Planul defensiv şi întreaga activitate de conducere pe timpul bătăliilor de la Mărăşeşti şi Trotuş, dovedind o deosebită aptitudine de prevederi şi oportunitatea în aprecierea situațiilor şi propunerea la timp a mijloacelor; 3. Proiectul de dezarmare a armatei ruse; 4. Proiectul de ocupare a Basarabiei 5. Proiectul de rezistență după armistițiul de la Focşani." Caracterizarea se încheie cu următoarea afirmație de o importanță deosebită: "Este incontestabil că activitatea acestui ofițer în timpul războiului a contribuit, în foarte mare parte, la dobândirea succeselor noastre şi la îndiguirea nesuccesele noastre, precum şi la întrebuințarea rodnică a slabelor şi puținelor noastre mijloace".

Iată aprecierea unui alt militar, a generalului rus Galițin: "... Maiorul Antonescu este un om de onoare în cel mai nobil sens al cuvântului. Succesele lui, care au salvat țara sa în situații critice, se datorează nu numai calităților lui de eminent strateg, ci şi celor înnăscute viitorului om de stat. Nu ştiu cum se va pronunța istoria țării sale despre el. Vitejia inimii sale şi calitatea stoicismului său nu vor putea fi egalate de nimeni. Am absoluta

convingere că Antonescu este un mare soldat."

Desfăşurarea nefavorabilă a luptelor pentru România, în urma declanşării revoluţiei bolşevice în Rusia, a făcut ca ţara noastră să accepte armistiţiul de la Focşani, care intra în vigoare la 26 noiembrie 1917, urmat de tratatul încheiat la Bucureşti cu Puterile Centrale. Dar în cursul anului 1918 se produc evenimente foarte importante pentru România, când, în urma unor plebiscite, Basarabia, Bucovina şi Transilvania se unesc cu Vechiul Regat, creându-se statul naţional unitar român. Schimbări importante au loc şi pe câmpul de luptă între cele două mari tabere, fapt ce a determinat o nouă evaluare a situaţiei internaţionale de către conducerea politică şi militară a României. Astfel, la 8 noiembrie 1918 a avut loc o consfătuire a lui Ionel Brătianu cu generalii Coandă, Prezan şi Lafont, (ataşat militar al Franţei), marchizul Saint-Aulaire, N. Mişu şi lt. colonel Ion Antonescu. Iată că şi de această dată omul şi militarul Antonescu se afla în grupul restrâns care ia hotărâri importante pentru ţară. La această consfătuire s-a hotărât ca ţara noastră să reînceapă ostilităţile, fapt întâmplat chiar a doua zi, când i se cere Mareşalului Mackensen să părăsească România, pentru ca la 10 noiembrie armata să treacă Carpaţii în Transilvania.

Hotărârea luată la data de 8 noiembrie a fost corectă, indiferent de opiniile şi judecăţile ulterioare, pentru că ostilităţile se opresc repede ca urmare a încheierii armistiţiului, la 11 noiembrie, între Antantă, de partea căreia se afla România, şi Puterile Centrale.

Deşi cele două tabere încheiaseră armistiţiul, pentru România războiul nu se terminase. La 21 martie 1919 s-a proclamat Republica Ungară a Sfaturilor, iar armata revoluţionară ungară ataca trupele române aflate la est de Tisa, la 20 iulie 1919, în ciuda prevederilor armistiţiului de la Belgrad. În acest fel s-a creat pericolul ca mişcarea comunistă din Ungaria să se extindă, mai ales că trupele maghiare erau sprijinite de armata sovietică. România fiind atacată este nevoită să treacă la contraofensivă, executată cu "ştiinţa autorizaţia, îndemnul şi chiar sprijinul Aliaţilor". La cererea lui Antonescu, care se afla din nou la Marele Stat Major, la declanşarea contraofensivei, au fost de faţă regele Ferdinand şi primul ministru Ionel Brătianu. La încheierea campaniei victorioase din Ungaria, la 31 decembrie 1919, Ioan Antonescu este decorat cu Ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a, pentru sprijinul acordat Înaltului Comandament în calitatea sa de şef al Biroului Operaţii din Marele Cartier General.

În toamna aceluiaşi an, primul ministru deleagă pe nimeni altul decât tot pe Ion Antonescu să expună în faţa Consiliului Superior al Aliaţilor chestiunile legate de acţiunea Armatei Române în Ungaria.

Meritele lui Ion Antonescu în constituirea statului naţional unitar român au fost deosebite şi recunoscute ca atare atât de conducătorii militari şi primul ministru al ţării dar şi de rege. Astfel că la finele primului război

mondial Antonescu devenise o persoană foarte cunoscută atât în țară cât şi în afara ei. Se bucura de respect şi admirație în rândul armatei, opiniei publice şi politicienilor.

Ca urmare a meritelor şi aprecierii de care se bucura, la 1 ianuarie 1921 este avansat la excepțional la gradul de colonel şi primeşte diferite însărcinări din partea autorităților politice şi militare, legate de încheierea războiului. În luna martie 1920 este trimis în misiune în Polonia, în calitate de consilier tehnic al delegației române, iar apoi este delegat al țării la Comisia de reparații pentru lichidarea litigiului creat în urma ocupării Budapestei. Şi tot în această lună devine membru al secțiunilor II şi III ale Comisiei române pentru executarea tratatelor de pace. Pe linie militară, la 1 aprilie 1920, este însărcinat cu înalta funcție de comandant al Şcolii Speciale de Cavalerie Oradea, care va fi mutată la Sibiu. În acest timp face un stagiu de pregătire de patru luni în Franța, când urmează şi un curs la Versailles de pregătire militară. La scurtă vreme, 30 august 1922, este numit ataşat militar la Paris, iar la 1 ianuarie 1923, în aceeaşi funcție, la Londra şi Bruxelles. Modul cum şi-a îndeplinit atribuțiile îl aflăm din puținele dar edificatoarele aprecieri ale ministrului de externe român Nicolae Titulescu: „Colaborarea mea cu dumneata a fost o plăcere din punct de vedere al raporturilor de serviciu şi din cel al inimei”.

Revine în țară, la expirarea mandatului de ataşat militar la 14 iulie 1926 şi primeşte comanda Centrului de Instrucție a Cavaleriei din Sibiu, la 21 decembrie 1926, iar la 31 decembrie acelaşi an este numit comandant al Regimentului 9 Roşiori. La scurtă vreme primeşte o înaltă funcție, aceea de director al Şcolii Superioare de Război, iar începând cu 1 octombrie 1928 devine şi Secretar General al Ministerului de Război.

În orice funcție s-a aflat a dovedit competență, seriozitate, punctualitate ataşament şi multă voință. De aceea şefii săi, în foile de notare pe care i le-au întocmit, au avut cuvinte alese la adresa sa. Într-una din ele se poate citi: “Ofițer care iese din comun atât prin cultura sa, cât şi prin frumoasele sale calități de energie şi de caracter”.

Toate aceste calități şi rezultatele obținute în funcțiile pe care le-a îndeplinit i-au atras şi invidii din partea unor superiori ai săi, datorită cărora ajunge general de brigada abia la 10 mai 1931, la vârsta de 49 de ani.

La data de 8 iunie 1931 Antonescu revine la conducerea Şcolii Superioare de Război, până la 1 iulie 1933 când primeşte comanda Diviziei 3 Infanterie din Piteşti. Despre proaspătul general, comandantul Corpului I armată, generalul de divizie M. Ionescu, a făcut următoarele afirmații: ”Dotat cu o cultură superioară militară şi generală foarte vastă, înzestrat cu o inteligență foarte pătrunzătoare şi cu o voință de fier, de o tenacitate fără seamăn, în toate chestiunile care ating interesele superioare ale armatei de o putere de muncă cu totul în afară de comun şi care serveşte de strălucit

exemplu soldaților săi... Se impune ca unul dintre viitorii mari conducători ai armatei, atât prin capacitatea sa excepțională, cât şi prin patriotismul cu care sacrifica instituției întreaga se activitate."

Devotat Armatei şi Țării, întocmeşte memorii despre starea necorespunzătoare privind dotarea armatei şi concepe planuri de reorganizare a armatei, pe care le trimite celor răspunzători de destinele României. El constată cu durere: „Armata este complet dezarmată, pseudoinstruită şi demoralizată." Şi nu exagera deloc. Însuşi regele Carol al II-lea recunoştea, în 1934, că „oricât de penibil mi-ar fi actualmente nu sunt în stare să-mi onorez, față de aliații mei din Mica Înțelegere, obligațiile ce-mi sunt impuse prin convenții."

Temperament foarte activ şi intransigent cu suficienta, uneori cu nuanțe de nedelicatețe, i-a atras, din partea unor generali, o atitudine ostilă.

Modul cum a condus Divizia 3 Infanterie Piteşti este explicat de generalul de divizie Sichitiu în foaia calificativă pe perioada 1 noiembrie 1934 - 31 octombrie 1935: "Nu am de relevat decât că personal cunosc Divizia 3 a ca cea mai bună divizie a oştirii noastre, cea mai bine pregătită ca instrucție, cea mai pregătită ca măsuri de a-i asigura mobilizarea, cea mai bine îndrumată ca educație morală şi fizică, ca instrucție profesională a Corpului ofițeresc"[1].

La 1 noiembrie 1937 este numit comandant al Regiunii Teritoriale Iaşi a Corpului 4 Armată. La 24 octombrie acelaşi an fusese avansat la gradul de general de divizie.

Nemulțumit de modul cum era condusă, înzestrată şi instruită armata, de comportamentul suveranului şi mai ales de camarilă, de situația grea în care se afla țara, Antonescu îşi prezintă demisia din armată, care, însă, nu este acceptată.

Dintr-o scrisoare adresată doamnei Elena Perticari-Davila, în 1937, se degajau sentimentele sale față de patrie: "Puteți însă fi sigură că atunci când va fi nevoie să-mi servesc, şi de la alt post, Patria, o voi face-o. În fața ei nici un amor propriu şi nici o umilință nu pot exista pentru un adevărat ostaş. O voi servi şi în viitor, ca şi în trecut. Până la servitute"[2].

În urma alegerilor din 1937 ajunge în fruntea Ministerului de Război, în cabinetul Octavian Goga şi al urmaşului acestuia, Patriarhul Miron Cristea, până la 29 martie 1938, când îşi prezintă demisia. La data de 1 noiembrie 1938 i se dă comanda Corpului 3 Armată de la Chişinău, de unde este înlăturat de rege, deoarece atitudinea lui față de Mişcarea

[1] V.F. Dobrinescu, Gh. Nicolescu, *Plata şi răsplata istoriei. Ioan Antonescu, militar şi diplomat (1914 - 1940),* Iaşi, 1994, p. 116.

[2] Arhivele Naționale - Direcția Județului Argeş, fond familial Elena Perticari-Davila, mapa XXII, doc. 118.

Legionară nu concorda cu a suveranului.

La 6 iunie 1940 îi este acceptată demisia din rândul cadrelor active ale armatei, fiind repartizat ca ofițer de rezervă la Marele Stat Major şi la dispoziția Ministerului Apărării Naționale.

În acest timp, Europa se găsea în momente de importante transformări politice şi schimbări de granițe. România se afla într-o situație foarte grea: pierderi teritoriale în est, vest şi sud, incidente provocate de sovietici la noua graniță răsăriteană, convoaie de refugiați din zonele pierdute, nesiguranță generală în țară. Regele Carol al II-lea apelează la Antonescu să formeze guvernul, la data de 3 septembrie, propunere acceptată a doua zi.

Acesta a fost militarul Ion Antonescu, până la data când a devenit şeful Statului Român, în urma abdicării regelui Carol al II-lea. Şi, aşa cum singur spunea, "din acel moment a început adevăratul calvar" al vieții sale.

De la această dată până la moartea sa, viața i-a fost plină de bucurii şi triste ți, speranțe şi dezamăgiri. Crezul vieții sale a fost binele țării sale. A reuşit sau nu? S-au scris multe pagini, s-au făcut multe afirmații la adresa lui.

Penița celor care au căutat să facă lumină în istoria României din perioada septembrie 1940 - 23 august 1944 a fost şi încă este împinsă în direcții impuse de forțe majore.

Încă n-a venit timpul? Se poate.

O CASANDRĂ A POLITICII ROMÂNEŞTI DIN VEACUL XX[1]

LARRY L. WATTS

Singura părere standard a opiniei publice pentru care există o bază documentată este că Antonescu era antisemit. După cum arată documentele de arhivă, Antonescu credea, ca şi atâţia alţi compatrioţi ai săi, că existau prea mulţi evrei în România, în poziţii de putere economică şi politică. Dar, deşi antisemit, antisemitismul nu era una din trăsăturile sale definitorii. Nu a existat niciodată pericolul unei "soluţii finale" în România, atâta timp cât Antonescu s-a aflat la putere. Totul milita la Antonescu împotriva aplicării unei orori atât de mari ca exterminarea în masă: conştiinţa de sine ca figură istorică a României, credinţa în dominaţia legii umane, perspectiva globală, statală, care punea semnul egalităţii între "naţiune" şi "societate", respingând sectarismul şi acceptarea valorilor occidentale fundamentale, inclusiv respectul pentru viaţa umană. După ce România a ieşit din alianţa cu Germania, Wilhelm Filderman şi-a exprimat corect şi curajos recunoştinţa faţă de Antonescu în numele evreimii române şi, pentru aceasta, ca rezultat al unor acţiuni independente în apărarea evreimii române, de felul care au marcat cariera lui Filderman, începând cu Conferinţa de Pace de la Paris din 1920, comuniştii l-au forţat să părăsească România în 1948.

Aspectul strict ironic al defăimării lui Antonescu pentru antisemitismul său este că, dintre conducătorii politici români ce au activat timp de un sfert de secol, singur el a încercat în mod public să înăbuşe valul crescând de antisemitism din România. E adevărat că nu a demontat legislaţia antievreiască dată de Carol al II-lea şi de protejaţii săi, sau de Horia Sima şi ai săi, până în 1944, dar a încercat realmente să-i depăşească aspectele cele mai rele, impunând legi care respectau libertatea individuală, proprietatea privată şi sfinţenia vieţii omeneşti, indiferent de credinţă sau etnie. A reuşit într-o măsură remarcabilă în Regat, unde controlul său era aproape complet. Succesul său a fost mult mai mic în zonele militare Basarabia, Bucovina şi Transnistria, pe care nu le-a anexat niciodată. Spre deosebire de Carol al II-lea, Antonescu a dat instrucţiuni şi a stabilit linii directoare ca presa să nu aprindă sentimentul antisemitic. Şi tot spre deosebire de Carol al II-lea a anchetat crimele împotriva

[1] Larry L. Watts, *O Casandră a României. Ion Antonescu şi lupta pentru reformă, 1918-1941,* traducere, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, pp. 432-436.

evreilor. Spre deosebire de Carol al II-lea, care în 1940 I-a invitat pe naziști să vină la București și să sfătuiască guvernul cum să procedeze în "chestiunea evreiască", Antonescu a luptat activ ca să împiedice Germania să se amestece în problema evreiască sau în orice altă problemă internă a României. A fost culmea perversității, și un testament pentru cinismul comuniștilor români, ca Gheorghe Tătărescu, care a plătit huligani în anii 1920 și în anii 1930 să comită violențe antisemite, să devină [vice] prim-ministru în 1946, în timp ce Antonescu era judecat pentru "crime de război", și ca Nicolae Malaxa, care a turnat cu pâlnia bani și arme în casieria Gărzii de Fier a lui Sima în timpul rebeliunii legionare, să fie nu numai liber, dar și prosper și influent.

Pentru a folosi o expresie devenită populară în timpul unui război american desfășurat la aproape un sfert de veac după arestarea sa, Antonescu nu numai că a "vorbit cum se vorbește", cum puteau să o facă și o făceau atâția politicieni români, dar a și "mers cum se merge", acțiunile sale asemănându-se izbitor cu convingerile exprimate. Documentele de arhivă, care sunt în același timp surprinzător de bogate și îngrijorător de neexaminate, arată pregnant că Antonescu a fost, în contextul timpului său, un om bun. Nu unul dintre acei "oameni buni" împotriva cărora atrăgea atenția Thomas Paine, care stau deoparte și privesc cum li se duce țara de râpă, ci unul care a protestat cu voce tare și care a acționat împotriva nedreptății și a corupției. Ca în cazul Casandrei, modelul original, protestele și acțiunile sale au atras oprobriul și reavoința celor ce profitau de acea nedreptate și corupție. Din păcate, majoritatea "oamenilor buni" a stat deoparte, permițând partidelor interesate să producă un dezastru în moralitatea, legalitatea și, în cele din urmă, integritatea teritorială românească.

Probabil că cea mai mare greșeală a lui Antonescu a fost idealismul și credința în bunătatea fundamentală a poporului său. Cu toate acestea, românii erau și ei oameni, supuși, ca orice popor, tuturor forțelor și slăbiciunilor, virtuților și păcatelor, iar probabilitatea sau improbabilitatea că se vor apleca în fața unei force majore era la fel de mare. Ca să se apere, Antonescu nu a încercat niciodată să dea vina pe altcineva pentru problemele majore. Eșecurile Armatei Române și ale politicii românești "interne sau externe" erau, după părerea lui, ale conducerii în care se includea și pe el, și era dispus să fie tras la răspundere pentru ele. Nu a acuzat niciodată pe cineva de ceva dacă nu avea dovada verificatoare, pe care o anchetă independentă ar fi găsit-o convingătoare. El rezolva probleme, nu judeca. Obiceiul său consecvent de a arăta defectele Armatei Române și ale politicii românești, de care era strâns legată, nu urmărea să-i găsească pe vinovați, ci să identifice natura problemei, astfel încât să se poată lua măsuri pentru a fi rezolvată. Judecata, spunea el în concluzie, e sarcina sistemului de justiție.

[…] Este una din ironiile istoriei că Ion Antonescu, care credea cu fermitate într-o victorie finală a Aliaților și împărtășea valorile pentru care

luptau aceştia, a fost forţat de sentimentul datoriei şi de împrejurări care n-au depins de el să conducă România într-o perioadă în care o alianţă cu cel de-al III-lea Reich devenise deja o realitate inevitabilă […] Antonescu a fost unicul om capabil, sau dornic, să se războiască direct cu legatul regelui Carol al II-lea. Faptul ca a acceptat inevitabila responsabilitate de a se ocupa de problemele României, cu o lipsă de sprijin aproape totală din partea şefilor politici români, este o măsură a omului. După ce aceştia prezidaseră mai mult de un sfert de veac de înjosire a politicii şi societăţii româneşti, doar el "veşnicul intrus" s-a arătat dispus să accepte responsabilitatea de a opri alunecarea tot mai accelerată a ţării spre prăpastie.

SCHIMBAREA DE REGIM POLITIC DIN ROMÂNIA (SEPTEMBRIE 1940) ÎN OPINIILE DIPLOMATULUI FRANCEZ HENRY SPITZMÜLLER

V.F. DOBRINESCU

Evenimentele politice petrecute la începutul lunii septembrie a anului 1940 au fost urmărite cu deosebită atenţie şi îngrijorare de personalul Legaţiei Franceze din capitala României. În depeşe diplomatice sau în telegrame, oficiali ai misiunii franceze de la Bucureşti, îndeosebi Henry Spitzmüler[1], au informat detaliat oficialităţile de la Vichy despre semnificaţiile schimbărilor de ordin politic petrecute în capitala României, care au culminat cu abdicarea regelui Carol al II-lea şi venirea la conducerea guvernului a generalului Ion Antonescu. Prima relatare pornită către Vichy datează din 4 septembrie 1940, orele 12:00, când Henry Spitzmüler, consilierul Legaţiei Franceze, informa despre demisia cabinetului Ion Gigurtu şi însărcinarea generalului Ion Antonescu de către regele Carol al II-lea de a constitui noul guvern[2]. H. Spitzmüler vedea drept principala cauză în căderea cabinetului Ion Gigurtu "*furia provocată la români de arbitrajul de la Viena"*, diplomatul francez opinând că puţini partizani ai acestuia din urmă s-au "solidarizat cu el", sperând să se sustragă "responsabilităţii unui acord considerat drept *funest* (subl. ns.)" [3].

Cât priveşte persoana a fi desemnată premier, Henry Spitzmüler o considera "*o puternică personalitate"*[4], unul dintre realii "generali de valoare" ai României de atunci.

H. Spitzmüler deţinea informaţii potrivit cărora Ion Antonescu avea simpatii "pentru Garda de Fier", el nefiind însă membru al acestei formaţiuni. Suveranul nu l-a consultat pe general, iar, atunci când a făcut-o,

[1] Din anul 1937, consilier al misiunii diplomatice franceze de la Bucureşti. După cel de-al doilea război mondial, a fost ambasador al Republicii Franceze la Ankara şi Bruxelles, fiind unul dintre cei mai reputaţi şi capabili diplomaţi francezi ai secolului XX.

[2] Arhivele Ministerului de Externe al Franţei, Paris (în continuare se va cita A.M.E.F.), fond microfilme, Vichy, dosar 681 (telegrama nr. 1621, de la Bucureşti, 4 septembrie 1940, orele 12.00, semnată de H. Spitzmüler)

[3] *Ibidem.*

[4] *Ibidem.*

întâlnirea lor a fost "*furtunoasă*", Ion Antonescu opunându-se constant "colaborării inevitabile cu Roma şi Berlin"[5].

De asemenea, în vara anului 1940, Ion Antonescu se pronunţase "*pentru rezistenţă, la nevoie armată,* la revendicările teritoriale ruso-ungare şi bulgare (subl. ns.)"[6]. Noua formulă politică, aprecia diplomatul francez, nu părea de natură "să modifice situaţia internaţională a ţării"[7] de atunci.

Dacă pe plan extern, o rezistenţă a României atunci i se părea diplomatului francez "fără obiect", pe plan intern prezenţa generalului Ion Antonescu, care se bucura "de stima şi încrederea generală"[8], era susceptibilă "de a potoli opinia dezorientată, de a relua în mâini armata"[9]. Totodată, la 4 septembrie 1940, H. Spitzmüler reamintea despre "sentimentele destul de favorabile ale noului şef de guvern"[10] faţă de Franţa.

Persoana noului şef de guvern va reveni, de mai multe ori, în corespondenţa diplomatică a lui Henry Spitzmüler. La 5 septembrie 1940, Spitzmüler amintea autorităţilor de la Vichy că, de mai mulţi ani, Ion Antonescu se opusese, "cu îndrăzneală, la politica personală a regelui Carol al II-lea", motiv pentru care a fost încarcerat şi că, mai înainte cu câteva săptămâni, atrăsese atenţia că, în lipsa unor schimbări de oameni şi de metode, va urma "prăbuşirea României şi căderea monarhului"[11]. Henry Spitzmüler reamintea, ceea ce francezii cunoşteau, că generalul Ion Antonescu poseda "energia şi caracterul care au lipsit tuturor succesorilor lui Armand Călinescu"[12], de strânsa lui prietenie cu N. Titulescu şi Stelian Popescu, de "respectul pentru puterea Angliei" şi "disprețul pentru Italia"[13]. Diplomatul francez credea că francofilia generalului Antonescu "părea, din nefericire, zdruncinată de înfrângerea noastră (n.n.- a francezilor) şi el este prea conştient de împrejurările momentului pentru a încerca să facă faţă Germaniei"[14].

Henry Spitzmüler evidenţia calităţile de bun organizator ale generalului Ion Antonescu, care, credea el, "vor fi preţioase României pentru a ieşi din haosul în care ea se află"[15]. Lectura şi analiza documentelor

---

[5] *Ibidem.*
[6] *Ibidem.*
[7] *Ibidem.*
[8] *Ibidem* (telegrama nr. 1623, de la Bucureşti, 4 septembrie 1940, orele 20:30, semnată H. Spitzmüler).
[9] *Ibidem.*
[10] *Ibidem.*
[11] *Ibidem* (telegrama nr. 1641, de la Bucureşti, 5 septembrie 1940, orele 22:00, semnată de Henry Spitzmüler).
[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem.*
[15] *Ibidem.*

diplomatice franceze de la începutul lui septembrie ne-au permis consemnarea următoarelor aprecieri şi concluzii:

1). Criza politică de la începutul lunii septembrie 1940 s-a terminat printr-o "lovitură de stat"[16], care, opina Henry Spitzmüler, nu era de neaşteptat. Câtă vreme regele Carol al II-lea a recurs pentru rezolvare la generalul Ion Antonescu, această alternativă devenea, după aprecierea aceluiaşi Henry Spitzmüler, "singura posibilitate politică şi ultima soluţie a ţării" şi ea a adus pe suveran, după o noapte de negocieri febrile, la acceptarea "condiţiilor draconice"[17] puse de general. Ion Antonescu a obţinut suprimarea completă a vechiului regim prin suspendarea constituţiei şi dizolvarea corpurilor legiuitoare. Noul şef de guvern era învestit cu puteri absolute "pentru conducerea statului român"[18] şi nu lăsa regelui decât atribuţii limitate. Henry Spitzmüler reproducea fragmente din proclamaţia adresată poporului român de generalul Ion Antonescu şi insista asupra paragrafelor în care se sublinia că "nu era vorba de un nou guvern, dar de un regim nou (…) un trecut dur şi grav se termină (…). Dar astăzi noi trebuie să salvăm statul şi naţiunea (…)"[19].

2). Abdicarea regelui Carol al II-lea a urmat după desemnarea ca prim-ministru a lui Ion Antonescu. Henry Spitzmüler deţinea informaţii despre întrevederea suveranului cu Ion Antonescu care a precedat actul abdicării. El cunoştea rolul jucat de Valer Pop şi Stelian Popescu în grăbirea desemnării ca premier a lui Ion Antonescu. Carol al II-lea s-a arătat mai întâi "intratabil" şi, numai după lungi şi presante insistenţe telefonice ale lui Stelian Popescu, a sfârşit prin a ceda[20]. Henry Spitzmüler anunţa aceste detalii superiorilor săi la 6 septembrie 1940, orele 15:00. Generalul Ion Antonescu sosise la Palatul Regal în 6 septembrie, la ora 5 dimineaţa şi a refuzat să strângă mâna lui Carol al II-lea. Mai apoi, a avut o întrevedere de douăzeci de minute, singur cu regele, şi i-a cerut imperativ acestuia să abdice în favoarea Voievodului Mihai şi să plece imediat din ţară. Regele i-a solicitat interlocutorului său să îi lase tronul, nu importă în ce condiţii. Tulburat, generalul a cerut un moment de reflecţie şi, după ce s-a retras un moment, a revenit şi a prezentat regelui textele documentelor care au făcut

[16] *Ibidem* (telegrama nr.1632, de la Bucureşti, 5 septembrie 1940, orele 15:40, semnată Henry Spitzmüler).
[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem.*
[19] *Ibidem* (telegrama nr. 1635, de la Bucureşti, 5 septembrie 1940, orele 19:30, semnată Henry Spitzmüler*)*.
[20] *Ibidem* (telegrama nr. 1648, de la Bucureşti, 6 septembrie 1940, orele 15:00, semnată Henry Spitzmüler).

obiectul abdicării[21]. Momentul abdicării a fost premeditat de mai multe acțiuni, îndeosebi gardiste, care au avut loc la Bucureşti,[22] acestea fiind mai puțin sângeroase decât cele desfăşurate la Constanța şi Braşov. La orele 12:30, diplomatul francez anunța că regele Carol al II-lea a abdicat şi a părăsit Bucureştii "într-un sentiment general de ură şi dispreț" [23].

3). Reacția opiniei publice, a principalilor lideri ai partidelor politice față de schimbările produse la începutul lui septembrie 1940 a fost una favorabilă. Henry Spitzmüler observa, cu temei, că fostului rege i se „imputa, cu putere, responsabilitatea esențială în dezmembrarea țării".[24] La 7 septembrie, diplomatul francez venea cu detalii privind reacția populației române față de evenimente. El observa că aceasta, în ansamblul ei, privise evenimentele "cu pasivitate", dar şi-a arătat "satisfacția la răsturnarea şi plecarea lui Carol al II-lea"[25]. Diplomatul francez sesiza atacurile "de o rară violență" [26] ale ziarelor care, nu cu multă vreme înainte, îl comparau pe rege cu Traian sau cu Ludovic al XIV-lea şi insista asupra articolelor prezentate în publicațiile legionare "Porunca Vremii" şi "Buna Vestire".

La 10 septembrie 1940, autoritățile de la Vichy au fost informate detaliat despre opiniile ziarelor italiene față de abdicarea regelui Carol al II-lea, toate tratându-l "fără milă pe ex-suveran"[27]. "În istoria românească, scria La Stampa, Carol va rămâne drept o figură politică versatilă şi fatală. Această fatalitate îşi află sursa într-o ambiție politică amestecată de contradicții politice (…) Este cu adevărat tragică, deoarece, în circumstanțele dramatice al momentului, ex-suveranul a trebuit să recurgă la fiul pe care l-a detronat, un tânăr om în care, prea de multe ori, el a simțit un judecător şi un consilier pe care nu l-a ascultat niciodată"[28].

4). O problemă importantă abordată în depeşele diplomatice expediate de Henry Spitzmüler este aceea a legăturilor generalului Ion Antonescu cu „Garda de Fier", a rolului pe care aceasta din urmă l-a

---

[21] *Ibidem* (telegramele nr. 1649 şi 1650 din 6 septembrie 1940). Vezi şi Regele Carol al II-lea al României*, Însemnări zilnice 1937-1951,* vol.III*, 15 decembrie 1939 - 7 septembrie 1940,* ediție N. Rauş, Bucureşti, 1998, p.299 şi urm.

[22] A.M.E.F, fond microfilme, Vichy, dosar 681, (telegramele nr. 1646 şi 1647, 6 septembrie 1940, semnate Henry Spitzmüler)

[23] *Ibidem* (telegramele nr. 1651 şi1652, 6 septembrie 940, de la Bucureşti, orele 12:30, semnată de Henry Spitzmüler).

[24] *Ibidem* (telegrama nr. 1646, 6 septembrie 1940, orele 15, semnată Henry Spitzmüler).

[25] Centrul Arhivelor Diplomatice de la Nantes (în continuare se va cita: C.A.D.N.), Legația Bucureşti, Seria A, dosar 48 (telegramele nr. 1687 şi 1689, de la Bucureşti, 7 septembrie 1940, semnate de Henry Spitzmüler)

[26] *Ibidem.*

[27] A.M.E.F., fond microfilme, Vichy, dosar 681 (Documentul: Abdicarea regelui Carol al II-lea)

[28] *Ibidem.*

jucat în precipitarea abdicări regelui Carol al II-lea. Încă de la 4 septembrie 1940, Henry Spitzmüler anunța că legionarii „fac legea”[29], el având în vedere şi acțiunile desfăşurate de „Garda de Fier” la Bucureşti, Constanța şi Braşov „care au vrut să marcheze opoziția lor ardentă la orice cedare teritorială” [30]. În afară de acest obiectiv, Henry Spitzmüler amintea că materialele de propagandă ale „Gărzii de Fier” vizau abdicarea regelui Carol al II-lea şi întărirea legăturilor cu Axa[31]. Oficialul francez nu excludea ca această agitație să fie atribuită agenților germani în scopul de a furniza Reichului un motiv în plus pentru o intervenție eventuală[32] şi amintea între numele principalilor ațâțători pe acela al lui Horia Sima. La 4 septembrie 1940, Henry Spitzmüler vorbea de „intrigile, mai mult sau mai puțin voalate”[33], ale Germaniei în precipitarea evenimentelor din capitala României. Diplomatul francez avea cunoştință despre rolul jucat de Valer Pop în desemnarea generalului Ion Antonescu ca premier şi asupra faptului că acesta ar fi obținut un *consimțământ scris aprobator* din partea ministrului german la Bucureşti, W. Fabricius[34]. El nu excludea o înțelegere a lui Ion Antonescu cu Horia Sima, care prin acțiuni să grăbească decizia regelui de a abdica[35]. Totodată, Henry Spitzmüler observa, cu temei, că *Proclamațiile* lui Ion Antonescu sunt automat urmate de declarațiile lui Horia Sima, ele arătând „divergențele care, sub un acord aparent, separă pe cei doi oameni” [36].

În timp ce generalul recomanda „calm şi ordine la toți românii şi legionarilor, în special”, Sima „exalta la oamenii săi orgoliul victoriei şi le făcea noi promisiuni”[37], ceea ce va dăuna programului urmărit de Ion Antonescu.

5). Încă de la începutul învestirii sale, generalul Ion Antonescu a avut mari dificultăți în formarea noului guvern. La 4 septembrie 1940, Henry Spitzmüler considera că aceste dificultăți erau cauzate de faptul că

[29] *Ibidem* (telegrama nr. 1622, 4 septembrie 1940, orele 20:40, de la Bucureşti, semnată de Henry Spitzmüler).
[30] *Ibidem* (telegrama nr. 1616, 4 septembrie 1940, orele 20:40, de la Bucureşti, semnată de Henry Spitzmüler*)*.
[31] *Ibidem.*
[32] *Ibidem* (telegrama nr. 1617, din 4 septembrie 1940, orele 12:30, de la Bucureşti, semnată de Henry Spitzmüler).
[33] *Ibidem* (telegrama nr. 1652, din 6 septembrie 1940, orele 12:30, de la Bucureşti, semnată de Henry Spitzmüler).
[34] *Ibidem* (telegrama nr. 1648, 5 septembrie 1940, orele 15:00, de la Bucureşti, semnată Henry Spitzmüler*)*.
[35] *Ibidem* (telegramele nr. 1678 şi 1679, 7 septembrie 1940, de la Bucureşti, semnată Henry Spitzmüler).
[36] *Ibidem* (telegrama nr.1730, de la Bucureşti, 12 septembrie 1940, orele 24:00, semnată Henry Spitzmüler).
[37] *Ibidem* (telegrama nr.1731).

„personalul politic existent era uzat şi compromis”[38]. Singurul nume pomenit de el era acela al profesorului Gheorghe I. Brătianu, care ar fi urmat să primească conducerea Externelor; „fără a fi considerat ca francofob -sublinia Henry Spitzmüler-, şeful fostului Partid Liberal nu este mai puțin un germanofil confirmat”[39]. De la început, Ion Antonescu a procedat la o îndepărtare a persoanelor care compromiseră regimul carlist; la 5 septembrie, Henry Spitzmüler anunța Vichy-ul de îndepărtarea ministrului Casei Regale şi Mare Şambelan, E. Urdăreanu, care a influențat „prin spiritul de intrigă şi simpatia sa pentru Germania şi a jucat, timp de doi ani, un rol nefast şi este unul din responsabilii situației actuale a României”[40]. Noul şef de guvern a avut în vedere eliminarea „agenților docili ai dictaturii regale”[41], a colonelului Moruzov, a primarului Bucureştiului, a Şefului Statului Major General precum şi a comandantului militar al Capitalei[42]. Diplomatul francez informa despre „cadența accelerată”[43] a decretelor generalului Antonescu, spiritul lor fiind acelaşi: vasta epurare a administrației, suprimarea tuturor organismelor care au avut la origine o inițiativă personală a regelui Carol al II-lea, în special a acelora inspirate din gustul ex-suveranului pentru fast şi paradă. Diplomatul francez concluziona că, ”înainte de a întreprinde o *operă constructivă*, generalul Antonescu urmăreşte, cu atenție, eliminarea tarelor vechiului regim” [44].

6). În ceea ce priveşte rolul unor puteri străine în precipitarea evenimentelor din capitala României, după izvoarele de la Vichy, nici Marea Britanie şi nici Germania nu au avut nici un amestec, chiar dacă reprezentanții diplomatici ai Reichului şi ai Italiei la Bucureşti au fost ținuți la curent cu evoluția situației[45]. Într-un document elaborat la Vichy, la 5 septembrie 1940, se scriau următoarele: „Diplomația balcanică şi, în special cea provenită din țările vecine României, sunt de părere că trebuie să se bucure de eşecul loviturii de stat[46], căci, dacă aceasta din urmă ar fi reuşit şi, dacă tulburările ar fi explodat, Sovietele ar fi ocupat Moldova şi

[38] *Ibidem* (telegrama nr. 1626, de la Bucureşti, 4 septembrie 1940, orele 21:45, semnată Henry Spitzmüler).
[39] *Ibidem.*
[40] *Ibidem* (telegrama nr. 1634, de la Bucureşti, 5 septembrie 1940, orele 15:30, semnată Henry Spitzmüler).
[41] *Ibidem* (telegrama nr. 1643, de la Bucureşti, 6 septembrie 1940, orele 4:00, semnată Henry Spitzmüler).
[42] *Ibidem* (telegrama nr. 1667, de la Bucureşti, 6 septembrie 1940, 7 septembrie 1940, orele 2:00, semnată Henry Spitzmüler).
[43] *Ibidem* (telegrama nr. 1713, 10 septembrie 1940, orele 21:30).
[44] *Ibidem.*
[45] *Ibidem.*
[46] Este vorba de tulburările gardiste de la începutul lui septembrie 1940.

Dobrogea de Nord, ceea ce ar fi provocat complicații serioase în Balcani”[47]. La 13 septembrie 1940, prin mai multe telegrame, Henry Spitzmüler sintetiza rezultatul evenimentelor produse la Bucureşti la începutul lui septembrie 1940. El sesiza „calmul aparent”[48] care însoţea primele reforme ale generalului Ion Antonescu, dar şi dificultăţile întâmpinate de acesta: *„Adus şi susţinut la putere de duşmanii ireconciliabili ai regelui Carol, «Conducătorul» se vede în necesitatea de a practica în exterior ca şi in interior aceeaşi politică a vechiului suveran. Acesta din urmă a fost măturat de revolta conştiinţei populare contra subordonării ţării şi dictatului de la Viena; succesorul său este obligat să reafirme această dependenţă şi să execute acest verdict. După ce a contribuit la restructurarea unei dictaturi de extremă dreaptă fără rădăcini populare, Generalul, a cărui psihologie politică este de aceeaşi culoare, nu poate institui decât un regim analog şi, pentru a satisface apetitul pentru noutate al masei, el nu avut la dispoziția sa, separat de modificarea numelui şi apariția unor inițiative, decât schimbarea de persoane, în numele virtuții sacrificate în timpul domniei lui Carol al II-lea* (subl. ns.)”[49].

[47] *Ibidem.*
[48] *Ibidem* (telegramele nr. 1733-1736, de la Bucureşti, 13 septembrie 1940, orele 11:30, semnate Henry Spitzmüler).
[49] *Ibidem.*

22 IUNIE 1941:
CLIPA ASTRALĂ A ISTORIEI NAȚIONALE

GH. BUZATU

Sunt momente ale istoriei care se grefează adânc în memoria generațiilor. Voi menționa câteva dintre acestea, referindu-mă, desigur, la trecutul național: 24 ianuarie, 1 decembrie, 9 mai, iar, nu în ultimul rând, 22 iunie. Datele menționate au ajuns să se confunde cu înseşi *clipele astrale* ale istoriei noastre.

- Nu este cazul să insist asupra *cauzelor* şi *împrejurărilor* în care, exact acum 60 de ani, România a ajuns să între în Războiul Mondial din 1939-1945, alături de Germania şi împotriva URSS. Anumite elemente se impun, totuşi, a fi reținute:
- În epocă, *nu numai România* s-a situat de partea Germaniei, ci, în 1938, şi Marea Britanie şi Franța l-au secondat pe Hitler la ciopârțirea Cehoslovaciei; în 1939-1940, ele s-au aflat cu Führerul doar într-un "război ciudat", care, oricând, se putea solda cu o înțelegere peste linia frontului; în acelaşi timp, URSS şi Germania au întreținut cele mai bune raporturi, fiind deopotrivă vinovate de declanşarea şi conducerea războiului în Europa.
- În 1940, URSS a săvârşit împotriva României, neprovocată în vreun fel, *un act de agresiune fățişă*, ocupând cu forțe militare provincii (ori părți din provincii) româneşti străvechi: Basarabia în întregime, Nordul Bucovinei, Ținutul Herța şi mai multe ostroave din zona Gurilor Dunării, iar aceasta nu era *totul*, întrucât URSS urmărea să-şi apropie şi alte porțiuni ale României ciuntită în iunie-septembrie 1940, aşa după cum, în noiembrie 1940, aflat în vizită la Berlin, Molotov i-a precizat lui Hitler. Oricum, agresiunea URSS din zorii zilei de 28 iunie 1940 a declanşat *reacția în lanț* care, în vara-toamna anului 1940, a condus direct la prăbuşirea României Mari.
- În momentele în care s-a pregătit şi a început Războiul în Est, la 22 iunie 1941, URSS *încă nu era aliată cu SUA şi Marea Britanie*, tabăra Națiunilor Unite închegându-se *în urma* agresiunii hitleriste şi întărindu-se în perioada următoare, când România era în urmărirea agresorului sovietic. Reiese că nu se poate susține cum că, din start, de la 22 iunie 1941, România s-ar fi pus în stare de beligeranță cu Puterile

Occidentale (cu Marea Britanie şi SUA, în primul rând), iar că, mai apoi, starea de război a rezultat din jocul alianţelor în anii 1941-1942. Campania României în Est (**Războiul Sfânt,** cum a fost denumit dintru început) a beneficiat, indiferent de "culoarea" aliatului (A. Hitler) ori de stadiul deplorabil al pregătirii armatei noastre, de susţinerea întregului popor român, a partidelor istorice şi a Monarhiei, *mai puţin* de suportul comuniştilor şi al altor indivizi aflaţi în solda Moscovei ori subjugaţi propagandei staliniste. *Cântecul Basarabiei*, lansat în noaptea de 21/22 iunie 1941, după faimosul îndemn "*Români vă ordon: Treceţi Prutul!* " al generalului Ion Antonescu, Comandantul de căpetenie al Armatei şi Conducătorul Statului Român, exprimă în modul cel mai fericit situaţia intervenită:

Azi-noapte, la Prut,
Războiul a-nceput...
Românii trec dincolo iară,
Să ia, prin arme şi scut,
Moşia răpită astă-vară...

Având în vedere situaţia concretă şi ţelurile campaniei (eliberarea provinciilor răşluite şi zdrobirea comunismului), războiul României din 1941-1944 a purtat, *de la un capăt la altul, un caracter naţional şi popular.* România n-a luptat pentru nimic altceva *decât pentru a-şi recupera fiii* şi pentru a impune recunoaşterea dreptului ei; n-a purtat – nici vorbă! – *un război rasial,* nici unul *în afara legilor internaţionale*. Aşa după cum au demonstrat reputaţi specialişti, războiul României în Est a fost *unul paralel* cu acela al Germaniei. Războiul din Est n-a fost *victorios*, este adevărat, dar faptele românilor nu au rămas *fără efect*, mai ales că au trebuit să plătească ulterior cu vârf şi îndesat pentru cutezanţa lor; o mai fac şi astăzi. După desprinderea României de Germania la 23 august 1944, ţara a fost *ocupată* de URSS (de unde până atunci *fusese satelit al Berlinului*), i s-au pretins cedări teritoriale în Răsărit şi enorme daune de război, ulterior i s-a impus un nou regim social (comunist), iar lordul războiului, Mareşalul Ion Antonescu, după ce a fost anchetat la Moscova (1944-1946), a fost trimis la Bucureşti, pentru a i se intenta o farsă de proces, fiind condamnat la moarte şi executat la 1 iunie 1946. Ca lider al unui război popular şi naţional – în fond, ce-l de-*al doilea război al României pentru reîntregirea ţării, după cel din 1916-1919* – Antonescu n-*a fost* şi *nu putea să fie..."criminal de război"*. O asemenea etichetare nu are substanţa juridică şi istorică. Este cazul să mă întreb dacă nu cumva calificarea drept "criminal de război" a lui Antonescu nu este în măsură *să ascundă* pe cei care – evident, criminali – s-au opus (ori au sabotat) Războiul reunirii naţionale din 1941-1944, condus de Mareşal?

De asemenea, este extrem de dificil a se face o *distincţie* între Mareşalul Antonescu, în postura de "criminal de război" şi poporul român, care l-a urmat până la 23 august 1944. Or, din cunoaşterea cea mai superficială a realităţilor istorice, este *imposibil de culpabilizat, o dată cu Mareşalul, şi poporul român*, cum că ar fi pregătit, declanşat, purtat şi finalizat un... "război criminal"... Conchidem că *între* a ridica la rangul de "criminal de război" pe cel de-al III-lea mareşal al României şi a culpabiliza un popor ori statul român şi armata sa, nu-i decât un pas – tentativă periculoasă, cu efecte greu de întrevăzut. Amintesc, în context, că în 1946, la Nürnberg, judecătorii au avut serioase reţineri în ceea ce priveşte trecerea Marelui Stat Major al Armatei Terestre Germane în rândul organizaţiilor criminale; pe când, deducem, pentru România, acest lucru nu pare exclus a se încerca. De altfel, în nenumărate alte situaţii, anterioare ori posterioare, în ochii asasinilor, atâtea dintre personalităţile trecutului au avut "cinstea" de-a fi fost plasate tot în rândul... "criminalilor": Mihai Viteazul, T. Vladimirescu, N. Iorga, Iuliu Maniu ş.a. Şi, desigur, ce-a mai *rămas* din toate poveştile astea? Concluzia ce se impune nu poate fi decât una singură: *Crime* şi *criminali* nu-s termeni ce trebuie lăsaţi în seama politicienilor!

De 60 de ani, poporul român n-a încetat a cuteza o nouă *trecere a Prutului*. Să fie clar, *trecerea Prutului* echivalează, în Europa de astăzi, *nu* (repet: *NU*) cu o acţiune militară, ci cu *depăşirea unor situaţii limită*. În 1941, cu siguranţă, Mareşalul Antonescu a fost *omul faptei*; astăzi, el, chemat să rezolve problemele României, ne-ar apare demodat şi neputincios. Dar, putem admite că acesta-i un motiv pentru care ar trebui să neglijăm pagina de istorie care *s-a scris între 1941 şi 1944?* Or, cumva, a o rescrie – în baza noilor documente puse la dispoziţia specialiştilor – este totuna cu a-l *reabilita* cu orice preţ pe Antonescu?

Nicidecum!

Nu-i nici o catastrofă. Căci nu-i în discuţie decât *cunoaşterea trecutului,* care revine – *trebuie* să se afle – *exclusiv* în sarcina istoricilor, cărora acest trecut (inclusiv Antonescu) le aparţine, după ce politicienii timpului l-au asasinat pe Mareşal. Aici, în ţara lui, după cum au făcut-o cu atâţia … Mihai Viteazul, T. Vladimirescu, N. Iorga, Iuliu Maniu, Gh. Brătianu …

RĂZBOIUL DIN RĂSĂRIT: CAUZE, DESFĂŞURĂRI ŞI FAZE

HORIA DUMITRESCU
GH. BUZATU

După înfrângerea rebeliunii legionarilor, ai căror conducători şi-au aflat refugiul în Germania, care-i va folosi până în 1944 ca mijloc de şantaj împotriva lui Ion Antonescu, generalul a devenit exponentul propriei dictaturi. Aşadar, el rămase în continuare *conducător* şi a abrogat, la 14 februarie 1941, *statul naţional-legionar,* proclamat numai cu patru luni mai devreme. În cabinetul de militari, constituit la 27 ianuarie 1941, Antonescu şi-a rezervat posturile-cheie, iar, în privinţa orientării noului guvern, a declarat tot atunci că România rămâne fidelă *Axei*. Pe lângă unele trăsături comune cu regimul anterior, regimul a înregistrat unele trăsături esenţiale faţă de acela. Cât timp s-a aflat alături de legionari, Ion Antonescu s-a bazat pe un partid, situaţie care a încetat în/din ianuarie 1941. Generalul a beneficiat, în continuare, cu precădere de sprijinul unor cercuri economico-financiare ori al unor forţe militare şi de poliţie. Grupările politice burgheze, care continuau şi au rămas până la 23 august 1944 a nu fi recunoscute legal, au stabilit şi menţinut o colaborare *sui generis* cu regimul generalului: contacte şi informări reciproce permanente; sprijinirea totală în prima fază (iunie-iulie 1941) a acţiunii militare din Est pentru repararea pierderilor teritoriale din vara anului precedent; recunoaşterea faptului incontestabil că generalul era *omul zilei*, deci personalitatea capabilă să rezolve problemele, grave şi complicate, ale momentului. În acest context, respectivele grupări, îndeosebi Partidul Naţional Liberal şi Partidul Naţional-Ţărănesc, conduse de Constantin (Dinu) I.C. Brătianu şi, respectiv, Iuliu Maniu, s-au obţinut să-şi delege piese de bază în variile formule de guvernare propuse de Ion Antonescu între 1940 şi 1944. S-au acceptat, în schimb, diverse soluţii de cooperare a unor "tehnicieni" de orientare liberală ori ţărănistă.

În 1940-1941 a avansat necontenit integrarea României în sistemul de alianţe al Axei fasciste. În consecinţă s-au intensificat preparativele militare, politice şi economice pentru intrarea ţării în războiul mondial, în speţă pentru

participarea la campania militară pregătită de Germania împotriva URSS, aliatul de bază al Berlinului în primii doi ani ai conflagrației mondiale din 1939-1945. Având în vedere stadiul din acea epocă al raporturilor între Marile Puteri, nu s-a pus în discuție – pentru că nu se putea acest lucru, nimeni nefiind în măsură să aprecieze exact posibila evoluție a evenimentelor viitoare – problema prezenței nemijlocite a României la ostilități, în cazul atacării URSS alături de Reichul nazist, automat şi contra Marii Britanii şi Statelor Unite ale Americii, pur şi simplu pentru motivul ca acestea, cel puțin pentru moment, *nu erau aliatele Kremlinului.* Aşa cum, fără temei şi ignorându-se realitatea istorică din 1940-1941, se mai încearcă a se dovedi în prezent. După cum se desprinde din documentele cunoscute, în nenumărate ocazii în cursul campaniei din Est (1941-1944) Mareşalul Ion Antonescu, un consecvent anglofil de-a lungul întregii sale cariere militare şi politice, a subliniat faptul, care exprima şi cea mai concretă realitate, că România se găsea în război numai cu Rusia Sovietică, care, cea dintâi, comisese un act de agresiune peste Nistru în 1940 şi reprezenta bastionul comunismului în expansiune, în vreme ce starea de beligeranță intervenită, exclusiv în urma jocului alianțelor diplomatice ale Marilor Puteri din cursul conflagrației secolului, între România, pe de o pare, şi SUA şi Marea Britanie, pe de altă parte, nu atesta şi participarea țării la ostilitățile militare directe împotriva celor doi foşti aliați tradiționali. Este semnificativ, sub acest raport, răspunsul încredințat presei de către Mareşal, la 7 decembrie 1941, la declarația de război din ajun a Marii Britanii, şi din care reținem:

"Marea Britanie ne-a declarat război.

Starea de război între mica România şi imensa putere începe azi la ora 12.

Regret împreună cu micul dar bravul şi necontenit încercatul şi pe nedrept lovitul popor român că atât de puțin s-au înțeles zbuciumul şi tragedia în care de secole se bate numai pentru a-şi apăra ființa şi drepturile sale la viață şi libertate, la linişte şi la unire.

Marea Britanie nu a mai cunoscut de secole tragedia şi umilințele ocupației străine. Noi am trecut de două mii de ani, nu numi în cursul vremurilor, dar şi în cursul aceluiaşi veac din luptă în luptă, din ocupație în ocupație, din umilință în umilință, din tragedie în tragedie.

Marea Britanie se bate de secole pentru a cuceri, noi ne batem pentru a ne apăra…"[1]

România nu a fost nici atrasă şi nici împinsă în al doilea război mondial, aşa cum, din păcate, se mai vorbeşte ori se mai susține în diverse

[1] Apud Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria Românilor în veacul XX (1918-1948),* Bucureşti, 1999, p.570-571.

tratate de istorie dintre cele mai serioase… Ea a ales singură calea, iar aceasta, cum s-a menționat, în urma agresiunii URSS neprovocate din iunie-iulie 1940. La două zile după declanşarea Războiului din Est, mai precis la 24 iunie 1941, strălucitul diplomat care era Grigore Gafencu, în acel moment ministrul României la Moscova, fiind primit şi chestionat de V.M. Molotov, premierul şi ministrul de externe în exercițiu al URSS, de ce participa România la ostilități?, i-a răspuns demnitarului sovietic: "Lovitura cea dintâi, care a zdruncinat temelia unei… Românii, chezăşie de siguranță şi de pace, acoperire firească şi atât de folositoare a unui hotar întins şi însemnat al Rusiei, a fost dată [în iunie 1940], din nenorocire, de guvernul sovietic. Cele ce se întâmplă azi sunt urmările acestei nenorociri care a dus acum la un război între două popoare care niciodată în istoria lor nu au luptat unul împotriva altuia *(subl. ns.)"*[2]. Iar nenorocirea – ocuparea, sub amenințarea cu recurgerea la forța armelor, a Basarabiei, Bucovinei de Nord şi Ținutului Herța de către URSS – a fost posibilă pentru că, anterior, se semnase pactul de neagresiune germano-sovietic la 23 august 1939.

Pactul Hitler-Stalin a fost, netăgăduit, cel mai catastrofal document diplomatic încheiat în cursul veacului al XX-lea. El nu numai că i-a îngăduit lui Adolf Hitler să acționeze liber pe moment, atacând Polonia şi, astfel, declanşând al doilea conflict mondial, ci a marcat şi trecerea URSS la rangul de putere mondială. Dar, responsabili de semnarea pactului n-au fost doar semnatarii, Joachim von Ribbentrop şi V.M. Molotov, mandatați de liderii Berlinului şi Moscovei, A. Hitler şi I.V. Stalin, ci, în bună măsură, şi Puterile Occidentale, Marea Britanie şi Franța în rândul întâi, care-l susținuseră anterior pe Führer, îngăduindu-i, în august 1939, să devină… arbitrul păcii/războiului în Europa, deocamdată. Iar, în consecință, dacă pactul s-a semnat şi războiul a început, Europa a fost afectată, în primul rând, iar România nu s-a putut, natural, sustrage situației create, fiind ciopârțită în vara-toamna anului 1940 şi, ulterior, pentru a repara parțial nedreptățile comise, ea s-a aliat cu Germania împotriva URSS care, pe deasupra, reprezenta un potențial inamic redutabil şi ca bastion al comunismului. Ținând seama de derulările faptelor, în urma pactului Hitler-Stalin examinând reacția în lanț a evenimentelor, este netăgăduit că documentul din 23 august 1939 s-a aflat la originea chemării lui Ion Antonescu la putere, în 3 septembrie 1940. Se impune a conchide că nu reacționarii, extremiştii sau antisemiții români l-ar fi propulsat pe general pe avanscena politicii la Bucureşti, ci o anumită evoluție generală a faptelor a condus la rezultatul

[2] Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova. 1940-1941*, Bucureşti, 1995, p. 231 (Raport din 1 august 1941 al lui Grigore Gafencu către Mihai Antonescu, ministru de externe al României).

cunoscut. Deci, mai întâi, a fost pactul Hitler-Stalin; apoi, războiul mondial; iar, la un moment dat, a survenit accesul lui Antonescu la putere. Cu Antonescu la conducerea guvernului de la Bucureşti, drumul României spre marele război al refacerii unității naționale şi al zdrobirii pericolului comunist dintre 1941 şi 1944 a devenit mai lesnicios de parcurs şi mai repede. Nimic mai simplu şi mai adevărat. Şi, dacă s-a produs trecerea Prutului la 22 iunie 1941, depăşirea Nistrului a devenit o consecință obligatorie. Dar, oricum, de la un capăt la altul, de la 22 iunie 1941 şi până la 23 august, Războiul din Răsărit a fost al poporului român, al nostru, deci, astfel cum a fost perceput, purtat şi încheiat în conştiința națională.

Indiferent de aliatul şi de ceasul acțiunii alese, războiul României a început într-un moment în care entuziasmul popular a fost general, de fel mai prejos decât cel manifestat în 1877 la proclamarea Independenței ori în 1916 la intrarea Vechiului Regat în acțiune pentru eliberarea Transilvaniei. Nu a fost, aşadar, straniu că n-au întârziat raportările la acele fapte memorabile, în comparație cu care Războiul Sfânt – proclamat oficial la 22 iunie 1941 – s-a impus prin temeritatea şi anvergura campaniei declanşate contra "Colosului Roşu" de la Răsărit şi prin justețea obiectivelor urmărite.

Este inutil să adăugăm că, în momentul declanşării Războiului din Est ("Operațiunea Barbarossa"), pentru Înaltul Comandament german), România s-a aflat alături de cel de-al III-lea Reich, fără ca Ion Antonescu să fi fixat – în prealabil ori ulterior – condițiile participării României la acțiune. Susținerea campaniei "Barbarossa" a condus obligatoriu, lucru imposibil de prevăzut înainte de 22 iunie 1941, la punerea României în stare de război cu noii Mari Aliați ai URSS, Marea Britanie şi SUA, câştigați automat de Kremlin, în urma agresiunii lui Hitler.

Popularitatea deciziei de-a implica România în cel de-al doilea război mondial, ca şi satisfacțiile pentru succesele de răsunet succesive datei de 22 iunie 1941 şi-au aflat reflexul în rezultatele extrem de semnificative ale plebiscitului din 9 noiembrie 1941, când cu 3 481 333 de voturi *da* şi doar 74 de *nu*, națiunea şi-a exprimat aprobarea asupra "*guvernării dezrobitoare a mareşalului Antonescu*".

Prezența României pe fronturile celui de-al doilea război mondial s-a extins pe durata a 1 421 de zile (22 iunie 1941 12 mai 1945). S-au înregistrat, în funcție de zonele operațiilor, obiectivele strategice urmărite, natura aliaților şi adversarilor de fiece moment, țelurile politico-diplomatice şi teritoriale avansate, mai multe faze distincte, în mod precis următoarele:

1. Campania din Est (22 iunie 1941 – 23 august 1944), în cursul căreia România, aliată cu Germania şi sateliții săi, a acționat inițial pentru eliberarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei, ceea ce a constituit scopul fundamental al războiului, iar, în continuare, ea şi-a trimis forțele departe în

interiorul URSS, fapt care a pus-o în stare de război cu toate Puterile marcante ale Națiunilor Unite.

2. Campania dintre 23 şi 31 august 1944, purtată exclusiv pe teritoriul național pentru dezarmarea sau alungarea trupelor germane, devenite inamice în momentul răsturnării regimului antonescian şi al solicitării armistițiului Puterilor Națiunilor Unite.

3. Campania din Vest (1 septembrie 1944 – 12 mai 1945), în cursul căreia România, acționând de data aceasta în tabăra Națiunilor Unite (dar fără a-i fi fost recunoscută calitatea de cobeligerant, precum Italiei după 1943), s-a aflat în război declarat cu Germania şi ultimii săi aliați, iar trupele sale, combătând în cadrul şi sub conducere unui înalt comandament sovietic (Frontul 2 ucrainean), a acționat inițial (1 septembrie – 25 octombrie 1944) pentru alungarea trupelor germane şi ungare din nord-vestul Transilvaniei, deci din acea parte a teritoriului național răpit prin dictatul de la Viena din 1940. Simultan ori succesiv s-a produs cea de-a doua "trecere a Nistrului", mai precis trimiterea forțelor române în Vest, în urmărirea unităților Wehrmachtului şi a celor aliate lui în Ungaria, Cehoslovacia şi Austria de Nord.

De-a lungul întregii campanii din Est, Comandantul de căpetenie al armatei române a fost generalul Ion Antonescu, avansat, cum se ştie, cu începere de la 22 august 1941, Mareşal al României. Totodată, el a fost distins cu ordinul "Mihai Viteazul" (clasa I), la 15 zile după ce Adolf Hitler, personal, îi înmânase "Crucea de Fier", în semn de prețuire a celui care, la aproape 150 de ani de la crearea celebrului ordin militar, devenea primul străin posesor al invidiatei distincții. În tot timpul războiului antisovietic, Antonescu a fost asistat de o excelentă echipă reprezentând elita corpului de generali reuniți fie la Ministerul de Război sau la Marele Stat Major (al cărui prim eşalon a funcționat, cu intermitențe, pe front sub denumirea de Marele Cartier General), fie reprezentat de comandanții marilor unități de pe front. Dintre membrii strălucitului corp ofițeresc îi menționăm pe generalii: Al. Ioanițiu, Iosif Iacobici şi Ilie Şteflea (şefi, în această ordine, ai Marelui Stat Major), C. Pantazi (titular al Ministerului de Război), N. Ciupercă, N. Dăscălescu, Ioan Al. Sion, C. Constantinescu-Claps, dar îndeosebi Gh. Avramescu şi Petru Dumitrescu, acesta din urmă comandantul fără întrerupere al legendarei Armate a 3-a din momentul anterior trecerii Prutului în iunie 1941 şi până la episoadele de la sud-est de Stalingrad (1942-1943) şi, înapoi, până după angajarea bătăliei Moldovei, în august 1944. Calități cu totul deosebite şi un moral excelent a dovedit în Răsărit însă ostaşul de rând, din toate armele, luptător convins pentru apărarea dreptului său şi pentru lichidarea pericolului comunismului. Pe ei, pe ostaşii şi pe comandanții lor nemijlociți, Mareşalul a ştiut să-i îmbărbăteze cel mai adesea în ajunul

marilor înfruntări dar şi în clipele grele ale eşecurilor care au marcat segmentul final al campaniei de Est, când şi-a asumat toată răspunderea pentru insuccesele intervenite. Spre exemplificare, reţinem din telegrama adresată generalului Ilie Şteflea, la 3 decembrie 1942, deci în plină desfăşurare la Stalingrad a "bătăliei bătăliilor" din Est şi de pe toate fronturile conflagraţiei secolului în ansamblu:

"Arătaţi generalului Dumitrescu şi comandanţilor că încrederea mea în ei a rămas neclintită; eu ştiu că s-au bătut ca cei mai buni soldaţi din toate timpurile, că o greşeală de concepţie [a Marelui Cartier General german], de conducere şi neputinţă din cauza lărgirii excesive a liniilor de comunicaţii şi a subestimării inamicului a dus fatal la distrugerea armatei noastre […]. Răspunderea în faţa Istoriei o port eu, pentru că nu am făcut mai mult decât am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor, datorită uşurinţei cu care a procedat conducerea germană, a lipsei de prevedere şi a impasivităţii cu care a primit semnalele noastre de alarmă şi pregătirile [pentru contraofensivă] ştiute din vreme ale inamicului…"

De la un capăt la altul al campaniei din Est, stabilirea şi asigurarea unor legături corespunzătoare între comandamentele marilor unităţi acţionând în zona frontului au constituit, mai tot timpul, o problemă[3]. Nu o singură dată, din partea nemţilor, s-au comis abuzuri, stăvilite de obicei în urma intervenţiilor energice ale mareşalului Antonescu, cel mai adesea la nivelul OKW-ului ori la Hitler personal. Necesităţile operaţiunilor au condus, de regulă, la includerea marilor unităţi române (armate, corpuri de armate) în grupurile operative ale Wehrmachtului, deşi nu au lipsit cazurile, mai cu seamă în primele etape ale campaniei, când lucrurile stăteau viceversa, cum a fost, de exemplu, în vara anului 1941, când Armata a 11-a germană (comandant – general-colonel Eugen von Schobert) a acţionat în cadrul Grupului de Armate general Ion Antonescu la eliberarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei (împreună cu Armatele 3 şi 4 române). În perioada finală a cooperării militare româno-germane s-a stabilit o linie de contact superioară, prin desemnarea câte unui ofiţer permanent al părţii interesate pe lângă Cartierul General al lui Hitler, respectiv pe lângă Comandamentul de Căpetenie al Mareşalului Antonescu. În ansamblu, trebuie reţinut că, între 1941 şi 1944, raporturile militare româno-germane au fost profund afectate de evoluţia evenimentelor de pe front, că au cunoscut aceleaşi sinuozităţi specifice legăturilor politico-diplomatice menţinute între Berlin şi Bucureşti.

Angajamentul României pe Frontul de Est a înregistrat mai multe faze de la 1941 până la 1944, şi anume:

[3] Alesandru Duţu, *Între Wehrmacht şi Armata Roşie. Relaţii de comandament româno-germane şi româno-sovietice (1941-1945)*, Bucureşti, 2000, *passim.*

1. Bătălia celor 33 de zile, pentru eliberarea Basarabiei şi nordului Bucovinei (22 iunie – 26 iulie 1941), cu participarea efectivă a Armatelor 3 şi 4 române, în cooperare cu Armata a 11-a germană.

2. Bătălia pentru Odessa (14 august – 16 octombrie 1941), angajată îndeosebi cu forţele Armatei a 4-a (comandanţi succesiv generalii N. Ciupercă şi Iosif Iacobici).

3. Marşul trupelor germane (în speţă, Armata a 11-a) şi române (în special, Armata a 3-a) pe direcţiile Bug-Nistru-ţărmul Mării de Azov în zona Berdiansk-Mariupol, supranumită şi Stepa Nogai (august – octombrie 1941).

4. Bătălia Crimeii, angajată practic în toamna anului 1941, când o parte (Corpul de armată 54) din Armata a 11-a germană (comandată din septembrie 1941, după moartea lui von Schobert, de generalul Erich von Manstein) a abandonat marşul spre Marea de Azov în compania Armatei a 3-a române, pentru a lichida în sud trupele sovietice rămase în peninsulă. În continuare, în iarna şi la începutul verii anului 1942, trupele Armatei a 11-a şi unităţile române special destinate (Corpul de Vânători de Munte, sub comanda generalului Gheorghe Avramescu, o divizie de infanterie, divizioane de artilerie grea, o brigadă de cavalerie etc.) au realizat asaltul Crimeii, care a culminat cu cucerirea Sevastopolului, desăvârşită la 4 iulie 1942.

5. Epopeea Stalingradului a cunoscut mai multe episoade distincte:

- Marşul trupelor române (Armatele 3 şi 4) şi germane spre Stalingrad – 28 iunie – septembrie 1942. Armata a 3-a română şi Armata a 4-a română au acţionat în cadrul Grupului de armate "B" (comandant, feldmareşalul von Weichs), alături de Armatele 6 germană, 2 ungară, 8 italiană şi 4 blindată germană, stabilindu-se finalmente Armata a 3-a română în zona denumită Cotul Donului, în vreme ce Armata a 4-a română a ocupat zona cea mai avansată în dispozitivul de la Stalingrad, la sud-vest de oraş, în aşa –numita Stepă Calmucă.

- Asaltul Stalingradului, în septembrie – noiembrie 1942.

- Defensiva în zona Stalingradului, după declanşarea contraofensivei sovietice, la 19 şi 20 noiembrie 1942. Frontul Armatei a 3-a române a fost rupt în două sectoare, rămânând în încercuire Diviziile 15 (comandant – general Mazarini), 6 (general Lascăr) şi o mare parte a Diviziei 5 (general Sion), care, alcătuind ulterior grupul general Lascăr, vor încerca zadarnic să-şi afle salvarea spre vest. Concomitent, Divizia 1 cavalerie (general Brătescu) a fost împinsă de sovietici spre est, în sectorul Armatei a 6-a germane. În acelaşi timp, în sectorul Armatei a 4-a române, ofensiva Armatei Roşii, declanşată la 20 noiembrie 1942, s-a concretizat în încercuirea Diviziei 20 (general Tătăranu) şi împingerea spre sud-vest a restului forţelor române.

- În context a intervenit, în totală contradicție cu decizia OKW-ului, impusă de Hitler, de a nu se retrage nici un soldat din regiunea Stalingradului, recomandarea din 26 noiembrie 1942 a Marelui Cartier General român privind aducerea în țară a Armatelor 3 şi 4, pentru refacere. Retragerea, înfăptuită în conformitate cu ordinul din 19 ianuarie 1943 al Marelui Stat Major român, s-a realizat în lunile februarie – martie 1943, astfel că, până la 17 aprilie 1943, toate forțele erau deja în țară şi demobilizate.

6. Operațiile din Cuban (1 februarie – 9 octombrie 1943) reprezentând acțiunile de retragere ale Corpului de Cavalerie român (Diviziile 6 şi 9 Cavalerie, Diviziile 1, 2 şi 3 Munte, Diviziile 10 şi 18 Infanterie) inclus în Grupul de Armate german "A" (comandant – feldmareşalul von Kleist), care fusese destinat asaltului Caucazului şi care, după eşecul de la Stalingrad, a abandonat prin lupte pozițiile anterior câştigate şi s-a orientat spre Marea de Azov, pentru a fi evacuat în Crimeea.

7. Apărarea (octombrie 1943 – aprilie 1944) şi evacuarea Crimeii (14 aprilie – 12 mai 1944), înfăptuite sub presiunea loviturilor dinspre nord şi nord-est ale Armatei Roşii şi soldate cu salvarea – pe căile maritimă şi aeriană – a unor importante forțe germane (2 divizii) şi române (cele 7 divizii retrase anterior din Cuban), reunite sub comanda generalului Jaenecke (Armata a 17-a germană).

8. Retragerea armatelor germane şi române în Basarabia şi dincoace de Prut s-a înfăptuit în iarna 1943-1944, sub presiunea continuă a forțelor sovietice pe direcțiile Doneț – Nipru – Nistru – Bug – Prut. Au fost implicate esențialmente trupele germane reunite în marile formațiuni din zonă – Grupul de Armate "Sud" şi, îndeosebi, Grupul de Armate "A", care, în aprilie 1944, şi-a schimbat, o dată cu comandantul (generalul Schorner, în locul lui von Kleist), denumirea în Grupul de Armate "Ucraina de Sud". În perioada de referință au acționat în zona dintre Bug şi Nistru doar 5 divizii române (5, 14, 15, 21 şi 24 Infanterie), toate aflate în subordinea Corpului de Armată 3 şi destinate supravegherii căilor de comunicații şi nodurilor feroviare. La 4 şi 5 martie 1944 s-au declanşat ofensivele Fronturilor 1, 2 şi 3 ucrainene, concretizate în atingerea Nistrului (18 martie), ocuparea Cernăuților (29 martie) şi forțarea Prutului (26 martie), în punctele Ripiceni, Stânca şi Şendreni. În atare condiții, la 16 martie 1944 directiva nr. 45 a Marelui Stat Major Român reintroduce Armata a 4 –a română în stadiul operativ. De asemenea, Armata a 3-a română, dispusă în dispozitiv pe litoralul Mării Negre, între Bug şi Nistru, s-a retras la vest de fluviu. Grație măsurilor luate în lunile martie-aprilie 1944 de Comandamentele Român şi German, s-a realizat o linie de rezistență în nord-estul României, pe traseul Kuty - Paşcani - nord Iaşi – nord Chişinău – Dubăsari – linia Nistrului până

la vărsarea în Marea Neagră, încredințată Grupului de Armate "Ucraina de Sud". Grupul respectiv (comandant – generalul Schorner, iar, din 24 iulie 1944, general – colonel Hans Friessner) reunea inițial Armata a 17-a germană (dispusă încă în Crimeea), Armatele 3 română şi 6 germană ("gruparea Dumitrescu"), Armatele 4 română şi 8 germană ("gruparea Wohler") şi forțele de rezervă.

9. Bătălia Moldovei a fost angajată la 20 august 1944, în urma ofensivei dezlănțuite de Fronturile 2 şi 3 ucrainene, de către forțele Grupului Armate "Ucraina de Sud". Dispozitivul româno-german, străpuns inițial de inamic, nu a putut fi apărat până la capăt, iar puternicul aliniament Focşani – Nămoloasa – Galați nici nu a fost cazul să fie pus la încercare, în urma loviturii de stat din 23 august 1944, soldată cu doborârea regimului Mareşalului, ruperea alianței României cu Axa şi, mai mult, cu angajarea ei în războiul împotriva Germaniei.

Examinând desfăşurarea şi semnificația campaniei din Est, generalul Platon Chirnoagă a observat, în calitatea-i de istoric militar deosebit de avizat al evenimentelor, că armatele române s-au luptat trei ani "ca să-şi salveze independența şi Hotarele", iar bătălia Moldovei s-a încheiat "printr-un uriaş dezastru militar… în care s-a decis soarta poporului român". Iar în continuare: "[Poporul român] a fost înfrânt datorită superiorității formidabile în oameni şi armament a inamicului, dar şi datorită ajutorului pe care l-au dat Anglia şi SUA acestui inamic, printr-o alianță nenaturală şi ilogică a Democrațiilor Occidentale, apărătoare a libertăților națiunilor, cu totalitarismul ruso-comunist. Prin această alianță, cele două Mari Puteri Occidentale au contribuit în mod decisiv la înfrângerea României. Prin ajutorul pe care i l-au dat până la urmă, Rusia Sovietică a reuşit să zdrobească mai întâi puterea poporului român şi apoi să-l subjuge şi să-i impună regimul de sclavie al comunismului"[4].

Prezența României pe Frontul de Est a avut consecințe incalculabile, imediate şi pe termen lung, la care trebuie adăugate pierderile de război, iar mai presus de toate, sacrificiile de vieți omeneşti. După 1945, Rusia învingătoare, aflată între arbitrii păcii, nu a voit şi nu a ştiut să-şi reprime spiritul de răzbunare, impunând României un tratament extrem de sever, ce mergea de la rapturi teritoriale flagrante şi până la plata ultimei pretenții a celui din urmă cetățean sovietic. La tot ceea ce ea dorea să rezerve României, s-a adăugat, după 1945, faptul că, o dată învingătoare şi cu forțele militare sau de securitate instalate pe teritoriul românesc, Rusia a exportat în România sistemul comunist, care a afectat, grav şi pe durata mai multor

[4] General Platon Chirnoagă, *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei Sovietice*. *22 iunie 1941 – 23 august 1944,* ediția a IV-a, Iaşi, 1998, p. 362.

decenii, procesul firesc al evoluției istorice a poporului român. Este imposibil de precizat dacă, astăzi încă, în momentul apariției acestei cărți, consecințele acestei nenorociri nu se resimt şi cursul natural al istoriei noastre a fost pe deplin reluat?

Purtat în condițiile generale create şi întreținute de marii beligeranți, războiul României a fost, între 1941 şi 1944, total, ceea ce a antrenat pentru Statul Român cheltuieli imense, care, în mod precis, n-au ajuns încă a fi evaluate. Nimic nu a fost însă mai presus de pierderile omeneşti, şi acestea încă netotalizate sistematic. Câteva cifre sunt, desigur, semnificative. Aşa, de pildă, în campania pentru eliberarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei s-au înregistrat, de-a lungul a numai 33 de zile, 24 396 victime omeneşti, dintre care 5 011 morți, restul fiind răniți ori dispăruți. Bătălia Odessei din toamna anului 1941 nu a fost "mai simplă" cu cei 17 729 morți, 63 345 răniți şi 11 471 dispăruți, cifre depăşite de episodul Stalingrad (luptele din perioada 15 noiembrie 1942 – 15 martie 1943): 15 566 morți, 67 183 răniți şi 98 692 dispăruți. Cumulând datele cunoscute până în prezent cu informațiile desprinse din arhivele militare, conchidem că pierderile omeneşti pe Frontul de Est au totalizat aproximativ 625 000 morți, răniți sau dispăruți[5].

[5] Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945*, Iaşi, 1995, p. 54; Alesandru Duțu, ed., *L'Armée Roumaine dans la Deuxiemè Guerre mondiale (1941-1945),* Bucarest, 1999, p. 251.

REGIMUL ANTONESCU[1]

FLORIN CONSTANTINIU

Învingător în confruntarea cu legionarii [ianuarie 1941], Antonescu a cunoscut, în următorii trei ani, solitudinea puterii. Lipsit de un partid şi fără harisma aducătoare de popularitate, el s-a impus prin stilul autoritar. "Conducătorul statului" (titlul său oficial) avea o părere excelentă despre el însuşi. Stenogramele Consiliului de Miniştri dezvăluie în el un amestec de megalomanie şi egotism. Discuţiile despre diverse probleme sunt întrerupte de lungi relatări despre felul în care a reuşit el să soluţioneze problemele în timpul primului război mondial, apoi ca şef al Marelui Stat Major şi, în sfârşit, ca ministru al Apărării Naţionale. În tot şi în toate, el se oferă ca pildă: "Dacă am putut să fac toată viaţa ce-am făcut, este pentru că am dus o viaţă extrem de regulată. Eu nu ştiu ce este teatrul, ce este cinematograful, ce este o petrecere. Nu m-a văzut cu nimeni petrecând într-o casă din Bucureşti. Din această cauză am fost foarte rezistent şi am putut să muncesc". În moravuri este un puritan, care are impresia că până şi în textele biblice se află pasaje imorale: "Ar trebui studiată – spunea el – chestiunea scoaterii din Evanghelia a anumitor pasaje indecente" şi exemplifica: "în care o dată este vorba despre un personaj biblic care a avut raporturi cu sora lui, sau altele asemănătoare, nu trebuie citite. Nu putem să facem, în felul acest, educaţia poporului nostru". Puritanism, dublat de o modestie exemplară – mai ales la noi – în ceea ce priveşte condiţiile materiale de existenţă şi stilul de viaţă: "Am plecat de zece ani de acasă, fără cămaşă pe mine şi neprimind nici un consiliu de administraţie (în înţelesul că a refuzat sursele de venit aduse de calitatea de membru al unor astfel de consilii – n.n.) şi neluând de la nimeni nici un ban, trăind cum am putut, dar totdeauna în modul cel mai corect şi nu au pierit astfel".

Hotărât să nu-şi creeze un partid sau o clientelă politică, Antonescu preconiza un regim dictatorial, sprijinit pe armată: "eu sunt general, nu sunt politician şi nu-mi fac partid, ca Averescu; eu fac un regim care să salveze neamul românesc […] Armata este aceea care astăzi este mai responsabilă ca orice altă instituţie din stat de salvarea statului". În jurul "Conducătorului" şi a armatei, urmau să se grupeze "toate elementele bune ale naţiei, care vor să

[1] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, 2002, pp. 369-373.

vie să colaboreze", pe ceilalți "îi voi forța cu Legea muncii obligatorii". Spre deosebire de regimurile totalitare, atente la "carnetul de partid", Antonescu era mai puțin preocupat de culoarea politică şi mai mult de eficiență şi moralitate: "Dă zece funcționari leneşi afară – spunea el primarului Capitalei, în toamna lui 1940 – şi ia pe cineva de ispravă, indiferent ce a fost, georgist, iunianist, gogist, horeanist (sic!). Orice ar fi, numai să fie de mâna întâi".

Totul avea să graviteze în jurul persoanei "Conducătorului". Regele urma să fie readus la un rol pur decorativ: "Regele rămâne ca un simbol. El nu are dreptul să se amestece şi nu are dreptul, chiar dacă va fi o capacitate". Antonescu ar fi vrut să-l priveze pe rege până şi de prerogativele de amnistiere şi grațiere, dacă nu s-ar fi opus miniştrii; considera că suveranul nu trebuie să semneze decât un singur decret: cel de numire a primului ministru, învestit – obligatoriu! – cu puteri depline; amenința cu destituirea pe loc pe oricine va prezenta vreo problemă de stat regelui, chiar când acesta "va deveni cu vârsta şi cu mintea ca să-şi dea seama de problemele statului".

Având "puteri depline", Antonescu se vedea îndreptățit să se ocupe de toate problemele şi să facă din opinia lui lege, indiferent că era vorba de compoziția şi gustul pâinii, mănuşile cu care vameşii să scotocească în geamantane, sumele date de credincioşi la acatiste etc.

Convins că România este o "Abisinie" a Europei – şi nu exagera –, speriat de indolența slujbaşilor şi de murdăria din instituții (inclusiv spitale), voia să pornească la o mare operă de educație, începută prin şcoală şi utilizând … bătaia! "Trebuie să introducem bătaia, însă nu fiecare să plesnească cum vrea, ci bătaia reglementară; în fața şcolii şi dictată de directorul şcolii, elevul vinovat să fie dezbrăcat în fața clasei şi bătut la spate". În armată, soldații aveau să cunoască din plin această practică!

Într-o țară neînvățată cu disciplina, generalul a vrut să instaureze o ordine similară celei militare, reglementările mergând, uneori, până la detalii nesemnificative (interdicția de a merge pe stradă în cămaşă, în timpul verii!). Severitatea sancțiunilor – trimiterea în lagăr – a dat, la început, rezultate, dar reînnoirea morală şi spirituală voită de Antonescu presupunea crearea unui puternic şi amplu curent de opinie publică, din nefericire absent. Totul depindea de persoana lui Antonescu, care nu a găsit decât doi oameni de încredere, a căror compania i-a devenit indispensabilă: văduva lui Octavian Goga, Veturia, o adevărată egerie a lui Antonescu, şi Mihai Antonescu, un fidel executant, de care Antonescu nu s-a despărțit nici când Hitler i-a cerut să o facă.

A fost Antonescu un dictator fascist? Absența partidului fascist unic înlătură dintru început caracterizarea regimului său ca fascist. A fost o cârmuire dictatorială, a cărei ideologie s-a inspirat din temele tradiționale ale

naționalismului autohton, între care vechimea şi continuitatea au fost exaltate cu precădere (se afişau lozinci ca: "De 2000 de ani suntem aici"). Nu a lipsit nici componenta antisemită, viguros afirmată în anii 1940-1942, pentru ca apoi, pe măsura deteriorării situației pe frontul de est, să i se pună surdină şi chiar să dispară, Mareşalul înțelegând că protejarea evreilor poate constitui un însemnat capital politic în negocierile cu anglo-americanii (cifrele privind numărul evreilor morți sunt controversate; în stadiul actual al informației, se pare că aproximativ 200 000 de evrei, cei mai mulți din Basarabia, Bucovina şi Transnistria, au pierit ca urmare a acțiunilor autorităților româneşti sau ale trupelor româno-germane).

Situația lui Antonescu prezintă analogii cu cea a Mareşalului Petain: amândoi au luptat – dar la niveluri de comandament diferite – împotriva Germaniei, în primul război mondial; amândoi au luat puterea într-un moment de tragedie națională; amândoi au fost convinşi că pot reface, fie şi parțial, situația țărilor lor printr-o colaborare cu Germania: amândoi au folosit un discurs naționalist-paternalist, având ca teme: patria, munca, familia; amândoi nu au avut un partid al lor. Doar sfârşitul lor a fost diferit: Mareşalul Petain, condamnat la moarte, a fost grațiat şi a murit în detenție.

Dictatura lui Antonescu nu a cunoscut formele aberante de represiune din Uniunea Sovietică sau din cel de al III-lea Reich. În anii 1940-1944 au fost anchetate, arestate, condamnate sau amendate sub acuzația de activitate politică 10 566 persoane, dintre care 5 463 au fost comuniști sau afiliații lor. Au fost pronunțate 313 condamnări la moarte, repartizate astfel:

1940 - 11
1941 - 28
1942 - 63
1943 - 118
1941 - 93

Dintre acestea, 72 de sentințe au fost executate. De reținut că au fost executați comuniştii care acționau ca agenți ai URSS, săvârşind acte de sabotaj şi spionaj. Dacă cei arestați erau dovediți, pe diverse căi, că făceau parte din PCdR erau, după 1942, grațiați.

Moderația dictaturii lui Antonescu este observabilă şi în atitudinea sa față de opoziția democratică (PNȚ, PNL, PSD), ai cărei lideri au fost lăsați în libertate, deşi rapoartele SSI (Serviciul Special de Informații) îl țineau la curent permanent pe Antonescu despre activitatea lor politică, îndreptată împotriva lui. Nici când Hitler şi alte personalități germane au cerut curmarea acestei activități opoziționiste, Antonescu nu a întreprins nimic pentru a limita măcar contactele şi discuțiile din cadrul opoziției. A dus, în schimb, un adevărat război epistolar cu Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu, aceştia din urmă trimițându-i memorii în care îi criticau politica, iar Antonescu răspunzându-le amănunțit şi cu patos. Îşi poate imagina cineva pe Hitler sau

Stalin citind, în timp de război, scrisori adresate de adversarii lor politici şi stând apoi ore întregi la birou pentru a redacta răspunsul?

Când Antonescu a venit la putere, el a fost considerat de liderii democratici soluția ideală pentru împrejurările de atunci, adică, într-o perioadă când se părea că România va fi strivită între Reich şi Uniunea Sovietică. Titulescu însuşi, aflat în exil în Franța, i-a scris în 1941 lui Churchill următoarele rânduri: "Greşelile țării mele nu trebuie să fie imputate generalului Antonescu; el a trebuit să-şi asume o grea moştenire şi în situația în care se găseşte nu poate face altfel. Generalul Antonescu este amicul meu personal; el a fost mulți ani ataşatul meu la Londra".

Antonescu însuşi avea să-şi definească poziția astfel: "Sunt alături de germani în conflictul cu ruşii, sunt neutru în conflictul dintre germani şi englezi, sunt de partea americanilor în războiul lor cu japonezii".

MAREŞALUL ŞI BASARABIA

ANATOL PETRENCU

Ion Antonescu a făcut parte din generația care a făurit România Mare, contribuind nemijlocit şi real la crearea condițiilor propice unirii Basarabiei cu Patria-mamă, România. Ca şef al Secției operații a Marelui Cartier General, el a elaborat şi a coordonat înfăptuirea operațiilor de evacuare din Moldova şi Basarabia a forțelor militare ruseşti aflate în descompunere şi transformate în bande de jefuitori. Documentele de arhivă, depistate de istoricii V.F. Dobrinescu şi Gh. Nicolescu, demonstrează că Ion Antonescu "a urmărit cu foarte multă atenție derularea evenimentelor de la răsărit de Prut. Împreună cu generalul Constantin Prezan, el s-a dovedit adânc preocupat de evenimentele politice şi militare din Basarabia, de contactele purtate de reprezentanții Marelui Cartier General cu emisarii unor comitete revoluționare", de asigurare a ordinii, care să ofere Consiliului Directorilor Republicii Moldoveneşti (Basarabiei) posibilitatea să poată acționa în temeiul deciziei Sfatului Țării.

În anii de foc ai primului război mondial, din care România a ieşit stat național unitar, locotenent-colonelul Ion Antonescu, ca Soldat al Neamului, a dat dovadă de un real patriotism, depunându-şi toate eforturile intelectuale şi fizice pentru apărarea Patriei. Nu este, deci, întâmplător că la semnarea Păcii de la Buftea (20 februarie/5 martie 1918), la insistența germanilor, Ion Antonescu este declarat *personna non grata*, scos de la Secția III operații a Marelui Cartier General şi trimis comandant al unui divizion de tren, "funcție incompatibilă cu cea anterioară şi cu calitățile sale militare de excepție". De la 1 iulie 1918, prin decret regal, Ion Antonescu a fost repartizat la Regimentul 7 Roşiori. Locotenent-colonelul Ion Antonescu continua să fie sub supravegherea autorităților române, susținute de germani. A recunoscut-o chiar el, în "Memoriul" adresat ministrului Apărării: "În octombrie 1918 am fost adus pe furiş de la Chițcani - Mănăstire pe Nistru -, unde eram pironit şi supravegheat ca şi astăzi la Chişinău (adică în 1938, în momentul redactării "Memoriului" - A.P.); atunci însă de un guvern protejat de baioneta nemțească - şi ținut ascuns în preajma palatului ca să fac proiectul de operații care a fost trimis la Salonic şi în baza căruia s-a executat a doua noastră mobilizare, pătrunderea în Transilvania, gonirea nemților din

Țară şi restul. Cum s-a terminat războiul am fost aruncat de la o extremitate la alta a Țării. De la Chițcani la Oradea".

În perioada interbelică Ion Antonescu a avut de mai multe ori ocazia să cunoască viața cotidiană a basarabenilor. Unul din aceste episoade este legat de critica adusă de către Ion Antonescu generalului H. Cihoski, care fusese implicat în afacerea Skoda şi care, ajuns în noiembrie 1928 ministru de Război, l-a transferat pe Ion Antonescu la Bălți, în Basarabia. "A fost un act de răzbunare", menționa mai târziu Ion Antonescu. În iunie 1940, când Kremlinul a înaintat României ultimatumul de cedare a Basarabiei şi nordului Bucovinei, străvechi teritorii româneşti, Ion Antonescu l-a vizitat pe regele Carol al II-lea, la 1 iulie, prezentându-i Suveranului un Memoriu în care sublinia: "Maiestate, Țara se prăbuşeşte. În Basarabia şi Bucovina se petrec scene sfâşietoare. Mari şi mici unități, abandonate de şefi şi surprinse fără ordine, se lasă dezarmate la prima amenințare. Funcționarii, familiile lor şi ale ofițerilor, au fost lăsate pradă celei mai groaznice urgii. Materiale imense şi depozite militare acumulate acolo din incurie şi menținute până în ultimul moment din ordin, au rămas în mâna inamicului". În vara anului 1941, Ion Antonescu, în calitatea sa de Conducător al Statului, folosindu-se de conjunctura internațională prielnică (începerea ostilităților germano-sovietice, la 22 iunie 1941), s-a ridicat deschis, cu arma în mâini, pentru redobândirea pământurilor străbune, răpite de sovietici în 1940 şi pentru eliberarea românilor basarabeni, a altor grupuri etnice, de sub jugul bolşevic. Semnificativă a fost Proclamația Conducătorului Statului, adresată românilor dintre Prut şi Nistru: "Basarabeni, cu vrerea Domnului, prin sângele eroilor noştri […] am izgonit de pe pământul strămoşesc pe duşmanii Neamului, redându-vă libertatea şi credința, onoarea şi drepturile. Am prăvălit stăpânirea întunericului, care a pustiit bisericile, casele şi avutul nostru. Am spulberat, cu vitejia ostaşilor, cotropirea sălbatică a celor ce v-au ținut în robie şi au răspândit pe pământul nostru moartea şi focul. Ne întoarcem răzbunători în glia moldovenească a lui Ştefan cel Mare, reaşezând de-a pururi temeliile Neamului Românesc. Voi conduce eu însumi organizarea Basarabiei şi Bucovinei şi voi preface toate aşezările. Basarabeni, prin disciplină, prin ordine, prin muncă, păşiți în marşul învierii naționale".

Caracterul regimului politic, condus de Ion Antonescu, a fost examinat în opera mai multor istorici români şi străini. Concluziile sunt argumentate şi convingătoare: din ianuarie 1941, după înlăturarea legionarilor de la putere, regimul a reprezentat o dictatură militară: Ion Antonescu nu numai că n-a avut un partid politic propriu, dar nici măcar "nu făcuse parte din vreun partid politic". Refuzul liderilor partidelor politice - Partidul Național Liberal şi Partidul Național Țărănesc - de a forma un guvern de unitate națională, l-a condus pe Ion Antonescu, forțat de împrejurări, să recurgă la formarea unui guvern alcătuit, în mare parte, din

militari: din cei 25 de membri ai Cabinetului de miniştri, 16 erau militari, restul - civili. Militari au fost, de asemenea, Guvernatorii Basarabiei - generalii Constantin Voiculescu şi Olimpiu Stavrat. Ion Antonescu s-a impus prin stilul autoritar de conducere. Într-o țară neînvățată cu disciplina, "generalul a vrut să instaureze o ordine similară celei militare, reglementările mergând, uneori, până la detalii nesemnificative".

Regimul lui Ion Antonescu n-a fost unul fascist, aşa cum încearcă şi astăzi să prezinte lucrurile unii autori din Republica Moldova. Regimul de la Bucureşti n-a avut la bază un partid fascist. Conducătorul Statului n-a împărtăşit ideologia nazistă. De la 14 februarie 1941, denumirea României ca "stat național legionar" a fost abrogată. Ideologia conducerii antonesciene a fost inspirată din "temele tradiționale ale naționalismului autohton, între care vechimea şi continuitatea au fost exaltate cu precădere".

Caracterizând regimul Mareşalului Ion Antonescu, istoricul Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române, evidența şi componenta antisemită a acestuia, afirmată în special în anii 1941-1942, pentru ca apoi, "pe măsura deteriorării situației pe Frontul de Est, să i se pună surdină şi chiar să dispară, Mareşalul înțelegând că protejarea evreilor poate constitui un însemnat capital politic în negocierile cu anglo-americanii." În legătură cu acest subiect se impune o precizare. Este vorba de un demers al directorului Regiei Autonome Bucureşti a Căilor Ferate Române, semnat la 27 octombrie 1942, prin care el solicita Preşedinției Consiliului de Miniştri dispoziții privind satisfacerea cererilor autorităților germane de a evacua din România 280 000 de evrei, punând la dispoziție "un tren special compus din 50 vagoane marfă şi un vagon persoane (pentru însoțitori) pentru transportul a 2000 persoane. Stația de plecare va fi Adjud, iar stația de destinație Belzec". Răspunsul Preşedinției a fost unul fără echivoc: "Potrivit hotărârii luată în Consiliul de Miniştri de la 13 octombrie 1942, s-au suspendat deportările de evrei". Astfel, decizia de suspendare a deportării evreilor a fost luată cu mult timp înainte de a se cunoaşte rezultatele bătăliei de la Stalingrad. Este important să subliniem afirmația justă a d-lui Florin Constantiniu în sensul că "dictatura lui Antonescu nu a cunoscut formele aberante de represiune din Uniunea Sovietică sau din cel de-al treilea Reich". Dictatura lui Ion Antonescu a fost moderată, tolerantă față de opoziția democratică. Până la începerea războiului germano-sovietic în România a existat o polemică privitoare la viitorul Basarabiei. Reprezentanții de vază ai refugiaților basarabeni pledau pentru constituirea unei organizații a basarabenilor, capabilă să preia în viitor conducerea Provinciei. Părțile bune ale acestor propuneri au fost acceptate de către conducere antonesciană. În toiul luptelor pentru eliberarea Basarabiei de bolşevism viitoarea administrație civilo-militară a Provinciei era deja alcătuită, era instruită şi ştia clar ce trebuia să facă după reinstaurarea sa la

putere. O mare parte a administratorilor au alcătuit-o băştinaşii Provinciei, în primul rând acei ce corespundeau exigenţelor stabilite de Statul Român. Mareşalul Ion Antonescu a dorit să creeze în Basarabia un model nou de organizare administrativă a teritoriului, bazat pe o autonomie sporită. Iniţial Basarabia a fost condusă pe baza instrucţiunilor provizorii, elaborate de Împuternicitul lui Ion Antonescu în Provincia eliberată. Prin Decretul-Lege din 3 septembrie 1941 Basarabia devenea provincie având administraţie proprie, pusă sub directa conducere a Conducătorului României Ion Antonescu. Basarabia a fost recunoscută persoană juridică, având buget propriu. În fruntea administraţiei era Guvernatorul Basarabiei. Administraţia era formată din Directorate cu serviciile respective şi din Consiliul Provincial de coordonare şi îndrumare generală. Decretul-Lege nr. 790 reglementa funcţiile administratorilor civili ai Provinciei.

O verigă de cea mai mare importanţă în coordonarea acţiunilor Centrului şi autorităţilor de la Chişinău a fost Cabinetul civilo-militar pentru Basarabia, Bucovina şi Transnistria din cadrul Preşedinþiei Consiliului de Miniştri. Apreciind la justa valoare vasta activitate de normalizare a vieţii basarabenilor, desfăşurată de administraţia antonesciană, trebuie precizat că această activitate nu a fost lipsită şi de unele neajunsuri şi contradicţii interne, care constau mai ales în incongruenţa de împuterniciri ale unor subdiviziuni, în insuficienţa cadrelor sau, în unele cazuri, în slaba lor pregătire profesională. Un timp scurt s-a practicat trimiterea unor funcţionari în Basarabia în scop disciplinar, până când, la 27 august 1942, această practică s-a interzis categoric. În scurt timp, forţele româneşti de menţinere a ordinei au depistat şi neutralizat micile grupuri de terorişti lăsate de regimul comunist sovietic de ocupaţie în scopuri diversioniste.

Conducerea antonesciană s-a impus, în Basarabia, în primul rând, ca una anticomunistă. Forţele de la Interne din Basarabia, poliţia şi jandarmeria, au arestat persoane care au propagat ideologia comunistă, au servit slugarnic regimul bolşevic şi au denigrat tot ce era românesc. Organele poliţieneşti din Basarabia au identificat persoanele care au manifestat în public împotriva Statului Român, au adus prejudicii morale şi materiale românilor rămaşi sub stăpânirea comunistă, persecutându-i şi contribuind la deportarea şi executarea acestora, în urma denunţurilor făcute. De pildă, poliţia din Orhei a cercetat şi a înaintat Curţii Marţiale din Chişinău pe Agripina Surguci, de 36 de ani, care în timpul dictaturii comuniste de ocupaţie fusese cameristă la primăria din Orhei. Având legături de prietenie cu comunista Secară, vice-preşedinta Primăriei, i-a furnizat acesteia informaţii despre foştii funcţionari, între care şi primarul oraşului, Plăcintă. Ultimii, se înţelege, au fost deportaţi de către sovietici în Siberia. Regimul antonescian a curmat orice încercare de activitate sectară. Astfel, în comuna Verejeni, judeţul Soroca, a fost descoperită o organizaţie inochentistă, surprinsă tocmai în

timpul când membrii ei erau adunați pentru rugăciuni, în casa lui Chirică Ciumac. Au fost arestați 9 bărbați şi 13 femei, li s-au dresat acte şi au fost trimişi Curții Marțiale.

Administrația din Basarabia a reprimat orice manifestări ale legionarilor descoperiți în Provincie. Conform datelor poliției, în Basarabia Mişcarea Legionară îşi găsise sediul printre rândurile soldaților concentrați şi ale noilor funcționari, ce au fuseseră trimişi în Provincie. Astfel, sergentul rezervist Mihai Ungureanu, originar din comuna Lunca Banului, județul Fălciu, concentrat la plutonul de poliție al Legiunii Lăpuşna, a făcut propagandă legionară printre camarazii săi. Pentru aceasta şi pentru port ilegal de insigne i s-au dresat acte şi a fost trimis în fața Curții Marțiale din Chişinău. Un alt exemplu: Grigore Taranovschi, de 23 de ani, născut şi domiciliat în Chişinău, funcționar comercial, fiind în stare de ebrietate, a cântat imnul legionar "Sfântă tinerețe legionară". I s-au întocmit actele şi a fost trimis la Curtea Marțială din Chişinău.

Administrația antonesciană a făcut față tuturor problemelor legate de aprovizionarea populației cu produse alimentare, îmbrăcăminte, încălțăminte, lemne de foc şi de construcții, de cultivarea pământului şi realizarea producției agricole.

Bibliografie selectivă

- Arhiva Națională a Republicii Moldova, Chişinău, fond 706, inventar 1, dosar 9.
- Ion Antonescu*, Cariera militară. Scrisori inedite*,Bucureşti,1993.
- Idem, *Un A.B.C. al anticomunismului românesc,* I-II, texte selectate şi comentarii, studii şi note de Gh. Buzatu, Iaşi,1992-1999.
- Gh. Buzatu, *Românii în arhivele Kremlinului*,Bucureşti,1996.
- Idem, *România şi războiul mondial din 1939-1945*,Iaşi,1995.
- Idem, *România cu şi fără Antonescu. Documente, studii, relatări şi comentarii*, Iaşi,1991.
- Gh. Buzatu, Dana Beldiman, Eftimie Ardeleanu, *Mareşalul Antonescu în fața istoriei,* Craiova, 2002.
- Anatol Petrencu, *România şi Basarabia în anii celui de-al doilea război mondial,* Chişinău, 1999.
- Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948),* Bucureşti,1999.

DECIZIA DE TRECERE A NISTRULUI

KURT W. TREPTOW

Trecerea Nistrului de către trupele române în vara lui 1941, după eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord de sub ocupaţia sovietică, a fost un subiect controversat în istoriografia privind România şi al doilea război mondial. Mai mult, aceasta a fost de asemenea o foarte discutată problemă în interiorul României pe parcursul războiului. Motivele ce stau la baza acestei controverse derivă din faptul că poziţia României în războiul mondial este cel mai adesea văzută din perspectiva alianţei vestice; acest punct de vedere asupra poziţiei României în război şi interpretarea în funcţie de acesta a ţelurilor româneşti au influenţat atât pe istoricii cât şi pe politicienii români ai timpului care se opuneau trecerii Nistrului, ca Iuliu Maniu şi Constantin (Dinu) I.C. Brătianu. În această interpretare, relaţia României cu Germania este de o deosebită importanţă. Germania nazistă a iniţiat o ofensivă contra Uniunii Sovietice şi de aceea România, în calitate de co-participant la ofensiva germană, este văzută ca fiind egal vinovată de agresiune. O astfel de interpretare a evenimentelor este totuşi serios eronată. Cheia oricărei discuţii asupra deciziei lui Antonescu de a ordona trupelor române să treacă Nistrul trebuie căutată în relaţiile româno-sovietice din timpul perioadei precedente.

În întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale, relaţiile româno-sovietice au fost tensionate ca rezultat al unirii cu Regatul României în 1918 a Basarabiei, o provincie istorică ce fusese încorporată în Imperiul Rus la 1812. Uniunea Sovietică a refuzat să recunoască această unire şi perioada interbelică a fost dominată de eforturile diplomaţiei româneşti de a asigura garanţii internaţionale privind frontiera estică a ţării şi de încercările de a convinge pe sovietici să recunoască această unire. Această perioadă a relaţiilor româno-sovietice poate fi pe drept cuvânt numită, aşa cum istoricul român Valeriu Florin Dumitrescu a făcut-o, "Bătălia diplomatică pentru Basarabia"[1].

Odată cu creşterea importanţei Germaniei naziste ca putere revizionistă pe scena europeană în anii '30, preocupările privind securitatea frontierelor româneşti a crescut corespunzător. Uniunea Sovietică, ea însăşi o putere revizionistă, a început de asemenea să acţioneze pentru a-şi realiza

[1] V.F. Dobrinescu, *The Diplomatic Struggle over Bessarabia*, Iaşi, 1996.

ambiţiile teritoriale. Această coincidenţă de interese a condus la alianţa *de facto* între Germania nazistă şi Uniunea Sovietică în august 1939 prin semnarea pactului de neagresiune între cele două ţări. Pactul Molotov-Ribbentrop, după cum se cunoaşte, cuprindea de asemenea un protocol secret adiţional care sublinia interesele teritoriale ale fiecăreia dintre cele două puteri în estul Europei. Una din clauzele acestei înţelegeri se referea în mod special la interesele sovietice în Basarabia[2] Sovieticii au aşteptat apoi un moment favorabil pentru a acţiona. Aceasta s-a întâmplat după căderea Franţei în vara lui 1940. Pe data de 26 iunie 1940, Uniunea Sovietică a prezentat României o notă ultimativă cerând cedarea Basarabiei şi de asemenea a unei părţi din Bucovina de Nord. Ceea ce a provocat o fisură în relaţiile germano-sovietice, deoarece Bucovina nu fusese niciodată parte a Imperiului Rus şi nu a fost menţionată în protocolul secret adiţional care însoţea pactul Molotov-Ribbentrop. Dar Germania nu era încă pregătită să rupă relaţiile cu Uniunea Sovietică şi astfel nu a protestat. Fără sprijin din partea Marilor Puteri, România a evacuat cele două provincii şi trupele sovietice au început ocuparea Basarabiei şi Bucovinei de Nord. Guvernul român nu a recunoscut formal niciodată modificarea frontierei dintre România şi URSS, care a fost făcută sub ameninţarea forţei, precum nici Marile Puteri nu au făcut-o. Din punctul de vedere al dreptului internaţional, România a fost victima agresiunii sovietice în iunie 1940. Deoarece ceea ce prin dreptul internaţional era recunoscut ca teritoriu românesc era sub ocupaţia forţelor militare sovietice, exista, din toate punctele de vedere, o stare de război între România şi Uniunea Sovietică.

O privire asupra evenimentelor dintre vara anului 1940 şi cea a anului 1941 dezvăluie realitatea agresiunii sovietice împotriva României şi susţine afirmaţia că între cele două ţări exista o stare neoficială de război din momentul în care trupele sovietice au trecut Nistrul şi au ocupat Basarabia şi Bucovina de Nord. În răspunsul său la o scrisoare din 30 noiembrie 1941 a primului ministru britanic Winston Churchill, care cerea ca România să îşi retragă forţele la Nistru şi să înceteze toate ostilităţile împotriva Uniunii Sovietice, conducătorul român Ion Antonescu a evidenţiat natura conflictului româno-sovietic:

"În iunie 1940 România a fost victima agresiunii sovietice. Prin încălcarea reglementărilor care guvernau Liga Naţiunilor, a adevărului istoric şi a dreptului popoarelor la autodeterminare, precum şi a obligaţiilor din convenţiile internaţionale asumate oficial prin documentele diplomatice din 9 februarie 1929 şi 3 iulie 1933, armata sovietică a ocupat Basarabia,

[2]Textul acestui acord, inclusiv protocolul adiţional secret, poate fi găsit în Ion Alexandrescu, *A Short History of Bessarabia and Northern Bucovina*, Iaşi, 1994, pp. 76-79.

Bucovina şi Ţinutul Herţa. Mult mai grav decât aceasta, URSS este vinovată de violarea teritoriului naţional românesc şi de tentative de schimbare prin forţă a frontierelor recunoscute. Prin agresiunea sa împotriva României, URSS a încălcat toate actele de neutralitate, pactele de neagresiune şi convenţiile internaţionale pe care le-a semnat în perioada 1929-1940. URSS s-a folosit de prilejul unor situaţii internaţionale complexe şi dificile pentru a începe invazia şi a crea condiţii critice României; România a avut de ales între un colaps şi o anarhie totale sau o acceptare temporară a ultimatumului sovietic. După atingerea de către URSS prin agresiune a primelor obiective, provocările guvernului sovietic nu au încetat; acesta a manifestat o dorinţă constantă de a-şi realiza politica de expansiune şi invazie. Ca mărturie a celor de mai sus stau următoarele:

1) Ocuparea brutală a cinci insule pe Dunăre (Tătaru Mare, Dalerul Mare, Dalerul Mic, Maican şi Limba) în toamna anului 1940;

2) Incidente de frontieră zilnice şi încercări continue de a modifica prin forţă frontierele existente;

3) Imixtiunea ilegală în traficul pe Dunăre;

4) *Încercarea de a pătrunde prin forţă în apele româneşti din ianuarie 1941;*

5) Raiduri continue ale forţelor aeriene sovietice, câte 2-7 zboruri zilnic în perioada aprilie-iunie, cu toate protestele României, indicând pregătirea de acţiuni militare viitoare împotriva României;

6) O concentrare substanţială a forţelor militare la frontierele nordică şi sud-estică ale României, cu dislocări operative şi continue incidente provocate de unităţile de recunoaştere sovietice.

7) Încercările Comisarului de Externe Molotov de a submina securitatea României şi de a asigura viitoarea expansiune sovietică prin convenţii diplomatice cu state străine;

8) Sub ocupaţia sovietică, Basarabia şi Bucovina au fost supuse unui sistem de distrugere organizată zeci de mii de oameni au fost ucişi sau închişi, sute de mii de Români au fost deportaţi în Siberia…

Pusă în faţa acestei situaţii critice şi sub presiunea unei evidente ameninţări din partea numeroaselor divizii concentrate de-a lungul frontierei sale estice, România a început pe data de 22 iunie 1941 o acţiune militară pentru a proteja existenţa sa naţională împotriva agresiunii care o ameninţa şi a recupera teritoriile care i-au fost luate ilegal. Guvernul Regal Român a fost convins că această acţiune militară era singura cale de apărare împotriva vizibilei ameninţări sovietice, o nouă agresiune sovietică fiind iminentă, după cum cele mai multe constatări obiective şi imparţiale pot confirma. România nu a întreprins un act de agresiune. Acţiunea militară a României este un act legitim de autoapărare în faţa agresiunii sovietice începută în vara anului 1940 şi care a continuat după aceea.

Operaţiunile militare de curăţire a frontierelor şi de eliminare a cartierului general militar sovietic de la Odessa, care, la numai 45 km de râul Nistru, a constituit o constantă ameninţare pentru teritoriul românesc şi rezervele de petrol, au fost acţiuni militare într-un război născut din agresiunea sovietică şi pe care România a trebuit să le întreprindă pentru a asigura pacea în interiorul frontierelor sale"[3].

După ce trupele româneşti au traversat râul Nistru, opoziţia democratică din ţară condusă de Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu a protestat împotriva trimiterii trupelor române la est de Nistru, argumentând că scopul războiului a fost recuperarea teritoriilor româneşti şi, acest lucru fiind realizat, războiul trebuia oprit.

Motivele pe care se bazau protestele lor constau din propria lor percepţie asupra relaţiilor Marilor Puteri şi poziţiile lor pro-vestice chiar dacă acestea erau în detrimentul intereselor naţionale româneşti. A fost decizia lui Antonescu de a trece râul Nistru un act de agresiune, aşa cum aceşti politicieni şi mulţi istorici insistă? La această întrebare se poate răspunde prin examinarea motivelor pentru care Antonescu a continuat războiul, care, aşa cum noi am afirmat, din punctul românesc de vedere şi în lumina relaţiilor româno-sovietice, a fost de fapt un război început prin agresiunea sovietică împotriva României.

Antonescu a ordonat trupelor româneşti să treacă Nistrul din mai multe motive. Primul dintre ele era acela că nici un război nu poate fi încheiat fără o anumită înţelegere oficială de încheiere a ostilităţilor şi stabilirea noului *status quo* realizat. Deoarece Uniunea Sovietică nu dorea să recunoască drepturile României asupra Basarabiei şi Bucovinei de Nord, Antonescu nu putea să înceteze războiul unilateral. El trebuia să facă tot posibilul pentru a continua acţiunile militare până ce sovieticii ar fi fost forţaţi să capituleze sau să cadă de acord să recunoască graniţele din iunie 1940 dintre cele două ţări. Apoi, cum s-a arătat în documentul mai înainte reţinut, bazele militare sovietice din Odessa şi Crimeea au constituit o continuă ameninţare pentru România şi trebuia să fie eliminate deoarece loviturile aeriene sovietice împotriva României erau continuu lansate de acolo. Astfel, necesităţile militare au obligat trupele româneşti să continue războiul dincolo de Nistru. După cum însuşi Antonescu a replicat când Dinu Brătianu a sugerat să înceteze războiul dincolo de Nistru:

"Numai un diletant în probleme de comandă militară poate sugera un astfel de lucru".

El a reamintit de asemenea lui Brătianu că tatăl acestuia nu a ezitat să trimită trupele româneşti dincolo de Dunăre în timpul Războiului de Independenţă când acest lucru i-a fost cerut de ruşi.

[3] *Ibidem,* pp. 48-51.

Alt motiv al deciziei lui Antonescu de a trece Nistrul, dar cel mai puțin important dintre acestea, era că Antonescu nu voia ca pe această cale germanii să compenseze România pentru pierderea Transilvaniei de nord prin dictatul de la Viena. În discuțiile sale cu Hitler, el a insistat totdeauna cu privire la repararea injustiției dictatului de la 30 August 1940.

În plus față de punctul lor de vedere pro-vestic asupra războiului, unul din motivele pentru care decizia lui Antonescu de a trece Nistrul a fost văzută ca un act de agresiune de unii istorici este confuzia privind administrația românească a teritoriului de dincolo de Nistru, cunoscut ca Transnistria. Numeroşi autori afirmă că România avea ambiții teritoriale în est şi a anexat Transnistria după ce trupele româneşti au trecut fluviul. Un caz tipic este recentul *Historical Atlas of East Central Europe* al lui Paul Robert Magocsi în care atât hărțile cât şi textul arată că România a anexat teritoriul dintre râurile Bug şi Nistru în timpul celui de-al doilea război mondial.

Toate hărțile arată teritoriul Transnistriei ca fiind complet integrat între granițele statului român din 1941 până în 1944. Autorul afirmă:

"La sfârşitul lui iulie 1941, românii au recâştigat Bucovina de Nord şi Basarabia (pierdute de sovietici în anul precedent) şi în octombrie ei *au anexat* un nou teritoriu dincolo de Nipru (confundat de autor cu Nistrul în acest pasaj) pe care l-au numit Transnistria" (pag. 155).

Aceasta este o greşeală mult prea des repetată de cei nefamiliarizați cu sursele documentare ale acestei perioade. De fapt, România, sub conducerea Mareşalului Antonescu, nu a anexat niciodată Transnistria. Din contra, statul român a refuzat acest lucru în pofida încurajărilor naziştilor. În timp ce este adevărat că România a administrat această provincie în timpul ocupației între 1941 şi 1944, guvernul român a refuzat categoric să încorporeze teritoriile care nu au fost în interiorul a ceea ce se considera a fi granițele istorice ale țării – acelea din perioada dintre 1918 şi 1940. Acest lucru se confirmă iarăşi şi iarăşi în sursele arhivistice româneşti şi străine. De exemplu, un Raport de Analiză al Biroului Statelor Unite pentru Cercetarea Serviciilor Strategice din 17 decembrie 1943 (#1 518) afirmă clar:

"Consimțind să administreze provincia, Antonescu a rezistat tuturor sugestiilor ca aceasta să fie anexată României, deşi propaganda oficială a făcut mult caz de faptul că mai multe sute de mii de locuitori dintre cei două milioane şi jumătate ai Transnistriei sunt de origine românească. Eforturile germanilor de persuadare a aliatului lor refractar în vederea acceptării acestui dar drept compensație pentru pierderea nordului Transilvaniei au eşuat complet".

Dacă se analizează situația României în timpul celui de-al doilea război mondial în contextul relațiilor româno-sovietice, şi nu dintr-o perspectivă pro-vestică, decizia lui Antonescu de a trece Nistrul devine mult

mai puțin controversată şi poate fi văzută ca o necesitate militară izvorând din necesitatea legitimă de autoapărare în fața unui inamic agresiv. Aşa după cum Larry L. Watts a arătat nu demult:

"Ipocrizia menținerii ideii că statele mici nu au drept la autoapărare poate fi utilă Marilor Puteri Aliate în raporturile cu agresorul statelor mici, dar nu îşi are locul în istoriografia serioasă sau în ştiințele politice"[4].

[4] Larry L. Watts, *Incompatible Alliances: Small States of Central Europe during World War II,* in *Romanian Civilization*, V:1, p.46.

ODESSA 1941

OCTAVIAN BURCIN

De ce au ajuns românii la Odessa în anul 1941?

Prezența Armatei Române la Odessa, în Campania anului 1941, a provocat o anumită controversă în istoriografia post-decembristă. Dezbaterea, alimentată de câteva lucrări şi luări de poziție în mass-media, a fost, de cele mai multe ori, orchestrată de cercuri politice "democratice" care încearcă să-şi desolidarizeze "înaintaşii" de inițiativele Mareşalului din anii războiului. Trecerea în revistă a diverselor puncte de vedere exprimate nu face însă obiectul acestui studiu, fie şi pentru că ele nu pornesc de la obligația profesională a istoricului de a reconstitui, cu câtă obiectivitate poate el să aibă, faptele trecutului. Din această cauză, suntem de părere că este mult mai benefic să prezentăm cititorului argumentația Mareşalului, autoritatea superioară politică şi militară în stat, la acea vreme.

Interogat, la 6 mai 1946 în simulacrul de proces intentat de "Tribunalul Poporului", de ce trupele române au înaintat în interiorul URSS până la Stalingrad, Mareşalul Ion Antonescu argumenta: "*Acțiunile militare de la est de Nistru nu trebuiau reglementate printr-o înțelegere politică cu cel de-al III-lea Reich, deoarece România nu intenționa să-şi extindă teritoriul spre Răsărit. Totuşi, Transnistria, cu portul Odessa (unde în mai multe rânduri se concentraseră forțe sovietice de invadare a litoralului românesc) urma să fie ținută sub administrație românească până la sfârşitul conflictului, ca un fel de gaj diplomatic. La pace, răspunsul nostru va depinde de situațiunea politică în care se va găsi statul rus*". Statul rus, oricum, nu avea nici un drept legitim asupra acestei provincii, locuită majoritar de ucrainieni şi români. Statul sovietic, la rândul lui, nu s-a sfiit în 1944-1945 să folosească Ardealul de Nord ca un "gaj" pentru a-i obliga pe români să abandoneze Basarabia şi Bucovina de Nord şi să accepte, fără rezistență, instalarea regimului comunizant al lui Petru Groza. Iată, deci, suficiente probe ca, în materie de relații între state şi popoare, dreptul internațional nu face altceva decât să consacre raporturile de forță, de ieri, de astăzi, şi mâine...

Pe de altă parte, în anii războiului şi mai apoi numeroşi oameni politici au încercat să se distanțeze față de continuarea operațiilor militare

dincolo de linia Nistrului. Iuliu Maniu şi Constantin (D.) I.C. Brătianu au invocat la "procesul" din 1946 atitudinea lor de respingere fermă a depăşirii "*liniei Nistrului*", afirmând, între altele, că şi Puterile Occidentale toleraseră acțiunea românească numai până la această margine de țară, recunoscută în actele Păcii de le Versailles, şi brutal călcată în picioare de Armata Roşie în iunie 1940.

Totuşi, ne întrebăm, din punctul de vedere sovietic, punct de vedere însuşit până la urmă şi de anglo-americani, care era diferența dintre "*agresiunea săvârşită de România*" prin depăşirea liniei Prutului şi agresiunea înregistrată odată cu trecerea Nistrului? Părerea noastră este că atât Ion Antonescu, cât şi Iuliu Maniu şi Dinu Brătianu judecau evoluțiile politico-militare din 1941 după criterii din 1917-1919, neînțelegând că sistemul de la Versailles, ca sistem de care depindea existența juridică a frontierelor României Mari, încetase practic să mai funcționeze din martie 1938 – martie 1939.

Din punct de vedere militar, argumentația Mareşalului nu este cu nimic mai lipsită de logică decât cea oferită de sovietici în 1944, când au ocupat România, inclusiv capitala țării şi nu un oraş de provincie precum Odessa, sub pretextul necesităților de ordin strategic, adică din nevoia de a distruge armata germană oriunde acționa ea. Prin urmare, explicația oferită de Ion Antonescu, la 6 mai 1946, pentru depăşirea liniei Nistrului şi declanşarea ofensivei pe direcția Odessa stă perfect în picioare: "*Când o țară se angajează într-un război, armata acestei țări trebuie să meargă până în fundul pământului pentru ca să distrugă forțele inamice, să câştige războiul... Şi răspunsul cel mai bun care vi-l dau este că, atunci când s-a intrat în a doua fază a războiului, pentru cucerirea Transilvaniei de Nord, Ardealului de Nord, armatele române nu s-au oprit la frontieră, au mers până în inima Europei*".

Cu prilejul aceluiaşi interogatoriu, tot mărturia Conducătorului statului permite cercetătorului onest să pătrundă şi mai adânc în mecanismele adoptării deciziei militare de prelungire a acțiunilor noastre armate spre Bug: "*Noi n-am intrat în Transnistria dintr-o dată, n-am fost decişi la începutul războiului... Nistrul l-am trecut forțat... N-am mobilizat armata decât când a venit incidentul foarte grav de la Odessa, când rezistența pe care am întâlnit-o acolo era aşa de mare, încât trei divizii pe care le destinasem la început ca să opereze erau în neputință să înainteze. Eram angajat şi ca onoare, şi ca soldat, şi ca interes operativ ... şi am trecut la mobilizarea totală. Deci eu n-am mobilizat total decât pentru Odessa şi, imediat ce s-a terminat Odessa, am demobilizat armata*".

Ion Antonescu gândea, conducea şi acționa în 1941, inclusiv la Odessa, sub puterea hipnotică a iluziei "războiului paralel" pe care România îl purta alături de Germania împotriva U.R.S.S. Omul care trăia în Istorie şi

pentru Istorie, credea sincer că Istoria se repetă în fond, că se puteau reedita evenimentele unice din 1917-1919 când Germania a scos Rusia din război, salvând România favorizând unirea Basarabiei cu țara, iar Aliații Occidentali au îngenuncheat Germania. Pentru Mareşal, acțiunea din Transnistria era un fel de reeditare a campaniei din 1919, când pentru a obține recunoaşterea din partea Marilor Puteri a dreptului legitim al României asupra Transilvaniei a fost necesară zdrobirea armatei roşii ungare şi ocuparea Budapestei. I se poate reproşa la modul serios lui Ion Antonescu faptul că era conştient de necesitatea susținerii drepturilor naționale şi prin mijloace de forță? Nici un analist rezonabil nu o poate face… dar probabil nu toți o pot declara "pe față"...

Lupta pentru dezrobirea Basarabiei şi Bucovinei de Nord se încheia la Odessa

Acțiunile de luptă desfăşurate de armata română în toamna anului 1941, la Odessa, se pot plasa între marile bătălii ale celei de-a doua conflagrații mondiale. Este esențial faptul că acestea au fost concepute şi conduse în exclusivitate de instanțele naționale militare superioare şi executate de forțele proprii, fără aproape nici un ajutor extern, împotriva unui inamic cu o capacitate militară deosebită. Pe plan politic, această bătălie a plasat România pe poziția de a doua forță a Axei pe Frontul de Est, contribuind la acceptarea necondiționată de către Puterile Axei a revenirii Basarabiei şi Bucovinei de Nord la Patria Mamă.

La 27 iulie 1941, Führerul îi adresa lui Ion Antonescu felicitări "*din toată inima*" pentru succesele dobândite în luptele din Basarabia. În virtutea comportării meritorii a comandamentului şi trupelor române, el îi propunea să preia controlul teritoriului dintre Nistru şi Bug, în ciuda opoziției lui Göring şi a lui Rosenberg, punându-i în subordine şi Corpul 54 Armată german. Ion Antonescu îi confirma Führerului, în ziua de 30 iulie, că va "*merge până la capăt în acțiunea ce am pornit la Răsărit*" şi că accepta misiunea oferită.

La Berdicev, în ziua de 6 august, Hitler şi Antonescu au discutat detaliile cooperării militare româno-germane până la Bug şi au analizat perspectivele războiului, cu precădere la flancul sudic al frontului. Mulțumindu-i Führerului pentru cuvintele de apreciere la adresa oştirii române, Antonescu îşi manifestă voința de a susține activ Axa în Răsărit, în primul rând din motive naționale. El a mărturit lui Hitler că pregătise un proiect propriu de operații împotriva porturilor militare şi zonelor strategice de pe litoralul Mării Negre – Odessa, Sevastopol, nordul Caucazului – ce constituiseră, în trecutul îndepărtat şi apropiat, amenințări teribile la adresa independenței şi integrității României şi factori de instabilitate în regiune.

Suntem pe deplin edificați că el a avut o politică proprie în Marea Neagră, pe linia tradițională a marilor săi înaintaşi şi că această politică l-a determinat să depăşească Nistrul, după cum a provocat şi o politică, la fel de tradițională, în Balcani şi Europa Centrală.

Lăsând în spate Nistrul, cucerind Odessa şi izgonindu-i pe ruşi din Crimeea şi Caucaz – îi explica Antonescu lui Hitler –, România va fi pusă definitiv la adăpost de viitoarele agresiuni terestre şi atacuri aeriene venite din partea Rusiei. Din acest motiv, şi numai din acest scop politic, s-a continuat Războiul din Est: ca să împingă cât mai departe Rusia de gurile Nistrului şi Dunării.

"Bătălia pentru Odessa" – cea mai importantă operație a armatei române pe Frontul de Est (ne referim la operațiile concepute şi executate prin forțe exclusiv proprii) – s-a desfăşurat pe un fundal istoric restrâns, de această dată, la cadrul european, marcat de două evenimente cu efecte deosebite: a) accelerarea pătrunderii strategice a forțelor Axei la est de Nipru, în Crimeea şi Caucazul de Nord; b) definitivarea acordurilor româno-germane cu privirea la cooperarea politico-militară româno-germană în U.R.S.S.

La începutul lunii august 1941, forțele Axei (aproape numai cele germane) desfăşurau bătălii ofensive, înaintând energic pe întreg frontul de est. după străpungerea "Liniei Stalin" şi debuşarea la est de Nistru şi Nipru, ultimele poziții de rezistență strategică ale Sovietelor căzuseră, până la Don. La 14 august 1941, trupele române încercuiau pe uscat Odessa. În ziua de 21 august, Hitler a emis directiva strategică pentru "marea bătălie" de la est de Kiev, ce conținea ordinul expres de ocupare a Crimeii. Aproape o lună mai târziu, la 23 septembrie 1941, marile unități germane luau cu asalt pozițiile Armatei Roşii din Istmul Perekop; forțele române din Armata 3 au fost introduse în luptă în zona Melitopol (fiind contraatacate de mari unități din Armatele 9 şi 18 sovietice). În preajma lui 2 octombrie 1941 trupele sovietice au trecut la apărare. La mijlocul lunii noiembrie 1941, Crimeea a cedat.

Operațiile ofensive româno-germane în Crimeea au avut efectul unor acțiuni "indirecte", obligând garnizoana Odessei să se apere tot mai greu, având comunicațiile periclitate. Totodată, blocarea a 80 – 100 000 trupe sovietice la Odessa a uşurat soarta forțelor aliate din Crimeea. În cele din urmă, Sovietele au pierdut ambele obiective sub presiunea românilor la Odessa şi a germanilor şi a românilor în Crimeea. Suntem în prezența unui raport militar pe care Germania nu putea să-l ignore ca argument pentru a recunoaşte României o poziție politică aparte în războiul ei ciudat de coaliție.

Relațiile politice şi politico-strategice româno-germane şi-au exercitat, la rândul lor, influențe notabile asupra "Bătăliei Odessei". În optica

Comandamentului Român de Căpetenie[1], personal a Mareşalului Antonescu, ofensiva de la Odessa trebuia: să finalizeze campania de eliberare a Basarabiei şi Bucovinei de Nord; să elimine o ameninţare la adresa Basarabiei; să pună la dispoziţie o bază navală pentru eliminarea prezenţei ruse în Marea Neagră; să "convingă" partea germană că armata română era un aliat credibil; să obţină pentru ţară, prin efort militar, o poziţie favorabilă în negocierile politice şi de comandament dintre România şi cel de-al treilea Reich, în august – septembrie 1941. Rezultatele politice, o subliniem anticipat, au fost poate mai mari decât performanţele militare, fără a se putea nega totuşi dependenţa celor dintâi de ultimele. Iată câteva dovezi. Istoricul german Andreas Hillgruber notează, de exemplu, în lucrarea sa de referinţă *Relaţiile româno-germane 1938-1944*, că Adolf Hitler, încă de la începutul lunii august 1941, îşi modificase părerea asupra "*valorii combative*" a României, considerând-o ca partener "*serios*". Prin urmare, el nu punea nici o condiţie pentru "*recuperarea*" Basarabiei şi Bucovinei de Nord şi favorizează luarea sub control românesc a Transnistriei, considerată de Ion Antonescu, "*moneda de schimb*" în tratativele cu Germania, Uniunea Sovietică sau anglo-americanii.

În plus, după întâlnirea din 6 august 1941 dintre Hitler şi Antonescu sfera de competenţă militară şi administrativ-militară a României se extindea spre Gurile Niprului, ajutorul Mareşalului fiind solicitat şi la est de Nipru. Reichul considera România un partener, este adevărat de rangul doi, în bazinul Mării Negre şi Balcani, după cum rezervase şi Italiei o poziţie întrucâtva asemănătoare. "*Dintre toţi aliaţii noştri, Antonescu este acela care are cea mai atotcuprinzătoare viziune* – recunoştea Hitler. *Este o reală personalitate şi cel mai mult a realizat că acest război dă României şanse de a deveni predominantă în Balcani*". Încrederea Berlinului se cerea confirmată pe câmpul de luptă.

Reamintind faptul că atacurile generale asupra Odessei dintre 18 august şi 23 August septembrie 1941 au fost concomitente cu definitivarea negocierilor de cooperare româno-germane la est de Nistru, se va observa de ce partea română a "forţat nota" la Odessa.

Odessa – obiectiv inexpugnabil?

"Operaţia Odessa", ca mare bătălie a celui de-al doilea război mondial, se caracterizează prin câteva trăsături distincte: este o confruntare de nivel operativ-strategic desfăşurată aproape în exclusivitate între trupele române şi cele sovietice; este unul dintre puţinele asedii (incomplete) ale unui oraş-port la Marea Neagră, angajat împotriva unui inamic ce deţinea

[1] Vezi, mai jos, relatarile lui Ion Pantazi.

superioritatea maritimă. Importanța operației militare – cea dintâi executată de armata română modernă – este pusă în evidență, în primul rând, de caracteristicile terenului, dispunerea şi intențiile forțelor adverse, tăria obiectivului vizat.

Odessa era cel de-al doilea oraş al Ucrainei, al cincilea ca mărime din U.R.S.S., cu o populație de peste 600 000 locuitori (în 1939). Situat pe un platou la 47 m deasupra nivelului Mării Negre, avea o lungime de 10 km şi era plasat în apropierea unui golf, propice amenajării portului civil şi militar. Localitatea fusese construită după un plan geometric, cu străzi lungi şi bine pavate, centrul fiind situat între port şi gara principală. În partea de nord se găsea "oraşul satelit" Peresâp. Totodată, teritoriul Odessei era "acoperit" de la est, la nord şi vest de lacurile Adjalâk, Kujalnâk, Limanul Hagibei, Limanul Suhoi, obstacole serioase în fața infanteriei.

Odessa prezenta o însemnătate remarcabilă ca nod de comunicație la flancul sudic al Frontului de Est. Căi ferate o legau de Kiev, Harkov, Chişinău, Ovidiopol; şoseaua Chişinău – Tiraspol – Odessa – Nicolaev – Herson făcea legătura cu nordul Crimeii. Portul se situa pe primul loc în sudul U.R.S.S., după Sevastopol. Aici se instalase şi o redutabilă flotă maritimă, practic era cea mai eficientă bază înaintată a Flotei sovietice din Marea Neagră, dispusă cu grosul la Sevastopol. Din acest motiv, Odessa cu porturile şi aerodromurile sale constituia o amenințare permanentă la adresa României. Oraşul – citadelă se găsea la numai 150 km de gurile Dunării, la 300 km de Constanța şi la 400 km de zona petrolieră din Valea Prahovei. Aviația sovietică de bombardament putea, deci, lovi puncte strategice de pe teritoriul țării noastre şi, de asemenea, era în măsură să creeze disfuncționalități majore forțelor Axei plasate la flancul sudic al Frontului de Est.

"*În Transnistria, la Odessa şi în Crimeea se găseau bazele marinei şi aviației ruseşti* – evidența Mareşalul Ion Antonescu în 1943. *Dacă aceste baze rămâneau în mâinile ruşilor, în aceşti doi ani de război, oraşele şi teritoriile noastre ar fi fost în continuu bombardate, iar coastele amenințate de o debarcare. Nu este nevoie să fii mare strateg şi genial om politic pentru a-ți da seama de acest aspect al problemei noastre militare, economice şi politice la Est. Este nevoie să te uiți pe o hartă şi să fii om de bun simț şi cu o elementară judecată, însă de bună credință*".

Aceste considerente, desigur prezentate sumar, au determinat atât Comandamentul Român, cât şi pe cel sovietic să se preocupe în mod special de obiectivul militar Odessa. Partea sovietică, în condițiile retragerii majorității trupelor pe cursul inferior al Niprului, a decis să transforme Odessa într-un centru puternic de rezistență în spatele dispozitivului Axei.

Apărarea era organizată atât pe uscat, cât şi pe mare şi în aer. Comandamentul Sovietic a optat pentru o apărare terestră adânc eşalonată,

structurată pe trei linii defensive cu lucrări de campanie dezvoltate (tranşee, şanţuri antitanc, reţele de sârmă, cazemate din lemn şi pământ adăposturi pentru personal), totalizând 240 km.

Câteva concluzii reieşite din analiza terenului: forţele române erau separate în trei compartimente, limanurile Suhoi-Hagibei, limanurile Hagibei-Kujalnâk, limanul Kujalnâk-Marea Neagră, fără linii de rocadă, spre deosebire de inamic; inamicul deţinea supremaţia aeriană şi navală, iar terenul deschis dintre limanurile Suhoi şi Hagibei fusese puternic fortificat de front şi în adâncime. Înaltul Comandament Român nu cunoştea cu exactitate traseul poziţiilor de rezistenţă.

Deşi nu deţinem încă toate datele asupra trupelor sovietice, totuşi, din cele investigate (documente de arhivă româneşti şi lucrări monografice sovietice) reiese faptul că Înaltul Comandament Sovietic a destinat importante forţe şi mijloace pentru apărarea Odessei. De asemenea, trebuie precizat că în perioada acţiunilor militare de apărare a Odessei cu ajutorul flotei navale s-au adus întăriri, rulându-se în cele două luni circa 150 000 militari.

Concepţia Înaltului Comandament Român în cursul Operaţiei Odessa, reconstituită pe baza documentelor, a evoluat astfel: într-o primă etapă, între 8 şi 24 august 1941, s-a încercat cucerirea "din mişcare" a obiectivului vizat; ulterior, accentul s-a pus pe străpungerea Liniei principale de rezistenţă, între 23 august şi 23 septembrie; după 23 septembrie s-a trecut la asediul propriu-zis.

Directiva operativă nr. 31 din 8 august a Marelui Cartier General preconiza: Armata 4 are misiunea "*de a urmări şi bate definitiv inamicul între Nistrul inferior şi Limanul Tiligulski*", la vărsarea Bugului şi de a pune stăpânire "*cât mai repede*" pe Odessa. În conformitate cu acest document, Comandamentului Armatei a 4-a i se indica să cucerească din mişcare Odessa.

La Odessa "s-a scris cea mai glorioasă pagină a istoriei militare româneşti în războiul mondial"

"Bătălia pentru Odessa" s-a încheiat în a doua jumătate a lunii octombrie 1941. Odată cu aceasta a încetat, în linii mari, şi **Campania anului 1941**.

Pentru perioada 22 iunie 1941 – 1 ianuarie 1942, după statistica Marelui Cartier General, România a mobilizat şi întrebuinţat pe Frontul de Est: 418 760 oameni în Basarabia şi Bucovina de Nord, 426 440 în Transnistria şi la Odessa, 78 240 în Crimeea, 75 040 la Marea Azov, 64 120 la Harkov. La Odessa inamicul ne-a distrus 58 de avioane, 19 care de luptă, 90 de tunuri, 115 aruncătoare de mine, 956 puşti mitralieră, 336 mitraliere, 10 250 arme

infanterie. Germanii au introdus în bătălia Odessei 7 baterii artilerie grea (din care 4 de coastă), 2 batalioane de asalt, 1 escadrilă bombardament. În această sângeroasă înfruntare, Armata Română a lăsat pe câmpul de luptă 875 ofițeri, 308 subofițeri, 16 708 trupă morți, 2 470 ofițeri, 1 035 subofițeri, 59 775 trupă răniți, 90 ofițeri, 42 subofițeri, 8 717 trupă dispăruți (28,50% din total ofițeri, 14,6% din subofițeri, 26,76% din trupă); aşadar, la Odessa au fost scoşi din luptă 3 435 ofițeri, 1 385 subofițeri, 85 200 trupă (morți, răniți, dispăruți). Sovieticii s-au apărat inițial cu 2 divizii infanterie, 2 regimente N.K.V.D, 2 regimente marină, formațiuni independente; în august – septembrie au primit întăriri 1 divizie infanterie, 1 divizie cavalerie, 1 divizie apărare fortificații, 2 regimente marină, aproximativ 8 divizii plus formațiuni şi unități independente, la care trebuie adăugate aviația antiaeriană şi flota din Marea Neagră.

La sfârşitul bătăliei de la Odessa, cele două comandamente de armată române au fost scoase din operații: la 1 noiembrie 1941, Armata 4 a fost readusă în țară, la Iaşi, şi demobilizată, iar la 4 noiembrie Armata 3 a primit misiunea de a face siguranța teritoriului dintre Nistru şi Nipru, fiind deplasată inițial la Nicolaev şi ulterior la Tiraspol. Pentru siguranța teritoriului dintre Nistru şi Bug au fost destinate Corpurile 2 şi 6 armată din compunerea Armatei a 3-a, totalizând 6 divizii infanterie, 1 brigadă fortificații şi 2 cavalerie. Unitățile din Crimeea (2 brigăzi de munte şi 1 cavalerie), împreună cu brigăzile 5 şi 6 cavalerie şi Comandamentul Armatei 3 au rămas în subordinea Armatei 11 germane. După revenirea în țară a majorității Armatei, la sfârşitul anului se mai aflau la est de Nipru aproape 180 000 militari români, din care erau angajați în acțiuni militare 52 243, restul fiind folosiți pentru paza şi supravegherea teritoriului dintre Nistru şi Bug şi a litoralului pontic.

Armata a 4-a înregistrat în cursul acțiunilor desfăşurate între 8 august şi 16 octombrie 1941, pierderi grele cifrate la 17 729 morți, 63 345 răniți şi 11 471 dispăruți. Îngrijorat de "hemoragia de sânge" de la Armata a 4-a în "bătălia Odessei", Marele Stat Major a întreprins o vastă anchetă pentru stabilirea cauzelor, în toate unitățile şi marile unități şi a elaborat un set de propuneri pentru eliminarea lor în acțiunile viitoare.

Sovieticii au avut la rândul lor pierderi foarte grele. Între 2 iulie şi 6 octombrie, românii au luat 60 000 prizonieri şi încă 6 000 la 15-16 octombrie; lor trebuie să li se adauge de trei ori mai mulți morți şi răniți (160-180 000 oameni).

Odessa – memoria unei istorii uitate

Bătălia pentru Odessa – ca moment culminant al Campaniei anului 1941 – a fost intens mediatizată atât în țară cât şi peste hotare. Cu toate erorile, pe care nu am încercat să le trecem sub tăcere, Odessa constituie, fără îndoială, un test foarte dur trecut de Oştire, atât din punct de vedere militar cât şi din punct de vedere psihologic. Este singura operație concepută şi condusă independent de români în timpul celui de-al doilea război mondial. De asemenea, Odessa se prezintă ca una din cele mai mari operații de asediu a secolului XX. Din punct de vedere psihologic, mai ales, liderii de la Bucureşti s-au străduit, desigur, cu exagerările de rigoare, să prezinte oficial această victorie într-o lumină foarte favorabilă; demersul era justificat în principal de atmosfera acelor ani, de umilirea Armatei şi Națiunii prin cedările teritoriale din 1940.

Pe de altă parte, Mareşalul Ion Antonescu se străduia să trimită mesaje semnificative aliaților şi adversarilor României. În fapt, pentru toți trebuia să fie clar, şi mesajul este de certă actualitate în epoca noastră, că **România, prin poziția sa geostrategică, potențial uman şi material, este şi va rămâne un factor important în desfăşurarea evenimentelor politice, militare, economice şi de altă natură în sud-estul Europei**.

ACTUL DE CULTURĂ ÎN VIZIUNEA LUI ANTONESCU

"Viața unui neam se îndrumează prin
forța culturii şi prin disciplina muncii"
(Ion Antonescu, 9 mai 1941)

VIRGILIU Z. TEODORESCU

Parcurgerea documentelor din deceniile 4 şi 5 ale secolului al XX-lea oferă posibilitatea ca, din noianul de probleme care erau în atenția factorilor decizionali, să desprinzi şi cele care fac referință la actul cultural la care reacțiile conducătorilor au fost deseori salutare. Facilitând promovarea unor manifestări care, prin amploare, au calitatea de a defini receptivitatea şi înțelegerea spre un asemenea domeniu în condițiile în care toate resursele materiale erau solicitate de evenimentele militare, s-a manifestat, de fapt, voința de a înscrie România pe drumul care să-i asigure participarea la completarea patrimoniului cultural național şi universal. Recurgem la câteva mărturii păstrate la Arhivele Naționale în cadrul Arhivelor Istorice Centrale constituite în fondul Preşedinția Consiliului de Miniştri.

Preluarea puterii de către generalul Ion Antonescu în calitate de Conducător al Statului şi preşedinte al Consiliului de Miniştri la părăsirea tronului României de către regele Carol al II-lea, a impus o reorganizare care a condus la crearea "Cabinetului Militar" compartiment care, prin denumire, urma să aibă în atenție problemele militare. Situațiile cu care s-a confruntat din primele zile de coabitare cu regimul legionar până la înlăturarea acestora, situațiile interne şi externe au condus la încredințarea rezolvărilor unor diverse probleme, inclusiv cele culturale, solicitându-le colaboratorilor militari o optimă rezolvare în conformitate cu rezoluțiile care exprimă atenta lectură şi analiză a fiecărei probleme generată de hârtiile primite spre luare la cunoştință. Astfel că dosarele create sunt, în mare măsură, oglinda celor care reținea atenția Conducătorului Statului. Fie că sunt memorii, scrisori, note informative, invitații pentru participări la solemnități, toate au reținut atenția acestuia. Sublinierile, adnotările marginale, rezoluțiile dovedesc că cele ce îi erau prezentate le citea cu multă atenție, ajungând la redactarea unor pertinente formulări care deveneau pentru colaboratori jaloanele coordonatoare ale soluționării problemei în cauză.

În dosare se găsesc uneori şi mărturii ale anilor anteriori reflectând preocupările lui Ion Antonescu pentru evocarea unor personalităţi predilect militare sau evenimente care au condus la momentele premergătoare celui de al doilea război mondial. In acest sens dosarul 174 din 1943 este purtător[1] al etapelor de elaborare ale unor articole pe care generalul Ion Antonescu le-a încredinţat presei timpului. Un exemplu de acribie în definirea unei asemenea personalităţi îl constituie ciornele dactilografiate, cu intervenţii manuscrise ale articolului *In memoriam (Berthelot[2]),* publicat în coloanele

[1] Arhivele Naţionale, Direcţia Arhivelor Istorice Centrale, Bucureşti, (în continuare, A.N. – D.A.I.C.), fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri - Cabinetul Militar, inv. 764, dosarul 174, f. 18-23 (textul dactilografiat definitivat pentru tipar) precedat şi urmat de filele care redau evoluţia redactării, manuscrisul, intervenţiile pe paginile acestuia şi a celor dactilografiate.

[2] Henri Mathias Berthelot (7 decembrie 1861, Fleurs – Loire, Franţa – 21 ianuarie 1931, Paris) studii şi carieră militară, în primii ani ai războiului /1914-1916/ a îndeplinit misiuni la Marele Stat Major în calitate de general ca în toamna anului 1916 să fie trimis în România conducând Misiunea Militară Franceză, având calitatea de consilier tehnic în Marele Cartier General al Armatei Române unde a avut preţioase contribuţii la reorganizarea, dotarea şi instruirea oştirii care, în condiţiile anului 1917, atât în acţiunile ofensive cât şi în cele defensive, a demonstrat modul cum şi-a însuşit cele preconizate de el. Prin modul de comportare a câştigat repede simpatia atât a comandanţilor cât şi a trupelor. Analiza pe care a întreprins-o l-a ajutat, ca în foarte scurt timp, să înţeleagă de unde proveneau majoritatea defecţiunilor de pe frontul de răsărit în campania anului 1916. El a sesizat lipsa de loialitate a "aliatului" rus care prefera să fie, cu mici excepţii, în expectativă fără să-şi asume responsabilităţile ce-i reveneau conform celor stipulate de tratatele semnate cu România. Defecţiunile intervenite după revoluţiile din Rusia au determinat o nouă situaţie pentru România nevoită să ajungă la tratativele cu inamicul fapt care a impus misiunii să părăsească Moldova. In toamna anului 1918 în condiţiile ofensivei din peninsula balcanică trupele franceze s-au apropiat de Dunăre, moment în care şi trupele române au trecut la acţiune pentru îndepărtarea inamicului de pe teritoriul României. După realizarea joncţiunii celor două armate aliate, la 1 Decembrie 1918 generalul H. Berthelot a intrat în Capitală, aflându-se în suita regelui Ferdinand I. Recunoştinţa românilor s-a manifestat în cele mai diverse modalităţi. Primirile entuziaste în localităţile pe care le-a vizitat, declararea ca cetăţean de onoare la Giurgiu, declanşarea unor acţiuni care să aducă în forul public a unor simboluri ale cinstirii, amenajare şi îngrijirea locurilor de veci unde au fost înmormântaţi membrii misiunii căzuţi la datorie pe teritoriul României, toate au fost încununate de propunerile lui Nicolae Iorga care, în Parlament, a propus să-i fie acordată calitatea de cetăţean al României şi să fie împroprietărit cu un domeniu şi un conac în localitatea Fărcădia din jud. Hunedoara, măsuri aprobate în unanimitate. Locuitorii comunei au revendicat şi schimbarea numelui localităţii pentru ca posteritatea să-i cinstească astfel numele. Forul ştiinţific al ţării a hotărât, în anul 1926, la 5 iunie, desemnarea lui ca membru de onoare al Academiei Române. La rândul său, la reveniri de mai multe ori în România, a căutat să parcurgă drumurile ţării, să se reîntâlnească cu foşti luptători acum aflaţi în ampla bătălie a reconstrucţiei ţării. Mai mult, în testamentul pe care l-a redactat a inclus prevederi referitoare la soarta a ceea ce deţinea în România prevăzând ca Academia Română să fie beneficiara veniturilor, sumele obţinute urmând să constituie un fond cu ajutorul căruia să declanşeze acţiuni care să permită studierea relaţiilor franco-române în decursul timpurilor,

ziarului "Universul" în care, evocând momentele prin care a trecut România în anii 1916-1918, relevă rolul generalului francez la conducerea Misiunii Militare Franceze în ţara noastră, reuşind să evidenţieze capacitatea acestuia de analiză şi adoptare a unor măsuri pertinente, decizii cu efect mobilizator al energiilor umane. Semnificative sunt şi câteva din telegramele şi scrisorile primite după apariţia articolului. Acestea i-au fost expediate[3] la Predeal unde se afla la timpul respectiv. Colonelul Eliad Savain, generalii Rasoviceanu[4], Radu D. Rosetti[5] sunt printre cei care prompt au ţinut să-l felicite evidenţiind menirea acestui articol de a reflecta amiciţia tradiţională a românilor cu Franţa.

Personalitatea lui Nicolae Filipescu i-a reţinut atenţia lui I. Antonescu în momentele premergătoare primului război mondial prin tot ceea ce acesta a întreprins pentru a pregăti viitoarea Mare Unire a tuturor românilor. Pentru comemorarea sa în momente când iredentismul îşi manifesta din ce în ce mai agresiv intenţiile de înlăturare a prevederilor tratatelor internaţionale, Ion Antonescu a elaborat[6] o evocare pe care a încredinţat-o spre publicare ziarului "Universul". O semnificativă reacţie a avut-o la momentul decesului omului care, prin tenacitate, a contribuit la renaşterea statului Polonez. Elaborarea[7] unui portret "Mareşalul Pilsudski"[8] l-au integrat pe generalul Ion Antonescu printre aceia care condamnau preocupările de reajustare a hărţii Europei.

---

la o mai bună cunoaştere reciprocă a celor două ţări latine. Decesul său a îndurerat întreaga opinie publică din România. Vezi: *Minerva – Enciclopedia Română,* Cluj, 1930, p. 178-179; N. Cerbulescu, *Generalul Henri Berthelot,* Sibiu, 1931; C. Căzănişteanu, V. Zodian, A. Pandea, *Comandanţi militari,* Editura Militară, Bucureşti,1983, p. 54; Dorin Stănescu, *Aspecte privind relaţiile dintre Nicolae Iorga şi generalul Henri Mathias Berthelot*, în "Anuar", vol. VIII/1996, Ploieşti, p. 404-406; Virgiliu Z. Teodorescu, *Simboluri ale cinstirii dedicate generalului Henri Mathias Berthelot,* în "Anuar", vol. IX/1997, Ploieşti, p. 258-261.

[3] *Ibidem* nota 1, f. 30; 31; 32; 33-34; 35.

[4] Ion Rasoviceanu (1906-1967, Bucureşti, cimitirul Ghencea Militar). Pregătire şi carieră militară, general de brigadă. Vezi G. Bezviconi, *Necropola Capitalei,* Bucureşti, 1972, p. 235.

[5] Radu D. Rosetti (18 decembrie 1874, Bucureşti – 1964, Bucureşti, cimitirul Bellu). Pregătire şi carieră juridică, filozof, poet, epigramist, dramaturg, note de călătorie, memorialist, publicist. Vezi: *Dicţionar cronologic–literatura română,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 184, 599.

[6] *Ibidem* nota 1, f. 73-75; 76-88; 89-107.

[7] *Ibidem*, f. 109-113; 119-126.

[8] Iózef Pilsudski (1867, Zulowo – Lituania – 1935). Pregătire şi carieră militară, mareşal, om politic cu contribuţii majore la renaşterea Poloniei, preşedinte între anii 1918-1922, perioadă în care a acţionat împotriva expansionismului Sovietelor; în anul 1926 a preluat puterea printr-o lovitură de stat definită "Sanacja", exercitând conducerea ţării până la moarte. Vezi: D.E.R., p. 1606.

Supunând analizei momentele cruciale care au fost cele de la cumpăna veacurilor XVIII-XIX caracterizate de tot ceea ce au generat războaiele conduse de Napoleon Bonaparte cu urmări care au impus, în timp, în centrul Europei, reafirmarea şi unificarea Germaniei ca şi cel de la începutul veacului al XX-lea definit ca primul război mondial, generalul I.A. s-a oprit la două mari personalităţi militare care, prin concepţie şi mod de conducere, s-au înscris în istoria acestor evenimente. Lui "Moltke"[9] şi "Foch"[10] le-a acordat[11] o atenţie deosebită atunci când, redactând articolele evocatoare, i-a supus atenţiei noilor generaţii spre luare aminte. Ca punct culminant al acestor reacţii l-a constituit poziţia de condamnare a actului de sacrificare a Cehoslovaciei[12]. Aflându-se la Predeal, în septembrie 1938, a elaborat[13] articolul "*Suntem edificaţi"* .

La preluarea puterii, în septembrie 1940, generalul I.A. enunţa[14] o semnificativă apreciere, demnă de luată în consideraţie de conducătorii statelor din toate timpurile, prezente şi viitoare: "Dar sângele nu poate fi răscumpărat cu sânge şi nici suferinţa prin noi suferinţe."

La 3 noiembrie 1940 Primăria Municipiului Iaşi informa[15] Mitropolia Moldovei şi Sucevei despre vizita din ziua de 8 noiembrie pe care urma să o întreprindă la Iaşi generalul I.A. însoţind o delegaţie de italieni şi germani cu care prilej se preconiza şi vizitarea mănăstirilor Trei Ierarhi, Golia, Cetăţuia, Galata, bisericile Sf. Nicolae Domnesc, Barboi şi Sf. Sava. Se solicita luarea măsurilor care să asigure o bună primire a vizitatorilor. Rezoluţia mitropolitului era concludentă: "Se vor lua măsurile cerute şi se deleagă dl. director Velicu Dudu[16] şi dl. pictor Gh. Rusu cu conducerea." Prezenţa la

[9] Helmuth Karl Bernhard Moltke (1800 – 1891) Pregătire şi carieră militară, conte, feldmareşal, teoretician şi istoric militar german, ideolog şi colaborator al lui Bismarck. Ca strateg a conceput o îmbinare între principiile lui Napoleon Bonaparte şi Frederic al II-lea, obţinând în calitate de şef al Statului Major, între anii 1857-1888, pe câmpurile de luptă victorii răsunătoare împotriva Danemarcei, Austriei şi a Franţei, contribuind la unificarea şi consolidarea Germaniei. Vezi: Mic dicţionar enciclopedic, ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 1119.

[10] Ferdinand Foch (1851, Torbes-Franţa – 1929). Pregătire şi carieră militară, comandant al Şcolii de război, în primul război mondial s-a distins prin modul cum a conceput şi condus bătăliile de la Marna, Flandra, Somme. Membru al Academiei Franceze. Vezi: Petit La Rousse ilustre 1979, Librairie Larousse, Paris, 1979, p. 1340.

[11] *Ibidem* nota 1, dosarul 174/1943, f. 127-133;134-141.

[12] Referinţă la concesiile făcute de occidentali pretenţiilor Germaniei care au condus la dezmembrarea Cehoslovaciei ca urmare a acordului de la München.

[13] *Ibidem* nota 1, dosarul 174/1943, f. 142; 143-145.

[14] *Ibidem* nota 1, dosarul 144/1940, f. 3.

[15] *Ibidem*, fond: Dudu Velicu, dosarul 839, f. 100.

[16] Dudu Velicu (4 iunie 1905, Ciocăneşti, jud. Ialomiţa – 1977), studii teologice la Bucureşti şi Varşovia - Polonia, specializare Strassbourg, secretar particular al patriarhului Miron Cristea, secretar al patriarhului Nicodim Munteanu, carieră ecleziastică, organizator

Iaşi a coincis şi cu ziua onomastică a Suveranului. Pentru generalul I.A. a fost prilejul de a evoca[17] rolul acestui oraş ca cea de a doua capitală a României, accentuând pe momentele din timpul primului război mondial.

Participarea la aniversarea jubileului Fundației Regale Carol I în ziua de 9 mai 1941 generalul I.A. a reamintit[18] în partea introductivă a discursului cuvintele întemeietorului acestui aşezământ considerându-le ca mobilizatoare în condițiile momentului: "Facă cerul ca veacurile ce vor urma să ne dea dreptate cu prisos şi ca din acest locaş al ştiinței să se răspândească, ca dintr-un focar nestins, caldele raze ale unui patriotism luminat asupra Neamului Românesc." În finalul cuvântării, relevând importanța acestui tezaur informațional el enunța: "Şi aceasta n-o poți dobândi, decât aplecându-ți cugetul pe cărțile trecutului românesc, şi însuflețindu-ți credința din suferințele mărturisite de cei cari, de aceia au scris, ca să fie înțeleşi şi urmați.

Cărțile îți dau viziunea vieții;

Ele te îndeamnă să-ți prețuieşti Țara, să lupți pentru înălțarea ei, după ce într-însele ai descoperit viața altor neamuri, lupta şi biruințele lor."

Tot în acest sens enunțiativ amintim preocuparea pentru refacerea ansamblului de la Goleşti unde conacul cu toate celelalte clădiri anexă au cunoscut o substanțială intervenție salvatoare care a condus la transformarea ulterioară într-un important muzeu.

Preocuparea pentru salvarea relicvelor evocatoare ale trecutului neamului românesc era unul din dezideratele la care se conjugau atât eforturile Comisiunii Monumentelor Istorice[19] cât şi chiar a unora din

---

şi salvator al arhivei Miron Cristea, publicist. Vezi la A.N.-D.A.I.C., fond: Dudu Velicu, inv. 1617.

[17] *Ibidem*, nota 1, dosarul 144/1949, f. 76-77; programul manifestărilor în dosarul 473/1941, f. 4-13.

[18] *Ibidem*, nota 1, dosarul 58/ 1940, f. 89-91.

[19] Comisiunea Monumentelor Istorice a fost înființată la 6/18 aprilie 1874 prin Decretul domnitorului Carol I. În anul 1892 pentru a asigura îngrijirea, conservarea, restaurarea şi punerea în evidență a calităților a relicvelor trecutului de natură imobiliară a fost elaborată legea monumentelor istorice. Concomitent a acționat pentru cercetarea acestor obiective. Studiile elaborate au fost publicate în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, iar rapoartele au apărut sporadic în Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. Comisiunea a avut o valoroasă arhivă, inclusiv de clişee, o bibliotecă şi un muzeu. După primul război mondial au fost înființate secțiuni regionale în Ardeal, Banat, Basarabia şi Bucovina. Destinele acestei Comisiuni au fost încredințate în decursul anilor unor ilustre personalități ca Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan, Ion Kalinderu, Nicolae Iorga. Pe parcursul anilor de activitate C.M.I. s-a procedat în mai multe rânduri la modificarea legislației care îi conferea cadrul juridic prin care putea acționa pentru realizarea politicii de salvare a edificiilor care se aflau sub incidența legii. După cel de al doilea război mondial Comisiunea a fost desființată o parte din prerogative fiind încredințate unor noi instituții. Măsura a fost păgubitoare, mulți din cei care s-au format ca restauratori reprofilându-se către alte sectoare

deținătorii acestora. În cazul celor de la Goleşti, județul Muscel, actualmente județul Argeş, problema era în atenția generalului I.A. încă din deceniul al patrulea, corespondența cu Elena Perticari Davila[20] oferindu-i o imagine concludentă despre starea de ruinare la care ajunsese ansamblul construcțiilor. Demersurile făcute de Elena Perticari Davila conduseseră la adoptarea măsurii ca prin Înalt Decret Regal, în anul 1939, acest obiectiv să fie preluat de către stat prin formula exproprierii prin despăgubire a moştenitorilor. Pe parcursul anilor anteriori şi posteriori acestei măsuri au fost formulate mai multe soluții pentru viitoarele funcționalități ale edificiilor componente ale acestui ansamblu. Prioritară era ideea ca în casa Goleştilor, după salvarea de la ruină, să fie amenajat un evocator muzeu în care mărturiile să releve trecutul şi rolul acestei familii în decursul timpului. O stupidă neconcordanță, de natură birocratică, a făcut ca Ministerul de Interne, căruia îi revenea misiunea de a despăgubi pe urmaşii familiei cu suma de un milion de lei, să nu onoreze plătirea acestora. Ca atare, şi după acest moment problema a rămas deschisă. Cum ruina şi paragina se accentuau de la o zi la alta Elena Perticari Davila a revenit în mai multe

---

de activitate. O soartă necorespunzătoare au avut-o şi arhivele care au fost "redistribuite" la terți beneficiari încălcându-se unul de principiile arhivisticii în privința unității indistructibile a fondurilor şi colecțiilor create de o instituție. Vezi: Ioan Opriş, *Comisiunea Monumentelor Istorice la sfârşitul primului război mondial,* în: "Argessis", Piteşti, vol.VII/1999,p. 449-459; Virgiliu Z. Teodorescu, *Documentele elaborate de Comisiunea Monumentelor Istorice, izvor de informații cu caracter național,* în: "Arhivele Prahovei", Ploieşti, nr.3/1998, p. 66-68.

[20] Elena Perticari Davila (1865 –1954, Bucureşti, cimitirul Bellu Militar). Studii de geografie şi incomplete de medicină la Stutgart – Germania. Revenind în țară, după căsătoria cu ofițerul Ion Perticari, a manifestat o preocupare constantă pentru realizarea lucrărilor de înzestrare a localității Izvoru cu clădirile şi instituțiile necesare care să contribuie la metamorfozarea satului. În tot decursul vieții a realizat opere de binefacere, precum şi acțiuni de formare a viitorilor meseriaşi pentru mediul sătesc. În anii războaielor s-a aflat în rândurile celor care acordau asistență celor în suferință. Apreciată de Casa Regală a primit şi misiunea de a se ocupa de educarea copiilor Elisabeta şi Carol ai familiei princiare Ferdinand şi Maria. După primul război mondial s-a preocupat de realizarea şi aducerea în forul public a monumentelor dedicate cinstirii Eroilor Neamului. Conştientă ce menire au pentru posteritate relicvelor trecutului s-a preocupat de înființarea unui muzeu la Izvoru şi un altul la Goleşti. În cazul ultimului a renunțat încă din anul 1910 la drepturile băneşti, ce-i reveneau în calitate de moştenitoare, pentru a deveni, atât clădirile cât şi parcul o instituție publică cu profil cultural, gest reconfirmat prin actul de donație din 1941. O atenție deosebită a acordat evocării personalității tatălui Carol Davila realizând manifestări menite a-l menține în atenția publică. A publicat documente relevante referitoare la activitatea acestuia, precum şi memorialistică. A apreciat arta populară, acordând o atenție deosebită portului popular. Vezi: G. Bezviconi, op. cit., *p. 216;* Margareta Tudor, *Elena Perticari - Davila, continuatoarea tradițiilor progresiste ale Goleştilor,* în: "Museum", vol. IV, editat de Complexul Muzeal Goleşti, Goleşti, 1993, p. 65-68.; Grigore Constantinescu, *Destine literare,* Editura "Cultura", Piteşti, 1999, p. 188-201.

rânduri, formulând noi propuneri către cei abilitaţi să acţioneze. Drept urmare, conjunctural, funcţionalităţile viitoare erau adaptate unor cerinţe ale momentelor respective. Problema a fost tratată în lucrarea *Elena Perticari Davila şi Muzeul Goleşti,* elaborată[21] de Teodor Mavrodin[22] pe baza documentelor păstrate în fondul "Perticari Davila" de la Arhivele Naţionale – Direcţia Judeţeană Argeş - Piteşti. În prezenta comunicare aducem o completare acestor informaţii, evocând un episod al acestei probleme, relevantă pentru preocuparea mareşalului I.A. atât pentru monumentele istorice, dar şi pentru soluţionarea unei probleme sociale impusă de starea de război, cu toate urmările ce-l genera, inclusiv cea a invalizilor cărora trebuia să le fie asigurată o adăpostire şi îngrijire corespunzătoare.

La 20 octombrie 1941 generalul Radu Rosetti[23], ministrul Culturii Naţionale şi al Cultelor, înainta un memoriu[24] pe care-l primise de la "un inimos cunoscător al trecutului nostru …"[25] precizând: "Mă unesc în totul cu părerile şi cu propunerile sale". Solicita ca Ministerul Apărării Naţionale, căruia îi revenea îngrijirea marilor mutilaţi de război, să iniţieze, după cuvenita aprobare, exproprierea clădirilor şi a grădinii de la Goleşti, urmând să se treacă la realizarea reparaţiilor necesare. Se angaja ca, prin persoane competente, să prezinte propunerile necesare a fi călăuzitoare la momentul trecerii la restaurarea care să confere "casei şi grădinii aspectul ce-l avea în1866". Prompt mareşalul I.A., la primirea acestui raport însoţit şi de memoriu, scria următoarea rezoluţie: "23.X./1941/ Scrisoarea este a D-nei Perticari Davila[26]. Dl. general Pantazi[27] va dispune să se studieze

[21] Teodor Mavrodin, *Elena Perticari Davila şi Muzeul Goleşti,* în: "Museum", vol. IV, editat de Complexul Muzeal Goleşti, Goleşti, 1993, p. 62-64.

[22] Teodor Mavrodin ( ). Absolvent al Facultăţii de Istorie din Bucureşti, activitate didactică şi arhivistică în cadrul Arhivelor Naţionale – Direcţia Judeţeană Argeş, istoric cercetător al mărturiilor trecutului cu referinţă predilectă la istoria arealului argeşean şi muscelean, în arhivele din ţară şi străinătate, publicist.

[23] Radu R. Rosetti (20 martie / 1 aprilie 1877, Căiuţi, jud. Bacău –1949, Bucureşti, cimitirul Bellu). Pregătire şi carieră militară, participant la primul război mondial, comandant al Regimentului nr.6 "Mihai Viteazul", rănit grav la 6 august 1917, general, carieră didactică universitară, istoric militar, muzeograf cu contribuţii majore la constituirea patrimoniului şi organizarea Muzeului Militar Naţional, inclusiv editarea buletinului, bibliotecar continuator al misiunii de conservator şi coordonator al activităţii Bibliotecii Academiei Române după decesul lui Ion Bianu, publicist, ministru, membru corespondent 3 iunie 1927 şi activ 24 mai 1934 al Academiei Române, ales secretar pentru 7 ani al acestui for. Vezi: G. Bezviconi, op. cit., p. 240.

[24] Menţionăm lipsa semnăturii. Vezi nota 1, dosarul 154/1941,f. 303-306

[25] *Ibidem* nota 1, dosarul 154/1941, f. 302.

[26] Cunoscând preocupările Elenei Perticari Davila pentru salvarea acestei preţioase relicve din corespondenţele anterioare i-a atribuit şi textul care presupunem că a avut şi o pagină de introducere, eventual ca scrisoare către Conducătorul Statului.

propunerea şi să se treacă la înfăptuirea în sensul ei, cu începere din campania de lucru viitor.
Deci înțelegere cu proprietarul şi Comisia Monumentelor Istorice pentru ca să se transforme sugestia în realitate.

Aşa ne-am bătut joc de tot trecutul nostru. Din această cauză ajunsesem cum ajunsesem. Cine nu are cultul trecutului piere. Vreau şi din acest punct de vedere să aduc neamul pe drumul îndatoririlor sale.

Să mi se arate ce s-a decis şi ce se face. Mareşal Antonescu"[28].

La 3 noiembrie 1941 ministrul Apărării Naționale, subsecretar de Stat, generalul de divizie C. Pantazi raporta cele constatate, evocând la punctul 1că proprietatea aparține la 15 moştenitori deținători ai celor 39 071 m.p. pe care se aflau: "o clădire principală şi mai multe clădiri secundare, toate cu acoperişurile ruinate şi mari stricăciuni interioare." Este evocat "Î.D.R. nr. 2337/939" prin care s-a realizat exproprierea "de Ministerul de Interne pe seama Ministerul Cultelor şi Artelor – Comisia Monumentelor Istorice – pentru înființarea unui muzeu.

Curtea de Apel Secția 5-a Bucureşti, a dat decizia de expropriere Nr. 19.939, stabilind prețul exproprierei 1 000 000 lei.

La punctul 2 preciza că: "Ministerul de Interne neconsemnând până astăzi suma cuvenită, Ministerul Cultelor n-a fost pus în posesiunea acestui imobil."

La punctul 3 era formulată aprecierea: "Clădirile se pot restaura pentru un cămin invalizi, iar clădirea principală pentru muzeu în custodia acestor invalizi.

Reparațiile vor costa circa 3 000 000. lei."

În concluzie, la punctul 4 formula propunerea: "Dacă Ministerul de Interne nu depune suma hotărâtă pentru expropriere, propun ca această sumă, precum şi suma de 3 000 000 lei pentru reparații, să se dea din fondurile M.A.N., iar localul să se transforme în muzeu şi cămin invalizi.

Am dat ordin pentru începerea primelor reparațiuni, spre a împiedica noui avarii pe timpul iernei."[29]

---

[27] Constantin Pantazi (26 august 1888, Călăraşi – 23 ianuarie 1958, penitenciarul Râmnicu Sărat). Pregătire şi carieră militară, general de Corp de Armată, foarte bun organizator, inclusiv în funcția de Secretar de Stat şi apoi de ministru al Apărării Naționale în condițiile celui de al doilea război mondial. Arestat la 23 August 1944 a fost judecat de "Tribunalul Poporului", la 17 mai 1946 fiind condamnat la moarte, pedeapsa fiindu-i comutată la muncă silnică pe viață. Vezi: Alesandru Duță, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata română în al doilea război mondial (1941-1945) – Dicționar enciclopedic,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1999, p. 314.
[28] *Ibidem*, dosarul 154/1941, f. 301, 301v.
[29] *Ibidem*, f. 300.

La dosar a fost inclus[30] un documentar "Casa de la Goleşti" cu un text dactilografiat pe 4 pagini, nesemnat, atribuit de mareşalul I.A. Elenei Perticari Davila. Este evocată preocuparea lui Alexandru Golescu Albu[31] de a avea în România constituită realmente o armată capabilă a apăra fruntariile ţării. Sunt amintite momente importante din "biografia" caselor de la Goleşti care, în decursul anilor, au găzduit numeroase personalităţi cu contribuţii majore la evenimentele care au generat propăşirea neamului românesc. Starea de ruină provocată de o eronată folosire a spaţiilor impune luarea măsurilor care să conducă la salvarea şi "reînvierea duhului Goleştilor", urmând ca aceste clădiri să găzduiască pe "marii mutilaţii de război", concomitent refăcându-se "cea dintâi şcoală de învăţătură românească", revitalizând-o pentru a servi copiilor din sat. Pentru clădirea centrală se preconiza ca, pe baza mărturiilor de epocă deţinute de urmaşii Goleştilor, să fie redată atmosfera reconstituită prin expunerea mobilierului, tablourilor, micilor obiecte ce formează caracterul unei case, stampelor, pieselor ce au mai rămas pentru a deveni "un adevărat muzeu al renaşterii naţionale, un muzeu al revoluţiei de la 1848".

Coroborarea acestor informaţii cu cele din alt dosar[32] relevă că cele declanşate au fost rezolvate la finalul anului 1941 prin "exproprierea pentru Institutul Cooperaţiei"[33]. Raportul din 20 decembrie 1941 al Comisiunii Monumentelor Istorice semnat de Alexandru Lapedatu[34], către Secretarul

[30] *Ibidem*, f. 303- 306.

[31] Alexandru Constantin Golescu Albu (1818 – 29 octombrie 1873, Goleşti, jud. Argeş, înmormântat în incinta bisericii). Studii la München, Geneva, Paris unde a acordat o atenţie specială matematicii, filozofiei. A cunoscut pe Teodor Diamant de la care a preluat preocupările pentru studierea vieţii ţăranului român, pentru propăşirea patriei. Dragostea de Patrie l-au condus în rândurile celor care militau pentru reformele necesare schimbării stărilor sociale în Ţara Românească, fiind unul din revoluţionarii de la 1848. Vezi Anastasie Iordache, *Goleştii – locul şi rolul lor în istoria României*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.

[32] *Ibidem* nota 1, dosarul 313/1941, f. 40.

[33] Institutul Naţional al Cooperaţiei prin persoana lui George Fotino s-a implicat efectiv financiar în restaurarea clădirilor, având asistenţa de specialitate a Comisiunii Monumentelor Istorice pentru a o transforma în muzeu. Au trebuit însă să mai treacă aproape două decenii până la inaugurarea muzeului, care apoi prin extindere s-a transformat în valorosul Complex muzeal Goleşti, unicat în muzeografia românească.

[34] Alexandru Lapedatu (14 septembrie 1876, Cernatu Săcele, jud. Braşov – 30 august 1950, Sighet, jud. Maramureş, Penitenciar), studii Braşov, Iaşi, Bucureşti, licenţă în istorie şi geografie, activitate la Biblioteca Academiei Române, Comisiunea Monumentelor Istorice, Comisia Istorică a României, istoric medievist, carieră didactică universitară, a asigurat interimatul la conducerea Arhivelor Statului (20 martie - 31 octombrie 1923), fondator al Institutului de Istorie Naţională din Cluj, susţinător al acţiunilor pentru promovarea unităţii naţionale, om politic, deputat, ministru, animator cultural, publicist, membru al Academiei Române 1918, reconfirmat la 22 ianuarie 1990. Vezi Viorica Pervaian, în *Enciclopedia istoriografiei româneşti,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 196-197;

General al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri făcea referinţă la măsurile adoptate ca urmare a "memoriului" întocmit de arhitectul Horia Teodoru[35] care a abordat[36] din punct de vedere istoric şi unitar problema bisericii, a caselor de la Goleşti, solicitând ca acest documentar să fie înaintat mareşalului I.A.

În condiţiile anului 1941 îmbogăţirea patrimoniului Pinacotecii Statului n-a fost neglijată. În mai multe împrejurări I.A. a avut ocazia să se afle în faţa documentaţiilor care conduceau la achiziţionarea sau respingerea unor oferte. Un prim exemplu l-a constituit cumpărarea[37] a două tablouri, creaţii ale artiştilor români în secolul al XIX-lea. Ne referim la realizările lui Nicolae Grigorescu[38] şi Theodor Aman[39]. Dosarul cuprinde atât

---

Alexandru Lapedatu, Scrieri alese – articole, cuvântări, amintiri, ediţie îngrijită de Ioan Opriş, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1985.; *Arhivele Statului - 125 ani de activitate 1831-1956,* Bucureşti 1957, p. 217; Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, p. 123, 147, 294.

[35] Horia Teodoru (28 iunie 1894, Ploieşti, jud. Prahova – 1976, Bucureşti). Studii de arhitectură la Paris, specializat ca urbanist, restaurator, cercetător în domeniul perspectivei la Şcoala română de la Roma, carieră didactică universitară, proiectant al unor edificii din Bucureşti şi din ţară, activitate în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice, a Comisiei Superioare a Monumentelor Publice, colaborări cu artiştii sculptori la realizarea unor monumente de for public, gravor, publicist. Vezi: Paul Constantin, *Dicţionarul universal al arhitecţilor,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p.314 -315.

[36] *Ibidem* nota 1, dosarul 313/1941, f. 41-41v.

[37] *Ibidem* nota 1, dosarul 596/1941-1944, f. 1-5.

[38] Nicolae Grigorescu (15 mai 1838, Pitaru, jud. Dâmboviţa – 21 iulie 1907, Câmpina) autodidact, pictor remarcat pentru calităţile sale manifestate în pictura religioasă, a primit o bursă pentru studii la Paris, lucrează în atmosfera artiştilor de la Barbizon, expunând în saloanele de la Paris, lucrările îi sunt achiziţionate de mari personalităţi; întreprinde o călătorie de documentare în Europa, în anul 1877 a participat la campania militară ca pictor şi fotograf, reţinând pe schiţele întocmite şi pe peliculă numeroase episoade ale eroismului ostaşilor, modul de viaţă al combatanţilor, revenind în atelierul său a realizat numeroase compoziţii referitoare la războiul de Independenţă, concomitent fiind preocupat de reţinerea specificului naţional, de personalităţi contemporane, printre care şi dr. Carol Davila. Membru de onoare al Academiei Române 8/20 aprilie 1899. Vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea – Material românesc – Oameni şi înfăptuiri*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras Bucureşti, 1940, p. 376-377; Vasile Florea, *Arta Românească modernă şi contemporană,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 80-92; Dorina N. Rusu, op. cit., p. 94.

[39] Theodor Aman (1831, Câmpulung, jud. Argeş – 19 august 1891,Bucureşti, cimitirul Bellu) studii de pictură la Craiova, şi Bucureşti cu Constantin Lecca şi Carol Walenstein, specializare la Paris. Pictor, gravor, sculptor şi-a început cariera realizând lucrări dedicate evocării istoriei. A participat pentru documentare la războiul din Crimeea. A revenit în ţară la 1858 unde, constatând situaţia artelor plastice, a trecut la promovarea învăţământului, devenind din anul 1864 director al Şcolii de Belle Arte, concomitent realizând peste 3.000 de tablouri pictate în ulei. El şi-a asumat misiunea realizării schiţelor pentru confecţionarea coroanei, sceptrului pentru încoronarea regelui Carol I, însemnul ordinului "Coroana României". Pasionat şi de muzică, casa atelier din strada Clemenţei, astăzi

adeverinţele-chitanţe pentru confirmarea primii sumelor precum şi referatele de specialitate întocmite de directorul Muzeului de Artă Naţională[40], prof. Alexandru Tzigara Samurcaş[41] şi colecţionarul Krikor H. Zambaccian[42].

C.A. Rosetti a găzduit deseori serate muzicale la care amfitrionul era unul din virtuoşii interpreţi ai pieselor muzicale. În anul 1904, la demersurile făcute de Ana Aman, statul a cumpărat casa pe care a transformat-o în muzeu, iar atelierul îl acorda prin concurs unui artist ce devenea şi custodele ansamblului. Vezi Lucian Predescu, op. cit., p. 26-27; Paul Rezeanu, *Artele plastice în Oltenia 1821-1944,* Craiova, 1980, p. 22-25.

[40] Muzeul de Artă Naţională a rezultat din evoluţia societăţii româneşti în anii de la începutul de secol XX. Experienţa dobândită cu prilejul organizării unor expoziţii temporare ca cele dedicate ştiinţei, a celei Jubiliare din anul 1906 din Parcul Carol I a impus necesitatea realizarea unui Muzeu de Artă Naţională în Capitala României ca asemenea valori să nu se piardă. Actul comemorativ de fundaţie a consemnat această preocupare menţionând: "Dorind a cinsti arta strămoşească cu un adăpost vrednic de însemnătatea sa pentru educarea poporului şi întărirea sentimentului patriotic … la 17 iunie 1912 …am pus pe locul fostului local al Monetăriei Statului şi al palatului Mavrogheni temelia Muzeului Naţional menit să întrunească colecţiile de artă, acum răzleţe, spre a lăsa generaţiilor viitoare o oglindă desăvârşită a întregului tezaurul artistic din cuprinsul pământului românesc începând cu viaţa preistorică şi până în zilele noastre." Construcţia a fost proiectată şi coordonată de arhitectul Nicolae Ghica - Budeşti, edificiul devenind, în ani, o lucrare de referinţă prin linia arhitecturală, posibilităţile de expunere în spaţiile interioare. În perioada interbelică muzeul s-a integrat în viaţa culturală a ţării, având în profesorul Alexandru Tzigara Samurcaş un bun coordonator în problemele muzeografice de la acţiunile de achiziţionare a pieselor reprezentative, şi până la asigurarea modului de păstrare, conservare şi expunere. După cel de al doilea război mondial şi acest muzeu a avut de suferit. "Reformatoarele" măsuri aplicate cu o consecvenţă diabolică pentru lezarea istoriei naţionale au lovit şi în această instituţie, procedându-se la suprimarea ei, patrimoniul fiind dispersat, prin redistribuire la alte instituţii muzeale. Pentru bune decenii, clădirea a devenit gazda unor expoziţii şi muzee de preamărire a noului regim instituit de eliberatorii-ocupanţi ai României. După evenimentele de la sfârşitul anului 1989, ca acţiune reparatorie, spaţiile au fost atribuite Muzeului Ţăranului Român, trezorier al unor prestigioase valori artistice care redau modul de viaţă, spiritualitatea acestuia. Vezi A.N.-D.A.I.C., colecţia Acte comemorative şi de fundaţie, nr. 128.

[41] Alexandru Tzigara Samurcaş (23 aprilie 1872, Bucureşti - ? 1952 ?). Studii la Paris, Berlin, München, doctor în filozofie, carieră didactică universitară, specialist în istoria artei vechi româneşti şi al artei populare, director al Muzeului de Artă Naţională, director al Fundaţiei Universitare "Regele Carol I", muzeograf, inspector general al muzeelor, participant la manifestări internaţionale, a condus la Bucureşti revista "Convorbiri literare", publicist, membru corespondent al Academiei Române 3 iunie 1938, retrasă calitatea în anul 1948, reconfirmat la 2 februarie 1990. Vezi: Al. Tzigara Samurcaş, *Cultul trecutului şi muzeele provinciale,* în: "Convorbiri literare", mai 1910; *ibidem*, *Muzeografie românească,* Bucureşti, 1936, XXIII p. + 383 p. + 30 pl. ilustraţii; Lucian Predescu, op. cit*.,* p. 869; *Mic Dicţionar Enciclopedic*, ediţia III-a revăzută şi adăugită, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 1797; Dorina N. Rusu, op. cit., p. 204, 294; G. Bezviconi, op. cit, p. 274; Nicolae Vatamanu, *Icoane şi fotografii de bucureşteni,* Editura Litera, Bucureşti, 1981, p.57-63.

[42] Krikor H. Zambaccian (6 februarie 1889 ? - 18 septembrie 1962, Bucureşti, cimitirul Armenesc). Critic de artă, colecţionar care în decursul anilor a acordat o atenţie deosebită

Tabloul lui Nicolae Grigorescu, realizat pe o placă de lemn avea ambele fețe pictate în ulei. Pe una era portretul soției, iar pe cealaltă o natură moartă (fructe). Vânzătorul, ing. Otto Stumsalle din Câmpina, îl avea prin achiziție de la Gheorghe N. Grigorescu, fiul pictorului. Deținătorul, la rându-i, l-a vândut statului cu suma de 140 000 de lei. În referatul lui K.A. Zambaccian se menționa că în lucrarea lui Alexandru Vlahuță[43] era

---

creației artiștilor români, realizând în propria colecție o reuniune a celor mai valoroase opere ce caracterizează pe maeștrii respectivi. Întreprinzător a reuşit cu o tenacitate exemplară să adune selectiv în propria locuință aceste valori inestimabile, de multe ori la timpul respectiv fiind ignorate de contemporani, fie că erau artişti plastici, critici de artă, colecționari sau simpli amatori. Intuiția, discernământul l-au definit în acest sens ca un far călăuzitor pentru cei care colecționau arta românească contemporană. Comportamental i-a fost caracteristică dorința de a avea permanent uşa deschisă pentru toți cei doritori de a lua cunoştință de ceea ce a adunat, astfel că la el se întâlneau oameni de artă, critici, profesori, studenți, elevi fiecare având prilejul de a realiza, prin prisma capacității selective a lui K.H. Zambaccian, o reală trecere în revistă a valorilor artistice acumulate în decursul anilor. Reuşind să depăşească dificultățile impuse de anii celui de al doilea război mondial, în anul 1945, se afla în fața unei grave presiuni din partea Comisiei de rechiziții a spațiilor de locuit, considerate ca excedentare. A fost momentul când a formulat o intervenție pentru a nu-i fi aplicate prevederile reglementărilor impuse de noul regim. El s-a adresat conducerii Sindicatului Artelor Frumoase pentru ca acesta să facă demersurile pentru ca locuința sa din strada ing. Davidescu nr. 2 bis să fie scutită de aplicarea măsurilor. El menționa: "… este zilnic vizitat de specialişti din țară şi străinătate, de artişti, de studenți şi elevi de la Belle Arte etc. şi întru fel îndeplineşte un rol de muzeu." La 29 aprilie 1945 rezoluția pictorului Maxy prevedea ca să fie făcute demersurile la Ministerul Artelor pentru ca acesta să solicite Prefecturii Poliției Capitalei să fie scutit petentul de asemenea rechiziții. În anul 1947 colecționarul a donat statului român colecția sa de artă românească, iar în anul 1962 a donat şi colecția de artă străină. După anul 1977 colecțiile sale au fost integrate în Muzeul Colecțiilor, realizându-se şi în acest caz o regretabilă "sistematizare" muzeistică care a înlăturat, nejustificat, criteriile de expunere adoptate anterior de colecționarul donator. K.H. Zambaccian a fost în atenția sculptorilor. Astfel Oscar Han a realizat portretul "Onic Zambaccian", iar sculptorul Mihai Onofrei, la expoziția interregională din anii 1957 – 1958, a expus un bust de 0,80 m. Piesa modelată a fost la timpul respectiv turnată în gips. Vezi: Mircea Deac, *Omagiu marilor creații, omagiu publicului iubitor de artă: Colecția Zambaccian,* în "Scânteia,", Bucureşti, 5 septembrie 1978; "Revista muzeelor şi monumentelor,", Bucureşti, nr. 3/1986, p. 87-88; Gabriel Diradurian, *Cititorul să judece,* în: "Ararat,", publicația Uniunii Armenilor din România, Bucureşti, anul VII, nr. 11 (104), 1 - 15 iunie 1996, p. 6.

[43] Alexandru Vlahuță (5 septembrie 1858, Pleşeşti, azi Alexandru Vlahuță, jud. Vaslui – 19 noiembrie 1919, Bucureşti, cimitirul Bellu). Studii la Bârlad, Bucureşti, activitate didactică şi juridică la Târgovişte, apoi la Bucureşti, referendar la Casa Şcoalelor, scriitor, gazetar, folclorist, traducător, animator cultural, conferențiar, colecționar popularizator al ştiințelor, publicist, membru de onoare post-mortem al Academiei Române 28 octombrie 1948 la propunerea lui Mihail Sadoveanu. Înrudit cu Nicolae Grigorescu a devenit pe parcursul anilor unul din "trezorierii" lucrărilor acestuia. Locuind în Palatul Funcționarilor care se afla în perimetrul pieței Victoriei la momentul producerii unui incendiu în clădirea respectivă a trăit momente de groază la gândul că valorile deținute ar putea fi distruse. Ca atare a făcut demersuri ca acestea să intre în colecțiile statului şi tot odată a elaborat o amplă

prezentat ca figurând la p. 251 şi era atribuit epocii anilor 1888-1892 când artistul a pictat la Posada.

Cel de al doilea tablou pictat de Theodor Aman a fost cumpărat cu 70 000 de lei de la Heschia, fost casier la "Astra Română", care locuia pe strada Bolintineanu nr. 9.

George Enescu[44], preşedintele Adunării Generale a Compozitorilor Români, aflând de scrisoarea mareşalului I.A. adresată vicepreşedintelui societății, la 16 octombrie 1941, prin care li se alătura celor care îl sărbătoreau pe marele muzician, expedia[45], la 10 ianuarie 1942, o telegramă prin care mulțumea pentru atenția acordată angajându-se să pună arta lui în slujba Patriei, contribuind astfel la izbânda finală.

Pentru asigurarea activității unor institute de cercetare subvențiile din partea statului constituiau sursa principală de finanțare a cheltuielilor. Astfel Institutul de Cercetări Sociale al României – Centrul de Înalte Studii Internaționale din Bucureşti, piața Romană nr. 6, solicitând[46] un asemenea fond pentru anul 1942 a determinat, la 14 februarie 1942, Secretariatul

---

lucrare cu text şi ilustrație referitoare la viața şi activitatea pictorului Nicolae Grigorescu, informațiile servind ulterior multora din cei care au realizat studii, albume dedicate pictorului. Vezi: Dumitru Micu, în *Scriitorii români. – Dicționar,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.475-478; *Dicționar cronologic – literatura română*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979p. 292, Dorina N. Rusu, op. cit., p. 235.

[44] George Enescu (19 august 1881, Liveni, jud. Botoşani – 3/4 mai 1955, Paris – Franța, cimitirul Père - Lachaise). Încă din copilărie a manifestat un interes şi aptitudini pentru muzică, improvizându-şi instrumente la care a realizat interpretări ale cântecelor pe care avea prilejul să le audă de la muzicanții satului. Familia l-a îndrumat şi susținut pentru o pregătire corespunzătoare, ajungând la o vârstă fragedă să devină un virtuos violonist şi pianist ca interpret, dar şi ca dirijor şi compozitor. Experiența dobândită în decursul anilor i-a conferit şi calitatea de pedagog, fiindu-i la rându-i îndrumător al violonistului rus David Oistrah. Talentul lui George Enescu a putut fi admirat şi apreciat în ipostazele amintite mai sus atât în țară, dar mai ales în străinătate. În decursul anilor de creație, o atenție deosebită a acordat-o folclorului muzical, multe din compozițiile sale relevând modul cum a cunoscut şi integrat în opera sa melosul popular. În momentele de mare solicitare la care poporul român a fost obligat de evenimentele veacului XX a fost o prezență care, prin ceea ce i-a fost la îndemână, s-a constituit un sprijin moral şi material pentru cei în suferință. Ca o recunoaştere a calităților sale numeroase instituții culturale din lume l-au onorat cu înalte distincții. La 27 mai 1932 a fost ales membru al Academiei Române. Pentru perpetuarea faptelor sale, în România, ca o recunoaştere a contribuției sale la îmbogățirea şi afirmarea valențelor Patrimoniului Cultural Național, a fost constituit un prestigios festival şi concurs internațional care, reunind la Bucureşti artişti consacrați, dar şi tinerele speranțe, aceştia au prilejul de a readuce în atenție creația sa, realizându-se astfel o integrare a multora din compozițiile enesciene în repertoriul unor mari concerte. Pentru evocarea lui pentru viitoarele generații, la Liveni, Tescani şi Bucureşti au fost organizate instituții muzeale care, prin expozițiile permanente şi temporare, contribuie la cunoaşterea omului şi a faptelor sale.

[45] *Ibidem* nota 1, dosarul 414/1942, f. 1.

[46] *Ibidem* nota 1, dosarul 533/1942, f. 8-10.

General al P.C.M. că, în anul 1941, acest centru primise ca subvenţie suma de 120 000 de lei pentru continuarea activităţii. Se preciza că centrul asigura editarea revistei "Affaires Danubiennes". A fost acordată aceeaşi subvenţie şi pentru anul 1942. Rezultatul a determinat ca şi Dimitrie Gusti[47], preşedintele Institutului de Ştiinţe Sociale al României[48] să intervină[49], la 26 februarie, pentru obţinerea unei subvenţii pentru anul 1942. Ca argument sunt amintite acţiunile întreprinse de către cele 14 secţiuni prin organizarea de prelegeri publice, elaborarea şi tipărirea unor publicaţii menite a prezenta realitatea românească. Sunt amintite monografiile Nereju (3 volume); Clopotiva, (2 volume); 60 sate româneşti, (1 volum + 4 sub tipar); periodicele "Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială" aflat în al 16-lea an de apariţie; "Sociologia românească", aflat în al 5-lea an de apariţie. În acest context făcea referinţă şi la înfiinţarea, în anul 1936, a Centrului de Înalte Studii Internaţionale, amintit mai sus, al cărui periodic se afla în al 6-lea an de editare. Pentru toate cheltuielile sprijinul financiar a fost obţinut de la o serie de instituţii economice, de la bugetul statului precum şi din partea Fundaţiei Rockfeller[50]. Cum aceste surse au încetat institutul se găsea în

[47] Dimitrie Gusti (1880-1955), sociolog, filosof şi estetician, carieră didactică universitară, fondatorul şcolii sociologice din Bucureşti, realizând cu echipele studenţeşti cercetări de teren care s-au finalizat prin elaborarea de fundamentale monografii. A înfiinţat şi a condus Institutul Social Român (1921-1948), Consiliul Naţional de cercetări ştiinţifice (1947-1948), revistele „Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială" (1919-1943), „Sociologie românească" (1936-1944); întemeietor al Muzeului Satului (1936), autor al lucrărilor: *Sociologia Militans, Problema sociologiei, La Science de la realité sociale,* coordonator al celor patru volume *Enciclopedia României.* Vezi: Constantin Kiriţescu, *O viaţă, o lume, o epocă,* Editura Sport – Turism, Bucureşti 1979, p. 294.

[48] Institutul de Ştiinţe Sociale din România A preluat cele lansate de Asociaţia pentru studiul şi reforma socială înfiinţată în anul 1918 la Iaşi, devenind, în anul 1921, la Bucureşti, Institutul Social Român având ca scop cercetarea problemelor sociale ale ţării şi rezolvarea lor. Activitatea s-a desfăşurat pe secţii, pe specialităţi. Rezultatele erau făcute public atât prin intermediul unor cicluri de prelegeri cât şi prin publicaţiile periodice pe care le-a editat: "Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială"; "Buletinul secţiei de studii cooperatiste". Organizator şi susţinător al activităţilor a fost prof. Dimitrie Gusti. O importantă realizare a constituit-o cercetarea multidisciplinară a echipelor formate din specialişti dar şi tineri în formare care, prin deplasările la sate, au realizat nu numai înregistrarea stărilor găsite, dar au trecut la reformarea localităţilor respective. Ca o finalizare a acestor cercetări s-au realizat valoroase monografii elaborate după o judicioasă metodologie. Colectivele de specialişti ai institutului şi-au asumat şi responsabilitatea elaborării monumentalei lucrări "Enciclopedia României", cele 4 volume fiind tipărite şi difuzate la sfârşitul perioadei interbelice. Vezi: Lucian Predescu, op. cit., p. 423.

[49] *Ibidem* nota 1, dosarul 533/1942, f. 1-4.

[50] Fundaţia "Rockefeller" creaţie a întreprinzătorului american John Davison Rockefeller (1839, Riedeford – 1937) fondator al unei prospere industrii, pornind de la cea petroliferă, reinvestind ulterior în numeroase alte domenii de activitate, a ajuns un mare magnat al economiei american, nume de referinţă pentru prosperitatea S.U.A. Pentru ştiinţă şi cultură a

situaţia de a nu-şi mai continua activitatea. Rezoluţia mareşalului I.A. preciza: ”Se vor da 100 000 de la Preşedinţie, 100 000 de la Propagandă.”

La 26 februarie 1942 generalul în rezervă V. Panaitescu[51], preşedintele Asociaţiei de educaţie şi cultură naţională şi socială “Avântul”[52], care lupta pentru cauza românească de 46 de ani prin organizaţiile din întreaga ţară, scoţând şi revista “Tribuna Avântenilor” şi realizând un sprijin al studenţilor cu mijloace modeste, intervenea[53] la P.C.M. pentru obţinerea unei subvenţii. În aceiaşi zi a fost consemnată reacţia: “ Dl. mareşal a aprobat 150 000 în rate de câte 50 000 lei.”

Catastrofalul cutremur din 10 noiembrie 1940 a fost resimţit şi de edificiul Ateneului Român. precum şi de orga care fusese montată şi inaugurată în anul 1939 în incinta acestuia la imboldul din anul 1937 al lui George Enescu. Fondurile necesare au fost obţinute în urma unei subscripţii publice. Pentru ca orga să fie realizată la proporţiile dorite demersurile s-au concretizat prin comandarea ei la firma “Walker” din Ludwigsburg – Germania. Realizatoare a acţiunii a fost “Asociaţiunea Muzicală Română”[54] din Bucureşti, bulevardul Dacia nr. 11, asociaţia fiind condusă de Irina Procopiu[55]. Pentru a putea realiza repararea orgii, la 5 martie 1942,

---

realizat fundaţia care îi poartă numele constituind pentru S.U.A. un eşantion prin rezultatele obţinute, investiţie care s-a dovedit de bun augur întrucât cei formaţi sub oblăduirea acestei fundaţii, prin rezultatele dobândite în domeniile practicate, au urcat cele mai înalte trepte ale recunoaşterii contribuţiei lor în toate domeniile vieţii ştiinţifice şi culturale, inclusiv prin obţinerea Premiului Nobel. Un exemplu de colaborare cu România îl constituie modul cum a fost asigurată instruirea şi coordonarea tuturor momentelor premergătoare declanşării Recensământului din 1930, dr. Sabin Manoilă realizând, împreună cu colectivul Institutului Central de Statistică, în următorii ani, valoroasele studii care evidenţiază situaţia demografică a ţării. Vezi: Petit Larousse… p. 1648; Charles Upson Clark, *România Unită,* Editura Malasi, /Bucureşti, 2001/.

[51] V. Panaitescu (lipsesc datele biografice). Pregătire şi carieră militară.

[52] “Avântul”, una din multele asociaţii emanate din dorinţa de a contribui la propăşirea României la început de secol XX. Prin modul de organizare a acoperit toate judeţele ţării. Din păcate, în lucrările de referinţă nu este citată. Periodicul “Tribuna Avântenilor”, o revistă cu apariţie lunară la Bucureşti, coordonată la timpul respectiv de dr. V.A. Panaitescu. Vezi: A.N.-D.A.I.C., fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri – Cabinetul Militar, inv. 764, f. 28 şi în continuare: “Tabelul general de publicaţiile ce apar întreaga ţară”. La f. 35 = p. 8 la poziţia 457 este înscrisă “Tribuna Avântenilor”, menţionându-se dosarul 377 de la Cenzura Militară.

[53] *Ibidem* nota 1, dosarul 533/1942, f. 5-7.

[54] Asociaţia Muzicală Română a fost înfiinţată în Bucureşti în anul 1911, obţinând statutul de persoană morală şi juridică. Vezi: “Monitorul Oficial”, Bucureşti, nr. 282, 20 martie 1913.

[55] Irina Procopiu /născută A. Berindei; în prima căsătorie soţia arhitectului Louis Blanc/ (1873-1954, Bucureşti, cimitirul Bellu). Prin gradul de cultură, prestanţă a fost integrată în rândurile doamnelor de onoare ale anturajului principesei Maria. Animatoare culturală.

preşedinta asociaţiei s-a adresat P.C.M. solicitând[56] un sprijin material care să permită readucerea ei la parametri funcţionali, lucrarea urmând să fie realizată de firma constructoare. Rezoluţia mareşalului I.A.: "7 III Secretariatul va da 200 000 (două sute de mii) lei."

Uniunea Ziariştilor profesionişti din Bucureşti[57], având statutul de persoană morală şi juridică, la 12 martie 1942, înainta[58] la P.C.M. o broşură[59] conţinând textul Dării de seamă a activităţii anului 1941, prezentată Adunării Generale, la 8 martie 1942, din care rezulta că, la 31 decembrie, bilanţul financiar a fost încheiat cu un deficit de 132 198 de lei ca urmare a acţiunilor de ajutorare a colegilor bolnavi, fără serviciu care au totalizat suma de 300 000 de lei. Rezoluţia a fost promptă: "Să li se dea 1 milion ajutor. Mareşal Antonescu 16 aprilie 1942."

Problema achiziţiilor pentru Pinacoteca Statului[60] a revenit în atenţia Conducătorului Statului, în primăvara anului 1942. O menţiune[61] face referinţă la acţiunea de "degajare" a unui tablou realizat de Nicolae Grigorescu din incinta Societăţii miniere "Mica"[62]. Secretarul

---

[56] *Ibidem* nota 1, dosarul 533/1942, f. 11-14.

[57] Uniunea ziariştilor profesionişti din Bucureşti. În prima jumătate a veacului al XX-lea a existat o preocupare generală pentru apărare a intereselor profesionale ale fiecărui domeniu de activitate. Cu atât mai mult reprezentanţii presei, supuşi deseori diverselor abuzuri au simţit nevoia stringentă să constituie o asemenea asociere. Multe din cotidienele şi reviste ce erau editate la Bucureşti au determinat, în perioada interbelică, reuniunea gazetarilor într-o asemenea asociere. În deceniul al patrulea a fost cunoscută sub denumirea de "Asociaţia publiciştilor români" care în primii 7 ani de activitate a integrat în colectivul ei 356 de membri. Pentru anul 1938 a reuşit să editeze şi un almanah, ca prima antologie a A.P.R. Vezi "Almanahul Asociaţiei publiciştilor români", 128 p, Bucureşti, anul I, 1938.

[58] *Ibidem* nota 1, dosarul 533/1942, f. 15-19.

[59] Broşura cuprinde în anexă lista membrilor cu menţionarea datei primirii în uniune (p. 11-19).

[60] Pinacoteca Statului a fost înfiinţată în anul 1895, găzduită în clădirea Ateneului Român, reuşind, în decursul anilor, ca prin achiziţii şi donaţii, să acumuleze un valoros patrimoniu artistic cu lucrări din România şi străinătate. În 1916 tezaurul artistic a fost evacuat la Iaşi şi apoi la Moscova, de unde s-a reîntors în ţară după decenii, în anul 1956. Patrimoniu acestei pinacoteci face parte astăzi din colecţiile Muzeului Naţional de Artă al României. Vezi Lucian Predescu, op. cit., p. 661.

[61] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1942, f. 3.

[62] Societatea minieră "Mica" între cele două războaie mondiale s-a impus în viaţa economică a României reuşind ca în anul 1940 să aibă un capital social de 250.000.000 de lei şi rezerve de 40 000 000 de lei realizând exploatarea minelor de aur de la Ruda, 12 Apostoli, Brad, Stanija, Roşia Montană, jud. Hunedoara, a minei de cărbuni de la Ţebea, jud. Hunedoare, a minelor de mică de la Voineasa, jud. Vâlcea şi punând în vânzare cărbuni, pirită, mică, piatră pentru construcţii. Sediul central al societăţii era în Bucureşti. Vezi: *Bucureşti şi bogăţiile României,* Editura de propagandă "România", Bucureşti, /1940/, p. LXXIX.

General al P.C.M. l-a delegat pe Adrian Marino[63] pentru îndeplinirea acestei misiuni. Pe delegația respectivă este făcută şi menţiunea: "Am primit 150 000 pentru tabloul Grigorescu, Bucureşti 28 martie 1942".

La 3 mai 1942, o chitanță dată la P.C.M. confirma[64] primirea contravalorii de 830 000 lei pentru două tablouri realizate de Nicolae Grigorescu. Erau tablourile: "Car cu boi" evaluat la 380 000 de lei şi "O țărancă la uşa casei torcând" evaluat la 450 000 de lei. Suma fusese solicitată de firma "Căminul Artei" al Caterinei Dulfu care îşi avea sediul în Galeriile Cretzulescu, calea Victoriei nr. 45. Se făcea menţiunea că aceste două tablouri fuseseră reținute de vicepreşedintele guvernului (Mihai Antonescu)[65].Există şi o hârtie[66] cu antetul P.C.M. pe care a fost scrisă de către Gheorghe N. Grigorescu confirmarea că a primit suma (?) pentru tabloul "Bătrânul cu gâsca" (?).

Scrisoarea din 30 aprilie 1942 adresată[67] P.C.M. de Gheorghe N. Grigorescu exprima evoluția poziției acestuia față de problema ofertei pe care o formulase anterior, prin care oferise spre achiziționare trei din tablourile tatălui său. Acum accepta să cedeze cu 500 000 de lei mai puțin tabloul "Bătrâna cu gâştele" (?) urmând ca pe celelalte să le retragă. Preciza că din suma ce i se va oferi vor trebui să fie scăzuți 150 000 lei pe care i-a primit ca avans. Face menţiunea că inițial le oferise lui Gigurtu[68] cu

[63] Adrian Marino (5 septembrie 1921, Iaşi). Studii universitare la Iaşi continuate şi finalizate la Bucureşti, doctor în litere, carieră didactică universitară, istoric şi teoretician literar, eseist, colaborator apropiat al mentorului său George Călinescu. Cercetător cu preocupări complexe în studierea creației literare, a supus unor atente analize opera lui Alexandru Macedonski. Pe parcursul anilor a publicat, printre altele: "*Dicționar de idei contemporane", "Introducere în critica literară", "Critica ideilor literare", "Prezențe româneşti şi realități europene"*. Vezi: Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană,* Editura Albatros, Bucureşti, 1977, p. 234-236; Florin Manolescu, *Dicționar de literatură română,* Editura Univers, Bucureşti 1979, p. 248-149.

[64] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1942, f. 7.

[65] Mihai /l / A. Antonescu (5/18 noiembrie 1904, Cazaci, azi Nucet, jud. Dâmbovița – 1 iunie1946, penitenciarul Jilava). Studii liceale la Piteşti, de drept la Bucureşti, doctor docent, activitate juridică, carieră didactică universitară, om politic, ministru de justiție în guvernul generalului Alexandru Averescu în anul 1921, ministru de justiție şi vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri în guvernul condus de Ion Antonescu, septembrie 1940 – august 1944, diplomat, creator al "biroului Păcii", animator cultural, orator, publicist. Vezi: Lucian Predescu, op. cit., p. 39; Mioara Tudorică, Ioana Burlacu, *Guvernele* României *între anii 1866- 1945 - liste de miniştri*, în "Revista Arhivelor", Bucureşti, anul XLVII, vol. XXXII, nr. 2/1970, p. 443, 462; Paul I. Dicu, *Din biografiile profesorilor universitari Emanoil N. Antonescu, Eftimie N. Antonescu, Mihail A. Antonescu şi Istrate N. Micescu*, în: "Argessis", Piteşti, vol. VII/1999,p.355-361

[66] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1942, f. 8.

[67] *Ibidem*, nota 1, dosarul 536/1942, f. 1-2.

[68] Ion Gigurtu /Gigârtu/ (24 iunie 1886, Turnu Severin – 1959). Studii la Turnu Severin, Craiova, Academia de mine din Freiburg şi de la Charlottenburg - Berlin, inginer de mine,

350 000 acest tablou, iar celelalte două la 500 000 de lei fiecare. Prețurile crescând, el nu putea coborî oferta. Dacă lucrările nu vor fi acceptate era gata să restituie suma de 150 000 de lei primită ca avans. Rezoluția a finalizat această acțiune dispunându-se: "Să i se dea 530 000 mii din fondul personal. Să se rețină suma avansată. Deci dl. Grigorescu nu va primi decât 350 000. Celelalte tablouri să-i fie restituite. Mareşal Antonescu. În acest sens a fost formulată corespondența din 5 mai 1942.

Preocuparea pentru asigurarea prezentării peste hotare a creației artistice a fost manifestată prin creşterea numărului de participanți şi realizări plastice expuse. Dacă în anul 1940 la a XXII–a Bienală de la Veneția au participat ca sculptori numai Celine Emilian[69] şi Mihai Onofrei[70], în anul 1942, la a XXIII-a ediție, România a participat[71] cu un pavilion propriu în care, din rândurile sculptorilor români, au expus: Milița Petraşcu[72], Zoe Băicoianu[73], Ion Jalea[74], Corneliu Medrea[75], Oscar Han[76],

---

inspector industrial, director general al societății "Mica", preşedinte al societății "Nitrogen" şi al Băncii de Scont, membru al Consiliului Superior Economic. Susține financiar activitatea politică a lui Octavian Goga, om politic, ministru, prim ministru. Vezi: Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne şi guvernați 1916-1938,* Editura Silex, Bucureşti, 1996, p. 176.

[69] Celine Emilian / Sevastos / (14 mai 1898, Paris – 1981 ?), studii de sculptură la Paris, elevă şi colaboratoare a lui Bourdelle, frecventând şi Academia La Grande Chaumière, expozantă în străinătate şi în România; valoroasă portretistă. Vezi Casa Şcoalelor, *Muzeul Toma Stelian – Catalog (pictură, sculptură şi desen),* Bucureşti, 1939, p. 126, 127; O. Barbosa, *Dicționarul artiştilor români contemporani*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 171; Marin Mihalache, *Misiunea artistului "Să redea viața în deplinătatea ei" însemnări pe marginea retrospectivei Celine Emilian,* în "Scânteia", 16 martie 1979.

[70] Mihai Onofrei (4/16 iulie 1896, Boțeşti, jud. Vaslui – 7 noiembrie 1980, Bucureşti, cimitirul Sf. Vineri), studii de artă plastică la Iaşi, Roma, Neapole, Paris, participant cu lucrări la expoziții din țară şi străinătate, multe integrate în patrimoniul unor prestigioase instituții muzeale. În forul public are o serie de monumente inclusiv cele care cinstesc memoria Eroilor neamului românesc, a contribuit la realizarea artistică a fațadei Arcului de Triumf, carieră didactică universitară. Vezi Octavian Barbosa, *Dicționarul artiştilor români contemporani,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 370; Virgiliu Z. Teodorescu, *Monografia Mihai Onofrei* (manuscris).

[71] *Ibidem* nota 1, dosarul 534/1942, f. 31-32, " Buletinul Cultural", septembrie 1942, elaborat de Ministerul Propagandei Naționale – Direcția Studii şi documentare.

[72] Milița Petraşcu / a semnat în perioada interbelică şi Pătraşcu / (31 decembrie 1892, Chişinău, azi în Republica Moldova – 1-2 februarie 1976, Bucureşti, cimitirul Sf. Vineri), studii: litere şi filozofie la Petersburg, sculptura la Moscova, München şi Paris în atelierele lui Matisse, Bourdelle şi Brâncuşi. Venită în România a participat la expoziții în țară şi străinătate. Autoare de valoroase portrete, de compoziții, are lucrări de for public în Bucureşti, Târgu Jiu, Iaşi, Măgurele, Ciucea. Vezi O. Barbosa, *Dicționarul artiştilor români contemporani,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 386-387; Simona Nistor, *Milița Petraşcu,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1973; Victor Crăciun, *Milița Petraşcu – Statuia nefăcută,* Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1988.

[73] Zoe Băicoianu (2/15 august, Predeal, jud. Braşov – 1987). Şcoala de Arte Frumoase la Paris, elevă a Şcolii române de la Roma. Debut ca sculptoriță la Paris în anul 1931. A expus

în ţară şi străinătate la expoziţii colective, organizând şi expoziţii personale. Prin preocupările multilaterale de abordare ca manieră şi materiale (metal, sticlă ş.a.) a realizat artă monumentală, decorativă. Activitatea i-a fost apreciată prin integrarea operei sale în forul public, muzee, colecţii particulare, premii şi distincţii. Vezi: A.N.-D.A.I.C., fond: U.A.P., dosarele 133, 138/1970; A.N.- D.M.B., fond Ateneul Român, dosarele 3/1941; 4/1942-1943; Margareta Ioniţă, *Zoe Băicoianu,* în: "Arta", Bucureşti, anul XXXVI, nr. 9/1989, p. 25; Octavian Barbosa, op. cit., p. 46-47.

[74] Ion Jalea (19 mai 1887, Casimcea, jud. Tulcea – 7 noiembrie 1983, Bucureşti), studii de artă plastică – sculptura la Bucureşti şi Paris, elev al lui D. Paciurea şi E. Bourdelle. Participant cu lucrări în saloanele din Paris, Bucureşti, s-a specializat în arta monumentală. La începerea campaniei militare în anul 1916 a revenit în ţară participând la luptele de la porţile Moldovei. Pe platoul de la Cozmeşti, în apropierea podului peste Siret unde se afla comandamentul generalului Eremia Grigorescu, a fost grav rănit pierzându-şi o mână. Invaliditatea nu l-a îndepărtat de sculptură, continuându-şi, după război, laborioasa activitate de artist plastic dar şi de exponent al intereselor sculptorilor în cadrul Ministerului Cultelor şi Artelor, unde, timp de peste două decenii, a deţinut funcţii de conducere în Departamentul Artelor – Direcţia Artelor. Concomitent a desfăşurat şi o bogată activitate didactică. Participant şi câştigător a numeroase concursuri care s-au concretizat cu amplasarea în forul public a unor valoroase monumente, în mai multe împrejurări a colaborat cu sculptorul Corneliu Medrea. Membru corespondent, 31 mai 1946 şi 2 noiembrie 1948, titular 21 martie 1963 al Academiei Române. Vezi A.N.- D.A.I.C., fond: S.O.N.F.R., inv. 1035, dosarul 1244 / 1935 desenele frizei pentru Mausoleul de la Mărăşeşti (colaborare cu Corneliu Medrea); Constantin Prut, *Dicţionar de artă modernă,* Editura Albatros, Bucureşti, 1982, p. 213-214; Alexandru Cebuc, Vasile Florea, Negoiţă Lăptoiu, *Enciclopedia artiştilor români contemporani,* Editura Arc 2000, Bucureşti, vol. I / 1996; vol. II / 1998; vol. III / 2000, p. 103; Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, p. 229, 236, 251.

[75] Corneliu Medrea / Corneliu Virgiliu Medrea / (8 martie 1889, Miercurea Sibiului, jud. Sibiu – 25 iulie 1964, Bucureşti). Urmaş al unei familii de moţi, a studiat la Zlatna, la Şcoala de Arte şi Meserii, Şcoala Superioară de Arte Decorative din Budapesta şi a călătorit în diverse ţări europene, documentându-se şi receptând evoluţia artelor plastice, experienţa valorificând-o ulterior în creaţia sa. În anul 1914 a venit în România, fiind, în anii deceniilor care au urmat, realizatorul a numeroase monumente de for public la Bucureşti, Sibiu, Bistriţa, Giurgiu, Avrig, Buzău, Mărăşeşti, Mamaia, Timişoara, Năsăud, Feldru, Constanţa, Craiova, Carei, Hordou, Turda, Gura Barza, Baia de Criş, Cluj, Măgurele, Satu Mare, Cernăuţi, Bozovici, Braşov şi a altor multe lucrări sculpturale care au fost integrate în colecţii din ţară şi străinătate. Carieră didactică, profesor universitar, donator al colecţiei de artă ce a devenit în Bucureşti "Muzeul Memorial Corneliu Medrea". Membru corespondent al Academiei Române, 2 iulie 1955, a fost răsplătit cu numeroase premii şi distincţii româneşti şi străine pentru valoroasa sa creaţie artistică. Colaborări cu Ion Jalea. Vezi: K. Zambaccian, *Pagini despre artă,* Bucureşti, 1965, p. 131-140; O. Barbosa, *Dicţionarul artiştilor români contemporani*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 315-317; Constantin Prut, *Dicţionar de artă modernă*, Editura Albatros, Bucureşti, 1982, p. 287., p. 287; Marin Mihalache, *Cornel Medrea,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1986; Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, p. 243; Vasile Florea, *Arta românească modernă şi contemporană,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 249, 251, 382.

[76] Oscar Han (3 decembrie 1891, Bucureşti - 14 februarie 1976, Bucureşti). Studii la Şcoala de Belle Arte din Bucureşti sculptor, critic de artă, carieră didactică universitară. Inspirat de

Mac Constantinescu[77], Ion Irimescu,[78] Alexandru Călinescu[79], Frederic /Fritz/ Storck,[80] Ion Gr. Popovici[81], fiecare artist având expuse câte 2-3 lucrări.

---

faptele cunoscute ca participant la primul război mondial, expune la Iaşi lucrări reflectând situaţiile trăite. Realizează şi donează monumentul "Pe aici nu se trece" amplasat la bifurcaţia şoselelor de la Tişiţa, lângă Mărăşeşti. Ca participant la concursul pentru desemnarea realizatorului monumentului regelui Ferdinand I, juriul îi acordă premiul I, dar nu şi comanda monumentului. Lezat, a publicat virulente articole împotriva unei asemenea încălcări ale eticii. Vezi: O. Han, *Dălţi şi pensule*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, p. 143 - 144; "Albina", Bucureşti, anul XI, nr. 11, 19 martie 1937, p. 162; A.N.- D.A.I.C., fond M.C.A.-D.A., inv. 819, dosar 69 / 1937, f. 6; *ibidem*, dosar 81 / 1938, f. 3, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 25, 27, 28, 31, 32, 33, 55, 55v., 70, 61, 62, 81; *ibidem*, dosarul 94 / 1938, f. 117; *ibidem*, dosarul 95 / 1938, f. 8; *ibidem* dosarul 90 / 1940, f. 13, 41 referitor la evacuarea şi repartizarea la Iaşi; "Universul", Bucureşti, anul 55, nr. 89, 30 martie 1938, p. 5; *ibidem*, nr. 237, 1 septembrie 1938, p. 2; *ibidem* nr. 258, 22 septembrie 1938, p. 8; "Realitatea Ilustrată", Bucureşti, anul XIII, nr. 630, 14 februarie 1939, p. 3, fotografie; "*Calendarul Universul 1940"*, Bucureşti, p. 71 consemnează dezvelirea monumentului la 6 februarie 1939; A.N.-D.A.I.C., Fototeca, inv. 1407, vol. II, poziţiile 5724-5733 solemnitatea dezvelirii.

[77] Mac Constantinescu / Mihail Filip / (29 iunie 1900, Charlottenburg–Germania – ?1979 ?). Studii de artă la Bucureşti la Şcoala de Belle Arte şi la Academia liberă de pictură, desen şi sculptură, specializat la Paris cu Jean Boucher la Şcoala de Belle Arte, cu Bouchard şi Landowsky la Academia Julian, frecventează atelierul lui Constantin Brâncuşi, lucrează în atelierele Manufacturii naţionale franceze de la Sèvre, cu Bourdelle la Academia La Grande Chaumière, istoria artelor la Sorbona, studii de arheologie şi restaurare la Roma. Reîntors în România realizează o prestigioasă carieră didactică, predând la Şcoala de arhitectură şi Institutul de arte plastice Nicolae Grigorescu. În decursul anilor de creaţie, ca sculptor, a uzat de toate cunoştinţele dobândite realizând lucrări în toate tehnicile şi materialele, adaptate pentru integrarea armonioasă în forul public, edificii, colecţii de artă. După debutul din anul 1923 a fost o prezenţă permanentă în expoziţiile din ţară şi străinătate, având contribuţii apreciate la realizarea pavilioanelor României din străinătate, inclusiv la cel din anul 1939 de la New York pentru care a realizat în aramă bătută o evocare a istoriei românilor. Vezi: Octavian Barbosa, *Dicţionarul artiştilor români contemporani,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 126-128; Alecu Ivan Ghilia, în rubrica "Carnet plastic" "*Expoziţia Mac Constantinescu",* în: "Scânteia", Bucureşti, 5 decembrie 1975; Vasile Florea, *Arta românească modernă şi contemporană,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1982, p. 258, 259, 262, 263, 264, 387.

[78] Ion Irimescu (27 februarie 1903, Preuţeşti, jud. Suceava), studii la Fălticeni, Academia de Arte Frumoase Bucureşti, secţia sculptură, specializare la Paris, la Şcoala română de la Fontenay – aux - Roses, Academia La Grande Chaumière, călătorii de documentare, debut artistic în anul 1928, carieră didactică la Paşcani, Bucureşti, Slatina, profesor universitar la Iaşi, Cluj, Bucureşti, participă la expoziţii colective în ţară şi străinătate, expoziţii personale şi retrospective, lucrări monumentale în forul public la Craiova, Iaşi, Constanţa, Cluj, Bucureşti, Lupeni, Râmnicu Vâlcea, Blaj, Fălticeni, Suceava, Slatina, Timişoara, Târgovişte, în colecţii din ţară şi străinătate. Dominantă în creaţia sa este figura umană în diverse ipostaze. Vezi A.N.-D.A.I.C., fond U.A.P., dosar 159/1971; O. Barbosa, *Dicţionarul artiştilor români contemporani*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 256-258; Alexandru Cebuc, *Ion Irimescu,* Editura Arc 2000, Bucureşti, 1995; Alexandru Cebuc,

Vasile Florea, Negoiță Lăptoiu, *Enciclopedia artiştilor români,* Editura Arc 2000, Bucureşti, 1996, p. 108.

[79] Alexandru Călinescu (18 mai 1889, Râmnicu Vâlcea, jud. Vâlcea – 3 februarie 1978, Bucureşti). Studii de sculptură la Şcoala de Arte Frumoase de la Bucureşti cu Dimitrie Paciurea şi Wladimir C. Hagel, continuate la Paris la École Nationale des Beaux Arts cu Antoine Mercié. A revenit în țară în anul 1915 expunând la câteva expoziții colective. În anii războiului a fost mobilizat, fiind integrat în grupul artiştilor plastici care s-au documentat pe front pentru a cunoaşte ipostazele prin care s-a realizat idealul românesc. Expune la Iaşi în cadrul Expoziției organizată de Marele Cartier General al Armatei Române, la 24 ianuarie 1918, precum şi în expoziția din luna mai în care au fost reunite lucrări ale lui Olga Greceanu şi Ion Mateescu. In anii 1922-1928, beneficiind de o bursă a lucrat la Paris unde a continuat studiile, lucrând în atelierul lui Jean Boucher, expunându-şi realizările în prestigioase expoziții pariziene, fiind recompensat cu premii. Revenit în țară, devine o prezență permanentă a expozițiile societății Tinerimea Artistică, realizând totodată, anual, câte o expoziție personală. Peste hotare este o prezență apreciată la Paris, Bruxelles, Veneția, Bratislava, Budapesta, Cracovia, carieră didactică universitară. Artistul sculptor a avut o prestigioasă carieră realizând opere care i-au fost integrate în forul public, în muzee şi colecții din țară şi străinătate. Repertoriul lucrărilor acoperă o largă gamă, de la piesele miniaturale la lucrări de artă monumentală. Vezi: A.N.-D.A.I.C., fond U.A.P., dosar 133/1970, f. 222; Mircea Grozdea, *Necrolog,* în: "Arta", Bucureşti, anul VIII, nr. 3/1978, p. 40; Adina Nanu, Florica Cluceru, *Alexandru Călinescu,* Editura Meridiane, 1988, 72 p.; Adrian Silvan Ionescu, *Un muzeu românesc în America – Muzeul din Clevland-Ohio, în: "Revista Muzeelor",* Bucureşti, anul XXX, nr. 1/1993, p. 64-67; N.B.! în *Catalogul (pictură, sculptură şi desen) Muzeul Toma Stelian,* editat sub auspiciile Casei Şcoalelor, Bucureşti 1939, la p. 126 sunt incluse date eronate referitoare la biografia sculptorului.

[80] Frederic /Frizt/ Storck (? ianuarie 1872, Bucureşti – 25 decembrie 1942, Bucureşti, cimitirul Sf. Vineri), studii de artă plastică la Bucureşti, München, Paris, vizite de studii în centrele artistice ale Europei, sculptor cu o bogată activitate artistică în domeniul portretisticii, cu lucrări prezente în forul public, în muzee de artă, în colecții particulare din țară şi străinătate. A avut o contribuție la prima variantă a Arcului de Triumf (1922) din Bucureşti. Bun desenator, grafician şi medalist, carieră didactică universitară. A militat şi acționat pentru propăşirea turnătoriilor în metal în România, fiindu-i lui V.V. Răşcanu un apropiat sprijin în ceea ce acesta a întreprins. Prin preocuparea urmaşilor locuința a devenit muzeu memorial evocând activitatea artiştilor familiei Storck, precum şi piesele de artă colecționate. Vezi: "Calendarul Minervei 1906", Bucureşti, anul VIII, 1906, fotografie p. 58; "Calendarul Universul 1944", Bucureşti, p. 156 - 157; Eleonora Costescu, *Artiştii Storck,* Editura Arc 2000, Bucureşti, 1996, p. 35 - 51, 89 - 97 + planşe, fotografii ale monumentelor; Adrian Silvan Ionescu, *Sculptorii Storck*, Catalog de expoziție organizată sub auspiciile Muzeului de Istorie şi Artă al Municipiului Bucureşti, Bucureşti,1992, p. 20, poziția 60, "*Legionar Roman"* (schița lucrării pentru Arcul de Triumf).

[81] Ion Gr. Popovici (16 iulie 1907, Codăeşti, jud. Vaslui – 3 august 1946, Bucureşti). A urmat Şcoala de Arte şi Meserii la Iaşi, Şcoala de Belle Arte la Bucureşti. Tânărul sculptor fiind remarcat pentru calitățile artistice i-a fost acordată bursa Paciurea. Începând din anul 1934 a expus cu regularitate la Salonul Oficial realizând şi expoziții personale. Pentru specializare a obținut o nouă bursă pentru a fi prezent la Roma în cadrul Şcolii Române, prilej de cunoaştere dar şi de afirmare. În anul 1937 i-a fost atribuit Premiul Național pentru sculptură. O nouă recunoaştere a calităților modelajelor sale a obținut-o în anul 1940 la Salonul Oficia. Ca în anul 1946 să obțină un nou premiu din partea Ministerului Cultelor şi Artelor cu puțin timp înainte de asasinarea lui. Prin ceea ce a realizat a fost considerat ca o

O problemă dificilă a ridicat-o achiziționarea tabloului pictorului Rembrandt[82]. A fost necesară lansarea unor cercetări privind autenticitatea tabloului prezentat spre achiziționare de către deținătorul Barbu Ionescu, aflat în situația de a "fi strâmtorat financiar"[83]. Astfel la dosar au fost reunite: scrisoarea de expertiză întocmită[84] de prof. dr. M. Sokolowski, director al Muzeului "Prinț Czartoryski", scrisoarea[85] prof. Bode din Germania care a declarat ca veritabil Rembrandt tabloul propus spre achiziționare, menționând că ginerele său prof. Friedländer trebuie să aibă documentele expertizei. Precizarea[86] despre ce tablou este vorba o avem pe dovada de primire a celei de a 2-a rată de un milion când se menționează titlul: "Halebardierul" pentru care mareşalul Ion Antonescu a pus rezoluția: " Nu se poate da mai mult de 3 milioane plătibili în rate de câte un milion pe lună. Tabloul este pentru stat …(text ilizibil) Plata din fondul de înzestrare. Dacă este legal"[87]

speranță a artelor plastice din România, temele abordate, maniera de interpretare artistică fiindu-i argumentele care l-au impus atenției contemporanilor. Vezi: Adina Nanu, *Ion Grigore Popovici,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1983, 87 p.

[82] Harmensz van Rijn Rembrandt (15 iulie1606, Leiden – Olanda – 4 octombrie 1669) pictor şi gravor olandez a adoptat o poziție neconformistă căutând pe parcursul anilor de creație să adopte o linie specifică propriilor sale simțiri. Prin linie şi culoare este autorul unor ample compoziții şi portrete, adeseori având ca sursă de inspirație Biblia. Ca gravor a acordat o atenție deosebită acurateței execuției tehnice la tratarea lucrărilor abordate. Opera sa înnobilează marile muzee ale lumii. În România sunt prezente câteva valoroase creații ale sale. Vezi D.E.R., p. 1435.

[83] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1942, f. 9, scrisoarea de ofertă din 23 noiembrie 1942.

[84] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1942, f. 12, text dactilografiat.

[85] Text manuscris şi dactilografiat

[86] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1941, f. 16-17.

[87] *Ibidem* nota 1, dosarul 536/1942, f. 10. N.B.! este şi o mențiune că s-ar fi plătit 6 milioane de lei. Prima rată fiind de 3 milioane de lei Vezi: f 15, 17.

Atunci când urmaşul lui Ion Ghica[88], diplomatul Nicolae Ghica[89], moştenitor al tabloului ”Ţiganca de la Ghergani”, a vrut să-l vândă statului, primind avizarea comisiilor din Ministerul Cultelor şi Artelor, Departamentul şi Direcţia Artelor pentru o sumă care depăşea cu mai multe milioane cea plătită pentru cumpărarea tabloului lui Rembrandt, Ion Antonescu a avut o reacţie concludentă, cerând preţuitorilor să dea dovadă de o reală competenţă în alcătuirea unei scări a valorilor. Era un apel la corectitudine, profesionalism şi respectarea prevederilor legale. De fapt, în toţi anii I.A. a revendicat celor în subordine respectarea legii. El preciza[90]: “Legea se aplică contra oricui, fiindcă este pentru toţi şi primii care trebuie să se supună sunt miniştri şi autorităţile.”

Participând, la 20 iulie 1942, la parastasul de pomenire a regelui Ferdinand I[91] în incinta[92] Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeş, mareşalul Ion Antonescu luând cuvântul[93], a elogiat personalitatea

[88] Ion Ghica (decembrie 1817, Bucureşti – 22 aprilie 1897, Ghergani, jud. Dâmboviţa). Studii la Paris, inginer minier, economist, carieră didactică universitară la Iaşi, om politic, revoluţionar la 1848, exilat la Samos devine guvernatorul insulei, declarat “prinţ de Samos”, reîntors în Ţara Românească participă la acţiunea care au condus, la 1859, la Unirea Principatelor, deputat, diplomat, ministru, prim ministru, participă la înlăturarea domnitorului Alexandru Ioan I Cuza, scriitor, memorialist, director general al teatrelor, publicist, membru al Societăţii Academice Române 13/25 august 1874, preşedinte al Academiei Române 2/14 iulie1879, la 28 martie / 9 aprilie 1880 susţine discursul de recepţie vorbind despre personalitatea lui Ion Câmpineanu. Vezi Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea – Material românesc – Oameni şi înfăptuiri*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras Bucureşti, 1940, p. 360; Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române – repere cronologice,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1992, p. 42, 53, 54.

[89] Nicolae I. Ghica (? -?) Studii de drept la Paris şi Bucureşti, carieră diplomatică. Vezi: Virgiliu Z. Teodorescu, *O reacţie concludentă – Poziţia mareşalului Ion Antonescu faţă de supraevaluarea unei lucrări de artă plastică,* în: “Europa XXI” Iaşi, vol.III-IV/1994-1995, p. 222-225.

[90] *Ibidem* nota 1, dosarul 59/1943, f. 315.

[91] Ferdinand I Victor, Albert, Meinrad de Hohenzollern (12/ 24 august 1865, Sigmaringen, Germania – 20 iulie 1927, Sinaia, jud. Prahova, înmormântat la Curtea de Argeş), studii universitare şi militare, a venit în România în anul 1889 şi a fost declarat prinţ moştenitor al tronului, devenind rege la 28 septembrie / 1o octombrie 1914; la 14/27 august 1916 declară război Puterilor Centrale, participă la campaniile militare din 1913, 1916, 1917, căsătorit în 1892, publicist, membru de onoare al Academiei Române, încoronat la 15 octombrie 1922, a promovat acte de caritate şi de dezvoltare a culturii, a acordat o atenţie deosebită oraşului Iaşi, Capitala României în perioada refugiului 1916-1918, inaugurând, la 24 februarie 1927, Fundaţia Culturală Regele Ferdinand I pentru propăşirea căreia a lăsat testamentar o importantă sumă. Vezi: Lucian Predescu, op. cit., p. 319.

[92] Biserica a fost restaurată la finalul secolului al XIX-lea după concepţia arhitectului francez Lecomte du Nouy. Pronaosul a redevenit loc de îngropăciune şi pentru noii ctitori astfel aici găsindu-şi loc de veci regele Carol I, regina Elisabeta, regele Ferdinand I şi regina Maria.

[93] *Ibidem* nota 1, dosarul 59/1943, f. 146-147; programul comemorării în dosarul 473/1941, f. 21-33.

defunctului rege evidențiind rolul acestuia în realizarea marelui Ideal al românilor, Marea Unire. A fost prilejul de a spune: "Cultul morților este nu numai act de pietate, ci sfat de viață."

În anul 1943 problema realizării[94] în Capitală a unui Cimitir al Eroilor era reluată, propunându-se mai multe variante de amplasare, avându-se în vedere o serie de criterii care să confere aşezământului caracterul de pietate, liniște, încadrare cu vegetație şi accesibilitate. În acest context una din propuneri a vizat perimetrul din zona fostului Palat al Artelor[95] de pe colina din Parcul Carol I care, până la demolare, adăpostise Muzeul Militar Național[96]. Se aprecia că suprafața abordabilă ar fi însumat circa 6 ha. de teren pe care vegetația existentă îi conferea calitatea de a fi în concordanță cu cerințele preconizate. Se făcea comparație cu terenul oferit în zona şoselei (în nordul Capitalei?) şi se arăta că este proprietatea Ministerului Apărării Naționale, beneficiind şi de prezența Mormântului

[94] *Ibidem* nota 1, dosarul 178/1943, f. 9 şi următoarele.

[95] Palatul Artelor a fost construit în zona colinară dominantă a perimetrului terenului care, prin lucrările declanşate în anul 1905, au condus la metamorfozarea zonei fostului Cocioc transformat în Parcul Carol I, gazdă a manifestărilor complexe din anul 1906. Proiectul amenajării zonei a fost încredințat arhitecților Victor Stephănescu şi Ştefan Burcuş care şi-au asumat şi misiunea de a proiecta clădirea Palatului Artelor care prin poziția acordată constituia capul de perspectivă al aleii centrale. Către el erau mai multe căi de acces care se reuneau în larga platformă din fața edificiului. Lucrările de construcție au fost realizate de firma inginerilor E. Grant şi G. Perlasca. Spațiile generoase au reunit, în anul 1906, valori din patrimoniul artistic, iar ulterior, până la primul război mondial, o serie de expoziții ocazionale. După primul război mondial s-a repartizat acest edificiu pentru găzduirea Muzeului Militar Național.

[96] Muzeul Militar Național a fost înființat după primul război mondial preluând şi piesele pe care Domnitorul Carol I a dispus, la 1877, să fie păstrate pentru viitorime la Arsenalul Armatei ca valoroase relicve. Ulterior acestora li s-au alăturat şi alte mărturii. Acțiunea s-a intensificat în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. La 1906 o serie de piese a fost prezentată publicului în cadrul expoziției jubiliare din Parcul Carol I. Construcția Muzeului Militar Național, pe măsură ce erau date în folosință spații noi, a permis prezentarea unora din cele mai semnificative mărturii ale trecutului armatei pe teritoriul României. La momentul durerii din anul 1916 o parte din acestea au fost evacuate în Moldova şi chiar în Rusia. După primul război mondial, când alte numeroase mărturii completau acest tezaur, ca o etapă premergătoare şi pregătitoare a inaugurării Muzeului Militar Național, a constituit-o acțiunea organizată de Liga Culturală în anul 1919. Prin Înalt Decret Regal nr. 6064 din 18 decembrie 1923 s-a înființat Muzeul Militar Național, găzduit în fostul Palat al Artelor până la demolarea clădirii în anii războiului. Vezi: A.N.-D.A.I.C., fond M.C.I.P. – Direcția Artelor, dosar 84/1934, f. 6v.; *ibidem* fond Preşedinția Consiliului de Miniştri, dosar 189/1939; Radu Rosetti, *Muzeul Militar Național,* în Boabe de grâu, anul I, nr. 5 din iulie 1930, p. 282-290; Ioan T. Dragomir, *Istoricul şi organizarea Muzeului Militar Național,* în Buletinul Muzeului Militar Național, anul I, nr. 4/1937, p. 60-64; *ibidem, Armand Călinescu şi Muzeul Militar,* referință la pagubele provocate de incendiul din 15 iunie 1938, măsurile de renovare şi amplificare a clădirii, anul III, 1939-1940, p. 120-123. Traian Udrea, *Muzeul Militar Central,* în Enciclopedia istoriografiei românești, p. 383.

Eroului Necunoscut[97]. Pentru amenajarea necesară a fost lansat un concurs prin care arhitecții erau solicitați să participe cu proiecte. Textul a fost considerat confuz de către Colegiul Arhitecților din România, iar termenul foarte scurt şi ca atare, prin decanul acestuia, arhitectul Ion Enescu[98], a formulat observațiile considerate necesar a fi cunoscute de inițiatori. Rezoluția mareşalului I.A. din 4 mai 1943, revendica ca problema să fie încredințată spre studiu şi rezolvare unui grup de arhitecți competenți.

O interesantă propunere menită şi a salva valorile de patrimoniu care erau de ani buni în perimetrul Palatului Artelor a fost formulată de directorul Muzeului de Artă Națională, Alexandru Tzigara Samurcaş. Acesta, într-un

[97] Mormântul Eroului Necunoscut. Pentru cinstirea tuturor celor care, prin sacrificiul suprem, au contribuit la realizarea idealului de Unire a tuturor românilor, după primul război mondial au fost realizate o serie de acțiuni care au condus la identificarea mormintelor Eroilor, gruparea în Cimitire de Onoare şi Mausolee, ridicarea de monumente. Ca un corolar al acestora s-a hotărât ca, în Capitala României, să fie realizat un mormânt al Eroului Necunoscut care să fie amplasat în Parcul Carol I, în fața fostului Palat al Artelor, devenit sediul Muzeului Militar Național. Ceremonialul a inclus aducerea la Mărăşeşti a 10 sicrie cu osemintele unor Eroi necunoscuți căzuți pe câmpurile de luptă pe fronturile anilor 1916-1917. Elevul Amilcar Săndulescu a fost cel care a primit nobila misiune de a desemna sicriul care urma să fie adus la Bucureşti. Ceremoniile funeraliilor naționale au avut loc în zilele de 14 -17 mai 1923, misiunea organizării revenind Ministerului de Război. În anii care au urmat a fost realizată placa tombală şi crucea-candelă a cărei flacără ardea neîntrerupt. După cel de al doilea război mondial ofensiva împotriva a tot ceea ce era istoria poporului româna a condus la metamorfoza Parcului Carol I pentru a găzdui Panteonul Eroilor clasei muncitoare chiar pe colina care găzduise clădirea muzeului şi mormântul Eroului Necunoscut. Ca atare, în anul 1958 a fost exhumat şi transferat la Mărăşeşti în zona verde din fața Mausoleului Eroilor. La momentul solemnităților semicentenarului luptelor de la Mărăşeşti i-a fost reaprinsă candela, După 1989, la inițiativa Asociației Naționale a Veteranilor de Război a fost declanşată acțiunea de readucere a osemintelor Eroului Necunoscut în Capitală. Misiunea a revenit Ministerului Apărării Naționale pentru a organiza ceremonialul solemnităților deshumării, adăpostirii temporare în Mausoleul Eroilor, pornirii transportului auto spre București cu escale în mai multe localități de pe traseu, reînhumării în Parcul Carol I. Manifestările au avut loc în zilele de 25-26 octombrie 1991. Din păcate, deşi clădirea panteonului încetase a mai avea funcționalitatea anterioară, s-a preferat amplasarea noului loc de veci în zona joasă, lângă lac şi, ca atare, pânza freatică afectează "locul de veci". Logic ar fi fost ca acest sacru mormânt să ocupe locul central din clădirea panteonului acesta devenind Panteon Național al cinstirii Eroului Necunoscut. Vezi: Virgiliu Z. Teodorescu, "Mormântul Eroului Necunoscut revine în vatra Capitalei", interviu consemnat de Gina Brujan, în: Adevărul Literar şi Artistic, Bucureşti, anul II, nr. 90, 27 octombrie 1991, p. 5; *ibidem*, "Incursiuni în trecut: ***Mormântul Eroului Necunoscut"***, în: Evenimentul, București, anul II, nr. 73, noiembrie 1991, p. 6.

[98] Ion D. Enescu (17 februarie 1884, Curtea de Argeş, jud. Argeş – 1973, București). Studii de arhitectură la București, arhitect cu o bogată activitate de proiectare a unor clădiri publice din București, Constanța, Cluj, Valea Iaşului - jud. Argeş, Abrud, Braşov, Drobeta Turnu Severin, Reşița, Aiud, Geoagiu, Agigea, Mangalia, publicist, conducător al Uniunii şi al Colegiului Arhitecților din România. Vezi: Paul Constantin, *Dicționar universal al arhitecților,* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, București, 1986, p. 103-104.

documentat memoriu[99] revendica ca pietrele sculptate ale monumentului de la Adam Clisi să fie integrate în Bucureşti într-un valoros monument evocator al evenimentelor militare petrecute între romani şi cei coalizaţi cu dacii pentru respingerea celor porniţi pe drumul anexării de noi teritorii, de valori umane şi materiale. Lectura acestui memoriu l-au determinat pe mareşalul I.A. să formuleze rezoluţia: "Fericită idee. Generalul Pantazi[100] să o pună în studiul arhitecţilor verificaţi. În cazul când ideea este şi realizabilă nu mai este necesar să se ţină al doilea concurs pentru monument".

Mobilizatoare au fost aprecierile formulate la întâlnirea cu membrii corului "Ion Vidu"[101] la Bucureşti pentru susţinerea unor concerte. La 13 martie 1943, mareşalul I.A. menţiona[102]: "…Cunosc toată fapta Dv. şi a înaintaşilor Dv., fapta culturală, patriotică şi românească. Exemplul acesta a servit foarte mult şi am credinţa fermă el va servi şi mai mult în viitor."

Prin cultură, grad de cultură, viaţă culturală la timpul respectiv, în condiţiile speciale ale desfăşurării războiului, mareşalul I.A. aprecia ca posibilă schimbarea de comportament a locuitorilor de la sate şi oraşe. În acest sens a găsit de cuviinţă la 21 iulie 1943 să abordeze[103] problema aşezărilor urbane şi rurale care, în multe cazuri, neglijau problemele gospodăreşti ajungându-se la o generalizare a stării de necurăţenie cu toate celea care le implica, de la aspect şi până la focar de boli, inclusiv de epidemii. Referindu-se la marginile de sate, de păduri, liziere, remarcând starea de paragină a acestora, cerea cu fermitate organelor abilitate să ia măsurile necesare ca lucrările de întreţinere să fie efectuate în cadrul prestaţiei muncii în natură.

O altă problemă care i-a reclamat concentrarea a fost refacerea localităţilor după calamităţile naturale. Ne referim la catastrofalele distrugeri

---

[99] *Ibidem*, nota 1, dosarul 178/1943, f. 16. La 13 august 1943, col. R. Davidescu notifica primirea şi trimiterea memoriului având şi menţiune rezoluţiei lui I.A. În dosar memoriul nu există!

[100] Generalului C. Pantazi îi reveneau prin Cabinetul Militar majoritatea actelor purtând rezoluţiile lui I.A. spre rezolvare. Promptitudinea rezolvării celor stipulate de Conducătorul Statului a caracterizat colaborarea celor doi.

[101] Ion Vidu (29 decembrie 1863, Mânerău, jud. Arad – 7 februarie 1931) Studii muzicale, compozitor, dirijor, culegător de folclor muzical, carieră didactică, publicist, animator al vieţii culturale din Banat. La 10 august 1922, la Lugoj, împreună cu Iosif Velceanu, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de la înfiinţarea corului ţărănesc din Chizătău, a lansat Apelul uni comitet de iniţiativă prin care se manifesta dorinţa de a înfiinţa "Asociaţia corurilor şi fanfarelor române din Banat" menită să stimuleze activitatea muzicală. La 21 septembrie 1922 s-a constituit la Lugoj asociaţia, trecând la organizarea olimpiadelor corale, cursurilor pentru dirijorii de coruri, tipărirea unei publicaţii periodice. Vezi: Virgil Birou, *Năzuinţe şi realizări, etape din viaţa culturală bănăţeană,* Timişoara, 1941, p. 174; Pavel Dan, *Asociaţii, cluburi, ligi, societăţi,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 323-324; D.E.R., p. 1853.

[102] *Ibidem* nota 1, dosarul 59/1943, f. 152-153.

[103] *Ibidem* nota 1, dosarul 178/1943, f.15.

provocate de cutremurul din 10 noiembrie 1940 şi inundaţiile unor râuri interioare sau ale fluviului Dunărea. Fără a ne propune să abordăm aceste aspecte în prezenta comunicare amintim că la refacerea localităţilor Panciu[104] şi Soveja[105] din judeţul Vrancea a cerut proiectanţilor să prevadă amplasamentele şi pentru construcţiile menite a ridica cultural şi spiritual locuitorii acestor aşezări. Mai mult, în cazul oraşului Panciu a preconizat realizarea unui grandios aşezământ şcolar[106] menit a deveni Colegiul "Mareşal Ion Antonescu" în care să fie primiţi copii orfani de război pentru a fi şcolarizaţi şi formaţi ca viitori creatori de bunuri materiale. În zona Căpăţâneni – Aref, în zona bazinului superior al Argeşului unde inundaţiile spulberaseră aşezările limitrofe râului a declanşat[107] o operativă construire a unei noi localităţi numită "Antoneşti", un sat model de munte, eşantion al satelor României viitoarelor decenii. Şi în acest caz proiectele, parţial şi realizate, au condus la edificarea inclusiv a unor clădiri pentru activităţile culturale şi spirituale.

A aminti de aceste preocupări este o datorie pentru a permite noilor generaţii, la un timp viitor, sperăm apropiat, când un real, cinstit şi nepărtinitor proces va releva cele bune şi mai puţin bune care i-au caracterizat gândul şi fapta de oştean al ţării, gata oricând la datorie, acesta fiindu-i, de fapt, crezul de la care n-a abandonat până la sfârşitul zilelor. Un "dosar Ion Antonescu", edificator prin cele reunite ca elemente probatorii, se cere să fie întocmit cu meticulozitate pentru dreapta judecată a posterităţii.

Suntem datori să înţelegem imperativele anilor de maximă solicitare a tuturor energiilor României pentru a putea depăşi marile dificultăţi provocate de rapturile anului 1940 şi respectiv de toate cele care au urmat. În acest context sunt concludente cuvintele chemării[108] imperative lansată de mareşalul I.A. cu ocazia vizitării şcolii "Spiru Haret" din Cernăuţi la 17 aprilie 1942 cerând să fie făcută zilnic educaţie patriotică: " Nu numai oameni cu carte, ci şi cu sufletul plin de simţăminte sănătoase şi româneşti. Educaţie în primul rând, instrucţiunea pe planul doi."

[104] *Ibidem*, nota 1, dosarele 605/1941, f. 323-325, 327-332.
[105] *Ibidem*, nota 1, dosarul 59/1943, f. 218, 219, 220, 222-227.
[106] *Ibidem*, nota 1, dosarul 59/1943, f. 297.
[107] Satul Antoneşti din jud. Argeş situat la ieşirea râului Argeş din strânsoare munţilor a fost proiectat şi în mare măsură construit într-un timp record pentru condiţiile anilor războiului. Prin modul de sistematizare şi dotare urma să fie un sat model pentru aşezările din zona premontană. Vezi: Virgiliu Z. Teodorescu, *Ion Antonescu, ctitor,* în: "Argessis", Piteşti, vol. VIII/1999, p. 339-342.
[108] *Ibidem* nota 1, dosarul 564/1941, f. 299.

UN GEST DE RESPECT FAȚĂ DE ISTORIE

RAOUL ŞORBAN

În relațiile dintre evrei şi români, care depăşeau întâlnirile ocazionale, au existat – şi nu puține – legături purtătoare de solidaritate, de stimă, de satisfacții împărtăşite, de aprecieri reciproce în unire şi unitate, manifestate prin situații concrete, în împrejurări sociale specifice pentru întreaga gamă a relațiilor interumane, ale căror semnificații rezidă tocmai în independența față de cei ce au făcut diferențieri de valoare şi calitate între neamuri, rase, religii, între modurile de a fi oameni adevărați, care în această calitate pot să se afirme în conexiunile realității unde le-a fost dat să-şi trăiască viața.

Dar în practica demersurilor pseudo-istorice o asemenea situație se înscrie, în cel mai bun caz, în domeniul posibilităților niciodată realizate. Astfel, ignorând obligațiile istoricului, o seamă de evocatori nu iau seama de natura acelor fapte a căror importanță se situa tocmai în independența față de un ansamblu „legiferat", ostil acelora care au încercat să-şi împlinească libertatea. De aceea ei nici nu pot vedea în inconsecvențele şi contradicțiile lui Ion Antonescu, ceea ce au remarcat, printre alții, Al. Zissu, Al. Şafran, W. Fildermann, Moshe Carmilly, Ernest Martin, Raul Hilberg, Nicolas M. Nagy-Talavera, Jean Ancel şi alți evrei, adică nu numai răul dar şi binele, ca şi tentativele de a-şi afirma libertatea în raport cu o constrângere politică ce l-a cenzurat şi căreia i s-a supus o vreme. Dimpotrivă, aceştia vor să croiască drum liber pentru opiniile numai ale lor, o patimă profund nelegitimă şi, ca atare, imorală, necesară doar pentru realizarea unor vinovate interese, politice ori chiar şi numai personale.

Cum se ştie, guvernanții români, încă din anul 1942 au început să se îndoiască de argumentele pe baza cărora au aprobat acțiunile antievreieşti, pretinse în mod imperios de germani, încă dinainte de declanşarea războiului antisovietic. Astfel se explică încercarea şefului statului român Ion Antonescu de a găsi o soluție „pin care să se poată repatria deținuții evrei din Vechiul Regat" temându-se „ca nu cumva aceştia să fie masacrați de nemți"[1].

Întrebările pe care Ion Antonescu şi le punea în legătură cu situația evreilor din țară, fără a înțelege că pentru această situație unul din cei răspunzători ar putea fi chiar şi el, s-au concretizat la o conferință

[1] Raul Hilberg, *Exterminarea evreilor din Europa*, vol. I, Bucureşti, 1997, p. 698.

ministerială consacrată problemelor din Transnistria, la care au participat generalul Vasiliu, subsecretar de stat pentru Siguranța Statului la Ministerul de Interne şi generalul Dragalina, guvernatorul Bucovinei. Conferința a avut loc în noiembrie 1943, când situația evreilor se îmbunătățise oarecum, după ce „mareşalul Antonescu a acceptat propunerea evreiască de a trimite victimelor îmbrăcăminte, medicamente şi bani" (*ibidem*, p. 696).

După opinia şefului Legației Germaniei în România, Manfred von Killinger, prin aprobarea emigrării evreilor din – şi prin – România „Antonescu voia să se debaraseze de un număr mare de evrei".

La acea conferință, Ion Antonescu a formulat o frază ce trebuie considerată, prin cuprinsul ei, un document al neputinței, într-o vreme când, pentru a înțelege ceva, trebuia să faci un tur de forță – şi ca să rămâi fidel propriilor convingeri era nevoie de un curaj ieşit din comun. Ori, poate, el avansa ideea de a apela la înțelegerea acelora a căror conştiință şi judecată nu erau alterate de răspândire urii ? – într-o vreme în care după opinia naziştilor „evreii trebuiau să dispară!".

Transcriem, aşadar, din stenogramă:

***Ion Antonescu**: „…Pentru evreii care riscă să fie asasinați de germani, veți lua măsurile necesare şi îi veți avertiza pe germani că noi nu vom tolera nici o poveste de felul acesta; nu vreau să-mi murdăresc reputația din cauza acestor asasinate cumplite. N-o să permitem să se producă aşa ceva, îi vom scoate de acolo […] Vor fi regrupați într-un lagăr, putând astfel repopula Bucovina […] Mi s-a spus că cei de la Golia au fost asasinați. Orice ar fi germanii trebuie avertizați că nu voi tolera aceste asasinate" (ibidem, p. 699-700).*

Aceste declarații în nici un caz nu trebuie supraestimate. Nu cred că ele ar fi exercitat vreo influență deosebită asupra desfăşurării evenimentelor. Dar ele ne ajută să înțelegem frământarea sufletească a unui ostaş dispus să colaboreze cu armata Reichului şi cu politicienii taberei naziste.

Documentul din care am citat, pe lângă altele asemănătoare, rămâne o dovadă grăitoare despre frământările şi sentimentele lui Antonescu față de unele fapte petrecute sub guvernarea sa – fără asentimentul său? Transcrierea spre neuitare a acestui document se vrea a fi un gest de respect față de istorie.

"ROMÂNIA N-A UCIS, D-LE WIESEL!…"

ADRIAN PĂUNESCU

Aflat la Bucureşti, la sfârşitul lunii iulie 2002, ca invitat al D-lui Ion Iliescu, Preşedintele României, Dl Elie Wiesel, laureat al Premiului Nobel pentru Pace, s-a ocupat iarăşi de Mareşal şi holocaust. Nu de altceva, dar, din 1991 încoace, cunoscutul nobelist american ne-a obişnuit cu multe susţineri … unele contradictorii, dar, oricum, mult prea categorice şi fără acoperire ştiinţifică, dacă ţinem cont de faptul că aparţin unui universitar[1]. Unele de-a dreptul … belicoase[2], ca să mai poată fi crezut. În revista "Flacăra lui Adrian Păunescu" (nr. 30 din 1 august 2002, p. 1), Maestrul a reţinut două din acele declaraţii şi l-a sancţionat prompt pe faimosul activist de după 16-19 aprilie 1978 al campaniei "Holocaust" (Gh. B.).

*

"Sunt profund mişcat. Trecutul se întoarce în prezent. Am fost un copil în această casă şi de câte ori mă întorceam de la şcoală mama nu mă întreba niciodată dacă am dat un răspuns bun, ci dacă am pus o întrebare bună. Aşa că am toate întrebările aici, în această casă. De ce? Ce s-a întâmplat? Bărbaţi, femei şi copii care nu au făcut nici un rău, care trăiau în bună vecinătate, dintr-o dată au fost condamnaţi la moarte. De ce brutalitate? De ce ură? Ştiu atât de bine că, indiferent ce s-a întâmplat aici, nu este vina României, ci a Ungariei. Jandarmii ungari au venit să-I ajute pe cei doi oameni ai SS. Unul dintre ei a fost Adolf Eichmann. Îmi amintesc de el cum stătea la gară, plimbându-se în timpul ultimului transport, astfel încât să mă întreb care este interesul acestor lucruri, ce înseamnă când unii oameni îi condamnă pe alţii la moarte şi oameni care iau copii numai pentru că sunt evrei, spunând că ei nu au dreptul să trăiască".

" … dar era România care a ucis, a ucis, a ucis!"

[1] Vezi "Adevărul", "Independent", "Cotidianul", "Gardianul" din 31 iulie 2002.
[2] Vezi în Teşu Solomovici, *România judaică,* I, Bucureşti, 2001.

ADRIAN PĂUNESCU: **Două opinii contrare ale aceluiaşi om de conştiinţă, amândouă la fel de tranşante. Şi totuşi! E Ungaria vinovată? E România vinovată? E aşa de simplă istoria? Să se reducă întreaga istorie la atât? Să merite România această culpabilizare din partea unui om căruia i-a acordat (pe bună dreptate) atâtea onoruri şi atâta dragoste? Nu, România n-a ucis, domnule Wiesel, nici măcar atât cât sunt ucişi acum, de ambele părţi, nevinovaţii (unii, prunci), sub ochii noştri, ai tuturor!**

HOLOCAUST ŞI holocaust[1]

GH. BUZATU

Precizări introductive: Socot necesar să vă avertizez că, în această comunicare, n-au fost abordate toate problemele. Aceasta nu înseamnă însă că nu le am în vedere ori că nu le cunosc. Mă refer la legislația din România cu caracter antisemit din perioada 1938-1944, la atâtea evenimente tragice din anii 1940-1942 (Iaşi, Dorohoi etc.), la deportări şi execuţii. În acelaşi timp, nu cred că trebuie să persistăm în confuzii, în aprecierea faptelor şi fenomenelor, între consecinţele politicii antisemite şi acelea ale războiului mondial în ansamblu. De asemenea, nu întrevăd care-i partea tragică a lucrurilor dacă, în unele privinţe, nu ne înţelegem!

Este, desigur, inutil să precizez că nu mi-a propus să şochez asistenţa, dar o constatare se impune. Iar aceasta în baza a peste 40 de ani de cercetări neîntrerupte în domeniul istoriei celui de-al doilea război mondial. Această constatare priveşte un fapt precis, şi anume că: Puţine au fost aspectele istoriei contemporane universale şi naţionale în care pasiunile, îndârjirea şi intoleranţa să fi avut ori să aibă un rol atât de precumpănitor, în raport cu studiul ştiinţific obiectiv şi "la rece", ca în privinţa holocaustului. În fapt, trebuie să consemnăm că, deja, controversa a început: am scris holocaustul cu h mic, ceea ce, lucrul este dovedit, priveşte faptul istoric petrecut, iar nu propaganda desfăşurată în jurul lui! Nu priveşte, aşadar, aşa-numita industrie a Holocaustului (cu H mare). O atare punere în ecuaţie atestă, dintru bun început, că oricum nu mă număr printre negaţionişti, dar că, în acelaşi timp, nu sunt dispus să primesc toate datele cu care suntem bombardaţi despre holocaust în mod necritic. Mai precis - să le primim şi să le transmitem ca atare, fără a le prelucra, fără a le interpreta, fără a ne strădui să le înţelegem şi să le încadrăm într-un context deja cunoscut, fără a ne documenta într-o privinţă sau alta, fără a confrunta sursele orale cu acelea, de n ori mai temeinice şi mai credibile, scrise. Pe de altă parte, îmi face plăcere să cred că, procedând astfel, nu pot fi bănuit ori acuzat de antisemitism, ceea ce – din păcate! – se întâmplă mult prea adesea pe la noi. În ce mă priveşte,

[1] Comunicare susţinută la sesiunea cu tema *Holocaustul şi implicaţiile lui în România*, organizată de Academia Română, Bucureşti, 28 iunie 2002.

până acum n-am consacrat, cu o singură excepție[2] nici o carte specială holocaustului, iar cele câteva articole şi note valorificate nu îngăduie nimănui, aşa cum s-a întâmplat ori se mai întâmplă[3], să mă rânduiască zgomotos în rândurile negaţioniştilor. Rog să se observe că, studiind epoca celui de-al doilea război mondial, am ajuns la concluzii proprii, mi-am format convingeri proprii, pe care le-am exprimat cumpătat. Deşi, acum, după câştigarea libertății noastre, nu prea văd cum gândurile mai pot fi (şi ar trebui!) controlate şi penalizate! Este, fără îndoială, inexplicabil ca, astăzi, cineva să mai poată fi monitorizat pentru, să spunem, lecturi ori citate din Roger Garaudy sau Horia Sima ... Nu ne dăm seama, în context, ce conexiune ar avea problema cu ştiința, de vreme ce, în orice domeniu, bazele progresului se pun tocmai pentru că intervin dubiile, semnele de întrebare, iar fondul de documente cercetat este, pe cât posibil, complet?

Holocausturi şi ordonanțe de urgență: După aceste constatări, trebuie să observ că noi, colaboratorii volumelor privind epoca contemporană din *Tratatul de istoria Românilor*, în curs de elaborare sub egida Academiei Române, am solicitat mai demult, încă din 1999, organizarea unei/unor dezbateri pe tema holocaustului. Ceea ce un "negaționist" n-ar face, dar, trecând peste acest lucru, voi preciza că o dezbatere a avut loc, la 30 octombrie 2000, sub cele mai bune auspicii: au fost prezenți Preşedintele Academiei Române, Profesorul Eugen Simion, şi Preşedintele Secției de Istorie/Arheologie, Profesorul Dan Berindei, academicieni, cercetători şi arhivişti consacrați, invitați din partea unor comunități, reprezentanți ai mass-mediei ş.a. Şi concluzia reuniunii a fost una: nimeni nu a contestat realitatea holocaustului înfăptuit de naziști împotriva populației evreieşti din Europa ocupată de Reichul hitlerist, dar *în România antonesciană (1940-1944) n-a existat holocaust*. Nu este nevoie, acum, de explicații speciale. Convocarea dezbaterii de astăzi s-a făcut în legătură cu discuțiile antamate, în mass-media şi în Parlament, în speță în Senatul României, pe marginea Ordonanței de urgență nr. 31 din 13 martie 2002 (publicată în "Monitorul Oficial" din 28 martie 2002). Oare – mă întreb – de această dată ne-am întrunit pentru ca, după ce la 30 octombrie 2000 am aflat un răspuns, să avansăm un altfel de verdict: da, în România a fost holocaust?

Un holocaust care a avut atâtea mii ori atâtea sute de mii de victime … Care n-a avut drept cauze concrete decât antisemitismul tradițional al românilor şi comportamentul ori pornirile rasiste ale conducătorilor României din epoca celui de-al doilea război mondial … ş.a.m.d., ş.a.m.d. Ar

[2] Vezi Gh. Buzatu, ... *Aşa a început holocaustul împotriva poporului român*, Bucureşti, 1995.

[3] Precum Ioan Constantinescu, autorul unor deplorabile "eseuri" – în fond, probe de… analfabetism istoric, cum a relevat dl Răzvan Codrescu – despre Dreapta românească interbelică.

fi, desigur, mult prea simplu ori, dimpotrivă, şocant, să revenim asupra concluziilor noastre…

Odată ajuns aici, se impune, cred, o precizare: Nu-mi propun să beneficiez de îngăduința Dv., dar pot să vă asigur că, în legătură cu Ordonanța de urgență nr. 31/2002 trimisă Parlamentului, în Senatul României au avut loc în comisiile de specialitate (în prima ordine în Comisia de Cultură şi în Comisia Juridică) ample dezbateri, libere de orice schematism şi încrâncenare, deschise, cu înregistrarea tuturor punctelor de vedere, lipsind incriminările şi falsa pudoare. Sunt în măsură să vă garantez (dacă termenul nu-i cumva exagerat) că asemenea discuții ar fi putut rivaliza cu acelea organizate sub egida oricărei Academii din lume si care, respectându-se, este la rândul ei respectată. Stau mărturie, în acest sens, stenogramele înregistrate la Senat, documentele adoptate şi notele personale.

Dacă am insistat asupra acestor aspecte, vă asigur că nu am făcut-o inutil. Întrucât în Senat s-a ajuns la anume concluzii care, bănuiesc, merită tot interesul Dv., aici şi acum. Astfel, pornindu-se de la realitatea statuată de articolul 6 al Ordonanței de urgență nr. 31/2002 (pedepse între 6 luni şi 5 ani pentru negarea holocaustului nazist în public), s-a ajuns la necesitatea absolută a *definirii holocaustului*. In ciuda tuturor argumentelor, legiuitorul nu a admis să ia în seamă toate formele de holocaust, nici măcar cele mai grave, aplicate de regimurile totalitare ale veacului XX, le citez în ordine cronologică şi în funcție de consecințe, holocaustul roşu şi holocaustul brun. Şi aceasta cu toate că, în vreme ce holocaustul brun, cu unele excepții (Transilvania de nord-vest, ocupată de horthyşti şi naziști), a ocolit România, iar holocaustul roşu a bântuit cu furie pe aceste meleaguri, cu începere din iunie 1940, aşa cum am demonstrat în *...Aşa a început holocaustul împotriva poporului român*. Situația apare ca fiind stranie, întrucât, după cum se constată, faimosul articol 6 al Ordonanței de urgență nr. 31/2002 stabileşte penalități pentru holocaustul care… NU A AVUT LOC în România, în vreme ce pentru holocaustul roşu, real, amână deocamdată orice explicație! Iată cum, aşadar, adevărații negaționiști în materie de holocaust se dovedesc, în primul rând, înşişi semnatarii Ordonanței de urgență, supranumită în rândurile populației şi Ordonanța antiholocaust sau anti-Antonescu! Şi, punând problema astfel, se naşte întrebarea dacă nu cumva legiuitorul de la Bucureşti se dovedeşte modest, mulțumindu-se cu un singur fel de holocaust, holocaustul brun, situație în care sunt necesare ample explicații, dar, în prima ordine, de ce se preferă o singură coloratură? Unele răspunsuri posibile le întrevăd: racordarea legislației româneşti la nivelul celei europene, pericolele Dreptei etc., deşi, evident, se ocoleşte singurul răspuns exact – elaborarea Ordonanței în urma unor presiuni externe, intervenția unor factori, poate bine intenționați, dar, oricum, rău informați.

Se impune atenției noastre contradicția flagrantă care apare între forma şi fondul chestiunii holocaustului în ansamblu. Aflându-ne la Bucureşti, faptul în sine nu surprinde. Astfel, putem neglija că România n-a "beneficiat" realmente nicicând, decât în viziunea documentelor cominterniste lansate de Kremlin, de un regim esențialmente fascist, pe când astăzi, în preajma intrării noastre în UE, ne hazardăm, totuşi, să descoperim … pericole fasciste. Întrucât o ordonanță de urgență se dă în condiții excepționale, oare care să fie acele condiții, ce pericole reale fasciste? Admit că acestea ar exista şi s-ar manifesta pregnant, dar, dacă-i aşa, pe de altă parte, asta înseamnă că toate eforturile noastre actuale de integrare euroatlantică sunt automat sortite eşecului, iar noi nu ar mai trebui să emitem pretenții.

Un alt aspect al problemei în discuție: Proclamăm că ne luptăm cu fascismul, dar, în context, este "executat" Mareşalul Antonescu, care, se ştie, el, a lovit în plin şi deschis Garda de Fier. Tot asemenea, Mareşalul este denunțat pentru "crime de război" sau pentru "crime contra omenirii", în vreme ce, de exemplu, Corneliu Zelea Codreanu şi camarazii săi, toți fasciştii urmăriți de Ordonanța nr. 31, nu pot fi încadrați ca atare.

Din cercetarea unei bogate literaturi de specialitate şi din consultarea unor binecunoscute lucrări de referință (în primul rând, enciclopediile internaționale *Webster, Larousse*, *Hutchinson, Oxford* ş.a.) s-a ajuns, în Senatul României, la această definiție a holocaustului brun (articolul 2, al. 2 al OUG nr. 31/2002):

"Prin holocaust se înțelege exterminarea în masă a populației evreieşti din Europa, organizată de către autoritățile naziste, în timpul celui de-al doilea război mondial".

***

În acest fel, ajungem la o situație cel puțin insolită. Deşi mi-am exprimat dezacordul față de un proiect de lege care să introducă sancțiuni pentru *culpa de opinie* (negarea în public a holocaustului brun, luată în considerație de articolul 6 al Ordonanței nr. 31/2002) ori pentru tratamentul rezervat unor personalități ale trecutului românesc (în acest cadru nefiind vizat, pentru moment, decât Mareşalul Ion Antonescu), deşi nu întrevăd de fel necesitatea unei astfel de legiuri, mai ales pe motivul esențial că *materia este sau a fost demult şi efectiv soluționată* prin Constituția din 1991, prin Codul Penal (ediția 1968, republicată în 1973 şi 1997, cu toate modificările ulterioare) sau prin diverse legi, mă văd silit să recunosc că, în raport cu dictatura bunului plac şi cultivarea stării de provizorat, chiar şi acele mai contestate dispoziții sunt dispus să le accept.

După cum se poate lesne conchide, definiția convenită în privința holocaustului brun nu mai lasă nici un dubiu: apreciind corect realitățile istorice, România este exclusă *din aria holocaustului brun*, înfăptuit de naziști. Nu ne rămâne decât să fim încrezători *în aplicarea legii, corectă şi fără strâmbătate*. Să nădăjduim că, în final, *trecutul va fi rezervat istoricilor*, aşa cum este şi firesc. De altfel, trei articole ale Ordonanței nr. 31/2002 menționează, în chip expres, că nu constituie infracțiune faptele săvârşite "*în interesul artei sau ştiinței, cercetării sau educației"*.

Onorată asistență! Participăm la o dezbatere *liberă* despre holocaust. Sper că nimeni nu se aşteaptă ca, plecând de-aici, să fie înarmat cu *tezele* de odinioară reprezentând "jaloanele" activității noastre viitoare. De altfel, cercetarea istorică, pretutindeni unde a înregistrat progrese remarcabile, a apelat la *modele* iar *nu la directive*. Indiferent de unde ar veni ele. De la *Conducătorul* suprem, de la *Centru* sau de la cutare *societate*, civică ori necivică! Iată <u>*de ce*</u> nu-s de loc recomandabile principiile după care ar trebui făcute distincții între *holocaustul brun* şi *holocaustul roşu*. Intre acestea, pe de o parte, şi, să spunem, *holocaustul nuclear*, pe de altă parte. Numai pentru acei care nu doresc să le vadă ori să le admită, dar starea este doar temporară, dar în fond NU EXISTĂ diferențieri nici în privința esenței holocausturilor, nici în aceea a responsabilităților şi a moralei! Experiența secolului al XX-lea a dovedit că *holocaustul roşu* a depăşit, ca programare şi înfăptuire, ca număr de victime (peste o sută de milioane la nivelul planetei) şi consecințe, orice putere de imaginație dovedită vreodată în planificarea oricărui gen de *genocid*. *Holocaustul roşu* a pornit din URSS, inventat fiind de V.I. Lenin şi colegii săi de partid comunist, apoi a fost transferat – schimbându-i-se culoarea! – în Germania lui Adolf Hitler. Nu putem neglija că s-au identificat indivizi care, supraviețuind "primului val" al holocaustului roşu în Rusia, au cunoscut apoi teroarea brună şi, în ultimul rând, pe cea comunistă, în unele țări foste de "democrație populară", de unde au plecat mai apoi în Lumea Liberă.

Nu este nevoie să apelez la mărturiile lui Wilhelm Filderman în sensul că, la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, în România supraviețuise *cea mai mare* comunitate evreiască din Europa. Ei bine, ulterior, supraviețuitorii aceştia s-au dispersat, cum spuneam, prin anii '50, în condițiile în care *holocaustul roşu* a ajuns să bântuie dincoace de Cortina de Fier, în România inclusiv, iar unii dintre cetățenii evrei (Ana Pauker) se numărau <u>atunci</u> printre liderii marcanți ai puterii comuniste de la Bucureşti!

Pentru că a venit vorba... Sunt cunoscute eforturile întreprinse actualmente pentru discreditarea, demonizarea sau "demitizarea" Mareşalului Ion Antonescu. Nu pun în discuție "principiile" adoptate şi obiectivele urmărite. Dar nu înțeleg cum, simultan, foştii adversari ideologici şi … de clasă ai ex-mareşalului, Ana Pauker, de pildă, ar putea fi strecurați

în straie noi pe placul publicului… Se poate neglija ce personaj sinistru pentru un întreg popor l-a reprezentat Ana Pauker, la confluența anilor '40-'50, pentru ca, astăzi, portretul ei să fie retuşat şi oferit convenabil precum amatorilor de chilipiruri? Sub reclame luminoase despre … "prima femeie ministru de externe" … din România ori de pe Mapamond etc. etc., atunci când, în fond, I.V. Stalin, dacă dorea, putea să-şi instaleze la Ministerul de Externe din Bucureşti, ca titular, nu pe bietul învățăcel din Codăeşti-Vaslui, ci bastonul de Generalissim! Ana Pauker este exact acelaşi personaj despre care Mareşalul Ion Antonescu s-a pronunțat în 1943 într-un interviu acordat presei italiene, în sensul că: *"... Am informații secrete despre comuniştii români emigrați la şcoala de la Moscova. Sunt subjugați de o nebună, Ana Pauker, care şi-a vândut sufletul lui Stalin şi le impune compatrioților să vorbească ruseşte, chiar şi între ei, susținând că limba română e un amestec bastard de dialecte, de înlocuit imediat cu aceea, sublimă, a lui Tolstoi. Pierzând noi războiul, acei îndoctrinați şi fanatici emigrați [în URSS] îşi vor asuma puterea, pentru a impune, cu riguroasele sisteme ale marxismului, slavizarea; mai mult, rusificarea României"* (Mareşal Ion Antonescu, *Un ABC al anticomunismului românesc*, vol. II, Bucureşti, 1999, p. 92).

Iată o profeție care, din nenorocire, avea să se împlinească literă cu literă. Ca atâtea multe altele dintre acelea aparținând Mareşalului Antonescu. Şi, ne întrebăm, dacă nu-i aceasta o chestiune care merită a fi aprofundată chiar la *acest capitol* al holocaustului de orice fel?

Este un fapt obişnuit ca, în dezbaterile ştiințifice, să se aducă spre ilustrarea unor teze o mulțime de citate. Ele sunt bune, fiind interpretate *în context,* şi inutile, dacă sunt *desprinse din context.* Am în vedere că se poate lesne dovedi, prin asemenea procedee, că nu numai Ion Antonescu ar fi fost antisemit şi fascist, ci – aşa cum se încearcă în ultime vreme – şi M. Eminescu, şi O. Goga, şi Constantin C. Giurescu, şi N. Iorga, iar, de săptămâna trecută, Mircea Eliade, Emil Cioran si Eugen Ionescu!?

În cazul lui Antonescu, unii au lansat acuzații de *rasism*… Fără temeiuri şi fără nici o noimă. Cu toate că, pentru amatorii unor asemenea "aventuri spirituale", ar trebui precizat că, la începutul carierei sale politice, Winston Churchill însuşi a fost, înaintea lui Antonescu, un rasist cu atestat, în regulă, că să spun astfel. Şi ce-i cu asta?… Sub un alt raport, de ce să nu mergem până la capăt, admițând că rezultatele cercetărilor recente ale kremlinologilor, care au identificat – la foştii lideri comuniști – este adevărat cu *nu un rasism bazat pe etnie, ci un rasism de clasă*... Oare să fi fost întâmplătoare strigătura faimoasă a anilor '48-'50:

Ana, Luca şi cu Dej
Bagă spaima în burgheji?

Rezultatele cercetărilor în domeniul holocaustului sunt binecunoscute. Este de datoria noastră să menționăm, dintre studiile privind evoluțiile din România anilor 1940-1944, volumele semnate de Dinu C. Giurescu, Alex Mihai Stoenescu, Ion Coja, Florin Constantiniu, Al. Duțu, Constantin Botoran, Lya Benjamin, Jean Ancel, Radu Ioanid, Carol Iancu ş.a. Deşi nu suntem de acord cu concluziile unora dintre cei menționați, îndeosebi cei din urmă.

Sunt, cel dintâi, conştient de deficiențele acestei intervenții. De altfel, nici nu mi-am propus un text ireproşabil. Am urmărit *efectele practice*, corectarea unor erori, specifice istoriografiei problemei, precum, îndeosebi, în ceea ce priveşte:

- ignorarea de regulă a *cauzelor* evenimentelor, mergându-se cel mai adesea până la o pudoare greu de înțeles şi de fel explicabilă;
- o preferință de neînțeles pentru "bătălia" pe tărâmul cifrelor, pentru România, de exemplu, numărul victimelor pus în circulație variind între 60 –100 000 şi … 750 000 (adică tot atâtea câți evrei au fost înregistrați la recensământul din 1930);
- deficiențele de documentare (investigarea arhivelor, selectarea documentelor, desprinderea lor din dosare), exagerarea semnificației depozițiilor orale în detrimentul surselor scrise;
- confuzie între declarațiile politice ale lui Ion şi Mihai Antonescu şi *programul preconizat* ori *aplicat* de către aceiaşi, preluarea *necritică* a unor asemenea declarații şi, mai cu seamă, evaluarea lor în afara *împrejurărilor* în care s-au produs;
- falsele presiuni ale aşa-zisei societăți civile, cenzurarea unor texte, interzicerea difuzării unor volume de documente socotite cu "probleme"[4] etc.
- contradicții depistate *ad-hoc* între Mareşalul Antonescu şi unele persoane (Traian Popovici, Regina Mamă, Regele Mihai, mitropoliții ş.a.), pierzându-se din vedere că, într-un *regim de dictatură*, dacă Antonescu nu voia ceva, nu erau posibile nici un fel de acțiuni în folosul populației evreieşti;
- menținerea problemei holocaustului brun în ordinea firească a lucrurilor, adică cea existentă *până la 16-19 aprilie 1978,* când s-a declanşat *campania...* Anterior datei menționate, toate tratatele şi cărțile fundamentale privind istoria celui de-al doilea război mondial beneficiau de *capitole* despre soluția finală ori despre genocidul nazist, termenul *holocaust* fiind practic

[4] Cf. îndeosebi Alesandru Duțu, Constantin Botoran, coordonatori, *Al doilea război mondial. Situația evreilor din România*, vol. I, partea întâi, *1939-1941*, Cluj-Napoca, 1994, 306 pagini, ISBN 973-9132-75-8.

neîntâlnit. Pe de alta parte, tratarea subiectului era corespunzătoare, la fel şi încadrarea lui în materia generală. În ceea ce priveşte semnificaţia generală, eram scutiţi de asemenea viziuni în raport cu care războiul mondial din 1939-1945 AR FI ÎNCEPUT CU HOLOCAUSTUL, AR FI FOST PURTAT (de Germania şi aliaţii ei, inclusiv România) PENTRU HOLOCAUST ŞI S-AR EXPLICA PRIN HOLOCAUST… Retroactiv, o asemenea viziune nu apare decât ca fiind de *sorginte şi de natură pur- revizionistă,* cel puţin la nivelul anilor 1978-1980, când s-a inventat, dar şi după aceea. Faptul este grav, dacă se are in vedere că tocmai adepţii holocaustului resping şi condamnă … revizionismul. Poate numai *al altora*, dar *nu şi pe cel propriu*. În ce mă priveşte, rămân la convingerea că este datoria fundamentală a fiecărei generaţii de istorici *să revadă, să revină asupra concluziilor predecesorilor lor*!

În concluzie, nu avem *de ce* a ne teme de implicarea *istoricilor î*n cercetarea fenomenului holocaustului. Factorii politici şi de orice altă natură *trebuie excluşi*. Referitor la istorici, capitolul holocaustului în ansamblu rămâne, vrem ori nu vrem, *un domeniu care le aparţine, le-a aparţinut şi le va aparţine, integral, orişicând*. Lor, istoricilor, le revine şi datoria, în raport cu putinţa lor şi cu gradul lor de documentare, de a demonstra cum şi în ce grad *un capitol de istorie românească* (reunind politici şi practici antisemite, un pogrom, evenimente precum cele din Transnistria etc. etc.) *echivalează cu un holocaust*. În sfârşit sau mai cu seamă, nu se poate ignora poziţia cercetătorului trecutului în funcţie de *profesionalismul său* şi de *cărţile scrise*, care îl recomandă şi l-au impus între autorităţile în materie şi epocă.

SCURT ISTORIC AL „HOLOCAUSTULUI”
- Datele esențiale -

ION COJA

1. Cum a început?

Istoricii care susțin că în România s-a produs un holocaust anti-evreiesc se feresc să răspundă la întrebarea: ***cum a început*?** Când fac inventarul victimelor evreieşti, cronologic primii sunt pomeniți evreii uciși la Dorohoi (la 1 iulie 1940). Nu ni se spune însă nimic despre motivul pentru care **unii** români (civili şi mai ales militari) au deschis focul asupra unui grup de evrei din Dorohoi. Şi trebuie spus că până atunci, în toată istoria românilor, nu se mai produsese un fapt asemănător: uciderea unor persoane cărora să nu li se poată “reproşa” altceva decât că aparțineau etniei evreieşti. Ce anume a dat naştere unei reacții anti-evreieşti atât de dure?

În orice discuție pe acest subiect trebuie menționat faptul că asasinatele anti-evreieşti din anii 1940-1944 grupate de unii sub numele abuziv de ***holocaust*** au început prin ***uciderea unor români***, prin umilirea şi batjocorirea a zeci de mii de români! Este vorba de ceea ce s-a întâmplat la sfârşitul lunii iunie 1940 în Basarabia şi Bucovina de Nord, teritorii româneşti pe care, printr-un ultimatum, Moscova le-a revendicat în cadrul pactului secret Molotov-Ribentropp. Lăsată complet izolată, fără nici o susținere internațională, România nu a avut încotro şi a trebuit, în câteva zile, să-şi retragă armata şi administrația din Basarabia şi Bucovina de Nord. În aceste vechi ținuturi româneşti locuia însă şi o numeroasă populație evreiască, iar mulți dintre evrei aveau sentimente şi convingeri comuniste, bolşevice, pro-sovietice sau pur şi simplu activau în rețeaua de spionaj şi diversiune organizată de KGB în România. În timp ce întreaga societate românească resimțea ultimatumul sovietic şi retragerea noastră din Basarabia şi Bucovina de Nord ca pe o mare tragedie națională, evreii, majoritatea evreilor din Basarabia şi Bucovina de Nord s-au bucurat, manifestându-şi public satisfacția pentru trecerea celor două ținuturi româneşti în componența URSS-ului, arătându-şi astfel pe față adevăratele lor sentimente față de populația românească majoritară în mijlocul căreia găsiseră întotdeauna adăpost şi găzduire. Mulți dintre aceşti ***evrei trădători de patrie*** au împins “sinceritatea” până la crimă: au ucis şi au molestat, au batjocorit şi

umilit pe românii, militari şi funcţionari publici, care se retrăgeau, atacându-i şi producând veritabile pogromuri anti-româneşti. Evreii au ştiut că militarii români primiseră ordinul de a nu răspunde la provocări, de a evita orice situaţie care ar fi putut deveni un pretext pentru Moscova de a "riposta" invadând şi Moldova, conform planului sovietic. Pierderile româneşti, de care azi nimeni nu mai vrea să ştie, sunt de 32 000 de persoane – morţi şi dispăruţi între 28 iunie şi 2 iulie 1940. În această tragedie, evreii din Basarabia şi Bucovina de Nord au avut un mare rol, determinant.

Comportamentul şocant prin lipsă de loialitate al acestor evrei, îndeosebi tineri, a indignat şi a umplut de amărăciune întreaga societate românească, cu atât mai mult cu cât în acele zile liderii evrei, reprezentanţii publici ai comunităţii evreieşti, s-au abţinut să dea vreo declaraţie de condamnare ori de dezicere, de delimitare faţă de comportamentul civic dezgustător al coreligionarilor lor. Să citǎm în acest sens, cu valoare de document istoric, **(a)** articolul ***De ce atâta ură?*** publicat de Nicolae Iorga în ziarul "Universul", precum şi **(b)** însemnările făcute în acele zile de regele Carol al II-lea în ***Jurnalul*** său.

(a.) <u>Nicolae Iorga</u>: *<u>De ce atâta ură?</u>*:

"Se adună şi cresc văzând cu ochii documentele şi materialele, actele oficiale şi declaraţiile luate sub jurământ.

Înalţi magistraţi şi bravi ofiţeri, cari şi-au riscat viaţa ca să apere cu puterile lor retragerea şi exodul românilor, au văzut cu ochii lor nenumărate acte de sălbăticie, uciderea nevinovaţilor, lovituri cu pietre şi huiduieli. Toate aceste gesturi infame şi criminale au fost comise de evreimea furioasă, ale căror valuri de ură s-au deslănţuit ca sub o comandă nevăzută.

De unde atâta ură?

Aşa ni se răsplăteşte bunăvoinţa şi bunătatea noastră?

Am acceptat acapararea şi stăpânirea iudaică multe decenii şi evreimea se răzbună în ceasurile grele pe care le trăim. Şi de nicăieri o dezavuare, o rupere vehementă şi publică de isprăvile bandelor ucigaşe de sectanţi sangvinari. Nebunia organizată împotriva noastră a cuprins târguri, oraşe şi sate.

Fraţii noştri îşi părăseau copiii bolnavi, părinţii bătrâni, averi agonisite cu trudă. În nenorocirea lor ar fi avut nevoie de un cuvânt bun, măcar de o fărâmă de milă. Sprijin cald şi un cuvânt înţelegător, fie şi numai sentimental, ar fi fost primit cu recunoştinţă. Li s-au servit gloanţe, au fost sfârtecaţi cu topoarele, destui dintre ei şi-au dat sufletul.

Li s-au smuls hainele şi li s-a furat ce aveau cu dânşii, ca apoi să fie supuşi tratamentului hain şi vandalic. Românimea aceasta, de o

bunătate prostească față de musafiri şi jecmănitori, merita un tratament ceva mai omenesc din partea evreimii, care se lăuda până mai ieri că are sentimente calde şi frăţeşti faţă de neamul nostru în nenorocire."

(b.) *<u>Carol al II-lea</u>*: <u>Jurnal</u>

<< La 29 Iunie 1940: **"Excese de orice fel ale populației minoritare, mai ales evreii, care atacă şi-i insultă pe ai noştri; au fost ofițeri batjocoriți, unități desorganizate."**

La 30 Iunie: **"Incidente, mai ales cu populația evreiască, au avut loc pretutindeni. Din această cauză evacuările în multe locuri au fost imposibile. S-au împuşcat funcționari, s-au atacat chiar unități militare."**

La 1 Iulie: ***"Tot aceleaşi ştiri asupra exceselor şi agresiunilor din partea evreilor şi comuniştilor. Ele se fac mai ales asupra ofițerilor care sunt adesea bătuți şi degradați."***

La 3 Iulie: **"Ştirile din Basarabia sunt foarte triste. Astăzi a fost ultima zi a evacuării şi a fost hotărâtă zi de doliu național. Evreii şi comuniştii s-au purtat într-un mod oribil. <u>Asasinatele şi molestările mă fac să mă tem că se vor produce reacții primejdioase</u>.** *(subl.n.)"*

La 6 Iulie: **"Ştirile din țară sunt îngrijorătoare: purtarea evreilor din Basarabia şi Bucovina a fost aşa de rea cu ocazia evacuării încât a provocat o reacție şi o indignare care se manifestă prin excese, asasinate, devastări." >>**

După instaurarea ocupației sovietice în Basarabia şi Bucovina de Nord, comportamentul dușmănos față de români al evreilor s-a accentuat. Printre evrei a circulat în acea vreme zvonul, speranța, încredințarea că Stalin va permite transformarea Basarabiei în Republica Sovietică Socialistă Evreiască. Mulți evrei din România, inclusiv din Bucureşti, au făcut cerere de emigrare în URSS, în Basarabia adică, în viitoarea RSS Evreiască. Când, după un an, în iunie 1941, Armata Română a trecut Prutul şi a pornit războiul de eliberare a Basarabiei şi Bucovinei de Nord, majoritatea evreilor din cele două ținuturi s-au retras odată cu armata şi administrația sovietică, nu înainte de a se deda la alte omoruri şi distrugeri materiale, lăsând în urmă sute de cadavre şi mii de locuințe incendiate, fapte asupra cărora presa vremii şi documentele militare depun oricând mărturie. Oferim, în acest sens, textul scrisorii pe care, curând după începerea războiului, generalul Ion Antonescu i-a trimis-o fostului său coleg de şcoală Wilhelm Filderman, ca răspuns la scrisoarea prin care Filderman, lider al evreilor, reclama represaliile cărora le cădeau victime evreii din Basarabia şi Bucovina.

“ DOMNULE FILDERMAN,

În două petiții succesive îmi scrieți de <<tragedia zguduitoare>> şi mă <<implorați>> în cuvinte impresionante, reamintind de <<conştiință>> şi de <<omenie>> şi subliniind că sunteți <<dator>> să apelați <<la mine>> şi <<numai>> la mine, pentru evreii din România care sunt trecuți în ghetouri pregătite pentru ei pe Bug.

Pentru a amesteca şi tragicul în intervenția Dvs., subliniați că această măsură <<este moartea, moartea fără vină, fără altă vină decât aceea de a fi evrei>>.

Domnule Filderman, nimeni nu poate să fie mai sensibil ca mine la suferința celor umili şi fără apărare. Înțeleg durerea Dvs., dar trebuie, mai ales trebuia, să înțelegeți Dvs. toți, la timp, pe a mea care era aceea a unui neam întreg.

Vă gândiți, v-ați gândit ce s-a petrecut în sufletele noastre anul trecut la evacuarea Basarabiei şi ce se petrece astăzi, când zi cu zi şi ceas cu ceas plătim cu mărinimie şi cu sânge, cu foarte mult sânge ura cu care coreligionarii Dvs. din Basarabia ne-au tratat la retragerea din Basarabia, cum ne-au primit la reîntoarcere şi ne-au tratat de la Nistru până la Odessa şi pe meleagurile Mării de Azov?

Dar potrivit unei tradiții, voiți să vă transformați şi de această dată din acuzați în acuzatori, făcându-vă că uitați pricinile care au determinat situațiile pe care le plângeți. Să-mi dați voie să vă întreb, şi prin Dvs. să întreb pe toți coreligionarii Dvs. care au aplaudat cu atât mai frenetic cu cât suferințele şi loviturile primite de noi erau mai mari.

Ce ați făcut Dvs., anul trecut când ați auzit cum s-au purtat evreii din Basarabia şi Bucovina față de trupele româneşti care se retrăgeau şi care până atunci apăraseră liniştea şi belşugul acestor evrei? Vă reamintesc eu:

Înainte chiar de apariția trupelor sovietice, evreii ce apărați, din Basarabia şi Bucovina, au scuipat ofițerii noştri, le-au smuls epoleții, le-au rupt uniformele şi când au putut au omorât mişeleşte soldații cu bâte. Avem dovezi.

Aceiaşi ticăloşi au întâmpinat venirea trupelor sovietice cu flori şi au sărbătorit-o cu exces de bucurie. Avem fotografii doveditoare.

În timpul ocupației bolşevice, aceia pentru care vă înduioşați astăzi au trădat pe bunii români, i-au denunțat urgiei comuniste şi au adus jalea şi doliul în multe familii româneşti.

Din pivnițele Chişinăului se scot zilnic, oribil mutilate, cadavrele martirilor noştri, care au fost astfel răsplătiți fiindcă 20 de ani au întins o mână prietenească acestor fiare ingrate.

Sunt fapte ce se cunosc, pe care le cunoaşteți desigur şi Dvs., şi pe care le puteți afla oricând în amănunt.

V-ați întrebat Dvs. de ce şi-au incendiat evreii casele înainte de a se retrage? Vă puteți explica de ce înaintea noastră am găsit copii evrei de 14-15 ani cu buzunarele pline de grenade?

V-ați întrebat câți din ai noştri au căzut omorâți mişeleşte de coreligionarii Dvs., câți au fost îngropați înainte de a fi morți. Voiți şi în această privință dovezi, le veți avea.

Sunt acte de ură, împinsă până la nebunie, pe care evreii Dvs. au afişat-o împotriva poporului nostru tolerant şi ospitalier, dar astăzi demn şi conştient de drepturile lui.

Drept răspuns la mărinimia cu care au fost primiți în mijlocul nostru şi tratați evreii Dvs. ajunşi comisari sovietici, împing trupele sovietice în regiunea Odessei printr-o teroare fără seamăn, mărturisită de prizonierii ruşi, la un masacru inutil, numai pentru a ne provoca nouă pierderi.

În regiunea Mării de Azov, trupele noastre retrăgându-se temporar şi-au lăsat câțiva ofițeri şi soldați răniți pe loc. Când au reluat înaintarea şi-au regăsit răniții mutilați îngrozitor.

Oamenii care puteau fi salvați şi-au dat ultimul suspin în chinuri groaznice.

Li s-au scos ochii, li s-a tăiat limba, nasul şi urechile.

Îți dai, domnule Filderman, seama de spectacol?

Te îngrozeşti? Te înduioşezi?

Te întrebi de ce atâta ură, din partea unor evrei ruşi cu care nu am avut niciodată nimic de împărțit?

Dar ura lor este a tuturor, este ura Dvs.

Nu vă înduioşați, dacă aveți cu adevărat suflet de ceea ce nu merită, înduioşați-vă de ceea ce merită.

Plângeți cu mamele care şi-au pierdut în astfel de chinuri copiii, nu cu aceia care şi-au făcut şi lor şi vă fac şi Dvs. atâta rău.

MAREŞAL ANTONESCU
19.X.1941

P.S. Un soldat rănit din P. Neamț a fost îngropat de viu din ordinul şi sub ochii comisarilor sovietici jidani, deşi nenorocitul implora să nu-l îngroape, arătându-le că are 4 copii.”

Aşa cum la Tribunal, când se judecă cearta sau bătaia dintre două persoane, judecătorul se străduieşte să afle ***cine a început?***, adică ***cine a dat primul?***, considerând că este extrem de important acest detaliu în stabilirea vinovăției, la fel, şi în cazul "holocaustului" evreilor din România, care trebuie văzut, în esență, ca un conflict între români şi evrei, trebuie să ne întrebăm ***cine a început? Cine a ridicat primul sabia pentru a comite un act ucigaş şi laş deopotrivă? Cine a declanşat agresiunea?***

Evreii comunişti, partizani ai tezei holocaustului, evită să pună această întrebare al cărei răspuns îi incriminează pe evrei, dar, fireşte, nu pe toți evreii, ci numai pe cei, propriu-zis o minoritate, care vedeau izbăvirea lor în ocuparea României (sau a unei părți din România) de către sovietici şi transformarea ei într-o republică sovietică, parte componentă a nemuritoarei URSS. Cu alte cuvinte, ***cei care au început asasinatele sunt evreii comunişti, cominternişti***! Cei care, după 23 august 1944, vor ajunge în structurile de guvernare a României şi, împreună cu complicitatea unor români trădători de neam, vor declanşa procesul de mistificare generală a istoriei românilor. În această mistificare intră şi condamnarea lui Ion Antonescu şi a colaboratorilor săi pentru crime de război, împotriva păcii şi a umanității.

Pentru că orice început îşi are antecedentale sale, este de menționat şi activitatea anti-românească dusă în perioada interbelică de unii evrei în rândurile Partidului Comunist din România, partid interzis tocmai pentru că atenta la suveranitatea şi integritatea României. Episodul de la Tatar-Bunar, din Basarabia, organizat de Moscova cu sprijinul unor evrei din Basarabia, nu a făcut decât să prefigureze buna colaborare dintre populația evreiască din Basarabia şi Armata Roşie, aşa cum aceasta s-a vădit la sfârşitul lui iunie 1940. Această colaborare, în toate țările şi limbile lumii, poartă un singur nume: ***act de trădare națională!***

Într-un alt text, în scrisoarea către H. Clejan, text ce merită şi el a fi binecunoscut, Mareşalul folosea termenul **terorist**, probabil cel mai potrivit cu privire la mulți dintre evreii deportați în Transnistria:

"După cum v-am arătat şi verbal, am fost nevoit să evacuez evreii din Basarabia şi Bucovina, pentru că din cauza oribilei lor purtări din timpul ocupației acestor pământuri româneşti de către ruşi, populația era atât de îndârjită împotriva lor, încât fără această măsură de siguranță, a fi dat naştere la cele mai odioase pogromuri. Deşi hotărâsem să evacuez pe toți evreii din Basarabia şi Bucovina, prin diverse intervenții şi demersuri, am fost împiedicat s-o fac. Azi regret că n-am făcut-o, pentru că am constatat că dintre evreii rămaşi se recrutează instrumentele cele mai numeroase ale duşmanilor țării. Nu este o organizație <u>teroristă</u> sau comunistă, descoperită de organele polițieneşti, din care să nu facă parte şi

evrei şi adesea numai evrei. E aceasta <u>tragedia rasei evreieşti de a nu fi recunoscătoare ţării în care trăieşte şi profită</u> (subl.n.)".

2. Ce susțin comuniştii (cominterniştii) evrei şi români?

În curtea templului Coral din Bucureşti, în amintirea victimelor holocaustului, a fost ridicat după 1990 un monument care oferă privitorilor, bătute în piatră, următoarele informații de natură istorică:

1. Au pierit în ale iadului chinuri 6 000 000 de evrei între care 400 000 din România, ucişi mişeleşte de fasciştii germani, români şi maghiari (…)
2. ***Dorohoi 1 iulie 1940 circa 70 victime***
3. ***Bucureşti 21-23 ianuarie 1941 circa 130 victime***
4. ***Iaşi 29 iunie-4 iulie 1941 circa 12 000 victime***
5. ***Basarabia iulie-august 1941 circa 180 000 victime***
6. ***Transnistria 1941 circa 80 000 victime***
7. ***Transilvania de Nord sub ocupație maghiară 1944 circa 130 000 victime***

În mare, istoricii "holocaustizanți" merg pe aceste date şi cifre, atât evreii cât şi românii. În fruntea istoricilor români (nu mulți, vreo doi-trei) care cred în holocaust poate fi considerat Dinu C. Giurescu care, deşi nu a făcut nici o cercetare proprie asupra acestei chestiuni, nu ezită să se pronunțe, în intervenții gazetăreşti de complezență, ridicând numărul evreilor ucişi de români la "peste 300 000".

3. Comentariul cifrelor "holocaustului" din România

Toate cifrele din curtea templului Coral sunt greşite. Lucru perfect explicabil deoarece se bazează foarte puțin pe documente, pe acte sau probe materiale. În acest sens, trebuie precizat că ***statul român a pus la dispoziția cercetătorilor toate arhivele pe care le deține. În schimb, "partea adversă" împiedică accesul liber la propriile arhive***. Organizațiile evreieşti, în frunte cu structurile religioase, nu acordă aceeaşi libertate şi deschidere pentru aflarea adevărului din arhivele evreieşti. Astfel, la registrele de stare civilă (naşteri şi morți) ale sinagogelor acest acces nu este permis. Se cunosc deja cazuri de evrei declarați morți pe listele publicate la Iaşi, în 1941, şi care, cu nume schimbate, mai trăiesc unii şi azi, la Bucureşti sau în Israel.

Discuția privitoare la holocaust se poartă însă pe victimele revendicate în Basarabia (şi Bucovina) şi Transnistria, al căror pretins număr

se ridică la circa 260 000. La acest număr s-a ajuns printr-un procedeu foarte straniu: o operație aritmetică, efectuată pe baza cifrelor unor recensăminte de dinainte de război (cel din 1930) şi de după. Un prim reper este numărul evreilor recenzați în 1930 în România, în general, şi îndeosebi în Basarabia şi Bucovina, iar al doilea reper este numărul evreilor înregistrați la sfârşitul războiului. Un alt reper, un alt factor al acestei operații aritmetice îl constituie numărul evreilor care, în iunie 1941, au părăsit Basarabia odată cu retragerea Armatei Roşii. Acest număr a fost stabilit de istoricii holocaustizanți la circa 100 000, fără să ni se spună pe baza căror documente şi dovezi acest număr nu este mai mare sau mai mic. Pentru istoriografia modernă, contemporană, un asemenea procedeu de calcul este de-a dreptul ridicol, lamentabil pentru seriozitatea celor care ni-l propun!

Formulăm astfel **prima obiecție** majoră: susținătorii holocaustului au obligația de a detalia şi documenta cifrele pe seama cărora afirmă că din Basarabia, în iunie 1941, s-au retras împreună cu Armata Sovietică numai 100 000 de evrei. După documente pe care le vom expune mai jos, rezultă informația că aproape toți evreii din Basarabia s-au refugiat în Rusia, de teama unor represalii binemeritate pentru fărădelegile săvârşite împotriva românilor, la adăpostul ocupației sovietice. Un asemenea document, german, din 25 august 1941, afirmă că ***în Chişinău, înainte de război erau circa 60-80 000 de evrei. O mare parte dintre ei au plecat odată cu retragerea ruşilor. La ocuparea oraşului erau numai 4 000 de evrei"***. Deja putem formula o ipoteză mult mai credibilă decât cea a preopinenților holocaustizanți: în Basarabia (şi Bucovina) evreii au rămas în proporție de circa 4 din 60, adică, cu o aproximație generoasă, mai puțin de 10% din câți erau înainte de război.

Aceşti 10 % nu erau însă suficienți ca dintre ei să mai poată cineva asasina 180 000 de evrei, iar la sfârşitul războiului să mai rămână cei pe care îi înregistrează statisticile ca supraviețuitori ai holocaustului.

În plus, evreii deportați în Transnistria, dintre care 80 000 se zice că au fost asasinați, proveneau aproape toți din Basarabia, ceea ce face şi mai imposibilă cifra de 180 000 a evreilor "uciși mişeleşte" în Basarabia!

A doua obiecție se naşte atunci când luăm aminte la data comiterii acestor masacre înfricoşătoare: cele 180 000 de victime din Basarabia au pierit în decursul a două luni de zile: iulie şi august 1941. Câte 3 000 de evrei pe zi. Iar dacă îi adăugăm pe evreii "uciși" în Transnistria în anul 1941, adică în intervalul august-decembrie 1941, rezultă că în august 1941 românii ucideau aproape 4 000 de evrei pe zi!

La o frecvență aşa de mare a asasinatelor se naşte nedumerirea că acest carnagiu nu a fost nici măcar cât de cât semnalat şi consemnat în documentele româneşti sau în cele evreieşti, în presă sau în memorialistica evreiască. Şi nu lipsesc pentru acea epocă şi pentru acel interval de timp nici

documentele, în primul rând militare, nici presa şi nici consemnările memorialistice. Şi întrebarea întrebărilor: ***unde sunt cadavrele acelor evrei uciși aproape 3 000 în fiecare zi, vreme de şase luni***?

Ruşii, la Katyn, în 1939, au omorât în mare secret 4 500 de ofițeri polonezi şi şi-au luat toate măsurile pentru a ascunde această crimă. Dar până la urmă tot s-a aflat de această crimă, iar cadavrele, după patru ani, în 1943, au fost descoperite şi arătate întregii lumi. Au fost oare românii mai experți decât KGB-ul în materie de comitere a unor omoruri în masă care să nu lase nici un fel de urme materiale? 260 000 de cadavre în şase luni şi nici o groapă comună descoperită după trei ani, în 1944, când Transnistria şi Basarabia sunt iarăşi ocupate de Uniunea Sovietică şi se puteau uşor descoperi cadavrele încă neputrezite ale evreilor uciși mişeleşte de români?!

A treia obiecție îi priveşte pe conducătorii evrei, în frunte cu rabinii, care, precum se ştie, au intervenit insistenți şi disperați pe lângă Ion Antonescu pentru a-l determina să nu dea curs planului german de deportare în lagărele germane a 20 000 de evrei din România. Sunt destul de mulți evreii care se laudă şi azi că intervenția lor a fost decisivă şi a avut darul de a-l convinge pe Ion Antonescu să renunțe la intenția sa de a le da satisfacție germanilor. Dar, practic, nici unul dintre aceşti evrei nu a reacționat la "uciderea" celor 260 000 de evrei în intervalul iulie-decembrie 1941! Nu se cunoaşte nici măcar un comentariu evreiesc cu privire la moartea în 1941 a unui sfert de milion de evrei români! ***Ce explicație putem da la această nepăsare a evreilor față de holocaustul anti-evreiesc din România?*** Cum să comentăm faptul că dintre cei câteva sute de scriitori şi ziarişti evrei, care au scris câte în lună şi stele după 23 august 1944, împotriva regimului capitalist, a regimului de opresiune care i-a obligat pe comuniştii din România să acționeze în "cea mai neagră ilegalitate", mulți dintre aceşti comunişti jertfindu-şi viața pentru democrație şi comunism, practic nici unul dintre aceşti publicişti evrei nu "a făcut caz" de genocidul pe scară industrială care în România a făcut câte 3 000 de victime pe zi? Întrebarea este valabilă şi pentru domnii scriitori evrei şi parlamentari Dorel Dorian şi Radu Feldman Alexandru! Unde sunt operele în care au dat formă literară valorilor spirituale ale suferinței celor "uciși mişeleşte" în iulie-decembrie 1941? Operele în care au demonstrat cruzimea şi neomenia călăilor români? Cum se face că au tăcut, până târziu după 1990? Cum să înțelegi această nepăsare, a sute de condeieri evrei, această indiferență criminală față de suferința evreilor holocaustizați în România, în Transnistria?! Nu cumva, atâta indiferență fiind cu totul inexplicabilă, este vorba de altceva? Nu cumva această "indiferență" se explică în modul cel mai simplu: ***holocaust n-a existat în România***! Teză care aparține evreilor serioşi, cinstiți, precum Moshe Carmilly, Filderman, Nicolae Minei

Grünberg, Barbul Bronstein, teză concordantă cu probele materiale ce pot fi administrate în această dispută: a fost sau nu holocaust în România?

4. Transnistria

Transnistria, teritoriu de dincolo de Nistru, de pe malul stâng, până la Bug şi la Marea Neagră, a fost una din cele 11 regiuni administrative în care a fost împărțit teritoriul sovietic ocupat de armatele germane, ale Axei. Administrarea Transnistriei a fost încredințată de Hitler guvernului român. Deseori citată în bibliografia holocaustului, Transnistria este ținutul în care Ion Antonescu şi colaboratorii săi au crezut de cuviință să organizeze câteva lagăre de deportare şi concentrare a evreilor. Aceste lagăre, trebuie spus de la bun început, nu erau propriu-zis nişte incinte penitenciare, nişte închisori, păzite cu străşnicie pentru ca nimeni să nu le poată părăsi, aşa cum le cunoaştem din filmele făcute la Hollywood sau din documentele filmate la lagărele din Polonia, organizate de germani. Aceste lagăre din Transnistria erau fie nişte sate, fie nişte cartiere în care au fost aduşi să trăiască câteva zeci de mii de evrei, în scopul de a-i împiedica pe aceşti evrei să acționeze în mod diversionist în spatele frontului, împotriva armatei, a obiectivelor militare şi civile. Fiindu-i greu lui Antonescu să stabilească cine era efectiv vinovat dintre evreii care se purtaseră atât de neloial în iunie 1940 şi după aceea, mareşalul a instituit un soi de vinovăție colectivă pentru toți evreii din Bucovina şi Basarabia, pedeapsa pentru ei fiind aceea că nu mai meritau să fie cetățeni ai României. Evreii din Basarabia şi Bucovina deportați în Transnistria au fost **în fapt** nişte expulzați, cărora li s-a dat voie să plece oriunde văd cu ochii, în lumea largă, numai în România interzicându-li-se să mai trăiască. Acest detaliu este trecut sub tăcere de calomniatorii mareşalului: **evreii din Transnistria nu erau nici deținuți, nici prizonieri. Lor li se interzicea numai revenirea în România!** Din păcate, evreii expulzați în Transnistria nu puteau pleca în altă parte, în alte țări, fie pentru că nu erau primiți fără viză, fie pentru că le era frică să nu dea peste condiții de supraviețuire şi mai grele ca-n Transnistria. Astfel că oarecum fără voia lui Antonescu, deportarea în Transnistria devenea o pedeapsă pentru evreii care nu ştiuseră să aprecieze şi să respecte viața pe care o duseseră printre români, nu ştiuseră să prețuiască condițiile civilizate oferite de societatea românească, ai cărei trădători nu ezitaseră să devină!

Nici un evreu din Bucureşti sau Constanța ori Craiova sau Iaşi nu a fost trimis în Transnistria pentru că era evreu! ***A fi evreu nu era suficient ca să fii deportat în Transnistria!*** Alături de evreii din Basarabia şi Bucovina au mai ajuns în Transnistria şi evreii cunoscuți că au simpatii şi chiar activități comuniste, anti-româneşti, precum şi numeroşii evrei care trăiau în

România fără acte în regulă, fără cetățenie română, intrați clandestin în țară şi care, în mod normal, nu inspirau încredere, ci suspiciune.

Să nu uităm esențialul: eram în vreme de război! Un război neiertător! Şi era în interesul acțiunii militare la care se angajase tot poporul român ca asemenea persoane, despre care nu se putea şti mai nimic cu certitudine, să fie puse în imposibilitatea de a acționa cumva împotriva autorităților militare şi civile, împotriva populației. Cum nimeni nu-i primea înapoi pe aceşti evrei apatrizi, iar ei înşişi nu doreau să se întoarcă în țara din care proveneau, soluția lagărelor din Transnistria, deşi nu cea mai bună, are doza ei de coerență. Într-o oarecare măsură, ținând seama de toate datele, era o soluție inevitabilă. Cu atât mai mult cu cât această soluție a fost aplicată şi unor creştini, unor români chiar.

Important este să se cunoască întocmai şi regimul de viață din lagărele transnistrene. Un subiect de asemenea ocolit de acuzatorii lui Antonescu, care mai curând ne lasă să credem că la Râbnița sau Tiraspol evreii au trăit asemenea celor încartiruiți la Auschwitz. Nimic mai neadevărat! Iată câteva detalii ascunse cu grijă, privitor la viața pe care au dus-o evreii deportați în Transnistria:

- *evreii erau liberi să plece din Transnistria dacă aveau unde, în condițiile în care li se interzicea să se întoarcă în România.*
- *autoritățile române erau în mod deosebit cooperante pentru ca evreii din Transnistria să poată emigra în Palestina. Aşadar,* **evreii deportați în Transnistria aveau voie să emigreze în Palestina**! *Nu România, ci Anglia i-a împiedicat pe evreii din Transnistria să ajungă în Palestina!*
- *în aceste condiții, termenul de* **lagăr de deportare** *nu se potriveşte pentru Transnistria. Necum termenul* **lagăr de exterminare** *folosit de autori certați cu adevărul.*
- *evreii* **expulzați** *(credem că acesta este termenul corect) din România în Transnistria au fost puşi în situația de a-şi organiza singuri existența şi supraviețuirea, prin muncă proprie sau prin ajutoare primite. Aceste ajutoare nu au lipsit, din partea evreilor localnici din Transnistria, din partea evreilor din România şi din partea evreilor din Occident. Antonescu nu a pus nici o restricție acestor ajutoare.*

Evident, acțiunea de deportare (transport, cazare) în Transnistria nu a fost o acțiune turistică. Suferința şi umilința îndurate sunt uşor de imaginat. Excesele personale, ale unor reprezentanți ai autorităților româneşti, nu au lipsit, cu un caracter anti-semit uneori sălbatic. Dar aceste gesturi, în mintea autorilor, au fost puține, izolate, erau gesturi de răspuns, de represalii, prin care sancționau cunoscutele manifestări anti-româneşti ale "evreilor". De aceea trebuie luată foarte în serios afirmația lui Ion Antonescu că deportându-i în Transnistria pe evreii din Basarabia şi

Bucovina nu a făcut decât să-i apere de furia şi indignarea populaţiei civile. La fel cum în Transnistria, jandarmii şi armata i-au apărat pe evrei atât de germani, cât şi de localnicii ruşi sau ucrainieni. Mi s-au relatat cazuri când românii i-au apărat chiar şi pe evreii localnici din zona ocupată de germani, cărora ruşii şi ucrainienii le reproşau că bolşevicii cei mai sângeroşi sunt evrei! Ca o sinteză a celor două anti-semitisme, german şi rusesc, armata lui Vlasov şi-a câştigat un renume teribil în acei ani, renume pierdut între timp căci crimele săvârşite de ruşi sau de ucrainieni împotriva evreilor nu prezintă nici un interes pentru oportunismul mercantil al evreilor de la Muzeul Holocaustului din Washington! De crimele acestora e atât de uşor să fie făcuţi vinovaţi românii!

Cu toate acestea, nu puţini evrei au pierit, "de frig, de foame sau de boli", cum constată un raport al Crucii Roşii Internaţionale. Tot de frig, de foame şi de boli au murit în acea vreme şi sute de mii de români, pe front, departe de casă! Aşa este la război! Din păcate, numărul celor morţi astfel în Transnistria nu este uşor de stabilit. Împrejurare de care unii "istorici" profită, aruncând pe piaţă fel şi fel de cifre, una mai gogonată ca alta. S-a ajuns astfel ca unii autori să pună pe seama românilor moartea a 800 000 de evrei! În mod normal, discuţia cu astfel de oameni nu poate avansa prea departe, lipsindu-le preopinenţilor lor minima bună credinţă, fără de care nici un dialog căutător de adevăr nu poate fi angajat.

În sensul celor de mai sus stau mărturie mai multe fapte şi împrejurări. Ne oprim la una, în mod indirect doveditoare: când în primăvara lui 1944, guvernul Antonescu a decis să-i aducă înapoi pe evreii deportaţi în Transnistria, acestora li s-au adăugat şi mulţi evrei cetăţeni sovietici din Transnistria, care avuseseră ocazia să cunoască cât sunt de anti-semiţi românii şi n-au ezitat să părăsească raiul sovietic pentru iadul românesc, pentru holocaustul din România! După ocuparea României de ruşi, în august 1944, ruşii au început vânătoarea evreilor sovietici refugiaţi în România. Tragedia acestor evrei, care pot fi consideraţi, pe drept cuvânt, primii refugiaţi politici de după război, nu a impresionat pe nimeni, nici în Occident şi nici propriu-zis printre coreligionari! Este un capitol din adevăratul Holocaust pe care nimeni nu vrea să-l scrie, căci nu este nici un câştig, nici un gheşeft să te pui rău cu marea Uniune Sovietică! Or, holocaustul, ca şi războiul, ca şi suferinţa omenească, este ceva care-i doare numai pe unii, iar pe alţii nu numai că nu-i doare, dar poate deveni o sursă de avere, economică, politică şi chiar de prestigiu. Adică ceea ce pentru unii evrei a fost holocaust, pentru alţii, tot evrei, ajunge să fie "holocash"! Gheşeft!

5. Holocaust sau Holocash?

Prin acest calambur, ***holocash***, făcut prin combinarea cuvintelor ***holocaust*** şi ***cash*** ("bani cash") este vizată capacitatea evreiască, a unor evrei şi cercuri evreieşti, de a transforma suferința evreilor afectați de holocaust într-o afacere de care atâți evrei au ştiut să profite. Cartea lui Norman G. Finkelstein, destul de recentă, dezvăluie această tristă față a holocaustului dintr-o perspectivă strict evreiască: a unor evrei care au suferit în acei ani şi care au asistat mai târziu la transformarea suferinței ***unora*** în bani pentru buzunarul ***altora***. Şi unii, şi alții – evrei! Un motiv în plus ca să ne obişnuim să nu-i mai privim pe evrei ca pe o entitate, ca pe o mulțime omogenă de indivizi animați de aceleaşi mobiluri! Robi ai aceloraşi pasiuni şi păcate! Amestecul de oameni şi ne-oameni este, în mod sigur, în aceeaşi proporție printre evrei ca şi printre țigani, unguri sau americani.

Holo**cashul** însă a început, foarte probabil, în România! Faptul că în România nu a fost holocaust nu i-a împiedicat pe unii evrei să inițieze holo**cashul**. Aşa cum arată Radu Lecca în însemnările sale (vezi ***Eu i-am salvat pe evrei***, Bucureşti, 1994), liderii evrei au ştiut să profite de faptul că Antonescu, supărat pe evreii trădători de patrie pe care i-a deportat în Transnistria, a decis să nu aloce de la buget, adică să nu rupă de la gura soldatului de pe front, nici un leu pentru întreținerea celor deportați. Le-a permis în schimb să-şi procure singuri cele necesare traiului, fie muncind (scop în care le-a creat locuri de muncă suficiente), fie din ajutoarele primite de la alți evrei, inclusiv din partea organizațiilor evreieşti internaționale. Liderii evrei din Bucureşti au început să trimită informații în America, la organizațiile evreieşti, dări de seamă despre suferințele îndurate de evrei în Basarabia şi Transnistria, texte care, firește, se încheiau cu cereri de ajutor. Evident, mărimea acestor ajutoare trebuia să fie proporțională cu dimensiunile suferințelor evreieşti. Drept urmare, liderii din Bucureşti au început să "umfle" şi să exagereze cifrele şi faptele privitoare la lagărele de concentrare. Ba, ca să fie şi mai credibili, au început să facă memorii către mareşalul Antonescu, în care descriau suferințele evreilor din Transnistria, exagerându-le şi inventându-le, iar copii de pe aceste memorii le trimiteau în străinătate, pentru a-i înduioşa pe evreii din Occident. Azi, aceste instrumente ale unei escrocherii neruşinate sunt considerate documente istorice. Da, sunt documente, dar nu ale suferințelor evreieşti, ci ale rapacității, ale trădării deopotrivă față de români şi de evrei! Față de oameni!

Când lui Antonescu i s-a adus la cunoştință această murdară stratagemă, excedat şi de alte manevre propagandistice evreieşti, l-a arestat pe liderul evreilor, Wilhelm Filderman, şi l-a trimis să petreacă câteva luni în Transnistria, spre a se convinge de felul în care stau lucrurile. După trei luni de viață în "lagărul de exterminare", Filderman s-a întors la Bucureşti şi

până la sfârşitul războiului nu a mai făcut nici o reclamaţie la conducătorul Ţării privind suferinţele pe care le îndură evreii în Transnistria!

În orice caz, sumele pe care evreii din lumea întreagă le trimiteau pentru ajutorarea evreilor deportaţi în Transnistria au fost serios dijmuite în beneficiul liderilor evrei de la Bucureşti. Această deturnare şi delapidare de fonduri a făcut obiectul unor procese penale, înainte şi după 23 august 1944, iar instrumentarea acestor procese nu a pus în evidenţă nici un element care să ne îndreptăţească să folosim azi cuvântul ***holocaust*** cu privire la cele petrecute în România şi Transnistria acelor ani. Despre aceste procese, atât de ruşinoase, de jenante pentru evrei, azi nimeni nu mai vrea să vorbească. Aducerea lor în discuţie ar dovedi o dată în plus că în România nu s-a produs decât un penibil holo**cash**, pe care unii ar vrea să-l continue şi azi.

În plus, în Transnistria a circulat aceeaşi "marcă germană de ocupaţie" care circula în toate teritoriile cucerite de Hitler. Asta făcea ca în Transnistria să se câştige foarte uşor aceste mărci în comparaţie cu Franţa ocupată de nemţi. S-a ajuns curând ca între Transnistria şi Paris, via Bucureşti, să se organizeze o filieră de transportat la Paris mărcile germane de ocupaţie, în schimbul cărora se întorceau la Bucureşti, pentru evrei, inclusiv pentru unii evrei din Transnistria, valută, bijuterii, opere de artă de mare preţ!

Aşa se face că imediat după revenirea din Transnistria mulţi evrei mulţi evrei s-au afirmat ca "milionari din Transnistria" (vezi Teodor Wexler şi Mihaela Popov, ***op. cit.,*** p. 26-28):

"Şi ce au făcut evreii din lagăre? Au venit cu saci de ruble. Au cumpărat ruble cu 5 lei şi le-au vândut cu suta apoi (…) Abia ieşiţi din lagăre, cu laţul nu ai fi putut prinde un evreu ca să ajute la săparea tranşeelor în spatele frontului, ca să nu reuşească nemţii să facă un contraatac (…) Au venit din lagăr şi în scurt timp au devenit milionari (…) S-au îmbrăcat în haine ruseşti şi au luat vitele de la ţărani (…) (Din intervenţia lui Vasile Luca într-o şedinţă a Comitetului Central al P.C.R. din 5 octombrie 1945).

Aşadar, dacă Moses Rosen greşea ori chiar pur şi simplu mintea afirmând că holocaustul anti-evreiesc a început în România, în schimb e foarte probabil că **în România a început holocash-ul**. Conform dictonului potrivit căruia **fiecare ţară are evreii pe care îi merită**. Ai noştri se pare că au fost cei mai inventivi!

6. Ce spun izvoarele neutre?

a. ***Comitetul Internaţional al Crucii Roşii şi Ambasada Elveţiei***

Într-un reportaj apărut în ziarul "USA Today" din 8 mai 1997, semnat de Katy Kelly, cele 260 000 de victime sunt repartizate astfel:

160 000 în Basarabia, "masacraţi" în 1941-42 şi 100 000 în Transnistria. Aflăm, din presă, că în acelaşi reportaj au fost examinate ***"documentele pentru mult timp ascunse ale Crucii Roşii Internaţionale pentru a scoate la lumină noi amănunte asupra a ceea ce s-a întâmplat în Transnistria. Documentele au arătat în detaliu cum Crucea Roşie a eşuat în a trage alarma asupra holocaustului"***.

Într-adevăr, în Transnistria s-au efectuat în 1943 mai multe inspecţii şi anchete internaţionale: a Nunţiului Papal, a Ambasadei Elveţiene, a Crucii Roşii Internaţionale, anchete despre care s-a vorbit prea puţin.

Documentele emanate de Crucea Roşie Internaţională (corect Comitetul Internaţional al Crucii Roşii - CICR) nu ştim cine le-a ţinut **"mult timp ascunse"**, dar ele au ajuns în cele din urmă la cei interesaţi, la comunitatea evreiască din România, care le-a şi publicat în propria sa editură, Hasefer, la Bucureşti în 1998. Documentele nu sunt publicate integral, ci selectiv şi fragmentar. Alegerea a făcut-o editura, adică reprezentanţii comunităţii evreieşti. Şi trebuie precizat de la bun început: **în documentele Crucii Roşii publicate de Editura Hasefer în cartea *Ecouri dintr-o epocă tulbure – documente elveţiene 1940-1944*, nu există nici o constatare, nici o afirmaţie care să susţină ideea de holocaust în Transnistria**. Dimpotrivă, când sunt clare şi explicite, rapoartele făcute de inspectorii Crucii Roşii pot fi interpretate numai împotriva cifrelor afişate în curtea templului Coral din Bucureşti. Vom da mai multe citate din cartea amintită, mai întâi în legătură cu evreii care au părăsit Basarabia odată cu trupele sovietice:

(1.) ***"în Chişinău, înainte de război, erau circa 60-80 000 de evrei. O mare parte dintre ei au plecat odată cu retragerea ruşilor. La ocuparea oraşului*** (de trupele româneşti – n.n.) ***erau numai circa 4 000 de evrei, al căror număr a mai crescut, prin imigrare*** (s.n.)***."*** (*lucr. cit*., p. 12)

(2.) ***"în Moghilev au rămas circa 4 000 de evrei"***, constată un document din 31 august 1941. ***"Numărul evreilor creşte zilnic, fiindcă refugiaţii se întorc*** (subl.n.)***."*** (p. 12)

Comentariu: La sfârşitul lunii august 1941, evreii care se refugiaseră odată cu ruşii, încep să se întoarcă în Basarabia, la Chişinău, la Moghilev etc. Oare aceşti evrei nu aflaseră că până la sfârşitul lui august 1941 românii deja uciseseră mişeleşte circa 180 000 de evrei?

(3.) Un document de la sfârşitul anului 1942, avându-l ca raportor pe P. Kuhne: ***"Până în acest moment*** (decembrie 1943 – n.n.)***, n-am putut obţine cifrele exacte ale (1) celor deportaţi de români şi ale (2) celor evacuaţi de ruşi, dar pare o certitudine că ultima cifră este mai mare*** (subl.n.)***. Nici o informaţie sigură nu a ajuns în România privind soarta efectivă a evacuaţilor care trebuiau să se găsească, în mare parte, în regiunile ucrainiene la data ofensivelor româno-germane din***

1941-1942 (…) Lipseau circa 241 000 de persoane. De abia mai târziu se va putea constata câți dintre aceştia au părăsit țara plecând în Rusia." (pag. 202)

Nici un cuvânt, aşadar, despre holocaust, despre faptul că o parte dintre cei circa 241 000 de dispăruți au fost uciși mişeleşte de români! La data când s-a întocmit acest raport, dacă te iei după monumentul din curtea templului Coral, fuseseră deja uciși 260 000 de evrei, deja mai mulți decât cei ce dispăruseră. Cum se face că raportorii Crucii Roşii şi ai Guvernului elvețian nu află nimic despre cei 260 000 de evrei uciși de români?!

Problema este dacă inspectorii internaționali ai Crucii Roşii au avut posibilități de informare corectă pe teren. Aflăm din aceeaşi carte, de la autorii rapoartelor:

(4.) ***"Autoritățile române mi-au acordat toate facilitățile posibile şi am putut discuta cu membrii comunității evreieşti din locurile vizitate, ducându-mă să văd toate dotările: spitale, orfelinate, şcoli, cantine etc."*** (p. 196)

(5.) ***"În plus, am avut deplina libertate de a discuta cu toți reprezentanții deportaților din localitățile vizitate, fără martori şi fără opreliști."*** (p. 200)

(6.) ***La Tiraspol, persoanele*** (evrei deportați – n.n.) ***pe care le-am rugat să-mi spună ce mai aveau nevoie nu mi-au cerut nimic, mi-au declarat că sunt mulțumite de viața lor actuală şi de modul în care sunt tratate de autorități."*** (p. 204)

(7.) ***"La Balta, membrii conducerii comunității evreieşti mi-au afirmat că se află în relații foarte bune cu reprezentanții Guvernului şi cu jandarmii."*** (p. 208)

(8.) **La Râbnița,** ***"ghetoul sau mai degrabă cartierul evreiesc al orașului*** (subl.n.) ***este destul de bine întreținut, evreii având libertatea de a circula între orele 8 şi 16. La intrarea în cartier sunt postați jandarmi, pentru a-i împiedica să intre, după cum mi s-a spus, pe soldații germani*** (s.n.)***. Nu există zid cu sârmă ghimpată la intrare."*** (p. 210).

(9.) ***"cartierul evreiesc din Şargorod este destul de mare – el se compune, ca peste tot*** (subl.n.) ***din căsuțe dispersate, fără să fie separat de locuințele populației locale*** (subl.n.)***."*** (p. 216).

Reprezentanții Crucii Roşii Internaționale au stat de vorbă şi cu guvernanții români, de la care au aflat, printre altele, următoarele:

(10.) ***"d. M. Antonescu mi-a garantat că această situație*** (a evreilor cantonați în Transnistria – n.n.) ***nu corespunde în nici un fel intențiilor guvernului şi că evreii se află acolo ca urmare a faptului că, în momentul marii ofensive germane, exista un plan ca toți evreii din România, Polonia, Rusia Albă să fie transferați în țările din jurul Mării Azov*** (subl.n.)***. În momentul retragerii germane, după înfrângerea de***

la Stalingrad, o mare parte din evrei s-a aflat în drum spre Marea Azov şi numai cu mare greutate au putut reveni parțial în Transnistria sau să fie reținuți acolo." (p. 200).

De mai multe ori apar informații cu privire la emigrarea evreilor spre Palestina, migrare susținută de Guvernul român şi încetinită de guvernele altor țări, inclusiv de guvernul britanic:

(11.) ***"numeroase proiecte de emigrare sunt în curs, dar nu s-au putut finaliza, înfăptuirea lor lovindu-se până acum de refuzul guvernelor Axei de a le acorda evreilor autorizația de ieşire."*** (p. 303)

(12.) ***"guvernul român a aprobat emigrarea în Palestina a 150 de copii evrei. (…) Convoiul va fi însoțit până la granița bulgară de infirmiere române."*** (p. 306-307)

(13.) ***"au trecut doi ani de când o rezoluție a domnului mareşal Antonescu, conducătorul statului român, ne-a desemnat să ne ocupăm de problema emigrării evreilor din România. Rezolvarea acestei probleme se loveşte de numeroase dificultăți, în special de lipsa de nave şi de refuzul unor state de a acorda vize de tranzit."*** (p. 301, Memoriul Companiei Internaționale *"Wagon-Lits Cook"*)

(14.) ***"Este cert însă că problema emigrației evreieşti n-a făcut până recent progrese apreciabile, dar acest lucru nu depindea deloc de guvernul român, care a permis, de la prima cerere, emigrarea evreilor aflați în România."*** (p. 333)

(15.) ***"Trebuie să mai adaug că am primit informații că Guvernul României este interesat să se dispenseze de aceşti evrei şi nu va face greutăți acestei emigrări."*** (p. 304)

Nici urmă de holocaust, nici o urmă a celor 260 000 de evrei care fuseseră deja uciși mişeleşte la data când Crucea Roşie Internațională îi vizitează pe evreii din Basarabia şi Transnistria! Aceşti evrei, dacă au ceva de care să se plângă, este perspectiva de a pierde protecția administrației româneşti! De a pierde aşadar protecția celor care deja uciseseră aproape 300 000 dintre ei! Iată două citate al căror comentariu mi se pare inutil:

(16.) ***"În cursul vizitelor menționate, am putut discuta cu un anumit număr de evrei originari din Transnistria, cetățeni ruşi. După spusele lor, trăiesc în foarte bune relații cu deportații, cărora le-au acordat, mai ales în prima perioadă, un sprijin prețios. Din proprie inițiativă, ei au lăudat administrația română şi pe reprezentanții acesteia. Într-un rând, am fost abordat de aceşti evrei ruşi, care mi-au cerut să intervin pe lângă Guvernul român pentru a le fi acordată autorizația de a părăsi Transnistria împreună cu coreligionarii lor români şi a se stabili în România. <u>Au acceptat chiar să fie ținuți (de români) ostateci, în lagăre de concentrare, mai degrabă decât să revină sub o administrare sovietică</u>*** (subl.n.)***."*** (p. 225)

(Nu ştim cine a avut interes să țină ascunse asemenea documente, dar este sigur că interesele româneşti sunt excelent servite de aceste documente, care ilustrează o dată în plus şi definitiv – pentru oameni de bună credință, despre ce holocaust în Transnistria poate fi vorba!)

(17.) ***"Evreii din Bucovina trăiesc într-o spaimă cumplită, temându-se de ceea ce s-ar putea întâmpla după plecarea autorităților române şi cer permisiunea de a se refugia în Vechiul Regat pentru a se pune la adăpost de persecuțiile al căror obiect îl vor constitui fără îndoială. Îmi permit, domnule preşedinte interimar al Consiliului de Miniştri, să mă fac purtătorul de cuvânt al acestor nefericiți, rugându-vă să binevoiți a permite populației evreieşti din Bucovina să părăsească regiunea în acelaşi timp cu populația română şi în aceleaşi condiții. Sunt sigur că Comitetul Internațional al Crucii Roşii din Geneva, ca şi opinia publică mondială, vor aprecia acest frumos gest de umanitate!"*** (p. 372, fragment din scrisoarea de recunoştință a Comitetului Internațional al Crucii Roşii către Mihai Antonescu.)

Textul de mai sus face de ruşine monumentul din curtea templului Coral şi tot muzeul holocaustului de la Washington! Numai că ruşinea este o floare rară printre (evreii) comunişti!

În fine, să mai citățm şi dintr-un memoriu pe care Comunitatea evreiască din Bucureşti îl înaintează către acelaşi Comitet Internațional al Crucii Roşii, cerând intervenția înaltei instanțe pe lângă autoritățile române pentru ca acestea să renunțe "la sancțiunile atroce şi ilegale" decise împotriva evreilor din România. Care erau aceste "sancțiuni atroce", care erau, aşadar, vestitele **atrocități** comise de Ion Antonescu împotriva evreilor? Citățm din memorialul amintit:

(18.) ***"Deportarea, confiscarea de bunuri, precum şi cea, recent adăugată, constând în anularea scutirii de munca obligatorie, scutire acordată în funcție de utilitatea economică şi cu plata unor taxe considerabile."*** (p. 368)

Iarăşi, nici un cuvânt în acest memoriu despre cei aproape 300 000 de evrei "ucişi mişeleşte" de Ion Antonescu şi colegii săi! În schimb, evreii, pe care Antonescu i-a scutit de front, de războiul propriu-zis în care au murit circa un milion de tineri români, considerau o atrocitate să li se anuleze scutirea de munca obligatorie şi să fie puşi la plătirea unor taxe! … Cam acesta a fost holocaustul evreilor din România, cel puțin în viziunea evreilor, ***hic et nunc***, adică la data şi la locul faptei. A fost un holocaust care se poate evidenția nu prin numărul morților – despre care evreii înşişi nu reclamă nici o pierdere serioasă pricinuită de guvernul Ion Antonescu, ci prin sumele de bani pe care evreii au fost obligați să le plătească drept contribuție la efortul de război al României. Adică nici de data asta holocaust, ci curat şi numai ***holocash***!

Să mai înregistrăm şi documentul de la p. 351, din care citäm:

(19.) ***"Este adevărat că, <u>cedând unor presiuni străine</u>*** (s.n.)***, Guvernul român a reluat o ordonanță conform căreia persoanele care intră clandestin în România ar putea fi condamnate la pedeapsa capitală. Cu toate acestea, Guvernul României nu are deloc intenția de a aplica această ordonanță şi a luat, pe căi administrative, măsurile necesare pentru ca cei care au intrat în țară, din momentul publicării acestei ordonanțe, să nu fie condamnați."*** (p. 351)

Informația este prețioasă, deoarece multe din ordonanțele şi legile cu caracter antisemit din anii aceia au fost date sub influența "unor presiuni străine", la fel cum este dată azi ordonanța nr. 31/2002 a guvernului Adrian Năstase, sub influența unor presiuni americane! Numai că aceste măsuri, impuse de comunitatea europeană de la acea dată, Antonescu nu le-a aplicat niciodată! Azi, textele respective îi sunt reproşate lui Antonescu şi constituie actele pe care se bazează acuzația că a fost un "criminal de război". Ele însă n-au devenit niciodată efective, fapte propriu-zise, dar asta nu mai are nici o importanță pentru judecata de tip bolşevic de care a avut parte Antonescu atât în 1946, cât şi în 2002! Mareşalul Ion Antonescu trebuia declarat criminal de război, iar în lipsa faptelor, au fost bune şi intențiile pentru a-l incrimina!

Pentru a lămuri definitiv şi măsura în care Wilhelm Filderman poate fi considerat reprezentativ pentru evreimea din România, consemnăm şi nota semnată de ambasadorul Elveției, René de Weck:

(20.) ***"Cel pe care israeliții români îl privesc drept veritabilul lor conducător, Wilhelm Filderman, bătrân avocat despre care şi antisemiții cei mai furibunzi sunt de acord a-i recunoaşte perfecta onorabilitate".*** Se pare însă că antisemiții cei mai furibunzi sunt mult mai oneşti decât evreii comunişti de la Muzeul Holocaustului care nu dau nici două parale pe Filderman.

Alte informații şi citate din arhiva Crucii Roşii Internaționale:

(21.) ***"Partea română pretinde că responsabilitatea față de majoritatea evreilor aparține ruşilor. (…) Am mari îndoieli că această cifră*** (a evreilor din Basarabia şi Bucovina care s-au refugiat în URSS în iunie 1941 – n.n.) ***va fi obținută vreodată, având în vedere reticența Guvernului rus de a da orice fel de indicii privind străinii aflaşi în Rusia. <u>Este foarte probabil ca marea majoritate să fi fost într-adevăr evacuată în cursul ocupării de către Rusia a Bucovinei şi Basarabiei</u>*** (subl.n.)***, dar, în orice caz, un număr considerabil de pierderi a fost prilejuit în timpul dominației române."*** (p. 257)

În același document sunt comunicate şi câteva cifre, "cf. informații evreieşti", cum notează autorul documentului, Charles Kolb:

4-5 000 evrei ucişi în "masacre la Cernăuți"

Iaşi – 10 000

Aceste cifre şi altele, oferite de "evrei" trebuie privite şi din perspectiva informaţiei căpătate de acelaşi Charles Kolb, din aceleaşi surse, cum că în 1941 legionarii au ucis "500 de evrei"! Să fie oare raportul de 1 la 4 între adevăr şi minciună valabil în toate cazurile?

Tot din sursă evreiască (***Memorandumul*** primit de Vladimir de Steiger de la conducătorii comunităţii evreieşti din România) aflăm că:

(22.) ***"Dintre evreii deportaţi din Basarabia şi Bucovina, au ajuns în Transnistria circa 150 000. După prima iarnă, din cauza frigului, a foametei şi a unei epidemii de febră tifoidă*** (subl.n.) ***au mai rămas 75 000, dintre care 7-8 000 orfani de ambii părinţi."*** (p. 267)

Acest memorandum cuprinde şi soluţia problemei, aşa cum o vedeau evreii din Bucureşti:

(23.) ***"Singurul mod de a-i întreţine pe deportaţi rămâne primirea de ajutoare masive din străinătate. Dacă acest ajutor nu va parveni de urgenţă, nefericiţii vor pieri în masă de foame şi mai ales datorită bolilor care se manifestă ca urmare a anemiei şi carenţei de vitamine."*** (p. 268)

Să comparăm această cerere disperată de fonduri din străinătate, făcută de evreii din Bucureşti, cu constatările făcute la faţa locului de Comitetul Internaţional al Crucii Roşii:

(6) "Persoanele pe care le-am rugat să-mi spună ce mai aveau nevoie nu mi-au cerut nimic (s.n.)***, mi-au declarat că sunt mulţumite de viaţa lor actuală şi de modul în care sunt tratate de autorităţi."*** (Cf. şi citatele de mai sus, (4)-(9)).

Să mai subliniem o dată cauza morţii evreilor deportaţi în Transnistria, aşa cum o prezintă liderii evreilor într-un memorandum înmânat unei autorităţi neutre, internaţionale: ***"din cauza frigului, a foametei şi a unei epidemii de febră tifoidă".***

În acelaşi document, cerându-se sprijinul Occidentului pentru organizarea emigrării evreilor din România în Palestina, autorii precizează:

(24.) ***"Cunoaştem reticenţele aliaţilor faţă de aceste emigrări în masă (s.n.) (…) Dar credem că, în faţa imensei tragedii a acestor copii nevinovaţi sortiţi pieirii, orice reticenţă trebuie să dispară şi că aliaţii vor face acest gest mărinimos, pe care istoria îl va consemna cu siguranţă (…) Extrema urgenţă a problemei este determinată de posibilitatea înlocuirii administraţiei civile române din Transnistria de către puterea militară germană şi, în acest caz, toţi deportaţii riscă să aibă, în orice clipă, trista soartă a evreilor din Polonia."*** (p. 268-270)

Aşadar, soarta evreilor din Transnistria era în mâini bune câtă vreme administraţia română se îngrijea de ei! Nu românii erau primejdia pentru evreii din Transnistria!… Cât erau oare de inconştienţi aceşti evrei care nu-şi

dădeau seama ale cui victime erau, de-a trebuit, peste ani de zile, să descopere acest adevăr iluminații domni Radu Ioanid şi Radu F. Alexandru?!

Despre vinovăția germană pentru suferințele evreilor din Basarabia şi Bucovina se mai face referință în lucrarea citată. Iată câteva extrase din rapoartele diplomatice înaintate de ministrul Elveției la Bucureşti, Renè de Weck:

(25.) ***"Este în curs deportarea pe malurile Bugului a evreilor din Bucovina şi Basarabia care au supraviețuit pogromurilor organizate de glorioşii apărători ai civilizației europene."*** (p. 90)

(26.) ***"Ofițerii români care revin din Transnistria mărturisesc, înroşindu-se de ruşine, că masacrele deportaților continuă. Evident, ei aruncă responsabilitatea asupra aliaților lor."*** (p. 97)

(27.) ***"Deportații evrei rămaşi în regiunile prin care se scurg înapoi trupe germane în retragere riscă încă să fie masacrați în masă de SS."*** (p. 115)

(28.) "Legația Germaniei se plânge cu amărăciune că generalul Potopeanu, care i-a succedat lui Alexianu ca guvernator al Transnistriei. Ea îl acuză, ca şi când ar fi comis o crimă dacă a facilitat întoarcerea în România a 26 000 de evrei, care au scăpat astfel atenției binevoitoare a SS. Or, acționând în acest fel, generalul nu făcuse decât să execute angajamentul luat de primul-ministru față de delegația Comitetului Internațional al Crucii Roşii." (p. 117)

(29.) ***"De când Hitler i-a constrâns pe unguri să practice pe teritoriul lor antisemitismul integral, numeroşi evrei din Ungaria încearcă să se refugieze în România. Ei se adaugă israeliților care continuă să evadeze din Polonia. Între Mihai Antonescu şi delegația Comitetului Internațional al Crucii Roşii s-a convenit că Guvernul român va închide ochii, reprezentanții Comitetului de la Geneva angajându-se, pe de altă parte, să organizeze cu promptitudine emigrarea în Palestina a acestor fugari."*** (p. 117)

(30.) ***"Legația Germaniei nu ignoră faptul că, <u>pentru bani</u>*** (subl.n.)***, germani aparținând fie Wermacht-ului, fie SS-ului, au adus chiar ei la Bucureşti, în vehicule ale armatei, numeroşi refugiați israeliți."*** (p. 118)

Acelaşi pericol este semnalat de evrei şi către Charles Kolb:

(31.) ***"Pericolul de a fi abandonați trupelor SS şi exterminați în mod violent. (…) Se cunosc deja cazuri de exterminare în localitățile învecinate cu Moghilev. Singura soluție este repatrierea tuturor deportaților, pentru evitarea unei exterminări în masă."*** (p. 245)

Aşadar, în 1943, evreii din Transnistria nu pe români îi considerau vinovați sau capabili de a efectua "exterminări în masă"!…

Ce fac evreii de la Washington în 1990 şi după? Uită de amestecul german în evenimentele petrecute la Iaşi, în Bucovina şi Basarabia şi dincolo de Nistru – pentru acest amestec, pe care germanii şi l-au asumat, Israelul îşi primeşte de ani de zile holocash-ul! Şi îşi propun ca pentru aceiaşi evrei morți sau dispăruți în Transnistria să mai plătească o dată şi românii! Atât pentru evreii ucişi mişeleşte de nemți, cât şi pentru evreii ucişi de ruşi şi ucrainieni. La această stratagemă, evreii comunişti (cominternişti) se simt încurajați şi de faptul că minciunile, aberațiile şi abuzurile săvârşite în procesul Mareşalului Ion Antonescu sunt tolerate în continuare de justiția română, de societatea civilă românească! Întârzierea (până când?!) a declanşării Procesului Comunismului face posibilă **această manevră cu mult mai imorală şi mai criminală decât însuşi Holocaustul invocat!**

Să revenim la evreii normali, cinstiți şi să citățm mai departe din arhiva Crucii Roşii Internaționale:

(32.) ***"Faptul că aceste temeri ale deportaților nu sunt deloc exagerate este demonstrat de un extras din discursul ținut la 1 ianuarie 1944 de Andreas Schmidt, şeful grupului etnic german din România, care cuprinde un apel barbar la asasinarea tuturor evreilor din România. (…) Evreii care au prezentat acest extras din discurs au primit drept răspuns*** (de la autoritățile româneşti – n.n.) ***asigurarea că guvernul român va şti să apere viața tuturor celor care trăiesc în țară."*** (p. 256)

(33.) ***"Este evident că poziția României este şubrezită de alianța cu Germania, care a instalat la Bucureşti un birou însărcinat cu problema evreiască şi nu încetează să ceară aplicarea legilor speciale de la Nürnberg, precum şi <u>expulzarea</u>*** (s.n.) ***completă a evreilor din România. Dl. Antonescu mi-a dat mai multe exemple spre a demonstra eforturile pe care a trebuit să le facă pentru a evita ca România să fie forțată să urmeze această cale până la capăt, dar, din cauza împrejurărilor, încă nu poate evita cererile ce îi sunt formulate, <u>trebuind uneori să li se conformeze spre a evita urmări mai dezagreabile</u>*** (subl.n.)***."*** (p. 276)

În încheierea acestui capitol, iată şi concluziile la care a ajuns Charles Kolb, în raportul său către Comitetul Internațional al Crucii Roşii:

(34.) ***"Cred că Guvernul României a fost surprins de evenimentele care au însoțit deportarea şi că s-a străduit să amelioreze situația deportaților începând din momentul când urmările dezastruoase i-au fost aduse la cunoştință. Din nefericire, deportarea şi consecințele deplorabile rezultate nu pot fi anulate, dar este posibilă, repatriind deportații, împlinirea datoriei umanitare față de o populație greu încercată. În opinia mea, numai procedând astfel se poate elibera Guvernul României de <u>responsabilitatea care îi revine pentru faptul că deportații se află pe teritoriu inamic</u>*** (subl.n.) ***<u>din ordinul său</u>."*** (p. 247)

(35.) ***"Scopul mărturisit al Guvernului Român a fost de a regla odată pentru totdeauna problema evreiască, determinând plecarea*** (subl.n.) ***tuturor evreilor din aşezările lor. Se prea poate ca urmările catastrofale ale unei astfel de deplasări a unei populații numeroase să nu fi fost prevăzute."*** (p. 246)

După cum se ştie, Guvernul României a permis şi a organizat în cele din urmă repatrierea deportaților evrei din Transnistria, ceea ce, în viziunea Crucii Roşii Internaționale, echivala cu eliberarea de responsabilitatea care îi revenea față de evreii din România.

GHEORGHE ALEXIANU

ŞERBAN ALEXIANU

Gheorghe Alexianu s-a născut la 1 ianuarie 1897 în comuna Străoane, jud. Putna.

Este fiul cel mare al oierului aromân, din zona munţilor Pindului, Ovanez Alexean, refugiat în Ţara Românească pentru a scăpa de islamizarea forţată de turci în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ovanez ajunge cu turmele în Moldova, în zona Panciu, unde în scurt timp se stabileşte şi-şi întemeiază o gospodărie solidă. Cere şi capătă cetăţenia română, devenind Ion Alexianu. Participă ca voluntar în războiul din 1877 împotriva otomanilor şi este rănit în luptele de lângă Vidin, unde îşi pierde braţul drept. Reîntors din război, îşi vinde cea mai mare parte din turme şi începe să cumpere şi să planteze podgorii viticole. Este împuşcat în 1916 de dezertori din armata rusă şi moare apărându-şi familia şi averea, pe care aceştia, în retragerea lor spre Rusia, încercau să le jefuiască.

După terminarea şcolii primare absolvită în Străoane, Gh. Alexianu îşi face studiile secundare la Liceul Unirea din Focşani, iar cele universitare la Facultatea de Drept din Bucureşti.

În 1916, în vârstă de 19 ani, pleacă voluntar la Şcoala militară creată în timpul războiului în oraşul Dorohoi, iar, la 1 aprilie 1917, este avansat sublocotenent, repartizat la Regimentul 2 Grăniceri cu care face campania 1917-1918 a războiului pentru întregirea neamului. Se distinge în luptele de pe frontul de la Mărăşeşti, unde este rănit şi decorat cu ordinul Virtutea Militară clasa a 2-a.

În anul 1925, la vârsta de 28 de ani, îşi ia doctoratul în Drept la Facultatea din Bucureşti, cu teza *Instituţia jurătorilor în vechiul nostru drept.*

În octombrie 1926, este numit profesor suplinitor la Catedra de Drept Constituţional Comparat, la Facultatea de Drept din Cernăuţi, iar, în 1930, profesor titular la aceeaşi catedră. În 1940, este transferat la catedra de drept constituţional a Facultăţii din Bucureşti.

Un om de o înaltă ţinută morală şi spirituală, cu o vastă cultură, atât profesională cât şi generală, care l-a ajutat să străbată ierarhic toate treptele consacrării, ajungând în materia dreptului constituţional un savant de talie internaţională.

Şi astăzi facultăţi renumite din Europa, Facultatea de Drept din Bordeaux, Institutul de Drept Comparat din Stuttgart sau Facultatea de Drept din Zürich, fac referiri în cadrul dreptului constituţional comparat la cursul de "Drept Constituţional" al profesorului Gh. Alexianu.

Este coautorul, alături de profesorul Constantin Hamangiu, al Constituţiei din 1923, prima constituţie modernă şi democrată a ţării, lucrând şi elaborând apoi şi Constituţia din 1938 şi noua lege de organizare administrativă a ţării.

A fost membru fondator al Institutului de Ştiinţe Administrative al României, a "Revistei de drept public" şi al colecţiei *Legile României*.

A fost membru al Institutului de Filosofia Dreptului, al Institutului de Cercetări Sociale şi al Institutului Internaţional de Ştiinţe Administrative de la Bruxelles.

Profesorul Alexianu are o carieră scurtă, fulgerătoare şi tragică.

Renumit pentru competenţa sa, este remarcat de Regele Carol al II-lea şi în consecinţă numit în funcţie de Rezident Regal al Ţinutului Suceava şi apoi al Ţinutului Bucegi. Este şi consilier al Mitropoliei Bucovinei, căreia, prin specialitatea sa, i-a adus mari servicii.

După 6 septembrie 1940, neacceptând doctrina legionară de ură, anarhie şi excese necontrolate, este scos din toate funcţiile deţinute. Este rănit grav într-un atentat legionar neizbutit, în aceeaşi zi neagră în care erau asasinaţi profesorii Iorga şi Madgearu. A scăpat cu viaţă după o luptă grea, cu o suferinţă mai bine de şase luni şi cu plămânul stâng distrus.

Cu toate că a avut o viaţă plină de obligaţii şi responsabilităţi, permanent a avut grija celorlalţi trei fraţi mai mici ai săi, ajutându-i permanent şi având grijă de viitorul lor.

Faţă de familie şi copii a avut o grijă şi o dăruire totală, dispariţia lui atât de brutală şi nedreaptă, marcându-le pentru totdeauna viaţa.

Reticent faţă de politica românească şi politicienii momentului, a refuzat permanent înregimentarea faţă de vreun partid politic, preferând independenţa catedrei profesorale.

"Nu am făcut nici un fel de politică, spunea studenţilor săi, întreaga mea activitate şi dăruire a fost pentru binele ţării, politica catedrei mele."

În 1941, este recomandat ca specialist generalului Antonescu şi, la 19 august 1941, este numit, în urma ocupării de către Armata Română a ţinutului dintre Nistru şi Bug, graţie calităţilor excepţionale de specialist în administraţie, Guvernatorul Civil al Transnistriei (denumire ad-hoc dată acestui teritoriu). Funcţionează ca guvernator până în februarie 1944, când, din cauza apropierii frontului, încetează activitatea românească în acel teritoriu.

După 23 august 1944, este arestat, dus la Moscova şi apoi în februarie-martie 1945 la Odessa, unde este judecat de obştea locală, prin

Comisariatul Poporului din gubernia Odessa pentru judecarea criminalilor de război, şi este găsit nevinovat pentru modul cum a administrat provincia şi cum s-a purtat cu populația locală.

În 1946 este adus în țară, judecat de Tribunalul Poporului drept criminal de război, condamnat la moarte şi executat la 1 iunie 1946, alături de ceilalți eroi ai neamului, Mareşalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu şi g-ral. Constantin Piki Vasiliu.

A fost căsătorit cu Amaryllis Melenia Ştefănescu (1901-1988) până în 1942, cu care a avut trei copii: Oana (1926-1986), Şerban (1927) şi Dinu (1934)

ACTIVITATEA JURIDICĂ ŞI ŞTIINȚIFICĂ

Încă din tinerețe, profesorul Gh. Alexianu, a avut vocație pentru munca de cercetare științifică şi a fost atras de publicistica de specialitate. Astfel, pe când îşi pregătea teza de doctorat, a tradus şi publicat *Economia politică* de Ch. Gide (2 volume, 1924-1925), scriind totodată şi un studiu despre viața şi opera lui Ch. Gide (1925). A mai scris şi publicat apoi *Istoria doctrinelor economice* de Ch. Gide şi C. Rist (1926).

De formație jurist, concomitent cu diverse lucrări cu caracter juridic, activitatea sa principală şi-o consacră pasiunii vieții sale: Dreptul Public şi, în special, Dreptul Constituțional.

Paralel cu colaborările la editarea unor legi şi coduri importante adnotate: Codul contribuțiilor directe (1926), Legea contabilității publice (1929), Codul învățământului (1929), Codul administrativ (1930), profesorul Alexianu abordează şi examinează diverse probleme ale dreptului public, dintre care notăm cu titlu exemplificativ, în afara Dreptului Constituțional apărut în "Biblioteca C. Hamangiu", câteva studii aprofundate consacrate *Statutului funcționarilor publici Răspunderea puterii publice, Recursul în casare, Contenciosul Administrativ* şi altele, adunate într-un volum intitulat *Studii de Drept Public* (1930).

Opera principală, fruct al cursurilor sale de la Facultatea de Drept din Cernăuți, în care sunt sintetizate toate problemele dreptului constituțional, este monumentalul său curs de *Drept Constituțional* (3 volume – 5 fascicole), apărut între anii 1930 şi 1938.

Format la şcoala democrației burgheze franceze, ale cărei principii de bază îşi au izvorul în Revoluția Franceză de la 1789, cu a ei Declarație a Drepturilor Omului, profesorul Gh. Alexianu, pătruns de aceste principii şi convins de caracterul progresist al acestor forme democratice de guvernământ, normale pentru acea vreme, le-a apărat şi susținut în toate împrejurările.

Dovadă sunt, în afara paginilor cursului său, titlurile şi mai ales conținutul studiilor sale, ca de exemplu: *Controlul constituționalității legilor*, acel remarcabil şi apreciat studiu intitulat: *La suprematie de la Constitution, assurée par les juges en Roumanie (1935), Statutul funcționarilor publici şi apărarea drepturilor cetățenilor împotriva încălcării acestor drepturi de către administrație*, apărare asigurată efectiv prin Contenciosul Administrativ (uneori el însuşi apărând în fața instanțelor drepturilor cetățenilor şi obținând anularea actelor ilegale, Răspunderea puterii publice ş.a.

Toate acestea sunt o mărturie a convingerilor sale de apărarea principiilor democratice înscrise în Constituția şi legile țării.

Legat de activitatea sa ştiințifică, este şi aceea desfăşurată în cadrul Institutului de Ştiințe Administrative ale României din Bucureşti, al cărui membru fondator a fost de la înființarea lui în 1926, ca şi la "Revista de drept public" editată de Institut şi al cărui colaborator principal şi membru în colectivul de conducere era.

A fost de asemenea:

- membru al Institutului de filosofia dreptului
- membru al Institutului de cercetări sociale
- membru al Institutului Internațional de ştiințe administrative de la Bruxelles
- membru al Institutului de ştiințe morale politice

Pe linie publicistică a condus publicația *Codul General al României* şi "Pandectele săptămânale", ambele fondate de prof. C. Hamagiu şi donate la moartea acestuia spre a fi continuate şi conduse profesorului Gh. Alexianu.

Personal a înființat şi condus *Colecția Legilor României* adnotate, jurisprudența Curții de Casație. Aceste colecții au fost preluate, ca urmare a confiscării averii prof. Gh. Alexianu de Ministerul Justiției, care, datorită valorii lor, şi-a propus să le continue, oficializându-le astfel prin decizia 7 521/1946.

A mai colaborat la "Pandectele Române" şi la alte reviste de specialitate cu articole şi note de jurisprudență.

Ca specialist în materie de drept public, prof. Gh. Alexianu a funcționat permanent şi ca membru al Consiliului Legislativ, participând la coordonarea şi avizarea din punct de vedere tehnic-legislativ a legilor din domeniul constituțional şi administrativ. A fost consilier juridic al Fondului Bisericesc al Bucovinei şi avocatul Statului pentru Casa Şcoalelor.

Legea administrativă din 14 august 1938 este incontestabil una din cele mai importante acte de sub imperiul noii Constituții din februarie 1938, principiul cel mai important al acestei reforme fiind descentralizarea administrativă.

Profesorul Alexianu, care a fost unul dintre specialiştii care au elaborat această lege, a fost numit, în august 1938, Rezident Regal al Ţinutului Suceava, iar la 1 februarie 1939 instalat ca Rezident al Ţinutului Bucegi, cel mai mare şi cel mai important dintre ţinuturile ţării. Prin numirea sa, profesorul Alexianu a ajuns să poată traduce în fapte, să aplice practic în viaţa administrativă principiile care stau la baza acestei legi.

Neînduplecat şi intransigent când era vorba de modul cum trebuie să-şi facă datoria ca profesor, spunea adesea studenţilor săi "că în viaţă cinstit şi corect e să vorbească numai Dreptatea, Religia şi Dumnezeirea. Restul pot să tacă!".

Atât ca om, sau ca profesor universitar sau ca Rezident Regal, profesorul Alexianu a fost permanent împotriva manifestărilor de ură şi şovinism, practicate în acele timpuri de elemente subversive legionare sau comuniste infiltrate în rândurile studenţilor, care incitau la dezordini sau răfuieli personale.

Atitudinea hotărâtă şi tranşantă a profesorului nu a convenit legionarilor, care prin tribunalul lor ad-hoc înfiinţat l-au condamnat la moarte, trimiţându-I, în acest sens, celebra lor sentinţă de moarte.

Venirea legionarilor la putere în 6 septembrie 1940 a însemnat pentru profesorul Alexianu scoaterea lui din funcţia de Rezident Regal, suspendarea din funcţia de profesor universitar de la Facultatea de Drept din Bucureşti, unde între timp se transferase, şi aşteptarea punerii în aplicare a sentinţei de condamnare la moarte dată de tribunalul legionar, care nu a întârziat.

La Iaşi, aceeaşi soartă îl aştepta pe profesorul universitar Petre Andrei, care nu a mai aşteptat să fie batjocorit de legionari şi atunci când urma să fie ridicat s-a sinucis. La Bucureşti erau asasinaţi profesorii N. Iorga şi V. Madgearu. Când legionarii au intrat în ferma profesorului de la Plumbuita pentru a-l ridica, în fermă se aflau ostaşii unei baterii antiaeriene amplasată pentru apărarea Bucureştiului. Cum profesorul a refuzat să urmeze echipa care venise să-l ridice şi cum a cerut protecţia ofiţerilor care comandau bateria, legionarii neputând să-l ridice au deschis focul rănindu-l grav la plămânul stâng. Cum intervenţia ostaşilor de la baterie a fost promptă, legionarii şi-au abandonat victima fugind în grabă din fermă. A fost transportat în grabă la un spital unde a fost operat şi de unde i-a fost extras glontele oprit lângă inimă. A urmat o perioadă cumplită, trebuind permanent să fie mutat pe furiş dintr-un spital în altul pentru a nu fi găsit de legionari şi executat.

După îndepărtarea legionarilor de la putere şi după ce a reuşit oarecum să se vindece în urma rănii primite fără plămânul stâng, profesorul Alexianu a fost numit Consilier în Ministerul Economiei Naţionale, iar după începerea războiului şi după ocuparea de către trupele române a teritoriului dintre Nistru şi Bug, ţinându-se cont de calităţile excepţionale de bun

gospodar şi administrator dovedite la conducerea Ținuturilor Suceava şi Bucegi, Gh. Alexianu a fost considerat drept cel mai capabil şi potrivit om pentru refacerea şi administrarea acestui teritoriu distrus complet de război, devenind Guvernatorul Civil al Transnistriei.

După cum am arătat, profesorul Alexianu nu a făcut niciodată politică, iar funcțiile pe care le-a deținut pe linie de stat i-au fost încredințate în calitatea sa de specialist şi le-a socotit ca un serviciu comandat, cu atât mai mult că pe cea din timpul războiului, ca guvernator, nu avea cum să o refuze.

Fiind un fiu al Străoanelor, profesorul Alexianu nu şi-a uitat niciodată satul natal şi atunci când a fost cazul şi atât cât a putut şi-a ajutat consătenii.

Având amintirea plăcută a primilor dascăli din învățământul primar, profesorii I. Drilea şi Stan Suşu, în 1940, când localul şcolii a suferit de pe urma cutremurului, a donat pentru refacerea unei noi clădiri de şcoală suma de 25 000 lei.

Iar în anul 1943 donează bisericii Sf. Neculai bani pentru gardul de împrejmuire a bisericii şi a cimitirului unde se află îngropați strămoşii săi (împrejmuirea cimitirului, din cauze necunoscute, nu s-a realizat).

A ajutat şi trimis la studii superioare nenumărați tineri din sat, dornici de învățătură; dintre aceştia s-au remarcat în mod special Gh. Barău, ajuns director general în Ministerul Învățământului, şi Ion Făcăuaru, profesor universitar de limba şi literatura română, nume ce fac cinste locurilor natale.

Format la şcoala culturii franceze şi pătruns de principiile democrației franceze, profesorul Alexianu a păstrat permanent legăturile sale, de mult stabilite, cu oameni de ştiință din Franța, reputați savanți şi profesori de la facultățile de drept din Paris şi Bordeaux.

Înainte de a arăta materializarea unor astfel de legături chiar în timp de război, aş remarca cum, mai ales în cursul anului 1943, pentru a fi cunoscute şi înțelese de toată lumea realizările obținute în Transnistria cu acordul Guvernului, au fost invitați la Odessa pentru a vizita Transnistria toți ierarhii de frunte ai țării în frunte cu I.P.S. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, I.P.S. Nifon, Mitropolitul Olteniei, I.P.S. Nicolae Colan, Mitropolitul Sibiului şi Făgăraşului, I.P.S. Efren, Arhiepiscopul Chişinăului, P.S. Niculae, episcop al Oradei, P.S. Policarp, episcop al Cetății Albe-Ismail, P.S. Grigorie, episcop al Huşilor, P.S. Partenie, episcop al Armatei, pe lângă care, la sugestia guvernatorului, s-au alăturat, ca invitați, ambasadorii Franței, Italiei, Greciei, Bulgariei şi reprezentanții Comitetului Crucii Roşii Internaționale de la Geneva, interesată de condițiile de viață în lagărele de prizonieri de război şi în locurile unde se aflau evrei dislocați din Basarabia şi nordul Bucovinei.

Decanul corpului diplomatic şi coordonatorul vizitei a fost ambasadorul Rene de Weck, din partea Elveţiei, ţară care reprezenta şi interesele anglo-americane în România şi care a fost asistat din partea Vaticanului de Mgr. Andrea Cassulo.

De la bun început s-a ştiut că oricare din membrii delegaţiei era liber să meargă în orice parte dorea, fără nici o restricţie sau oprelişte, să viziteze şi să cerceteze orice doreşte să vadă şi să stea de vorbă nestingherit cu orice interlocutor.

Vizita a durat trei săptămâni. Cu mijloacele ce au fost puse la dispoziţie a fost vizitată aproape întreaga Transnistrie, insistându-se mai mult în zonele unde se găseau lagărele de prizonieri şi evreii dislocaţi.

În cuprinsul ierarhilor invitaţi de I.P.S. Visarion, Mitropolitul Bucovinei, pe lângă principalii pastori ai bisericii ortodoxe, au fost invitaţi şi reprezentanţi ai romano-catolicilor şi greco-catolicilor din ţară, precum şi şef rabinul Al. Şafran.

Şef rabinul Şafran a declinat invitaţia, motivând că el reprezenta comunitatea din România, care nu avea nimic de-a face cu evreii din Transnistria şi a propus ca observator generic din partea cultului pe soţia ambasadorului Elveţiei în România, d-na Ruth de Weck, precum şi pe rabinul oraşului Bălţi, Moses Peckh Susian, care, fiind bătrân şi bolnav, nu a putut face deplasarea.

Transnistria a fost vizitată cu trenul, acolo unde calea ferată începuse să funcţioneze şi cu maşina pusă la dispoziţie de guvernământ, deplasarea de la Bucureşti fiind făcută cu avionul.

S-a colindat liber de la Odessa la Golta pe Bugul superior şi de la Moghilev până în sud-est la confluenţa Bugului cu Niprul.

Concluziile acestei vizite au fost materializate prin rapoarte diplomatice ale fiecărui plenipotenţiar aflat în vizită. O sinteză de o valoare absolută a dat-o raportul Comitetului Crucii Roşii Internaţionale de la Geneva, care a reţinut ca date generale situaţia lagărelor de prizonieri şi a comunităţilor evreieşti. Din cuprinsul raportului reiese că în zonele unde au fost dislocaţi evreii s-au organizat 17 spitale cu 1.391 de locuri, deservite de medici şi infirmiere ale comunităţii. Este cazul aici să se arate că în situaţii critice, când era necesară o intervenţie chirurgicală care nu putea fi făcută pe plan local, se acordau bilete de liberă trecere chiar şi până la Bucureşti pentru îngrijiri medicale.

Pe lângă spitalele mai sus menţionate au existat tot atâtea farmacii dotate cu medicamente care veneau din ţară prin grija comunităţii, cinci infirmerii şi două policlinici. Au existat, de asemenea, cantine pentru cei nevoiaşi şi pentru orfani. Se serveau zilnic 6 270 de porţii, mâncarea specifică fiind preparată numai de bucătari ai comunităţii.

Pentru copiii orfani aflați în Transnistria s-au realizat case de copii cu o capacitate de 1 650 de locuri, prevăzute, după caz, cu şcoli sau grădinițe. În întreaga regiune s-au redeschis 11 sinagogi, existând în diverse locuri case de rugăciuni improvizate, dar toate funcționând oficial.

Interesant este, de asemenea, raportul ambasadorului Bulgariei la Bucureşti, care ştiind destul de bine limba rusă, folosea destul de rar serviciile translatorului. El este cel care discutând cu trei comandanți din partea rusă a lagărelor de prizonieri (în Transnistria au existat trei lagăre de prizonieri) a reținut declarațiile acestora, cu mici aprecieri proprii fiecărui militar, că hrana ce o primeau ca prizonieri de război era mai bună şi mai consistentă decât cea pe care o primeau pe front atât cât au fost combatanți.

În toate cele trei lagăre vizitate, exista psihoza declarațiilor lui Stalin că Uniunea Sovietică nu are prizonieri ci trădători, familiile acestora urmând să suporte ruşinea de a avea trădători de neam, fiind supuse deportării în Siberia.

Din evidențele Marelui Stat Major al Armatei, rezultă că atât timp cât au existat lagărele de prizonieri nu a existat nici un caz de evadare sau tentativă de evadare.

În ceea ce priveşte evreii localnici, cei ce mai rămăseseră în Transnistria, ei nu avut nimic de suportat, ci, din contră, aşa cum reiese din Raportul Comitetului Crucii Roşii Internaționale de la Geneva, ei permanent au cerut sprijinul Crucii Roşii de a interveni pe lângă autoritățile din zonă pentru a li se acorda autorizația de a părăsi Transnistria împreună cu coreligionarii români pentru a se stabili în România. Ar accepta chiar să fie ținuți în lagăre de concentrare, mai degrabă decât să revină sub administrație sovietică. Acest lucru a fost reținut de toată lumea, d-na de Weck comunicându-l oficialităților comunității din țară.

S-a reținut, total corect şi adevărat, că în Transnistria nu a fost găsită nici o urmă de genocid sau holocaust, nu a existat niciodată vreun ordin românesc de omorâre a evreilor, iar semnalele care se trimiteau în străinătate despre omorârea cu cruzime a evreilor, ca în lagărele naziste, urmăreau alte scopuri.

La încheierea vizitei misiunii creştine şi diplomatice, s-a ținut în Catedrala Mitropolitană din Odessa o slujbă pentru cei aflați în suferință şi răstrişte. Cu această ocazie, Mitropolitul Bălan al Ardealului a sugerat ideea ca Transnistria, care devenise o zonă prosperă cu un potențial alimentar remarcabil, să încerce să ajute frații români din Ardeal încăpuți sub dominația ungurească, care pe lângă vicisitudinile create de iredentismul unguresc se confruntau şi cu o acută lipsă de alimente.

Prin intermediul profesorului E. Hațieganu, care a obținut aprobarea autorităților ungureşti, au putut pleca nenumărate ajutoare alimentare pentru partea din Ardeal cedată Ungariei prin Dictatul de la Viena. Plecau, conform

înțelegerii şi aprobării, câte 6-7 vagoane de alimente la fiecare 15 zile. La intervenția d-nei de Weck, s-a hotărât ca ajutoarele să fie distribuite tuturor celor aflați în suferință, indiferent de statutul ce-l aveau sau de credință. O mărturie directă despre această operă de întrajutorare nu s-a mai găsit – mai exact nimeni nu şi-a dat osteneala să o găsească. A rămas însă mărturia rabinului şef al Clujului, Moses Carmilly Weinberger, care a revenit în 1988 la Cluj, a depus coroane de flori la mormântul profesorului Hațieganu şi al Mitropolitului Bălan, mulțumind proniei cereşti pentru "binele pe care aceştia l-au făcut poporului evreu. Cât despre acel profesor Alexianu al Transnistriei, care prin ajutoarele alimentare trimise a uşurat viața a mii de oameni, atât de hulit şi omorât de comunişti total pe nedrept şi fără de mormânt, am plâns o lacrimă în sufletul meu".

Cum I.P.S. Partenie tocmai se întorsese dintr-o călătorie de la Muntele Athos şi a povestit situația dramatică a populației greceşti din zonă, hotărându-se atunci, ca prin grija armatei, să fie trimise ajutoare alimentare tot din Transnistria pentru copiii din Grecia. S-au expediat, într-un prim transport, alimente ca: făină, zahăr, mălai, ulei, fasole, cartofi, marmeladă, care, din păcate, nu au ajuns la destinație.

La sugestia ambasadorului Paul Morand al Franței, cu concursul nunțiului apostolic Mgr. Andrea Cassulo, s-a reuşit să se trimită în Franța ocupată nenumărate vagoane cu alimente. Au fost două trimiteri copiilor din Paris şi alte trei trimiteri în restul teritoriului. În total au fost expediate 67-70 de vagoane. A fost o realizare care a uimit pe toată lumea, cum de s-a putut face ca printr-o Europă aflată în război şi bombardamente aceste ajutoare să poată parveni la destinație.

Mărturii despre această operă românească de întrajutorare a unei Europe sărăcite şi flămânzite nu s-au mai găsit după terminarea războiului.

Târziu, în 1975, la sărbătorirea centenarului înființării Facultății de Drept din Bordeaux, decanul prestigioasei Facultăți a pomenit în alocuțiunea sa gestul mărinimos al colegului lor din România, profesorul universitar Gheorghe Alexianu, atunci guvernatorul Transnistriei, care nu şi-a uitat colegii cu care permanent a avut legături profesorale şi de prietenie şi a dispus ca din cele cinci vagoane cu alimente destinate oraşului Bordeaux, unul să fie repartizat corpului profesoral al Facultății.

Apoi, prin ajutorul Facultății de Drept, s-au descoperit în arhivele Ministerului de Externe dovezi palpabile despre expedierea acestor ajutoare, dovezi care ne-au parvenit şi nouă.

Unul din cei care au pus cel mai mult suflet în această operă de ajutorare creştinească şi care alături de toți ierarhii români au antrenat şi o parte a corpului diplomatic a fost Mgr. Andrea Cassulo, nunțiul apostolic şi reprezentant al Vaticanului la Bucureşti.

La propunerea sa extrem de elogioasă, Papa Pius al XII-lea a emis enciclica 1/1943 *Urbis et Orbis*, unica acordată în acel an, pentru acțiuni de salvare şi întrajutorare umane şi creştine, profesorului Gh. Alexianu, Guvernatorul Transnistriei.

Însemnele pontificale, medalia şi diploma acordate de Papă au fost confiscate după 1944 de comunişti care nu doreau să se mai ştie care era cu adevărat situația şi ce a putut face umanitar România în timp de război.

Din păcate, Biserica Ortodoxă Română nu a găsit timp pentru a-şi reaminti acele acte de generozitate creştinească petrecute sub patronatul clerului românesc.

Singurele reacții de aducere aminte şi recunoştință față de fostul Guvernator al Transnistriei, profesorul universitar Gheorghe Alexianu, au rămas de la rabinul şef al Clujului, Moses Carmilly Weinberger şi de la Rabinul şef al României, Alexandru Şafran, care a revenit în țară în 1995 din Elveția, a căutat să-l găsească pe fiul profesorului, dându-i în semn de amiciție în memoria tatălui său următoarea dedicație:

"Lui Şerban, amic din tinerețea noastră, în amintirea ilustrului său părinte, care în întreaga viață şi activitate profesorală şi mai ales în perioada neagră a războiului a făcut din inimă şi total dezinteresat atât de mult pentru comunitate.

A plătit la comanda comunistă cumplit şi total nedrept.

Întreaga-i suferință să-i fie izbăvită".

Al. Şafran
București, 28 martie 1995

Se ştie însă astăzi că, la data terminării războiului, Stalin, folosindu-se de termenii *Declarației comune* de la Moscova din 1 noiembrie 1943, a dat un ordin de a fi găsiți, arestați şi condamnați în fața poporului toți cei 11 guvernatori, care în perioada 1941-1944 au administrat şi condus diverse zone din teritoriul sovietic ocupat de trupele Axei.

Printre cei 11 s-a aflat şi un român, profesorul Gh. Alexianu, care se afla întemnițat la Moscova, alături de ceilalți conducători ai României predați de comunişti sovieticilor. Toți cei 11 au fost judecați după sistemul sovietic, prin martie 1945, în zonele unde au activat, de către populația locală sub jurisdicția sovietelor zonale de pedepsire a cotropitorilor. Zece dintre aceştia au fost găsiți vinovați şi li s-a aplicat pe loc pedeapsa capitală, iar unul singur a fost găsit nevinovat, populația locală neavând ce să-i reproşeze şi acesta a fost profesorul Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei.

Iar pentru a arăta că au ținut seama de hotărârea sovietică prin care a fost achitat la Odessa, cu toate că Moscova hotărâse, peste decizia de nevinovăție stabilită de sovietul zonal, omorârea şi a lui Alexianu, Tribunalul

Poporului, servil până şi într-o condamnare la moarte, a achitat, conform art. 2 lit. e din Legea 312/1945, pe profesor de acuzaţia de oprimare şi persecutare a populaţiei din Transnistria pe motive politice sau rasiale.

Dar nu numai profesorul Alexianu a fost condamnat. Trebuie observat şi se ştie azi foarte bine, că după 6 martie 1945, prin procesele intentate de "Tribunalul Poporului", au fost condamnaţi, pe lângă aşa-zişii criminali de război, comandanţii armatei, şefii partidelor politice ce reprezentau opoziţia, magistraţi, preoţi şi toţi ceilalţi demnitari ai statului, condamnări care vizau în mod special distrugerea elitelor neamului românesc, spre a da satisfacţie deplină Uniunii Sovietice, ai căror conducători nu-i puteau uita pe cei care au luptat împotriva lor, chiar dacă au făcut-o în virtutea dreptului sacru al apărării integrităţii teritoriale a ţării.

Prin procesele intentate împotriva tuturor celor care au luptat contra bolşevismului sau aveau alte concepţii politice, noile forţe comuniste, aduse la putere de tancurile ruseşti, au urmărit monopolizarea puterii în mâinile lor şi lichidarea tuturor celor care se opuneau sau s-ar fi putut opune acestei plăgi.

Şi pentru a arăta diferenţierile enorme între ce a însemnat "Tribunalul Poporului", fabricat de Moscova pentru România şi care erau adevăratele prevederi ale Puterilor Occidentale când au gândit şi înfiinţat Tribunalul Internaţional care a judecat pe adevăraţii criminali de război, subliniez că, prin art. 42 şi următoarele, care stabileau statutul de funcţionar şi atribuţiile acelui tribunal, se preciza: "O ţară este considerată în situaţie de ocupaţie străină militară, atunci când se constată substituirea competenţelor legislative, administrative, teritoriale şi ale armatei, prin autoritatea armatei străine inamice, care efectiv a pus stăpânire pe teritoriul respectiv". Iar, în continuare, se menţiona: "Persoanele care au luptat în orice fel, atât pentru a preîntâmpina ocuparea ţării, cât şi după ce aceasta a fost ocupată, erau îndreptăţite să o facă, iar cei care au fost arestaţi, judecaţi, condamnaţi sau executaţi în numele armatei de ocupaţie sau a mandatarului acesteia şi după legile ei, nu li se poate reproşa nimic, urmând a fi graţiaţi şi reabilitaţi, sancţiunile de ordin militar, administrativ sau judecătoresc, cu toate consecinţele lor, urmând a fi declarate de o nulitate totală".

SFÂRŞITUL VIEŢII UNUI OM DEOSEBIT

Un sfârşit neaşteptat al unui om care nu şi-a făcut decât datoria faţă de neam şi faţă de ţară în timp de război iar realizările sale îi fac cinste lui şi ţării, căci le-a înfăptuit cu bună credinţă, râvnă, pricepere, devotament şi multă omenie.

După 23 august 1944, înainte de a fi arestat, profesorul Alexianu a avut posibilitatea să plece din ţară cu un avion gata pregătit ce-l aştepta.

A refuzat însă să plece, să-şi părăsească familia şi ţara pe care le-a iubit atât de mult.

Analizându-şi temeinic faptele şi activitatea întreprinsă în ultimii ani, era sigur că nimic nu i se poate imputa şi că nimeni nu-l va acuza de vreo faptă infamantă sau nedemnă, incriminată de legile ţării sau internaţionale.

Avea încredere totală în hotărârea imparţială a justiţiei pe care a slujit-o întreaga sa viaţă de la catedra profesorală sau de la bară, ca avocat.

Justiţia devenise cu adevărat oarbă, în sensul figurat, ea se transformase în instrumentul luptei de clasă comuniste pentru distrugerea elitelor neamului românesc. Destinul tot atât de implacabil, manipulat de comunişti, a hotărât ca Guvernatorul Transnistriei, profesorul universitar Gh. Alexianu, să fie condamnat la moarte.

A fost executat la 1 iunie 1946, în urma respingerii de către Rege a cererii de comutare a pedepsei cu moartea, alături de ceilalţi trei eroi ai neamului, Mareşalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu şi g-ral. Constantin Vasiliu.

Iată ce spune generalul maior de justiţie militară Ioan Dan, Procurorul şef militar, în anii 1990-1996, din Direcţia Procuraturilor Militare în lucrarea "*Procesul" Mareşalului Ion Antonescu*:

"Sentinţa pronunţată în această cauză, este de fapt o caricatură de sentinţă. Oricărui jurist i-ar fi fost ruşine de o asemenea hotărâre. Procesul intentat lui I. Antonescu şi colaboratorilor săi, nu oferă din punct de vedere juridic, posibilitatea cunoaşterii adevărului şi formării unei convingeri cu privire la vinovăţia sau nevinovăţia penală a personalităţilor în cauză. Un proces judiciar de importanţa celui intentat Mareşalului şi colaboratorilor săi, care s-a desfăşurat în condiţiile unui total dispreţ faţă de legile ţării şi în special faţă de Constituţia României nu poate să rămână în istorie ca definitiv judecat. Evenimentele istorice, datele şi probele administrate au fost prezentate şi interpretate în mod denaturat, prin prisma nu a intereselor poporului român şi a adevărului istoric, ci prin prisma intereselor unei puteri străine şi a exponenţilor acesteia în ţara noastră".

Adăugând aceste atât de puţine date despre tatăl meu, nici o clipă nu am urmărit să pun în discuţie ceea ce a fost România în timpul războiului şi după aceea.

Şi, pentru a vorbi şi despre faptele Învingătorilor, nu trebuie să omitem omorul în masă – specialitate rusească – de la Katyn, Smolensk, Harkov şi alte localităţi. Acest genocid, a însemnat o crimă de proporţii echivalente cu cele din lagărele morţii hitleriste, comise însă de N.K.V.D-ul învingătorilor.

Aceasta a fost singura formă justiţiară convenabilă lui Stalin şi ea a fost demonstrată edificator la Katyn şi nu numai acolo.

Şi "Tribunalul Poporului" impus de Moscova ţării noastre a procedat exact după metoda stalinistă.

Trebuie să vină şi ziua când chiar şi duşmanii cei mai aprigi ai ţării noastre vor dori sau vor avea interesul să restituie aşa cum a fost adevărul şi să restabilească faptele cu exactitate.

Se va mărturisi atunci cinstit şi adevărat că duşmanii ţării noastre au comis şi ei, în desfăşurarea războiului şi după aceea, acte, silnicii şi samavolnicii de neimaginat, care ar trebui judecate în acelaşi fel cu acelea care au dus la atâtea condamnări ale răzbunării învingătorului şi, toate acestea, adăugate unei falsificări ruşinoase a istoriei, cea mai sălbatică şi periculoasă impostură ideologică a comunismului.

Lumea a rămas profund indignată de lagărele de concentrare hitleriste, dar, în acelaşi timp, se preface că nu ştie de lagărele de concentrare sovietice şi de gulagul siberian, pe care le descoperă cu oroare de îndată ce cineva, din greşeală, lasă să se vadă şi ştie ce s-a întâmplat acolo.

Ce voce s-a ridicat pentru a aduce la cunoştinţa tuturor dosarul copleşitor al ocupaţiei ruseşti la noi în ţară, cine a protestat împotriva tratamentului criminal în sensul Convenţiei de la Geneva, care a fost aplicat prizonierilor de război români?

În starea în care a ajuns lumea azi îţi pui adesea cu mare nedumerire şi desnădejde întrebarea dacă mai există pe undeva adevărul – adevărat. Sunt încă foarte mulţi oameni care fac eforturi ideologice în a demonstra că adevărul nu există.

Ştim foarte bine cu toţii că minciuna există şi este la mare preţ, că deformarea sistematică a faptelor şi falsificarea datelor istoriei există şi se foloseşte total precumpănitor.

Ştim, şi astăzi nimeni nu mai pune la îndoială, cât s-a mințit şi falsificat adevărul în "procesul" din 1946, ştim cu toţii cum ziarele au mințit şi încă unele mai mint mânate de interese obscure.

Toţi cei care s-au ocupat de această problemă în timp au ocultat adevărul care deranja. Toţi laolaltă ştiu că au mințit şi au făcut cele mai grosolane falsuri, pentru a fi pe placul oamenilor instalaţi în casele noastre, în oraşele noastre – duşmanii noştri – care au devenit stăpâni în ţara noastră.

Cerem dreptul de a nu crede în poveştile propagandei, oricare ar fi ea şi cerem dreptul de a judeca şi gândi înainte de a fi indignaţi sau revoltaţi.

Acum însă naţiunile din Europa Centrală şi de Sud-Est încep să-şi gândească propria lor istorie, fără resentimente, blamări şi acuze reciproce.

Ele mai aşteaptă încă, de la învingătorii din 1945, un gest de reparaţie morală.

Liderii şi poporul german au avut tăria de a-şi exprima regretul pentru represiunile întâmplate între anii 1939-1945 şi au efectuat toate gesturile reparatorii.

Aceste cuvinte de autentic regret pentru destinul celor 100 de milioane de europeni din Estonia, Lituania, Letonia, Finlanda, Polonia, Cehia, Slovacia, Germania de est, Ungaria, România, Bulgaria, Iugoslavia, Albania supuşi regimului politic de distrugere al luptei de clasă, cu milioane de întemnițați şi genocidul ce l-a însoțit, sunt aşteptate şi acum ca un gest reparator moral din partea învingătorilor din 1945.

De la Londra şi Washington, învingătorii de acum mai bine de o jumătate de secol ar putea recunoaşte că ceea ce s-a întâmplat cu adevărat în această parte a Europei li se datorează în mare parte!

Ar fi cea mai bună dovadă că şi în politica globală există totuşi respectul pentru adevăr şi pentru un minim de moralitate.

Profesorul Alexianu nu se face vinovat şi nu a comis nici una din acuzele ce i s-au pus în sarcină, în schimb el şi-a dedicat întreaga viață slujirii cu credință a intereselor poporului român şi a României. Este incontestabil un martir al neamului românesc, răpus de gloanțele duşmane, străine neamului românesc.

Fie ca poporul pe care l-a slujit cu credință, abnegație şi devotament să-l repună în istoria sa, în locul ce i se cuvine unui erou şi patriot şi, măcar acum, după atâția ani de ură şi patimă, să i se încredințeze familiei urna cu rămăşițele pământeşti, spre a fi îngropată creştineşte!

LUCRĂRI PUBLICATE DE PROF. GHEORGHE ALEXIANU

1. Instituția jurătorilor în vechiul nostru drept românesc – Bucureşti, 1924
2. Statutul funcționarilor publici – Bucureşti, 1926
3. Răspunderea puterii publice – Bucureşti, 1926
4. Charles Gide – Viața şi opera sa – Bucureşti, 1925
5. Studii de drept public – Bucureşti, 1930
6. Codul Învățământului–în colaborare cu: prof. P. Negulescu, I. Dumitrescu, R. Dragoş şi O. Dumitrescu
7. Istoria doctrinelor economice de Ch. Gide şi Ch. Rist – Bucureşti, 1926
8. Curs de economie politică – traducere după Ch. Gide – Bucureşti, 1924-1925
9. Contenciosul Administrativ, ed. a II-a, Bucureşti, 1927
10. Curs de drept constituțional, 5 vol., Bucureşti, 1930-1937
11. La suprematie de la Constitution, assurée par les juges en Roumanie, în colaborare cu P. Negulescu, Bucureşti, 1935
12. Codul Administrativ adnotat, în colaborare cu P. Negulescu şi R. Boilă
13. Ch. Gide – Principii de economie politică, Biblioteca universitară de drept, 1928
14. Dreptul Constituțional, Bucureşti, Biblioteca universitară de drept, 1926
15. Codul contribuțiilor directe, în colaborare cu V. Erbiceanu şi Şt. Mihăilescu, Bucureşti, 1926
16. Studii de drept public, Bucureşti, 1930
17. Codul General al României (Hamangiu), Bucureşti, din 1930 înainte

18. Le professeur Paul Negulescu – 35 années d'activite universitaire, Bucureşti, 1935
19. În amintirea lui Constantin Hamangiu, Bucureşti

STUDII

1. Neconstituționalitatea legilor. Revista de drept public – septembrie 1927
2. Controlul constituționalității legilor. Revista de drept public – decembrie 1927
3. Observații asupra Statutului Funcționarilor Publici. Revista de drept public – martie 1928
4. N. Daşcovici – declarația de război şi încheierea tratativelor după Constituția noastră. Revista de drept public – ianuarie 1928
5. Recursul în casare. Revista de drept public – iunie 1928
6. Constituționalizarea regulamentelor. Revista de drept public – iunie 1928
7. Legalitatea regulamentelor. Revista de drept public – decembrie 1928
8. Administrația comunală a oraşului Ploieşti – în colaborare cu P. Negulescu. Revista de drept public – martie 1929
9. R. Boilă: Organizația de stat
   Anibal Teodorescu: Tratat de drept administrativ
   Dr. Mina Minovici: Tratat de medicină legală
   Revista de drept public – martie 1929
10. Au dreptul la salariu funcționarii publici în timpul suspendării pentru urmărire penală? Revista de public – iunie 1929
11. Rolul Consiliului Legislativ. Revista de drept public – decembrie 1929
12. Cronica constituțională română – în colaborare cu P. Negulescu. Revista de drept public – decembrie 1929
13. Dr. Walter Jellinek: Verwaltungsgerecht. Revista de drept public – iulie 1929
14. Organizarea Consiliului Legislativ. Revista de drept public – ianuarie 1930
15. Maria Dina Dimitriu: Le credit specialiste. Revista de drept public – ianuarie 1930
16. Senatorii de drept. Revista de drept public – iulie 1931
17. Paul Negulescu: Traite de droit administratif roumaine. Revista de drept public – ianuarie 1935
18. Paul Duez: Les actes de gouvernement. Revista de drept public – iunie 1935
19. Sir Manuel Arnos: La constitution anglaise. Revista de drept public – iulie 1935
20. Poate fi dizolvat parlamentul înainte de constituire? Revista de drept public – octombrie 1937
21. Walter Rathenau: Ou va le monde? Pandectele Române, 1924
22. Caracterul de ordine publică a dispozițiunilor art. 75 din legea agrară. Pandectele Române, 1924
23. Dacă refuzul de a executa o decizie de expropriere din partea unei autorități competente, constituie un act administrativ de autoritate de natură a fi atacat în Contecios. Pandectele Române, 1926
24. Valabilitatea numirii legale a unui preot în locul altuia înlocuit. Pandectele Române, 1928

25. Limita de aplicațiune a art. 103 din Constituție, privitor la controlul constituționalității legilor. Pandectele Române, 1929
26. Răspunderea funcționarilor publici pentru faptele de serviciu. Pandectele Române, 1929
27. Inadmisibilitatea recursului în interesul legii, împotriva hotărârii instanțelor militare. Pandectele Române, 1936
28. În jurul senatorilor de drept. Pandectele Române, 1932
29. Proiect pentru modificarea legei de naționalitate. Pandectele săptămânale, 1932
30. Reorganizarea Înaltei Curți de Casație. Pandectele săptămânale, 1932
31. Reorganizarea magistraturii. Pandectele săptămânale, 1932
32. Contenciosul daunelor în lumina jurisprudenței române. Pandectele săptămânale, 1932
33. Acte administrative sustrase Contenciosului Administrativ. Pandectele săptămânale, 1932
34. Plat în aur. Pandectele săptămânale, 1932
35. Unificarea legislativă. Pandectele săptămânale, 1933
36. Observații asupra legii modificatoare a Comitetelor de revizuire. Pandectele săptămânale, 1933
37. Fragen des Interprovinziellen Rechst în Roumanien, în "Zeitschrift für verleichende Rechtswissenscharft", Verlag von Ferdinand Emke, Stuttgart.

ION ANTONESCU ŞI ARMISTIȚIUL[1]

GHEORGHE BARBUL

În fața D-voastră se prezintă nu un istoric sau un om politic, ci un martor implicat prin funcția îndeplinită în timpul războiului – diplomat de carieră detaşat la Cabinetul Ministerului de Externe – în negocierile duse de guvernul Antonescu cu Statele Unite şi cu Uniunea Sovietică pentru ieşirea României din război.

În calitate de martor, aş începe cu o mărturie: ultimele cuvinte pe care le-am auzit din gura lui Antonescu, în dimineața zilei de 23 august, au fost: "Eu țara pe mâna ruşilor n-o dau".

Câteva ore înainte, pe la miezul nopții, după mărturia colonelului Magherescu, Mareşalul ar fi declarat doctorului său personal, Constantin Zilişteanu: "Astăzi fac pace. Gata. S-a terminat războiul". Cum se împacă aceste două afirmații aparent contradictorii? Aparent numai, pe de o parte datorită confuziei între pace şi armistițiu. Pe de altă parte, a nu da țara pe mâna ruşilor înseamnă, pentru Antonescu, încheierea unui armistițiu care respectă interesele celor doi beligeranți prin încetarea simultană a focului. Aşa cum s-a întâmplat după încheierea acordului de armistițiu de la Focşani, la 9 decembrie 1917, când trupele române şi germane s-au imobilizat față în față pe pozițiile lor.

Un asemenea armistițiu părea să fi devenit imposibil în al doilea război mondial, din cauza exigenței Aliaților: capitularea fără condiții. Ea a provocat eşecul negocierilor de la Madrid cu Statele Unite, începute în toamna anului 1943 şi abandonate în primăvara anului următor. Aliații erau dispuşi să ia act de împrejurările în care România considera posibil să iasă din război, dar nu luau în considerație cererile noastre: "Mai întâi, capitulați fără condiții şi pe urmă vom discuta", ziceau ei. Şi ne îndemnau să trimitem un plenipotențiar îndrituit să semneze acest act. În urma declarației lui Molotov, de la 2 aprilie 1944, prin care Uniunea Sovietică se angajează să nu încerce "să dobândească vreo parte a teritoriului românesc sau să schimbe orânduirea socială existentă în România, nici să ştirbească în vreun chip oarecare independența României", atât Statele Unite, cât şi Anglia ne invitau în termeni cominatorii să semnăm armistițiul, profitând astfel de ultima noastră şansă.

[1] *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Bucureşti, 2001, pp. 271-279.

La 14 aprilie, când l-am văzut pentru ultima dată pe Carlton Hayes, ambasadorul Statelor Unite, cu care dusesem negocierile pentru ieşirea noastră din război, am avut dreptul la următoarea declaraţie: "Cine pune la îndoială cuvântul Uniunii Sovietice, cu care noi suntem întru totul de solidari, ofensează Statele Unite şi Marea Britanie".

Atitudinea Uniunii Sovietice a fost mult mai suplă. La primul contact pe care Fred Nanu, ministrul nostru la Stockholm, l-a avut cu Semionov, însărcinatul cu afaceri al Ambasadei Moscovei în Suedia, acesta i-a declarat că nu este necesar să informăm de tratativele dintre URSS şi România pe americani şi pe englezi.

Tratativele de la Stockholm nu au eşuat, dar nu au dus la nici un rezultat din cauza lipsei de încredere a lui Ion Antonescu în ruşi, neîncredere calificată de cvasipatologică de Mihai Antonescu. Era în realitate o reminiscenţă din primul război mondial când Mareşalul, pe atunci maior şi şef al Operaţiilor la Cartierul General al armatelor lui Prezan, trebuia să acorde mai multă atenţie comportamentului fantezist şi anarhic al trupelor ţariste aliate decât inamicului german din faţă.

Mihai Antonescu reuşise, cu ajutorul lui Nanu, să obţină de la ruşi o concesie importantă: acordarea unui spaţiu în care Armata Roşie nu avea dreptul să intre. Acest spaţiu, un fel de sanctuar politic, era lăsat integral guvernului român. Nici această concesie nu a triumfat de neîncrederea Mareşalului. "Ei vor să ne închidă", zicea el, "într-un gheto pe propriul nostru teritoriu", şi adăuga: "Cine ne asigură că-şi vor respecta angajamentul şi nu vor proceda ca nemţii cu Franţa cu zona decretată liberă în armistiţiul cu Pétain? ".

Nici Barbu Ştirbei, plecat la Cairo pentru negocieri cu Aliaţii în numele opoziţiei, în urma înţelegerii dintre Maniu şi Mihai Antonescu şi cu autorizaţia lui Ion Antonescu, n-a obţinut condiţii mai bune decât guvernul. Şi el s-a ciocnit de exigenţa "capitulare fără condiţii".

În politica internă, raportul între guvern şi opoziţie, în speţă între Ion Antonescu şi Maniu, devenea din ce în ce mai încordat. Întâia divergenţă serioasă s-a produs după declaraţiile lui Molotov, de la 2 aprilie 1944. Maniu considera acceptabile garanţiile conţinute în această declaraţie. Ion Antonescu era convins că, cu cât ruşii promit mai mult, cu atât sunt mai hotărâţi să nu respecte nimic. Dar dacă Maniu crede momentul venit să încheie armistiţiul, Mareşalul se declara dispus să-i cedeze puterea şi îl asigura că-i va datora concursul. Precaut, Maniu respinsese această ofertă afirmând că Ion Antonescu este cel mai în măsură să încheie un armistiţiu în condiţiile cele mai bune şi că datoria lui patriotică era să o facă.

Ion Antonescu recunoştea că situaţia României era disperată. Dar, într-un asemenea caz, credea el, trebuie adoptată atitudinea britanică *wait*

and see, în aşteptarea unui fapt nou, care ar putea să deschidă un luminiş, care ar permite dezlegarea situaţiei.

La 2 iunie, faptul nou s-a produs şi luminişul aşteptat părea că s-ar fi deschis. Semionov declara lui Fred Nanu în această zi că: "Dacă, prin absurd nemţii părăsesc România de bună voie în termen de 15 zile, guvernul nu are nici o obiecţiune ca România să rămână neutră". Orizontul părea că se luminează. Într-adevăr, armistiţiul, aşa cum îl concepea Ion Antonescu, adică, cum am spus, încheierea unui acord de încetare bilaterală a focului şi imobilizarea trupelor pe poziţiile atinse, devenea posibil. Condiţii identice fuseseră comunicate Finlandei, la 1 martie 1944. Cu trei luni mai târziu, Rusia ni le acorda şi nouă. Ele păreau a oferi o posibilitate de ieşire din război, fără ca Armata Română să întoarcă armele împotriva aliatului ei german.

Să-mi fie îngăduit, la acest punct al expozeului meu, să deschid o paranteză. Scopul ei este să dezmint două afirmaţii, după ştiinţa mea acceptate chiar de unii istorici. Prima se referă la "telegrama pierdută", de care vorbeşte, mai întâi, Baciu şi pe urmă colonelul Magherescu. Ei afirmă că telegrama, prin care Stalin ar fi acceptat condiţiile lui Antonescu, n-ar fi fost predată destinatarului, ci numai lui Maniu pentru a-l împiedica pe Mareşal să fie autorul armistiţiului salvator. Telegrama cu pricina nu poate să fi fost alta decât aceea descriind întrevederea între Semionov şi Nanu, de la 2 iunie, şi înregistrată de Direcţia Cifrului la Ministerul Afacerilor Străine la 4 iunie. Mai multe concesii decât cele făcute de sovietici la acea dată nu se puteau aştepta. Peste câteva zile, Mihai Antonescu telegrafia lui Nanu pentru ca el să ceară lui Semionov prelungirea termenului de 15 zile pentru evacuarea teritoriului ţării de nemţi. De un alt mesaj important trimis de la Stockholm nici Nanu, nici George Duca nu amintesc nimic în *Memoriile* lor, iar Alexandru Ghica, care cifra telegramele, nu-şi aduce aminte.

A doua afirmaţie pe care trebuie să o dezmint este aceea care pretinde că Antonescu ar fi refuzat să încheie armistiţiul pentru a nu-şi călca cuvântul de onoare de fidelitate dat lui Hitler. Cum se poate afirma şi crede un asemenea lucru? Din toamna anului 1943, Antonescu negocia cu anglo-saxonii şi, din ianuarie 1944, cu ruşii. Toate acestea fără a da de ştire lui Hitler. Subliniez: negocieri în vederea ieşirii din război, şi nu pentru un act care conducea la întoarcerea armelor împotriva camarazilor de luptă. Intoxicaţi de satanizarea inamicului, unii pot să se revolte de scrupulele lui Antonescu. Cum putea el avea menajamente pentru Hitler?

Personal, nu găsesc întru nimic nici mai grav, nici mai ruşinos să fi fost aliat cu Hitler decât aliat cu Stalin. Cei care au trăit în vremurile acelea îşi aduc aminte că, la 22 iunie 1941, când Antonescu, comandant suprem al forţelor româno-germane, a dat ordinul: "Treceţi Prutul!", marea majoritate a

poporului român era alături de el şi a rămas atâta vreme cât Wehrmachtul şi aliaţii săi au fost victorioşi. Pe urmă...

Acestea fiind spuse, închid paranteza şi reiau firul expunerii mele. Ajunsesem la uvertura sovietică de la 2 iunie 1944. Întrebarea care se punea era: de ce ruşii ne făceau nouă, cu 3 luni întârziere, concesiile deja făcute Finlandei? Care era faptul nou care i-a determinat să o facă? Răspunsul la întrebare n-a întârziat. La 6 iunie, trupele Statelor Unite şi ale Angliei au debarcat în nordul Franţei. Moscova era fără îndoială la curent cu iminenţa acestei operaţii. Reuşita ei era semnalul unei curse de viteză între Aliaţi pentru cucerirea unui spaţiu european cât de mare.

În aceste circumstanţe, Ion Antonescu şi-a adus aminte de primul mesaj care i-a fost transmis de la Washington prin Rădulescu, directorul de cabinet al lui Mihai Antonescu. El întâlnise la Stockholm, în vara anului 1943, un emisar american care se zicea profesor universitar şi răspundea la numele de Smith, care probabil îi fusese impus de către serviciile secrete de la Washington. Smith îi ceru lui Rădulescu să transmită la Bucureşti mesajul următor: "Preocuparea principală a preşedintelui Roosevelt este care va fi linia de joncţiune în Europa a trupelor americane şi sovietice?". Acest mesaj, credea Ion Antonescu, devenise de actualitate: înaintarea ruşilor trebuia oprită. Adoptând această atitudine, România, îşi închipuia Mareşalul, devenea indirect aliata Statele Unite. Maniu, cu care Ion Antonescu a avut, după debarcarea americanilor în Franţa, o nouă întâlnire, a făcut, cu această ocazie, observaţia următoare: "Şi pentru a ne arăta recunoştinţă, bombardierele americane ne vizitează în fiecare zi".

După această ultimă întrevedere cu Mareşalul, Maniu a ajuns la concluzia că guvernul nu va încheia armistiţiul. Hotărî deci să treacă la acţiune. La 20 iunie 1944, adresă o notă celor "Trei Mari" care negociau cu Barbu Ştirbei la Cairo, notă în care se cerea, în numele regelui şi a opoziţiei democratice române, sincronizarea unei ofensive masive sovietice pe frontul Moldovei, cu acţiunea dusă în interior pentru răsturnarea lui Antonescu.

În acelaşi timp, se cerea lansarea pe teritoriul român a două brigăzi aeropurtate, fie sovietice, fie anglo-americane, menite să colaboreze cu unităţile române pentru lichidarea trupelor germane din interiorul ţării.

Data acţiunii prevăzute, comunicată ulterior la Cairo, era 26 august 1944.

După confidenţele colonelului Davidescu, directorul cabinetului militar al lui Ion Antonescu, Mareşalul era convins că atât ruşii, cât şi nemţii îşi vor concentra trupele în sectorul central al frontului, pe cursul mijlociu al Vistulei, pentru a da acolo bătălia finală şi că propunerea făcută la 2 iunie la Stockholm şi la 1 martie la Mannerheim, avea ca scop să degajeze flancurile extreme, Finlanda în nord şi România în sud. Dar nu numai ruşii, ci şi nemţii

ar fi avut acelaşi interes. Se putea, în consecinţă, ieşi din război fără a întoarce armele împotriva Germaniei.

Între 6 iulie şi 19 august 1944, adică după debarcarea anglo-saxonă în Franţa şi înainte de declanşarea ofensivei Armatei Roşii pe frontul Moldovei, în prima fază a cursei de viteză între Aliaţi au câştigat ruşii. Ei au înaintat pe un front lung de 800 de km în linie aeriană de la Golful Finlandei până la nordul Bucovinei şi au ocupat un spaţiu de 600 000 km^2 în timp ce anglo-americanii nu ajunseseră decât pe cursurile superioare ale Loirei şi ale Senei, fără să atingă Parisul şi nu eliberaseră decât aproximativ 90 000 de km^2 din suprafaţa Franţei (*a se vedea hărţile anexate*).

În această perioadă, nimic nou pe frontul nostru.

La 30 iulie 1944, documentul nr.H-3/185 al OKH-ului anunţă: "Situaţia Grupului de Armate Ucraina-Sud (frontul nostru) se caracterizează în ultimele luni prin retragerea tuturor unităţilor blindate autonom operative şi prin comportamentul pasiv al inamicului".

La 8 august, acelaşi document al OKH-ului observă: "De la începutul verii, situaţia inamicului se caracterizează printr-o continuă retragere de forţe pentru transferul lor pe fronturile Ucrainei de Nord şi de Centru (...). Continuarea retragerii de forţe inamice nu poate fi afirmată cu certitudine. Totuşi, dată fiind evoluţia de pe întregul front dintre Marea Baltică şi Carpaţi, ea este probabilă". La 17 august, OKH-ul anunţă că "observaţiile aeriene indică un transport de trupe spre sectorul Iaşi – Târgu Frumos. Deşi trupele aflate, sau în transfer spre acest sector, nu sunt suficiente pentru o ofensivă de mare amploare cu obiective ambiţioase, trebuie totuşi să ne aşteptăm în sectorul Iaşi – Târgu Frumos la un atac care să depăşească cu mult cadrul local".

La 19 august, OKW-ul considera ofensiva Armatei Roşii iminentă. Ea este declanşată la 20 august şi descrisă sub titlul *Verrat und Auszug aus Rumänien* de raportul Comandamentului aviaţiei germane în felul următor: "La 20 august, rusul trece la ofensivă aşteptată... şi obţine succese, mai ales datorită eschivei aproape fără luptă a unităţilor române, în special al 4-lea corp, la vestul Iaşilor, unde frontul este străpuns – spărtura este dezvoltată şi constituie o breşă importantă la 23 august. Nu poate exista nici un dubiu: eschiva trupelor române corespunde unui evident act de trădare. Dar, datorită comportamentului abil al comandanţilor români implicaţi, trădarea nu apare imediat evidentă în întreaga ei amploare. Semnificativ este faptul că comandantul suprem al Armatei a patra română, generalul Racoviţă, a plecat în concediu tocmai în zilele ofensivei ruseşti şi nu s-a întors de îndată la postul său. În schimb, a devenit în mod surprinzător ministru de război al noului guvern" (Raport nr. 270/42 al Comandamentului Flotei Aeriene Germane de pe frontul Ucraina-Sud).

Iată de ce sincronizarea ofensivei sovietice cu acțiunea de răsturnare a lui Antonescu nu s-a realizat. Ruşii i-au luat-o înainte lui Maniu, pe de o parte pentru că probabil nu aveau încredere în lovitura de stat şi pe de altă parte pentru că, datorită agenților lor, cunoşteau situația din România. Ei erau informați că în Marele Stat Major român exista o secție a cărui rol era să saboteze executarea deciziilor luate de cabinetul militar al Mareşalului. Ştiau, de asemenea, că un mare număr de ofițeri superiori de pe front era teleghidat de această secție. Şi pentru ei, şubrezenia statului român nu constituia un secret. Regimul lui Antonescu se rezema nu pe un partid, ci pe cadrele armatei şi a funcțiunei publice. Nimic mai versatil şi mai oportunist decât aceste elemente, de o servilitate linguşitoare în vremuri bune şi de o infidelitate agresivă în vremuri de restrişte. Ion Antonescu, om obişnuit să comande şi să fie ascultat, nu-şi dădea seama de această situație. El însă nu mai avea decât o aparență de autoritate.

Imediat după sosirea veştilor reale din Moldova, Mareşalul a plecat pe front. La 21 august, se întâlni cu generalul Friessner, comandantul suprem al trupelor germane din Moldova şi Basarabia. Împreună au hotărât retragerea tuturor forțelor pe linia Nămoloasa – Galați. Tot de pe front, Ion Antonescu a telefonat Marelui Stat Major de la Bucureşti cerând să se dea ordin trupelor staționate în regiunea Piteşti – două divizii, dacă îmi aduc bine aminte – să plece în marş forțat spre Bucureşti. Am aflat acest lucru tot de la colonelul Davidescu, directorul cabinetului militar, cu care mă întâlneam des după 23 august. Mi-a mărturisit că nu ştie ce l-a îndemnat pe Mareşal să ia o asemenea măsură. Discutând, am ajuns amândoi la concluzia că era măsură de precauțiune pentru eventualitatea unei reacțiuni ostile germane, consecutivă demersului guvernului român pe lângă Hitler, pentru retragerea trupelor sale în 15 zile din România, în vederea încheierii armistițiului cu Uniunea Sovietică. Antonescu nu credea că o asemenea reacțiune se va produce. În ultima sa vizită la Hitler, la începutul lunii august, a avut impresia potrivit căreia cancelarul german ar accepta retragerea României din conflict, cu condiția ca ea să nu treacă în tabăra inamicului. Posibil.

Dar în plină debandadă pe front, nu era oare prea târziu pentru a încheia un armistițiu în termenii doriți de Antonescu?

Ceea ce a urmat se ştie. În după-amiaza zilei de 23 august, Mareşalul s-a prezentat la Palat şi i-a expus regelui situația de pe front şi proiectul lui pentru ieşirea României din război.

Prin uşa întredeschisă a încăperii, sfetnicii Majestății Sale ascultau convorbirea din camera vecină. Neştiind ce să facă regele s-a retras pentru a le cere sfatul. Ei au insistat ca Mihai să ceară lui Antonescu să încheie imediat armistițiul, fără să consulte pe nemți. S-a lovit de un refuz categoric al Mareşalului. Atunci, au intrat în încăpere generalul Aldea şi jandarmii

care l-au arestat pe Antonescu. Văzând ce se întâmplă, regele s-a retras din nou.

Aşa mi-au fost descrise evenimentele de Grigore Niculescu-Buzeşti şi de Camil Demetrescu, care m-au chemat la Palat în noaptea de 23 spre 24 august, cerându-mi să merg să-l văd pe Mareşal şi să încerc să-l conving să-şi dea demisia, ceea ce ar fi facilitat raporturile guvernului cu Germania şi ar fi evitat orice act de nesupunere a cadrelor armatei şi a administraţiei. Am refuzat bineînţeles şi, după ce am aflat că Ion Antonescu a fost predat comuniştilor, am plecat la Palat.

Tot în noaptea de 23 spre 24 august, Niculescu-Buzeşti mi-a afirmat că arestarea lui Antonescu era inevitabilă, deoarece el voia să anunţe nemţilor intenţia de a încheia armistiţiul.

Un asemenea demers, credea Buzeşti, ar fi provocat o reacţiune violentă a forţelor militare ale Reich-ului. Antonescu trebuia deci să fie, fără întârziere, înlăturat de la conducerea ţării.

Mare mi-a fost mirarea când, în 1990, într-o carte publicată la Iaşi, am citit textul telegramei adresată lui Cretzianu pentru a-l informa că "guvernul român va acorda armatei germane un termen de 15 zile pentru a părăsi ţara". Curios, nu? Omul a cărui acţiune tenace a dus la doborârea lui Antonescu, călca în urmele acestuia de îndată ce şi-a primit noua funcţie de Ministru al Afacerilor Străine.

La 28 august, în instrucţiile date delegaţiei române pentru negocierea armistiţiului, Buzeşti aminteşte: "Potrivit declaraţiunilor domnului Molotov, Armata Roşie poate înceta operaţiile militare pe teritoriul românesc după ce trupele germane din România vor fi lichidate". Şi, mai departe, precizează: "Armata Roşie s-ar putea mărgini la limita până la care a ajuns în momentul de faţă". Precizez: la data când aceste instrucţii au fost redactate, trupele sovietice atinseseră linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi. După câteva consideraţii de ordin strategic, Buzeşti afirmă: "Este în interesul evident al dezvoltării ulterioare a relaţiunilor dintre România şi Rusia Sovietică ca Armata Roşie să nu înainteze în teritoriul român mai mult decât este strict necesar". După câteva zile, noul ministru de Externe pare a fi înţeles situaţia. "Armata Roşie din România, scrie el într-o telegramă adresată lui Cretzianu, la Ankara, continuă înaintarea cu intenţiunea probabilă de ocupa cât mai mare parte, dacă nu totalitatea teritoriului nostru, sub cuvânt că armistiţiul nu a fost încă semnat, deşi înaintarea trupelor sovietice în România nu este cu nimic justificată dat fiind că guvernul a lichidat la această oră, exclusiv prin propriile sale forţe, toate centrele de rezistenţă germane. Opinia publică este foarte serios îngrijorată de această situaţie şi a început deja să se răspândească impresia că se întârzie semnarea armistiţiului tocmai pentru ca trupele sovietice să pătrundă pe tot teritoriul românesc".

N-ar fi fost oare preferabil să fie lăsat Ion Antonescu să încerce să-şi pună în aplicare planul său de ieşire a ţării din război? După Hans Kissel – autorul cărţii *Katastrophe in Rumänien 1944*, unul dintre cei mai reputaţi experţi militari germani –, "operând în mod corect, cu contraatacuri bine executate, posibilitatea de a învesti la timp puternica linie Dunăre-Focşani-Carpaţi" (pe care Antonescu şi Friessner vroiau să retragă forţele germano-române) exista fără îndoială, linie care, cu forţe relativ reduse, ar fi putut fi ţinută până la ocuparea Berlinului. Astfel ar fi fost posibil ca România şi toate ţările balcanice să fie sustrase stăpânirii ruseşti".

Prima hotărâre a noului guvern, a intrat în funcţie la 23 august, a fost încetarea unilaterală a focului şi abandonarea câmpului de bătaie. 162 000 de soldaţi şi ofiţeri au fost făcuţi prizonieri de ruşi. Pentru o perioadă de 20 zile, între 23 august şi 12 septembrie, data semnării armistiţiului, România s-a aflat într-o situaţie suprarealistă, fără precedent istoric, fiind concomitent în război cu Germania şi Uniunea Sovietică.

În ce mă priveşte, nu am intenţia nici să critic, nici să aduc elogii Actului de la 23 august. Este inutil să continuăm, după 50 de ani, să ne împărţim în tabere pentru un eveniment care aparţine istoriei. Şi unii, şi alţii dintre protagoniştii din epoca războiului au făcut greşeli.

A curs, în zadar, mult sânge românesc atât pe întinsul nesfârşit al Uniunii Sovietice, cât şi pe solurile Ungariei şi ale Bosniei. Acum, privind îndărăt, nu pot decât să amintesc, în încheiere, un episod memorabil din trecutul nostru. Iată-l: după depunerea mărturiei în procesul Antonescu, într-o atmosferă otrăvită de parţialitatea tribunalului, care voia cu orice chip să demonstreze complicitatea dintre el şi dictatorul "fascist", Maniu se îndreaptă spre boxa acuzaţilor pentru a strânge mâna lui Antonescu. Gest fără precedent în împrejurările de răbufnire de ură şi de răzbunare care însângerau la acea epocă ţările europene.

Închipuiţi-vă pe generalul de Gaulle, venit la procesul mareşalului Pétain, îndreptându-se spre boxa acuzatului pentru a-i strânge mâna. După risipirea stupefacţiei, un asemenea gest ar fi devenit o imagine de împăciuire nu numai pentru Franţa, ci pentru întregul nostru continent.

23 AUGUST 1944: PRELIMINARII ŞI DESFĂŞURARE

ROBERT ZIDARU

La începutul anului 1944 ofensiva Armatei Roşii ameninţa cu invadarea teritoriului naţional, fapt întâmplat la 24 martie, atunci când trupele sovietice atingeau Nistrul, iar la 26 martie - Prutul.

În aceste condiţii, preocuparea forţelor politice româneşti de-a găsi o soluţie de ieşire din război s-a amplificat, atât în ceea ce priveşte acţiunile externe, cât şi cele interne.

Pe plan extern, opoziţia antonesciană, respectiv liderii PNŢ şi PNL, au purtat negocieri de pace cu Aliaţii, negocieri purtate cu consimţământul guvernului Antonescu, la Cairo şi la Ankara; dar condiţiile obţinute au fost apreciate, atât de Maniu, cât şi de Brătianu, nesatisfăcătoare.

Pe plan intern, opoziţia a intensificat acţiunile care urmau să pregătească ieşirea României din război. Liderii B.N.D. au participat la consfătuiri secrete alături de Rege şi reprezentanţii săi, iar Maniu şi Brătianu au cerut tot mai insistent Mareşalului Antonescu să înfăptuiască ieşirea României din război.

La rândul său, Ion Antonescu a avut convingerea că după Stalingrad Germania va pierde războiul[1], urmărind încheierea armistiţiului cu Naţiunile Unite. Astfel, la începutul lunii august pregătirile pentru realizarea armistiţiului erau în stadiul final, aşteptându-se doar momentul favorabil pentru declanşarea acţiunii. Maniu şi Brătianu erau de acord cu înfăptuirea acestui pas, dar el să fi fost făcut de un militar, respectiv de Mareşalul Antonescu, creditat de cei doi oameni politici drept persoana cea mai indicată în acest sens[2]. Motivând că ei, oameni politici, nu aveau cum să prezideze un guvern care ar fi fost nevoit să accepte cesiuni teritoriale[3], Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu au fost cei care până la momentul 23 august 1944 l-au îndemnat pe Antonescu să încheie armistiţiul, ei urmând să-i ofere

[1] M.D. Ciucă, ed., *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente*, vol I, Bucureşti, 1995, p. 213.
[2] Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei,* vol. II, Iaşi, 1990, p. 304.
[3] M.D. Ciucă, *op. cit.*, vol. I, p. 318.

toată asistența pentru realizarea acestui scop[4]. Chiar şi în ziua de 23 august 1944, cei doi lideri politici români au apelat în acelaşi sens la Ion Antonescu[5], cel care a fost de acord cu realizarea armistițiului, măsură ce urma să fie recunoscută şi susținută de cele mai influente partide politice din țară[6].

La fel ca liderii partidelor istorice, Ion Antonescu "acționa încă din 1943"[7] pentru realizarea armistițiului. Faptul că Mareşalul urmărea, într-adevăr, desprinderea României de Germania nu poate fi pus la îndoială. Dar Antonescu dorea să-şi aleagă momentul potrivit, să-i fie oferite de către Aliați condiții rezonabile de pace. Dorințe fireşti şi întemeiate ale conducătorului statului român, care dispunea de importante atu-uri de ordin economic, strategic şi militar în bătălia pentru armistițiu. Acestea sunt motivele pentru care Antonescu nu a realizat armistițiul pe care "îl pregătea concret din mai 1944"[8]. Conform concepției Mareşalului, orice armistițiu urma "să fie tratat şi realizat pe un front stabil"[9], ceea ce explică de ce afirma că urmărea ieşirea din război, dar şi de ce trupele româneşti participau în continuare la ostilități.

Principalul argument menționat de Mareşal în lupta pentru armistițiu era linia fortificată Focşani-Nămoloasa-Brăila (F-N-B), cu ajutorul căreia urma să fie stăvilită ofensiva sovietică. De altfel, ofensiva sovietică de la Iaşi-Chişinău, declanşată la 20 august 1944, avea ca punct final zona fortificată F-N-B. Deci, se cuvine detalierea importanței liniei F-N-B în concepția militară a lui Ion Antonescu, linie care urma să constituie aliniamentul de armistițiu de care sovieticii erau nevoiți să țină seama.

Conform generalului german Hans Kissel, dacă se trecea la timp la apărarea pe aliniamentul "Dunăre-Prut sau Dunăre-Focşani contrafronturile Carpaților, pe cât posibil în combinație cu o contralovitură executată rapid trupele germane, ar fi putut rezista cu succes cu forțe relativ slabe până la căderea Berlinului"[10]

Linia F-N-B, conform ordinelor date de Antonescu în 22 august, urma să fie "echipată" cu nouă batalioane de fortificații, alte trei divizii urmând a fi deplasate în zonă. Linia fortificată cuprindea 1600 cazemate de beton, cu o densitate de zece cazemate pe kilometru de front; se constituiseră

---

[4] Cristian Troncotă, *Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete româneşti*, Bucureşti, 1996, p. 261

[5] Reprezentantul liderilor PNȚ şi PNL era reputatul istoric Gheorghe Brătianu, trimis la Antonescu pentru a-i cere să încheie neîntârziat armistițiul.

[6] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 360.

[7] *Ibidem,* vol. II, p. 182.

[8] *Ibidem,* vol. I, p. 183.

[9] *Ibidem,* vol. II, p. 216.

[10] Ion Şuța, *România la cumpăna istoriei. August 1944*, Bucureşti, 1991, p. 209.

peste 60 km de şanţuri antitanc ca şi 1800 de locaşuri de trape din beton şi lemn pentru armament automat şi antitanc, locaşuri amenajate pe întinderea celor 150 de km ai poziţiei fortificate[11]. Deci F-N-B reprezenta o reală stavilă în calea ofensivei sovietice, cu atât mai mult cu cât, potrivit unui specialist militar, zona fortificată Focşani-Nămoloasa-Brăila era considerată cea mai puternică linie fortificată din Europa. Pentru ruperea ei trebuia executată o pregătire de foc îndelungată, cu participarea masivă a aviaţiei de bombardament şi în picaj, a artileriei grele, ceea ce în mod inevitabil ar fi dus la prelungirea acţiunilor de luptă din această zonă cu cel puţin câteva luni de zile[12]. Forţa liniei F-N-B era dată şi de faptul că în zona interioară a ţării se găseau considerabile forţe militare româneşti, care ar fi putut interveni pentru întărirea unei eventuale defensive la adăpostul acestor puternice fortificaţii. Aceste forţe, constituite ca urmare a unui plan secret de ieşire din război elaborat la cererea Mareşalului Antonescu, urmau să asigure ţării libertatea de acţiune luptând către est la momentul oportun[13]. Totodată, armata aflată pe frontul din Moldova putea să se retragă pe linia F-N-B, prezumtivă linie de armistiţiu în concepţia lui Ion Antonescu[14].

Putem constata că asul din mânecă al Mareşalului în vederea încheierii armistiţiului era de natură să indispună forurile militare sovietice, care, în acest mod, erau nevoite să se aşeze la masa tratativelor. Aşa cum s-a arătat, bine înzestrată din punct de vedere tehnic, dotată cu armamentul necesar, linia F-N-B, susţinută de mare unităţi în interior[15], reprezenta un dificil obstacol, calculele experţilor militari arătând că ar fi fost necesare cel puţin "45-55 zile de păşiri prin forţă a sus-zisului aliniament de rezistenţă"[16].

Importanţa strategică a frontului românesc era accentuată şi de faptul că, după presupusa străpungere a liniei F-N-B şi pătrunderea în Câmpia Română, apăreau mai multe direcţii de pătrundere în Peninsula Balcanică, izvor de materii prime indispensabile maşinii de război germane[17], fapt relevat de Albert Speer, ministrul german al armamentului, care aprecia că pentru Germania războiul "se va termina aproximativ la 10 luni după pierderea Balcanilor"[18].

Totodată, după eventuala operaţie militară de traversare a spaţiului Câmpiei Române, ar fi fost posibil constituirea unui nou front de rezistenţă

[11] Florin Constantiniu, Ilie Ceauşescu, Mihail Ionescu, *200 de zile mai devreme*, Bucureşti, 1985, p. 151 şi urm.
[12] Ion Şuţa, *op. cit.,* p. 210.
[13] Mircea Vulcănescu, *Ultimul cuvânt*, Bucureşti, 1992, p. 78.
[14] Florin Constantin şi colab., *op. cit.,* p. 152.
[15] M. Vulcănescu, *op. cit.,* p. 78.
[16] Florin Constantiniu şi colab., *op. cit.,* p. 152.
[17] *Ibidem,* p. 153.
[18] *Ibidem.*

pe toată lungimea Carpaților Meridionali şi ar fi creat posibilitatea "să se reziste cu forțe puține timp îndelungat"[19]. Având în vedere aceste argumente de ordin strategic şi militar, calculele specialiştilor în domeniu apreciază că pentru a străbate liniile de rezistență ce puteau fi organizate pe teritoriul României, trupele sovietice ar fi avut nevoie de cel puțin 180-200 zile. Aceasta este principala consecință a actului de la 23 august 1944, scurtarea războiului mondial cu circa 200 de zile. Pe de altă parte, acest fapt relevă adevărul celor afirmate de Mareşalul Antonescu, atunci când aprecia că sovieticii vor ține cont de cererile sale, cereri aduse la cunoştința Moscovei prin intermediul ambasadoarei sovietice din Suedia, Kollontay, pentru că "ruşii nu vor să-i apuce iarna. Am obținut trei puncte, mai sunt încă două, le vom avea. Carpații anulează valoarea tancurilor[20].

O altă importantă carte pe care intenționa s-o joace Mareşalul Antonescu în vederea încheierii armistițiului era cea reprezentată de petrolul românesc necesar industriei de război germane. Acest aspect a fost subliniat de generalul german Alfred Jodl, care în 1943 aprecia că "nici un succes al inamicului în Răsărit nu este atât de mortal pentru noi în afară de ocuparea zăcămintelor de petrol româneşti"[21]. Pierderea petrolului românesc, chiar dacă el nu era livrat în cantitățile cerute de Germania[22], urma să reprezinte, în cazul ieşirii României din război, o grea lovitură pentru maşina de război germană, fapt relevat, după consumarea actului de la 23 august 1944, de dorința trupelor germane de a menține zona Ploieşti "sub control cu orice preț"[23]. Din august 1944, germanii, pierzând petrolul românesc, dispuneau de-acum doar "de o zecime din nevoile lor de benzină. S-a sfârşit cu supremația aeriană a Luftwaffe-i"[24].

Acestea erau principalele atu-uri din mâna Mareşalului, care urmărea să le întrebuințeze cât mai favorabil, cu atât mai mult cu cât România dispunea(la momentul 1944) de o "situație unică în lume, de 24 de vagoane de aur"[25], de forțe militare pregătite şi echipate în interiorul țării, de importante resurse şi rezerve de cereale şi de lemn.

În ce priveşte momentul ieşirii din război, Antonescu "pândea momentul potrivit"[26], pentru a încheia armistițiul fără "prea mari riscuri

[19] Ion Şuța, *op. cit.,* p. 211.
[20] Pamfil Şeicaru, *Scrisori de emigrație*, Bucureşti, 1992, p. 100.
[21] Florin Constantiniu şi colab., *op. cit.,* p. 186.
[22] M. Vulcănescu, *op. cit.,* p. 68 şi urm.
[23] Florin Constantiniu şi colab., *op. cit.,* p. 186.
[24] Jacques de Launay, Jean-Michel Chartier, *Istoria secretă a petrolului(1859-1984),* Bucureşti, 1989, p. 87. Detalii referitoare la esența şi evoluția problemei, în Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc,* Bucureşti, 1998, *passim.*
[25] M. Vulcănescu, *op. cit.,* p. 93.
[26] M.D. Ciucă, *op.cit.,* vol.I, p. 182.

pentru țară din partea Germaniei"[27]. Pregătită "încă din 1942, luându-se chiar măsuri de execuție diplomatică şi militară, ieşirea din război nu a fost posibilă înainte de 23 august 1944"[28]. Dar "în ziua de 23 august 1944 (susținea Ion Antonescu) mă decisesem să cer armistițiul"[29].

Am realizat această lungă paranteză pentru a reda aşa-numita "indecizie" a Mareşalului de a urgenta ieşirea României din războiul germano-sovietic. În realitate, Antonescu acționa pentru a încheia armistițiul, insistând în mod justificat să obțină condiții cât mai bune pentru țară. Cu convingerea că România trebuia să iasă din războiul purtat alături de Germania, Antonescu s-a dus la audiența de la Palatul Regal din ziua de 23 august 1944[30], dar numai demiterea şi arestarea sa l-au împiedicat să ducă la bun sfârşit planurile pe care le avea în vedere. Că el era cel în măsură să realizeze armistițiul o dovedesc chiar cuvintele sale a căror clarviziune ne arată un om politic lucid şi stăpân pe sine: "Ruşii vor semna armistițiul aşa, cum îl cred eu, favorabil în condițiile actuale țării noastre. Dar nu-l vor respecta, sigur vor fi încălcări şi nu vom putea protesta în presa noastră"[31] (afirmații făcute în ziua de 7 august 1944).

Pentru ziua de 23 august 1944, la ultima consfătuire secretă a reprezentanților opoziției democratice desfăşurată la Palatul Regal (22/23 august), se hotărâse ca audiența Mareşalului la Rege să se desfăşoare cel mai târziu la 26 august, iar cel mai devreme pe 24 august 1944. În cazul în care Antonescu afirma că nu intenționa să facă armistițiul, urma să fie demis şi înlocuit[32]. Totodată se mai stabilise că, cel târziu "la 23 august, ora prânzului, să se comunice Regelui compoziția noului guvern aprobat de cele patru partide ale B.N.D"[33]. În vederea preconizatei acțiuni, reprezentanții partidelor politice urmau să se izoleze pentru a nu atrage atenția autorităților sau serviciilor secrete prin activitatea lor mai intensă decât de obicei. Regele, pe de altă parte, urma să se ocupe, prin intermediul lui D. Dămăceanu, de luarea măsurilor necesare pentru a asigura controlul armatei asupra Capitalei.

Un punct asupra căruia nu s-a căzut de acord, la consfătuirea de la Palatul Regal din noaptea de 22-23 august, l-a reprezentat formarea noului guvern, lui Iuliu Maniu solicitându-i-se prezidarea unui guvern politic, care să-l înlocuiască pe cel al Mareşalului. Maniu a acceptat, în principiu, să prezinte lista a doua zi dimineață (23 august 1944).

---

[27] *Ibidem.*
[28] M. Vulcănescu, *op. cit.,* p. 129 şi urm.
[29] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. II, p. 183.
[30] Pentru detalii privind conținutul convorbirii, *ibidem,* vol. I, p. 49-54.
[31] Pamfil Şeicaru, *op. cit.,* p. 100. Vezi în acest sens şi M. - D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 50 şi urm.
[32] M. Ionnițiu, *Amintiri şi reflecțiuni,* Bucureşti, 1993, p. 41.
[33] *Ibidem,* p. 41 şi urm.

În dimineaţa zilei de 23 august 1944, Maniu a avut o întrevedere cu Lucreţiu Pătrăşcanu, C. Titel-Petrescu şi C. Agiu, în cadrul căreia a afirmat din nou că era mai bine ca armistiţiul să fie realizat de Antonescu[34]. În ceea ce priveşte lista guvernului, întrebat de C. Agiu, reprezentantul PCR, dacă se pronunţa "clar, categoric pentru conducerea guvernului"[35], Maniu a afirmat că cel mai bine este "să-l lăsăm pe Antonescu să se descurce el". După două ore de discuţii, liderul P.N.Ţ. a spus că nu putea da un răspuns fără a se consulta cu C. (Dinu) I.C. Brătianu[36], Maniu trebuind apoi să se hotărască şi să anunţe dacă va prezida sau nu guvernul ce urma să-l înlocuiască pe cel condus de Mareşal. Preşedintele P.N.Ţ. l-a vizitat, într-adevăr, împreună cu C. Titel-Petrescu, pe C.I.C. Brătianu, căruia i-au afirmat din nou că Antonescu ar trebui să încheie armistiţiul[37].

Participant la toate întrunirile secrete de la Palat, îmbrăţişând ideea înlăturării guvernului Antonescu, Iuliu Maniu nu a fost de acord nici un moment ca el să fie persoana care să prezideze un nou guvern. Dimpotrivă, demersurile sale au fost adresate Mareşalului, considerat în continuare de Maniu cel mai îndreptăţit să realizeze armistiţiul[38]. Atitudinea liderului PNŢ era determinată în principal de faptul că nu dorea să-şi lege numele de un armistiţiu încheiat pe baza capitulării necondiţionate, care urma să consemneze pierderea Basarabiei şi a Bucovinei. În aceste condiţii, Iuliu Maniu a refuzat respectivele oferte, avansând formula unui guvern alcătuit din militari şi din tehnicieni.

Încercând să-l determine pe Antonescu să încheie armistiţiul, Maniu şi Brătianu, în zilele de 22 şi 23 august 1944 au întreprins noi demersuri, în acest sens trimiţându-i la Mareşal pe Ion Mihalache şi apoi pe Gheorghe Brătianu.

În seara zilei de 22 august 1944 Ion Mihalache l-a vizitat pe Ion Antonescu, la Snagov, cerându-i să încheie armistiţiul pentru a salva ţara de la dezastrul care se prefigura. Conducătorul statului a răspuns că nu era de acord cu condiţiile armistiţiului oferite României de Aliaţi, condiţii care, o dată acceptate, însemnau renunţarea, printr-un act politic, la Basarabia şi Bucovina şi pierderea beneficiilor Chartei Atlanticului, prin care "Roosevelt şi Churchill s-au angajat să nu recunoască nici o modificare de frontieră care nu a fost liber consimţită"[39]. Menţionând că "a semna propunerea Molotov înseamnă a lăsa mari riscuri pentru viitorul ţării în ce priveşte graniţele ţării

[34] I. Scurtu, *Istoria P.N.Ţ.,* Bucureşti, 1994, p. 401.
[35] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 127.
[36] *Ibidem,* p. 128.
[37] I. Scurtu, *op. cit.,* p. 400 şi urm.
[38] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. II, p. 38.
[39] *Ibidem,* vol. I, p. 50.

şi să bag ţara pentru vecie în robie”[40], Antonescu declara lui Mihalache că, dacă Maniu se declara de acord să semneze el aceste propuneri, atunci “eu m-aş da la o parte”[41]. În aceste condiţii, în care Mareşalul a declinat, în seara zilei de 22 august 1944, propunerea lui Maniu de-a încheia el armistiţiul pe baza propunerilor Molotov, a luat sfârşit vizita lui Mihalache la Snagov[42].

În seara aceleiaşi zile, 22 august 1944, Ion Antonescu a avut o discuţie cu Karl Clodius[43], reprezentantul Germaniei la Bucureşti. Mareşalul, nemulţumit de evoluţia ostilităţilor de pe front, i-a comunicat acestuia că, dacă frontul din Moldova “nu se va menţine, România va căuta soluţia politică pentru terminarea războiului”[44]. Antonescu a adus la cunoştinţa reprezentantului german că dorea să iasă din război, solicitându-i să transmită dorinţa sa la Berlin, care “să-mi dea dezlegarea de a trata un armistiţiu, dorind să ieşim din această situaţie ca oameni de onoare şi nu prin acte care ar dezonora pentru vecie ţara şi pe conducătorii ei”[45].

În acest mod, Ion Antonescu făcea primul pas, în seara zilei de 22 august 1944, spre ieşirea din războiul purtat alături de Germania. Dar acest pas urma să fie făcut în urma înştiinţării Germaniei. Această iniţiativă a Mareşalului, respectiv înştiinţarea Berlinului, ar fi determinat, potrivit lui Victor Rădulescu-Pogoneanu[46], chiar arestarea şefului statului român. Aflând cele întreprinse de Antonescu, Palatul a hotărât să ceară guvernului să încheie armistiţiul, iar, în cazul "în care nu ar fi dispus la o atare măsură, să se dezlănţuie imediat acţiunea proiectată pentru 26 august"[47]. Graba Palatului, afirmă Rădulescu-Pogoneanu, se datora faptului că exista riscul ca Germania să întreprindă în România ceea ce se întâmplase în Ungaria[48].

Punctul de vedere al Mareşalului era împărtăşit şi de cei care luptau la momentul respectiv pe front. Astfel, chiar generalul Sănătescu, în urma unei vizite pe front, la Bacău şi Roman[49] în luna mai 1944, constatase că

[40] *Ibidem.*
[41] *Ibidem.*
[42] Vezi cele mai autorizate consideraţii şi detalii în *Însemnările din celulă* ale Mareşalului din seara de 23 august 1944 (în continuare).
[43] Karl Clodius, şeful secţiei de politică economică (1937-1944), din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Reichului. A fost negociator în repetate rânduri cu reprezentanţii Guvernului din Bucureşti.
[44] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol.I, p. 49.
[45] *Ibidem.*
[46] Victor Rădulescu-Pogoneanu, diplomat de carieră, adjunct al lui Grigore Niculescu-Buzeşti la Direcţiunea Cabinetului Ministerului şi a Cifrului (1943-1944), participant la pregătirea actului de la 23 august 1944. Implicat în procesul PNŢ din 1947, a fost condamnat la ani grei de închisoare.
[47] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 112 şi urm.
[48] *Ibidem,* p. 173
[49] Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Bucureşti, 1993, p. 154.

"frontul are cu totul altă părere asupra acțiunii ce trebuie întreprinse în vederea armistițiului. Onoarea de soldat nu le poate îngădui un act de felonie față de germani. Toată lumea este pentru armistițiu, însă făcut cu demnitate şi cavalereşte. Eu înțeleg prea bine pe camarazii mei de pe front"[50].

În dimineața zilei de 23 august, Gh. Brătianu, delegat de Maniu şi Brătianu, s-a întâlnit cu Antonescu, insistând că acesta să încheie armistițiul. Brătianu a arătat Mareşalului că venise cu mandatul formal de la cei doi lideri ai partidelor istorice, care urmau să se declare de acord şi să-şi asume răspunderea dacă, spunea Antonescu, "accept să fac eu tratativele de pace"[51]. În aceste condiții, Mareşalul a făcut un al doilea pas spre încheierea armistițiului: se declară de acord cu încheierea acestuia, acceptând ca el să fie acela care să înceapă tratativele de pace, dacă Maniu şi Brătianu ar fi oferit în scris cele susținute de Gh. Brătianu, pentru ca astfel "poporul să vadă că s-a înfăptuit unirea internă"[52]. Cu acest act, Antonescu dorea să se prezinte înaintea Regelui Mihai I, pentru a-l anunța că, "dat fiind faptul că s-a realizat unirea internă, îşi ia angajamentul să încheie armistițiul".[53]

La sfârşitul audienței, Gh. Brătianu a promis că avea să revină la Snagov până la ora 13^{00} pentru a aduce scrisorile semnate de Maniu şi Brătianu prin care aceştia să-şi asume răspunderea alături de Antonescu pentru încheierea armistițiului. Aflând rezultatul misiunii lui Brătianu, preşedinții PNȚ şi PNL s-au declarat de acord să dea asentimentul scris cerut de Mareşal. Gh. Brătianu se va reîntâlni cu Mareşalul, căruia i-a comunicat că putea folosi asentimentul liderilor partidelor istorice în audiența pe care Antoneştii urmau s-o întreprindă (în după-amiaza zilei de 23 august) la Palat[54]. În acest mod scrisoarea cerută de Ion Antonescu n-a mai fost redactată, astfel că acesta nu a mai primit documentul pentru care insistase atât de mult.

Ziua de 23 august a fost cea în care Antonescu se decisese să încheie armistițiul, fapt relevat atât de propriile declarații[55], cât şi de afirmațiile lui Gh. Brătianu. Aceeaşi idee o întâlnim şi la Eugen Cristescu, înştiințat de Antonescu că "s-a înțeles cu domnul Brătianu pentru a arăta că toți sunt de acord pentru începerea imediată a tratativelor de armistițiu cu Aliații"[56].

Faptul că Antonescu intenționa să încheie armistițiul reiese şi din măsurile luate în zilele de 22-23 august 1944, măsuri ce "nu i-ar mai fi

[50] *Ibidem.*
[51] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 51.
[52] *Ibidem.*
[53] *Ibidem,* p. 51 şi urm.
[54] Gh. Buzatu şi colaboratori, *Din istoria unei zile*, Iaşi, 1979, p.30 şi urm.
[55] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol II, p. 183.
[56] Cristian Troncotă, *op. cit.,* p. 261.

permis revenirea pe vechile poziţii”[57]: ordinul dat armatei din Moldova de retragere pe linia Focşani-Galaţi; curierul diplomatic trimis la Stockholm în dimineaţa de 23 august, pentru a anunţa reprezentantul sovietic că accepta condiţiile de armistiţiu[58] şi informarea în acest sens a lui Eugen Cristescu[59]; prevenirea ministrului Clodius de intenţia ieşirii României din război; acordul verbal cu cele trei partide din dimineaţa de 23 august în vederea încheierii armistiţiului; chemarea pentru orele 18 a lui Clodius la Preşedinţia Consiliului de Miniştri cu scopul de a-l anunţa de armistiţiu[60]; în sfârşit, ordinul dat generalului Iosif Teodorescu, comandantul militar al Capitalei, ca la orele 19 trupele din garnizoana Bucureşti şi Valea Prahovei să intre în dispozitivul de luptă pentru orice eventualitate[61].

Acestea sunt argumente ce dovedesc că Mareşalul se hotărâse să încheie armistiţiul. La 23 august 1944, beneficiind de un atu serios, aliniamentul Focşani-Nămăloasa-Brăila, ce-l indispunea pe Stalin în aşa măsură încât era dispus să contramandeze ofensiva Fronturilor 2 şi 3 ucrainiene în Moldova în caz de rezistenţă[62], decisese să continue lupta, urmând a pleca pe front încă pentru trei zile, pentru ca, până la data limită de 26 august 1944, să poarte aşa-numita “bătălie a armistiţiului”.

Cu această hotărâre luată, sprijinit de Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu, Antonescu urma să se prezinte în după-amiaza zilei de 23 august 1944 în audienţă la Regele Mihai I, căruia dorea să-i comunice decisivul pas pe care intenţiona să-l întreprindă.

În dimineaţa zilei de 23 august 1944, Mihai Antonescu a surprins Palatul printr-o cerere exprimată telefonic “pe la nouă”[63], prin care vicepreşedintele Consiliului de Miniştri îl anunţa pe secretarul particular al Regelui, M. Ionniţiu că “ar dori să vină la Palat în audienţă şi că Mareşalul va veni mai târziu”[64].

Acest moment, respectiv solicitarea audienţei lui Antonescu la Palat, în relatările lui Mihai I apare ca fiind făcută de Regele însuşi, care, îngrijorat de faptul că Mareşalul urma să plece pe front, i-a solicitat acestuia să-l viziteze în după-amiaza zilei de 23 august[65].

[57] G. Magherescu, *Adevărul despre Mareşalul Antonescu,* vol. III, Bucureşti, 1991, p. 271.
[58] Curierul român era Neagu Djuvara. Pentru detalii, vezi Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 40-43.
[59] C. Troncotă, *op. cit.,* p. 260 şi urm. Alături de E. Cristescu, Antonescu l-a mai informat în acest sens şi pe C. Piky Vasiliu, subsecretar de stat la Ministerul de Interne (*ibidem*).
[60] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. II, p. 184.
[61] G. Magherescu, *op. cit.,* vol. II, p. 184.
[62] Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* Iaşi, 1995, p. 29.
[63] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 44
[64] *Ibidem,* p. 45
[65] M. Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României,* Bucureşti, 1991, p. 20.

În ce priveşte acţiunile întreprinse de Mihai I şi de colaboratorii săi, cu începere din dimineaţa zilei de 23 august până la arestarea Mareşalului[66], potrivit relatărilor acestora, nu se poate stabili în mod exact care au fost motivele care au determinat respectivele iniţiative. Mai mult decât atât, anumite afirmaţii ale suveranului român sunt contrazise, aşa cum se va vedea, chiar de către cele susţinute de proprii colaboratori. Aceste "nebuloase", apărute ca urmare a "variantelor" propuse de Regele Mihai I, se menţin şi-n ceea ce priveşte actul demiterii şi arestării Mareşalului Antonescu, cu privire la care, în anumite relatări, monarhul român a ţesut adevărate pagini de literatură[67].

O primă inexactitate ce are la bază afirmaţiile Regelui Mihai I se referă la audienţa Mareşalului la Palat. Potrivit lui Mihai I, aceasta s-a desfăşurat la iniţiativa sa, deoarece aflase că Mareşalul va pleca pe front, astfel că planul stabilit pentru 26 august a fost decalat cu trei zile.

Cum a aflat Mihai I de faptul că Antonescu urma să plece pe front, iarăşi ne găsim pe teren nesigur. Potrivit unor surse[67], Mocsony-Styrcea ar fi fost cel care ar fi aflat acest detaliu de la colonelul Radu Davidescu, şeful Cabinetului Militar al Mareşalului, în primele ore ale zilei de 23 august. Conform lui Styrcea, colonelul Davidescu i-ar fi dezvăluit, fără nici o intenţie de a-l trăda pe Mareşal, că acesta urma să plece "direct pe front fără a trece pe la Majestatea Sa"[68]. Alarmat, Mocsony-Styrcea l-ar fi înştiinţat pe Rege de cele aflate în mod întâmplător.

Dar, conform amintirilor lui Mihai I, acesta ar fi aflat că Antonescu urma să plece pe front "prin doctorul nostru de la Sinaia, Cârstea"[69], care ar fi interceptat din întâmplare o convorbire telefonică a unui ofiţer, care era cazat chiar în casa doctorului şi care făcea parte din biroul militar al Mareşalului: "Acest ofiţer primise un telefon prin care era chemat la Bucureşti. Doctorul a interceptat fără să vrea convorbirea ridicând o dată cu celălalt receptorul. Aşa s-a aflat că data plecării pe front era fixată pentru 24 august"[70].

Acestea au fost căile prin care Palatul ar fi aflat de plecarea Mareşalului pe front în ziua de 24 august. Însă, Regele Mihai susţine şi că

---

[66] Conform registrului de audienţe al Palatului Regal, din ziua de 23 august, aceasta ar fi survenit la orele 17^{30}. Pentru detalii, vezi M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 47.

[67] Relevante în acest sens sunt amintirile publicate de biograful Regelui Mihai I, Arthur Gould Lee. Pentru detalii privind pasaje semnificative ce relatează "adevărul" despre cele întâmplate în ziua de 23 august 1944, vezi Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, pp. 62-66, 74-82, 184-194, 194-196; I. Scurtu, *Monarhia în România. 1866-1947*, Bucureşti, 1991, p. 89-92.

[68] *Ibidem,* p. 92.

[69] M. Ciobanu, *op. cit.,* p. 20.

[70] *Ibidem.*

Antonescu ar fi venit în audienţă la cererea sa, afirmaţie neadevărată. Dovezi în acest sens aduc chiar cei aflaţi în imediata apropiere a suveranului român, M. Ionniţiu amintindu-şi că M. Antonescu a sunat şi l-a rugat să-i transmită Regelui că Ion Antonescu urma a sosi la Palat[71].

Potrivit monarhului român, el i-ar fi convocat "pe Antonescu şi pe ministrul de externe, M. Antonescu, să discutăm situaţia de pe front"[72]. Spusele îi sunt contrazise de M. Ionniţiu, care îşi amintea că, după telefonul primit de Mihai Antonescu, l-a trezit pe Mihai I, care a fost de acord "ca ambii Antoneşti să vină în audienţă după masă la ora trei"[73].

Afirmaţiile lui Ionniţiu sunt întărite şi de C. Stănescu, care relata cu exactitate că "la orele 11^{30} am fost chemat la telefon (în ziua de 23 august) de Preşedinţia de Consiliu. Mihai Antonescu îmi spune că la ora 15^{30} va veni la Palat cu Mareşalul spre a vedea pe Rege"[74].

Inexactitatea afirmaţiilor Regelui Mihai I este sancţionată şi de relatările altor doi actori principali ai evenimentelor de la 23 august 1944. Victor Rădulescu - Pogoneanu îşi amintea că "Mareşalul ceruse în chiar acea dimineaţă, să fie primit de Rege"[75], iar Gh. Ionescu-Bălăceanu afirma că "în dimineaţa zilei de 23 august, colonelul Davidescu a solicitat o audienţă la Rege pentru Ion Antonescu"[76].

Ion Antonescu a fost cel care a solicitat audienţa la Palatul Regal, din dorinţa de a comunica Regelui că s-a decis să încheie armistiţiul. Că aşa s-au petrecut lucrurile o dovedeşte mărturia lui Gh. Brătianu, care afirma că Mihai Antonescu şi Mareşalul Antonescu "au avut iniţiativa unei audienţe la Palat şi chiar s-a telefonat, fiind eu de faţă acolo pentru a se fixa această audienţă"[77].

Aşadar, afirmaţia lui Mihai I cum că el l-ar fi chemat la Palat pe Antonescu nu se justifică, adevărul fiind exact invers: Mareşalul a solicitat audienţa, pentru – preciza el - "a-mi lua angajamentul să încep tratativele de pace"[78].

Ceea ce i-a alarmat, într-adevăr, pe Mihai I şi colaboratorii săi a fost ştirea, indiferent cine-a adus-o, că Mareşalul urma să plece pe front a doua zi, 24 august, precum şi iniţiativa acestuia de-a solicita audienţa pentru după-amiaza aceleiaşi zile, 23 august.

[71] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 44 şi urm.
[72] M. Ciobanu, *op. cit.,* p. 20.
[73] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 45.
[74] C. Sănatescu, *op. cit.,* p.160.
[75] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, 173.
[76] *Ibidem,* p. 199.
[77] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 369.
[78] *Ibidem,* p. 51 şi urm.

"După ce a aflat că Antoneştii vor veni la Palat"[79], Mihai I va participa la o consfătuire cu colaboratorii săi. La această întrunire de la Palatul Regal au participat, pe lângă Rege, şi "generalii Aldea şi Sănătescu, Buzeşti, Styrcea şi M. Ionniţiu"[80]. Conform relatărilor lui Ionniţiu, s-au discutat ultimele informaţii primite de pe front şi din ţară, menţionându-se că situaţia s-a înrăutăţit, neputându-se organiza "o linie de apărare coerentă, ci doar puncte de rezistenţă izolate care erau expuse la învăluiri din partea blindatelor sovietice"[81]. Apoi, Regele a spus că, în convorbirea pe care o va avea cu Mareşalul, va ridica problema armistiţiului, iar dacă acesta nu-l va accepta îl va demite şi-l va reţine la Palat. La această întrunire de la Palatul Regal, desfăşurată în dimineaţa zilei de 23 august, s-a mai hotărât ca "reprezentanţii partidelor să fie avizaţi de noile circumstanţe şi de avansarea acţiunilor militare cu trei zile"[82]. S-a stabilit ca Buzeşti, Sănătescu şi Styrcea să încerce să ia legătura cu Brătianu, Maniu şi cu L. Pătrăşcanu. Potrivit amintirilor Regelui Mihai I, semnatarii B.N.D. nu au putut fi contactaţi: "nu a fost nici unul; plecaseră toţi în diferite locuri, n-a fost chip să dau de vreunul, nici de Maniu, nici de Brătianu, nici de Titel Petrescu, nici de Pătraşcanu"[83]. Afirmaţii iarăşi contrazise de ceilalţi "actori" implicaţi în "filmul" evenimentelor. Potrivit lui M. Ionniţiu, "Buzeşti nu izbutise să-l vadă pe Maniu dar i se promisese că îl va putea întâlni mai târziu[84]. Styrcea îl găsise pe omul de legătură al lui Pătraşcanu, care îi făgăduise că acesta şi Titel –Petrescu "vor veni la Palat, dar nu înainte să se întunece"[85].

Potrivit altor surse[86], trimisul Regelui la Maniu, C. Sănătescu, l-ar fi întâlnit pe liderul P.N.Ţ. în jurul orei 13. Însă Maniu a declinat oferta Palatului de a accepta să formeze el guvernul, susţinându-l pe Antonescu pentru realizarea armistiţiului, iar, în cazul când Mareşalul refuza, să se recurgă la formula unui guvern alcătuit exclusiv din generali[87].

O altă sursă care infirmă cele susţinute de Mihai I este cea reprezentată de "omul de legătură" al lui Pătrăşcanu, Constantin Agiu, care relata că s-a întâlnit cu Mocsony-Styrcea, care, în numele Regelui,

[79] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 46.
[80] *Ibidem,* p. 45.
[81] *Ibidem.*
[82] *Ibidem,* p. 46.
[83] M. Ciobanu, *op. cit.,* p. 20 şi urm.
[84] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 47.
[85] *Ibidem.*
[86] Vezi G. Magherescu, *op. cit.,* vol. II, p. 231-233.
[87] *Ibidem,* p. 232.

“ne întreabă dacă suntem de acord să declanşăm acţiunea, stabilită pentru 26 [august 1944], atunci, în ziua de 23 [august 1944]”[88].

Declanşarea acţiunii la 23 august 1944 s-a înfăptuit fără acordul şi “fără participarea liderilor partidelor istorice, Maniu şi Brătianu". Aceştia, dacă au fost contactaţi de reprezentanţii Palatului în ziua de 23 august, înainte de audienţa Mareşalului, au preferat să nu se implice, ei creditând în continuare pe Antonescu cu şansele cele mai mari pentru realizarea armistiţiului[89].

În aceste condiţii, Regele Mihai I şi colaboratorii săi s-au văzut în faţa situaţiei de a acţiona fără acordul şi sprijinul semnatarilor B.N.D. Deci, sublinia secretarul particular al Regelui, M. Ionniţiu, în momentele hotărâtoare oamenii politici reprezentativi nu se aflau în preajma Suveranului, absenţa lor, justificată sau nu, "lăsând întreaga povară a deciziilor ce trebuiau luate în ceasurile următoare pe umerii Regelui”[90].

Aşadar, la actul demiterii şi apoi al arestării Mareşalului Antonescu nu a participat nici un reprezentant al B.N.D., totul desfăşurându-se după un scenariu pregătit de Rege şi de colaboratorii săi.

Regele îl va pune la curent pe maiorul Anton Dumitrescu că arestarea lui Ion Antonescu va avea loc în acea zi (23 august), iar nu sâmbătă - 26 august 1944, aşa cum fusese stabilit[91]. Potrivit lui Anton Dumitrescu, acesta a fost înştiinţat la ora 6 dimineaţa, 23 august 1944, că trebuia să vină la Palat deoarece Regele-i comunicase “hotărârea de a aresta pe Ion Antonescu”[92]. Se pun la punct, în “eventualitatea” arestării Mareşalului, detaliile ce urmau a fi aplicate. Se decide că escorta care-l va însoţi pe Antonescu “să fie şi ea arestată, iar maşinile duse din Calea Victoriei, unde erau în văzul trecătorilor, la pasajul Palatului”[93]. Mircea Ionniţiu urma să intre în legătură cu inginerul Andrei Chrissoghelos pentru a tăia “legăturile telefonice ale comandamentelor germane care, în mare parte, treceau prin centrala din Calea Victoriei”[94].

Pentru a micşora efectele unei reacţii militare se hotărî de Mihai I şi grupul său că vor trebui neutralizaţi şi colaboratorii apropiaţi ai Mareşalului. Aceştia erau generalii Constantin Pantazi, ministrul de război, Constantin Z. Vasiliu, secretarul de stat la Ministerul de Interne,

[88] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 129. Pentru inedita relatare a lui C. Agiu privind, după propriile spuse, “evenimentele la care eu am participat la 23 august, *ibidem,* pp. 125-130.
[89] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 385.
[90] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 47.
[91] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu.,* vol. II, p. 204.
[92] *Ibidem.*
[93] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 47.
[94] *Ibidem,* p. 47 şi urm.

Gheorghe Tobescu, comandantul Jandarmeriei, colonelul Mircea Elefterescu, prefectul Capitalei şi Eugen Cristescu, şeful S.S.I. - ului. Era necesar ca aceştia să fie arestaţi, întrucât "fiecare dintre ei putea să creeze incidente, reducând şi mai mult şansele de succes"[95].

Potrivit însemnărilor din registrul de audienţe al Palatului Regal, din ziua de 23 august 1944, la ora 15 are loc audienţa "domnului Mihai Antonescu, vicepreşedintele Consiliul de Miniştri"[96], cu care Regele discută, în aşteptarea Mareşalului, evenimentele de pe front. "După circa o jumătate de oră de conversaţie Regele se întoarce în biroul său"[97], iar Mihai Antonescu împreună cu Sănătescu "se întorc în Palat pentru ca să aştepte pe Mareşal"[98].

Potrivit aceluiaşi registru de audienţe al Palatului Regal "în jurul orei 16^{15} are loc audienţa domnului Mareşal Antonescu, Conducătorul Statului"[99].

În cursul acesteia, care a durat până în jurul orei $17^{30,}$ Ion Antonescu a fost întrebat de Regele Mihai I ce intenţiona să facă în privinţa încheierii armistiţiului[100]. Apoi, susţin suveranul român şi colaboratorii săi, Mareşalul ar fi declinat oferta de a încheia armistiţiul, motivând că în prealabil trebuie să-l anunţe pe Hitler. Mai mult, dacă ar fi fost nevoie, el intenţiona să organizeze rezistenţa "chiar pe crestele Carpaţilor"[101]. Au urmat, potrivit scenariului susţinut de Rege, demiterea şi arestarea Mareşalului.

Momentul demiterii şi arestării Mareşalului Antonescu constituie un moment extrem de conversat, mai ales în ceea ce priveşte motivele care l-au determinat pe Mihai I să procedeze la înlocuirea conducătorului statului român. Aceste controverse se menţin, în primul rând, în amintirile suveranului român şi ale colaboratorilor săi, respectiv Grigore Niculescu – Buzeşti, Mocsony – Styrcea, M. Ionniţiu şi generalii Sănătescu şi Aldea. Totodată, la momentul arestării au mai contribuit colonelul Emilian Ionescu şi maiorul Anton Dumitrescu, ultimul comandând echipa alcătuită din trei plutonieri – Bâlă Dumitru, Rusu Dumitru şi Cojocaru Dinu[102].

Conform amintirilor celor menţionaţi mai sus, Regele şi apropiaţii săi, pot fi avut în vedere mai multe variante despre demiterea Mareşalului Antonescu. O singură idee este menţionată de toţi cei care l-au asistat şi înconjurat pe Rege să-l demită pe Antonescu: acesta nu a dorit să încheie imediat armistiţiul fără a-l anunţa pe Hitler. Cu excepţia acestui moment,

[95] *Ibidem,* p. 48.
[96] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 47.
[97] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 48.
[98] *Ibidem.*
[99] M. Ciucă, *op. cit.,* vol I, p. 47.
[100] *Ibidem.*
[101] M. Ionniţiu, *op. cit.,* p. 49.
[102] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 205, relatarea lui A. Dumitrescu.

relatările privind actul de la 23 august conţin detalii care contrazic alte variante susţinute tot de Mihai I sau de colaboratorii săi.

Din anumite relatări ale monarhului român, acesta ar fi fost cuprins, în discuţia cu Antonescu, de un adevărat avânt oratoric, susţinând în faţa Mareşalului necesitatea încheierii armistiţiului[103]. Desigur, respectivele amintiri cuprind fapte exagerate, cu atât mai mult cu cât în alte relatări ale suveranului acesta este mult mai ponderat în discuţia avută cu conducătorul statului român[104].

Neconcordanţele apar şi-n ceea ce priveşte reacţia Regelui atunci când Mareşalul l-a informat că nu era de acord să încheie armistiţiul. Potrivit celor spuse de Mihai I, el n-ar fi părăsit sala unde se desfăşura audienţa la care participa şi M. Antonescu şi generalul Sănătescu, pronunţând o frază-parolă sau făcând un semn, ceea ce ar fi determinat intervenţia echipei condusă de maiorul Dumitrescu, echipă care i-a arestat pe cei doi Antoneşti[105]. Dar, conform unei alte variante, reale, susţinută tot de Mihai I, acesta i-a părăsit pe cei doi Antoneşti şi pe generalul Sănătescu, pentru a se sfătui cu colaboratorii săi, aflaţi într-o altă cameră, alăturată celei în care se desfăşura audienţa[106]. Pretextul întreruperii audienţei pentru câteva minute l-ar fi constituit faptul că dorea "să-şi caute port-ţigaretul"[107] sau pentru că lui Mihai I i s-ar fi făcut sete, astfel că întrerupse argumentele lui Antonescu exclamând: "Ce cald este aici. Mi-e sete. Mă duc să caut ceva de băut. Îmi doresc un pahar mare cu apă"[108].

Emilian Ionescu reţinea că pe parcursul audienţei "tot timpul a vorbit numai Ion Antonescu"[109], Mihai I ieşind apoi din birou, pretextând că şi-a uitat tabachera, pentru ca, după circa cinci minute, să comunice Mareşalului că era demis din funcţia de Conducător al Statului[110].

M. Ionnițiu, dimpotrivă, îşi amintea că Regele, care-l ascultase pe Antonescu "cu calmul său obişnuit"[111], nu a mai părăsit "salonul galben" unde se desfăşura audienţa, făcându-i semn maiorului Anton Dumitrescu să "intre în odaie însoţit de trei subofiţeri aleşi mai dinainte"[112]. Deci, nici o

[103] *Ibidem,* p. 190 şi următoarele. Pentru ineditul lor vezi şi relatările Regelui făcute istoricului belgian Jacques de Launay, în *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial,* vol. II, Bucureşti, 1988, pp. 238-240.
[104] M. Ciobanu, *op. cit.,* p. 21.
[105] *Ibidem,* p. 22.
[106] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 190 şi urm.
[107] Jacques de Launay, *op. cit.,* vol. II, p. 238.
[108] Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol. II, p. 191.
[109] *Ibidem,* p. 213.
[110] *Ibidem.*
[111] M. Ionnițiu, *Op. cit.,* p. 49.
[112] *Ibidem.*

vorbă – la Mircea Ionniţiu - despre întreruperea, chiar şi pentru câteva momente, a întâlnirii sau despre tabacheră ori despre paharul cu apă!

Dacă s-ar lua în considerare relatările lui C. Sănătescu, confuzia ar fi totală! Generalul a consemnat în jurnalul său că, faţă de răspunsul lui Antonescu că "ne vom retrage în munţi şi vom încerca să mai rezistăm, nu putem părăsi pe germani, Regele s-a sculat în picioare şi fără a rosti o vorbă le-a întins mâna şi a ieşit afară"[113], procedându-se apoi la arestarea Antoneştilor. Că Sănătescu nu are dreptate, o afirmă chiar Mihai I, care, după un ceas de discuţii fără nici un rezultat, ar fi spus: "Dacă lucrurile stau aşa, atunci nu ne mai rămâne nimic de făcut, o frază - parolă. Şi atunci s-a deschis uşa şi în salon au intrat cei patru"[114].

Aşadar, pentru istoricul care ar încerca, potrivit amintirilor Regelui şi ale colaboratorilor săi, să stabilească cursul exact al audienţei Antoneştilor la Palatul Regal misiunea ar fi imposibilă. Deci, potrivit Regelui: Antonescu ar fi fost arestat pentru că nu i-a acceptat oferta de-a încheia armistiţiul, Mareşalul afirmând "că o să meargă cu Hitler, până în pânzele albe şi că fără aprobarea lui el nu retrage trupele de pe front"[115]. Cu siguranţă, nu acesta este adevărul, Antonescu fiind convins – după cum se desprinde din *Însemnările din celulă* - că trebuia realizat armistiţiul, dar să-l încheie el însuşi. În faţa Regelui, Mareşalul nu s-a comportat cum afirmă Mihai I şi apropiaţii săi; dimpotrivă, "a acceptat oferta Suveranului de a încheia el armistiţiul cu Aliaţii"[116].

Chiar dacă am admite că Antonescu a sfârşit prin a nu fi de acord cu solicitarea Regelui privind încheierea armistiţiului, dar cunoscându-i caracterul inflexibil şi părerea despre monarhul român, atunci putem afirma că el nu a împărtăşit punctul de vedere exprimat de suveran pur şi simplu deoarece credea că opţiunea trebuie să-i aparţină şi nu să-i fie sugerată ori chiar impusă.

Referitor la conţinutul desfăşurării audienţei, sursa cea mai aproape de adevăr o constituie mărturia lăsată istoriei chiar de către Mareşalul Antonescu, cel care, închis la Palatul Regal într-o cameră "Safé Fichet"[117], a consemnat cu creionul împrejurările în care s-a produs arestarea[118] (consemnările au fost făcute pe filele unei agende din 1930 şi care aparţinuse Regelui Carol al II-lea).

---

[113] C. Sănătescu, *op. cit.,* p. 163.
[114] M. Ciobanu, *op. cit.,* p. 22.
[115] *Ibidem,* p. 21.
[116] Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, vol. II, Bucureşti, 1995, p. 275.
[117] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I., p. 52.
[118] Pentru respectivele însemnări, *ibidem,* pp. p. 49-53 şi, mai jos, în cuprinsul acestui volum.

Plecat la Palat, unde a ajuns la ora 15[119], "să discute tocmai problema semnării grabnice a armistițiului cu Marile Puteri ale Națiunilor Unite"[120], Ion Antonescu a făcut Regelui, la începutul audienței, o expunere asupra situației frontului şi a acțiunii întreprinse pentru a scoate țara din "greul impas în care se păşeşte"[121]. Se poate constata că Antonescu a afirmat în fața suveranului român încă de la începutul audienței dorința sa de a încheia armistițiul. Antonescu a ținut o adevărată pledoarie în fața Regelui, care "a ascultat expunerea păstrând ca de obicei o atitudine, forțat rezervată, aproape indiferentă"[122].

În discuția cu Regele, Ion Antonescu a vorbit despre "întrevederile pe care le-a avut în noaptea de 22/23 cu d-nii Clodius şi Mihalache şi în dimineața zilei cu dl. Gh. Brătianu"[123]. Mareşalul a explicat Regelui că în întrevederea pe care a avut-o cu Clodius exprimase că, dacă linia frontului din Moldova nu se mai menținea, va căuta o soluție politică pentru ieşirea din război. Totodată, afirma Antonescu, Clodius a fost rugat să transmită la Berlin dorința Mareşalului, respectiv faptul că acesta dorea să înceapă tratativele pentru încheierea armistițiului. Apoi, Antonescu a vorbit despre vizita lui I. Mihalache, care i-a cerut să realizeze armistițiul cu Națiunile Unite. Declinând oferta lui Mihalache, Antonescu îşi argumenta punctul de vedere arătând, că dacă ar fi acceptat condițiile oferite României de către Aliați, ar fi făcut act politic de renunțare la Basarabia şi Bucovina[124].

În continuarea discuției cu Regele, Antonescu l-a informat pe acesta despre vizita lui Gh. Brătianu care, la fel ca I. Mihalache, i-a cerut să încheie armistițiul, menționând că "domnii Maniu şi Brătianu îşi iau alături răspunderea dacă acceptă să fac eu tratativele de pace"[125]. Acesta a fost momentul când Regele fu informat că Mareşalul intenționa, de comun acord cu Maniu şi Brătianu, să înceapă tratativele de pace. Nemulțumirea lui Antonescu consta în faptul că nu primise adeziunea scrisă din partea liderilor opoziției, adeziune pe care Mareşalul ar fi dorit s-o prezinte Regelui, informat în acest mod de hotărârea Conducătorului Statului de a încheia armistițiul.

[119] *Ibidem.*
[120] Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* p. 170.
[121] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. I, p. 49; Gh. Buzatu, Mircea Chiriţoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989,* vol. II, Bucureşti, 1998, pp. 151-154.
[122] *Ibidem.*
[123] *Ibidem.*
[124] *Ibidem.*
[125] *Ibidem.*

Aşadar, concluzionăm că, în cadrul discuției pe care a purtat-o cu Regele, Antonescu a anunțat hotărârea sa de-a începe tratativele de pace[126]. A intervenit apoi în discuție Mihai I, care a cerut ca aceste tratative să înceapă imediat, idee cu care Mareşalul nu a fost de acord, spunând Regelui că trebuia să se mai aştepte 24 de ore, deoarece Mihai Antonescu avea de primit importante răspunsuri de la Ankara, Berna şi Stockholm, unde, realmente, erau în curs asemenea tentative. După consumarea celor 24 de ore, arăta Ion Antonescu, "va intra în tratative"[127], spunând chiar "sunt de acord cu plecarea domnului Mihai Antonescu la Ankara şi Cairo pentru a duce tratative directe"[128].

Astfel, Regele era înştiințat că Mareşalul intenționa să încheie armistițiul şi că beneficia şi de sprijinul lui Maniu şi lui Brătianu. Reacția lui Mihai I, menționată chiar de Ion Antonescu: "În acest moment Regele a ieşit din cameră, scuzându-se față de mine"[129]. Deci, Regele, totuşi, "a ieşit din cameră", pentru a se consulta cu sfătuitorii săi, care află că Mareşalul Antonescu s-a declarat de acord să înceapă tratativele de pace pentru încheierea armistițiului. Sfatul primit de Mihai I a constat, evident, din îndemnul de a-l demite pe Ion Antonescu.

Revenind în camera unde aşteptau Mihai şi Ion Antonescu, Regele declanşează demiterea şi arestarea acestora, Sănătescu anunțându-i pe ce doi că erau arestați pentru că "nu au vrut să facă imediat armistițiul"[130]. A urmat preluarea Antoneştilor de către echipa condusă de maiorul A. Dumitrescu[131], care-au fost încuiați într-un seif din Palatului Regal. Astfel, în noaptea zilei 23 august 1944, începea tragicul destin al Mareşalului Antonescu, care, după numai câteva ceasuri avea să fie predat, o dată cu alți membri ai guvernului, unei echipe conduse de Emil Bodnăraş, alias, "inginerul Ceauşu". Comuniştii l-au păzit o perioadă[132], predându-l după câteva zile sovieticilor, care s-au grăbit să-l expedieze, împreună cu alți colaboratori de-ai săi, în U.R.S.S.

După arestarea Mareşalului Antonescu şi a principalilor săi colaboratori, a avut loc formarea guvernului Sănătescu, alcătuit fără participarea liderilor B.N.D., nominalizați însă ca miniştri fără portofoliu[133].

---

[126] *Ibidem.*
[127] *Ibidem.*
[128] *Ibidem.*
[129] *Ibidem.*
[130] *Ibidem.*
[131] Vezi relatarea lui Anton Dumitrescu, în Gh. Buzatu şi colab., *Mareşalul Antonescu,* vol.II, p. 130.
[132] I. Antonescu a fost dus într-o casă conspirativă a comuniştilor din Bucureşti, situată în cartierul Vatra Luminoasă.
[133] M.D. Ciucă, *op. cit.,* vol. II, p. 25.

La orele 22^{30} a fost difuzată de Radio Bucureşti Proclamaţia Regelui Mihai[134], iar, apoi, după constituirea guvernului Sănătescu, a fost dată publicităţii declaraţia acestuia către ţară, în ambele documente menţionându-se că România a acceptat armistiţiul oferit de Naţiunile Unite şi că a ieşit din războiul dus alături de Germania, intrând în tabăra Aliaţilor. Noile oficialităţi de la Bucureşti îşi manifestau dorinţa şi încrederea că România va păşi "pe calea democratică, acolo unde toate drepturile şi libertăţile cetăţenilor sunt garantate şi vor fi respectate"[135].

[134] *Ibidem,* vol. I, p. 47.
[135] Ion Scurtu, *Documente privind istoria României între anii 1918-1944,* Bucureşti, 1995, p. 617.

… ŞI A FOST 23 AUGUST

GH. BUZATU
STELA CHEPTEA

Materialul faptic care stă la dispoziţia noastră în privinţa desfăşurărilor din August 1944 din România este de-a dreptul impresionant[1].

După cum este cunoscut[2], în dimineaţa zilei de 20 august 1944, în zona Iaşi-Chişinău, Fronturile 2 şi 3 ucrainene, sub comanda Mareşalilor R.I. Malinovski şi, respectiv, F.I. Tolbuhin, au atacat dispozitivul româno-german apărat de grupul de armate "Ucraina de Sud", comandat de general-colonel Hans Friessner. Operaţiunea a pus în grav pericol tot dispozitivul german din Europa de sud-est, oferind forţelor sovietice posibilitatea pătrunderii, pe calea Dunării, spre sudul Reichului. După 23 august 1944, după prăbuşirea regimului antonescian şi trecerea României de partea Naţiunilor Unite, ofensiva Fronturilor lui R.I. Malinovski şi F.I. Tolbuhin şi evenimentele de la Bucureşti, desfăşurate simultan, se vor condiţiona reciproc, obligând Germania să suporte o nouă catastrofă militară.

Succesele Fronturilor 2 şi 3 ucrainene, în prima zi a ofensivei, au fost importante. Evoluţia situaţiei pe Frontul din Moldova a determinat pe generalul Ilie Şteflea, şeful Marelui Stat Major Român, ca la ora 12:00 să solicite, într-o convorbire telefonică cu Mareşalul I. Antonescu, retragerea

---

[1] Vezi, îndeosebi, Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecţiei române din august 1944*, Cluj-Napoca, 1979; Gh. Buzatu, coordonator, *Actul de la 23 august 1944 în context internaţional. Studii şi documente*, Bucureşti, 1984; Ion Şuţa, *România la cumpăna istoriei. August '44*, Bucureşti, 1991; V. Liveanu şi colaboratori, *Din cronica unor zile istorice*, Bucureşti, 1971; Ilie Ceauşescu şi colaboratori, *România în anii celui de-al doilea război mondial*, II, Bucureşti, 1989; Dinu C. Giurescu, *România în al doilea război mondial*, Bucureşti, 1999; Gh. Buzatu şi colaboratori, *Din istoria unei zile*, Iaşi, 1979; general-maior M. Varia, *23 august 1944. Studiu*, Bucureşti, 1993 (xerografiat); Mircea Muşat şi colaboratori, eds., *23 august 1944. Documente*, I-IV, Bucureşti, 1984-1985; Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei*, I-VI, Iaşi-Bucureşti, 1990-2002; Gh. Buzatu, ed., *România cu şi fără Antonescu*, Iaşi, 1991; *Ecoul internaţional al insurecţiei armate şi al participării României la războiul antihitlerist*, Bucureşti, 1964 (volum nedifuzat); *Istoria P.C.R. Sinteză. Documentar*, vol. 5, Bucureşti, f.a. (volum nedifuzat); J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu, Mareşalul României şi războaiele de reîntregire*, I-IV, Veneţia, Editura Nagard, 1986-1990.

[2] Pentru detalii Gh. Buzatu, *Evenimentele din august 1944 în context internaţional*, în vol. *Actul de la 23 august 1944 în context internaţional,* p. 286 şi urm.

trupelor din zona Iaşilor. Mareşalul a respins propunerea şi a promis că se va deplasa personal la Comandamentul Armatei a 4-a Române, unde ajunse la orele 18:50, rămânând pe front aproximativ 48 de ore. De la Bucureşti, în aceeaşi zi, a plecat spre Cairo un mesaj ce avertiza pe Aliaţi că opoziţia democratică din România stabilise declanşarea "acţiunii". Aflat la Sinaia şi înştiinţat telefonic în privinţa evenimentelor politice şi militare survenite ori în perspectivă, Regele Mihai se decise să-şi întrerupă weekend-ul, pornind spre Bucureşti, însoţit de generalul Gh. Mihail, colonelul Emilian Ionescu şi Mircea Ioaniţiu. La reuniunea secretă din cursul nopţii de 20/21 august de la Palat, desfăşurată în prezenţa Regelui, au participat generalul C. Sănătescu, Iuliu Maniu, C. (Dinu) I.C. Brătianu, L. Pătrăşcanu, C. Titel Petrescu, generalul Aurel Aldea, Grigore Niculescu-Buzeşti, colonelul D. Dămăceanu, Ioan de Mocsonyi-Stârcea şi colonelul Emilian Ionescu. Cum era de aşteptat, avându-se în vedere că "acţiunea" fusese planificată şi că ofensiva sovietică din Moldova reţinea cu prioritate atenţia şi forţele lui Hitler şi Antonescu, s-au discutat diversele aspecte ale traducerii în viaţă a planului; mai precis, potrivit unor surse directe, cei prezenţi au dezbătut "*situaţia legată de plecarea lui Antonescu pe front* (subl.ns.)".

La *21 august 1944*, Fronturile 2 şi 3 ucrainene reuşesc să pătrundă în adâncime circa 25-30 km, forţele lui Malinovski atingând Iaşii şi Târgu Frumos. După aproape două zile de luptă, se poate considera că, în zona Iaşi-Chişinău, apărarea Grupului de armate "Ucraina de Sud" era ruptă pe direcţiile principale, ceea ce va determina pe generalul Friessner să solicite lui Hitler aprobarea pentru retragerea trupelor sale, pentru a pregăti rezistenţa pe un nou dispozitiv. Ordinul avea să fie lansat în dimineaţa zilei următoare, deşi prea târziu în condiţiile în care, în seara de 21 august 1944, *Stavka* sovietică a transmis Fronturilor 2 şi 3 ucrainene, completând astfel obiectivele stabilite prin directiva din 2 august 1944, să grăbească încercuirea trupelor inamice. Situaţia de pe front s-a aflat în centrul discuţiilor purtate de Ion Antonescu, la Bacău, cu generalii Wöhler, Şteflea, Avramescu şi colonelul Dragomir, iar, la Tg. Ocna, cu generalul Hans Friessner. Acesta din urmă nu a scăpat prilejul să-şi exprime neliniştea în legătură cu "atmosfera de nesiguranţă" din România, smulgând Mareşalului promisiunea că el va sta mai departe, "cot la cot, alături de Germania".

Noaptea, la Palatul Regal din Bucureşti, s-a desfăşurat o nouă reuniune secretă; de această dată nu au participat C. Titel Petrescu, Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu; complotiştii au căzut în unanimitate de acord în privinţa stabilirii momentului răsturnării dictaturii antonesciene, reconfirmând data acceptată: 26 august 1944. De remarcat că, în funcţie de programul Mareşalului Antonescu, nu a fost exclusă *devansarea* declanşării "acţiunii", optându-se pentru ziua de 24 august 1944.

La *22 august 1944*, Fronturile 2 şi 3 ucrainene erau în plin elan ofensiv. Frontul 2 ucrainean, forțând constant între Siret şi Prut, se apropia de Vaslui şi Huşi, iar Frontul 3 ucrainean atinse Akkermanul şi învălui dinspre sud-vest Armata a 6-a germană, la Chişinău, tăindu-i legătura cu Armata a 3-a Română. Noi trupe sovietice de tancuri, aruncate în luptă în cursul zilei respective, vor ameninţa serios retragerea Armatei a 6-a germane, prevestindu-i încercuirea. De altfel, un ordin al *Stavkăi* putea să reclame Corpului 18 T şi Armatei 52 (Frontul 2 ucrainean) nimicirea unor unităţi încercuite nu departe de Huşi, impunând Armatei 27 să preseze spre Bârlad iar Armatei 7 pe cursul Siretului, pentru asigurarea flancului vestic al Frontului 2 ucrainean. Înainte ca evenimentele militare să fi luat aceste întorsături, şeful Statului Major al Armatei a 4-a Române, colonelul N. Dragomir, a cerut telefonic generalului Şteflea să-i dea "dezlegare" pentru retragerea trupelor. După numai 50 minute, adică la ora 6:50, colonelul Dragomir explica, tot telefonic, şefului Cabinetului Militar al Mareşalului situaţia ca fiind "gravă", ceea ce impunea o "repliere mai din timp". În consecinţă, după orele 9, Antonescu va examina la Bacău, mai întâi cu militarii români, apoi cu generalul Wöhler, posibilităţile existente, în final căzându-se de acord asupra retragerii Armatei a 4-a Române pe "poziţia de fund" (linia Focşani-Nămoloasa-Brăila), în vreme ce Corpului 7 A german îi revenea misiunea "închiderii" Carpaţilor. Reîntâlnindu-l pe Friessner, după orele 16, tot la Târgu Ocna, Antonescu avea să recomande comandantului Grupului de Armate "Ucraina de Sud" aceeaşi soluţie, acceptată, dispunându-se aplicarea ei în noaptea de 22-23 august 1944. Mareşalul, relevând importanţa României pentru Reichul german, a pretins lui Friessner să recurgă la toate măsurile pentru a stăvili înaintarea Fronturilor 2 şi 3 ucrainene, înainte ca acestea să atingă linia Focşani-Nămoloasa-Brăila.

La Bucureşti, în cursul zilei de 22 august 1944, Mihai Antonescu, în lipsa Mareşalului, a avut iniţiativa unei întrevederi cu însărcinatul cu afaceri al Turciei, căruia i-a solicitat ca Ankara să se preocupe de perfectarea negocierilor de armistiţiu între România şi Naţiunile Unite, în termen de maximum 24 de ore. Ministrul de externe şi vicepreşedintele guvernului român a pretins că, solicitând armistiţiul, avea "deplinul acord" al Regelui, al Mareşalului şi al "tuturor liderilor opoziţiei". După cercetarea colecţiilor de documente diplomatice şi a arhivelor străine cunoaştem cu precizie că Turcia a dat curs iniţiativei lui Mihai Antonescu, informând guvernele SUA şi Marii Britanii. Ambele Puteri aveau să-şi precizeze poziţia în câte un memorandum din 24-25 august 1944, deci atunci când nu mai putea fi vorba de a se trata cu guvernul Antonescu... La 22 august 1944, Mihai Antonescu a avut o întrevedere cu Regele Mihai şi, de asemenea, cu ministrul Italiei la Bucureşti, R. Bova Scoppa, căruia nu i-a ascuns că totul era pierdut. Totodată, a primit, la Preşedinţia Consiliului de Miniştri din Bucureşti, pe

Ion Mihalache, abordând tot problema armistițiului. Ei au plecat apoi împreună la Snagov, unde trebuia să revină Mareşalul de pe front pentru a continua discuțiile. Relatările ulterioare precizează că Mareşalul şi liderul național-țărănist "rămăseseră înțeleşi"[3] ca România să încheie neîntârziat armistițiul, Ion Antonescu fiind acela care - potrivit şi voinței exprimată de Iuliu Maniu şi C.I.C. Brătianu - urma să realizeze acest obiectiv. Eugen Cristescu, şeful *S.S.I.*, se prezentase şi el la sediul Preşedinției Consiliului de Miniştri din Bucureşti pentru a-l revedea pe Mareşal, dar i s-a indicat să meargă a doua zi la Snagov, unde o şedință de cabinet va stărui asupra problemelor la ordinea zilei, îndeosebi asupra încheierii armistițiului cu Națiunile Unite. Potrivit unor însemnări datorate istoricului Gh.I. Brătianu, în după-amiaza zilei de 22 august 1944 la Bucureşti acordul era complet între delegații opoziției reprezentată de marile partide politice ca responsabilitatea inițierii şi semnării armistițiului cu Națiunile Unite să cadă pe seama Mareşalului. Un demers în acest sens întreprins, prin Ankara, pe lângă Aliați, ar fi primit o replică pozitivă în jurul orelor 17:00. În aceeaşi seară, tot la Snagov, Mareşalul Antonescu, asistat de Mihai Antonescu şi generalul Constantin Pantazi, ministrul de război. a primit pe trimisul Reichului Karl Clodius. I. Antonescu i-a declarat acestuia că, dacă frontul din Moldova se prăbuşea, el era silit să pretindă "libertatea politică de acțiune". O notă întocmită la ministerul Afacerilor Externe din Berlin, la 24 august 1944, pe baza informațiilor transmise de reprezentantul său la Bucureşti, va reține opinia acestuia în termenii următori: "Impresia plenipotențiarului Clodius a fost aceea că, numai în cazul prăbuşirii frontului, Mareşalul ar dori să aibă mână liberă pentru a face o încercare disperată de a ieşi din război"[4]. În noaptea de 22-23 august 1944, la Palatul Regal din Bucureşti complotiştii se reunesc pentru ultima dată, înaintea trecerii la "acțiune".

La *23 august 1944*, Frontul 3 ucrainean a ieşit pe Prut, la sud de Leuşeni, ceea ce nu lăsa nemților decât un coridor de 8-10 km, total insuficient pentru retragerea forțelor din Est. Încă în zori, la ora 6:00, colonelul Dragomir solicită lui Antonescu prin telegramă (primită însă de acesta abia peste şapte ore) să ordone retragerea generală a Armatei a 4-a Române, dat fiind că, în Moldova, "frontul este rupt şi deschis între Bârlad şi Siret, iar inamicul pătrunde într-un gol de 100 km". Când va primi telegrama, Mareşalul se declară "total surprins" şi-l va desemna pe generalul Ilie Şteflea la comanda Armatei a 4-a, pentru a executa el "degajarea". Se avea, evident, în vedere redispunerea forțelor în spatele liniei Focşani-Năməloasa-Brăila, ceea ce nu era imposibil, mai ales că ordinul

[3] Vezi, mai jos, relatarea lui Ion Antonescu după arestarea sa.
[4] "Revista Arhivelor", Bucureşti, nr. 2/1969, p. 26 (doc. nr. 17).

Stavkăi sovietice din 2 august 1944 lăsa să se întrevadă că ofensiva Fronturilor 2 şi 3 ucrainene se oprea în cazul rezistenței inamice pe aliniamentul respectiv. La 23 august, convingerea autorităților militare germane şi române în privința capacității de rezistență a trupelor pe linia Focşani-Nămoloasa-Brăila era serioasă, şi nu credem că ele exagerau. Să ne reamintim, în context, că, la ora 11:20, Friessner asigura pe generalul Guderian, şeful Marelui Stat Major al Armatei terestre germane, că linia Focşani-Nămoloasa-Brăila "poate fi menținută fără dificultate". După cum este cunoscut, trupele sovietice însă nu vor avea probleme în fața liniei Focşani-Nămoloasa-Brăila; ofensiva Fronturilor 2 şi 3 ucrainene nu va mai fi oprită, ea va fi *continuă*, faimosul aliniament fiind depăşit *din mers.* Acest lucru a devenit posibil numai *după* înfăptuirea actului de la 23 august în România, în noile condiții ivite când autoritățile de la Bucureşti nu au mai fost interesate să bareze accesul forțelor lui Malinovski la "poarta Focşanilor", dimpotrivă, iar Friessner, lipsit de aliatul său din ajun, privea îngrozit la întregul său front "prăbuşit". În mod indiscutabil, din primele ceasuri ale după-amiezii de 23 august evoluția ostilităților în sectorul sudic al Frontului de Est a depins *decisiv* de evenimentele politice survenite îndeosebi la Bucureşti, dar şi în restul României.

La Bucureşti, ultima reuniune a complotiştilor s-a terminat în zorii zilei. Decizia finală privind înfăptuirea loviturii de stat la 26 august fiind luată, Ioan de Mocsonyi-Stârcea s-a ocupat de informarea Aliaților. Printr-un canal ultrasecret (secția Cifru a Ministerului Afacerilor Străine al României - Al. Cretzianu la Istanbul - Cairo), Aliații luară cunoştință că, la 26 august 1944, "evenimente decisive" vor avea loc în România, fiind invitați să bombardeze în ziua respectivă pozițiile germane din preajma Bucureştilor şi punctele de trecere ale Wehrmachtului din Ungaria, Bulgaria şi Iugoslavia pe teritoriul român. Mesajul expediat din Bucureşti a parvenit lui Cretzianu abia în cursul serii, cu puțin înainte ca ştirea despre evenimentele din România să fi fost difuzată, după orele 22:00, de către posturile centrale de radio româneşti. Acest "scenariu" a determinat pe diplomații americani să presupună că evenimentele "forțaseră devansarea acțiunii", constatare ce corespundea integral realității. Fără a intra în detalii, vom reaminti totuşi că, în dimineața zilei de 23 august 1944, complotiştii au luat cunoştință de hotărârea lui Antonescu, ca, după terminarea şedinței Consiliului de Miniştri de la Snagov ori a doua zi, el să se deplaseze pe front. Plecarea Mareşalului din Capitală făcea inoperantă aplicarea variantei optime a planului de acțiune stabilit deja - chemarea şi arestarea lui I. Antonescu la Palatul Regal din Bucureşti. Tot în prima parte a zilei de 23 august, istoricul Gh.I. Brătianu, mandatar al opoziției, s-a prezentat la Snagov şi, într-o scurtă pauză a şedinței guvernului, s-a înțeles cu cei doi Antoneşti în privința conducerii de către ei a tratativelor pentru semnarea armistițiului cu Națiunile Unite. Mai

mult decât atât, cei doi Antoneşti avură iniţiativa să solicite Regelui Mihai audienţe separate la Palat pentru după-amiaza respectivă. Prilejul ce s-a ivit, combinat cu temerea că, plecând pe front, Mareşalul se sustrăgea arestării în incinta Palatului Regal din Bucureşti, i-a determinat pe complotişti *să decidă pe dată trecerea neîntârziată la acţiune.* Devansarea s-a hotărât în dimineaţa zilei de 23 august 1944. Din acel moment, la Palat a fost pusă în stare de alertă, pentru a interveni în orice moment, echipa de arestare a lui Ion şi Mihai Antonescu comandată de maiorul Anton Dumitrescu; era vorba de echipa de rezervă, întrucât, ca urmare a precipitării evenimentelor, formaţiunea pregătită de conducerea P.C.R., compusă din chelneri de la restaurantul "Cina", din vecinătate, nu a putut fi introdusă ziua în incinta Palatului, de teamă ca organele de siguranţă să nu prindă de veste şi să alerteze pe Mareşal şi pe nemţi. La ora 15:30, aşa după cum se anunţase în cursul dimineţii, Mihai Antonescu soseşte la Palatul Regal din Bucureşti. Audienţa lui la Rege a durat vreo 15 minute, iar la sfârşit demnitarul a acceptat invitaţia lui Mihai I de a rămâne să participe şi la primirea Mareşalului. Ion Antonescu a sosit la Palat cu oarecare întârziere, astfel că audienţa sa la Mihai I se va desfăşura - în prezenţa lui M. Antonescu şi a lui C. Sănătescu - după ora 16, în aşa-numitul "salon galben" din Casa Nouă, aflată în curtea din spatele Palatului Regal din Calea Victoriei[5]. Toţi erau convinşi că Mareşalul se prezentase să dezbată problema negocierii armistiţiului cu Marii Aliaţi. Dar, între timp, Mareşalul[6] îşi modificase radical atitudinea: de unde cu câteva ceasuri mai devreme îi declarase lui Gh.I. Brătianu că accepta să trateze cu Naţiunile Unite, acum - după ce cabinetul său hotărâse la Snagov continuarea războiului alături de Hitler şi după ce, până la ora 15, istoricul nu-i putuse înmâna, aşa cum singur îi promisese, o "scrisoare de garanţie" a liderilor ţărănist şi liberal care-şi exprimau acordul pentru negocieri - el a revenit la convingerea că România trebuia să lupte mai departe în tabăra *Axei*. De aceea, Mareşalul n-a mai luat în seamă sugestia Regelui de a se negocia neîntârziat armistiţiul. Atunci, potrivit scenariului prestabilit şi după ce s-a mai consultat o dată cu

[5] Despre ultima audienţă, decisivă, a lui Ion şi Mihai Antonescu la Palat vezi, în special, Gh. Buzatu şi colab., *Din istoria unei zile,* p. 32 şi urm.; M. Varia, *23 august 1944, passim*; Gh. Buzatu, ed., *Actul de la 23 august 1944...,* p. 300 şi urm. Dintre toate relatările participanţilor şi ale martorilor (Regele Mihai I, Ion Antonescu, generalul C. Sănătescu, Ioan de Mocsonyi-Styrcea, generalii D. Dămăceanu, Aurel Aldea ş.a.), se disting prin exactitatea actelor semnate de Mareşal (vezi mai jos în acest volum). A se vedea şi declaraţiile lui Eugen Cristescu, fostul şef al *S.S.I.*-ului, în cursul instrucţiei aşa-zisului proces al "marii trădări naţionale" (apud Serviciul Român de Informaţii, *Cartea albă a Securităţii*, I, *23 august 1944-30 august 1948*, Bucureşti, 1997, pp. 253-261).

[6] *Agresiunea comunismului în România: Documente din arhivele secrete (1944-1989),* II, Bucureşti, Editura Paideia, 1998, pp. 151-154) şi Aurel Aldea (text editat de Claudiu Secaşiu, în "22", Bucureşti, nr. 34/1998, p. 8-9).

principalii săi colaboratori aflați în cabinetul său de lucru, Mihai a revenit în "salonul galben"[7]. Au urmat momente în care "actorii", copleşiți de emoții şi nervozitate, după caz, au fost în măsură să-şi piardă cumpătul, motiv ce a reclamat intervențiile ... terților (Anton Dumitrescu, D. Bâlă sau Emilian Ionescu)[8]. În ceea ce-l priveşte pe Rege, el s-a retras rapid în sufrageria care comunica cu "salonul galben", unde pătrunse de îndată echipa maiorului Dumitrescu care a procedat neîntârziat la arestarea lui Ion şi Mihai Antonescu. Când s-a produs evenimentul era, aproximativ, ora 17 - *ora H.*

În continuare, faptele care au condus la prăbuşirea regimului antonescian şi la reorientarea României în războiul mondial s-au derulat cu maximă rapiditate. Astfel, în jurul orei 17:30 au fost chemați şi arestați succesiv, tot în incinta Palatului Regal din Bucureşti, mai mulți demnitari ai guvernului răsturnat (generalii C. Pantazi, C. Piky-Vasiliu, colonelul Mircea Elefterescu ş.a.). La ora 18, reprezentantul P.C.R., Lucrețiu Pătrăşcanu, se prezintă la Palat, insistând ca, în cursul evenimentelor survenite, să se meargă, cu orice risc, "până la capăt". Tot la ora 18, Comandamentul Militar al Capitalei transmite parola "Pajura", în conformitate cu care toate trupele aflate în Bucureşti au fost alarmate pentru a se pregăti să intre în dispozitiv de luptă. După 30 de minute, Comandamentul Militar al Capitalei transmite o nouă parolă: "Stejar - extremă urgență", în urma căreia trupele din garnizoana Bucureşti au intrat în dispozitivul de luptă. În jurul orei 20:00 au fost alarmate trupele române de pe Valea Prahovei, al doilea centru vital - după Bucureşti - pentru asigurarea succesului loviturii de stat. Aproximativ în acelaşi timp s-a emis Înaltul decret regal nr. 1619 prin care generalul C. Sănătescu a fost desemnat şef al primului guvern român instalat după doborârea regimului antonescian. Totodată s-a întocmit decretul nr. 1620 prin care noul premier stabilea componența guvernului său ce cuprindea, pentru prima dată în istoria contemporană a României, un reprezentant al P.C.R., în persoana lui Lucrețiu Pătrăşcanu, cu rangul de ministru fără portofoliu şi de *ad-interim* la Justiție. Cu începere de la ora 20:30 şi până la ora 24 s-au desfăşurat cu deplin succes acțiunile trupelor în Bucureşti de ocupare a sediilor principalelor instituții, de blocare prin foc a obiectivelor germane din oraş şi de barare a căilor de acces ale trupelor hitleriste spre inima Capitalei. De la ora 21:30, posturile centrale de radio au început să anunțe, la scurte intervale, că în curând vor transmite "un comunicat important pentru Țară". În sfârşit, de la ora 22:25, posturile centrale de radio au început să difuzeze, în ordine, proclamația Regelui către Țară, declarația noului guvern român şi primele decrete ale cabinetului Sănătescu. Din

[7] Vezi, în acest volum, studiul d-lui R. Zidaru.
[8] Pentru alte aspecte vezi capitolul precedent.

documentele transmise prin radio, se desprindea cu claritate că, în urma înlăturării guvernului antonescian, România a rupt în mod automat alianța cu Reichul hitlerist şi că se retrăsese din războiul alături de *Axă*, că solicita armistițiu Națiunilor Unite şi că, pentru alungarea de pe întregul teritoriu național a trupelor germane, ea va combate, *"alături de armatele aliate şi cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele națiunii"*. Două pasaje din declarația guvernului reținеau în mod deosebit atenția: cel dintâi menționa că *"astăzi dictatura a fost înlăturată. Poporul reintră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic în care libertățile publice şi drepturile cetățeneşti vor fi garantate şi respectate"*. Celălalt pasaj avertiza: *"Orice piedică pusă în drumul înfăptuirii năzuințelor spre pace şi libertate ale poporului român va dezlănțui o luptă fără milă şi fără cruțare din partea tuturor forțelor armate şi populare*". Documentele difuzate, retransmise de mai multe ori în cursul nopții de 23-24 august 1944, au provocat satisfacție în țară. Chiar în acele ceasuri târzii, în numeroase localități au avut loc manifestații în cadrul cărora populația şi-a exprimat bucuria față de cotitura produsă. Prea puțini au intuit sensul evenimentelor petrecute şi, mai puțini încă, au întrevăzut pericolele care se întrezăreau la orizontul politic. Documentele transmise la radio au fost recepționate, bineînțeles, de unități ale Armatei Române din interior sau din zonele operative şi ele le-au interpretat - fulger şi corect – drept *un ordin* de încetare imediată şi necondiționată a luptei contra Națiunilor Unite şi de întoarcere a armelor împotriva aliaților germani de până atunci. În jurul orei 23, Marele Stat Major român, la conducerea căruia accedase generalul Gh. Mihail, transmise tuturor marilor unități ale armatei textul complet al "Directivei operative nr. 1". Din cuprinsul documentului respectiv desprindem formularea scopului politic al acțiunii trupelor române: "*Armata Română încetează lupta alături de trupele germane, în scopul de a obține pacea de la Națiunile Unite şi de a reîncepe lupta alături de forțele armate ale acestora pentru eliberarea Transilvaniei de Nord"*. Începând cu ora 23:30, de îndată după recepționarea documentelor difuzate la radio, primele unități ale Armatei Române – trupele de grăniceri comandate de colonelul Nistor Teodorescu – dezlănțuie atacul împotriva forțelor germane aflate în zona Fălticeni, sectorul Mălini - Valea Seacă. Această acțiune, urmată de altele în noaptea de 23 - 24 august 1944, a prefațat *acțiunea generală a României* împotriva trupelor germane, ca răspuns la actele acestora. În fapt, România şi Germania se aflau deja în război.

***

În urmă cu mai multe decenii, un cunoscut gânditor politic aprecia, de loc fără îndreptățire, că *mult mai imprevizibil decât viitorul este trecutul*!

Este, mai mult decât o concluzie, o constatare de actualitate, valabilă pentru nefericitul veac al XX-lea. Nu numaidecât, desigur, pentru regimurile totalitare, dar şi pentru condiţiile celor mai nobile democraţii. Căci, în adevăr, după dispariţia "eroilor" unor întâmplări majore ori mărunte, câte "istorii" n-au fost - nu numaidecât denaturate - ci rescrise, regândite, redimensionate? A fost, cum am precizat deja, şi cazul actului de la 23 august 1944, care a prezentat, din prima clipă şi pentru toată lumea, **amprentele unei clasice lovituri de stat.**

La 23 august 1944 *cel puţin 30 de persoane şi personalităţi au fost angrenate, complotişti şi victimele lor, în declanşarea loviturii de stat.* Să-i reamintim, mai întâi, pe cei aflaţi, la 23 august şi în noaptea de 23/24 august 1944, chiar în zona epicentrului evenimentelor: Bucureşti - Palatul Regal din Calea Victoriei.

Majoritatea copleşitoare a celor în cauză, după arestarea lui Ion şi Mihai Antonescu şi a unor dintre colaboratorii lor principali, şi-au consemnat impresiile pe marginea *Zilei Z* şi a *Orei H - 23 august 1944, ora 17.* Aşa precum au făcut-o: colonelul *Emilian Ionescu*[9]*, adjutantul regal de serviciu; maiorul Anton Dumitrescu*[10]*, adjunctul comandantul Batalionului de Gardă de la Palat şi şeful echipei de militari destinată să-i aresteze pe Antoneşti; sergentul Dinu Cojocaru* şi plutonierii *D. Bâlă* şi *D. Rusu*[11]*,* cu toţii membri ai "echipei" Dumitrescu; *Mircea Ionniţiu*[12] *şi Ioan de Mocsonyi-Styrcea*[13]*, secretarul particular al Regelui Mihai şi, respectiv, fostul mareşal al Curţii Regale, unul dintre intimii Suveranului; Grigore Niculescu-Buzeşti*, şeful Direcţiei Cabinetului Ministrului şi Cifrului din Ministerul Regal al Afacerilor Străine al României, şi adjunctul său, *Victor Rădulescu-Pogoneanu*[14]*, Camilian Demetrescu*[15]*,* din acelaşi mediu;

[9] Emilian Ionescu*, Antoneştii în seiful Castelului Alb,* în "Magazin istoric", nr. 5/1971; idem, *În uniformă pentru totdeauna (Amintiri),* Bucureşti, 1979; idem, *Contemporan cu veacul XX,* Bucureşti, 1983.

[10] Vezi în "Anale de istorie", nr. 4/1967; "Tribuna", nr. 34/23 august 1979; J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu*, II, Veneţia, 1988, p. 465 şi urm.; *ibidem,* IV, Veneţia, 1990, p. 515-517; Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 204 şi urm.

[11] Pentru D. Bâlă, cf. Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu*, II, p. 219 şi urm.; "22", nr. 18 din 10 mai 1991; "Tinerama", nr. 51 din noiembrie 1991; relativ la D. Rusu, vezi Gh. Buzatu şi colaboratori, *Mareşalul Antonescu,* II, p. 22 şi urm.; "Cronica", Iaşi, din 13 iulie 1984.

[12] Mircea Ionniţiu*, Amintiri şi reflecţiuni,* Bucureşti, 1993.

[13] J.C. Drăgan şi colaboratori, eds*., Antonescu,* II, p. 444 şi urm.

[14] *Ibidem,* p. 429 şi urm.; Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 158 şi urm.

[15] Vezi *Jurnal*, Bucureşti, 2002.

căpitanul *Gh. Teodorescu*[16]*, comandantul companiei I a Batalionului de Gardă Regală; generalii Aurel Aldea*[17] *şi Gh. Mihail*[18]*, din grupul militarilor apropiaţi Regelui şi ostracizaţi sub Antonescu; colonelul D. Dămăceanu*[19]*, şeful Statului Major al Comandamentului Militar al Capitalei (C.M.C.); Gh. Ionescu-Bălăceanu*[20]*, şeful Cancelariei Palatului; Lucreţiu Pătrăşcanu*[21] *şi Emil Bodnăraş*[22]*, reprezentanţii conducerii PCR; Ilie Dinuţ*[23]*, membru al "echipei" Bodnăraş, care i-a preluat pe Antoneşti de la Palat şi a asigurat paza lor între 24 şi 31 august 1944 în cartierul Vatra Luminoasă; lt. col. Ştefan Niculescu*[24]*, cel care a plecat de la Palat în zorii zilei de 24 august 1944 cu destinaţia Turcia însoţindu-i pe agenţii britanici A.G. de Chastelain*[25] *şi Ivor Porter*[26]*;* şi, desigur, *Regele Mihai I*[27]*, Mareşalul Ion Antonescu*[28]*, Conducătorul Statului şi şeful guvernului, Mihai Antonescu*[29]*, vicepreşedintele guvernului si ministrul Afacerilor*

[16] Vezi *La semnalul "Înainte",* în "Apărarea Patriei" din 17 august 1966; *L-am predat pe Antonescu şi am regretat toată viaţa,* în "Românul", nr. 7 din 28 mai-4 iunie 1990; *Eu l-am arestat pe Antonescu*, în "Gazeta de Vest", Timişoara, nr. 31/23-30 august 1990.

[17] Apud J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* IV, p. 431 şi urm. (relatarea generalului din "Timpul", 14 octombrie 1944); revista "22", nr. 34/1998, p. 8-9 (relatarea inedită a generalului, datată 10 iunie 1946, publicată de Claudiu Secaşiu).

[18] Extrase din memoriile generalului*: Sub ocupaţia sovietică,* I-II, în "Expres Magazin", Bucureşti, nr. 7 şi 8/1991.

[19] "Anale de istorie", nr. 4/1967; apud J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* II, p. 458 şi urm.; Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 227 şi urm.; *Istoria PCR. Sinteză. Documentar,* pp. 934-960.

[20] Apud Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 199 şi urm.

[21] Cf. *Cum s-a pregătit actul de la 23 august 1944,* în "România libera", 23 august 1945, p. 9; *Cum s-a produs lovitura de stat de la 23 august 1944. Rolul Suveranului. Declaraţiile d-lor: Iuliu Maniu, Lucreţiu Pătrăşcanu şi C. I. C. Brătianu,* Bucureşti, Tip. "Viaţa literară", 1944; Ion Massof, *O pagină de istorie contemporană,* în "Jurnalul de dimineaţă", Bucureşti, 25 decembrie 1944.

[22] Apud J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* IV, pp. 466-508.

[23] Ilie Dinuţ*, Misiune specială,* în "Scânteia" din 22 august 1969.

[24] Cf. "Magazin istoric", nr. 7-8/1969.

[25] Vezi Gh. Buzatu*, Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial,* I-II, Bucureşti, 1988-1996; Great Britain, Public Record Office, London-Kew, Foreign Office B 371/44010-44011 (raportul asupra Misiunii "Autonomous").

[26] Ivor Porter*, Operaţiunea "Autonomous". În România pe vreme de război,* traducere, Bucureşti, 1991.

[27] Vezi, în acest volum, în continuare, dar şi numeroasele relatări în volumele publicate de scriitorul Mircea Ciobanu în 1991-1994, de Philippe Vigue Desplaces, Nicolette Franck şi, îndeosebi, A. Gould Lee, *Coroana contra secera şi ciocanul. Povestea Regelui Mihai al României*, traducere, Bucureşti, 1998.

[28] Apud Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, *passim*; Gh. Buzatu, Mircea Chiriţoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989,* II. În acest volum, un document fundamental: *Însemnările* Mareşalului din 23 august 1944 (vezi mai jos).

[29] Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu*, II, *passim.*

Străine, şi generalul Constantin Sănătescu[30]*, Mareşalul Palatului, noul prim-ministru după înlăturarea Mareşalului, toţi aceştia din urmă fiind aceiaşi care s-au înfruntat în aşa-numitul "salon galben" din Casa Nouă a Palatului Regal din Calea Victoriei, în minutele decisive care au prefaţat Ora H.* Nu au fost prezenţi la Palat, dar, într-un fel sau altul, i-au "asistat" pe actorii principali ori au devenit factori decizionali ce au condus la declanşarea loviturii de stat la 23 iar nu, aşa cum se stabilise iniţial, la 26 august 1944: fruntaşii politici *Iuliu Maniu*[31]*, C.I.C.(Dinu) Brătianu*, istoricul *Gh. I. Brătianu*[32] şi *C. Titel Petrescu*[33]*; Ion Hudiţă*[34] *şi Corneliu Coposu*[35]*;* generalul *Constantin D. Nicolescu*[36] *şi Eugen Cristescu*[37]*,* şeful în exerciţiu al *Serviciului Special de Informaţii* (S.S.I.); generalul *C. Pantazi*[38]*,* ministru de război în guvernul antonescian; *George Magherescu*[39]*, de la Cabinetul Militar al Mareşalului; C. Agiu*[40] *şi Bellu Zilber*[41]*, de la comunişti, ori generalul Iosif Teodorescu*[42]*,* şeful CMC-ului. Nu mai insistăm asupra relatărilor celor care, deşi "la distanţă", au avut totuşi tangenţă cu evenimentele de la 23 august 1944[43]; spre deosebire de cei

[30] Constantin Sănătescu, *Jurnal,* Bucureşti, 1993.

[31] Apud Gh. Buzatu şi colaboratori, eds.*, Mareşalul Antonescu,* II, p. 153 şi urm.; *Cum s-a produs lovitura de stat de la 23 august 1944*, ediţia citată.

[32] Vezi însemnările care bănuim că-i aparţineau (Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, pp. 143-149).

[33] Relatări în "Seara poporului", nr. 2 din 5 septembrie 1944; "Libertatea" din 5 septembrie 1944.

[34] Ioan Hudiţă*, Jurnal politic. 1 ianuarie-24 august 1944,* ediţie Dan Berindei, Bucureşti, 1997.

[35] A se vedea "dialogurile" cu Doina Alexandru şi Vartan Arachelian*;* Corneliu Coposu*, Armistiţiul din 1944 şi implicaţiile lui,* Bucureşti, 1990.

[36] Constantin D. Nicolescu*, Calvarul neamului românesc după 23 august 1944,* Bucureşti, 1993.

[37] Vezi Cristian Troncotă*, Eugen Cristescu. Asul serviciilor secrete româneşti. Memorii, mărturii, documente,* Bucureşti, 1994.

[38] Constantin Pantazi*, Cu Mareşalul până la moarte,* Bucureşti, 1999.

[39] Vezi relatările sale, în Larry Watts*, În serviciul Mareşalului. Mareşalul Ion Antonescu văzut de un ofiţer din Cabinetul său militar ca urmare a întrevederii avute cu…,* I-II, München, 1985; Gh. Buzatu, *Istorie interzisă*, Craiova, 1990; J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* I, Veneţia, 1986; George Magherescu, *Adevărul despre Mareşalul Antonescu,* III, Bucureşti, 1991.

[40] Apud Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 125 şi urm.; "Anale de istorie", nr. 4/1967.

[41] Apud J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* IV, p. 539 şi urm.

[42] Vezi "Anale de istorie", nr. 4/1967.

[43] Vezi, de exemplu, relatările cuprinse în diverse volume de documente: Gh. Neacşu, ed., *23 august 1944 în arhivele comuniste,* I, Bucureşti, 2000 (mărturii ale lui Lucreţiu Pătrăşcanu, C. Agiu, Emil Bodnăraş, Petre Constantinescu-Iaşi, C. Pârvulescu, Bellu Zilber, Victor Rădulescu-Pogoneanu, Ion Mocsonyi-Styrcea); Mihai Pelin şi colaboratori, eds., *Cartea albă a Securităţii. 23 august 1944-30 august 1948,* I, *passim*. Alte

anterior menționați, care s-au aflat, într-un fel sau altul, *în epicentrul evenimentelor*. Pe măsura desfășurării faptelor, după orele 20, o dată cu constituirea guvernului Sănătescu, apoi după orele 22:25 - adică după difuzarea Proclamației regale şi a Declarației noului cabinet - evenimentele au devenit cunoscute şi au cuprins țara întreagă, în primul rând Armata, potrivit Directivei operative nr. 1 a noii conduceri militare de la orele 23:00. De asemenea, în noaptea de 23-24 august 1944, despre evenimentele din România au luat cunoştință agențiile mari de presă, serviciile secrete şi comandamentele beligeranților mari şi mici, iar, nu în ultimul rând, liderii Marilor Puteri (Germania, URSS, Marea Britanie şi SUA) angrenate în conflictul secolului, respectiv: Adolf Hitler, I.V. Stalin, Winston Churchill şi F.D. Roosevelt. S-a apreciat de îndată şi corect rostul gestului României pentru desfăşurarea ultimei faze europene a conflagrației din 1939-1945. Din nefericire, cotitura României în război - retragerea din tabăra germană şi trecerea în rândul Națiunilor Unite - s-a dovedit imediat folositoare doar Marilor Aliați - SUA, Marea Britanie şi URSS; în ceea ce o privește, pentru România, consecințele neîntârziate şi directe s-au dovedit dezastruoase. Faptul pornea de la modul în care Marii Aliați au evaluat fapta României, iar aceasta numai în raport cu interesele şi țelurile lor de război politico-diplomatice, strategico-militare, economice şi, nu în ultimul rând, ideologice.

S-a dovedit, o dată mai mult, că în raporturile internaționale Marile Puteri *au interese şi nu cunosc sentimente*!

Conjurații de la Bucureşti au lăsat să se înțeleagă că totul se desfăşurase în deplin acord, cu înțelegeri preliminare cu Marii Aliații, pentru a se descoperi, în cavalcada evenimentelor, că în fond n-a existat – şi nici n-a putut să existe – aşa-ceva! Mai mult, Marii Aliați au fost luați, ca şi Adolf Hitler, prin surpriză ori, dacă ei au fost înştiințați în vreun fel, totul a funcționat nepotrivit. Imensul mecanism se declanşase însă. Nici vorbă de a se mai opri ceva, dar nici măcar de a se mai corecta... Simptomatică s-a dovedit poziția lui V.M. Molotov, comisarul Externelor al URSS, care peste două săptămâni primindu-i la Moscova pe membrii delegației române pentru semnarea Convenției de Armistițiu cu Națiunile Unite şi chestionat fiind de ce Kremlinul se arăta în pretenții mai puțin înțelegător decât fusese cu emisarii Mareşalului în lunile anterioare, a precizat fără nici o ezitare:

---

memorii, jurnale, amintiri: C. Rădulescu-Motru, *Revizuiri şi adăugiri. 1944,* Bucureşti, 1996; Constantin C. Giurescu, *Amintiri,* ediție Dinu C. Giurescu, Bucureşti, 2000; Gerhard Steltzer, *Diplomați germani la Bucureşti. 1937-1944,* Bucureşti, 2001; Contra-amiral Horia Macellariu, *În plin uragan. Amintirile mele,* Bucureşti, 1998; N. Carandino, *Nopți albe şi zile negre. Memorii,* Bucureşti, 1992; Alexandru Cretzianu, *Relapse into Bondage. Political Memoirs of a Romanian Diplomat. 1918-1947,* Iaşi-Oxford-Portland, 1998.

Pentru că Antonescu reprezenta poporul român, iar dvs. o aventură!

Era indiscutabil că încă un capitol de istorie se încheiase: România încetase de-a mai fi satelitul Germaniei, dar fusese deja ocupată de către trupele Kremlinului.

Revenim însă la 23 august 1944: Coroborând informaţiile datorate "actorilor" menţionaţi (memorii şi jurnale, diverse declaraţii şi relatări etc.), istoricii au stabilit cadrul şi ordinea riguroasă a faptelor survenite la Palat în 23 august 1944. Este interesant de remarcat că, nu în toate cazurile, *memoria protagoniştilor* a funcţionat ireproşabil. Intenţionat ori nu? Rămâne să cercetăm ori rămâne să dovedim. Ceea ce ni se pare cel mai curios sunt diversele tentative ale personajelor de-a se impune pe "locuri fruntaşe" cu ocazia marelui eveniment. Cu ce scop? - nu este greu de descifrat. Vom releva, tocmai de aceea, câteva situaţii, care considerăm că au devenit *cazuri*. S-a încercat, de către unii memorialişti, să impună prezenţa lui Iuliu Maniu la Palat în ceasurile care au urmat arestării Antoneştilor şi colaboratorilor lor. O atare sugestie, care nu are nimic comun cu voinţa exprimată a fostului lider al PNŢ - ului, este de natură politică, indiscutabil. În realitate, prezenţa sau absenţa lui Iuliu Maniu la Palat la 23 august 1944 nici nu sporeşte, după cum nici nu subţiază meritele celui în discuţie sau ale partidului său şi este semnificativ că, cel dintâi, Iuliu Maniu însuşi şi-a precizat rosturile şi itinerariul la 23-24 august 1944. O probă indiscutabilă, descoperită relativ recent, atestă în ce măsură decisivă memoria documentelor pune în umbră probitatea memorialiştilor. Avem în seamă *registrul de audienţe* la Palat, aflat în păstrare la Biblioteca Academiei Române, şi în care s-a reţinut cu precizie numele persoanelor importante care, între orele 13 şi 24 din 23 august 1944, au pătruns în incintă. Astfel, documentul fixează audienţa separată la Rege a lui Mihai Antonescu cu începere de la ora 15, iar cea comună a Antoneştilor între orele 16:15 şi 17:30, după orele 18 fiind reţinute numele colaboratorilor Mareşalului, arestaţi (C.Z. Vasiliu, C. Pantazi şi Mircea Elefterescu)[44]. Graţie documentului amintit, dispunem de *lista completă* a oaspeţilor Palatului dintre orele 18 şi 24, când, după declanşarea loviturii de stat, s-a constituit cabinetul C. Sănătescu şi s-au întocmit primele decrete regale ori s-au imprimat şi difuzat proclamaţiile către Ţară ale Regelui ori guvernului:

"Iau parte la aceste lucrări - citǎm din document - domnii: general de corp de armată adjutant Sănătescu Constantin, general Anton, general Dombrovschi, Mocsonyi-Styrcea, Niculescu-Buzeşti, D.D. Negel, V. Vasiliu, col. Ulea, Bălăceanu, Lucreţiu Pătrăşcanu, Titel Petrescu, ing. Ceauşu [Emil Bodnăraş], V. Ionescu, directorul Radiodifuziunii, Pogoneanu, lt. col. Răuţă, lt. col. Niculescu Ştefan, din Marele Stat Major, comandor

[44] "Magazin istoric", nr. 8/1990, p. 22.

Udrischi, căpitan comandor adjutant Gherghel, Camil Demetrescu şi alţi diferiţi funcţionari din Ministerul Afacerilor Externe, precum şi adjutant de serviciu colonel adjutant Emilian Ionescu şi maiorul Anton Dumitrescu, ajutor comandantul Batalion [de Gardă] regală"[45]. Nu este ignorată, se înţelege, nici audienţa lui Manfred von Killinger, ministrul de-atunci al Germaniei la Bucureşti.

Dintre toţi cei care, în după-amiaza de 23 august 1944, s-au perindat la Palat cel mai persistent *în a-şi impune prezenţa*, la momentul şi în modul socotite de el cele mai convenabile, a fost colonelul (mai apoi, generalul) D. Dămăceanu. Acesta, pe atunci şef al Statului Major CMC-ului, a dovedit o lipsă de principii şi o inconsecvenţă deprimante. El a scos la iveală nu mai puţin de ... zece variante ale "memoriilor" sale şi, pe deasupra, a fost la originea unor "mese rotunde" cu participanţii la evenimente în cursul cărora s-a încercat "aranjarea" faptelor istorice ori s-a răfuit cu toţi cei care-i contestau meritele de la 23 august (în speţă, Emilian Ionescu, Anton Dumitrescu şi Gh. Ionescu-Bălăceanu)[46]. Cu un astfel de prilej, mai precis la discuţiile purtate la Institutul de Istorie al CC al PCR în februarie 1968, Anton Dumitrescu a relatat că atât D. Dămăceanu, cât şi Emilian Ionescu (ambii, generali la momentul respectiv) l-au abordat, imediat după ieşirea din închisoare, propunându-i un punct de vedere comun şi "convenabil" … asupra celor petrecute la 23 august. Convins însă că trebuia să spună adevărul, Dumitrescu a refuzat şi, pentru a-şi asigura … protecţia, a apelat la "arbitrajul" unui general cu "trecere": C. Vasiliu-Răşcanu. În fond, atât Anton Dumitrescu, cât şi Gh. Ionescu-Bălăceanu nu au acceptat versiunea lui D. Dămăceanu cum că el s-ar fi aflat la Palat în momentul audienţei Antoneştilor, îngăduindu-şi (Dămăceanu) să-şi aroge meritul de-a fi dat marja de siguranţă necesară complotiştilor înainte de-a trece la "acţiune", şi anume prin asigurarea fermă că trupele CMC-ului erau gata de luptă. În fapt, colonelul D. Dămăceanu a trecut pe la Palat *după* arestarea celor doi Antoneşti. În legătură cu acest episod, Ioan de Mocsonyi-Styrcea, pe ale cărui mărturii nu punem un deosebit temei, a relatat fapte interesante după vreo 20 de ani. Este cazul să reţinem si dezinformările lui D. Dămăceanu în legătură cu acţiunea sa[47].

Procedeul la care recurgea Dămăceanu, pentru a-şi pune în lumină o răspundere imensă pentru declanşarea loviturii de stat, şi care nu a existat, era grosolan. Nu putem spune că, în epocă, prin anii '60 – '70, punctul de vedere expus de general nu a aflat audienţă, chiar în studiile de specialitate.

[45] *Ibidem,* p. 22-23.
[46] Cf. J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* IV, p. 509 şi urm. (minuta discuţiilor purtate la Institutul de Istorie a Partidului, în 14, 20, 21 şi 22 februarie 1968).
[47] Vezi, recent, probe şi comentarii: Gh. Buzatu, Eftimie Ardeleanu, *Feţele lui August 23*, în "Document", buletinul Arhivelor Militare Române, Bucureşti, nr. 3/1999, pp. 47-57.

Mai puțin însă în rândurile altor participanți la reuniunea amintită din februarie 1968 şi care, precum Gh. Ionescu-Bălăceanu, a remarcat în "spiritul timpului":

"Nu putem noi, mic sau mare, să mințim PCR-ul; este interzis. Nu putem veni în fața unui institut care este menit să consemne adevărul şi numai adevărul şi să spunem lucruri fanteziste, care n-ar contribui cu nimic la valoarea, munca şi contribuția celor care au participat la 23 august, fiecare în măsura în care se ştie şi se confirmă. Ceea ce pot să spun eu, ca simplu şi mic în această contribuție, este că prea mare a fost contribuția Partidului[Comunist Român], ca să mai venim şi să spunem şi să pecetluim un neadevăr susținut de tovarăşul general Dămăceanu. Nu sunt aşa de cinic ca să pun Partidul în polemică cu persoane care cunosc adevărul, cu atât mai mult străinătatea[...] De aceea, din multă stimă şi respect față de tovarăşul general Dămăceanu, care ştiu ca la fel ca şi noi toți şi-a riscat viața, este devotat Partidului, de aceea eu, ca persoană, spun aşa: nu trebuie să mergem pe calea neadevărului..."[48].

Disputa memorialiştilor priveşte în prima ordine, cum era de aşteptat, momentul însuşi al arestării Antoneştilor. Detalii, care de regulă scapă atenției, capătă pentru foştii protagonişti semnificații exagerate, chiar aberante. Istoricul, oricum, este dator să le ia în considerație, descifrându-le. Pentru episodul în sine, am identificat mai multe dezacorduri:

- *Cine* a trimis "echipa" lui Anton Dumitrescu (cuprinzând pe subofițerii Dinu Cojocaru, D. Bâlă şi D. Rusu) în "salonul galben", unde tocmai se încheiase discuția între Antoneşti, pe de o parte, şi Regele Mihai şi Sănătescu, pe de altă parte, *după ce* Suveranul rostise formula de demitere a Mareşalului? Emilian Ionescu a pretins că *el* făcuse aceasta[49], în vreme ce Anton Dumitrescu - într-o primă relatare - i-a indicat pe "Emilian Ionescu *sau* Mircea Ionnițiu (subl.ns.)"[50], revenind, în ultima-i relatare[51], în favoarea lui Mircea Ionnițiu.

- *Când* au pătruns în "salonul galben" Dumitrescu şi oamenii săi, Regele se mai afla acolo? Emilian Ionescu ne pune iarăşi în dificultate, afirmând: Regele părăsise încăperea, ba, mai mult, "a ieşit *pe lângă mine* în sufragerie (subl.ns.)"[52]. Acest "pe lângă mine" era un mod subtil, probabil, pentru memorialist, de-a se pune în evidență, ceea ce îl situa în conflict cu ... el însuşi, dat fiind că anterior, în 1979, dăduse o altă versiune, notând: "Nu

[48] Apud J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* IV, p. 233-234.
[49] *Ibidem*, II, p. 463; Emilian Ionescu, *În uniformă…,* p. 95; idem, *Contemporan cu veacul XX,* p. 141.
[50] J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* II, p. 465.
[51] Cf. "Tribuna" din 23 august 1979, p. 11; Gh. Buzatu şi colaboratori, *Din istoria unei zile,* p. 37.
[52] Emilian Ionescu, *Contemporan cu veacul XX*, p. 141.

terminase bine Regele de vorbit, când am dat semnalul de intrare în salon a echipei de arestare. Maiorul Dumitrescu şi subofiţerii săi au intrat, l-au salutat pe Rege, care a părăsit aproape imediat (deci, după aceea - n.ns.) încăperea..."[53]

Desprindem că, finalmente, memorialistul a expus corect derularea faptelor: Regele *nu părăsise* "salonul galben" până când echipa Dumitrescu nu se prezentase să-i aresteze pe Antoneşti. Scena reală a fost surprinsă de generalul A. Aldea, precum şi de Anton Dumitrescu, din care reţinem:

"Eu am intrat în sufragerie (în "salonul galben" - n.ns.), însoţit de cei trei subofiţeri, am salutat pe Majestate: << Să trăiţi, Majestate...>>, apoi m-am adresat Conducătorului: << Domnule Mareşal, din Înalt Ordin, sunteţi arestat...>>, după care am ordonat celor trei subofiţeri: << Executarea...>>"[54]

Descrierea de mai sus atestă, ceea ce am stabilit încă din 1979[55], desfăşurările reale, "tulburate" în 1991 de o declaraţie intempestivă a lui D. Bâlă, care a pretins că Regele, întrerupând - după cum se ştie - discuţia cu Antoneştii, s-ar fi retras la un moment dat în biroul său (unde a expus conjuraţilor situaţia) şi, apoi, "a trecut şi *pe la mine* (subl.ns.) şi mi-a zis: << Gata>>..."[56] Potrivit acestei variante, Suveranul s-ar fi deplasat în continuare spre "salonul galben", a rostit formula de demitere a Conducătorului şi a ieşit imediat. D. Bâlă a adunat el? pretindea în 1991 - întreaga echipă Dumitrescu şi a intrat în salon. Tot el? declara fără pic de reproş fostul plutonier? ar fi fost acela care s-a adresat *direct* lui Antonescu: "Domnule Mareşal, vă rog să mă urmaţi!"[57]. Colegul lui D. Bâlă, D. Rusu, într-una din declaraţiile sale mai noi, ne ajută să restabilim adevărul: echipa Dumitrescu a fost chemată de la casa scărilor din Casa Nouă şi "am mers pe culoar până la salonul galben. *Plutonierul Bâlă a deschis uşa* (subl.ns.) Atunci, maiorul Anton Dumitrescu, adresându-se Mareşalului, i-a spus: << Domnule Mareşal, din Înalt Ordin, sunteţi arestat! >> Regele a dispărut imediat după draperia care despărţea salonul galben de sufragerie..."[58]. Recunoaşterea lui D. Rusu nu numai că restabilea situaţiile normale dar reprezintă un dezastru pentru pretenţiile lui D. Bâlă, căci? evident - una-i să deschizi uşa şi alta era să-l declari arestat pe Mareşal! Propunem să se reţină însă că, şi în prima dintre relatările sale, din 17 februarie 1960, D. Bâlă raportase PCR-ului acelaşi lucru: că el? dictase arestarea Antoneştilor[59],

[53] Idem, *În uniformă…,* p. 95.
[54] J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* II, p. 465.
[55] Gh. Buzatu şi colaboratori, *Din istoria unei zile,* p. 38.
[56] Vezi "Tinerama" din 1-7 noiembrie 1991, p. 9.
[57] *Ibidem.*
[58] "Cronica" din 13 august 1984, p. 3.
[59] Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu*, II, p. 220 (era adevărat, la ordinul lui Emilian Ionescu).

conformându-se, astfel, dorinței oficialităților comuniste ale timpului care preferau, dintr-o mie de motive, ca răsturnarea dictaturii antonesciene să fi survenit prin voința cadrelor militare inferioare, iar nu prin aceea a ofițerilor superiori în slujba Regelui ... În 1960, rațiunea unei atare versiuni apărea lesne de înțeles, aşadar, iar D. Bâlă, disciplinat, i s-a conformat. De altfel, modest şi sincer, cel care peste ani avea să inverseze lucrurile şi se considera un ... monarhist înverşunat (?!), în anul de grație 1960 își încheia "raportul" în chip mai mult decât elocvent: "Trăiască Pacea!"[60]. Este straniu că sursa care trebuia să fie de cea mai mare încredere, ne referim la generalul Sănătescu, care a asistat de la un capăt la altul la ultima întrevedere a Antoneştilor cu Regele, se dovedeşte neconcludentă: generalul a reținut în *Jurnalul* său o variantă aparte, şi anume că Suveranul şi-a dat consimțământul pentru declanşarea loviturii de stat chiar în ... cabinetul său, apoi a pătruns în "salonul galben" Anton Dumitrescu cu echipa sa, în care el a descoperit patru iar nu trei soldați[61].

În continuare a intervenit scena bine cunoscută în care Mareşalul s-a adresat lui Sănătescu şi în care, în urma unui ordin al acestuia, "echipa" Dumitrescu a fost pusă în dificultate, *atunci* producându-se *momentul Emilian Ionescu*: apariția acestuia, din spatele draperiei ce separa "salonul galben" de sufrageria Casei Noi, cu ordinul categoric: "Maior Dumitrescu, executarea!"[62]. Rostul lui Emilian Ionescu, în respectivul moment decisiv, a fost recunoscut de majoritatea memorialiştilor, iar noi îl consemnăm ca atare.

Ceea ce a urmat la 23 august 1944, după orele 17, deci după arestarea Antoneştilor, este prea bine ştiut, deşi au survenit episoade care au rămas mai puțin comentate, iar noi documente pot aduce - indiscutabil - precizări deosebit de interesante. Este surprinzător faptul că toți conjurații şi-au dat seama, de la bun început, de însemnătatea istorică a zilei de 23 august 1944 (?!) Dintre ei, generalul Sănătescu a consemnat, în chip miraculos, chiar în fruntea relatărilor reținute în *jurnal* sub data respectivă:

23 august 1944, miercuri. Zi memorabilă, care va rămâne în istoria poporului român (subl. ns.)?[63].

Este, *mutatis mutandis*, tot una cu plecarea dimineața la serviciu şi stabilirea, din start, a ceea ce trebuie să ți se întâmple în ziua respectivă!

Aşa stând lucrurile, ni se pare natural să asistăm la tentativele personajelor principale ori secundare implicate în conjurație *de-a se fi raportat exclusiv,* încă din primele clipe ale zile de 23 august ori pe parcurs, vizavi de evenimentul de la Palatul Regal din Bucureşti. Singura surpriză pe care o formulăm este doar aceea de-a nu fi aflat comentarii pe marginea

[60] *Ibidem,* p. 226.
[61] Constantin Sănătescu, *op. cit.,* p. 163.
[62] Gh. Buzatu şi colaboratori, *Din istoria unei zile,* p. 38.
[63] Constantin Sănătescu, *op. cit.,* p. 160.

următoarei "scene" în care-i aflăm pe doi dintre protagonişti confruntându-şi susţinerile sau punându-se tacticos de acord în privinţa relatărilor destinate posterităţii. Redăm, spre ilustrare, acest pasaj din declaraţiile lui Anton Dumitrescu din februarie 1968 care dezvăluie un episod dintr-una din serile sfârşitului de august 1944. Naratorul se afla de-acum la Dobriţa, unde se retrăsese Regele Mihai I şi suita:

La Dobriţa - stăruie cel împricinat - Regele a avut un răgaz de linişte. Seara mi-a spus: << Ia să ne punem la punct jurnalele >>. El avea o agendă de note zilnice, eu aveam o agendă a mea şi îmi spune mie, după ce am venit de la Sinaia şi i-am adus anumite ştiri, să scriem în agendă cum s-a desfăşurat ziua de 23 august. Eu am început să-i povestesc, el mi-a spus: << De acord >>, până la un moment dat, când îmi spune:<<Stai, să scrii ce i-am spus eu lui Antonescu înainte de arestare >>. Şi am scris următoarele: <<Domnule General, amândoi avem de dat socoteală lui Dumnezeu şi istoriei de soarta acestui neam. Tăvălugul morţii apasă asupra Moldovei. Aceeaşi soartă aşteaptă şi restul ţării>>. După care a urmat formula de demitere şi intrarea mea. Asta am scris-o la Dobriţa, dictat de Rege în jurnalul de 23 august la capitolul meu. A doua chestiune pe care am scris-o a fost: <<Eu l-am întrebat pe Dămăceanu: <<Eşti gata?>> Acesta a răspuns: << Recruţii nu au decât două şedinţe de tragere>>. A treia chestiune a fost ce a spus Regele lui von Killinger, următoarele cuvinte: <<Interesul ţării mele m-a obligat să iau toate măsurile pe care le-am luat. Înţeleg să fiu şi de această dată cavaler în sensul că am dat dispoziţii ca trupele germane să se retragă în ordine, în caz contrar vor suferi rigorile războiului>>. Acestea le-am scris în jurnalul în care era specificată activitatea mea de la 23 august. I-am făcut şi lui Sănătescu un jurnal în cinci exemplare cu desfăşurarea evenimentelor de la 23 august?[64].

În temeiul acestor dezvăluiri se impune să constatăm:

- Şi Regele şi Anton Dumitrescu ţineau câte o agendă cu note zilnice, dar care? până în prezent? nu au intrat în circuitul ştiinţific.

- Insistenţa Regelui pentru ca Anton Dumitrescu să înscrie în agendă *o anume formulă* rostită de Suveran înainte de-a se fi decis arestarea Antoneştilor. Maiorul Dumitrescu a reţinut, după anii grei de detenţie în gulagul comunist, ca în prima sa relatare făcută la cererea oficialităţilor să aştearnă textul regal într-o formulă uşor alterată, mai precis:

Domnule Mareşal, amândoi avem de dat socoteală, istoriei şi lui Dumnezeu, - tăvălugul morţii apasă asupra Moldovei - şi aceeaşi soartă aşteaptă şi restul ţării?[65]. Regele a avut în vedere alte două momente ale zilei: întâlnirea cu Dămăceanu (dar *după* arestarea Antoneştilor) şi primirea

[64] J.C. Drăgan şi colaboratori, eds., *Antonescu,* IV, p. 517.
[65] *Ibidem,* II, p. 465.

ministrului von Killinger.

- Anton Dumitrescu face o distincție categorică între ceea ce a reținut pentru propria-i agendă şi ceea a îndeplinit pentru completarea/definitivarea ... *jurnalului* lui Sănătescu. Precizarea: *i-am făcut şi lui Sănătescu* un jurnal în cinci exemplare cu desfăşurarea evenimentelor de la 23 august îndeamnă, neîndoielnic, pe istoric la un examen riguros al textului apărut nu demult sub semnătura premierului care i-a succedat lui Antonescu, text în privința căruia s-au exprimat deja suficiente dubii[66].

Am stăruit, până aici, asupra modului în care se reflectă unele momente în memorialistica datorată *autorilor loviturii de stat din august 1944.* Reiese indubitabil că unii dintre protagonişti s-au preocupat de îndată *după* succesul "acțiunii" să povestească cele întâmplate, dar nu oricum, ci, de regulă, să se plaseze convenabil în miezul evenimentelor, pe care în unele situații, cum a fost aceea a Suveranului, au putut şi eminamente au reuşit să le determine, să le coordoneze de la un capăt la altul. Nu dorim să lăsăm deoparte cealaltă categorie de participanți la 23 august 1944 - *aceea a învingătorilor, a celor eliminați prin lovitura de stat*, în speță Antoneştii şi colaboratorii lor principali. Mai ales că, în ordine strict-cronologică, unii dintre aceştia au fost *cei dintâi* care "au depus mărturie în fața istoriei" - vrem să zicem au lăsat probe indubitabile - pe marginea celor întâmplate. Se ştie şi încă se apelează, de obicei, la probele reproduse cu ocazia aşa-zisului "proces al marii trădări naționale" din mai 1946, în care Antoneştii, ceilalți acuzați ori unii dintre martori au avut în atenție premisele şi desfăşurările de la 23 august 1944. Pentru elucidări urmează să apelăm la lucrările de temeinică recuperare a trecutului şi la documentele aflate în arhivele române si străine. Din arhivele noastre, unele documente, din nefericire, au "migrat" deja peste hotare. Asupra volumului *Procesului marii trădări naționale*, apărut în 1946, nu mai este cazul să insistăm, ediția devenind inutilizabilă după apariția volumelor îngrijite de Marcel-Dumitru Ciucă[67]. Se cunoaşte, de pildă, că, închişi în camera-seif de la etajul Casei Noi după orele 17, Antoneştii au solicitat şi au obținut în seara de 23 august 1944 creioane şi hârtie de scris. Paznicii celulei improvizate au făcut ca "mesajele" prizonierilor să parvină Regelui, fapt de care unii dintre sfetnici au luat act, mai ales că au trebuit să satisfacă cererile formulate. Mircea Ionnițiu a reținut: Către miezul nopții (de 23/24 august 1944 - n.ns.) aflăm că Ion Antonescu ceruse hârtie pentru ca să-şi scrie testamentul şi că Mihai Antonescu dorea ca să vorbească cu Suveranul pentru a-i comunica detalii importante în legătură cu tratativele pe care le ducea cu ministrul Afacerilor Străine al Turciei, Menemencioglu. Ică scrisese un lung memoriu,

[66] Cf. Gh. Buzatu, *România şi războiul mondial din 1939-1945,* Iaşi, 1995, p. 167.
[67] Vezi *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente,* I-III, Bucureşti, 1995-1998.

dar pe care, recitindu-l, l-a distrus. Testamentul Mareşalului a fost păstrat şi este reprodus (de Mircea Ionnitiu - n.ns.) în anexă?[68]. În fond, documentul se referea doar la avuţia Mareşalului şi stabilea îndatoririle moştenitorilor. Gh. Ionescu-Bălăceanu se arată la fel de explicit ca sfătuitorul Regelui, observând la rându-i: În camera-safe, unde au fost depuşi cei doi Antoneşti, s-au adus o masă şi două scaune. Ion Antonescu şi Ică Antonescu mi-au cerut hârtie şi creion, pe care le-am dus în urma aprobării date de Rege. Ion Antonescu şi-a scris testamentul, în care arăta că lasă toate averea soţiei sale. Ică Antonescu s-a adresat Regelui, arătând că el, peste capul Mareşalului (inexact - n.ns.), duce tratative cu Aliaţii prin emisari direct la Cairo. El cerea să fie chemat imediat de Mihai spre a-i spune şi alte chestiuni de mare importanţă. Atât testamentul lui Ion Antonescu, cât şi cele scrise de Ică Antonescu le-am predat Regelui şi acesta lui Mocsonyi-Styrcea. Cererea lui Ică a rămas fără răspuns, Mihai nevrând să audă de acest lucru. După bombardament (efectuat de aviaţia germană în dimineaţa de 24 august 1944 - n.ns.), am găsit pe jos fragmente rupte din notiţele făcute de Ion şi Ică Antonescu, fragmente pe care le-am păstrat un timp, apoi le-am aruncat[69]. Alte documente aveau să fie descoperite de Gh. Teodorescu, la care facem referire mai jos.

Destăinuirile unor complotişti (Ionniţiu şi Bălăceanu) se dovedesc *parţial inexacte*, în sensul că:

Nu se confirmă că de la Mareşal s-ar fi păstrat *doar testamentul*, preluat şi valorificat de Mircea Ionniţiu, ci au ieşit la iveală şi alte documente, mult mai semnificative pentru specialişti şi pentru istorie: o *scrisoare* destinată de Mareşal soţiei, precum şi tulburătoarele *însemnări din celulă* despre cele întâmplate la Bucureşti în zilele de 22 şi 23 august 1944 (inclusiv ultima audienţă la Rege şi episodul arestării sale). Acest document[70], beneficiind de semnătura inconfundabilă a Mareşalului, poartă menţiunea: "23.VIII.1944. Scris în celulă". Documentul prezintă o valoare excepţională, iar Antonescu, intuind cu siguranţă acest lucru, pentru a-l salva de la o posibilă "rătăcire" ori de la o nedorită publicitate şi interpretare în epocă, în scop politic neadecvat ori strâmb, nu l-a predat oamenilor Regelui, ci i-a aflat o cât se poate de originală? ascunzătoare. Decis să se adreseze Istoriei, Mareşalul a preferat calea ce i s-a părut cea mai riscantă dar care s-a dovedit *cea mai sigură* în privinţa protecţiei: A ales dintre cărţile şi imprimatele prăfuite răspândite în camera-safe o agendă care aparţinuse însuşi Regelui Carol al II-lea şi, pe filele din luna aprilie 1930, şi-a aşternut gândurile şi impresiile, mesajul destinat a parveni viitorimii în stilul său

[68] Mircea Ionniţiu, *op. cit.,* pp. 79-83 (text autograf şi transcris).
[69] Apud Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 203.
[70] Vezi, mai jos, în acest volum, textul integral.

lapidar, în formula ce-i era familiară şi lesne de recunoscut, dar evident în mare grabă (unele cuvinte, mai ales numele proprii, au fost prescurtate). În cursul bombardamentelor germane asupra Capitalei din 24 august 1944 aveau să fie afectate, cum se ştie, părți importante ale Palatului din Calea Victoriei, inclusiv ori mai ales Casa Nouă, dar - printr-o minune - agenda cu pricina a scăpat intactă. Ea a fost descoperită printre dărâmături de Gh. Teodorescu, căpitan şi comandant al companiei I-a a Batalionului de Gardă al Palatului în august 1944, şi care, peste ani, în 1980, a prezentat prețiosul document liderului PCR de atunci, N. Ceauşescu[71]. Este memorabil paragraful final ce cuprinde o evaluare a actului de la 23 august 1944 de către cineva care, natural, *nu putea si n-a voit să-l accepte:*

"... Istoria să judece.

Mă rog lui Dumnezeu să ferească Țara de consecințele unui act cu atât mai necugetat cu cât niciodată eu nu m-am cramponat de putere. De mai multe ori am spus Regelui în[tre] patru ochi în prezența domnului Mihai Antonescu că, dacă este un alt om în Țară capabil să o servească mai bine ca mine, eu îi cedez locul, cu o singură condiție: să prezinte garanții şi să nu fie un ambițios sau un aventurier"[72].

Revenim la neconcordanțele descoperite între textele lui Mircea Ionnițiu şi Gh. Ionescu-Bălăceanu: ambii neglijează scrisoarea Mareşalului destinată soției şi în care aflăm această destăinuire privind comportamentul său (în bună măsură inexplicabil) cu prilejul ultimei întrevederi la Regele Mihai: "*O altă cale n-ar fi fost a mea* (subl.ns.)". Această remarcă pune în evidență faptul real că, plecat la Palat în după-amiaza de 23 august 1944 să discute problema semnării grabnice a armistițiului cu Marile Puteri ale Națiunilor Unite, Mareşalul a sfârşit prin a nu mai fi de acord cu solicitarea Regelui în acea direcție. Avem convingerea că Mareşalul, dispus oricând să rămână *el însuşi*, nu a mai acceptat punctul de vedere exprimat de Suveran pur şi simplu pentru că a considerat că decizia trebuia, potrivit legilor țării şi statutului său, să-i aparțină, iar nu să-i fi fost? sugerată ori chiar impusă!

Referitor la Mihai Antonescu, Mircea Ionnițiu îi atribuia un memoriu pe care l-ar fi distrus. Este posibil, mai cu seamă că documentul

[71] Gh. Buzatu, Mircea Chirițoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România,* vol. II, p. 150.

[72] Relativ la importanța excepțională a acestui document, de îndată după condamnarea sa la moarte, la 17 mai 1946, Mareşalul Antonescu i-a transmis avocatului Titus Stoika despre faptele petrecute la 23 august 1944: "Din <<Casa de fier>> unde am scris pe carnetul lui C[arol] ne-au luat agenți cu pistoale şi ne-au dus spre Vatra Luminoasă într-o casă a lor. În zori în maşină ne-au luat ruşii şi am plecat spre Bălți, iar noaptea am poposit în comuna Dobreşti la o casă unde am dat prima declarație [ruşilor]…" (cf. Gh. Vartic, Doina Maria Petrescu, *Ultimele gânduri ale Mareşalului*, în "Revista de istorie militară", nr. 3-4/1996, p. 61).

respectiv încă nu a ieşit în vreun fel la iveală. Gh. Ionescu-Bălăceanu admitea însă că s-ar fi predat Regelui şi documente subscrise de fostul vice-preşedinte al guvernului şi lider al diplomaţiei române. Ceea ce-i posibil. Până acum însă nu a apărut nici unul din aceste documente. Ori n-au existat, ori au fost distruse ori au fost pierdute?! Am descoperit în schimb, la faimoasele *Hoover Institution Archives*, din cadrul lui Stanford University, Palo Alto, California - USA, copia unui mesaj trimis din celulă în seara de 23 august 1944 de către M. Antonescu generalului C. Sănătescu, despre care expeditorul, cu certitudine, aflase că între timp devenise succesorul ex-Mareşalului, ca premier. Avem la dispoziţie textul integral şi l-am tipărit încă din 1990. M. Antonescu insista ca noul guvern să urmărească rezultatele tentativelor de armistiţiu iniţiate de cabinetul Antonescu la 22-23 august 1944, îndeosebi prin intermediul Turciei, Elveţiei şi Suediei. Ar fi iluzoriu să conchidem că Aliaţii nu luaseră cunoştinţă în privinţa respectivelor demersuri antonesciene. Sursele descoperite de noi în arhivele din Washington şi Londra indică, dimpotrivă, că *Foreign Office*-ul a fost prompt informat, chiar în după-amiaza zilei de 23 august 1944, şi că, fără întârziere, a contactat Departamentul de Stat din Washington, Ankara şi Kremlinul pentru sondaje şi precizarea unei atitudini comune. Straniu a fost că, şi după lovitura de stat de la Bucureşti, marile capitale (în primul rând, Londra şi Washingtonul) au continuat să examineze ofertele de ultimă oră ale lui Mihai Antonescu, pentru ca în stadiul imediat următor să se realizeze un schimb de vederi trilateral al "axei aliate" reunind Marea Britanie, SUA şi URSS pe tema condiţiilor de armistiţiu ce aveau să fie impuse României în noua situaţie şi, în consecinţă, numai treptat să se ia act de demersurile diplomatice ale guvernului instalat la Bucureşti la 23 august 1944 şi care, într-o măsură importantă, a ţinut seama de ofertele ce fuseseră avansate ori recepţionate de cabinetul Antoneştilor. Specificăm că mesajul pe care Mihai Antonescu l-a trimis lui Sănătescu cuprindea, în final, o aluzie la modul în care fusese "primit" şi "tratat" la Palat în orele imediat precedente:

Pentru ospitalitatea M.S. Regele, toată durerea unui român?[73].

[73] Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu,* II, p. 239.

23 AUGUST 1944: ÎNSEMNĂRI DIN CELULĂ[1]

MAREŞAL ION ANTONESCU

Astăzi, 23 august 1944, am venit în audienţă la Rege la ora 15:30 pentru a-i face o expunere asupra situaţiei frontului şi a acţiunii întreprinsă pentru a scoate Ţara din greul impas în care se găseşte.

Timp de aproape 2 ceasuri Regele a ascultat expunerea, păstrând ca de obicei o atitudine foarte rezervată, aproape indiferentă.

La expunerea mea a asistat la audienţă Dl Mihai Antonescu.

I-am arătat Regelui că de aproape 2 ani Dl Mihai Antonescu a căutat să obţină de la Anglo-Americani asigurări pentru viitorul Ţării şi i-am afirmat cu această ocazie că, dacă aş fi găsit înţelegere, şi aş fi putut găsi înţelegere pentru asigurarea vieţii, libertăţilor şi continuităţii istorice a acestui nenorocit popor, nu aş fi ezitat să ies din război, nu acum, ci chiar de la începutul conflictului mondial, când Germania era tare.

În continuare, i-am arătat conversaţia avută, imediat la întoarcerea mea de pe front, în noaptea de 22/23 [august 1944], cu Dnii Clodius şi Mihalache şi în dimineaţa zilei [de 23 august 1944] cu Dl G. Brătianu.

D-lui Clodius i-am vorbit în faţa D-lui M. Ant[onescu] pe un ton răspicat şi i-am amintit că atât prin Dl M. Ant[onescu] de acum câteva luni, cât şi în februarie, la ultima întrevedere, am arătat Germaniei ca, dacă frontul nu se va menţine pe linia Tg. Neamţ-Nord Iaşi-Nord Chişinău-Nistru, România va căuta soluţia politică pentru terminarea războiului.

I-am arătat D-lui Clodius că nici o ţară, şi nici chiar Germania, nu ar putea continua războiul în caz când jumătate din teritoriul ei ar fi ocupat şi ţara total la discreţia Ruşilor.

I-am cerut ca şi Dl M. Ant[onescu] să arate acest lucru la Berlin, să roage să înţeleagă poziţia Ţării noastre în faţa cataclismului ce o ameninţă şi a mea în faţa Istoriei şi a Ţării şi să-mi dea dezlegarea a trata un armistiţiu, dorind să ieşim din această situaţie ca oameni de onoare şi nu prin acte care ar dezonora pentru vecie Ţara şi pe conducătorii ei.

Dl Clodius a promis că va arăta exact dorinţa noastră; i-am arătat că noi trebuie să ne luăm libertatea de a ne apăra viaţa viitoare a neamului.

---

[1] Gh. Buzatu, Mircea Chiriţoiu, eds., *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete: 1944-1989,* II, Bucureşti, Editura Paideia, 1998, pp. 151-154.

Relativ la conversaţia cu Dl Mihalache, deşi ea a durat câteva ceasuri, totuşi i-ai arătat numai esenţialul.

Dl Mihalache mi-a cerut să mă sacrific şi să fac eu pacea, oricât de grele ar fi condiţiile puse.

I-am arătat ca eu, fiind exponentul unei revoluţii care m-a adus, fără a [o] fi pus eu la cale sau să fi avut vreo legătură cu ea, la conducerea Statului, dându-mi mandatul să reconstituiesc graniţele Ţării, să restabilesc ordinea morală şi să pedepsesc aducându-i în faţa tribunalului poporului pe acei care[2] … catastrofa graniţelor şi prăbuşirea Dinastiei. Cum Ţara îmi impusese şi pe legionari şi mai târziu şi războiul, pentru a legifera actele mele, am cerut aprobarea Ţării pentru faptul că schimbasem din luptă regimul legionar pentru trădările sale şi pentru că intrasem în război în aclamaţiile şi, cu asentimentul întregii naţiuni, trecusem, forţat de operaţiuni, şi Nistrul.

Ţara, prin câte 3 milioane de voturi, mi-a dat dezlegare şi a aprobat tot ce eu făcusem.

În consecinţă, a accepta astăzi propunerile Molotov însemnează:

a. – a face un act politic de renunţare şi pierdere a Basarabiei şi Bucovinei, act pe care România nu l-a făcut până acum niciodată de la 1812 şi până la ultimatumul Molotov.

   I-am adăugat că după părerea mea, făcând acest act, putem pierde beneficiul Chartei Atlanticului, în care Roosevelt şi Churchill s-au angajat printre altele "să nu recunoască nici o modificare de frontieră, care nu a fost liber consimţită".

b. – să bag Ţara pentru vecie în robie, fiindcă propunerile de armistiţiu conţin şi clauza despăgubirilor de război neprecizate, care, bineînţeles, constituie marele pericol, fiindcă, drept gaj al plăţii lor, Ruşii vor ţine Ţara ocupată nedefinit. Cine, am spus Dlui Mihalache, îşi poate lua răspunderea acceptării acestei porţi deschise, care poate duce la robia neamului?

c. – a treia clauză, şi cea mai gravă, e aceea de a întoarce armele în contra Germaniei.

   Cine, am arătat Dlui Mihalache[3] …, poate să-şi ia răspunderea consecinţelor viitoare asupra neamului ale unui asemenea gest odios, când putem să ieşim din război oricând dorim.

   Am avea bazele viitoarei politici a Statului asigurate şi i-am afirmat că dacă[4] … de Dl Maniu, pe care l-am lăsat şi i-am înlesnit tratativele direct cu Anglo-Americanii sau de

[2] Lipsă în textul original.
[3] Aşa în original.
[4] Aşa în original.

Dl Mihai Antonescu, care a tratat cu ştiinţa mea, eu nu m-aş da la o parte şi aş da, dacă mi s-ar cere concurs, pentru a scoate România din război, luându-mi curajul şi răspunderea să spun Führerului în faţă că România se retrage din război.

d. – a patra condiţie cerută de Molotov şi de Anglo-Americani este să dau ordin soldaţilor să se predea Ruşilor şi să depună armele, care ne vor fi puse la dispoziţie pentru ca, împreună cu Ruşii, să alungăm pe Nemţi din Ţară.

Care om cu judecata întreagă şi cu simţul răspunderii ar putea să dea soldaţilor Ţării un astfel de ordin care, odată enunţat, ar produce cel mai mare haos şi ar lăsa Ţara la discreţia totală a Ruşilor şi Germanilor?

Numai un nebun ar putea accepta o astfel de condiţie şi ar fi pus-o în practică.

Vecinătatea Rusiei, reaua ei credinţă faţă de Finlanda, Ţările Baltice şi Polonia, experienţa tragică făcută de alţii, care au căzut sub jugul Rusiei, crezându-i pe cuvânt, mă dispensează să mai insist.

Notez că, atunci [când] ni s-au propus acestea, situaţia militară a Germaniei, deşi slăbită, era totuşi încă tare.

e. – În sfârşit, propunerile Molotov mai conţineau şi clauza care ne impunea să lăsăm Rusiei dreptul de a pătrunde pe teritoriul României oriunde va fi necesar, pentru a izgoni pe Nemţi din Ţară. Adică, sub altă formă, prezenta ocupaţiunea Rusească cu toate consecinţele ei.

Reamintind toate acestea Dlui Mihalache, D[umnealui] mi-a spus, ceea ce a constituit o surpriză pentru mine, că trebuie să mărturisească că D[umnea]lor, adică naţional-ţărăniştii, s-au înşelat; au crezut în sprijinul Anglo-Americanilor, însă şi-au făcut convingerea definitivă că aceştia sunt total nepregătiţi pentru a indispune pe Ruşi şi că suntem lăsaţi la totala lor discreţie, ca şi Polonia şi, poate, alte ţări. În consecinţă, trebuie să ne considerăm o generaţie sacrificată, să ne resemnăm şi să aşteptăm.

I-am răspuns Dlui Mihalache că, într-o astfel de situaţie, este de preferat ca un popor pe care-l aşteaptă, dacă are siguranţa că îl aşteaptă o asemenea soartă, să moară eroic, decât să-şi semneze singur sentinţa de moarte.

Dl Mihalache a insistat încă o dată să fac eu armistiţiul şi să semnez pacea, fiindcă condiţiile puse sunt condiţii de pace, nu de armistiţiu (este sublinierea D-sale). Bineînţeles, am declinat (refuzat) aceasta.

În dimineaţa zilei de astăzi, pe când eram în Consiliul de Miniştri, a cerut să mă vadă Dl. Brătianu, care, spre deosebire de Dl Mihalache, mi-a declarat că vine de la o întrevedere dintre Dnii Maniu şi Dinu Brătianu şi că

vine cu mandatul formal de la ambii că sunt de acord şi că îşi iau alături răspunderea, dacă accept, să fac eu tratative de pace.

I-am răspuns că accept cu condiția să mi se dea în scris acest angajament, să accepte ca el să fie publicat, pentru ca poporul să vadă că s-a înfăptuit unirea internă şi pentru ca străinătatea, aliații şi inamicii, să nu mai poată[5] …, prin dezbinarea noastră.

Dl Brătianu urma să-mi aducă adeziunea scrisă înainte de audiența mea la Rege, fiindcă voiam să merg la această audiență cu hotărârea luată, adică să-I pot afirma că, dat fiind faptul că s-a realizat unirea politică internă, îmi pot lua angajamentul să încep tratativele de pace. Generalul Sănătescu a intervenit în discuții de două ori şi şi-a luat angajamentul, fără să i-l fi cerut, că-mi va aduce dânsul acest angajament, pentru care i-am mulțumit.

Cum Regele spunea ca aceste tratative să înceapă imediat, Dl Mihai Antonescu i-a spus că aşteaptă răspunsul de la Ankara şi Berna pentru a obține consimțământul Angliei şi Americii de a trata cu Ruşii. Aceasta, fiindcă Churchill, în ultimul său discurs, a spus, vorbind despre România, că "această Țară va fi curând la discreția totală a Rusiei", ceea ce era un avertisment că vom fi atacați în forță şi că vom fi total la discreția lor şi că va trebui să tratăm mai întâi cu Ruşii.

Acest "mai întâi", legat şi de alte indicații pe care le-am avut pe căi serioase, a determinat pe Dl M. Antonescu să arate Regelui că este o necesitate să mai aştepte 24 de ore, să primească răspunsurile pe care le aşteaptă şi după aceea să continue cu tratativele.

Eu am confirmat că sunt de acord cu aceste condiții, chiar cu plecarea Dlui M. Antonescu la Ankara şi Cairo pentru a duce tratative directe.

În acest moment, Regele a ieşit din cameră, scuzându-se față de mine, şi discuția a continuat câtva timp cu generalul Sănătescu, revenind cu afirmația că va aduce el adeziunea scrisă a Dlor Maniu, Brătianu şi Titel Petrescu.

Când eram în curs de discuțiuni şi mă plictiseam aşteptând revenirea regelui pentru a pleca, Regele intră în cameră şi în spatele lui apare un maior din garda Palatului cu 6-7 soldați cu pistoale în mână.

Regele a trecut în spatele meu, urmat de soldați, unul din soldați m-a prins de brațe pe la spate şi generalul Sănătescu mi-a spus: "D-le Mareşal, sunteți arestat pentru că nu ați vrut să faceți imediat armistițiu".

M-am uitat la soldatul care mă ținea de brațe şi i-am spus ca să ia mâna de pe mine şi, adresându-mă generalului Sănătescu, în obrazul Regelui, care trecea în altă cameră cu mâinile la spate: "Să-ți fie ruşine; acestea sunt acte care dezonorează un General". M-am uitat fix în ochii lui şi i-am repetat de mai multe ori apostrofa.

[5] Lipsă în text.

După aceea, bruscat, am fost scos din cameră pe culoar unde o bestie de subofițer mi-a spus să scot mâna din buzunar, ceea ce am refuzat. După aceea, împreună cu Dl Mihai Antonescu, am fost băgat la ora 17 într-o cameră "Safe" Fichet şi încuiați cu cheile.

Camera nu are decât 3 m pe 2, este fără fereastră şi fără ventilație.

După 2 ore s-a deschis uşa şi ni s-au oferit scaune aduse din afară.

Nu s-a avut nici o dorință de a se da acestei camere-celulă cel puțin aspectul curat. Este plină de praf şi într-o dezordine organizată.

Iată cum a ajuns un om care a muncit 40 de ani ca un martir pentru Țara lui, care a salvat-o de 2-3 ori de la prăpastie, care a scăpat de la o teribilă răzbunare pe membrii Dinastiei, care a luat jurământul tânărului Rege în strigătele mulțimii, care îmi cerea să dau pe toți din Palat pentru a fi linşați şi care a servit timp de 4 ani, cu un devotament şi cu o muncă de mucenic, Armata înfrântă, Țara şi pe Regele ei.

Istoria să judece.

Mă rog lui Dumnezeu să ferească Țara de consecințele unui act cu atât mai necugetat cu cât niciodată eu nu m-am cramponat de putere. De mai multe ori am spus Regelui în[tre] patru ochi şi în prezența Dlui M. Antonescu că, dacă crede că este un alt om în Țară capabil să o servească mai bine ca mine, eu îi cedez locul cu o singură condiție: să prezinte garanții şi să nu fie un ambițios sau un aventurier.

M[areşa]l Antonescu
23.VIII.1944

Scris în celulă.

ACTUL DE LA 23 AUGUST 1944[1]

REGELE MIHAI I

Mistificarea istoriei este poate cel mai mare rău care s-a abătut asupra țării noastre în timpul dictaturii comuniste. Chiar dacă această grotească falsificare nu a dus în mod direct la moartea multora dintre compatrioții noştri, ea a avut, fără îndoială, ca rezultat distrugerea sufletului națiunii noastre, prin amestecul ambiguu de adevăruri şi minciuni.

Nici unul din evenimentele istorice din viața poporului nostru nu a fost atât de profund falsificat ca actul de la 23 august 1944. S-au produs munți de literatură în scopul de a povesti sau inventa ceea ce s-a întâmplat ceas cu ceas în acea zi … S-au găsit chiar şi unii care au sugerat că 23 august este o dată infamă, pentru că în această zi avalanşa comunismului s-a abătut asupra țării noastre, condamnând România la 45 de ani de sclavie.

Ca majoritatea falsificărilor istoriei, fie ele intenționate sau nu, aceste interpretări pornesc de la un grăunte de adevăr. Este cert faptul că dictatura comunistă a încercat să-şi asigure legitimitatea față de națiune prin glorificarea zilei de 23 august. Şi, de asemenea, cum prea bine ştim, este adevărat faptul că România a gemut sub călcâiul comunist timp de decenii după această dată. Aceasta nu înseamnă câtuşi de puțin că evenimentele de la 23 august 1944 trebuie considerate în mod automat ca fiind reale prin singurul fapt că ele au fost manipulate de către regimul comunist. Cu atât mai puțin se poate spune că impunerea dictaturii comuniste îşi are originea în acest moment.

N-a rămas nici un singur simbol al conştiinței naționale care să nu fi fost manipulat de către comuniști. Unul dintre dictatori a întinat iubitul nostru tricolor cu emblema "Republicii Populare". Celălalt dictator pretindea să se identifice cu Ştefan cel Mare. Dar poporul nostru, minunatul nostru tineret, a smuls această emblemă detestată de pe steagul nostru şi a distrus portretele dictatorilor, continuând însă să se închine memoriei lui Ştefan cel Mare şi Drapelului nostru național. În acelaşi fel se cuvine acum să privim evenimentele din august 1944 în lumina lor adevărată, curățându-le de minciuni şi falsificări groteşti. Cei ce încearcă cu tot prețul să critice decizia mea din august 1944, se străduiesc să sugereze că de fapt

[1] Apud Traian Golea, *Actul de la 23 august 1944, văzut de regele Mihai ca autor,* Hallandale, Florida, Studii Istorice Româneşti, 2001.

am anticipat înfrângerea, şi că am fi putut evita invazia Armatei Roşii în ţara noastră şi subjugarea României de către Uniunea Sovietică.

Evident, nimeni nu poate crede cu seriozitate că soldaţii noştri, oricât ar fi fost de bravi şi devotaţi ideii de libertate, ar fi putut rezista mult timp forţelor mult superioare ale Uniunii Sovietice, ale Statelor Unite şi Marii Britanii. Poate crede cineva că armata care a pustiit totul în drumul ei spre Berlin în anul ce a urmat ar fi avut intenţia să cruţe România? Evident că nu, şi aceste teorii vin doar ca să întărească vechiul nostru proverb: "*după război mulţi viteji se arată*". În realitate, soarta României era clară şi neomenoasă şi fusese pecetluită prin intervenţia multor factori externi şi cu totul în afară de posibilităţile noastre de control.

Primul din aceşti factori a fost hotărârea Marii Britanii şi a Statelor Unite de a tergiversa deschiderea celui de al doilea front împotriva Germaniei în Vestul Europei, lăsând Europa de Est, deci şi România, să cadă pradă Armatei Roşii.

Şi al doilea factor a fost hotărârea Aliaţilor de a lăsa ţările din estul Europei în sfera de influenţă şi de control a Uniunii Sovietice. Nici o ţară din estul Europei nu a putut scăpa de acest destin, indiferent de poziţia pe care a avut-o în timpul războiului: Ungaria a fost aliata Germaniei naziste până în ultimul moment, căzând sub control comunist. Bulgaria, care a încercat să-şi declare neutralitatea, a avut parte de aceeaşi dictatură. În fine, chiar şi Polonia şi Cehoslovacia, cele două state care au fost primele victime ale agresiunii hitleriste, şi faţă de care Apusul avea o datorie morală adâncă, au fost în mod egal supuse terorii roşii ce a urmat războiului.

Abandonată zonei de influenţă sovietice, România nu putea, nicidecum, spera la o soartă mai bună. Cu toate acestea, încă din 1943, toţi conducătorii politici ai ţării noastre au făcut eforturi pentru a evita această soartă, care de abia mai târziu am putut să ne dăm seama că nu putea fi evitată. Au avut loc negocieri secrete cu forţele Aliate la Cairo, iar prin discuţia de la Stockholm Antonescu a încercat să afle termenii Uniunii Sovietice pentru încheierea unui eventual armistiţiu. Uniunea Sovietică însă nu a precizat aceşti termeni. Situaţia ţării noastre se înrăutăţea din zi în zi. Pe frontul rusesc armata noastră pierduse nu mai puţin de 25 de divizii; populaţia era terorizată de bombardamente continue şi trupele sovietice trecuseră deja Nistrul.

Împreună cu reprezentanţii partidelor noastre politice, am luat hotărârea de a-l chema în audienţă pe Mareşalul Antonescu în ziua de 26 august, pentru a-l face să înţeleagă nevoia unui armistiţiu imediat. În seara zilei de 22 august am aflat că Mareşalul urma să părăsească Bucureştiul. Neputând lua contact cu şefii partidelor, l-am invitat, totuşi, pentru a discuta cu el în ziua de 23 august. I-am atras atenţia asupra situaţiei disperate de pe front şi necesitatea imperativă a unui armistiţiu imediat.

Împotriva oricărei evidențe, Antonescu a refuzat, susținând că-i poate înfrânge pe sovietici în Carpați. A refuzat, de altfel, şi sugestia mea ca el să-şi dea demisia, permițând astfel formarea unui guvern capabil să negocieze un armistițiu. Nu. Mareşalul vroia să-şi respecte cuvântul dat lui Hitler, continuând lupta până la sfârşit. Confruntat cu această situație fără ieşire, m-am văzut nevoit să dau ordinul de arestare a lui Antonescu.

S-a încercat de asemenea denigrarea actului de la 23 august, spunându-se că ar fi deschis drumul comunismului în România. Natural, şi această sugestie, făcută tot post-facto, nu ține seama de adevărul istoric. Încă din 1943, Iuliu Maniu, Dinu Brătianu şi Titel Petrescu, cei trei oameni politici ai căror partide au obținut în ultimele alegeri libere din România nu mai puțin de 95% din numărul voturilor, m-au îndemnat să găsesc o soluție care să salveze România de a deveni un cumplit câmp de bătaie.

După declarația lui Molotov din aprilie 1944, am căzut cu toții de acord să trimitem emisari la Înaltul Comandament al Forțelor Aliate din Cairo. Acolo au fost confruntați cu o primă condiție a Aliaților, includerea în coaliție a unui reprezentant al Partidului Comunist. Comuniştii au delegat pe Lucrețiu Pătrăşcanu, un intelectual marxist, cu care se putea, totuşi, avea un dialog. Şi tot Aliații apuseni au fost cei care ne-au declarat net că negocierea armistițiului nu poate fi făcută cu ei, ci numai cu Uniunea Sovietică.

Toți oamenii politici din România s-au văzut atunci nevoiți să accepte acest imperativ, fără a avea cea mai mică iluzie în ceea ce privea intențiile rele ale comuniştilor. De aceea, una dintre primele mele griji în acele zile de august au fost să evit vidul de putere şi un punct slab care să dea ocazia unui partid politic să fie avantajat în dauna celorlalte.

În primul rând, în mesajul pe care l-am adresat atunci națiunii, am anunțat reintroducerea Constituției din 1923, cel mai democratic document cunoscut în țara noastră până în momentul de față. De asemenea, am alcătuit un guvern interimar care să nu depindă, în mod absolut, de nici una dintre grupările politice. Cele trei principale sarcini ale acestui guvern erau negocierea armistițiului, administrarea eficace a țării şi pregătirea ulterioară a alegerilor libere. Actul de la 23 august avea ca scop pregătirea terenului pentru edificarea unei Românii democrate şi independente şi nu aşa-zisei Republici Populare. Tratatul de la Yalta şi prezența trupelor sovietice au dus însă la un rezultat cu totul diferit. Nu am putut niciodată crede că la Yalta România a fost lăsată în sfera Uniunii Sovietice. A fost un proces extrem de subtil care, în cele din urmă, a făcut ca nici Marea Britanie şi nici Statele Unite să câştige ceva. Punctul lor de vedere a fost mult mai simplist: trupele sovietice controlau deja jumătatea continentului, Stalin trebuia să se simtă în siguranță. El trebuia cooptat în sistemul de securitate mondială şi promisiunile lui, că va instala sisteme democratice, trebuiau crezute. Dar, în loc de un sistem democratic, am fost forțat să accept guvernul Petre Groza şi

al complicilor săi şi, în loc ca România să fi fost considerată membră a Naţiunilor Aliate, ea a fost tratată ca ţară ocupată. Timp de cinci luni am refuzat să semnez orice decret al acestui guvern ilegal şi, în acei doi ani în care am mai rămas în ţară, am protestat vehement împotriva devastărilor, a teroarei, a crimelor şi tuturor celorlalte infamii comise de Armata Roşie, dar zadarnic, soarta ţării noastre fusese pecetluită cu mult înainte.

Dar toate acestea nu trebuie să ne facă să uităm adevărul: iniţiatorii actului de la 23 august l-au săvârşit exclusiv în interesul Patriei, chiar dacă prin aceasta îşi periclitau propria existenţă. Noi am sperat să scurtăm calvarul României şi să scoatem ţara dintr-un război în care nu exista nici cea mai mică speranţă de victorie, indiferent de cursul pe care acest război l-ar fi putut lua. În cele din urmă, România a contribuit la victoria Aliaţilor împotriva Germaniei naziste şi Armatei Române i-a revenit menirea de a elibera pământul nostru strămoşesc, Transilvania. Faptul că am fost trădaţi la Conferinţa de Pace de la Paris şi am fost subjugaţi nu a putut fi împiedicat, cum la fel s-a întâmplat şi Cehilor sau Polonezilor.

S-a insinuat uneori că l-am îndepărtat pe Antonescu de la putere din motive dictate de animozitatea ce-i purtam. Este un neadevăr flagrant. Niciodată nu voi putea uita nobleţea uneia dintre primele măsuri luate de Mareşal după venirea sa la conducerea Statului, şi anume invitarea Mamei mele de a reveni în ţară din exilul ei. Este drept că l-am considerat pe Antonescu ca foarte sever şi, uneori, orgolios, dar niciodată nu i-am pus la îndoială calitatea de bun român. Am fost într-adevăr spionat de agenţii săi şi colaboratorii lui aveau prea puţin respect pentru drepturile constituţionale ale românilor, dar un monarh constituţional nu poate fi influenţat de interesele sale personale, dar nici nu poate asista cu facilitate la tragica prăbuşire a patriei sale, doar pentru că Mareşalul considera aceasta o problemă legată de "onoarea" sa personală. Monarhul constituţional reprezintă pe toţi românii şi le apără interesele. În faţa unor asemenea responsabilităţi considerentele de ordin personal nu contează. Este, totuşi, necesar ca personalitatea lui Ion Antonescu să fie reconsiderată cu mare atenţie şi, poate, dincolo de orice îndoială, faptul că parodia de proces ce i-a fost intentat nu are nimic de a face cu ideea de justiţie. Comportarea demnă a lui Antonescu merită admiraţia românilor. Iuliu Maniu l-a considerat pe Mareşal drept "adversar", nu "duşman". Şi Antonescu a rămas până în ultima clipă român credincios. Condamnarea sa la moarte reprezenta o capcană şi pentru mine; dacă l-aş fi graţiat, aş fi fost înfierat "nazist"; dacă însă i-aş fi refuzat graţierea, aş fi fost considerat lipsit de "patriotism". Mareşalul a înţeles bine această dilemă şi de aceea a refuzat să facă cerere de graţiere.

A fost o situaţie de mare complexitate, în care tragediile personale se împleteau în marea tragedie naţională şi curajul soldaţilor şi a tuturor cetăţenilor se alătura de bucuria lor că, în fine, se va face pace şi că

democrația nu va întârzia să se instaureze; dar într-un singur an toate aceste speranțe s-au spulberat, idealurile ne-au fost zdrobite, anihilate de regimul comunist.

Pentru Gheorghiu-Dej, Nicolae Ceauşescu şi o mână de oameni care au reprezentat partidul comunist de la sfârşitul războiului, manipularea semnificației Actului de la 23 august reprezenta modalitatea ideală de a dobândi legitimitate în ochii națiunii. Dar, în cele din urmă, toate eforturile au dat greş, poporul român s-a dovedit capabil de a face distincție între adevăratul patriotism şi cel elaborat de Academia "Ştefan Gheorghiu".

Hotărârea de a declara ziua de 1 Decembrie Zi Națională a României este binevenită, căci ea poate reflecta unitatea noastră spirituală şi autentica noastră identitate națională. Totuşi, nu trebuie să uităm adevărata semnificație a Actului de la 23 august. El a oglindit dorința noastră de a denunța temporara alianță cu dictatura şi alianța străină de ființa Patriei noastre. Prin actul de la 23 august au fost salvate vieți, poate sute de mii de vieți, care ar fi fost sacrificate zadarnic şi, chiar după cifre furnizate de germani, a scurtat cu cel puțin şase luni al doilea război mondial. Cei care susțin astăzi că trebuie să revenim în Europa nu trebuie să uite că aceasta a fost exact scopul actului de la 23 august. Cei care ne cer astăzi să restabilim democrația, trebuie să-şi amintească că aceasta este exact ceea ce România s-a străduit să realizeze în 1944. În august 1944 România şi-a adus tributul la ctitoria lumii libere şi de atunci aşteaptă în continuu reciprocitate din partea restului Europei.

Este o poveste asemuită unei tragedii antice, cea care ne-a adus actul de la 23 august 1944. Să fi plecat capul, ca să nu-l taie sabia, sau să fi încercat să curmăm rostogolirea țării în neant.

Astăzi unii se întreabă, dacă n-ar fi fost mai bine fără acest act... De ce oare? Grație Armatei noastre, luptând pe linia Galați-Nămoloasa ar fi fost învinsă Armata sovietică, precum şi Aliații săi, Statele Unite şi Anglia? Puteam noi scăpa nu numai de invazia sovietică, dar şi de bombardamentele americane şi engleze, care ar fi distrus România precum au distrus Germania lui Hitler? Cei care critică astăzi actul de la 23 august comit greşeala de a-l scoate din contextul epocii în care a fost înfăptuit.

Două principii ne-au îndrumat pe noi, autorii Actului. Ambele principii confirmau constatarea lui Ureche, precum că "*țara noastră se află în calea răutăților*", şi cea a lui Miron Costin, că "*nu sunt vremile sub om, ci bietul om sub vremi*". Dar, înainte de a evoca întâmplările de atunci, să ne amintim cine anume a lansat criticile împotriva actului de la 23 august 1944 sub forma unor pernicioase minciuni.

Oficial, comuniştii se lăudau că ei au realizat ruptura alianței cu Germania nazistă. Cu vremea constatând impopularitatea lor, au început să strecoare adevărul, nu de dragul lui, ci pentru a ne acuza pe Iuliu Maniu, pe

Dinu Brătianu, pe Titel Petrescu şi pe mine, că noi am fi deschis calea întronării comunismului prin realizarea acelei rupturi de alianţe. Astfel, distrugerea treptată a ţării, programată de comunişti, a putut fi înfăptuită din vina noastră, noi fiind nişte inconştienţi sau nişte descreieraţi, care au ales să moară chinuiţi în închisori, sau, ca mine, să trăiesc un amar surghiun. De la aceste insinuări au pornit criticele. Şi cu cât mai lesne "după război mulţi eroi s-arată", cu atât istoria s-a aflat zămislită din minciuni şi omisiuni.

Douăzeci de ani de la înfăptuirea României Mari, sub domnia bunicului meu, Regele Ferdinand, a cărui lealitate faţă de Aliaţii Ţării stârnise admiraţia acestora, Europa se afla în mare cumpănă: Franţa şi Anglia cedau lui Hitler prin acordul de la München din septembrie 1938 provincia sudeţilor din Cehoslovacia, fiind incapabile ele să reziste Reichului nazist, şi cu atât mai mult să-i apere pe aliaţii lor. Mica Antantă, cea a Alianţei – pe care o înfăptuise în mare parte al nostru Nicolae Titulescu, între Cehoslovacia, România şi Iugoslavia, se afla astfel abandonată de cele două mari puteri care se angajaseră să ne sprijine. A survenit apoi, la 23 august 1939, Pactul Hitler-Stalin, cu ale lui protocoale secrete, prin care cei doi dictatori îşi împărţeau Europa de Centru şi de Răsărit. În urma acestui Pact, noi pierdeam Nordul Transilvaniei dat Ungariei, Basarabia şi Nordul Bucovinei şi Regiunea Herţei date Uniunii Sovietice.

Rege al României era pe atunci tatăl meu, Carol al II-lea. El nu se opusese trunchierii teritoriului, nu putuse să se opună, nu se crezuse mai mare şi mai tare decât conducătorii Angliei şi Franţei. De altfel, războiul izbucnise, Franţa ocupată ceruse armistiţiu, iar Anglia, graţie curajului mobilizator al lui Churchill, ţinea anevoios faţă neîncetatelor atacuri aeriene germane.

Între timp, noi, românii, ne piteam în colţul nostru, înfricoşaţi nu numai de prea puternica alianţă nazisto-comunistă, dar şi de nelegiuirile comise de legionarii din Garda de Fier, organizaţie sprijinită de Germania nazistă. În zbuciumata Europă de atunci, Regele Carol al II-lea a căutat să câştige timp şi, luând măsuri împotriva legionarilor, dar nu foarte aspre de frica lui Hitler, a hotărât, în cele din urmă, să evite cu orice preţ o dictatură legionară. A constituit astfel o dictatură a sa proprie, pentru ca Hitler să nu se împotrivească regimului de democraţie parlamentară din România, deci Garda de Fier să nu ia puterea. Dictatura, fie ea cât de puţin aspră, nu poate fi pe placul românilor! Şi, în septembrie 1940, după doi ani de dictatură regală, tatăl meu a fost constrâns să părăsească ţara. O ceruseră legionarii în stradă, chemându-l la putere pe Generalul Ion Antonescu, iar partidele politice, deşi anti-legionare, erau şi ele de părere să fie detronat Regele dictator, ale cărui tergiversări şi, în plus aventuri personale, deveniseră impopulare.

În dimineața zilei de 6 septembrie 1940, am depus jurământul ca Suveran al României, succedând tatălui meu Carol al II-lea. Lângă mine, în dimineața aceea, se afla Generalul Antonescu. La cererea sa, Regele Carol al II-lea îi predase lui prerogativele regale cele mai importante.

Primul gest pe care l-a făcut Generalul față de mine a fost s-o recheme pe mama mea, Regina Elena, pe care tatăl meu o obligase să se exileze, un gest pentru care i-am fost şi i-am rămas recunoscător.

Nemții erau numeroşi în țară la noi, veniți în calitate de consilieri cu miile. Nu-i chemase Antonescu. Ei veniseră în urma unui acord încheiat de Gheorghe Tătărescu - care avea să fie mai târziu ministru sub comunişti -, în iulie 1940, pe vremea dictaturii Regelui Carol al II-lea. Dar Antonescu s-a înțeles bine cu nemții aflați în țară, iar aceştia îi apreciau integritatea şi calitățile sale de militar valoros. Plănuind să atace Uniunea Sovietică, Hitler a acceptat în cele din urmă să-l susțină pe Antonescu împotriva legionarilor care, în ianuarie 1941, făcuseră sângeroasa rebeliune pentru a-l înlătura pe General şi să rămână ei singuri la putere. Armata germană avea nevoie de Armata Română în planurile sale, deci de Generalul Antonescu.

În noaptea de 20/21[21-22] iunie 1941, trupele noastre, alături de cele germane, au declanşat războiul împotriva Uniunii Sovietice. Churchill avea să spună, pe drept cuvânt, că el şi Roosevelt s-au luptat ca adversari împotriva lui Hitler, pe când acesta şi Stalin s-au luptat între ei ca fiind concurenți. Pe mine Antonescu mă ținea izolat de treburile țării, socotindu-mă un copil bun doar de scos în lume la parade şi alte manifestații publice. De intrarea noastră în război am aflat... prin Radio Londra, şi m-am bucurat de realipirea Basarabiei. Ne-am bucurat atunci cu toții.

Bucuria noastră s-a spulberat când Armata Română trecuse Nistrul. Ce căutam noi peste hotarele noastre? De ce să moară soldații noştri pe teritorii străine? Ca să doborâm noi comunismul, atunci când Statele Unite şi Anglia îl susțineau pe Stalin? Inconsecvența devenise vădită pentru noi, cu atât mai mult cu cât Generalul Antonescu îi promisese lui Hitler că România va fi alături de el până la "victoria finală", cum spunea Führerul, fără să fie o înțelegere asupra scopului acestei alianțe militare, fără a fi precizat ce anume vom dobândi noi în caz de victorie, de pildă, realipirea Nordului Transilvaniei. Antonescu îşi dăduse cuvântul de onoare orbeşte, că vom lupta până la capăt alături de Hitler.

Cum a decurs războiul după 1943 se ştie prea bine. În 1941 Generalul Antonescu se autonumise Mareşal[2]. Iuliu Maniu, preşedintele Partidului Național Țărănesc, cel mai mare partid din țară, luase contact cu Londra

[2] Inexact: Înaltul Decret Regal nr. 2 352 din 21 august 1941 a fost semnat chiar de Mihai I, iar Decretul nr. 1 354 din 10 mai 1941 a fost semnat de General Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român şi Preşedintele Consiliului de Miniştri (cf. *Mareşalii României,* Bucureşti, 1999, pp. 143-144, Anexa nr. 6).

pentru a-i preveni pe Aliați că poporul român, inclusiv Regele său, nu a fost consultat şi nu este responsabil de invazia Uniunii Sovietice de către armata sa, luptând alături de armata lui Hitler. Până la Nistru, participarea noastră în acest război era justificată, era binevenită, era o datorie sfântă, dar participarea noastră nelimitată, în ciuda avertismentului dat lui Antonescu de către Brătianu, într-o scrisoare a sa, a fost cu atât mai dramatică cu cât era motivată. Ziarele, radio-ul, asupra cărora veghea cenzura, ne dădeau comunicate liniştitoare de pe front. Dar românii ştiau, prin scrisorile primite de la soldații duşi până la Stalingrad, prin rudele şi prietenii care purtau doliu pentru cei căzuți în luptă, că ai noştri erau luați prizonieri sau măcelăriți, sau că erau ținuți în cleşte de companii germane, erau tratați de "aliații" lor fără milă.

A cui era vina? După dezastrul de la Stalingrad, Mareşalul Antonescu scria în telegrama sa din 3 decembrie 1942, adresată şefului Marelui Stat Major, generalul Şteflea: "Răspunderea în fața istoriei o port eu, fiindcă nu am făcut mai mult decât am făcut pentru a împiedica masacrarea armatelor..."

S-a spus că eu antipatizam pe Antonescu din motive personale. Nicidecum. Îl consideram vanitos şi dur, mă supraveghea şi-mi supraveghea şi prietenii, ştiindu-ne un grup iubitor de libertate şi democrație, dar ştiam să mă apăr de agenții lui, care mă înconjurau şi înțelegeam paza creată în jurul meu, date fiind concepțiile noastre diferite privind dictatura şi imperialismul german. Nu, nu din motive personale nu eram de partea lui Antonescu, ci din motivele pe care le aveau din ce în ce mai mulți români, de a fi împotriva războiului în care el ne băgase.

Acestor preliminarii ale actului de la 23 august 1944, se cuvine să le adaug faptul că Aliații Occidentali, cu care dl Maniu nu încetase de a avea contacte, stabiliseră "de facto" la întrunirea lor de la Casa Blanca, în 1943, ca primul ajuns într-o țară eliberată, sau eliberând-o de naziști, va avea dreptul să o ocupe. Aceasta s-a aflat cu mult mai târziu, dar fapt este că armistițiul încheiat cu Italia a fost făcut de anglo-americani, prezența sovietică fiind doar simbolică.

La noi lucrurile păreau că se vor desfăşura altfel decât în Italia, căci în Aprilie în 1944, pe când ofensiva sovietică înainta către granițele noastre, Molotov a făcut o declarație solemnă, în numele guvernului sovietic, afirmând că acesta "**nu are intenția să-şi apropie teritorii ale României, nici să aducă schimbări structurilor sale sociale**".

De un an de zile, din 1943, Iuliu Maniu, Dinu Brătianu şi ceilalți căutau o soluție care să ne ferească de pericolul devenit iminent, ca țara să ajungă un câmp de bătălie între Germania şi cei trei Aliați. În aprilie 1944, după declarația lui Molotov, am căzut cu toții de acord să trimitem emisari la Marele Comandament Aliat de la Cairo. Acolo, o primă reacție a

anglo-americanilor a fost să ne ceară să introducem neapărat în coaliția mea cu oamenii politici un reprezentant al partidului comunist. Ne-a fost delegat de către partid Lucrețiu Pătrășcanu, un intelectual marxist convins şi, totuşi, un om cu care se putea discuta în mod civilizat. Şi s-a discutat mult şi bine. Evident lucru, Mareşalul ştia de întrunirile noastre şi de prezența emisarilor noştri de la Cairo. Lui Hitler avea să-i spună, la începutul lui august 1944, privitor la complotările noastre, că ele erau doar "copilării". S-a aflat mai târziu că şi el, Mareşalul, încercase prin Stockholm să încheie un armistițiu, dar că cele obținute de el erau mai puțin avantajoase decât cele discutate la Cairo[3]. Cum ne lăsa pe noi în pace, deşi la conciliabulele noastre luau parte şi ofițeri de înaltă răspundere în armata noastră, speram cu toții ca el, Mareşalul, el care ne dusese pe marginea prăpastiei, va accepta să renunțe la alianța cu Hitler şi să salveze astfel România de măcel şi de distrugere totală. O credeam cu toții, cu atât mai mult cu cât ştiam, ca toți românii de altfel, că însăşi Germania încercase să scape de Hitler şi de nenorocitul lui război. În Germania dezastrul era total. Armata germană recruta copii, populația era hărțuită de bombardamente îngrozitoare, iar munca în uzine era făcută doar de prizonieri şi muncitori aduşi cu sila din țările ocupate. Mareşalul, a cărui cinste nimeni nu o putea nega, avea desigur să ceară armistițiu...

Îl vom ruga noi să o facă. Îi voi cere eu să vină în audiență în după-amiaza zilei de 26 august, împreună cu ministrul de Externe, Mihai Antonescu, şi-l vom convinge.

Am prevenit Comandamentul Aliat din Italia, cerându-i să bombardeze în 26 august centru german de la Băneasa, pentru ca nemții să înțeleagă că românii sunt susținuți de Aliați, am cerut prin oameni devotați cauzei să fie tăiate liniile telefonice ale armatei germane din România, am luat toate măsurile necesare pentru ca în ziua de 26 august riscul, ca naziştii să ne atace țara, să fie limitat. Toate aceste comunicări le făcusem în ziua de 22 august şi aşteptam ziua de sâmbătă, 26 august. Cei "Patru Mari", cum îi numeam eu pe oamenii politici, aşteptau şi ei cu nerăbdare ziua de 26 august, ascunşi până la acea dată pe la prieteni de-ai lor, de frică să nu afle Gestapo-ul, care mişuna în țară, de hotărârea luată.

În cursul serii de 22 august, mi-a telefonat Grigore Niculescu-Buzeşti, împreună cu Mocsony-Styrcea, secretarul meu particular, şi cu Mircea Ioannițiu, fostul meu coleg de şcoală, şi care era să devină mai târziu secretarul meu personal, noi formam nucleul tinerilor din grupul din care mai făceau parte Generalul Constantin Sănătescu, şeful Casei Militare, Generalul Aurel Aldea. Niculescu-Buzeşti era cel mai înalt funcționar la Ministerul de Externe, însărcinat cu Cifrul şi avea meritul de a ne transmite informații

[3] Inexact (cf. Gh. Buzatu, coord., *Actul de la 23 august 1944 în context internațional. Studii şi documente,* Bucureşti, 1944, *passim*).

sigure şi preţioase, având multiple contacte prin profesia sa. Mi-a telefonat deci în seara de 22 august, ca să-mi comunice următoarele: Mareşalul a fost în inspecţie pe front, şi s-a întors adânc mâhnit de soarta trupelor noastre încercuite de nemţi şi sub focul ruşilor, a hotărât să se întoarcă pe front vineri, 24 august şi nu se ştie când va reveni în Capitală, căci are intenţia să evacueze guvernul într-un loc ţinut secret. În acest proiect nu intra şi evacuarea mea. Aceasta nu avea importanţă. Important era faptul că Mareşalul nu se va afla la Bucureşti în ziua de 26 august.

Îmi amintesc cât m-am simţit de descumpănit la această veste. Am încercat degeaba să-i găsesc pe liderii politici. Nu aveam cum să revin la timp asupra măsurilor luate în Italia, la telefoane şi la toate unităţile militare pe care le contactasem. Ştiam prea bine înfrigurarea prin care treceau ai mei, românii, de groaza invaziei sovietice şi a luptelor pe teritoriul nostru. Şi am decis să schimb data audienţei, să-mi iau răspunderea să îndeplinesc eu singur, în absenţa oamenilor politici, actul de la 26 august pe ziua de miercuri, 23 august, singura zi în care Mareşalul va mai fi cu siguranţă în Bucureşti. Şi eram convins, precum convinşi erau toţi cei care pregătiseră actul de rupere a alianţei cu Germania nazistă, că Mareşalul va accepta să ceară armistiţiu. Dar n-a acceptat. A venit în audienţă miercuri, 23 august, împreună cu Mihai Antonescu. I-am primit pe amândoi, eu fiind însoţit de Generalul Sănătescu, în salonul de la Casa Nouă. Această locuinţă, clădită în grădina Palatului din Calea Victoriei, o foloseam fiindcă era mai simplă şi mai agreabilă decât Palatul.

Am stat de vorbă cu Mareşalul şi cu ministrul de externe peste o oră[4]. Mihai Antonescu ne-a dat dreptate, generalului Sănătescu şi mie, s-a arătat de acord cu cererea unui armistiţiu, dar aştepta hotărârea Mareşalului. El era obosit, arţăgos chiar. Evident lucru, declaraţia lui Molotov nu putea fi considerată satisfăcătoare, dat fiind concepţiile politice ale Moscovei, dar nici asigurări de a păstra neştirbite hotarele ţării nimeni nu le putea obţine. Totuşi, Mareşalul refuza, tăios, orice armistiţiu fără asemenea asigurări. Era fără îndoială dezamăgit de Hitler şi poate chiar de el însuşi, de încrederea neţărmurită pe care o avusese în victoria germană. Cum să-şi retragă cuvântul de onoare dat Führerului?

Am încercat să-l conving că mai presus de soarta fiecăruia dintre noi este soarta Ţării noastre. Inutil, nici nu mai răspundea, mârâia doar că refuza. I-am propus atunci, conform planului stabilit cu şefii partidelor politice, cu care pregătisem audienţa, să demisioneze pentru ca un nou guvern să ceară imediat armistiţiu.

[4] A se confrunta relatările Regelui cu *Însemnările* Mareşalului, din seara aceleiaşi zile (vezi, în continuare, în acest volum).

La această propunere s-a înfuriat. Poate credea că vreau eu s-o fac pe dictatorul, poate nu înțelesese că nu eu, ci un guvern va cere armistițiu, precum se cuvine în democrație, într-o monarhie constituțională. Fapt este că n-a vrut să audă de demisie, striga că nu va lăsa țara pe mâna unui copil şi va lupta până la capăt. Spunea, dar nu părea convins, spunând că Armata Română, regrupată în Carpați, ca într-o citadelă, va reuşi cu ajutorul Armatei Germane să-i gonească pe sovietici din țară şi că, în plus, avea încă 12 divizii pe front. Până la regruparea restului de armată, până la sperata gonire a trupelor sovietice, ce-ar fi devenit țara sub focul tunurilor Armatei Roşii şi a bombelor aruncate de americani şi englezi?

Antonescu nu admitea nici un argument, repeta doar strigând că el hotărăşte şi că războiul va continua alături de Germani.

În planurile noastre fusese adăugată şi soluția cazului neaşteptat, în care Mareşalul Antonescu ar fi respins atât cererea de armistițiu, cât şi demisia. Această soluție extremă era arestarea lui.

Uşa salonului către intrare rămăsese întredeschisă. Prietenii mei pe care îi lăsasem în biroul meu, ascultau convorbirea. Pitit după uşa camerei mele, căpitanul Anton Dumitrescu, cu trei subofițeri se aflau acolo[5] pentru ceea ce ni se păruse atât de improbabil: circumstanța în care Antonescu ar fi refuzat să facă față realității. Când i-am spus Mareşalului că nu-mi lasă decât o ultimă soluție, conform înțelegerii, căpitanul, împreună cu subofițerii, au pătruns în salon. Văd încă scena, o scenă dramatică, cu noi, toți actorii ei, prinşi de disperare. Ştiam prea bine că nu avusesem încotro, că pentru a salva un om, oricât de mult respect merită el, nu se putea sacrifica țara.

Mareşalul şi Mihai Antonescu au fost duşi într-o cameră de la etaj, unde se afla o cameră "safe", în care tatăl meu îşi păstra colecția de timbre. Noi, ceilalți, am trecut în Palat, unde am format guvernul, am făcut proclamația către țară, transmisă la radio, în care anunțam restabilirea Constituției democratice din 1923, şi ruperea alianței cu Reichul german. Erau multe de făcut, de pildă de comunicat Armatei pe front să înceteze lupta, am primit multă lume, pe ambasadorul german von Killinger, pe generalii germani încartiruiți la noi, Hansen şi Gerstenberg etc. ... Singurul dintre cei Patru Mari care a venit la Palat a fost Pătrăşcanu. Era însoțit de un necunoscut, pe care mi l-a prezentat sub numele de Ceauşu. Aveam să-l mai întâlnesc pe urmă. Era Emil Bodnăraş, ofițer dezertor din Armata Română, care sosise clandestin de la Moscova. Amândoi păreau nemulțumiți. Pătrăşcanu mi-a spus că i-am stricat planurile, schimbând data prevăzută pentru ruperea alianței cu Reichul. Care le fuseseră oare planurile? Să profite de ocazie pentru a ocupa posturile de comandă ale Armatei sau chiar ale

[5] Inexact, acolo fiind postat colonelul Emilian Ionescu.

administrației statului? Nu mi-a dat lămuriri, dar, după cele petrecute mai târziu, e uşor de închipuit ce planuri aveau ei.

După plecarea lui Pătrăşcanu, Ceauşu a rămas la Palat. În timpul nopții, a sosit maiorul Jacques Vergotti, un ofițer de ordonanță al meu. Şi el, ca mulți alții, mi-a povestit că în oraşe şi în sate lumea a ieşit afară, se cânta, se striga de fericire de a şti țara ieşită din nefireasca-i alianță şi revenită la democrație. Dar Vergotti a mai spus ceva, că Hitler ar fi ordonat ca trupele germane din România să-l prindă pe Rege viu sau mort! De una ca asta se temeau toți. Sănătescu nu înceta să-mi spună că ar fi o nenorocire să fiu ostatic, că nu dispune de o pază suficientă la Palat. M-am desprins cu greu. La orele trei noaptea am plecat, eu conducând a doua maşină din cele patru ale cortegiului. Ne-am dus la Dobrița, unde urma să sosească şi Mama mea, care rămăsese la Sinaia. Pe Mareşal şi pe Mihai Antonescu îi lăsasem la Casa Nouă.

Când se făcuseră planurile actului, se pusese şi problema cine anume va forma paza în cazul în care se ajungea la soluția arestării. Brătianu nu dispunea de tineri ca să-şi ia asemenea răspundere. Pătrăşcanu promisese să trimită o gardă. Din partea lui Maniu, Ilie Lazăr ne asigurase venirea din Ardeal cât mai repede posibil a unui grup de țărănişti, dar aceştia din urmă n-au mai avut timpul să sosească. Ceauşu aşteptase la Palat să-i vină camioneta cu care l-a transportat pe Mareşal şi pe Mihai Antonescu, nu ştiam unde. S-a aflat mai târziu că i-a dus într-o casă de la Vatra Luminoasă. A îndrăznit să procedeze la acest transfer după plecarea mea. A făcut-o la 4 dimineața.

Au urmat zile, luni, ani grei, ruşii ne luau totul sub pretextul despăgubirilor de război şi, ce nu ne luau astfel, le furau, iar cei câțiva comunişti ai noştri se înmulțiseră ca ciupercile, care fiind fripturişti, care fiind terorizați, iar prin neîncetatele dezordini şi manifestații, în care muncitorii erau înrolați cu sila, puneau încet, dar sigur, mâna pe țară.

A venit apoi prigoana: arestări cu miile, cu zecile de mii. Ştiau că mie îmi este odioasă dictatura, ori care ar fi ea. Tot astfel precum le este ea majorității românilor. La sfârşitul lui februarie 1945, a venit la Bucureşti Vâşinschi, vice-ministru sovietic de externe şi fost procuror în faimoasele procese de la Moscova din anii ’30. A dat buzna la mine la Palat de câteva ori, impunându-mi un guvern comunist cu Petru Groza în fruntea lui. Era după conferința de la Yalta, unde nu e adevărat că am fost vânduți, căci nu au câştigat nimic anglo-americanii în schimb, dar unde Stalin şi-a bătut joc de lume, acceptând alegeri libere în toate țările în care se afla armata sa, dar asigurându-se apoi, prin guverne comuniste în aceste țări, că alegerile vor putea fi măsluite. Occidentalii îşi făcuseră iluzii asupra lui Stalin şi au fost dezamăgiți. Era însă prea târziu, răul era făcut, făcut ca să țină multă vreme. Am încercat să redresez situația, făcând grevă cinci luni de zile în 1945:

refuzam să iscălesc decretele şi să primesc miniştri, fiindcă Groza nu accepta să-şi dea demisia la cererea mea. Degeaba, deşi greva a făcut vâlvă în Occident, până la urmă Washingtonul şi Londra mi-au cerut să nu mai înveninez situaţia, şi aşa atât de grea. Înainte de greva mea, ca şi după ea, guvernul comunist mă ţinea izolat, precum mă ţinuse Mareşalul Antonescu.

Hitler nu îndrăznise să mă detroneze de frică să nu-i supere pe românii de care avea nevoie pentru grâul şi petrolul lor, pe care le cumpăra, ce e drept. Apoi pentru a-i asocia în război, nu a cerut detronarea mea dintru început; diabolică strategie, el pregătea terenul, din moment ce nu acceptam să fiu paiaţă. Izolat, mai rămânea să fiu pus în situaţii penibile.

Situaţia penibilă a apărut cu procesul intentat Mareşalului Antonescu. În 1944, când războiul în care ne antrenase el era pierdut şi riscul pentru România, de a fi un câmp de bătaie devenea realitate, românii manifestaseră prin cântece şi chiote de bucurie căderea lui Antonescu şi a dictaturii sale. Nu se bucuraseră de arestarea lui, dar înţeleseseră că nu se putea soluţiona problema în alt chip. În 1946, comparând dictatura lui Antonescu cu cea a lui Groza şi Dej, prima li se părea, şi evident lucru, incomparabil mai blândă, precum e evident şi faptul că actul de la 23 august nu fusese îndeplinit pentru a lăsa comuniştii să ia puterea, ci pentru a ne elibera de puterea lui Hitler şi a ne redobândi drepturile atât naţionale cât şi individuale. Dar românii erau acum terorizaţi, înfometaţi şi-şi aminteau cu jind de epoca lui Antonescu.

Aşa socoteau cei de la Moscova. Acolo se aflau Mareşalul şi Mihai Antonescu, comuniştii români îi predaseră în secret acolo, la cererea stăpânilor lor. Au fost mai întâi doi ani în Uniunea Sovietică, se pare în condiţii cuviincioase. Stalin aştepta momentul propice pentru a-i trimite la Bucureşti. Acest moment venise în 1946, când românii erau năuciţi şi disperaţi, când Stalin spera că voi fi învinovăţit eu, cel care se împotrivea comuniştilor, de arestarea lui Antonescu. Procesul a avut loc în 18 [6-17 mai] mai 1946. Erau 17 acuzaţi [prezenţi, restul fiind "judecaţi" în contumacie].

Presa toată, pusă în slujba comuniştilor, insinua că Maniu fusese complicele lor. Dar Maniu, chemat ca martor, a spulberat toate aceste insinuări, comportându-se totuşi civilizat cu principalul acuzat, Mareşalul Antonescu, de care, îi spusese el Tribunalului, îi fusese "adversar", nu "duşman". Nici pe mine nu a reuşit să mă compromită. Era vădită capcana lor: dacă-l graţiam pe Mareşal, aş fi fost declarat ca fiind nazist, dacă refuzam să-l graţiez, i-aş fi supărat pe români. Dar iată, Mareşalul a refuzat să facă cerere de graţiere[6]. Era prea scârbit ca să mai ţină la viaţă. S-a gândit la situaţia în care aş fi fost pus? Nu pot şti. Ce ştiu, este că am cerut din

[6] Au făcut-o, în numele său, avocaţii şi mama sa, d-na Baranga (vezi mai jos).

proprie inițiativă ca cele 17 condamnări să fie comutate. Doar trei dintre ei nu au fost omorâți.

Un an după aceea, în 1947, Maniu, Brătianu şi Titel Petrescu au fost arestați. Mai târziu şi Pătrăşcanu, iar eu am fost detronat la sfârşitul anului 1947. Autorii actului de la 23 august 1944 trebuiau să dispară din drumul celor care-şi atribuiau acum acest act, fiindcă aşa vroia Stalin, cel care ocupa un teritoriu, îşi impune propriul său sistem social, oriunde şi cât de departe ar pătrunde armata sa! La noi Armata Roşie venise în drum spre Berlin, dar a rămas până a fost implantat solid sistemul social sovietic.

Imediat după 23 august 1944, de la Moscova la Washington, la Paris ca şi la Londra, lumea ne-a fost recunoscătoare. Se pare, Mareşalul german von Runstedt a afirmat-o[7], că noi, românii, am scurtat cu cel puțin şase luni războiul din Europa prin actul de la 23 august. Şi-mi zic că am tras o poliță pe care europenii nu ne-au onorat-o încă. Cele împlinite în acea zi de miercuri, 23 august 1944, ne-au fost răpite de comuniști în folosul lor şi nu al neamului, precum au fost răpite şi cele împlinite în decembrie 1989 la Timişoara şi Bucureşti.

[7] Nu numai el.

ÎN NUMELE ADEVĂRULUI

RADU THEODORU

O EXPLICAȚIE NECESARĂ: Autorul acestei intervenții nu este un cercetător decât în măsura în care romanele lui istorice îi impun rigoarea documentului spre a recrea epoci, personaje şi personalități cu rol determinant în istoria românilor. În ciclul romanesc ***Biografie de război – biografii de pace,*** din care în anii 1963-1992 au apărut zece volume, ciclu proiectat să reflecte o jumătate de veac din viața românilor, începând ***cu al doilea război mondial*** şi până în zilele noastre, în mod obiectiv, pentru perioada 1939-1944 personalitatea care şi-a pus pecetea pe desfăşurarea evenimentelor a fost Mareşalul Ion Antonescu. Cum cenzura kominternistă şi, parțial, cea post-kominternistă au intervenit drastic în volumele ***"Biografie de război"*** şi ***"Recunoaştere îndepărtată",*** capitolele reflectând implicarea Mareşalului Ion Antonescu în desfăşurarea epică, din motive de rigoare şi probitate puse în slujba adevărului istoric, am fost obligat să-mi refac documentarea pentru o ediție viitoare a întregului ciclu. Editorial, documentarea s-a materializat în anul 2001, când editura ***Miracol*** mi-a tipărit volumul ***"Mareşalul"***.

Pe parcursul documentării, am constatat cu surprindere că nici o personalitate emblematică a istoriei naționale nu a fost supusă unui proces odios de defăimare, diabolizare şi mistificare, asemenea Mareşalului. Că nici unei personalități emblematice aparținând istoriei românilor nu i s-a aplicat mai viclean, prin mistificări de date calendaristice, de translații de evenimente, de asocieri abuzive de evenimente, de eludări ale documentelor de Stat şi guvernământ, un tratament menit să îi culpabilizeze guvernarea şi, prin aceasta, armata şi poporul român, implicate în războiul de eliberare a ținuturilor cotropite de invadatorul sovietic: Basarabia, Bucovina, Herța.

Scopul acestei scurte intervenții este să demonstreze o parte din cele afirmate mai sus.

Dezinformarea kominternisto-postdecembristă şi Mareşalul

Pseudoistoriografia kominternistă şi parțial cea post-decembristă pun în sarcina Mareşalului:

1. Aducerea la putere a Gărzii de Fier.

2. Trecerea României sub dominația celui de-al III-lea Reich.
3. Înfeudarea economiei româneşti Germaniei hitleriste.
4. Holocaust exercitat asupra evreilor din Basarabia, Bucovina şi Herța în timpul luptelor pentru eliberarea lor.
5. Masacrul evreilor comunişti din Odessa, după aruncarea în aer a Comandamentului român.

Este notorie relația cvasi-intimă între Mareşal şi dr. W. Filderman, preşedintele Federației Comunităților Evreieşti din România, apărător dârz al Comunităților. Din *"Testamentul"* doctorului Filderman legalizat la New York în ***1956:***

„ *... A fost mult acuzat regimul Mareşalului Ion Antonescu ca înfeudat nazismului şi Mareşalul însuşi a fost executat de agenții Moscovei ca fascist ... În timpul perioadei de dominare hitleristă în Europa, eu am fost în contact permanent cu Mareşalul Ion Antonescu care a făcut foarte mult bine pentru îndulcirea soartei evreilor expuşi persecuțiilor rasiale naziste ... Eu am fost martorul unor scene emoționante de solidaritate şi de ajutor între români şi evrei în momente de grele încercări din timpurile imperiului nazist din Europa. Mareşalul Antonescu a rezistat cu succes presiunilor naziste care cereau măsuri dure contra evreilor ...*

El este cel care mi-a dat paşapoarte în alb (peste 50 000, n.ns.) pentru salvarea de teroarea nazistă a evreilor din Ungaria a căror viață era în pericol. Datorită politicii sale, averile evreilor au fost puse sub un regim de administrație tranzitorie, care, făcându-le să pară pierdute, le-a asigurat conservarea în scopul restituirii lor la momentul oportun.

Am menționat aceste lucruri pentru a sublinia faptul că poporul român, chiar când a avut într-o măsură limitată controlul țării, a demonstrat sentimente umanitare şi de moderație politică."

- În timpul rebeliunii legionare, şef rabinul Alexandru Şafran a fost luat ostatic. Generalul Antonescu i-a amenințat pe terorişti că trimite trupă care să ia clădirea cu asalt. Mărturia şef rabinului, inserată în volumul *Un tăciune smuls flăcărilor. Comunitatea evreiască din România 1939-1947. Memorii* (Bucureşti, 1996) : *"În ce mă priveşte, eram încă la familia Fein, de unde am reuşit, prin mijlocirea Palatului, să avertizez pe generalul Antonescu de ceea ce se întâmplă pe strada Burghelea, rugându-l să intervină. Trebuie să spun că a făcut-o, ordonând să fie eliberați ostatecii, în caz contrar va trimite armata să ia clădirea cu asalt. La care legionarii au răspuns că în acest caz o vor expune pe soția mea pe balcon, aşa încât ea va fi prima care va muri".*
- Tot în timpul rebeliunii, viitorul şef rabin din epoca kominternistă şi socialistă, Moses Rosen, rătăcind noaptea pe străzi, a fost interceptat de o maşină şi legitimat. Din volumul *Primejdii, încercări, miracole. Povestea Vieții Şef Rabinului Dr. Moses Rosen* (Bucureşti, 1991)*: ... "Ce*

faci aici, tu, un rabin, într-o noapte ca asta? Du-te acasă! Dându-şi seama de nedumerirea mea, mi-a replicat că el şi prietenii săi erau oamenii generalului Antonescu şi că umblau după legionarii răsculaţi ... Dându-şi seama că sunt rabin, m-au eliberat imediat".

- Moshe Carmily-Weinberger, fost şef rabin al Comunităţii evreieşti din Cluj, apoi profesor universitar în SUA, în *Antonescu şi ... Damnatio memoriae: "Între 1940-1944, în România lui Antonescu au murit evrei, dar trebuie să recunoaştem că Mareşalul nu a cedat total pretenţiilor lui Hitler şi nu a permis deportarea sistematică a populaţiei sale evreieşti în lagărele de exterminare din Polonia... Mai mult, cu ştirea lui Antonescu şi cu aprobarea sa, România devenise în anii războiului o oază de salvare a mii de refugiaţi* (evrei, n. ns.) *unguri, germani, polonezi, cehi, francezi etc., hăituiţi de fiara germană".*
- Acelaşi: ... *"Au lipsit şi - după modesta noastră părere - lipsesc până azi lucrări elaborate pe baza unor serioase documentări, care să arate atât atitudinea Americii, Angliei, Elveţiei, Spaniei, Turciei, ca şi acţiuni ale acestor ţări faţă de lupta pe viaţă şi pe moarte a evreimii europene. Dar, mai ales, lipseşte o lucrare serioasă, cuprinzătoare, despre operaţiile de salvare ce au avut loc în România şi cu ajutorul românilor*".

CONCLUZIE

Într-o intervenţie de genul acesteia nu se pot epuiza tematici care marchează un eveniment capital al istoriei moderne a României: al doilea război mondial şi rolul jucat în epocă de Mareşalul Ion Antonescu.

Demonizat de kominternişti şi de Moscova comunistă, scos din istoria românilor prin ucazuri şi pricazuri străine de România, adus în conştiinţa publică în puţinii ani de libertate a opiniilor şi de cercetare ştiinţifică post decembrişti, redemonizat astăzi prin ucazuri şi pricazuri zise democratice, personalitatea, faptele sociale, economice, politice şi militare ale Mareşalului rămân înrădăcinate în conştiinţa de sine a neamului, răzbătând luminos dincolo de timp şi împotriva timpurilor măsluite pe taraba negustătorilor de istorii, închinători ai vitelului de aur. Făuritor de nemurire românească, s-a nemurit în zidirile mereu reînnoite ale ROMÂNIEI MARI.

“PROCESUL”…

IOAN DAN

Ajungând spre finalul acestei lucrări[1] sunt conştient că, din foarte multe puncte de vedere, ea poate fi considerată ca nereprezentând o reuşită. O premieră constând într-o carte scrisă la prima mână nu putea fi altfel. Am însă credința că, aceea ce mi-am propus în fapt să realizez, am realizat. Prin datele pe care le-am adunat şi prezentat, chiar dacă nu în cea mai perfectă ordine şi sistematizare, am reuşit, sper, să-mi aduc o modestă contribuție la restabilirea adevărului despre Mareşalul Ion Antonescu şi prin aceasta la reîntoarcerea la locul de cinste ce i se cuvine în țara sa unuia dintre cei mai mari patrioți ai neamului românesc, pe care l-a slujit cu credință şi cu tot devotamentul până în ultima clipă a vieții sale.

Eroii şi personalitățile de seamă ale unor popoare pot constitui persoane negative pentru alte popoare. Noi românii am putea susține, şi nu fără temei, că foştii conducători ai SUA şi Angliei, prin modul în care au împărțit lumea împreună cu Stalin după cel de-al doilea război mondial, poartă o parte din vină pentru toate suferințele îndurate de poporul nostru, din care o mică parte am încercat să le prezint în această carte. Avem noi oare dreptul să pretindem poporului american şi poporului englez să-i scoată pe acei conducători din galeria marilor lor personalități? Evident că nu avem acest drept. Fiecare popor are singur dreptul şi datoria să-şi judece personalitățile, exclusiv după modul în care i-au slujit interesele. Acest drept îl pretindem şi noi fără ca prin aceasta să încălcăm demnitatea nimănui.

În ultima scrisoare pe care i-a trimis-o soției sale înainte de execuție, Mareşalul Ion Antonescu spunea între altele:

“Judecata lui pătimaşe de azi nu ne înjoseşte şi nu ne atinge. Judecata lui de mâine, va fi dreaptă şi ne va înălța”.

Numai un om cu cugetul curat şi cu conştiința că şi-a făcut datoria până la capăt, putea rosti asemenea cuvinte, care exprimă şi resemnarea în fața morții nedrepte dar şi încrederea în dreptatea istoriei.

Îmi permit însă să fac unele precizări. Că judecata a fost pătimaşă şi nedreaptă este o realitate. Această judecată nu a fost făcută de poporul român. Un tribunal neconstituțional, oricât s-a autodenumit al poporului, nu

[1] Ioan Dan, *“Procesul” Mareşalului Ion Antonescu,* Bucureşti, 1993, pp. 278-295.

putea judeca în numele poporului. Acel aşa-zis tribunal a judecat în numele învingătorului, nu al poporului român, învingător orbit de ură şi patimă împotriva unei mari personalităţi care a refuzat să se aplece în faţa lui.

Poporul român este vinovat de faptul că l-a uitat prea repede pe Mareşalul Ion Antonescu şi pentru faptul că în ţara lui a fost asasinat mişeleşte.

A venit însă timpul acelei judecăţi de mâine la care se referea Mareşalul în ultima lui scrisoare. Acel mâine a sosit iar judecata nu mai poate fi decât dreaptă.

Că judecata a fost pătimaşă şi că sentinţa era dată înainte de aşa-zisa judecată, rezultă cu prisosinţă din cele expuse. Nici nu putea fi altfel, în condiţiile date. Ar fi suficient să observăm şi numai unele aspecte formale ale procesului, pentru a ne convinge de faptul că procesul nu a putut fi judecat.

După cum am văzut, s-a dat cuvântul în fond în ziua de duminică 12 mai 1946, înţelegând prin aceasta cuvântul acuzării, care a trebuit să analizeze situaţia fiecărui inculpat în parte, apoi cuvântul apărătorilor, care trebuiau să dezvolte, pentru fiecare acuzat şi pentru fiecare din numeroasele infracţiuni ce li se puneau în sarcină, susţinerile în apărare, eventualele replici ale acuzării şi contrareplici ale apărătorilor şi, în final, ultimul cuvânt al acuzaţilor.

Într-un proces de o asemenea amploare toate cele menţionate nu puteau să se desfăşoare şi să se termine într-o singură zi, decât în condiţiile în care timpul acordat apărării şi ultimului cuvânt a fost limitat în aşa măsură încât să nu poţi să faci decât referiri cu caracter general. Aşa s-a şi întâmplat.

Operaţiunea următoare, aceea de deliberare a completului de judecată, a putut avea loc în ziua de 16 mai 1946, deoarece pronunţarea s-a dat în ziua de 17 mai. O zi pentru deliberare s-ar putea aprecia ca suficientă, dar numai de cei care nu au judecat ori soluţionat nici un dosar penal complex. Un profesionist îşi dă seama că, la un număr relativ mare de inculpaţi şi de infracţiuni ce li se puneau în sarcină, o zi era insuficientă pentru deliberare, care presupune o analiză a situaţiei fiecărui acuzat şi a fiecărei infracţiuni pusă în discuţie, comparând susţinerile acuzării cu cele ale apărării şi o trecere în revistă a probelor administrate.

Presupunând că în ziua de 17 mai, imediat după deliberare a început operaţiunea, deosebit de importantă şi anevoioasă a redactării hotărârii, "judecătorii poporului" au continuat însă seria recordurilor şi în ziua de 19 mai era gata redactată sentinţa compusă din 135 pagini dactilografiate. Acest record de timp explică de ce hotărârea nu a fost motivată sub nici o formă şi de ce a ieşit, de fapt, o caricatură de sentinţă.

În ziua de 20 mai 1946 dosarul a fost înregistrat la Înalta Curtea de Casaţie şi Justiţie la nr. 009209, stabilindu-se termen de judecare a recursurilor declarate de acuzaţi la 25 mai 1946. Lăsăm la o parte faptul că instanţei de recurs nu i s-a trimis din dosar decât vol. I compus din 496 file şi vol. II compus din 186 file, din care 135 pagini reprezentau sentinţa. Lăsăm la o parte şi faptul că dreptul la recurs a fost redus, contrar prevederilor Constituţiei şi ale Codului de Procedură Penală, numai la două motive formale: reaua compunere a instanţei ori greşita aplicare a pedepsei.

Trecând deci peste aceste chestiuni formale, dacă le putem numi astfel, când era în joc viaţa unor oameni, constatăm că Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – Secţiunea a II-a a judecat recursurile la 25 mai 1946 şi a pronunţat la 27 mai decizia nr. 1134 prin care au fost respinse toate recursurile aşa-zis ordinare, dispunându-se trimiterea cauzei la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie – Secţiunile unite pentru judecarea motivelor de neconstituţionalitate invocate de toţi apărătorii, unde cauza este înregistrată în aceeaşi zi, stabilindu-se termen la 30 mai 1946.

Motivele de neconstituţionalitate au fost multe şi pe larg dezvoltate, în scris, de apărători: neconstituţionalitatea Legii 312/945, neconstituţionalitatea trimiterii în judecată de către guvern, neconstituţionalitatea instanţei extraordinare de judecată, neconstituţionalitatea retroactivării legii penale, neconstituţionalitatea pedepsei cu moartea şi a confiscării averii, neconstituţionalitatea limitării dreptului de recurs la două motive formale şi altele.

Toate aceste motive, deosebit de clare şi reale, nu au fost în măsură să determine Secţiunile Unite să nu le respingă prin Decizia nr. 21 din 31 mai 1946. Judecătorii nu mai aveau protecţia inamovibilităţii.

Totul în acest proces a fost în afara legii, dar o împrejurare întrece orice imaginaţie. La judecarea recursului de neconstituţionalitate au participat şi doi magistraţi decedaţi la data respectivă: Dimitrie Apostolide şi I. Mureşeanu. În numele lor a semnat prim-preşedintele Oconel Gh. Cireş, atât pe Jurnalul din 30 mai 1946, prin care s-a amânat pronunţarea pentru a doua zi, precum şi pe decizia de respingere. Acceptând că, cei doi magistraţi au putut deceda imediat după terminarea judecării recursurilor, ei nemaiputând participa la deliberare, nu mai puteau figura în decizia prin care au fost soluţionate recursurile. După cum am văzut însă au putut participa la judecată şi doi magistraţi decedaţi. În România începuse era tuturor posibilităţilor.

Acest lucru ar putea fi considerat incredibil, motiv pentru care menţionez că cele două documente care atestă acest lucru se află în volumul 5 al dosarului la filele 115 şi respectiv 117, în care se precizează negru pe alb completul de judecată cu precizarea: "Membrii prezenţi domnii" după care sunt enumeraţi inclusiv cei doi decedaţi.

Rezultă, deci, că în decurs de 15 zile (12-31 mai) această cauză deosebit de complexă a fost "judecată" de trei instanțe diferite, iar în cea de a 16-a zi sentința de condamnare la moarte a şi fost executată, după ce au fost rezolvate şi cererile de grațiere adresate regelui. Operativitate - nu glumă, la toate nivelurile. În aceste condiții, numai cineva complet străin de problemele justiției poate crede că această cauză a fost judecată cu adevărat.

Am văzut condițiile deosebit de tensionate în care s-a desfăşurat acest simulacru de proces judiciar. Presa vremii a avut şi ea rolul de a pregăti opinia publică, mai precis de a dezinforma.

Mă rezum în a arăta ce scria un oarecare "Ad" (om cu simțul răspunderii) în nr. 16 566 de duminică 19 mai 1946 al cotidianului "Adevărul vremii" între altele:

"Oroarea pe care românii o au în genere pentru excese a agravat şi mai mult poziția acuzaților. Călcarea cinică a oricărei reguli morale, nesocotirea brutală a dreptului, seria infinită de crime şi grozăvii au cântărit greu în judecata Tribunalului Poporului. Sentința a pedepsit pe cei care confiscând puterea printr-o lovitură de stat, au ignorat voința țării şi interesele ei superioare şi conduşi numai de o poftă vulgară de putere ne-au împins în cele mai mari nenorociri. O epocă neagră din istoria țării noastre se închide".

Nici un fapt concret care să sprijine aceste afirmații infame. Este un adevărat record de minciuni concentrate pe decimetru pătrat. Sunt minciuni pentru că ele s-au referit la perioada anterioară zilei de 23 august 1944. Dacă aceste afirmații s-ar fi referit la perioada care a urmat şi s-ar fi încheiat cu "o epocă neagră în istoria țării noastre a început" era perfect.

Singurul adevăr exprimat de anonimul "Ad" constă în oroarea pe care românii o au în față de excese, numai că în fruntea acestor români s-au aflat şi acuzații care au dat nenumărate dovezi în decursul activității lor că au fost români şi nu au făcut excepție de la omenie, dreptate, corectitudine şi atașament dus până la sacrificiu față de poporul român.

Încălcarea cinică ori necinică a regulilor morale, nu putea constitui obiect al unui proces penal. Nici o probă nu confirmă însă că Mareşalul Ion Antonescu ar fi încălcat vreo regulă morală.

Nici o probă care să confirme încălcarea brutală sau mai puțin brutală a dreptului. Dimpotrivă, rezultă cu pregnanță faptul că principiul fundamental care l-a călăuzit în întreaga sa activitate pe Mareşal a fost respectarea legilor. Nu o dată a cerut să i se atragă atenția dacă o dispoziție pe care o dă este în afara legii.

Pentru "seria infinită de crime şi grozăvii" nici o probă care să le confirme. Seria minciunilor continuă cu afirmația că sentința i-ar fi condamnat pe cei care "confiscând puterea printr-o lovitură de stat…".

Mareşalul Ion Antonescu nu a confiscat nici o putere şi nu a săvârşit nici o lovitură de stat. El a acceptat să preia conducerea ţării în condiţii deosebit de complexe şi grave, numai după insistenţele repetate ale regelui, care l-a considerat, pe bună dreptate, ca singurul om care, în acele împrejurări, putea salva ţara şi tronul.

"Pofta vulgară de putere…", la care se referă mincinosul domn Ad., s-a manifestat prin acceptarea răspunderii conducerii ţării, în condiţiile menţionate şi prin oferirea în mod repetat unor oameni politici să preia ei puterea, în cazul în care au soluţii mai bune pentru conducerea ţării. Am văzut că toate aceste oferte au fost refuzate. Este o mârşăvie să susţii că Mareşalul Ion Antonescu ar fi fost animat de poftă de putere.

Mi-am propus să evit comentarii de natură politică, dar îmi dau seama că, în interesul restabilirii adevărului şi puterii a demonstra nevinovăţia Mareşalului Ion Antonescu, nu am reuşit acest lucru. Numai în acest scop, mă văd nevoit să fac şi unele consideraţii de ordin politic.

Am văzut că acuzaţia adusă Mareşalului că ar fi preluat puterea printr-o lovitură de stat nu are nici un temei de fapt şi de drept. Pentru a demonstra lovitura de stat, nu are nici un temei de fapt şi de drept. Pentru a demonstra netemeinicia acestei acuzaţii, în afara argumentelor invocate, trebuie să facem o comparaţie cu actul de la 23 august 1944, care a fost o veritabilă lovitură de stat, printr-un complot pregătit şi realizat cu sprijinul direct şi decisiv al fostului rege Mihai I. Spun decisiv pentru că, fără implicarea regelui în acest complot, nimeni nu ar fi reuşit să-l aresteze pe Mareşalul Ion Antonescu.

Mareşalul a mai fost ţinta unui complot, pus la cale de legionari în ianuarie 1941, complot pe care însă l-a zdrobit, poate şi din cauză că regele a fost împiedicat să intervină şi măcar prin prezenţa sa în Capitală.

De ce n-a reuşit Mareşalul Ion Antonescu să contracareze complotul şi lovitura de stat de la 23 august 1944? Tocmai pentru faptul că, având cugetul curat, nu şi-a putut imagina şi a refuzat să creadă că Palatul Regal poate fi terfelit în asemenea hal încât să fie transformat de însuşi regele, într-un cuib de complotişti. Spun că a refuzat să creadă acest lucru deoarece a fost sfătuit de cei apropiaţi să nu se ducă la Palat, având în vedere precedentul oferit de regele Victor Emanuel al Italiei care, încălcând cele mai elementare norme ale ospitalităţii şi ale demnităţii regale, l-a invitat la Palatul său pe Benito Mussolini pentru a fi arestat. Cele două situaţii nu sunt însă identice, deoarece la data arestării Mussolini nu mai avea nici o funcţie în stat şi nici în partidul său, deci nu a fost vorba de o lovitură de stat. Probabil şi acest act nedemn al regelui Italiei a contribuit la compromiterea în aşa măsură a Casei Regale, încât după abdicarea lui Victor Emanuel, la 9 mai 1946, regalitatea în Italia a luat sfârşit.

Ceea ce a făcut regele României la 23 august 1944 întrece cu mult gravitatea actului produs în Italia. Mussolini a fost arestat în curtea Palatului, când intenționa să plece. Mareşalul Ion Antonescu a fost arestat în aşa numitul salon galben din Palatul Regal. Mussolini era la data arestării o persoană particulară, pe când Mareşalul Ion Antonescu era conducătorul României şi nimeni în țară, cu excepția bolşevicilor şi a unui grup de trădători, nu reclama înlăturarea lui. Gravitatea deosebită a arestării Mareşalului Ion Antonescu constă în faptul că beneficiarii acestui act incalificabil au fost bolşevicii, care, prin reprezentanții lor în România, Bodnăraş Emil, dezertor la inamic din armata română, şi Lucrețiu Pătrăşcanu, au fost invitați la Palat pentru a-l prelua pe Mareşal şi a-l preda ruşilor.

Se afirmă, astăzi, că nu regele l-a predat pe Mareşal comuniştilor şi apoi ruşilor. Evident că regele nu putea coborî până la aceste "mici" detalii, dar oare regele, când a hotărât arestarea, nu trebuia să se gândească şi nu s-a gândit cum va proceda în continuare. Era oare un lucru atât de neînsemnat încât să nu se gândească şi la acest lucru. Cum poate fi apreciat faptul că după ce personal i-a instruit pe executanți cu privire la modul în care se închide şi deschide seiful în care a fost închis Mareşalul, în jurul miezului nopții, împreună cu mămica regina, a părăsit Palatul şi Capitala refugiindu-se, sau mai exact ascunzându-se, undeva prin Gorj, decât o fugă, ca unul care era conştient că a săvârşit ceva rău? Practic, prin această dezertare de la datorie, lăsând țara fără guvern şi fără suveran, regele, încă de atunci a încetat să mai conducă țara, iar abdicarea de la 30 decembrie 1947 a consfințit această stare de fapt. Cu alte cuvinte, după ce regele şi-a făcut "datoria" semnând cele mai neconstituționale legi, din care am văzut o parte în capitolele anterioare, a putut să plece.

Consecințele arestării Mareşalului Ion Antonescu au fost deosebit de grave pentru România. Dispărând singura personalitate a României, aşa cum însuşi Stalin recunoştea, Armata Română a primit ordin de încetarea luptelor, fără ca aceasta să fie corelată cu încetarea luptelor şi de către Armata Roşie. Cine să facă acest lucru dacă Țara nu mai avea nici un guvern şi nici rege. Ca urmare, Armata Roşie a continuat acțiunile de război, luând prizonieri zeci de mii de militari români, care nu mai opuneau nici o rezistență, considerând că s-a făcut pace şi să ocupe rând pe rând oraşele Moldovei, iar în final să intre în Bucureşti în chip de eliberatori. În realitate Bucureştiul nu a fost ocupat de nimeni până la acea dată, iar pretinsa eliberare nu a fost altceva decât ocuparea de către Armata Roşie. Abia de atunci putem vorbi de o subjugare.

Consecința cea mai gravă însă a constat în faptul că, prin dispariția Mareşalului Ion Antonescu, Stalin nu s-a mai văzut nevoit să respecte

condițiile de armistițiu pe care i le-a acceptat acestuia, iar armistițiul s-a transformat într-un act de supunere totală a României față de URSS şi de recunoaştere a statutului de țară învinsă, statut care nu a mai putut fi schimbat nici la Conferința de Pace, deşi s-a recunoscut că România s-a situat pe locul patru prin contribuția adusă la înfrângerea fascismului. Consecințele nerecunoaşterii României ca țară cobeligerantă au fost nefaste pentru Țară. Cu Mareşalul Ion Antonescu la conducere, nu s-ar fi întâmplat acest lucru.

Prin arestarea Mareşalului Ion Antonescu cei care au organizat şi realizat acest lucru, au comis cea mai gravă infracțiune contra statului român.

Dacă este să vorbim de infracțiuni, trebuie să ne referim la sediul materiei, respectiv la Codul Penal, nu la aşa-zise legiuiri prin care se confecționează infracțiuni numai pentru a putea condamna pe cineva pentru activități trecute. În cazul complotului pus la cale şi realizat la 23 august 1944, împotriva Mareşalului Ion Antonescu şi a României, găsim texte care îl incriminează, chiar în Codul Penal intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937. În acel Cod Penal, complotul era reglementat în art. 227 astfel:

"Când două sau mai multe persoane, de comun acord, au luat hotărârea de a săvârşi vreuna din crimele prevăzute de articolul …" Între articolele enumerate se află şi art. 186 potrivit căruia: "Cetățeanul român care unelteşte sau se pune în înțelege cu guvernele străine sau cu agenții lor ori cu partide, asociațiuni sau grupări străine, cu caracter politic, spre a provoca războiul contra statului român, spre a înlesni ori aduce ocupațiunea străină, comite crima de trădare…".

În cazul în speță, cine erau comuniştii cărora li s-a dat mână liberă şi au fost ajutați în mod direct să-l aresteze pe Mareşal? Erau reprezentanții unei puteri străine, ai unui partid străin, interzis în România tocmai pentru caracterul lui de reprezentanță străină. Ei au participat la lovitura de stat pentru a înlesni ocupațiunea străină pe care Mareşalul se străduia să o evite. Armata Română, rămasă fără conducător, cu ordinul de încetare a focului a fost lăsată la discreția Armatei Roşii "eliberatoare" şi prin aceasta întreaga țară, iar realizatorii loviturii de stat au semnat capitularea şi supunerea totală unei puteri străine. Ce a urmat s-a văzut şi nu mai necesită comentarii.

Un domn străin de neamul nostru dar cetățean al României ne întreba pe noi, românii, în cadrul unei emisiuni a Televiziunii Române din ziua de 2 mai 1992, de ce încercăm să-l apărăm pe Mareşalul Ion Antonescu, câtă vreme nici un francez nu îi ia apărarea Mareşalului Pétain.

În primul rând, i-am putea răspunde acelui domn că nu ştim dacă nici un francez nu îl apără pe Mareşalul Pétain. Probabil că domnul în cauză, a organizat un referendum pe această temă în Franța?

Apoi, fără a cunoaşte situaţia juridică a Mareşalului Pétain, eu nu cred că un Mareşal al Franţei şi-a trădat patria. Un Mareşal care şi-a luat răspunderea de a conduce poporul francez în vremuri de restrişte, ocupat de o putere străină, părăsit de propria armată şi de autorităţi, nu poate fi trădător. Ocupantul străin şi-a impus ordinea sa, iar poporul cotropit trebuia să o respecte neavând posibilitatea de a i se opune decât prin provocarea unor sacrificii inutile, care nu duceau la eliberarea sa, dată fiind disproporţia imensă de forţe. Nu ştiu cu cât a grăbit ora eliberării aşa-numita rezistenţă franceză, dar un lucru este sigur, şi anume că a provocat multe tragedii în rândul populaţiei.

Dacă Mareşalul Pétain a dorit să asigure francezilor o existenţă cât de cât normală în acele condiţii deosebit de grele, el nu poate fi trădător al poporului său chiar dacă, pentru asigurarea ordinii, absolut necesară supravieţuirii, a fost nevoit să ia şi unele măsuri represive.

Aceste aprecieri le-am putea face în condiţiile unei informări minime de care dispunem, dar noi nu ne putem substitui în drepturile poporului francez, singurul judecător legitim al Mareşalului Pétain.

În legătură cu Mareşalul Ion Antonescu însă avem nu numai dreptul dar şi obligaţia de a ne aduce fiecare român contribuţia la restabilirea adevărului şi la o judecată dreaptă. Acest lucru am dorit să-l fac şi eu prin prezenta carte. Pentru o mai bună înţelegere, voi relua învinuirile pentru care Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat şi asasinat, precum şi răspunsurile în sinteză la acuzaţiile respective privite din punct de vedere juridic.

Să recapitulăm, deci:

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat la detenţiunea grea pe viaţă pentru că "militând pentru hitlerism sau fascism" a permis trupelor germane să intre în România. Deci, pentru existenţa acestei pretinse infracţiuni, se cereau două condiţii cumulative. Mareşalul însă nu a militat nici pentru hitlerism şi nici pentru fascism. Dimpotrivă, el a fost cel care a reprimat mişcarea de tip fascist din România şi a pus-o în afara legii, iar principalii ei susţinători au fost nevoiţi să fugă în Germania. Chiar dacă ar trebui să ne oprim aici, am constata că elementele constitutive ale acestei prime infracţiuni nu sunt întrunite, lipsind una din cele două condiţii.

Cu privire la cea de-a doua condiţie trebuie să constatăm că un conducător al unui stat suveran are dreptul ca, în anumite condiţii, să permită intrarea unor trupe străine pe teritoriul ţării, fără ca prin aceasta să comită o infracţiune.

În cazul Mareşalului Ion Antonescu, am văzut că nu exista nici o posibilitate de a se opune traversării teritoriului României de către trupele germane. Din punct de vedere juridic nu se poate pune problema răspunderii,

fiind vorba de un caz fortuit. Dacă avem în vedere şi faptul că venirea trupelor germane în România a constituit şi singura garanţie a supravieţuirii ţării, atât cât mai rămăsese din ea, atunci trebuie să spunem că acest fapt a fost făcut şi în interesul poporului român. Acest lucru i-a supărat rău însă, pe bolşevici, care îşi vedeau stopate intenţiile de a-şi muta treptat frontierele cât mai spre vest posibil.

Mareşalul Ion Antonescu a fost, apoi, condamnat tot la detenţiune grea pe viaţă pentru că "după l6 septembrie 1940 a militat pentru pregătirea sau desăvârşirea faptelor de mai sus, prin grai, prin scris sau prin orice mijloace".

Este un non-sens a condamna pe cineva şi pentru săvârşirea unei fapte şi pentru militarea, pentru pregătirea şi desăvârşirea faptei. Este şi nejuridic să condamni pe cineva, distinct, pentru fiecare fază a infracţiunii, cât timp, infracţiunea consumată le înglobează pe toate - acte preparatorii, tentativă.

Fiind vorba de aceleaşi fapte dar privite pe faze diferite, argumentele pentru inexistenţa infracţiunii sunt comune.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat la moarte pentru că a hotărât declararea sau continuarea războiului contra URSS şi Naţiunile Unite.

Da, ce să spunem, este cel mai grav fapt comis de Mareşal, care a avut curajul să declare război împotriva unui agresor care ne-a cotropit o parte din ţară şi se pregătea să ne cotropească şi Moldova cuprinsă între Prut şi Carpaţi şi mai manifesta şi alte pofte cu privire la teritoriul românesc.

La această pretinsă crimă de război, nu am replică, dar dacă există un jurist adevărat care să considere că prin cele de mai sus Mareşalul a comis o infracţiune, mă înclin, ori mai bine zis, mă închin de uimire.

Reluând în discuţie această problemă mă văd nevoit să fac o mică paranteză.

Am văzut lipsa oricăror probe de vinovăţie a Mareşalului Ion Antonescu pentru "crimele" ce i s-au pus în sarcină. De acest lucru şi-au dat seama şi organizatorii odiosului proces, motiv pentru care s-au gândit să-şi procure, dacă nu probe, măcar pretexte pentru condamnarea la moarte a Mareşalului.

Astfel, în volumul 7 al dosarului, de la fila 706 la 1 037 se află o serie de moţiuni şi telegrame, pretins trimise tribunalului poporului de diverse "colective", cum ar fi: "cetăţenii cartierului Moţoi" din Ploieşti, "membrii sindicatului salariaţilor CFR Mizil", "femeile sindicaliste din Ploieşti", "membrii sindicatului salariaţilor CFR Mizil", "femeile sindicaliste din Ploieşti", "Cetăţenii oraşului Mizil", "Muncitorii, muncitoarele şi funcţionarii Industriei Textile Fabian" din Bucureşti şi altele. Multe

asemenea "moțiuni" nu poartă nici o semnătură, dar, prin conținutul lor aproape identic, demonstrează că au un autor comun. Se cerea prin aceste "moțiuni" condamnarea la moarte a Mareşalului Ion Antonescu, pentru războiul nedrept dus împotriva URSS şi inculparea şi judecarea lui Brătianu şi Maniu ca principali susținători ai guvernului Antonescu.

Spre exemplificare redau un fragment din "moțiunea" (reclamația) sindicaliştilor de la CFR Mizil datată 15 mai 1946, dar nesemnată de nimeni: "… Cerem cu hotărâre pedeapsa cea mai aspră a tuturor criminalilor de război în frunte cu Ion Antonescu, atât şi celor din umbră care au intenția vădită şi caută să-şi apere complicii, trădători ai poporului nostru, punându-se în slujba lui Hitler, care prin politica lui fascistă a împins popoarele într-un război nefast, contra popoarelor sovietice care ne-au iubit mereu şi sunt dornice de libertate".

Numai naivii pot crede că asemenea gânduri puteau proveni de la poporul român.

Cât priveşte iubirea de care ne-am bucurat mereu din partea popoarelor sovietice, avem posibilitatea să luăm cunoştință chiar şi în aceste zile în care Armata 14-a fostă sovietică s-a implicat direct în agresiunea contra Republicii Moldova. Este de fapt o continuare a iubirii de secole pe care imperialiştii ruşi au manifestat-o față de români.

Mai citez din *Moțiunea* "Cartierului Moțoi din Ploieşti":

"Cerem cu toții condamnarea lor la moarte pentru crimele comise de ei. Considerând că după felul cum decurg dezbaterile procesului (probabil în cartierul respectiv apăruse televiziunea – n.a.) reiese că cea mai mare contribuție a avut-o din partea Domnilor Brătianu şi Maniu; cerem arestarea lor imediată şi trecerea lor în boxa acuzaților alături de antoneşti…".

Am redat acest fragment deoarece el confirmă pericolul deosebit la care s-au expus toți cei citați ca martori în procesul Mareşalului, în cazul în care nu susțineau acuzarea. Mai rezultă că, prin aceste moțiuni pe care şi le-au confecționat bolşevicii pe lângă justificarea condamnării Mareşalului, urmăreau şi să-şi asigure "front de lucru" pentru continuarea "operei" de distrugere a poporului român.

Faptul că soarta personalităților politice ale partidelor democrate era hotărâtă încă din acele zile rezultă dintr-un amplu articol anonim publicat în ziarul "România Liberă" de sâmbătă 11 mai 1946, din care voi reda numai titlul scris cu majuscule pe prima pagină:

"Audierea martorilor dezvăluie dedesubturile politicii de trădare națională a guvernului Antonescu. Agrementul domnului Dinu Brătianu pentru formarea guvernului Antonescu. Legăturile Domnului Gh. Brătianu şi ale acuzatului M. Antonescu cu Legația germană. Dl. Gh. Brătianu l-a sfătuit pe M. Antonescu să rămână în guvern. Dl. Dinu Brătianu a aprobat războiul

împotriva URSS până la Nistru. A fost vorba de intrarea mea în guvernul Antonescu – afirmă dl. Gh. Brătianu. Partidul domnului Dinu Brătianu n-a existat sub nici o formă în anii de dictatură. Acuzatul M. Antonescu îl ţinea în curent pe domnul Iuliu Maniu. Sprijinul dat de partidele istorice guvernului Antonescu".

Toate acestea sunt realităţi rezultate din dezbaterile procesului, dar a le transforma în acuzaţii este o absurditate bolşevică. Dar absurditatea cea mai mare constă în faptul că a fost considerat război nedrept contra URSS şi cel desfăşurat pe teritoriul românesc dintre Prut şi Nistru.

Nu a durat mult şi a venit rândul la "judecata" bolşevică şi al altor personalităţi marcante ale României. Nu doresc decât să am răgazul necesar pentru a examina cât mai multe alte mari procese din acele vremuri întunecate.

Ion Antonescu a fost apoi condamnat a doua oară la moarte pentru că nu ar fi respectat regulile internaţionale ale războiului. Nici măcar un exemplu de asemenea regulă încălcată de Mareşal şi Armata Română şi, deci, nici o probă de vinovăţie.

Probabil că "judecătorii" s-au gândit că ar exista o regulă internaţională potrivit căreia o ţară mică nu ar avea voie să se ridice împotriva unui agresor mai puternic şi mai ales, nu are voie să-i mai tragă şi câteva bătăi zdravene. Această "regulă" a fost într-adevăr încălcată de Mareşalul Ion Antonescu şi de Armată Română, spre onoarea poporului român.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat la 20 de ani temniţă grea pentru că ar fi supus la un tratament inuman pe prizonierii sau ostaticii de război. Nici o probă, nici un exemplu măcar. În consecinţă, nici o obligaţie legală de a combate o asemenea pretinsă infracţiune decât prin simpla negare, potrivit principiului că ce nu este dovedit nu există, în justiţie bineînţeles.

Probabil "tratamentul inuman" a putut consta în neacordarea prizonierilor sovietici decât a unor norme de hrănire egale cu ale soldatului român. Adevărată barbarie, nu?

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat pentru a treia oară la moarte pentru că ar fi ordonat acte de teroare, cruzime sau de suprimare asupra populaţiei din teritoriile în care s-a purtat războiul.

Singurul caz la care se face referire sunt represaliile de la Odessa, aprobate de Mareşal, pentru curmarea repetatelor asasinate comise de paşnica populaţie civilă împotriva militarilor români, acte de banditism interzise de convenţiile internaţionale şi împotriva cărora sunt admise represalii.

Concluzia care se impune este că prin aprobarea acelor represalii nu s-a comis nici o infracțiune. A fost un act regretabil că a trebuit să se producă, dar a fost un act legitim de apărare.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat pentru a patra oară la moarte pentru că ar fi ordonat represiuni colective sau individuale în scop de persecuție politică sau din motive rasiale asupra populației civile.

Dacă deportarea unor categorii de persoane şi obligarea lor să locuiască şi să trăiască în anumite localități stabilite, poate fi apreciată represiune, prin asocierea acestor măsuri cu starea de război şi cu necesitatea apărării siguranței statului, ele apar ca măsuri legitime pe care are dreptul să le ia orice stat în timp de război, aşa cum, spre exemplu, a procedat SUA în momentul intrării în război contra Japoniei şi când toți cetățenii americani de origine japoneză au fost internați în lagăre până la terminarea războiului.

Textul de lege invocat pentru condamnarea Mareşalului Ion Antonescu prevedea ca o condiție pentru existența infracțiunii ca represiunea să fie exercitată în scop de persecuție politică sau din motive rasiale. Nici această condiție nu a fost îndeplinită deoarece măsurile luate de Mareşal nu au avut alt scop decât apărarea siguranței Statului, împotriva pericolului pe care îl prezentau anumite categorii de cetățeni neloiali țării în care trăiau. Dacă din aceste categorii făceau parte comuniştii plătiți la Moscova şi evreii din unele zone ale țării unde s-a manifestat ostilitatea evidentă față de Armata Română, nu înseamnă că măsurile luate au avut în vedere convingerile politice ori apartenența la o anume naționalitate. Că nu apartenența la comunitatea evreiască a fost motivul deportărilor o dovedeşte împrejurarea că din teritoriile României, care nu au fost ocupate de bolşevici, foarte puțini evrei au fost deportați.

În concluzie, deci, nu poate fi vorba de o infracțiune în cazul unor măsuri impuse de necesitatea apărării siguranței naționale, în timp de război.

Mareşalul Ion Antonescu a mai fost condamnat la moarte, a cincea oară, pentru că a "ordonat sau organizat munci excesive sau deplasări şi transporturi de persoane în scopul exterminării acestora".

Nu există nici o dovadă cu privire la organizarea unor munci excesive, iar transporturile şi deplasările de persoane au fost organizate pentru considerentele arătate anterior şi oricum lipseşte scopul exterminării, pentru a putea vorbi de existența unei infracțiuni. Faptul că scopul nu a fost exterminarea o dovedeşte împrejurarea că după ce s-a aflat că primul grup de persoane trecute peste Bug a fost exterminat de germani, autoritățile române au oprit celelalte convoaie în Transnistria administrată de români.

Am arătat în capitolele anterioare în detaliu cum au trăit şi muncit evreii deportați în Transnistria şi nu a rezultat nici un element al intenției de exterminare. Dimpotrivă, am văzut că, în momentul în care războiul s-a

apropiat din nou de Transnistria, evreii deportaţi s-au înapoiat la domiciliile lor, odată cu autorităţile române şi sub protecţia acestora. Am văzut că au fost cazuri când jandarmii români, în retragere, i-au luat pe evrei în căruţele lor, iar uneori au tras cu armele împotriva unor militari germani care încercau să-i atace pe evrei. Sunt adevăruri pe care le-au expus în faţa instanţei de judecată martori evrei.

În zilele noastre are loc o dispută pe tema "Semitism-Antisemitism", în cadrul căreia un domn şi-a permis să afirme că Mareşalul Ion Antonescu s-ar fi purtat cu evreii mai rău decât Hitler. Nu am mai auzit până la data respectivă o asemenea enormitate, dar sunt sigur că domnul respectiv şi-a dat seama ulterior că în focul disputei a făcut o afirmaţie cel puţin nelalocul ei şi neîntemeiată.

După dezbaterea ce a avut loc la televiziune, domnul respectiv a simţit nevoia să-i trimită o scrisoare directorului săptămânalului "L'Expres", scrisoare publicată în numărul din 12-18 mai 1992, în care încerca să-şi argumenteze afirmaţiile prin probe incontestabile.

Probele prezentate, pe care nu le contestăm, nu dovedesc decât o atitudine faţă de evrei, dar nu confirmă sub nici o formă afirmaţiile grave pe care continuă să le facă domnul respectiv privind "masacrarea evreilor".

Să vedem care sunt probele pe care domnul în cauză le prezintă în scrisoarea menţionată.

Se arată că, în şedinţa Consiliului de Miniştri din 8 aprilie 1941, Mareşalul Ion Antonescu şi-a expus părerea că "va trebui să inspirăm românilor ura împotriva duşmanilor naţiei…", iar la 11 octombrie 1941, la conferinţa cu prefecţii, Mareşalul a afirmat, între altele: "… Voi face din neamul românesc un grup omogen. Tot ce este străin, încet-încet, trebuie să plece… Am început acest deziderat cu înlăturarea evreilor… Am început cu Basarabia. Basarabia nu va mai avea nici un picior de evreu. De asemenea, Bucovina va fi şi ea purificată cu 80% din evreimea aflată acolo. Tot ce este element dubios evreiesc, toţi comuniştii evrei, vor fi destinaţi să meargă acolo de unde au venit. Îi împing spre Bug şi de acolo vor trece mai departe".

Apoi, se face referire la o rezoluţie pusă de Mareşal pe un referat al Institutului de Statistică referitor la rezultatul recensământului populaţiei din anul 1941, în care, impresionat de proporţia evreilor în populaţia urbană, a concluzionat că va trece peste toţi şi peste orice greutate pentru a purifica total naţia de această neghină.

Domnul în cauză îşi încheie această prezentare de probe zdrobitoare prin afirmaţia:

"Ceea ce crede domnia sa prin purificare de această neghină nu mai e nevoie să fie explicat" şi se opreşte aici cu menţiunea că mai are şi alte

amănunte. Noi credem însă că s-au prezentat argumentele considerate cele mai concludente.

Mă văd nevoit să afirm că nu sunt de acord cu mențiunea că cele afirmate de Mareşal "nu mai e nevoie să fie explicat" şi susțin, dimpotrivă, că trebuie explicat.

Explicațiile le voi începe cu o întrebare. De unde rezultă, din cele expuse, că Mareşalul Ion Antonescu a organizat, ordonat ori că măcar şi-a propus masacrarea evreilor, aşa cum autorul scrisorii nu se sfieşte să afirme?

Să luăm pe rând afirmațiile Mareşalului Ion Antonescu, pe care le "incriminează" autorul scrisorii.

La 8 aprilie 1941 Mareşalul a spus că trebuie să inspirăm românilor ură împotriva duşmanilor nației. Ce este incorect în aceasta? Ce ar fi trebuit să facă Mareşalul? Probabil trebuia să-i învețe pe români să-şi iubească duşmanii care încercau să-l sfâşie, nu numai din exterior, dar şi din interior. Probabil ar fi trebuit să facă o operă de evanghelizare a poporului român. Românul are o inimă mare şi ştie să iubească, poate mai mult decât alții, cu singura condiție să fie respectat.

Ce a spus Mareşalul Ion Antonescu la 11 octombrie 1941? A spus că va face din neamul românesc un grup omogen şi că tot ce este străin "încet-încet trebuie să plece". S-a referit într-adevăr la evrei, dar cu o precizare deosebit de semnificativă. S-a referit la elementul dubios evreiesc, la toți comuniştii evrei, care vor trebui să plece. Unde să plece? Acolo de unde au venit, spunea Mareşalul, la bolşevicii pe care îi iubeau, aş adăuga eu. Am văzut însă că, la prima semnalare că evreii care sunt trecuți peste Bug se află în mare pericol de exterminare, autoritățile române i-a oprit în Transnistria.

Apoi, se referă la recensământul populației, care a evidențiat o mare concentrare de evrei în România, unde foarte mulți s-au refugiat din Ungaria şi Polonia, în principal pentru a-şi salva viața. Pentru orice țară concentrarea unor străini ridică probleme deosebite, chiar şi în timp de pace şi în condițiile unei vieți economice normale şi prospere. Cu atât mai mult în timp de război problemele erau mai complexe şi nu numai de ordin economic ci şi problemele privind siguranța statului. Îmi este neplăcut să reamintesc, dar sunt nevoit, că o serie de evrei desfăşurau activități speculative, este adevărat, nu numai ei, activități care perturbau viața economică a țării. Că evreii procomuniști desfăşurau activități de sabotaj şi chiar de spionaj în favoarea URSS. Ne amintim câtă supărare îi provocau Mareşalului Ion Antonescu aceste situații şi cât i-a avertizat pe evrei, prin şeful comunității lor, să înceteze asemenea activități, pentru a nu fi nevoit să ia măsuri pe care nu le dorea. Cum putem oare interpreta afirmația Mareşalului că "această rasă se omoară singură", decât prin aceea că măsurile luate împotriva evreilor, dar nu de exterminare, au fost provocate tocmai de unii

membri ai acestei comunități. Mareşalul dorea pe bună dreptate să aibă liniște şi ordine în țară şi a cerut intransigență față de toți cei ce nu respectă legile, nu numai față de evrei. Este ceva normal şi legitim.

În condițiile deosebit de vitrege în care i-a fost dat să existe oare Israelul ar fi putut supraviețui dacă nu-şi lua toate măsurile referitoare la siguranța statului? În mod sigur nu putea supraviețui. Nu este cazul să comentez legitimitatea acestor măsuri.

Din probele prezentate în scrisoarea menționată nu rezultă că Mareşalul Ion Antonescu s-ar fi gândit măcar să extermine pe cineva şi nici că ar fi comis aşa ceva. Este o mare deosebire între a considera pe cineva criminal de război, sau pur şi simplu criminal ori vinovat de dezastrul țării, şi între a-l considera naționalist. Această deosebire trebuie foarte bine înțeleasă.

Cu privire la purificarea neamului românesc, am văzut că Mareşalul, referindu-se la evrei, i-a împărțit în trei categorii, în funcție de momentul venirii lor în România. În prima fază îi avea în vedere pe ultimii veniți şi care i-au creat cele mai mari probleme. Pe aceştia i-a ajutat să plece mai departe în Occident, punându-le la dispoziție, în unele situații, chiar şi mijloacele de transport. Cu privire la evreii veniți în România cu multe decenii în urmă, a precizat că vom avea o atitudine aparte, iar în final arată că problema evreilor fiind o chestiune continentală şi chiar intercontinentală, urma să fie rezolvată la nivelele respective, gândindu-se probabil la crearea unor condiții internaționale care să le faciliteze evreilor să se adune în țara lor.

În finalul scrisorii, autorul recunoaşte că evreii supraviețuitori îi datorează viața Mareşalului Ion Antonescu. Este un lucru corect şi merită a fi apreciat. Când se afirmă, însă, că "Putea să ne omoare pe toți…" şi apoi când se întreabă cum rămâne cu cei care au murit, se lasă să se înțeleagă că vinovăția ar aparține Mareşalului. Până în prezent, însă, nimeni nu a putut să prezinte o probă măcar, în cadrul procesului ori în afara lui, că din ordinul Mareşalului Ion Antonescu ar fi fost omorâți evreii. A povesti astăzi despre unele grozăvii din timpul războiului este cu totul insuficient pentru a-l putea învinovăți pe Mareşal. Războiul are grozăviile lui şi prin el însuşi este o grozăvie. Toate națiunile implicate în război, într-un fel sau altul, au suferit grozăvii, dar vinovații trebuie căutați între cei care au provocat războiul. Mareşalul Ion Antonescu nu se afla între aceştia.

Se spune, apoi, în scrisoare că va trebui să se prezinte: "… Realitatea istorică şi condițiile în care Mareşalul şi-a schimbat oarecum linia politică față de evrei, dar nu din toleranță sau generozitate".

Că este necesară restabilirea adevărului istoric, este cât se poate de corect şi acest lucru nu trebuie să supere pe nimeni. Există însă în afirmația de mai sus unele inexactități regretabile.

Este nereal faptul că Mareşalul Ion Antonescu şi-ar fi schimbat atitudinea faţă de evrei presat de convingerea că războiul va fi pierdut de Germania. Atitudinea binevoitoare faţă de evrei s-a manifestat de la început. O dovedeşte şi domnul A. Şafran în memoriile sale, aşa cum am arătat anterior, cu referire la prima perioadă a guvernării. Dacă Mareşalul ar fi avut de gând măcar, să-i extermine pe evrei sau să scape de ei oricum, fără a se gândi la soarta lor, i-ar fi predat pe toţi germanilor, aşa cum s-a întâmplat în Ungaria, spre exemplu. Este un lucru, de acum incontestabil, că de pe teritoriul aflat sub jurisdicţia României, nici un evreu nu a ajuns în lagărele de exterminare naziste, iar românii nu au avut asemenea lagăre.

Înainte de a încheia această lungă paranteză, doresc să fac o precizare. Etnicii străini dintr-o ţară, pentru a se bucura de toleranţa şi generozitatea la care se referea autorul scrisorii, trebuie neapărat să manifeste loialitate faţă de ţara în care trăiesc şi să-i respecte legile. Acest lucru este valabil şi pentru naţionalitatea majoritară, aşa încât etnicilor minoritari nu li se impun obligaţii suplimentare.

Mareşalul Ion Antonescu a mai fost condamnat la moarte pentru a şasea oară pentru că "comandanţii, directorii, supraveghetorii şi paznicii de închisori, de lagăre de prizonieri sau de internaţi politici, de deportaţi sau de deţinuţi politici de lagăre sau detaşamente de muncă obligatorie, ar fi supus la tratamente neomenoase pe cei aflaţi sub puterea lor, că Mareşalul i-ar fi instigat, la asemenea fapte prin <<politica sa făţişă>>…"

Este o nouă perlă juridică şi o absurditate, atât prin modul în care a fost formulată această acuzaţie cât şi prin lipsa ei de conţinut.

În primul rând, nu există nici o probă că în locurile de deţinere menţionate s-ar fi practicat tratamente neomenoase. În al doilea rând, dacă se dovedeau asemenea fapte comise de cei menţionaţi, fapte care în cazuri izolate este posibil să se fi întâmplat, era absolut necesar să se stabilească ce contribuţie directă a avut Mareşalul Ion Antonescu la eventualele abuzuri. Nici o dovadă, iar contribuţia prin "politica făţişă", ca simplă afirmaţie, este demnă de o colecţie de "perle".

Dimpotrivă, am văzut că Mareşalul s-a manifestat în permanenţă împotriva oricăror abuzuri şi nu a ezitat să dispună măsuri împotriva tuturor celor vinovaţi, când i s-au sesizat abuzuri de orice fel. Mai mult, toate locurile de deţinere, ori de dislocare a unor persoane, cu aprobarea Mareşalului Ion Antonescu, au fost vizitate, nu o dată, de reprezentanţii Crucii Roşii Internaţionale, de Nunţiul Papal şi de reprezentanţii unor partide politice. Deşi s-a cerut în apărare procurarea şi ataşarea la dosar a documentelor în care au fost consemnate rezultatele, respectiv constatările acestor vizite, nu s-a realizat acest lucru. Este evident că aceste probe scrise ar fi infirmat această acuzaţie. Oricum, ea nu a fost dovedită cu nimic.

Dacă veni vorba de tratamente inumane, nu pot să nu mă refer la perioada care a urmat datei de 23 august 1944 la noi în țară. Am văzut, în capitolele anterioare, cât de umane au fost tratamentele la care au fost supuse zeci de mii de persoane, internate sau arestate, fără vină, în lagărele de muncă forțată comuniste, internări şi arestări la care şi-au adus o importantă contribuție şi comuniştii evrei, tocmai cei care l-au obligat, nu cu mult timp în urmă, pe Mareşalul Ion Antonescu să ia unele măsuri represive, care fatalmente i-au afectat şi pe mulți evrei nevinovați.

Pentru a fi bine înțeles, doresc să fac o precizare. Nu am nimic cu evreii în general şi nici cu o altă naționalitate. Dacă indirect am adus unele învinuiri, m-am referit la persoane concrete, indiferent de naționalitatea lor. Faptele unor indivizi nu trebuie să atragă învinuiri ori resentimente asupra întregii colectivități din care aceştia fac parte. Învinuirea şi răspunderea colectivă a fost o invenție bolşevică şi este contrară principiilor de bază ale dreptului.

Pentru a vedea cât mai bine diferența de tratament a deținuților în România, în diferite perioade, voi recurge la compararea modului de reglementare a dreptului deținuților la vorbitor, pachet şi scrisori.

În regulamentul din anul 1942, pe când se pretinde că oficialitățile antonesciene supuneau deținuții la tratamente neomenoase, se prevedea că aceştia aveau dreptul de trei ori pe lună la pachet, scrisori şi vorbitor.

În regulamentul din anul 1952, aceste drepturi s-au redus la o dată pe lună, în regulamentul din 1955, de două ori pe an, iar, din anul 1962, numai cu aprobarea ministrului Afacerilor Interne.

Aceasta era reglementarea, dar în anii 1952-1962 nu ştiu câți deținuți politici şi de câte ori au beneficiat de aceste drepturi. Pentru a vedea cine erau deținuții politici, voi recurge la o singură cifră. Numai în anii 1951-1952, anii de "glorie" ai faimoşilor Pantiuşa Bodnarenco, adjunctul ministrului afacerilor interne, Goldberg Boris, şeful securității poporului, şi Dulberg Mişu, şeful direcției de anchete a securității, au fost arestați 4 606 țărani pentru că au "comentat în mod duşmănos" colectivizarea agriculturii, mai precis au refuzat să se înscrie în gospodăriile agricole colective.

Nu pot încheia comentariul pe această temă fără a pune şi în scris o întrebare, pe care mi-am pus-o de multe ori în ultimii doi ani, dar la care nu am găsit răspuns.

Am văzut că în timpul guvernului Antonescu locurile de deținere, lagărele de prizonieri, ghetourile au fost vizitate de delegați ai Crucii Roşii Internaționale, de Nunțiul Papal şi de alte delegații. Începând din decembrie 1989, mai ales în cursul anului 1990, s-a dezlănțuit un adevărat asalt al unor delegații din străinătate care i-au vizitat pe deținuți şi în mod deosebit pe cei arestați pentru fapte în legătură cu reprimarea revoluției. La fel ca pe vremea Mareşalului Ion Antonescu şi acum s-a putut constata că deținuții preventivi sau

condamnați se bucurau de toate drepturile prevăzute de lege şi că nici unul nu a fost torturat ori maltratat. Probabil că delegațiile străine se aşteptau să constate aşa ceva în România. Regretăm, dar nu le-am putut oferi subiecte de senzație.

Întrebarea care mi-am pus-o şi mi-o mai pun este: Unde au fost reprezentanții Crucii Roşii şi ai altor organizații internaționale pentru apărarea drepturilor omului în perioada 23 august 1944 – 22 decembrie 1989 şi mai ales până în anul 1946, când nu am cunoştință să fi vizitat penitenciarele şi lagărele din România. Atunci aveau ce constata, dar se pare că România nu prezenta interes, tocmai în perioada în care drepturile omului erau încălcate cu cea mai mare brutalitate. Dacă mi s-ar spune că acest lucru s-a datorat faptului că exista "Cortina de Fier", care nu putea fi penetrată, nu m-ar satisface şi nici nu m-ar convinge.

Cum însă nu mi-am propus să descifrez enigme, voi continua expunerea faptelor.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat la 20 ani temniță grea pentru că "Ofițerii de poliție judiciară sau anchetatorii cu orice titlu în chestiuni cu caracter politic sau rasial au comis acte de violență, torturi sau alte mijloace ilegale de constrângere".

Aceleaşi absurdități ca şi la "infracțiunea" anterioară. Nici o dovadă că s-au comis asemenea fapte de cei enumerați şi, ceea ce este mai important, nici o dovadă că asemenea fapte s-ar fi comis din ordinul sau cu ştirea Mareşalului.

Mi se pare însă curios faptul că pentru violențe, torturi şi alte mijloace de constrângere, i s-a aplicat Mareşalului 20 de ani temniță grea, iar pentru tratamente neomenoase i s-a aplicat pedeapsa cu moartea. Probabil exista un alt mod de individualizare a pedepselor pe care eu nu îl cunosc, dar oricum, dacă tot a fost condamnat pentru fapte pe care nu le-a comis, ce mai conta ce pedepse se aplică, apreciindu-se, probabil, că şase condamnări la moarte sunt suficiente.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat, apoi, la 20 de ani temniță grea pentru că, sub guvernarea sa, "procurorii sau judecătorii civili ori militari au ajutat sau săvârşit cu intenție acte de teroare sau violență", Mareşalul fiind vinovat tot "datorită atitudinii fățişe, a politicii antidemocratice…". Aceeaşi lipsă de probe atât în ce priveşte existența unor asemenea fapte cât şi în ce priveşte implicarea directă ori indirectă a Mareşalului în asemenea fapte.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat la detențiune grea pe viață pentru că a ordonat înființarea de ghetouri, lagăre de internare ori deportări "din motive de persecuție politică sau rasială".

Pentru asemenea fapte, dar altfel prezentate, Mareşalul a mai fost condamnat o dată (a cincea condamnare în ordinea expunerii), este adevărat, la

moarte, dar deosebirea nu constă decât în diferențierea pedepselor. Din această cauză mă văd nevoit să nu mai repet argumentația şi să mă rezum a reaminti că măsurile respective nu au fost luate din motive de persecuție politică sau rasială, lipsind deci o condiție esențială a existenței pretinsei infracțiuni.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat la 20 de ani detențiune riguroasă pentru că ar fi ordonat edictarea de legiuiri sau măsuri nedrepte de concepție hitleristă, legionară sau rasială, ori a practicat – cu intenție – o execuție excesivă a legilor derivate din starea de război sau a dispozițiilor cu caracter politic şi rasial.

Am redat, ca şi în cazurile anterioare, conținutul textului de lege aplicat.

Exemple de asemenea legi, măsuri ori execuții excesive nu se dau, astfel că acuzația, având un caracter cu totul general, exprimată prin "toate legile", apărarea se poate rezuma la o simplă negare. În capitolele anterioare m-am referit la unele legi care mi-am imaginat că ar fi fost avute în vedere.

Mareşalul Ion Antonescu a fost condamnat, în sfârşit, la detențiunea grea pe viață pentru că "s-a pus în slujba hitlerismului sau fascismului şi a contribuit prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice sau la aservirea vieții economice a țării, în detrimentul poporului român".

Iată, deci, s-ar putea spune, cât de mult țineau bolşevicii la poporul român, condamnând pe cei care i-au aservit economia Germaniei. În realitate bolşevicii n-au putut ierta faptul că petrolul românesc, cumpărat de germani cu bani şi cu aur, a fost utilizat în războiul contra lor. Noi însă nu putem să omitem faptul că, dacă România nu semna convențiile de colaborare economică cu Germania, inclusiv, sau mai ales referitoare la petrol, germanii şi-l luau singuri în condițiile pe care le impuneau ei. Într-adevăr, afirmația că petrolul românesc a alimentat maşina de război hitleristă sună ca o acuzație gravă la adresa țării noastre. Dar, în cazul în care România s-ar fi opus, era o simplă formalitate pentru Germania, aflată la apogeul puterii, ocuparea țării şi transformarea ei în aşa-numitul protectorat. În aceste condiții este nedrept şi nejuridic să-i consideri vinovați pe conducătorii de atunci ai României, referindu-se şi la cei care l-au precedat pe Mareşalul Ion Antonescu şi care au pus bazele colaborării economice româno-germane.

Din punct de vedere juridic ne aflăm în prezența unui caz tipic de constrângere morală, care constituie o cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Aceasta în cazul în care am putea vorbi de o faptă prevăzută de legea penală, când este vorba de convenții de colaborare economică cu o anumită țară.

În ce priveşte aservirea economiei româneşti unei puteri străine, despre aşa ceva putem vorbi abia după 23 august 1944, realizată atât prin Convenția de armistițiu, cât şi prin aşa-numitele sovromuri. În legătură cu viața economică, cei care au regizat şi interpretat procesul Mareşalului Ion Antonescu au reținut, pe de o parte, o infracțiune constând în politica de

românizare a economiei şi, pe de altă parte, o infracţiune constând în aşa-numita aservire a economiei unei puteri străine.

Două lucruri care nu pot fi conciliate. Ori românizarea economiei, ori înstrăinarea ei. Amândouă nu pot coexista. Dar, ce conta pentru ei lipsa de probe de vinovăţie şi tratarea contradictorie a aceleiaşi probleme, câtă vreme se simţeau în siguranţă că nimeni nu îi va putea cenzura.

În realitate, nu a existat decât politica de românizare a economiei. Ce a însemnat şi ce s-a urmărit prin aceasta, putem afla din "Cuvântul înainte" al volumului *Românizarea* care se referea la perioada 6 decembrie 1941 – 6 decembrie 1942, din care citez:

"Românizarea, care înseamnă nu numai curăţirea domeniilor proprietăţii şi vieţii economice de prezenţa dominantă şi acaparatoare a elementelor evreieşti şi străine de neam, dar mai mult decât atât şi consecutiv o operă creatoare de asigurare temeinică a unei proprietăţi şi vieţi economice pur româneşti sănătoasă şi trainică. *Colonizarea,* care cuprinde astăzi, problema reinstalării vechilor colonişti deplasaţi din cauza împrejurărilor grele şi a modificărilor teritoriale şi un nou plan de colonizare, tinzând la constituirea unor grupuri de colonişti, bine organizate prin viaţa de familie şi de proprietate, model, precum şi dublarea hotarelor geografice şi istorice, cu graniţe de puternică viaţă românească, zid viu, de nepătruns. *Inventarul,* care, în concepţia de astăzi, pe lângă evidenţa completă şi metodică a bunurilor publice, îmbrăţişează şi oglindirea totalităţii avuţiei româneşti, urmărită cu grijă ştiinţifică şi cu atenţie neîncetată în evoluţia ei, pentru a orienta această evoluţie a patrimoniului naţional în sensul unui cât mai bogat progres" (vol. 8, pag. 14).

O politică economică nu poate intra în discuţie şi nu poate fi tratată ca infracţiune, chiar dacă este naţionalistă, în nici o împrejurare. Cu atât mai puţin se poate vorbi şi este chiar absurd să se vorbească de crime de război, de crime de dezastrul ţării ori de trădare a intereselor poporului român, aşa cum s-a reţinut prin sentinţa de condamnare. Dimpotrivă, ne aflăm în prezenţa slujirii, în cel mai înalt grad, a intereselor poporului român. Ce era rău în intenţia Mareşalului Ion Antonescu de a pune bazele unei burghezii româneşti puternice, în care vedea temelia statului român? Oricum, despre infracţiuni nici nu poate fi vorba.

*

Făcând o sinteză a concluziilor, se poate constata că Mareşalul Ion Antonescu a fost trimis în judecată pentru că ar fi comis toate infracţiunile prevăzute în legea 312/945 – art. 2 literele a şi b, art. 2 literele a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n şi o – aproape întregul alfabet, mai puţin litera j, care prevedea infracţiuni comise de cei care au părăsit teritoriul naţional şi s-au pus în slujba fascismului. Este adevărat că instanţa de judecată a mai

redus două litere – k şi l – din pomelnicul de acuzaţii, achitându-l pe Mareşal pentru că ar fi agonisit averi de pe urma guvernării şi a războiului, dar aceasta nu schimbă constatarea că legea respectivă a fost confecţionată în mod special pentru condamnarea Mareşalului. Este o mare mârşăvie.

Asistăm, în zilele noastre, la o campanie acerbă, pe care unele persoane de rea credinţă o duc împotriva Mareşalului Ion Antonescu, dar ea nu este întâmplătoare. Se pune fireasca întrebare: ce rost are această campanie, acum după 48 de ani, după ce, în timpul guvernării comuniste, nimeni nu a încercat să ne demonstreze câţi evrei au exterminat românii sub conducerea Mareşalului. Am văzut, din examinarea dosarului penal, că Mareşalul Ion Antonescu nu a ordonat nici un fel de masacre şi cu atât mai puţin din motive de persecuţie rasială ori politică.

Eu cred că, prin atacurile lansate la adresa Mareşalului Ion Antonescu, se încearcă o culpabilizare a poporului român, pentru ca acesta, simţindu-se "vinovat", să nu mai riposteze în faţa unor nedreptăţi şi în faţa unor tendinţe de a fi dominat, din nou, în ţara sa. Este greu să-mi imaginez că se va reuşi acest lucru. S-ar putea, însă, ca efectul acestei campanii să fie exact contrariul celui scontat.

Doresc, în final, ca cititorul să reţină aspectele concrete şi nediscutabile pe care le-am expus, iar părerile personale, pe care mi-am permis să le expun, să fie luate ca atare.

Nu mi-am propus să dau verdicte definitive.

În orice caz, faptul că Mareşalul Ion Antonescu nu a comis nici una din crimele ce i s-au pus în sarcină, că şi-a dedicat întreaga viaţă slujirii cu credinţă a intereselor poporului român şi ale României, că este un erou martir al neamului românesc, răpus de gloanţele duşmane, după părerea mea, este incontestabilă.

Fie ca poporul pe care l-a slujit cu credinţă şi cu devotament ieşit din comun să-l repună în istoria sa, în locul ce i se cuvine unui martir patriot şi uneia dintre cele mai mari personalităţi ale sale pe cel care a fost Mareşalul ION ANTONESCU!

E TIMPUL CA PROCESUL SĂ FIE REJUDECAT![1]

ADRIAN PĂUNESCU

Întrebarea pe care o pun eu se adresează, firește, Guvernului, dar se adresează şi autorităților științifice ale României, se adresează Academiei Române, se adresează autorității judecătorești: Cine a stabilit că Ion Antonescu este criminal de război? Nu cumva ocupanții străini?

Este o întrebare la care cred că trebuie să răspundem, de acum încolo, în deplină cunoştință de cauză şi cu argumente. Să nu emitem opinii politice despre un om care a murit împuşcat de ocupanți, pentru felul în care şi-a trăit viața şi a condus România. Ajungem şi noi la concluzia autorităților bolşevice? Dacă atâtea procese au fost rejudecate, de ce tocmai un asemenea proces, de importanță capitală pentru istoria României, n-ar fi scos de sub bănuiala de părtinire bolşevică. Nu anticipez asupra rezultatului procesului, dar cred că el trebuie să aibă loc într-o România fără ocupanți.

Aşadar, cred că se impune organizarea unui colocviu internațional, de către oamenii de ştiință, de către jurişti, pentru a afla, în 2001, ce a stat la baza condamnării Mareşalului Antonescu.

Aş vrea să spun, cu acest prilej, că este una dintre marile întrebări ale istoriei României din veacul al XX-lea şi că asupra acestei chestiuni există opinii în controversă. Mari lideri ai lumii evreieşti din România acelor ani au lăsat mărturii zguduitoare despre România condusă de Antonescu. Şi au lăsat mărturii chiar şi după moartea lui Antonescu. Mărturii favorabile lui Antonescu şi României.

Există - şi ştim asta - şi alte păreri, unele care îl acuză pe Antonescu de crime împotriva evreilor şi împotriva lumii civilizate.

Aş vrea, o dată cu această controversă care s-a stârnit şi care trebuie să-şi găsească un răspuns ştiințific şi obiectiv, să ajutăm la scrierea Cărții de Istorie a României şi să nu ne mai simțim culpabili acolo unde nu există date că am fi vinovați. Avem şi noi faptele noastre rele în istorie, dar holocaustul nu este al poporului român. Poporul român i-a apărat pe evrei, iar lideri spirituali şi pragmatici ai lumii evreieşti au spus asta la vremea respectivă.

Printre noi trăieşte un martor şi un participant la bătălia pentru libertatea şi viața evreilor - profesorul Raoul Şorban din Cluj-Napoca. Şi el, şi alți oameni de vârf ai spiritualității românești şi evreieşti şi, de fapt, ai tuturor

[1] Intervenție în şedința Senatului României, 5 noiembrie 2001.

culturilor şi istoriei lumii, care mai pot depune mărturie, trebuie să spună adevărul. Acum! Dacă e cazul, să-l repete!

Eu nu exclud posibilitatea ca, în urma acestui colocviu, rezultatul să fie cel pe care îl vehiculează media şi îl vehiculează lideri politici ai momentului, şi anume că Ion Antonescu a fost criminal de război.

Nu sunt atât de congestionat în opiniile mele, încât să nu accept posibilitatea altor opinii. Eu cred, deocamdată, inversul, şi anume cred că nu poate fi judecat în acest mod grăbit un om care a plătit cu viaţa partea de eroare a vieţii lui, dar care nu poate fi, la nesfârşit, victima unui amestec de criterii şi al confuziei de planuri. E dificil să judeci în vreme de pace pe oamenii care au participat la un război. Şi lucrul ăsta se întâmplă şi azi. În vreme de pace sunt judecaţi lideri politici care au participat la războaie. Şi nu a fost voia lor, a fost voia timpului. Iar ei sunt, uneori, judecaţi împotriva firii, pentru că se dovedeşte că unii dintre aceia care sunt judecaţi azi pentru că au făcut război au făcut exact ce fac marile state civilizate în acest moment, încercând să-i pedepsească pe terorişti.

Au existat terorişti în sud-estul Europei şi unii dintre liderii din zona noastră au încercat să-i pedepsească, au încercat să facă pace în zonă. Ei sunt în puşcării şi la tribunale, iar liderii ceilalţi ai lumii sunt la locurile lor, îşi văd de treabă şi încearcă să apere lumea civilizată de terorism şi orori.

Mă tem că acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu Antonescu. A fost judecat într-o Românie ocupată, în vreme de pace, pentru fapte de război. I s-au pus în cârcă şi lucruri pe care nu le-a făcut.

N-aş vrea să trecem pe lângă aceste nenorocite împrejurări. Nu avem, deocamdată, mai mult de o viaţă şi nu o putem batjocori în judecăţi sumare şi în împuşcarea, încă o dată, a mortului.

Eu cred că în faţa noastră stau posibilităţi extraordinare. Eu cred în puterea poporului român şi în puterea celor care îl reprezintă, inclusiv a actualului Guvern, de a stabili pentru România relaţii convenabile, relaţii fructuoase, relaţii corecte şi demne cu toată lumea, inclusiv cu marea putere a lumii, care este statul american. Dar nu putem să mințim nici pe alții, nu ne putem minți nici pe noi.

De la această tribună, cred că e datoria mea să cer o cercetare atentă şi o rejudecare a "procesului" Antonescu, pentru a se vedea adevărul adevărat. La această judecată trebuie să participe şi oameni de ştiinţă din toate domeniile de activitate, inclusiv istorici, inclusiv jurişti, inclusiv martori şi mărturii. Este dreptul generaţiei noastre la rejudecarea acestui proces şi la stabilirea acelei pedepse, a acelei sentinţe pe care o va cere realitatea, realitatea netrucată pe care o determină argumentele, pe care o determină faptele, şi nu la stabilirea unei prejudecăţi.

Avem obligaţia de a lupta pentru adevăr!

“EU AM CONSEMNAT « ULTIMUL CUVÂNT »”[1]

HENRIETTE MAGHERESCU

[...] Am avut o fostă guvernantă elveţiancă al cărei soţ era Remus Dragomirescu, din partea PNL, pus în grupul acelora care l-au judecat pe Mareşal... Şi a venit într-o seară aici şi m-a întrebat dacă m-ar interesa că avea două “intrări” la proces. Soţul meu a zis: “că eu nu pot să văd pe Mareşal în boxă, mi-e imposibil să mă duc!” Şi am spus: “Eu mă duc!”. M-am dus, numai la două sau trei şedinţe, dar la cele mai importante cred eu că am fost. Întâi, când a venit Iuliu Maniu, în faţa tribunalului, a venit şi a strâns mâna Mareşalului, el s-a ridicat în picioare, a salutat şi atunci lumea în sală” “Huo! Huo!”. Era o situaţie, la tot acest proces, nemaipomenit de încinsă, de agitată. Era sala aceea mică, care mai există la tribunal, pe Ştirbey Vodă, un tribunal mic care nu s-a demolat încă... Şi acolo, în sala aceea mică, era arhi-, arhi-plină; era şi luna mai când ea deja cald în Bucureşti, toată lumea ţipa, toată lumea vocifera, toată lumea ţipa: “La moarte!”, huiduieli şi aşa mai departe... S-a terminat cu Maniu şi astea nu le-am notat...

- Dar Ică cum s-a comportat la proces?

- Era timorat, era timorat. Mareşalul? ... Mareşalul nu vorbea celor de acolo... El vorbea Istoriei! Pe el nu l-a... Îşi băteau joc de el; îi băgau reflectoarele alea în ochi şi, deasupra, mai aveau reflectoare... Era încins de lumină şi căldură. Îşi mai punea – avea o hârtiuţă – ceva, mai ţinea aşa... Era foarte greu să se concentreze, să răspundă la toate întrebările, la toate acuzaţiile! Absolut a fost viteaz!... Şi, pe urmă, a venit momentul, impresionant, când s-a adresat cu *Ultimul cuvânt*, pentru că el a spus că: “Testamentul politic nu ştiu dacă voi fi lăsat să-l scriu!...”. Nu ştiu dacă l-a scris, noi nu ştim... Poate la Lubianka, unde a stat doi ani, poate acolo l-a scris, dar aicea nu s-a auzit... Îi curgeau lacrimile de emoţie... În sală s-a făcut o linişte deplină, nu se auzeau decât aparatele: Ţac! Ţac! Magnetofoane îşi aveau ziariştii străini, erau foarte mulţi... Şi am putut foarte bine să notez tot ce-a spus Mareşalul... Chiar, am mai verificat cu ce-a ieşit pe urmă şi am văzut că este foarte bine luat... Eram şi eu foarte bună la acest scris. Cum s-a terminat, a fost o pauză, iar Mareşalul a coborât la un lavoar, la toaletă, ştiu

[1] Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu în faţa istoriei*, II, Iaşi, 1990, pp. 354-363.

eu... Eu mi-am zis: "Mă duc să beau puțină apă". Nu mai puteam, știu eu, de emoție, de agitația care era. Am coborât și... în fața mea era Mareșalul! Își tampona batista în apă și-și punea așa... la tâmplă. Avea un costum bleumarin, frumos... S-a uitat la mine; eu am vrut să spun ceva, dar un ofițer de jandarmi care făcea paza m-a luat de umeri, m-a întors: "Duduie! Mă nenoroceşti! Ce cauți d-ta aici? N-ai voie să vorbeşti cu...". Am plecat și a urmat terminația la *Ultimul cuvânt*, care a fost așa de înduioșător! El plângea... El vorbea și plângea... Când a spus: "Ție, popor ingrat, nu-ți va rămâne nici cenușa mea!", nici musca nu se mai auzea; de unde era gălăgie, când a vorbit El a fost o liniște teribilă... Și am ieșit, m-am dus la soțul meu, care, cu colonelul Davidescu, cu toți, erau adunați pe Știrbey Vodă la un alt ofițer și eu repede am venit cu hârtia... Dar cum am ieșit? Ne mai căuta așa... Și eu am făcut sul toate hârtiile, le-am băgat în corsaj, în fine, și am venit... Nu era departe unde m-am dus, eram prăpădită... Ei: "Vorbește! Spune!". Eu nu mai puteam să spun ceva, eram atât de emoționată... Ultimul cuvânt al Mareșalului a fost zguduitor!...

ULTIMUL CUVÂNT

Un om care, fără nume, fără protecție, fără bani și partid, s-a urcat în Stat la cel mai înalt loc de conducere și răspundere, acel om are datoria să se justifice, iar Poporul și Istoria au dreptul să-l judece!

Am să expun faptele și acțiunile mele politice, economice și militare, dar acestea nu vor fi complete în momentul de față.

Poporul, prin Dv., îşi va da verdictul, iar mâine Istoria pe al său. Expun toate actele și faptele mele, ca poporul să ajungă la înțelegerea lor.

Dați Istoriei adevărul, și nu faceți față unei situații de moment!

Eu vă voi spune adevărul așa cum onoarea mea de soldat m-a făcut să-l respect toată viața. Considerați, vă rog, scăpările nu ca o ieșire și omitere intenționată! Nu am fost omul unor astfel de calcule și nu voi fi, dar nu am văzut piesele dosarelor și miilor de rezoluții ce am dat în aceşti patru ani, în care se găseşte imprimat sufletul meu!

Prima mare acuzare ce mi se aduce, aceea de a fi premeditat luarea puterii împreună cu Codreanu, vreau s-o spulber acuma.

La instrucție am avut onoarea de a declara că primul contact cu legiunea a fost în 1933, când Regele [Carol al II-lea] mi-a cerut părerea cu privire la Garda de Fier. Știam că ei tulburau țara și că periclitau granițele. Am spus Regelui ce credeam atunci: "Prefer să mor în mocirlă într-o Românie Mare, decât să mor în paradisul unei Românii mici". Întrevederea de atunci a avut drept scop orientarea mea, ajungând la concluzia că Codreanu nu va putea duce țara pe panta ascendentă la care spera, ci dimpotrivă.

Problema dinastiei o privea sub o lumină diferită decât a mea. Codreanu mi-a declarat că "în 24 de ore de la luarea puterii trece la Germania şi că va cere abdicarea regelui". Iar eu i-am spus: "Domnule Codreanu, cel dintâi pe care va trebui să-l împuşcaţi atunci va fi generalul Antonescu".

În politica internă, am arătat că a introdus din nou pistolul cu care ştiam că va aduce vărsare de sânge. În decembrie 1937, Garda de Fier a făcut un mare pas în simpatia opiniei publice. Regele a încredinţat formarea guvernului Octavian Goga. Am spus atunci Regelui Carol: «Formaţiunea Goga nu va putea fi durabilă decât introducând în formaţie legiunea şi pe Dl. Dinu Brătianu».

De ce? Pentru că am afirmat atunci regelui că: «Niciodată ideea nu poate fi distrusă cu pistolul, mai bine s-o aducă la putere şi să vadă dacă este o fericire pentru neam sau nu...». Eu ştiam însă că ea nu va avea sorţi buni, deoarece toată pleava societăţii româneşti se află înscrisă în legiune.

Eu am dat Regelui această idee de a o aduce la putere şi el m-a însărcinat cu formarea guvernului. Am refuzat, nevoind să trec peste Octavian Goga, pentru care aveam o mare stimă. Soluţia Regelui a fost să intru în guvern ca ministru al Apărării Naţionale, pentru că prezenţa mea în guvern era o mărturie şi o chezăşie că politica externă a României nu se va schimba, ştiindu-se că programul Codreanu aducea schimbarea acelei politici în 24 de ore şi va orienta ţara către Germania. Atunci, forţat şi contrar uzanţelor ca ministrul Armatei să facă declaraţii politice, eu am făcut-o! Eram convins. Păstram faţă de Germania amintirea războiului trecut [din 1916 – 1918] şi, mai ales, m-a îndemnat structura mea intelectuală...

Guvernul Goga a ţinut 40 de zile şi omorurile începuseră. Regele, împanicat, mi-a încredinţat mie formarea guvernului. Am acceptat pentru că prea des se schimbau guvernele. Pentru ce? Opinia publică ştia prea bine cauzele.

Regele a voit să introducă în guvern două persoane pe care nu le puteam accepta. Am apelat la Codreanu, rugându-l să înceteze agitaţiile. Cu ocazia acelei convorbiri, el a recunoscut că nu avea nici un program de guvernare.

Codreanu a fost arestat şi eu m-am dus la proces, pentru că, după mine, atunci când vezi că un om se îneacă este omeneşte să-i întinzi o mână de ajutor.

Pe Horia Sima l-am văzut în timpul când el era ministru în guvernul lui Gigurtu. La convorbirea avută, mi-a declarat: "Domnule general, spuneţi drept am eu mutră de prim-ministru?".

S-a petrecut ultimatumul rusesc [26 iunie 1940]. Cu acest grav eveniment am trimis o scrisoare de protest pentru cedarea fără luptă a două

provincii româneşti. La două zile după aceasta am fost dus la Bistriţa. Aici mi se impută că aş fi pregătit legătura cu Germania în vederea luării puterii. Eu nu cunosc limba germană şi formaţia mea intelectuală şi spirituală mi-am format-o în şcoala franceză. Nu am uitat odiosul tratat de la Craiova [Buftea] şi de la Bucureşti [din 1918]. Nu am uitat că în Alsacia şi Lorena avem 2000 de cruci şi în 1915 jertfele noastre de pe front.

La Mănăstirea Bistriţa am aflat că şi regele Carol II se îndreaptă cu faţa către Germania... Graniţele se prăbuşiseră [iunie-august 1940].

Eliberat de la Bistriţa, regele mi-a încredinţat formarea unui guvern de unitate naţională. Am vizitat pe oamenii politici: Maniu, Brătianu, Stelian Popescu şi alţii, cerându-le să discutăm programul de guvernământ, care consider că este o datorie sfântă pentru omul destinat să ia conducerea ţării. Deci eu nu veneam nepregătit, după cum adeseori s-a spus. Deşi nu aveam un program scris, eram completamente orientat.

Răspunsul tuturor oamenilor politici a fost: «Întâi aduceţi abdicarea lui Carol II, apoi vom discuta». Când s-au prăbuşit graniţele, împreună cu Mareşalul Prezan, am hotărât să mergem la Rege şi să formăm un guvern de colaborare cu oamenii politici. Oamenii politici însă nu au voit: toţi s-au tras deoparte. Eu am rămas singur. Urmează apoi cele petrecute la 6 septembrie 1940!

Regele mi-a spus: «Nu te las, nu pleca. Nu am pe altul. Tu eşti un patriot...» Strada fierbea. Am întrebat pe Generalul Coroamă, comandantul Diviziei de Gardă, dacă va apăra pe Rege? Am cerut părerea aghiotanţilor regali. Toţi, fără deosebire, mi-au spus că Regele trebuie să plece. Am chemat generalii. Toţi, absolut toţi, afară de Paul Teodorescu şi [Gheorghe] Mihail, au spus ca Regele trebuie să abdice!

Regele s-a consultat toată noaptea cu oamenii săi politici şi s-a convins că ţara cere abdicarea sa. A pus însă drept condiţie ca să abdice să-mi iau eu asupră-mi parte din prerogativele regale, iar eu am promis Regele Carol II să stau stâlp de veghe lângă Voievodul Mihai, viitorul Rege şi să-i păstrez tronul...

... Am primit din partea Regelui puterea, smerit, cum primeşte credinciosul sfânta cuminecătură în faţa altarului.

Deci iată, domnule Preşedinte şi onoraţi judecători, actul premeditării de care am fost acuzat că l-am făcut pentru luarea puterii în stat! Eu nu aveam nevoie de sprijin german pentru a veni la putere, deoarece însuşi Regele ţării mi-a încredinţat-o!

Odată cu luarea conducerii a început adevăratul calvar al vieţii mele!

Prima mea grijă a fost să iau contact cu forţele politice care reprezentau forţele în Stat. Toate m-au refuzat. Domnul Maniu, orice ar spune astăzi, mi-a oferit atunci pe Mihail Popovici şi pe Aurel Dobrescu. La

această ofertă, i-am spus: «Domnule ministru, sunt timpuri prea grele pentru țară ca să glumim». De aceea, domnilor, în guvernarea mea nu au figurat persoane marcante.

A sosit Horia Sima, găsit deghizat în cioban la Braşov. El a venit pe baza unei mişcări slabe puse la cale de S.S.-ul german.

Horia Sima avea pretenții foarte mari. Am menționat de la început că o guvernare legionară ar fi fost dezastruoasă pentru țară, dacă ar fi fost lăsată singură. M-am situat pe această bază la acceptarea unui guvern cu elemente legionare. S-a spus că pozițiile dominante au fost ale lui Sima. Nu este adevărat. Armata o aveam eu, iar Internele generalul C. Petrovicescu, un bun, vechi şi încercat prieten, ale cărui caracter şi curaj se dovediseră. El a fost singurul care, atunci când eram surghiunit la Bistrița, mi-a adresat lungi felicitări şi scrisori, ştiind bine la ce se expunea în acel moment. Petrovicescu a întrecut cerințele lui Sima, însă a fost depăşit. A greşit şi a fost de mult pedepsit.

Cu privire la guvernarea împreună cu Horia Sima: Pe aceia care au fost duşi la Jilava, am făcut-o ca să-i salvez. Acolo se afla o gardă militară pe care mă puteam bizui. Voiam să-i salvez de gloanțele pistoalelor celor care vroiau să se răzbune. Începusem să avem două armate în stat. Eu îi lăsam să se uzeze, pentru că nu aveam încă armata în totalitate de partea mea. Ea ieşise din catastrofa granițelor. Armata a venit spre mine atunci când un soldat a fost stropit cu benzină şi ars de legionari. A fost un moment hotărâtor pentru neamul românesc. Armata singură a hotărât atunci.

Partidele politice s-au retras definitiv din calea mea. Le-am arătat că un guvern de militari este ultima formă politică pentru un stat. România nu ajunsese în situația să aibă nevoie de el, ea avea rezerve. Dar politicienii s-au menținut în refuzul lor de a participa la conducere.

Țara îşi sprijinea frontierele pe Liga Națiunilor, pe Mica Înțelegere şi pe forțele ei militare. Toate aceste edificii au fost prăbuşite...

... Nu am premeditat şi pus la cale primirea coloanei a V-a germane pe pământul țării, nu am avut sprijin german. După cum ştiu să-mi apăr demnitatea mea de om, am ştiut să mă situez pe o linie justă, pentru că nu sunt omul care să facă tranzacții cu demnitatea poporului român. Am sprijinit România pe Germania, pentru că ea era singura care oferea garanție frontierelor [la 30 august 1940]. Am dat, conştient de situație, consimțământul la trecerea trupelor germane prin țară. Nu aveam de ales. Orice rezistență ar fi dus la prăbuşire. Am fi avut soarta sârbilor. Evreii, comuniştii, politicienii ar fi fost exterminați. Serbia a pierdut 800 000 de oameni. Generalul Nedici mi-a cerut ajutor: «Salvați-ne, ne omoară pe toți – croați, unguri, sârbi şi noi între noi!».

Am făcut războiul cu Uniunea Sovietică. Aceasta mi-au cerut onoarea poporului român şi imperativul momentului. Nu puteam periclita

viitorul Țării. Orice s-ar afirma astăzi, aici, nici un om politic nu ar fi luat puterea în acele momente.

În privința ororilor războiului se va cunoaşte adevărata mea poziție şi zilnicele eforturi ce le-am făcut pentru a-i ține pe toți pe calea omeniei. Nu cer nici o favoare, dar să se țină seama, când eu sunt judecat, de faptul că nu există război fără să se săvârşească cruzimi peste capul şefilor. De exemplu, lăsând la o parte războaiele din antichitate, să luăm războiul de 30 de ani, războiul de secesiune, războiul anglo-bur şi altele. Mai mult, aviația a distrus, contrar legilor războiului; a făcut zeci de mii de victime, ne-a omorât copii, studenți, a atacat spitale şi biserici, distrugându-le. De aceea să nu se considere că soldații au trădat legile umanității; toți le-au trădat.

În ceea ce priveşte aservirea bogățiilor Țării, mi se aduce pe nedrept această acuzație. Dacă mi-ați fi dat putința, v-aş fi arătat legile economiei, v-aş fi arătat ce acoperire bună avea moneda. S-au găsit 40 de vagoane de aur, când România, în toți anii de pace, abia adunase 16. Da, în 1944, Banca Națională a României avea în seif 40 de vagoane de aur! România nu a dat nimic şi a primit totul pe bază de acorduri: petrol, bumbac, cereale. Creditul era de 3 la sută. Am salvat capitalul străin, telefoanele şi chibriturile. Nu am avut legi de vasalitate față de Germania, ci de egalitate. Mareşalul Antonescu – mi-am zis – nu se compară cu generalul Nedici. Bugetul nostru de război a fost echilibrat față de bugetul războiului trecut.

Cu privire la muncitori: nu am scos niciodată armata contra muncitorilor. Nu am avut niciodată vreo grevă. Cred că nici un partid politic în această țară nu poate arăta o filă albă în această problemă.

De la toate instituțiile au fost retrase baionetele în cazărmi.

Am fost prezentat ca dictator. Ştiam că dictatorii îi extermină pe adversarii lor. Pe cine am exterminat eu? Am suspendat Constituția care era teroristă. Am tins spre o democratizare a ei. Presa n-a fost liberă, era război. Permiteam să se publice numai evenimentele şi faptele, fără polemici, care la noi ajung triviale. Nici un evreu fugit din Transilvania şi judecat în țară nu a fost executat. Peste şapte mii de legionari au fost reabilitați pe front. În lagărul de la Tg. Jiu, cu o capacitate de 2.000 de paturi, erau internați doar 1.700. Acest lagăr, întocmit din timp de pace, a făcut parte dintr-un plan al Marelui Stat Major. Prin acel lagăr s-a pus capăt ori s-a pus frâu nebuniei îmbogățirii de război şi speculei. Declar că lagărul nu a fost niciodată complet.

Despre comuniști: ei nu erau ȚARA. Le-am oferit posibilitatea să plece în Uniunea Sovietică, pe care o socoteau patria lor. Cui a vrut, i-am dat voie să plece. Pe cei notorii i-am găsit în lagăre sau închisori, cu vechi condamnări. Nu i-am persecutat.

În testamentul meu politic, dacă voi mai avea timp să-l scriu, voi spune:

Scump popor român, sunt mândru că am făcut parte dintr-o naţie cu dublă ascendenţă română şi dacă, a cărei istorie a fost luminată de strălucitoarea figură a lui Traian şi de jertfa marelui Decebal!

Am luptat în două războaie pentru gloria ta!

Sunt fericit să cobor cu câteva clipe mai devreme lângă martirii tăi. Toţi au luptat pentru dreptatea ta!

Foştii mei colaboratori au încercat să se desolidarizeze de mine. Eu nu mă desolidarizez de greşelile lor.

Las Ţării tot ce a fost mai bun în guvernarea mea. Tot ce a fost rău iau asupra mea, în afară de crimă!

Acest război, care s-a sfârşit cu înfrângerea Germaniei lui Hitler, nu va pune capăt conflictului mondial deschis în 1914.

Prevăd un al treilea război mondial, care va pune omenirea pe adevăratele ei temelii sociale. Ca atare, dv. şi urmaşii dv. veţi face mâine ceea ce eu am încercat să fac astăzi, dar am fost înfrânt! Dacă aş fi fost învingător, aş fi avut statui în fiecare oraş al României. Cer să fiu condamnat la moarte şi refuz dinainte orice graţiere. În felul acesta voi muri pe pământul Patriei, în schimb voi, ceilalţi, nu veţi fi siguri dacă veţi mai fi aici când veţi fi morţi.

Am terminat. Dar, înainte de a încheia, vreau să vă reamintesc:

Scipio Africanul a urmărit pe Hannibal peste câmpiile Franţei, ale Spaniei, ca să-l înfrângă pe nisipurile fierbinţi ale Africii, la Zama, răzând de pe suprafaţa pământului marea Cartagină. Astfel, el a pus bazele strălucirii Romei. Ca şi Temistocle şi Vespasian, care şi-au servit ţara, şi el a murit în exil.

Îmi vin în minte, în aceste clipe tragice ale vieţii mele, fără să mă gândesc că aş putea fi comparat cu ilustrul general roman, cuvintele pe care el, pornind în exil, le-a adresat, de pe puntea corabiei, poporului său: «Ţie, popor ingrat, nu-ţi va rămâne aici cenuşa mea!».

Tribunalul Poporului din Bucureşti, aşa după cum prea bine se ştie, l-a condamnat pe Mareşalul Antonescu la moarte. Pe el şi încă câţiva foşti colaboratori din anii 1940-1944. Toţi condamnaţii au avut dreptul să prezinte cereri de graţiere. MAREŞALUL A REFUZAT SĂ SOLICITE GRAŢIEREA SA! A FĂCUT-O, ÎN NUMELE SĂU, MAMA SA, DOAMNA BARANGA; FĂRĂ NICI UN EFECT! La 1 iunie 1946, Mareşalul Antonescu A FOST EXECUTAT!

Înainte de execuţie s-a adresat soţiei, cu această scrisoare ce reprezintă, în fapt, un veritabil codicil la TESTAMENTUL SĂU POLITIC:

Am stat cu capul sus şi fără teamă în faţa judecăţii, după cum stau şi-n faţa Justiţiei Supreme; aşa să stai şi tu!

Nimeni în această ţară nu a servit poporului de jos cu atâta dragoste, pasiune, dezinteres cum am servit eu. I-am dat totul, de la muncă până la banul nostru; de la suflet până la viaţa noastră, fără a-i cere nimic. Nu-i cerem nici azi.

Judecata lui pătimaşă de azi nu ne înjoseşte şi nu ne atinge.

Judecata lui de mâine va fi dreaptă şi ne va înălţa.

Sunt pregătit să mor, după cum am fost pregătit să sufăr. După cum şi viaţa mea, toată viaţa mea, mai ales în cei patru ani de guvernare, a fost un calvar; a ta, de asemenea, a fost înălţătoare!

Împrejurările şi oamenii nu ne-au îngăduit să facem binele pe care împreună am dorit cu atâta pasiune să-l facem ţării noastre!

Suprema voinţă a decis altfel.

Am fost un învins, au fost şi alţii... mulţi alţii. După dreapta judecată, istoria i-a pus la locul lor. Ne va pune şi pe noi!

Popoarele în toate timpurile şi peste tot au fost ingrate. Nu regret nimic, la bine cu mângâiere la nedreptate cu iertare.

Ultima mea dorinţă e să trăieşti. Retrage-te într-o mănăstire. Acolo vei găsi liniştea necesară sufletului şi bucata de pâine, care azi nu o mai poţi plăti.

Am să rog să fiu îngropat lângă ai mei, care mi-au fost străbuni şi călăuzitori, acolo la Iancu Nou! Voi fi între acei cu care am copilărit şi am cunoscut şi durerile şi lipsurile. Împrejurările ne-au îndepărtat viaţa de ei, dar sufletul meu nu-i va uita niciodată. Poate vei gândi că tot acolo, lângă mine, trebuie să fie şi ultimul tău locaş.

Scoborând în mormânt, eu azi, tu mâine, ne vom înălţa, sunt sigur, acolo unde va fi singura şi dreapta răsplată.

Te strâng în braţele mele cu căldură. Te îmbrăţişez cu dragoste.

NICI O LACRIMĂ!

31 mai 1946 (Jilava)
ION

"…DE AR FI SĂ REÎNCEP, AŞ FACE LA FEL!"

CEZAR MÂȚĂ
MIHAI POPA
MIHAI LUPOI

… Închisoarea Jilava – sâmbătă, 1 iunie 1946, după orele 18:00: Sub gloanțele unui pluton de execuție, compus din gardieni, supremă ofensă adusă Oastei Țării, al cărei ultim Mareşal se afla EL ÎNSUŞI în bătaia pistolarilor nenorociți selecționați pe bază de "voluntariat", cădeau seceraţi în Valea Piersicilor, ION ANTONESCU, Conducătorul Statului Român din perioada 1940-1944, şi câțiva dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi – Mihai Antonescu, Gh. Alexianu şi C. Piky Vasiliu. Execuția, în fapt MĂCELUL, trebuia, în intenția organizatorilor, politicieni şi comunişti complotişti, români şi de aiurea, aflați în solda Kremlinului ori în serviciul comandat al Marilor Puteri învingătoare în războiul mondial din 1939-1945, să rămână pentru cât mai mult timp posibil înfăptuită în mister. Nu avea să fie aşa! Nu a fost posibil să fie astfel! Martorii asasinatului de la 1 iunie 1946 au fost cei dintâi care au rupt vălul tăcerii. Operatorul Ovidiu Gologan, pe lângă faptul că – alături dar separat de "omologul"! Său desemnat de Puterea Ocupantă, URSS – ne-a lăsat pelicula surprinzând principalele momente ale CRIMEI, s-a aflat între cei care au relatat în detaliu faptele. Pe de altă parte, persoane anume desemnate au consemnat, în sinteze şi procese-verbale, cele petrecute. Documentele respective, păstrate zeci de ani în mare taină, au ajuns, după deschiderea arhivelor în anii 1989-1990 şi următorii, la dispoziția istoricilor şi, în consecință, la ştiința cititorilor.

Este inutil să subliniem că, excepție făcând presa de inspirație moscovită şi intenaționalistă, unele grupuri interne şi o bandă de sceleraţi, care se "remarcase" organizând penibilul "proces al marii trădări naționale" sub egida … "Tribunalului Poporului" din Bucureşti. Poporul Român, cercurile democratice, forțele armatei naționale, prestigioase personalități române şi străine au dezaprobat MĂCELUL, situându-se evident între cei care şi-au asumat o incontestabilă prioritate în stabilirea, peste voința

nevolnicilor "învingători" aflați în postura de ocupanți vremelnici ai României, a posterității Mareşalului Antonescu[1].

La trei ani după faptele relatate, ziaristul american Reuben H. Markham reținea, la rându-i, în amintirile sale apărute în SUA:

"Ion Antonescu petrecuse doi ani în captivitate la Moscova (1944-1946) aşteptând judecata Tribunalului Poporului, aşa cum un şoarece prins în cursă aşteaptă să fie înecat. Națiunea română ştia că, de fapt, cea care avea să-l judece în 1946 era Rusia, ale cărei trupe ocupau țara. Mai ştia că judecătorii erau uneltele Moscovei şi că cei doi procurori comuniști erau agenți fanatici ai acesteia. O mare parte din ziariştii aflați în sala Tribunalului, cei mai mulți neromâni, erau agitatori aflați în serviciul Moscovei şi întrețineau o atmosferă ostilă Mareşalului. Ei au salutat zgomotos decizia Tribunalului dirijat de ministrul comunist al justiției Lucrețiu Pătrăşcanu de a-l condamna la moarte. Majoritatea românilor a avut atunci sentimentul că ei înşişi căzuseră în capcana rusească împreună cu Mareşalul şi că, de fapt, ei erau judecați, luați în derâdere, condamnați. Antonescu a avut o conduită plină de calm şi demnitate. El a înfruntat Rusia şi de această dată, refuzând să-şi ceară scuze pentru faptul că de a o fi atacat. A repetat chiar că a luptat pentru a învinge. Mulți români au văzut în atitudinea sa un simbol al respectului de sine ca națiune şi i-au fost recunoscători pentru că le-a oferit acest simbol. Nu l-au putut ajuta cu nimic, dar au jubilat văzând că un român, deşi cu funia rusească deasupra capului, stătea demn şi îi înfrunta cu calm pe bolşevici. O tăcere grea s-a lăsat peste inimile românilor, când acest a fost condus în celula condamnaților la moarte şi ea s-a transformat în consternare când s-au răspândit, peste tot în țară, veşti despre felul în care a fost executat. El a dorit, firește să fie executat nu prin spânzurătoare ci prin împuşcare, aşa cum e practica în cazul ofițerilor, pretutindeni şi dintotdeauna. Şi a murit după cum i-a fost dorința, cu fața la plutonul de execuție, refuzând să fie legat la ochi. Mareşalul însuşi a dat plutonului de execuție comanda "foc", dovedindu-se mai stăpân pe sine decât ei. Ani de zile, Antonescu fusese apreciat ca cel mai remarcabil militar al țării. Avea o expresia severă, o privire scrutătoare şi reputația de a fi plin de voință, dur, aspru. Când tinerii soldați gardieni, care se aflau la mică distanță în fața sa, cu degetul pe trăgaciul armei, i-au întâlnit privirea vie, au tremurat o clipă. Când au tras, Mareşalul a căzut, dar nu era mort şi nici măcar nu-şi pierduse cunoştința. Ridicându-se puțin, a întins mâna dreaptă spre soldații din pluton, strigându-le: "Trageți încă o dată, băieți, trageți!" Ei

[1] Vezi, în acest sens, contribuțiile sau grupajele de documente găzduire în revistele "Dosarele istoriei", "Magazin istoric", "Document", dar, îndeosebi, "Revista de istorie militară" nr.1-2/1994, 5/1994, 1/1995 şi "Mareşalul Ion Antonescu", nr. 2/2001.

au început să tragă salvă după salvă, iar un ofițer a folosit pistolul. Când această relatare, mereu înfrumusețată, a început să circule, din gură în gură, crimele lui Antonescu au fost acoperite de compasiunea poporului pentru dânsul, iar în mintea oamenilor el a început să dobândească statura unei victime. Ultima variantă a acestei relatări ce căpătase dimensiuni de legendă îi descria pe cei care l-au împuşcat pe Mareşal ca nefiind români. Nici un român nu fusese găsit, se zicea, pentru a-l ucide pe Conducător. Căzut în genunchi, cu sângele şiroind, cu ochii larg deschişi, ANTONESCU SE ÎNFĂȚIȘA CA SALVATORUL ONOAREI ROMÂNEȘTI"[2].

Documentele publicate în ANEXĂ confirmă ori, mai degrabă, întregesc informațiile deja cunoscute. Ele trebuie însă coroborate cu izvoarele editate. Reține în chip deosebit atenția, din documentele anexate, referatul din 6 iunie 1946, descoperit şi semnalat de doctorand în istorie Cezar Mâță în Arhiva SRI din Bucureşti[3]. Pentru anume detalii, documentul în discuție constituie chiar o sursă unică: într-un cadru precis, închisoarea Jilava, se desfăşoară o dramă ai cărei eroi, în rândul întâi Mareşalul Antonescu, îşi "joacă rolul" cu desăvârşire – ultimul prânz dinainte de execuție, cele din urmă "vizite" şi declarații. Se impun, în context, recunoaşterile Mareşalului cuprinzând şi crezul existenței sale, şi anume că: *"Dacă mor, este pentru Bucovina şi Basarabia. De ar fi să reîncep, aş face la fel"*.

Totodată, Antonescu nu a socotit necesar să-l "ierte" pe suveran, dimpotrivă, prezicându-i şi un final de domnie sub comunişti în privința căruia s-a înşelat cu numai 17-18 luni: "Regele este un monstru moral, într-o lună îşi va pierde tronul".

În strict raport cu succesiunea faptelor, asistăm, în continuare, la împărtăşania celor patru condamnați la moartea, la deplasarea lor spre locul denumit Valea Piersicilor, la incidentul cu gazetarii străini, inclusiv un rus, opriți să asiste la execuție. Se surprinde comportamentul condamnaților, pentru ca în centrul obiectivului să se afle însăşi scena execuției, cu exemplul de-acum celebru al celui de-al treilea Mareşal al României, care a dovedit că ştia să moară astfel cum a trăit, iar asta în condițiile în care asasinii, mai mult decât au împlinit un ordin, au înfăptuit un masacru!… Nu este cazul să stăruim, întrucât documentul, care trebuie numaidecât completat cu raportul-sinteză nr. 2, este zguduitor şi vorbeşte de la sine. Nemaifiind necesare comentarii! Nu lipsite de interes, în sfârşit, sunt paragrafele ultime din sinteză, înregistrând ceea ce ar fi reprezentat… "zvonurile diversioniste şi agitatorice" pe marginea execuției de la 1 iunie 1946.

[2] Reueben H. Markham, *România sub jugul sovietic*, traducere, Bucureşti, 1996, p.70-80.
[3] Arhiva S.R.I., fond DL, dosar 4427, filele 142-149.

Subliniem că sinteza a mai fost tipărită, într-o formă uşor modificată şi, oricum, incompletă[4]. Textul valorificat de noi în acest volum a fost depistat în arhivele militare din Piteşti de prof.univ.dr. V.F. Dobrinescu şi col. drd. Gh. Nicolescu. Documentul în atenţie reprezintă, dacă mai era cazul, proba supremă că execuţia grupului Antonescu s-a confundat CU UN MĂCEL… După două salve ale plutonului de execuţie, s-a "remarcat" gardianul-şef – un anume Vasile Frugină – care, separat, le-a aplicat loviturile de graţie celor ce, în stare semi-conştientă, nu sucombaseră totuşi la primele focuri, şi anume lui Antonescu şi Piky Vasiliu, ciuruiţi cu pistoletul în… trei şi, respectiv, în şase reprize!

În urmă cu mai mulţi ani, prefaţând seria volumelor editate sub genericul *Mareşalul Antonescu în faţa Istoriei* din colecţia *Românii în istoria universală*, concluzionam, referindu-ne la sfârşitul Mareşalului şi al colaboratorilor săi survenit, în condiţiile cunoscute, în tragica zi a istoriei naţionale de 1 iunie 1946; "… MAREŞALUL ION ANTONESCU PLECA ÎN ISTORIE, ADICĂ ACOLO DE UNDE VENISE, AIDOMA TUTUROR ANTEMERGĂTORILOR LEGENDARI AI NEAMULUI ROMÂNESC!"

ANEXE

I - Bucureşti, 6 iunie 1946 – Referat asupra execuţiei marilor criminali de război Ion Antonescu, Mihai Antonescu, C. Piky Vasiliu şi Gh. Alexianu.

Execuţia marilor criminali de război a avut loc la Jilava în ziua de 1 iunie 1946, ora 18:00.

Pe tot timpul deţinerii lor la Jilava, condamnaţii la moarte au avut un regim din cele mai bune. Pentru hrana fiecăruia se alocase o sumă de 10 000 lei pe zi. Astfel, ultimul prânz a fost format din: caş cu mămăligă, borş de miel, cartofi cu carne de miel, vin şi sifon.

Condamnaţii au stat în celule separate, fiecare însă supravegheat de câte un gardian care nu părăsea nici un moment celula. În felul acesta s-a evitat orice tentativă de sinucidere, eventual de evaziune [evadare].

Vizitele primite înaintea execuţiei au fost următoarele:

Ion Antonescu a fost vizitat de mama sa doamna Baranga, de doamna Rodica Mărculescu şi de soţia sa Maria Antonescu. Pe aceasta din urmă nu o mai văzuse de la 23 august 1944.

[4] "Revista de istorie militară",nr.1-2/1944, pp. 54-56.

Doamna Baranga i-a adus diferite alimente, în special bomboane şi şocolată, la primirea cărora ex-Mareşalul a spus că nu mai are timpul să le mănânce.

La ora acestei întâlniri, doamna Baranga, în urma speranței dată de arhiducesa Ileana, nu avea certitudinea că fiul ei va fi executat.

Ion Antonescu şi-a întovărăşit mama până la uşă; deşi ştia că va fi împuşcat, i-a ascuns acest lucru. Totuşi a avut două precizări politice: *"Dacă mor, este pentru Bucovina şi Basarabia. De ar fi să reîncep, aş face la fel";* apoi a continuat: *"Regele este un monstru moral, într-o lună îşi va pierde tronul"*.

Întrevederea cu soția a durat circa o jumătate de oră. Maria Antonescu i-a adus un buchet de flori, din care a dat câte o floare ultimilor veniți să-l vadă.

Mihai Antonescu a fost vizitat de frații săi, comandor de marină Nicolae Antonescu şi Dumitru Antonescu, precum şi de soții Rodrig şi Elena Modreanu.

La Piky Vasiliu au venit soția şi fiul său, medic, care s-a interesat la preotul închisorii dacă tatăl său e tratat creştineşte.

La Alexianu au venit cele două soții pe care le-a avut şi trei copii, între care o fată de 19 ani. Copiii se agățau cu disperare de tatăl lor, plângând. La un moment dat, una din soții – o persoană mai în vârstă şi de aspect sever – s-a adresat lui Alexianu şi copiilor: *"Nu mai plânge aşa că râd jidanii de noi"*.

Ultimele 24 ore care au precedat împuşcarea condamnații şi le-au petrecut în rugăciuni, cu excepția lui Mihai Antonescu, care tot timpul a stat întins şi nemişcat în pat. Nu a ieşit în curte, nu a scos nici o vorbă şi nici nu a mâncat nimic.

Semnalăm, cu această ocazie, pe confesorul închisorii, preotul Totolici, care era mai deprimat decât condamnații. Abia putea să se țină pe picioare, lamentându-se că mai bine nu se făcea preot decât să asiste la astfel de lucruri.

Puțin înainte de execuție, condamnații au fost aduşi de către gardieni. Grupul a trecut prin fața unei echipe de corespondenți străini, în fruntea cărora se găseau O'Brien de la Associated Press şi F. Shea, ataşatul de presă al USA.

Corespondenții de presă străini nu au fost lăsați să pătrundă în curtea unde trebuia să aibă loc execuția. De aci au luat naştere unele incidente. Astfel, la un moment dat O'Brien, care avea permis de a asista la execuție şi care totuşi nu a fost lăsat să intre, a spus domnului secretar general Avram Bunaciu: "Am fost în munți, unde am văzut un cimitir cu sute de

aviatori americani omorâți fiindcă criminalul Antonescu ne-a declarat război. Ca american, vreau să asist la execuția acestor criminali".

După un alt schimb de vorbe, O'Brien a adăugat că bugetul Agenției Associated Press e mai mare decât al României.

De asemenea, nu a putut pătrunde la locul execuției nici maiorul Smirinov, din serviciul de informații sovietic, care a fost tot timpul răspunzător de paza lui Antonescu.

Interzicerea ziariştilor străini de a asista la această execuție istorică a provocat un curent de nemulțumiri unanim, aşa încât corespondenții străini au refuzat seara invitația domnului prim-ministru de a merge la meetingul de la Iaşi al Frontului Plugarilor. Chiar şi presa străină simpatizantă, cum este, de exemplu, agenția lui Tito, reprezentată prin Mesarovici, se consideră ofensată de insuccesul ei profesional de a nu fi putut asista la execuțiile de la Jilava.

În drum spre locul execuției, ex-mareşalul păşea destul de demn; se vedea însă că atitudinea lui era forțată. Deşi mersul său părea mândru, fața îi era descompusă, bărbia căzută şi uşor tremurândă. Purta haine civile şi panglică tricoloră la rever.

Ică Antonescu era complet descompus, obrazul galben avea reflexe cenuşii. Picioarele îi erau moi, iar bărbia avea un neîntrerupt tremur nervos. Fostul colaborator al Mareşalului păşea mecanic, ca un automat.

Piky Vasiliu s-a ținut mai bine, a găsit chiar tăria să glumească cu oamenii din plutonul de execuție, cărora le recomanda să ochească bine în regiunea inimii. Totuşi, până la urmă l-au părăsit puterile, cerând să fie legat la ochi cu fularul său.

Spre surpriza tuturor, cel mai bine s-a comportat Alexianu, care, cu o atitudine marțială, înainta bărbăteşte spre locul execuției, fără de nici o şovăire.

Mareşalul a primit prima salvă salutând cu pălăria; el împreună cu Piky Vasiliu n-au fost ucişi imediat, aşa că a fost nevoie de încă o salvă şi câteva focuri suplimentare. Când medicul legist s-a apropiat să constate moartea, fostul Mareşal s-a ridicat, proptindu-se în mână, spunând: "Domnule procuror, nu am murit încă!" Gardienii au mai tras atunci câteva focuri în cap.

Cam acelaşi lucru s-a petrecut şi cu Piky Vasiliu, care, ridicându-se în patru labe, a cerut să i se tragă în inimă. În regiunea inimii i s-au tras trei focuri, fără un rezultat decisiv.

În total s-au tras 12 focuri suplimentare peste cele regulamentare, pentru ca Ion Antonescu şi Piky Vasiliu să poată fi, într-adevăr, ucişi.

Ică Antonescu şi Alexianu au căzut de la prima salvă. Imediat s-au primit la direcția închisorii cererile familiilor respective ca să se predea

corpurile executaților. Primul procuror a respins însă cererile, urmând ca executații să fie incinerați, iar cenușa lor risipită.

Scena execuției a fost filmată de operatori cinematografici, ale căror filme au fost însă confiscate de către prim-procurorul Jean Nicolau.

După execuție, maniștii şi liberalii continuă să răspândească diferite zvonuri diversioniste şi agitatorice, ca:

Execuția a fost simulată, pentru ca să se vadă reacțiunea opiniei publice. În realitate toți sunt vii şi ținuți ascunşi.

Armata a refuzat să tagă în fostul ei Mareşal şi de aceea s-a recurs la o echipă de gardieni publici.

Echipa de gardieni a fost formată "exclusiv din evrei comuniști", căci nici un român n-ar fi îndrăznit să tragă în cel ce ne redăduse Basarabia şi Bucovina.

Printre executorii lui Antonescu s-ar fi identificat şi trei evrei, cunoscuți membri ai Apărării Patriotice.

Această informație este difuzată intimilor chiar de Maniu, care deplânge slăbiciunea regală de a nu fi putut frâna setea de sânge şi de răzbunare a comuniştilor.

În general, reacțiunea este foarte afectată de executarea lui Antonescu şi a complicilor săi. Suveranul a lămurit însă pe Brătianu că nu are nici o posibilitate de a face un act de clemență fără consecințe grave pentru țară şi pentru tron.

Maniu susține că Regele a pierdut subit din imensa sa popularitate, fiindcă apare ca un om mic şi rău, care s-a răzbunat pentru umilirile la care a fost supus de Antonescu.

Gh. Tătărescu şi D. Negel ar fi pledat pentru respingerea grațierii, ultimul jucând un oarecare rol şi în decorarea Primului Ministru. Toată această manevră a fost făcută de Negel pentru a-şi salva situația personală la Palat şi pentru a fi scutit şi de alte neplăceri judiciare ca fost membru în guvernul Antonescu.

În casa doamnei Baranga, unul din nepoții ex-mareşalului, un băiat tânăr şi brun – tip de exaltat –, a spus că va ucide pe Suveran – "această canalie încoronată care s-a pus în slujba jidanilor şi a comuniştilor".

Se observă că întreaga ură a familiei Antonescu, ca şi de altfel a unei părți a opiniei publice, se îndreaptă împotriva regelui Mihai şi a ingratitudinii regale.

Printre tineretul universitar liberal şi național-țărănesc se agită ideea de a se purta, ca semn de protest pentru executarea lui Ion Antonescu, o rozetă tricoloră barată cu doliu.

Execuția a fost făcută în condițiuni mizerabile, o atmosferă de improvizație stăruia la fiecare pas; preotul deprimat şi incapabil de a întări pe

condamnații care trebuiau să moară, plutonul de execuție, neinstruit, era format din elemente care parcă nu mai ținuseră niciodată o armă de foc în mână. Gloanțele primei salve au nimerit pe condamnați în abdomen, prilejuindu-le şi aşa o agonie chinuitoare.

Uciderea lui Ion Antonescu şi a lui Piky Vasiliu a semănat mai mult a masacru, decât a execuție.

În felul acesta, solemnitatea execuției, care ar fi trebuit să aibă un aspect sobru şi justițiar, s-a transformat într-un spectacol penibil şi sangvin.

Semnalăm cu acest prilej pe comandantul închisorii Jilava, Colonelul Pristava, care în 1943 era comandantul închisorii Curții Marțiale; un om de o cruzime patologică.

În timpul dictaturii maltrata arestații politici, supunându-i la un "regim special".

În acea vreme trăia cu deținuta Bella Şatova, căreia, voind să-i dea o cameră în care să locuiască singură, a trimis pe celelalte 19 deținute – tovarăşele ei de cameră – cu o dubă într-un alt loc, unde deja exista o aglomerație înăbuşitoare.

Pristava, nu ştiu prin ce împrejurări, a ajuns astăzi într-un post mai important, deşi sub regimul trecut era un convins persecutor al luptătorilor democrați.

II - Bucureşti, iunie 1946 – Sinteză intitulată "Execuția sentinței date de Tribunalul Poporului pentru pedepsirea cu moartea a marilor criminali de război".

În închisoarea Jilava, următorii condamnați la moarte aşteaptă executarea prin împuşcare:

MAREŞALUL ION ANTONESCU
MIHAI ANTONESCU
GHEORGHE ALEXIANU
GENERALUL PICHY VASILIU

Sâmbătă, 1 iunie 1946, orele 16:00, doamna Mareşal Maria ANTONESCU vine cu o maşină de la Bucureşti şi aduce soțului şi celorlalți, la cererea lor, 16 m panglici tricolore (culorile naționale românești).

Ea vine liberă (nu este arestată) şi stă de vorbă cu soțul ei (Ion Antonescu) timp de aproape o oră, aşezați de o parte şi de alta a unei mese care este continuu supravegheată de un agent şi un jandarm.

Înainte de ora 17, în ziua de sâmbătă, 1 iunie 1946, vine la celula condamnaților un preot care îi împărtăşeşte pe toți, mai puțin pe Ion Antonescu, care refuză, spunând: "IARTĂ-MĂ, PĂRINTE, DAR REFUZ ÎMPĂRTĂŞANIA DEOARECE AM PE MIHAI ANTONESCU PE

CONŞTIINȚĂ; EL TREBUIA SĂ RĂMÂNĂ LA UNIVERSITATE, UNDE ERA UNUL DIN CEI MAI EMERIȚI PROFESORI, DAR EU SUNT VINOVAT DE ASTA CĂ L-AM LUAT CU MINE LA CÂRMA ȚĂRII".

Au fost duşi cu escorte puternice de gardieni la locul de execuție în aşa-zisa Vale a Piersicilor, permițându-se doar jandarmilor, ce erau de gardă, să asiste, plus operatorii de cinematograf ruşi şi români, plus câțiva ziarişti (ziariştilor englezi şi americani nu li s-a permis intrarea la acest trist ceremonial).

Condamnații s-au aşezat de voie pe locul de execuție în dreptul [câte] unui par, anume aranjat.

În careu, plutonul de execuție, format din gardieni, plus ceilalți jandarmi, au format careu în formă de "U", iar magistratul procuror a citit cu glas rar şi tare sentința de condamnare la moarte în fața condamnaților.

Procurorul a cerut condamnaților ultima dorință.

Condamnații răspund pe rând:

ION ANTONESCU cere să fie executat de armată, nu de gardieni, i se răspunde că nu, la care Mareşalul răspunde: "Canaliilor, canaliilor".

MIHAI ANTONESCU - spune că nu are nimic de spus, fiind complet epuizat.

ALEXIANU - idem.

Generalul PICHY VASILIU a spus să fie împuşcat de jandarmii lui, jandarmii îngrămădindu-se să-l vadă. Procurorul răspunde că nu se poate. Vasiliu spune: "Atenție, jandarmi" – făcând un semn cu mâna a salutat jandarmii, apoi a spus: "Adio". Făcând un semn cu mâna, a mai spus: " Rog pe domnul procuror să roage pe camarazii gardieni să ochească bine, să nu ne mai chinuiască", apoi a cerut să fie legat la ochi; i s-a răspuns că "nu avem cu ce", iar el şi-a scos fularul gri de la gât, spunând: "Legați-mă cu fularul meu".

A urmat comanda execuției, prin încărcarea armelor, iar, la comanda de foc, Mareşalul a salutat ridicând mâna dreaptă cu pălăria în sus, după care au căzut toți la pământ. Mareşalul s-a ridicat imediat pe mâna dreaptă, sprijinindu-se de cot şi zicând: "Nu m-ați împuşcat, domnilor, trageți" – după care şeful gardienilor s-a dus cu pistolul la ANTONESCU, trăgându-i două cartuşe în cap; a trecut apoi doctorul să constate moartea, spunând că Mareşalul şi Vasiliu nu sunt morți. Comandantul gardienilor a mai tras câte un foc de pistol în pieptul lui ANTONESCU şi VASILIU, apoi iar au fost examinați de doctor şi spunând că tot nu sunt morți. Comandantul gardienilor s-a dus din nou cu pistolul în mână spre VASILIU şi, vrând să tragă, s-a defectat, rămânând glonțul în gura țevii, crăpată, a luat apoi o armă de la un gardian, trăgând un foc în capul lui VASILIU, dar s-a defectat şi arma, având dublă alimentație.

A schimbat-o cu alta şi a mai tras trei focuri în VASILIU, în diferite părţi ale corpului; după aceea s-a îndreptat spre Mareşal, trăgând trei focuri în piept; doctorul, constatând, a spus că ANTONESCU este mort, iar VASILIU încă mai trăieşte.

Din nou s-a îndreptat gardianul cu arma spre VASILIU; încă una în cap şi apoi examinarea medicală.

Rezultatul: VASILIU, având creierii ieşiţi din cap din cauza gloanţelor, şi încă mai mişca şi mai vorbea ceva neînţeles. Gardianul s-a dus din nou la el, trăgând două focuri în cap; după asta doctorul a constatat că a murit şi VASILIU.

Au fost puşi pe tărgi, băgaţi în dubă şi expediaţi.

Din momentul când au plecat condamnaţii din celulă şi până la îmbarcarea cadavrelor în autobuze, au fost filmaţi de către două aparate de filmat la care au operat un român şi un rus.

Numele gardianului: [Vasile] FRUGINĂ.

Observaţiuni: Pentru execuţie s-au oferit 17 gardieni, din care au fost aleşi 12[5].

[5] Despre execuţia Mareşalului vezi, de asemenea, I.T. Lazăr, *Moartea Mareşalului Ion Antonescu*, Bucureşti, 1991; Viorel Domenico, *Istoria secretă a filmului românesc. 1940-1950*, Bucureşti, 1996; Gh. Buzatu, M.D. Ciucă ş.a., *Ultimele zile ale Mareşalului Ion Antonescu*, colecţia *Caietele Magazin istoric*, Bucureşti, nr. 1/1993; Adrian Pandea, E. Ardeleanu, *Armata Română refuză execuţia Mareşalului Antonescu*, în "Revista de istorie militară" nr. 5/1994; Tiberiu Tănase, *Executarea unei sentinţe nedrepte*, în idem, nr. 1-2/1994; Florin Şperlea, *Procesul şi execuţia Mareşalului Ion Antonescu în percepţia opiniei publice şi a armatei*, în idem, nr. 3/2000; documentul *Executarea Mareşalului Ion Antonescu*, datat 1 iunie 1946, ora 18, în *Cartea albă a securităţii*, vol. I, *23 august 1944 – 30 august 1948*, Bucureşti, 1997, p. 296-297 şi comentariile d-lui M. Pelin, în *ibidem*, pp. 504-506; Gh. Buzatu, *Mareşalul Ion Antonescu în faţa morţii*, în vol. *Omagiu istoricului militar Jipa Rotaru*, Constanţa, 2001, pp. 326-333; Gh. Buzatu, V.F. Dobrinescu, Horia Dumitrescu, eds., *România şi al doilea război mondial*, Focşani, 2000.

EXECUȚIA

CONSTANTIN FIȚĂ

La 1 iunie 1946, la orele 10:30, ministrul justiției Lucreţiu Pătrăşcanu a prezentat regelui Mihai cererile de grațiere făcute de I. Antonescu[1], Constantin Z. Vasiliu, Gh. Alexianu, Constantin Pantazi, Radu Lecca şi Eugen Cristescu.

Regele a respins cererile de grațiere, cu excepția acelora ale condamnaților Constantin Pantazi, Radu Lecca şi Eugen Cristescu, cărora le-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață.

Execuția a avut loc la data de 1 iunie 1946, la orele 18:00, în prezența autorităților prevăzute de lege. Momentul execuției este relatat de un martor ocular, operatorul Ovidiu Gologan, care a filmat execuția:

"În mersul acesta ceremonios [condamnații la moarte] au ajuns la locul indicat. Grupul s-a aliniat cu fața la cei patru pistolari. Nu mi-am dat seama dacă erau paznici sau civili care îmbrăcaseră vestoane militare. Pantaloni de haine civile. Oricum, militari nu erau! Când s-a apropiat momentul, am auzit vocea Mareşalului limpede şi pătrunzătoare: - *Domnilor, suntem gata! Ochiți cum trebuie! Trăiască România! Foc!* A comandat impasibil, ca şi când n-ar fi fost vorba de persoana lui. Ceilalți trei se închinau, îşi făceau mereu semnul crucii. Patru rafale scurte de pistol automat în liniştea de cimitir al acelui colț de închisoare. Mihai Antonescu, generalul Piky Vasiliu, Gheorghe Alexianu au căzut retezați şi trupurile lor au rămas în nemişcare. Aparatul țârâia necontenit. Urmăream împietriți scena de coşmar, se petrece ceva incredibil. Mareşalul se ridicase într-un genunchi şi, înălțându-şi pieptul şi fruntea, a strigat: - *N-ați nimerit, domnilor! Ochiți mai bine! Terminați odată!* Pistolarul din dreapta lui s-a desprins din rând, a înaintat câțiva paşi şi a tras în tâmplă, dându-i lovitura de grație... Aparatul zumzăia, sforăia. Nu mai eram eu la capătul puterilor, nu-mi dădeam seama că totul se încheiase".

Subtitluri ca *Sentința grea dar dreaptă a fost executată* ("Timpul", nr. 3149/5 iunie 1946), *S-a făcut dreptate* ("Universul", nr. 125/5 iunie 1946) consemnează în presa vremii semnificația politică şi națională a acestei execuții.

[1] Au intervenit, după cum se ştie, în numele Mareşalului, avocații şi mama sa, d-na Baranga.

Nu a îndrăznit nimeni să protesteze. Cu o singură excepție: Tudor Arghezi în "Adevărul vremii", nr. 16563, datat 9 iunie 1946. Scriitorul data pe prima pagină tableta *Moarte*, din care reţin începutul şi sfârşitul ei, superbă alegorie şi curajos omagiu îndrăznit de scriitor în toiul ocupației sovietice:

"Am de câteva zile, în grădină, un mormânt. N-am avut încă un mormânt atât de mare în grădină. Aveam numai morminte mici, pui, mâţe şi căţei, care au murit blajin pe lângă noi [...] Moartea e şi ea îndoită, într-adevăr: moartea în luptă şi moartea fără atac [...] Războiul nu l-a ucis ci pacea. Poate că otrava unui scelerat al drepturilor omului, cu cartelă.

Mormântul din grădină mă obsedează. Nu mă pot învăța cu acest mormânt şi cu această moarte. Ea întrece trista mea filosofie. Nu ne mai place nimic. Ne gândim la mormânt.

Ni se pare că acest mormânt nu va fi uitat niciodată!"[2]

Potrivit documentelor şi părerii generale a supraviețuitorilor acelor momente, cadavrul lui Ion Antonescu a fost incinerat la crematoriul "Cenuşa" împreună cu ale celorlalți trei executanți. Cele patru urne au fost depozitate într-o nişă, la parterul Ministerului de Interne, unde au stat până în august 1948, când au fost mutate[3].

În scrisoarea deschisă adresată procurorului general al României la 1 ianuarie 1991, căpitanul Marius Ion Valentin Tomaide, urmaşul direct şi finul Mareşalului, spune: "Mătuşa mea [mama lui Ion Antonescu], care a decedat la 30 decembrie 1950, mi-a spus că Mareşalul a fost incinerat iar cenuşa a fost aruncată în canalul colector. Această versiune i-a fost comunicată oficial ei. Un fost deținut de la penitenciarul Jilava vine însă cu o altă versiune conform căreia trupurile neînsufleţite ale celor patru executați au fost zidite în fortul de la Jilava". În această scrisoare deschisă, acesta cere investigarea şi identificarea eventualelor rămăşiţe pământeşti, în scopul înhumării creştineşti, alături de familie[4].

Soția Mareşalului, Maria Antonescu, a primit domiciliu forțat la Lăţeşti, lângă Feteşti. Locuia într-o colibă acoperită cu stuf şi cu pământ pe jos. Ani de-a rândul a trăit din generozitatea prietenilor până când boala şi multiplele necazuri au răpus-o. În ultimul moment a fost adusă la Bucureşti, la Spitalul Panduri, unde a murit în noiembrie 1964[5].

[2] Dr. Barbu Berceanu, *Arghezi de la <<Baroane>> la o alegorie antonesciană*, în "Revista de istorie militară", nr. 57/1990, p. 17.
[3] I.T. Lazăr, *Moartea Mareşalului Ion Antonescu,* Bucureşti, 1991, p. 4.
[4] *Ibidem*, p. 11.
[5] *Ibidem.*

MAREŞALUL ANTONESCU – *PRO* SAU *CONTRA?*

GH.I. IONIȚĂ

De mulți ani de zile, practic de decenii, din vremea în care eram student al Facultății de Istorie a Universității din București, mi-a rămas foarte apropiată practica analizării unor probleme controversate de istorie pornind de la alternativa *pro* sau *contra*, îndemnându-mă pe o asemenea pistă mai ales o lucrare excepțională pe care am cunoscut-o si îndrăgit-o, tot mai mult, pe firul timpului: *Napoleon pro şi contra* de Pieter Geyl. Despre această carte ne-au vorbit la curs nouă, studenților, doi dintre strălucitii profesori moderniști pe care i-am avut: Dumitru Alamaş şi Didi Rozensweig. Cartea apăruse în Anglia, în 1949, ulterior a fost tradusă şi tipărită şi la noi, în 1968, de Editura Ştiințifică.

Metoda folosită de autor în această lucrare foarte atrăgătoare m-a atras şi m-a aşezat de-atunci încoace consecvent în planul analizării oricărei probleme, care se pretează la o astfel de alternativă, sub semnul aşezării pe două coloane: *pro* sau *contra* a ipostazelor în care poate fi mai bine cunoscut şi judecat un eveniment, rolul unei personalități ş.a.m.d.

Când eu însumi am devenit cadru didactic, adeseori am revenit la această metodă de analiză şi, cu largi deschideri către cunoaştere temeinică şi adevăr, am propus studenților mei să circumscriem discuțiile – ori de câte ori era cazul – acestei alternative: *pro* sau *contra*. An de an, fără excepție, pe aceste coordonate, i-am îndemnat pe studenți să analizeze şi personalitatea Mareşalului Ion Antonescu, alcătuind referate care conțineau, de fiecare dată, aşezarea pe două coloane – *pro* şi *contra* toate caracteristicile pe care le considerau ei justificate de a fi înscrise într-un sens sau altul. Pe aceste baze de pornire, dezbaterile realizate cu studenții au putut atinge întotdeauna nu numai concretețea necesară, dar şi perspectiva desprinderii concluziilor celor mai potrivite. Păstrez, prin urmare, cu plăcute aduceri aminte, tot felul de situații ivite în cursul unor astfel de dezbateri şi, mai presus de orice, satisfacția pentru faptul că am consumat timpul cu folos, îndrumându-i pe studenți pe drumul cel bun şi foarte sigur pentru o mai bună cunoaştere şi adevăr.

Cu mâna pe inimă, mărturisesc că nu mi s-a întâmplat vreodată să primesc din partea vreunui student evaluări doar *pro* sau doar *contra*. Responsabilitatea cu care-i formăm pe studenți şi-i orientăm spre a gândi

profund – încă înainte de a se pronunța – face ca, de fiecare dată, să ne întâlnim cu răspunsuri mature ale acestora, subliniind echilibrat tot ce se cuvine, şi la polul pozitiv, şi la cel negativ, nefiind cazul nici situația acestei personalități, ca şi în tot felul de altele, de zugrăvirea portretului unor oameni perfecți, doar cu calități şi fără vreun fel de deficiențe, de slăbiciuni sau greşeli săvârşite vreodată, tot aşa, de oameni care au rămas în istorie doar prin însemne negative. Întotdeauna însă – doresc să subliniez, în chip deosebit, – pozitivul, în totalitatea sa, a fost covârşitor mai bine reprezentat în astfel de evaluări decât negativul, privit, de asemenea, în totalitatea sa.

În prezent, când tot felul de interpretări se fac în legătură cu tulburătoarea şi tragica personalitate a Mareşalului Ion Antonescu, consider că aplicarea acestei metode se impune cu necesitate până la impunerea hotărâtă a adevărului şi pentru toți aceia care se mai îndoiesc de el, până la încetarea jocului întristător de-a *Sus statuia! Jos statuia!*, până la încetarea ostilităților pe care anumite "forțe" sau persoane o cultivă împotriva Mareşalului Ion Antonescu.

Discuțiile care au intrat din nou, în ultima vreme, în actualitate, dar în derivă, o dată cu accentele puse în cursul ultimei vizite a premierului Adrian Năstase în S.U.A. – mai ales la Muzeul Holocaustului – şi angajamentele asumate de acesta în legătură cu măsurile ce aveau să fie aplicate neîntârziat de către guvernul României față de memoria Mareşalului Ion Antonescu ne aşează într-o perspectivă deschisă a căutării adevărului prin cercetare şi interpretare obiectivă, lipsită de orice idei preconcepute, de orice contaminare cu anume criterii de conjunctură, partizane sau voințe subiective ale unora sau altora de a face neapărat plăcere câte unora care vor să ne impună un anume mod de a ne "reconsidera" istoria.

Este firesc, prin urmare, să rămână în seama istoricilor datoria de a se pronunța în această problemă, ei fiind, singurii, în deplină cunoştință de cauză. Implicarea mai mult decât este cazul a factorului politic, ideologizant în această problematică a ambițiilor neavenite şi emiterea de legi, de hotărâri de guvern, ordonanțe de urgență ş.a.m.d. înainte de a se fi pronunțat oamenii de meserie constituie o încălcare gravă a principiilor democratice ale luptei pentru adevăr şi conduce spre amintiri din alte vremuri, de-atunci când au fost permise de asemenea tot felul de abuzuri pe această temă[1].

Istoria a făcut însă ca abuzurile săvârşite asupra memoriei Mareşalului Ion Antonescu să nu aibă caracter permanent, să apară perioade şi oameni care au fost animați de obiectivitate şi dorința de adevăr. Pe

[1] Nu pot să nu evoc, în context, primii ani de după 23 august 1944 în care Kremlinul, prin operația de sovietizare a României, a impus brutal optica "demascării până la capăt" a Mareşalului Ion Antonescu, până la lichidarea sa fizică, în urma simulacrului de proces în care acesta şi principalii săi colaboratori au fost condamnați, încarcerați şi apoi – unii dintre ei - executați.

această cale au putut fi posibile – chiar în anii regimului comunist – inițiative de cercetare şi de afirmare a adevărurilor indubitabile, începând cu manualele şcolare de istorie şi încheind cu atâtea şi atâtea lucrări care au văzut lumina tiparului. După 1965 – se cuvine a fi subliniat – pe acest tărâm s-au făcut paşi importanți înainte, chiar dacă nu au lipsit şi monumentele surpriză produse de apariția unor lucrări pătrunse de dogmatism şi fals[2].

În ce ne priveşte am asemui caracterul nociv al amintitei lucrări a lui Mihai Fătu, apărută înainte de ’89, celui pe care şi l-a dobândit, după ’89, jenanta apariție editorială purtând semnătura lui Eduard Mezincescu şi intitulată *Mareşalul Ion Antonescu şi catastrofa României* (Bucureşti, Editura Artemis, 1993).

E drept, acesta din urmă nu a fost niciodată recunoscut în lumea de specialitate drept istoric şi încercarea sa a fost neavenită. Printre faptele sale anterioare s-a numărat un alt episod trist, legat de semnătura pe care şi-a aşezat-o pe documentul prin care – în 1948 – a fost cedată Insula Şerpilor Uniunii Sovietice.

Am dorit să afirmăm în cele de față că, practic, după toate cele câte se întâmplă în prezent în legătură cu atitudinile față de memoria Mareşalului Ion Antonescu nu putem să nu apreciem că nici în vremea regimului comunist nu s-a ajuns – decât în situații limită – până la cotele la care se prezintă acum lucrurile de către unii dintre contemporanii noştri. Desigur, n-au lipsit nici în acei ani – o vom spune încă o dată – înfierbântările şi adoptarea unor măsuri regretabile; în general însă – pe firul timpului – s-au înregistrat atitudini şi de un fel şi de altul. Ne rămân martori nenumărați metri lineari de rafturi din biblioteci, care adăpostesc bibliografia rezultând din activitatea de cercetare şi scriere a istoriei până în ’89 asupra problematicii care ne preocupă aici. Din numărul apreciabil de situații cărora le-am trăit şi cunoscut personal, în amănunt, cauzele şi efectele, mă voi servi de câteva exemple pentru situațiile evocate de noi.

A apărut, la un moment dat, în 1979, după eforturi îndelungi de cercetare, interpretare, elaborare ştiințifică şi tipărire, monografia regretatului meu coleg şi prieten Aurică Simion, reputat istoric al vremurilor contemporane: *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din 1944*.

Era dintru început absolut vizibil efortul pe care-l făcuse autorul pentru a ne oferi această exemplară lucrare, în primul rând prin vasta ei

[2] A se vedea, în acest sens, cartea lui Mihai Fătu: *Contribuții la studierea regimului politic din România. Sept. 1940- august 1944,* Bucureşti, 1984. Când a apărut această carte, mai toți specialiştii s-au întrebat ce angajamente au stat la baza atragerii lui Mihai Fătu pe linia comiterii unor grave falsificări istorice, de ce a trebuit să producă un astfel de gest, atâta timp cât, în general, în istoriografia din țara noastră, erau deja multe semne că se ridică ceața şi că se puteau pronunța şi adevărurile necesare.

documentare. S-a tipărit la Cluj, la Editura Dacia. Începuseră deja să fie difuzate în rețea părți ale tirajului, la început la Bucureşti şi Cluj, urmând apoi celelalte centre mari ale țării şi întreaga rețea.

Pe atunci, paralel cu atribuțiile mele didactice la Facultatea de Istorie a Universității Bucureşti, unde eram conferențiar universitar, cu doctoratul susținut în 1967, lucram în Sectorul de Învățământ în cadrul Secției Propagandă şi Presă a C.C. al P.C.R. şi îmi reveneau, printre altele, sarcini de îndrumare şi control, în acest sens, în Centrul Universitar Cluj, unde mă aflam în perioade repetate, uneori pe timp mai îndelungat. Fireşte, potrivit uzanțelor, la Cluj mă aflam continuu în legătură cu prof.univ.dr. Aurel Negucioiu, economist de reputație, om de caracter şi de un neasemuit spirit constructiv, care îndeplinea funcția de secretar cu problemele de propagandă la Comitetul Județean Cluj al P.C.R.[3]

Într-o după-amiază, pe când mă aflam în Capitală, am fost chemat urgent la Sediul C.C. al P.C.R. de către Ilie Rădulescu, secretarul cu Propaganda şi Presa. Era un personaj imprevizibil, de regulă un om dur, care obişnuia să facă din țânțar armăsar, iar când chiar era vorba de armăsar era în stare de orice, tuna şi fulgera, risipea acuzații grave şi amenința. Era un om răzbunător, care te pândea şi, când ți-era lumea mai dragă, te lovea[4].

A început, fără a mă pregăti despre ce era vorba, să mă acuze că nu am simțul răspunderii la nivelul exigențelor de-atunci, că nici eu, în calitatea amintită mai înainte, nici Aurel Negucioiu nu fuseserăm în stare să ştim ce se pregăteşte la Editura Dacia şi că nu împiedicaserăm apariția cărții lui Aurel Simion. Era de părere că această carte n-ar fi trebuit să ajungă la tipar şi noi ar fi trebuit să-i blocăm calea la timp, spre a nu se ajunge la ce s-a ajuns.

Nu înțelegeam ce vroia să spună, eram luat total prin surprindere şi nu-mi rămânea decât să aştept să-şi descarce până la capăt muniția.

Intrând – încet – încet – şi mai concret în subiect, mi-a comunicat pe un ton aspru că această slăbiciune pe care am descoperit-o – şi eu – a înlesnit apariția la Moscova a unui mare scandal, ca urmare a încercărilor făcute în carte de Aurică Simion pentru reabilitarea politică a Mareşalului

[3] Mai târziu a fost promovat Rector al Universității Clujene.

[4] El mai lucrase, în trecut, în conducerea acestei secții şi fusese, la un moment dat, înlăturat de conducerea partidului – într-un anumit context –, fiind acuzat, în primul rând, pentru că avusese o atitudine antimuncitorească, cum s-a apreciat atunci, înlăturându-i treptat din secție pe foarte mulți dintre cei care proveneau din rândurile clasei muncitoare. Interpretările date atunci îl făceau pe acesta răspunzător de acordarea unui mare sprijin elementelor intelectuale, ceea ce ar fi dus – chipurile – la intelectualizarea secției, la introducerea unui spirit intelectualist. Momentul l-a marcat pe viață pentru că, în perioada următoare « sufla şi în iaurt » ori de câte ori auzea de intelectuali, făcând tot posibilul să-i ocolească, în primul rând, în activitatea desfăşurată în colectivele în care lucra şi pe care a avut sarcini de a le conduce, îndruma şi controla.

Ion Antonescu. A avut intenția de a-mi exemplifica pe text, avea nişte semne distribuite la anumite pagini ale cărții dar a renunțat, lăsând acest lucru pentru mai târziu. Mi-a comunicat numai că îl chemase de la Cluj pe Aurel Negucioiu, care urma să sosească, dintr-o clipă în alta, cu prima cursă de avion şi că urma să ne prezentăm amândoi la el în acea seară pentru a lămuri deplin situația şi a lua măsurile care se impuneau.

Am ieşit foarte contrariat din cabinetul său – cei care erau în camera alăturată, împreună cu secretara mi-au spus ulterior că aveam o figură răvăşită – şi am rămas în aşteptarea distinsului profesor clujean.

Nu după mult timp, acesta a sosit, i-am spus în câteva cuvinte care era "problema" şi ne-am îndreptat amândoi spre cabinetul lui Ilie Rădulescu, la "judecata de apoi".

Când am intrat, o nouă rafală de acuzații şi de amenințări. Ilie Rădulescu se comporta ca un leu scăpat din cuşcă.

La un moment dat s-a răstit la Aurel Negucioiu, acuzându-l că nu se ocupă cum ar fi trebuit de problemele de care răspundea la Cluj, că nu stăpânea întregul dispozitiv ce i-a fost încredințat, că editorii făceau ce doreau ei, că nu le erau cunoscute "la partid" planurile editoriale, că nu se exercita controlul necesar asupra textelor care urmau să apară şi că numai aşa se făcuse că lucrarea lui Aurică Simion putuse să se strecoare la tipar, fără a se fi exercitat asupra ei controlul de partid corespunzător. Rezulta din "bombardamentul verbal" al lui Ilie Rădulescu că Aurel Negucioiu – în calitatea pe care o avea – ar fi trebuit să citească toate manuscrisele cărților ce urmau să apară la Cluj şi să presteze, practic, o operație de cenzurare, împiedicând publicarea textelor care aveau "probleme"(!?).

Nu m-am mai putut stăpâni şi, controlându-mi cât am putut reacția, am intervenit cam în felul următor: "Consider că nu stă în puterea unui secretar județean de resort, cum este tovarăşul Aurel Negucioiu, să citească şi să aprobe lucrare cu lucrare şi pagină cu pagină, mai ales că există pentru aceasta conducerile de edituri, consilii editoriale, redactorii de carte şi, mai presus de ei, autorii cărților care previn, sunt obligați să prevină orice eventuale neplăceri".

- "Să nu mă înveți dumneata pe mine aceste lucruri – a fulgerat Ilie Rădulescu, cu vădite tendințe de a se menține în ofensivă şi de a ne intimida. Eu nu doresc să mai văd tancurile sovietice mărşăluind pe străzile Capitalei României. Înțelegi? Eu am trăit o perioadă, imediat după război pe când lucram la atelierele C.F.R. din Tr. Severin, ştiu bine prin ce a trecut această țară şi îmi stăruie şi acum în urechi zgomotul tancurilor sovietice, care puteau fi văzute şi auzite în fiecare clipă pe străzile Turnului Severin. Cât voi avea eu aici răspunderea cu care am fost învestit nu doresc ca din cauza mea sau sub patronajul meu să se reediteze un astfel de trecut. E clar?"

Şi apoi ne-a transmis câte ceva despre scandalul produs la Moscova de intenţiile lui Aurică Simion de a-l reabilita pe Ion Antonescu, despre unele aprecieri prezente în carte, în acest sens, şi ne-a şi citat unele dintre ele.[5] "Discuţia" a continuat în acest fel, el vorbind, noi tăcând şi aşteptând finalul, decizia pe care avea să o ia. Şi a luat-o. Aurel Negucioiu a fost trimis cu primul avion înapoi la Cluj, unde avea să convoace a doua zi până la prânz toţi factorii de răspundere de la Editura Dacia, pentru a fi analizată situaţia creată şi a fi luate măsurile ce se "impuneau". Ne-a înştiinţat că dăduse deja dispoziţie, la Cluj şi oriunde mai fusese difuzată cartea sau ajunseseră pachetele cu cărţi pentru a fi difuzate, să fie blocată orice mişcare pe acest tărâm. Ne-a pomenit că una dintre măsurile pe care le va dicta a doua zi avea să fie distrugerea întregului tiraj prin ardere.

N-am ştiut nici atunci şi n-am aflat nici mai târziu dacă şi cât se implicase Nicolae Ceauşescu în această problemă şi cât fusese lăsat la latitudinea lui Ilie Rădulescu, care – zelos cum era – ar fi putut să şi exagereze cu înfierarea celor întâmplate, pentru a putea să-şi păstreze "Scaunul" pe mai departe, cu atât mai mult cu cât era de notorietate că nu se bucura de încrederea deplină la Cabinetele 1 şi 2. El fusese, de altfel, deseori schimbat şi a fost şi în continuare schimbat dintr-o funcţie în alta şi, nu în puţine cazuri, chiar aspru criticat pentru rezultatele nemulţumitoare obţinute în domeniile de care răspundea.

După aceste întâmplări care m-au marcat atât de mult şi pe mine, o recunosc foarte cinstit, am discutat cu Şerban Polverejan, redactorul clujean al cărţii lui Aurică Simion, şi mi s-a destăinuit asupra participării sale la arderea acestei cărţi, în cadrul unei "ceremonii" de tristă faimă. Tot aşa, de la el am aflat, mai concret, şi unele amănunte despre judecata administrată de Ilie Rădulescu colectivului redacţional de la Editura Dacia, în ziua neagră în care a ţinut să fie chiar el prezent acolo şi să-i umilească, să-i pună la punct şi să-i sancţioneze pe "vinovaţi".

Cu distinsul profesor clujean Aurel Negucioiu, om de mare caracter şi omenie – aşa cum l-am mai caracterizat –, am discutat de-atunci încoace,

[5] Eu nu-l puteam acuza pe Aurică Simion de aşa ceva, îl ştiam un om echilibrat, un adevărat istoric, obiectiv, sincer. Îl apreciasem, în acest sens, de când îl cunoşteam, din anii studenţiei, şi mai ales de când lucrasem împreună şi publicasem în 1974, volumul: *Clasa muncitoare, forţa socială fundamentală a mişcării antifasciste din România*, pentru care obţinuserăm Premiul Academiei Române. Nici cu acea ocazie, nici cu altele nu constatasem la colegul meu vreo tendinţă de a deforma adevărul şi nu vedeam de ce s-ar fi metamorfozat dintr-o dată. În fond, el făcea istorie aşa cum a fost ea şi în această nouă carte. De altfel, ulterior, recitind de mai multe ori cartea sau doar părţi ale ei şi revenind la abuzurile incriminate atunci, am constatat şi constat că s-a exagerat enorm şi că, de fapt, întreaga mascaradă reprezenta doar un foc de paie. Citite acum, acele abuzuri nu mai pot crea nimănui vreo stare similară celei pe care încerca să ne-o inducă acuzatorul nostru în acea noapte de pomină.

pe firul timpului, de mai multe ori despre această împrejurare prin care ne-a fost dat să trecem împreună.

În esență, iată – prin urmare – cum, strănutându-se şi strâmbându-se din nas la Moscova în legătură cu această apariție editorială, s-a putut merge atât de departe, la Bucureşti, cu reprimarea unui act de cultură, fiindcă "executorul", în fapt, a fost să fie un personaj căruia nu-i pot păstra peste timp respect şi nici o frumoasă aducere aminte, în primul rând pentru că se plasa pe o poziție de adversitate diabolică față de intelectuali, considerându-i incapabili să se ridice la nivelul competențelor sale, provenite, chipurile din spiritul său muncitoresc, un om care – zicea el adeseori – cunoscuse viața de pe când "muncea în papuci de lemn" – expresia îi aparține – la atelierele pomenite din Turnu Severin şi care înțelesese mai bine decât oricare alții ce trebuia făcut în țara aceasta şi ce avea el de făcut.

Şi iată cum a fost deformată şi s-a dat amploare unei stări de lucruri, începând de la o presupusă intenție de reabilitare politică a lui Ion Antonescu, pe care nu cred nici acum că Aurică Simion a avut-o în intenție, când a purces să cerceteze şi să scrie o carte pe această temă. El n-a intenționat – sunt sigur – decât să scrie istoria aşa cum a fost ea!

Mai ştiu însă că, nu după multă vreme, Aurică Simion – distrus practic de cele ce i se întâmplaseră – şi-a găsit sfârşitul tragic, ca urmare a unor suferințe neiertătoare care i-au fost agravate cu evidență în acele condiții. La una dintre ultimele mele întrevederi cu el, pe când se afla pe patul de suferință la Spitalul Elias, am socotit amândoi potrivit să ne facem dezvăluiri de care şi unul şi altul aveam nevoie; el, în primul rând, a avut a-mi mărturisi cât de mult a avut şi avea de suferit în urma nedreptății ce i se făcuse şi a ținut să-mi mulțumească pentru atitudinea mea în acest "război" despre care aflase câte ceva, nu ştiu nici acum pe ce căi.

O întâmplare oarecare asemănătoare mai existase şi cu câțiva ani în urmă – în 1975 – când Marin Preda publicase, la Editura Cartea Românească din Bucureşti, răscolitorul roman *Delirul*. La Moscova se făcuse alergie față de această apariție editorială, "Literaturnaia Gazeta", incisiva revistă culturală sovietică, publicase un atac brutal la adresa lui Marin Preda. I se imputau, fireşte, autorului şi cărții sale dar, amplu vorbind, şi atmosferei permisive din România, în care factorii de răspundere nu sesizează conținutul "nociv" al cărții, cel puțin în două probleme majore: vizarea, fără perdea, a reabilitării Mareşalului Ion Antonescu şi subaprecierea rolului şi locului clasei muncitoare în anii evocați în carte.

Secretarul de resort de la C.C. al P.C.R. era pe atunci Cornel Burtică, un om de caracter, cu o verticalitate recunoscută, inginer de profesie, dar care s-a remarcat prin dorința de a determina înaintări prin vremi – pe tărâm ideologic – cât mai mult posibil, fără dureri. Între altele, el răspundea pe

atunci de Uniunea Scriitorilor şi de activitatea desfăşurată, în general, de această breaslă. [6]

Ne-a fost dat recent, în seara de 19 martie 2002, să-l urmărim într-o dezbatere televizată şi să-l auzim rememorând faptele legate de acel eveniment. A povestit, printre altele, că îl sprijinise pe Marin Preda în perioada de documentare pentru scrierea *Delirului*, tipărit pentru prima dată în 1975, înlesnindu-i accesul la o serie de documente secrete – pe vremea aceea – care au fost studiate de marele scriitor chiar în sediul C.C. al P.C.R., într-un spațiu ce i-a fost pus la dispoziție chiar de Cornel Burtică, pe lângă cabinetul său[7].

Despre scandalul determinat de Moscova în jurul acestei apariții editoriale mărturisesc limpede că am aflat unele lucruri încă de pe atunci. Nu s-au ştiut însă amănunte de natura celor pe care mi le-a dezvăluit Cornel Burtică în amintita emisiune televizată. În calitatea pe care o avea atunci a fost chemat la Cabinetul 1 şi Nicolae Ceauşescu i-a comunicat datele esențiale despre supărările Moscovei în legătură cu cartea lui Marin Preda. Cornel Burtică, după cum apreciază astăzi, n-a avut sentimentul că Nicolae Ceauşescu afişa vreo pornire antiantonesciană, ci era preocupat doar de găsirea unei soluții de ieşire din dificultate. I-a sugerat lui Cornel Burtică să-l cheme pe Marin Preda şi să-i comunice totul, cerându-i să facă unele retuşuri în text, asupra unor probleme şi afirmații, dacă acesta era dispus, în vederea scoaterii unei noi ediții a cărții, astfel încât să dispară cauzele nemulțumirilor Moscovei. Marin Preda a fost de acord să mediteze la această problematică şi, nu după mult timp, i-a comunicat telefonic lui Cornel Burtică soluțiile. În problema prezenței muncitorimii în evenimentele tratate în carte a conceput o poveste cu un tânăr muncitor, care s-a remarcat printr-un comportament dinamic, interesant în perioada dată[8]

Față de sugestia legată de felul în care era prezentat Mareşalul Ion Antonescu în carte, Marin Preda i-a comunicat răspicat lui Cornel Burtică faptul că nu va modifica nimic din cele ce fuseseră inițial în ediția 1975 a cărții. Şi aşa a fost! În edițiile care au urmat, Marin Preda n-a operat nici un fel de modificări în această problemă.

---

[6] Detalii despre activitatea sa a se vedea în lucrarea semnată de Rodica Chelaru: *Culpe care nu se uită. Convorbiri cu Cornel Burtică,* Bucureşti, 2001.

[7] Vezi Rodica Chelaru, *op. cit.,* p. 123. Între altele – am aflat cu acest prilej – lui Marin Preda i se pusese în vedere că acele documente nu puteau fi studiate decât în acel spațiu, că nu se putea pleca cu ele din sediul C.C. al P.C.R.

[8] Amatorii de senzații tari au socotit atunci că Marin Preda l-a întruchipat în acel tânăr muncitor pe nimeni altul decât pe Nicolae Ceauşescu, dar scriitorul a negat categoric că a avut în vedere aşa ceva, după cum i-a precizat apăsat lui Cornel Burtică mai târziu.

Şi iată, prin urmare, cum – în două situații asemănătoare –, doi oameni de calități diferite – Ilie Rădulescu şi Cornel Burtică – au intervenit pentru a "stinge focul". Cornel Burtică poate fi mulțumit peste timp că a găsit calea cea mai potrivită pentru a rezolva o sarcină ce i-a fost încredințată de Cabinetul 1, spre deosebire de Ilie Rădulescu, închipuitul atotcunoscător şi competent în toate cele, care a determinat un sfârşit cum nu se putea mai nefericit.

Printre exemplele pe care le doresc oferite în sensul celor mai înainte promise mă voi referi, în continuare, la o problematică legată de activitatea Comisiei Mixte de Istorie Româno-Sovietică, pe care am cunoscut-o direct, fiind – încă de la început – secretar al părții române în comisie, din octombrie 1973, când a fost creată, şi până în 1989, în ultimii ani ajungând vicepreşedinte al ei. În mai multe rânduri, în cadrul întâlnirilor anuale ale comisiei, organizate prin rotație în țara noastră şi în Uniunea Sovietică, au fost dezbătute şi probleme legate de istoria celui de-al doilea război mondial, prilejuri de încrucişare a spadelor cu istoricii sovietici, îndoctrinați să susțină unele puncte de vedere cu care noi, principial, nu puteam fi de acord. Printre acestea, firește, au revenit adeseori în discuție împrejurările săvârşirii rapturilor teritoriale asupra României, personalitatea Mareşalului Ion Antonescu, caracterul participării noastre la războiul hitlerist dincolo de Prut, apoi şi peste Nistru, vinovățiile şi complicitățile Armatei Române cât timp a luptat pe întinderile nesfârşite ale frontului, în cuprinsul Uniunii Sovietice ş.a.m.d. De fiecare dată, mandatele pe care le-am primit din partea conducerii de partid şi de stat de-atunci au fost formulate în aşa fel încât să nu fim stingheriți în discutarea deschisă a problemelor, în abordarea, conform adevărului istoric, a oricărei chestiuni, inclusiv a celor mai delicate, a celor care era de presupus că vor putea deschide paleta exprimării unor puncte de vedere cu care ne aflam în divergență cu istoricii sovietici. Este lesne de înțeles că, nu de puține ori, pe prim plan se situau şi problemele legate de rolul şi locul Mareşalului Ion Antonescu în istoria acelor ani. Delegațiile române, încadrate – de fiecare dată – cu cei mai autorizați istorici în materie, au ținut întotdeauna steagul sus şi aceasta, firește, şi pentru că mandatele cu care am fost "înarmați" ne-au permis să ne legitimăm corespunzător pe coordonatele luptei pentru adevărul ştiințific obiectiv. Şi aş dori să amintesc faptul că aşa s-au petrecut lucrurile de la bun început, pentru că prima dezbatere ştiințifică în cadrul Comisiei mixte a avut ca temă: *România în preajma şi în timpul celui de-al doilea război mondial. Împrejurările istorice în care a avut loc insurecția din august 1944* (2-4 octombrie 1973).

În mod constant, în dezbaterile în această comisie s-a putut trece la folosirea altui limbaj decât cel dorit de istoricii sovietici, de pildă cu privire la caracterul criminal al războiului purtat de România împotriva Uniunii

Sovietice sau care îl eticheta pe Mareşalul Ion Antonescu drept criminal de război. Tot aşa a fost impusă în discuţii titulatura de conducător al statului (cum însuşi Mareşalul obişnuia curent să-şi spună în epocă), iar nu de dictator, cum ar fi dorit partenerii noştri.

Nu pot să nu observ că, în prezent, interpretările venite din partea americană încearcă să determine reintroducerea în actualitate a practicilor şi calificativelor pe care s-au străduit atât de mult în trecut istoricii sovietici să la introducă şi să le statueze în circuitul obişnuit al aprecierilor în problematica pe care o dezbatem aici.

Încercările ce s-au făcut şi se fac în dialogul româno-american, în acest sens, de a ni se impune un anumit limbaj şi o anumită optică în chestiune nu ne pot sugera decât realitatea reîntoarcerii la un sistem reprobabil de comportament faţă de noi cu care, în trecut, ne obişnuiseră vecinii de la Răsărit.

Din alte unghiuri de vedere am dori să amintim că, în cadrul întâlnirilor Comisiei Mixte de Istorie Româno-Sovietică, partea română a ridicat, în repetate rânduri, problema rapturilor teritoriale săvârşite în detrimentul României în vara anului 1940 şi a consecinţelor nefaste ale acestora, precum şi ale meritelor dobândite de România – printr-un efort uman şi material excepţional – în scurtarea războiului în Europa şi grăbirea zdrobirii maşinii de război hitleriste, merite care n-au fost recunoscute ca atare la Conferinţa de Pace de la Paris, mai ales ca urmare a cârdăşiei Puterilor Aliate învingătoare, care s-au înţeles pe cu totul alte coordonate decât pe acelea de a ne da satisfacţia meritată.

Tot aşa s-ar cuveni amintit faptul că, simptomatic, istoricii nu obişnuiau să facă un caz din responsabilităţile lui Ion Antonescu în problemele legate de regimul aplicat populaţiei evreieşti, în general, şi a celei aflate în anii războiului dincolo de Prut, în spaţiul transnistrean sau în alte locuri. Insistenţa cu care, în prezent, anumite cercuri din S.U.A. se implică, peste măsura firească a lucrurilor, în discutarea unei astfel de probleme ne surprinde, nu poate să nu ne surprindă, la fel cum o fac şi în legătură cu "responsabilităţile" româneşti faţă de soarta evreilor din partea nord-vest a României – răpită nouă prin Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940. După cum prea bine se ştie, nu administraţiei româneşti – care nu se mai exercita acolo – i-au revenit şi-i pot reveni răspunderile pentru comiterea silniciilor cunoscute asupra populaţiei evreieşti de acolo, pentru deportarea şi exterminarea acesteia în lagăre organizate de hitlerişti în anumite ţări europene. Cu alte cuvinte nu orice ar dori câte unii să pună în sarcina Mareşalului Ion Antonescu pe astfel de coordonate rezistă în faţa istoriei. Aşa stând lucrurile, credem că se află într-o veritabilă derivă toţi cei care umflă cifrele de evrei din România lichidaţi în acei ani pe la 350 000 – 400 000, cotaţii care pe la Muzeul Holocaustului din Washington,

DC ori pe la Yad Vashem din Jerusalim au produs de-a lungul anilor atâta derută vizitatorului de bună condiție.

Reflecțiile mai înainte consemnate de noi ne-au fost ocazionate de apariția în ziarul "Adevărul" din 23/24 martie 2002 a unui fulminant articol intitulat: *Adrian Năstase îi răspunde ambasadorului Michael Guest: "Nu sunt de acord cu încercările de a culpabiliza întreg poporul român pentru acțiunile care țin de Holocaust"*[9], articol ce începe cu următoarele sublinieri: "Nu sunt de acord cu încercările de a culpabiliza întreg poporul român pentru acțiunile care țin de Holocaust. Există unii care încearcă să stabilească culpabilizarea poporului român, însă, dacă au existat responsabilități, acestea trebuie fixate clar pentru unele din acțiunile din perioada celui de-al doilea război mondial şi atunci ele trebuie puse pe seama conducătorilor şi a guvernelor din acea vreme".

Prin aceste cuvinte, premierul Adrian Năstase răspundea discursului dur rostit de ambasadorul S.U.A. la Bucureşti în care, printre altele, spunea: "Este uşor să punem tragediile istoriei pe seama unor forțe externe, aşa cum încearcă unele voci din România. România a participat la Holocaust nu doar prin deciziile şi acțiunile generalului Antonescu şi ale Gărzii de Fier, ci şi prin cetățenii care au sprijinit acele evenimente în mod deschis sau prin tăcerea lor", adăugând că "alții, precum cei din Cernăuți, au spus «Nu» acestei uri (antievreieşti - n.n. Gh.J.J.), cu riscul vieții lor".

Evident, prin intervenția premierului Adrian Năstase, pe care o invocăm aici, intervenție făcută, în ziua de 22 martie 2002, videoconferința sa cu prefecții, el a încercat să pună lucrurile la punct. Adrian Năstase a respins categoric principiul învinuirii unei națiuni întregi pentru greşelile comise de conducătorii ei: "În istorie au existat situații de acest fel mult mai grave. Nimeni nu a încercat vreodată să culpabilizeze pentru astfel de situații poporul german, poporul rus, american sau orice alt popor".

El a precizat că problematica evreilor face parte din planul de pregătire a candidaturii României pentru intrarea în N.A.T.O. (pentru ce o fi trebuind neapărat să fie aşa? – ne întrebăm noi, ca foarte multă lume din această țară), motiv pentru care i se acordă o atenție deosebită, menționând

[9] Cu câteva zile în urmă, Michael Guest – adresându-se participanților la ceremonia de deschidere a cursului de "Istoria Holocaustului", organizat în cadrul Colegiului Național de Apărare din Bucureşti, a provocat, într-adevăr, mari nedumeriri şi dezacorduri în opinia publică românească. Este drept că după câteva zile, în presă, ambasadorul american a încercat într-un interviu să amelioreze oarecum afirmațiile de mai înainte, dar impresiile produse de la bun început prin afirmațiile sale tranşante s-au dovedit greu de a mai fi cosmetizate (vezi «Adevărul» din 4 aprilie 2002).

însă că nu este cazul "să trecem de la o extremă la alta", atunci când se discută astfel de probleme.[10]

Şi, în continuare, Adrian Năstase a mai spus: "Dezbaterile istorice pot continua, dar, din punctul de vedere al intereselor guvernului şi al României, este important să luăm măsuri pe linia unor hotărâri şi valori care sunt peste tot acceptate în lume".

Iată o frază care pe istorici n-are cum să nu-i contrarieze, aducându-le aminte de tot felul de alte situaţii în care ei au fost îndemnaţi să cerceteze, că e treaba lor, dar nimeni nu i-a luat în seamă, când a fost vorba de adoptarea unor decizii. Ne vine în minte un exemplu relativ recent şi întristător în care, în 1997, împotriva argumentaţiilor solide ale istoricilor şi a avertismentelor lor adresate guvernanţilor de-atunci în legătură cu şubrezenia proiectului Tratatului politic de bază cu Ucraina, Emil Constantinescu şi amatoriştii săi guvernamentali, care aveau pâinea şi cuţitul în mâini, au hotărât să-l semneze aşa cum era şi consecinţele nefaste se cunosc prea bine şi, din păcate, vor rămâne pe firmament de-acum încolo cine poate şti pentru câtă vreme.

Prin urmare este cazul ca breasla istoricilor să fie scoasă de pe poziţia de "băieţi de mingi" într-un joc pe care să-l facă tot timpul "cei chemaţi".

[10] Pentru a demonstra seriozitatea cu care Executivul abordează această problematică, Adrian Năstase a amintit, în context, două acte normative, care reglementează, pe de o parte, dreptul de proprietate al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România asupra lăcaşurilor de cult, cimitirelor şi altor imobile destinate activităţilor cultului mozaic, iar pe de altă parte interzic organizaţiile şi simbolurile cu caracter fascist, rasist sau xenofob şi promovarea cultului unor persoane vinovate de săvârşirea unor infracţiuni contra păcii şi omenirii. Cel de-al doilea act normativ adoptat de Guvern (Ordonanţa de urgenţă nr. 31/2002) prevede pedepse cu închisoarea de la 5 la 15 ani şi interzicerea unor drepturi pentru cei care constituie sau aderă la astfel de organizaţii. De asemenea, cei care « răspândesc, vând, confecţionează, deţin sau utilizează în public » drapele, embleme, insigne ş.a.m.d. care promovează ideile fasciste, rasiste sau xenofobe sunt pasibili de închisoare de la 6 luni la 5 ani, cu interzicerea unor drepturi. Aceeaşi pedeapsă este stabilită şi pentru promovarea cultului « persoanelor vinovate de săvârşirea unor infracţiuni contra păcii şi omenirii »: în textul ordonanţei, o astfel de persoană este considerată cea care « a fost condamnată definitiv de o instanţă judecătorească română sau străină » pentru astfel de infracţiuni, inclusiv « persoanele condamnate de o instanţă penală internaţională pentru crime de război sau crime împotriva umanităţii ». Totodată, ordonanţa prevede că « negarea sau contestarea în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia se pedepseşte cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani şi interzicerea unor drepturi ». Cu excepţia muzeelor este interzisă ridicarea sau menţinerea în locuri publice a unor statui sau plăci comemorative referitoare la persoanele vinovate de săvârşirea infracţiunilor menţionate, precum şi acordarea în numele acestor persoane unor străzi, pieţe, parcuri sau alte locuri publice («Adevărul» din 23-24 martie 2002). Chiar când scriu aceste rânduri – este 29 martie 2002 –, aflu că a şi început demolarea busturilor Mareşalului Antonescu, cel dintâi fiind cel din Piatra Neamţ (cf. « Evenimentul zilei » din 29 martie 2002). Să fie acesta lucrul cel mai important pe care trebuie să-l facem?

Ne-a surprins – prin urmare –, o dată mai mult, această scăpare dovedită de premierul Adrian Năstase în exprimarea poziției sale în problema dată. Dacă doar de o scăpare ar putea să fie vorba!

Dar ce ne facem că şi-n atitudinea unor istorici sunt de constatat, uneori, "scăpări" de acelaşi calibru. Cum altfel ar putea fi interpretată, în acest sens, poziția lui Răzvan Theodorescu, ministrul Culturii şi Cultelor, istoric reputat de altfel, academician, care a declarat, la un moment dat, la Cluj-Napoca, cu referire la afirmațiile ambasadorului american Guest cu privire la responsabilitatea României în Holocaust, că "Antonescu a fost vinovat de crime de război. Trebuie să ne asumăm clar trecutul. Au murit mii de oameni sub regimul condus de Mareşal. Vina o poartă mereu guvernele şi nu popoarele. Antonescu va rămâne ca un personaj tragic al istoriei"(?!)[11].

*

În cele ce urmează dorim să ne referim – prin câteva exemple pe care le-am ales nu întâmplător – la problemele reale cu care s-a confruntat societatea românească în anii războiului hitlerist, până la 23 august 1944, probleme care n-au lipsit şi nu lipsesc din evaluările forțelor cele mai capabile să sesizeze de unde venea răul şi pe ce căi trebuia el stârpit.[12]

În acest sens, vom începe cu dezbaterea memoriului unui grup de peste 60 de intelectuali de mare prestigiu – membri ai Academiei Române şi profesori universitari din Bucureşti, Iaşi şi Cluj –, memoriu adresat Mareşalului Ion Antonescu în aprilie 1944, în momente în care creşteau îngrijorările față de continuarea războiului alături de Germania nazistă, război devenit absolut nepopular şi care determina tragerea unui semnal de alarmă impresionant:

"Domnule Mareşal,

În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru – citim în document – ..., după îndelungată chibzuință am hotărât să vă adresăm apelul de față.[13]

În actualele împrejurări, tăcerea noastră ar fi o crimă. Avem datoria să rostim răspicat gândul nostru cinstit în fața Conducătorului Statului. Războiului nostru cu Rusia, Marea Britanie şi Statele Unite trebuie să-i punem de îndată sfârşit.

[11] Vezi "Adevărul" din 25 martie 2002.

[12] Va putea observa oricine că nici aluziv măcar nu se avea în vedere problema evreilor pentru că ea nu a constituit în România o problemă reală, care să îngrijoreze, să atragă atenția şi care să solicite intervențiile necesare unei reale rezolvări.

[13] Printre semnatari figurau: D. Danielopolu, N.G. Lupu, C.I. Parhon, Al. Rosetti, M. Ralea, Simion Stoian, Gh. Vrănceanu, Dan Bădărău, Andrei Oțetea, Gh. Zane, Şerban Țițeica, C. Daicoviciu, Emil Petrovici, C. Motaş, V. Răşcanu, V. Pavelcu, Al. Miller ş.a.

Activitatea şi trecutul nostru sunt martore că acest demers nu porneşte din laşitate sau interese personale."

Apoi, făcându-i cunoscute Mareşalului Antonescu motivațiile adresării în acest fel, semnatarii menționau:

"Iată, Domnule Mareşal, temeiurile apelului nostru.

După patru ani de luptă, armata germană se află într-o defensivă fără speranță. A pierdut cele mai bune trupe şi alianța Italiei, a fost nevoită să ocupe milităreşte Ungaria, a pierdut spațiul cucerit în Răsărit, mare parte a uzinelor de armament din Europa, războiul submarin şi supremația aerului. Împotriva Germaniei şi aliaților ei luptă trei sferturi din populația globului şi patru cincimi din industria lumii. Raportul de forțe este atât de categoric în favoarea puterilor aliate încât nimic nu mai poate schimba deznodământul. Guvernul german speră că, printr-o defensivă prelungită, va sparge alianța anglo-ruso-americană. Pentru această defensivă îi lipsesc însă resursele materiale şi morale. Un război de câțiva ani în acest scop nu poate fi conceput în situația actuală a celui de-al III-lea Reich. Dacă interesele Germaniei cer, poate, acest sacrificiu, noi nu ne putem resemna ca statul român să fie desființat – fapt inevitabil, Germania nemaiputând apăra România. După ce a pierdut liniile Niprului, Bugului, Nistrului, Prutului, nu se vede unde s-ar putea stabili o linie de rezistență înainte de Carpați. Continuarea războiului ar însemna, în mod necesar, evacuarea întregii populații valide pe fâşia de pământ rămasă în Ardeal şi distrugerea totală a țării. Pentru ce aceste jertfe, care nu schimbă cu nimic realitatea situației? ...Continuarea războiului în aceste condițiuni rămâne lipsită de obiectiv politic".

Şi, în continuare, semnatarii îşi asumau deplin răspunderea pentru a se adresa Conducătorului Statului în felul următor:

"Domnule Mareşal,

Bombardarea Capitalei, distrugerea altor oraşe[14]*, avertismentele de la Londra, Washington şi Moscova, transformarea Moldovei în teatru de război sunt semne prevestitoare ale dezastrului.*

Poporul român, sleit de un război prea lung față de puterile lui, nu se mai poate bate. Coborâți în stradă şi întrebați trecătorii, mergeți în sate şi oraşe, ascultați glasul poporului. Pretutindeni veți vedea deznădejdea în ochi şi acelaşi răspuns: NU!

Pentru ce să mai luptăm? Interesele vitale ale statului şi poporului nostru cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui

[14] Se au în vedere acțiunile de acest gen efectuate de aviația anglo-americană, care au cunoscut intensități mereu în creştere.

pas. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici şi mai puţin dureroase decât continuarea războiului"[15].

Iată, prin urmare, marile probleme de care era preocupată floarea intelectualității țării pe atunci, de fapt problemele reale ale întregii națiuni. Nici vorbă în vreun fel, în acest sens, de probleme legate de holocaust, de "soluția finală", de exterminarea populației evreieşti şi altele asemenea lor, pentru că acestea nu-i preocupau pe români şi nu i-au preocupat vreodată!

Atrage atenția faptul că Mareşalul Ion Antonescu, şi în acest caz, ca şi în multe altele, pentru că i s-au adresat şi alte categorii ale populației (învățătorii, profesorii secundari, oamenii de artă, scriitorii, gazetarii ş.a.), nu au adoptat vreun fel de măsuri represive sau de persecuții de alt gen împotriva semnatarilor ci, dimpotrivă, în diverse maniere, a căutat să şi-i asocieze prin instituirea unor contacte cu străinătatea în ideea găsirii unor soluții viabile de salvare a țării de catastrofa ce ne amenința.

Un alt document, având o foarte importantă încărcătură ideatică, dorim să etalăm în continuare, atrăgând atenția cititorului, de la bun început, că vizăm prin acesta să prezentăm de asemenea problematica esențială cu care s-a confruntat România în anii războiului hitlerist în care am fost angajați, problematică din care lipsea cu desăvârşire orice aluzie sau accente pe problema exterminării evreilor, pe holocaust, "soluția finală" ş.a.m.d. Avem în vedere *Însemnările din celulă* ale Mareşalului[16], scrise în camera "Safe" Fichet din Palatul Regal, după arestarea sa şi a colaboratorilor săi, survenită în după-amiaza de 23 august 1944. În ceasurile meditațiilor profunde asupra tuturor celor care se întâmplaseră până atunci, Mareşalul Ion Antonescu ar fi putut pomeni cel puțin în acest document – dacă acestea i-ar fi fost, într-adevăr fixațiile, preocupările – de problema evreiască, holocaust, "soluția finală" etc., dar nici vorbă de aşa ceva, ci de cu totul alte probleme, de acelea care-l preocupaseră şi-l preocupau şi-n acele ceasuri de restrişte pe Mareşalul Antonescu. Esența acestor preocupări se află cuprinse în textul *Însemnărilor* Mareşalului despre conținutul discuțiilor pe care le-a purtat noaptea de 22/23 august 1944, la Snagov, timp de câteva ceasuri, cu Ion Mihalache, trimis al conducerii P.N.Ț., al lui Iuliu Maniu personal,

[15] *23 august 1944. Documente*, vol. II, Bucureşti, 1984, pp. 237-239

[16] Testamentul a fost scris de Mareşalul Ion Antonescu pe filele unei agende din anul 1930, care i-a aparținut Regelui Carol al II-lea. Agenda a fost păstrată până în toamna anului 1984 de către generalul-maior (r) Gheorghe Teodorescu, fost în ziua de 23 august 1944 şef al gărzii Palatului, cu gradul de maior. Generalul Gheorghe Teodorescu recuperase agenda, în dimineața zilei de 24 august, de sub dărâmăturile « Casei mici » a Palatului Regal din Calea Victoriei care fusese bombardată de aviația hitleristă. După 1989, agenda a fost supusă cercetării şi conținutul Testamentului a fost publicat integral sau comentat în mai multe locuri (vezi, de pildă, « Cuget românesc », nr. 2/1990 sau « Magazin istoric » nr. 8/august 1990).

pentru a-l convinge pe Mareşal să semneze neîntârziat armistiţiul, "oricât de grele ar fi fost condiţiile puse".

Amplele argumentări care-l ţineau încă pe conducătorul statului în loc le putem surprinde în următoarele sublinieri[17]:

"A accepta astăzi propunerile Molotov însemnează:

a) - a face un act politic de renunţare şi pierderea Basarabiei şi Bucovinei, act pe care România nu l-a făcut până acum niciodată de la 1812 şi până la ultimatumul Molotov.

I-am adăugat că, după părerea mea, făcând acest act, putem pierde beneficiul Chartei Atlanticului în care Roosevelt şi Churchill s-au angajat, printre altele, «să nu recunoască nici o modificare de frontieră, care nu a fost liber consimţită».

Azi, a semna propunerea Molotov însemnează a lăsa mari răscruci pentru viitorul ţării şi în ceea ce priveşte graniţele ţării;

b) - să bag ţara pentru vecie în robie, fiindcă propunerile de armistiţiu conţin şi clauza despăgubirilor de război neprecizate, care, bineînţeles, constituie marele pericol, fiindcă, drept gaj al plăţii lor, ruşii vor ţine Ţara ocupată nedefinit. Cine, am spus d-lui Mihalache, îşi poate lua răspunderea acceptării acestei porţi deschise, care poate duce la robia neamului?

c) - a treia clauză şi cea mai gravă e aceea de a întoarce armele în contra Germaniei.

Cine, am arătat d-lui Mihalache, poate să-şi ia răspunderea consecinţelor viitoare asupra neamului, a unui asemenea gest odios, când putem să ieşim din război oricând dorim.

Am avea bazele viitoarei politici a Statului asigurate şi i-am afirmat că dacă[18] *... dl. Maniu pe care l-am lăsat şi i-am înlesnit tratativele directe cu anglo-americanii sau de dl. Mihai Antonescu, care a tratat cu ştiinţa mea, eu nu m-aş da la o parte şi aş da, dacă mi se cere, orice concesie, pentru a scoate România din război, luându-mi curajul şi răspunderea să spun Führerului în faţă că România se retrage din război;*

d) - a patra condiţie cerută de Molotov şi de anglo-americani este să dau ordin soldaţilor să se predea ruşilor şi să depună armele, care ne vor fi puse la dispoziţie pentru ca, împreună cu ruşii, să alungăm pe nemţi din ţară.

Care om cu judecată întreagă şi cu simţul răspunderii ar putea să dea soldaţilor ţării un astfel de ordin care, odată enunţat, ar produce cel mai mare haos şi ar lăsa ţara la discreţia totală a ruşilor şi germanilor?

[17] Vezi mai sus, în acest volum, textul integral al documentului.
[18] Lipsă în textul original.

Numai un nebun ar putea accepta o astfel de condiție şi ar fi pus-o în practică.

Vecinătatea cu Rusia, reaua ei credință față de Finlanda, Țările Baltice şi Polonia, experiența tragică făcută de alții, care au căzut sub jugul Rusiei, crezându-i pe cuvânt, mă dispensează să mai insist.

Notez că atunci când mi s-au propus acestea, situația militară a Germaniei, deşi slăbită, era, totuşi, încă tare.

e) - în sfârşit, propunerile Molotov mai conțineau şi clauza care ne impunea să lăsăm Rusiei dreptul de a pătrunde pe teritoriul României, oriunde ar fi necesar, pentru a izgoni pe nemți din țară. Adică, sub altă formă, prezenta ocupațiune rusească cu toate consecințele ei.

Reamintind toate acestea d-lui Mihalache, el mi-a spus, ceea ce a constituit o surpriză pentru mine, că trebuie să mărturisească că d-lor, adică național-țărăniştii, s-au înşelat, au crezut în sprijinul anglo-americanilor, însă şi-au făcut convingerea definitivă că aceştia sunt total nepregătiți de a indispune pe ruşi şi că suntem lăsați la totala lor discreție, ca şi Polonia şi poate alte țări. În consecință, trebuie să ne considerăm o generație sacrificată, să ne resemnăm şi să aşteptăm.

I-am răspuns d-lui Mihalache că într-o astfel de situație este de preferat ca un popor, pe care-l aşteaptă, dacă are siguranța că îl aşteaptă, o asemenea soartă, să moară eroic, decât să-şi semneze singur sentința de moarte"[19].

Tulburătoare argumentații, colosale previziuni ale Mareşalului Antonescu, trebuie să recunoaştem. Am ținut să le reproducem integral pentru a avea o perspectivă cât mai amplă în vederea punerii câtorva întrebări absolut firești: Pe ce temeiuri reale, obiective se bazează etichetarea Mareşalului Ion Antonescu drept "criminal de război"? Rezultă din aceste profunde meditații de pe urmă şi din comportamentul avut prin timp că a avut tragicul personaj astfel de porniri? Unde sunt aici înseriate semnele antisemitismului Mareşalului? Rezultă de undeva preocupările sale pentru lichidarea populației evreieşti prin lagăre de exterminare, poate fi acreditată politica de holocaust cu care este pe nedrept învinuit Ion Antonescu, se referă el în vreo formulă la "soluția finală"? Şi întrebările ar putea continua dar nu le vom mai pune, fiecare cititor putând să le ducă mai departe.

Nu ne numărăm, firește, dorim foarte mult să credem acest lucru; printre aceia care să încercăm să ştergem cu buretele episoadele triste în care s-au produs şi unele derapaje româneşti pe aceste teme, în vremuri de restriște, istoria le-a înregistrat, în definitiv, şi istoricii le au în evidență. Dar nici nu suntem de părere că, exacerbându-se spre această temă, avem dreptul

[19] Ion Antonescu, *Eu nu m-am cramponat de putere,* în "Magazin istoric", nr. 8/281 august 1990, p. 29-30.

să consimțim la umflarea excesivă a lucrurilor până pe acolo pe unde – după Germania nazistă – ar trebui să ne plasăm pe locul al doilea în privința acceptări rolului României în toate cele câte s-au întâmplat pe acest tărâm. Pentru că, după cifrele etalate pe la Muzeul Holocaustului sau pe la Yad Vashem, precum şi prin susținerile iresponsabile, interesate ale câte unora, pe acolo, pe undeva s-ar "cuveni" să fim plasați.

În cele din urmă, ne vom referi la grelele încercări prin care i-a fost dat să treacă Mareşalul Ion Antonescu cât timp a fost surghiunit pe teritoriul sovietic, după preluarea sa de către Armata Sovietică instalată în România şi transportarea sa la Moscova[20]. Fără a intra în detaliile problemei vom aminti doar faptul că anchetatorii săi s-au străduit acolo, fără nici o umbră de succes, în timpul unor interogatorii regizate conform celor mai "rafinate" metode de teroriste ale N.K.V.D-ului, să-l determine "să recunoască, în scris, că România a dus împotriva Uniunii Sovietice un război de jaf, crime şi distrugeri şi că Basarabia şi Bucovina n-au fost niciodată pământuri româneşti, românii stăpânindu-le doar vremelnic şi fără nici un drept."[21]

De aici n-am putea să evocăm încă o dată previziunile Mareşalului Ion Antonescu cuprinse în *Însemnările din celulă*, prezentate mai înainte, şi să constatăm, fără ezitare, câtă dreptate a avut cu privire la ceea ce avea să urmeze.

Şi, firește, s-ar cuveni să amintim felul în care procesul ce i-a fost înscenat lui şi colaboratorilor săi apropiați, "procesul marii trădări naționale", cum a fost considerat, pompos, în epocă, şi-a propus preconceput să ducă interogatoriile moscovite, mai departe, forțându-se cât mai mult nota, pentru a se putea pronunța o sentință "exemplară".[22]

---

[20] Vezi detalii în Teodor Mavrodin, *Mareşalul Antonescu întemnițat la Moscova*, Piteşti, 1998

[21] Potrivit celor relatate de Constantin Pantazi, ministrul de război al României în timpul regimului antonescian, fiului său Ion Pantazi. Acesta din urmă a publicat, cu mai mulți ani înainte o relatare asupra celor petrecute în timpul respectivelor interogatorii («Apoziția», München, nr.67, 1980-1981, pp. 20-30).

[22] Un volum editat după proces cu titlul incendiar, *Procesul marii trădări naționale,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1946, făcând uz de intervenții masive în text, şi-a propus să determine opinia publică să-şi facă reprezentări despre tot ce s-a întâmplat acolo doar prin prisma intențiilor vinovate ale autorităților judiciare. După mai mulți ani de zile începând cu 1995 reputatul istoric Marcel Ciucă a inițiat şi realizat în cuprinsul câtorva volume publicarea stenogramei integrale a procesului în care a fost judecat şi condamnat Mareşalul Ion Antonescu. Pentru istorici a devenit astfel o realitate palpabilă posibilitatea aşezării pe două coloane – pentru comparație – a textului stenogramei contrafăcute şi publicate în 1946 şi a celui oferit de Marcel Ciucă pe baze strict autentice. Concluziile ce se pot trage nu conduc decât spre constatarea nimicniciei celor care, în chip preconceput, s-au străduit să-l ducă la pierzanie pe Mareşalul Ion Antonescu.

*

În loc de concluzie la cele mai înainte prezentate am dori să subliniem credința noastră că istoria nu poate suporta a i se pune în sarcină *orice* şi *oricât* şi – mai ales – *de către oricine*. Interesele necurate, partizane, meschine, arogante ale câte-unora pot fi aşezate, la un moment dat, la baza unor anumite "teze" istorice dar fără perspectiva rămânerii lor neclintite în actualitatea judecății drepte pe care istoria o realizează, ambițios, pe firul timpului.

Faptul că mai ieri Moscova ne judeca nedrept şi ne incrimina cu duritate, până la ultimele resorturi, pentru unele dintre problemele de care ne-am ocupat în acest studiu, iar de la o vreme ne-a luat în primire Washingtonul, trăgându-ne la răspundere pentru tot felul de vinovății închipuite şi aşezându-ne la colț, nu poate demonstra – în termeni de experiență istorică – decât a anumită cârdăşie care a existat şi există prin timp între aceste două Mari Puteri – după "principiul" dovedit atât de des în istorie, conform cu care "peştele cel mare înghite pe cel mic". Ne-a fost dat să constatăm şi această "transmitere de ştafetă" de la unul la altul, în funcție de interesele care au apăsat şi apasă prioritar asupra unora sau altora în anumite momente.

Ce ne rămâne de făcut într-o astfel de situație cu care ne-am confruntat, repetat, din adâncimi de istorie, din diverse puncte cardinale? Nimic altceva decât să încercăm să ne păstrăm verticalitatea, să fim noi înşine şi să nu părăsim nici o clipă mesajul ce ne vine din adâncuri, acela de a nu uita nici un moment cine suntem, din ce rădăcini provenim, cum este necesar să ne apărăm istoria, ce ne trebuie să facem cu existența noastră şi spre ce trebuie să tindem.

"Noi nu plătim istoricii cu ziua!" – spunea cândva poetul. Da, istoricii trebuie să fie conştienți de menirea lor şi să nu se abată, în nici un chip, de la realele lor posibilități, să-şi spună răspicat punctul de vedere şi să militeze pentru respectarea lui cu strictețe.

Aşa stând lucrurile, fiind – şi eu ca şi atâția alții – deplin solidar cu evreii persecutați, hăituiți şi ucişi bestial de nazişti şi de slugile lor, mă bazez pe date şi pe mărturii, susținând că România nu a înfăptuit holocaustul brun dar a suportat holocaustul roşu, despre acest adevăr vorbind, în acest sens, liderii din vremea respectivă ai evreimii române şi ai evreimii lumii, există o vastă bibliografie, în acest sens, la îndemâna oricui, cu condiția s-o ştie, s-o parcurgă!

Dar, în fond, oricine are dreptul să aibă orice părere, chiar împotriva adevărurilor elementare. Când, însă, actualul ambasador al S.U.A. în România îşi asumă (atât de puțin suspicios) verdictul unui tribunal bolşevic de operetă, impus în România de sovietici, lipsa de nuanțe începe să ne doară, iar siguranța cu care sunt învinovățiți cetățenii români, care ar fi

sprijinit acel eveniment, prin tăcerea lor, ne deprimă, ne consternează. Potrivit mecanismului acestei logici nu-ți poți reprima întrebarea: ce vină au, de exemplu, cetățenii americani pentru lunga perioadă de persecutare a negrilor în Statele Unite? Şi oare a avut sau ar putea avea dreptul vreun ambasador al României la Washington să-i acuze de asasinarea lui Martin Luther King pe americanii care au tăcut?

Şi, apoi, ce calificative ar merita, în aceeaşi ordine de idei, acei lideri politici din America sau Anglia, care au trimis înapoi, către bătrânul continent, vapoare cu evrei salvați – între altele – de nişte rămaşi anonimi, chiar din țările strivite între hitlerism şi stalinism? Fiindcă istoria îşi etalează exemplele, cu forța lor de convingere, şi le aşează la dispoziția celor care au nevoie de ele sau au "uitat" că există.

În ce ne priveşte, considerăm că ambasadorului Michael Guest i s-ar cuveni să-i fie adresată întrebarea: ce este mai grav, cine ar avea să-şi facă mai multe reproşuri, cetățenii care – după a sa părere, grăbită şi forțată – au tăcut sau demnitarii țărilor mari şi libere care au refuzat să-i ajute pe evreii terorizați, chinuiți, sfârşiți de neputință să-şi mai găsească un loc pe pământ?

Iată doar câteva exemple spre luare aminte, desprinse dintr-o sumedenie ce ne stă la îndemână: în 1938, Anglia interzice emigrarea evreilor din Europa în Palestina; în 1940, Churchill ordonă navelor şi aviației din Mediterana să împiedice, să captureze şi, eventual, să scufunde orice navă care transporta evrei în Palestina; în 1940, secretarul adjunct pentru afaceri europene şi şef al Departamentului pentru probleme speciale de război, al S.U.A. se opune categoric emigrării evreilor în Statele Unite. El este autoritatea cea mai înaltă în acordarea vizelor şi refuză sistematic acordarea de vize evreilor din Europa.

Răspunsul unor astfel de exponenți, când au fost întrebați, după război, de ce s-au opus a fost că au făcut-o de teamă ca nu cumva agenții coloanei a 5-a, comuniste şi naziste, să se strecoare în Statele Unite sub acoperirea calității de refugiat evreu.

În aceleaşi vechi şi întunecate vremuri, Departamentul de Stat al S.U.A. oferea evreilor posibilitatea de a emigra în Insulele Virgine, iar preşedintele Roosevelt le oferea posibilitatea de a emigra în Alaska.

Ar mai fi de precizat şi că, în vremea la care se referea domnul Guest, dacă ar fi adevărat că România a cunoscut holocaustul brun, mai trăia, nu numai cetățeanul român simplu, dar era la locul său, era cap al Țării şi al Oştirii, Regele României, care ar fi putut şti mai multe şi ar fi putut acționa sau măcar ar fi putut reacționa mai cu folos.

E cazul – credem – ca, prin urmare, la toate cele mai înainte invocate de noi, aici, să manifestăm satisfacția puternică de la nivelul Guvernului României că a fost respinsă învinovățirea poporului român şi rămânem în aşteptarea zilelor mai senine în care adevărul contribuției româneşti la

salvarea vieții evreilor din România şi din Europa să se poată privi, şi de la mică, şi de la mare distanță.

Cât priveşte celelalte probleme ardente, în totalitatea lor, despre care am considerat necesar să-mi exprim opinia, acum şi aici, să lăsăm timpul – supremul judecător al istoriei – să decidă sau, cum foarte sugestiv se exprima Mareşalul Ion Antonescu, să facem în aşa fel încât să lăsăm ca *Istoria să judece!*

ANTONESCU – PRO ŞI CONTRA

UN MINISTER ANTONESCU[1]

N. IORGA

Regele a numit Preşedinte de Consiliu pe Generalul Antonescu. Acest nume aminteşte rezistența mândriei româneşti din timpul Marelui Război, sfaturile pe care tânărul colonel de atunci le-a dat neînfricoşatului General Prezan, apoi pe severul director al Şcoalei de Război, formând ofițeri pentru luptă, nu pentru paradă şi onoruri, pe acela care, în clipa când armata noastră pornea pe calea unei organizări greşite, opunea o concepție diametral deosebită într-un memoriu pe care trebuie cândva să îl publice ca să se vadă răspunderile, pe omul modest care, neputând atinge ținta sa, nu s-a gândit decât să se întoarcă la datorie, în sfârşit pe omul de caracter care n-a cunoscut mijloacele prin care se ajunge mai uşor.

Acesta este Generalul Antonescu pentru noi, afară de speranțele pe care le trezeşte marea sa valoare militară.

A încerca să se facă din el, pentru nedreptatea pe care a suferit-o, şeful unei revoluții în favoarea unei singure grupări politice[2], în momentul când se cere solidaritatea românească[3], e mai mult decât o greşeală.

Generalul Antonescu nu poate primi acest rol.

[1] "Neamul Românesc", Bucureşti, 7 septembrie 1940; Gh. Buzatu şi colaboratori, eds., *Mareşalul Antonescu în fața istoriei*, I, Iaşi, 1990, p. 84.
[2] Referire la Mişcarea Legionară.
[3] În urma prăbuşirii granițelor României Mari, în iunie-septembrie 1940.

EU LUPT ÎNTOTDEAUNA CU RUSIA[1]

Mareşal ION ANTONESCU

LS: - *D-le Mareşal, nu m-am simţit niciodată cu picioarele mai pe pământ decât azi. Am întâlnit ofiţeri germani, tineri şi culţi, care doresc să piardă războiul, deoarece sunt şi se simt fii ai Germaniei lui Goethe, străini de cea a lui Hitler. Dacă Stalingradul nu cade şi ruşii trec la ofensiva de iarnă, va fi teribil. D-le Mareşal, dacă am răspuns cum am răspuns la întrebările adresate şi, totuşi, nu mă arestaţi ca defetist incurabil, trebuie să cred că nici dv. nu credeţi în victoria finală. Şi, atunci, de ce aţi fi un adversar al ideii unei păci separate, cu [alături de] Ungaria şi Italia [cu Naţiunile Unite]?*

IA: - *Deoarece mă gândesc la ziua de mâine a României şi la eventualitatea că războiul va fi pierdut. Eu lupt cu Rusia, care este un inamic mortal al ţării mele. Jafurile Germaniei le putem îndura, dar sub ameninţarea Rusiei putem sucomba. Rusia vrea Constantinopolul, încă din timpul Ecaterinei a II-a, ieşirea la mările calde şi noi reprezentăm piedica principală în realizarea unor asemenea aspiraţii... Vă daţi seama ce a însemnat pentru acest popor răvăşit, ocupat de turci patru secole, fără a mai socoti şi invaziile şi, mai ales, infiltraţiile premeditate ale ruşilor, să rămână român, creştin şi să devină o naţiune independentă? ... Suntem un popor unit şi, dacă unitatea o datorăm în mare parte sacrificiilor din primul război mondial, supravieţuirea se va datora sacrificiilor din al doilea. Toţi românii, şi mai ales cei din Basarabia şi Bucovina, refuză să se rusifice.*

LS: - *Comunismul nu vă preocupă?*

IA: - *Eu lupt întotdeauna cu Rusia, comunismul Uniunii Sovietice este un mijloc, nu sfârşitul imperialismului rus, care vrea Constantinopolul şi poate să ajungă acolo numai traversând sau înghiţind România [...] Eu nu fac un joc de trişor, ca vecinii mei unguri, visând prăbuşirea germanilor şi sosirea englezilor eliberatori. Drumul spre Constantinopol nu trece prin*

[1] Fragmente din interviul acordat, în decembrie 1942, de Mareşalul Ion Antonescu ziaristului italian Lamberto Sorrentini ("Independent", Bucureşti, 15 mai 2001, p. 5 - text tradus şi comentat de Mihai Pelin).

Budapesta ,şi ei nu au motive să se teamă de Rusia. Noi avem. Noi ştim că duşmanul mortal al României este Rusia lui Petru cel Mare şi a Ecaterinei a II-a, cărora Stalin le-a rămas credincios şi, trebuie să recunoaştem, îi continuă genial. Este ursul rus dintotdeauna, care, înveşmântându-se astăzi în comunism, înaintează în numele unei ideal care corupe intelectualitatea şi, ascunzându-şi colţii după o zdreanţă roşie, atrage masele de muncitori şi ţărani. Eu voi arunca în război, spre a-i zăgăzui pe ruşi, toate forţele pe care voi izbuti să le înarmez, convins că acesta este supremul bine pentru România: zăgăzuirea ruşilor...

MAREŞALUL ION ANTONESCU[1]

C. RĂDULESCU-MOTRU

"Omul chemat să salveze România, de la pieirea ce o aştepta, în urma deciziilor din anul 1940, a fost Mareşalul Ion Antonescu"; - cu această frază, în mod obişnuit, vor începe istoricii din viitor povestea anilor din a doua domnie a Regelui Mihai I. Iar filosofii şi publiciştii care trag învăţăminte din experienţa trecutului vor considera cazul Mareşalului Ion Antonescu drept un exemplu clasic pentru a ilustra rolul hotărâtor al oamenilor excepţionali în explicarea destinului unui popor.

În afară de Mareşalul Ion Antonescu, nimeni altul putea să oprească prăbuşirea determinată de cedarea unei treimi din teritoriul patriei şi nenorocirile care urmează: evacuarea funcţionarilor şi a multor familii gonite din căminele lor; dezorganizarea economiei agricole şi industriale a ţării; împovărarea bugetului peste măsură şi, pe deasupra tuturor, mai apăsătoare decât orice, deprimarea sufletească din rândurile armatei, care se văzuse umilită prin ordinul de retragere necondiţionată de pe hotarul Nistrului, şi haosul din sufletul tineretului, care-şi vede viitorul lăsat la voia întâmplării. Niciodată atâta urgie adunată pe capul unui popor.

Acel chemat să înlăture această urgie nu putea fi un om politic, oricâtă capacitate şi popularitate ar fi avut, fiindcă omul politic ar fi trebuit să tolereze mai departe o viaţă politică împărţită pe partide, ceea ce ar fi însemnat întetirea nenorocirilor, iar nu înlăturarea lor. Partidele ca să trăiască aveau nevoie de încriminări şi îndemnuri la ură, adică de întreţinerea unei atmosfere înveninate, pe când ţara avea nevoie de linişte şi de încredere în viitor. Apoi, omului politic i-ar fi fost cu neputinţă să se despartă de statul major al partidului său, în mijlocul căruia, după obiceiul pământului, urma să troneze clica oamenilor de casă, ceea ce ar fi fost compromiterea oricărei activităţi dezinteresate şi prevăzătoare.

Omul chemat trebuia să fie un militar; dar un militar excepţional. Trebuia un militar cunoscut şi de întreaga ţară apreciat, drept un comandant destoinic în război, având în acelaşi timp un caracter rigid, leal şi cu un înalt simţ al răspunderii. Trebuia un bărbat încercat şi totodată un simbol. Condiţiile acestea nu le putea satisface decât Mareşalul Ion Antonescu. El a fost omul pe

[1] "Revista Fundaţiilor Regale", Bucureşti, an. VIII, nr. 8-9, 1 august-1 septembrie 1941, pp. 243-245

care geniul tutelar al neamului nostru l-a păstrat cu supremă rezervă, pentru înlăturarea piedicilor din calea dezvoltării Statului Român, la începutul domniei de a doua a Regelui Mihai I.

Primii paşi în săvârşirea chemării sale i-a făcut Mareşalul, cu un curaj cumpătat, dar hotărât. După câteva luni de guvernare, încrederea poporului era câştigată. Plebiscitul din primăvara anului 1941 a dovedit că era o încredere nețărmurită. Încrederea poporului trebuia însă întărită de încrederea Conducătorului Imperiului german, care era singurul în măsură să mijlocească repararea nedreptății suferită de România, şi această încredere nu era uşor de câştigat. În numele României vorbiseră până atunci bărbați cu un simț de răspundere scăzut; ceva mai mult: bărbați, care în schimbul măgulirii ambițiilor personale angajaseră țara în combinații riscante. Cuvântul României nu mai era crezut. Cel mai talentat diplomat nu i-ar fi putut reda autoritatea cuvenită. Nu i-ar fi putut reda autoritatea aceasta nici cea mai solemnă promisiune din partea Statului. Românii erau socotiți ca un popor care merge după steaua norocului. Puțin lipsea, până să se acrediteze chiar legenda, pusă în circulație de duşmanii lui, că existența Statului Român este o elaborare artificială, datorată rivalității dintre imperiile învecinate.

Aceea ce nu se putea obține prin talente diplomatice şi prin promisiuni solemne s-a obținut de Mareşalul Ion Antonescu, mulțumită însuşirilor sale de caracter. În ochii, în cuvântul, în faptele acestuia, sentimentele cinstite ale poporului român au reuşit să se exprime sincer, şi să obțină încrederea Conducătorului german.

La 22 iunie, anul 1941, când Imperiul german a pornit uriaşa ofensivă împotriva Republicilor Sovietice Ruse, în scopul de a elibera Europa de sub amenințarea păgânismului bolşevic şi de a asigura Germaniei un hotar sigur dinspre Răsărit, Armata Română se găsea alături de armatele puternicului Imperiu german, iar Mareşalul Ion Antonescu avea cinstea, ca în sectorul care interesa recucerirea Basarabiei, să aibă comanda supremă. România primea, astfel, din partea Conducătorului german, asigurarea încrederii sub forma frăției de arme, care pentru popoarele cu tradiții războinice, aşa cum sunt germanii şi românii, este forma cea mai solemnă.

Mareşalul Ion Antonescu este astăzi pe front şi, mulțumită energiei şi a competenței lui, România a fost reîntregită în hotarele sale, dinspre Răsărit. În Basarabia şi Bucovina organele Statului Român au fost reintegrate, şi acum ele funcționează în mod regulat.

Cu această reîntregire de hotare, rolul istoric al Mareşalului Ion Antonescu nu este însă sfârşit. Reîntregirea de hotare trebuie să fie urmată de consolidarea lor pe viitor, şi aceasta nu se poate avea decât prin o sănătoasă reorganizare a statului român însuşi. Vremea fericitei organizații a Romei antice, când un comandant victorios în război se înapoia după sfârşitul războiului, la coarnele plugului, aşa cum a făcut vestitul dictator

Fabius Maximus Rullianus, asemenea vreme a trecut şi ea nu se mai repetă. Mareşalul Ion Antonescu va trebui să-şi ducă mai departe misiunea, pe planul pacific, cum a dus-o pe planul războinic.

ANTONESCU ANGAJEAZĂ ROMÂNIA ÎN RĂZBOI[1]

CONSTANTIN I. KIRIȚESCU

Trecând peste părerile fruntaşilor vechilor partide [PNL şi PNŢ] şi fără a consulta sub nici o formă pe exponenții opiniei publice a țării, Antonescu a hotărât singur soarta României. Cine era omul care îşi luase această grea sarcină şi mare răspundere în acest moment critic al istoriei noastre?

Fără îndoială, o oarecare popularitate începuse să se înfiripeze în jurul acestui om nou, de curând apărut în politica țării. El se bucura în ochii mulțimii de prestigiul soldatului care declarase război vechilor apucături ale politicianismului corupt de partid, considerat îndeobşte ca o plagă a vieții publice româneşti. Venise cu aureola de bun militar, inteligent, instruit şi capabil, câştigată în timpul primului război mondial unde, ca mână dreaptă a generalului Prezan şi creier al Marelui Cartier [General], avusese un rol de frunte – deşi simplu căpitan[2] – în elaborarea directivelor de operații militare în 1917-1919. Avea, mai presus de toate, reputația unui om de voință hotărâtă şi de acțiune şi aceste calități fuseseră verificate în cele două mari succese repurtate în scurta sa guvernare: silise pe regele Carol al II-lea să abdice şi înăbuşise viciul rău, sângeros, al dictaturii legionare. Popoarelor le place să fie guvernate cu mână tare. Poporul român, de atâtea ori dezamăgit, începuse să vadă în generalul Antonescu pe salvatorul care nu-i cerea decât încredere şi supunere, spre a-l duce la mântuire. Proclamațiile sale, redactate în ton peremptoriu, în stil lapidar, erau gustate de public; ele dădeau impresia sincerității, virilității. În deprimarea ce învăluia ca o pâclă deasă inimile româneşti, în urma loviturilor ce le primise în timpul din urmă, acest general nepoliticianist, patriot înflăcărat, energic, sever, hotărât la acțiune, începea să apară ca omul providențial, hărăzit de soartă să salveze țara din prăpastia spre care fusese împinsă.

Din nefericire, tablourile se prezintă numai în culori luminoase; sunt şi umbre care adeseori întunecă trăsăturile clare; aşa era şi cu nimbul salvatorului. Anumite defecte temperamentale puneau pe gânduri pe oamenii care-l cunoşteau mai de aproape sau îi urmăreau activitatea în lumina simțului critic. Era ambițios, autoritar, încăpățânat şi impulsiv, cu reacții bruşte şi violente şi

[1] *România în al doilea război mondial*, I, ediție Gh. Buzatu, Bucureşti, 1995.
[2] De fapt, maior şi apoi locotenent-colonel.

adesea arbitrare, nesuportând discuția ori contradicția. Foarte orgolios, el declara – prin aluzie la rolul ce îl jucase în războiul de întregire[3] –, supraevaluându-şi acțiunea: <<România Mare, eu am făcut-o! Nici Brătianu, nici Prezan, nici altcineva. Ci eu! Şi tot eu o voi reface!>>. În conversații ori în proclamații obişnuia să vorbească despre sine la persoana a treia: <<Generalul Antonescu vă declară că…>> sau: <<Generalul Antonescu şi-a luat acest angajament; el îl va ține…>> etc. Această supraprețuire a persoanei sale îl făcea să lucreze singur, fără ca în acțiuni de capitală importanță, cum erau acelea ce trebuia să întreprindă, să caute a-şi asigura colaborarea, consiliul, cel puțin aprobarea şi sprijinul oamenilor cu mare experiență ai națiunii. <<Eu merg cu nemții sută la sută!>> - era singura şi simplista lui formulă. Înconjurat de oameni noi, fără prea mult relief şi fără experiență în problemele politice, pe care el însuşi îi subestima şi nesocotea, el şi-a luat asupra-şi o grea sarcină şi o mare răspundere: pe lângă dirijarea acțiunii politice, a preluat şi comanda trupelor române destinate a lupta pe Frontul de Răsărit, întrucât nu erau subordonate operativ comandamentelor germane.

Eram astfel în plină dictatură antonesciană. Tinerețea, inexperiența şi caracterul timid al regelui, adăugate la autoritarismul *Conducătorului*, țin pe Rege departe de o participare activă la guvernare, iar rezerva de oameni capabili, ce ar putea alcătui un stat major de sfătuitori în momentele grele ori delicate, nu e luată în seamă de temperamentul autocrat al stăpânului.

[3] Iar autorul acestor rânduri, Constantin I. Kirițescu, s-a impus drept cel mai de seamă istoric al contribuției României la războiul unității naționale din 1916-1919.

MAREŞALUL ION ANTONESCU ŞI ADOLF HITLER[1]

ANDREAS HILLGRUBER

Profunda criză de stat ce a avut loc în România după Arbitrajul de la Viena a putut fi depăşită după ce regele Carol al II-lea i-a dat generalului Ion Antonescu puteri depline şi a abdicat în favoarea fiului său Mihai. Antonescu nu vedea decât o singură cale de ieşire din haosul ce ameninţa: respectarea Dictatului de la Viena şi evacuarea nordului Transilvaniei. Însă direcţia politicii sale externe era de la început ferm stabilită: redobândirea Transilvaniei pierdute. Pentru a atinge acest scop, el trebuia, şi aceasta era convingerea lui fermă, să conlucreze loial cu Germania. Prima sa vizită la Hitler, care a avut loc la 22 noiembrie 1940, a fost hotărâtoare pentru relaţiile dintre Germania şi România în următorii patru ani. Însă relaţiile personale de încredere şi stimă reciprocă care s-au stabilit între Hitler şi Antonescu nu au putut trece dincolo de limita unei obişnuite coaliţii pentru ducerea unui război, aşa cum sperase iniţial Conducătorul Statului român. În fond, cele două ţări au dus un *război paralel*, asemănător celui dus de către Germania şi Finlanda. Mareşalului Antonescu nu i-au fost niciodată dezvăluite intenţiile politice reale şi planurile militare ale lui Hitler. Pe de altă parte, cercurile conducătoare ale economiei româneşti care voiau să salveze rezervele economice ale României pentru viitoarele timpuri de pace, se opuneau unei totale epuizări a forţelor economice ale ţării în războiul comun.

Încercarea unei colaborări bazate pe încredere deplină între Germania şi România a fost îngreunată şi de amintirea perioadei pactului de neagresiune sovieto-german [de la 23 august 1939], de amintirea sprijinului acordat de anumite servicii germane Gărzii de Fier, începând din septembrie 1940 până în ianuarie 1941, precum şi de atitudinea conducătorilor radicali ai Grupului etnic german din România.

Războiul împotriva Uniunii Sovietice care a fost dus la început ca un *război sfânt* pentru eliberarea Basarabiei şi Bucovinei de Nord, a epuizat forţele ţării şi ale Armatei Române, care nu era echipată pentru un mare război modern, dar a fost angajată exagerat, fără scop şi limite, căci Conducătorul

[1] Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relaţiile germano-române (1938-1944),* ediţie Stelian Neagoe, Bucureşti, Editura Humanitas, 1994, pp. 274-277.

Statului român a persistat în ideea greşită că, după înfrângerile suferite în primul an de război, Uniunea Sovietică ar fi învinsă.

Numai catastrofa de la Stalingrad, care a înghiţit două armate române, a trezit la realitate partea română. Mareşalul Antonescu şi-a dat seama că forţele Germaniei nu vor fi suficiente pentru a impune o decizie pe Frontul de Est, că soarta României va fi însă hotărâtă pentru mult timp, dacă Armata Roşie va izbuti să pătrundă în Europa de sud-est. Pentru a preîntâmpina pericolul, el s-a hotărât să continue războiul alături de Germania, dar să încerce totodată să obţină sprijin din partea Puterilor Occidentale, în special din partea Marii Britanii.

Dar toate eforturile guvernului român, ca şi cele ale grupurilor de opoziţie, de a găsi înţelegere din partea Puterilor Occidentale faţă de situaţia României au eşuat, din cauza legăturilor strânse existente între Marile Puteri Occidentale şi URSS, legături ce au dus în luna mai 1944[2] la împărţirea Europei de sud-est în sfere de influenţă. Din această cauză, România, deşi încerca tot mai stăruitor să se desprindă de Germania, era împinsă din nou în braţele Germaniei. Încrederea pe care i-a inspirat-o Antonescu lui Hitler l-a determinat pe acesta să evite până la sfârşit orice intervenţie în politica internă a României; această încredere a rămas nezdruncinată, în ciuda tuturor asperităţilor din relaţiile germano-române în domeniile economic, politic şi militar.

În august 1944, când fronturile au fost rupte, iar sfârşitul războiului se apropia, cu toate că îşi dădea perfect seama că situaţia e fără ieşire, Mareşalul Ion Antonescu nu s-a putut hotărî pentru o soluţie; iniţiativa a trecut atunci în mâinile opoziţiei. Ea a sperat că poate evita o dictatură sovietică, înlăturându-l la 23 august pe Conducătorul Statului român şi alcătuind un guvern "democratic". Dar şi ea a trebuit să capituleze, teoretic în faţa celor trei principale Puteri Aliate, practic în faţa Uniunii Sovietice.

La întrebarea dacă România ar fi avut posibilitatea, aşa cum a avut-o Finlanda, de a ieşi din război fără a cădea pradă sovietizării, răspunsul e negativ, în ciuda prevederilor suplimentare la propunerea de armistiţiu, promise iniţial de guvernul sovietic. Dincolo de poziţia strategică total diferită a României ca ţară de trecere atât spre Balcani cât şi spre Ungaria şi Austria, politica sovietică a putut, în cazul României, spre deosebire de cel al Finlandei, să sfideze Puterile Occidentale sau Puterile Neutre, deoarece, prin acordul din mai 1944 Aliaţii Occidentali recunoşteau clar România ca "zonă de operaţii" sovietică.

În această fază târzie a războiului au lipsit premisele militare pentru o

[2] În fapt, negocierile anglo-sovietice pentru un asemenea târg au debutat atunci, fiind desăvârşite în octombrie 1944, la Moscova, de Churchill şi Stalin (vezi Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, I, Bucureşti, 1988, p. 305 şi urm.).

contralovitură germană eficace la răsturnarea din România. Acțiunile individuale incoerente i-au dat noului regim numai un pretext plauzibil de a declara război Germaniei, ceea ce, având în vedere presiunea sovietică, oricum nu putea fi tergiversat multă vreme. Ambițiile naționale ale României în privința Transilvaniei au fost folosite abil de politica sovietică în războiul împotriva Germaniei; ele şi-au găsit o înfăptuire târzie, dar până la urmă iluzorie, întrucât până la urmă s-a pus capăt, în toamna anului 1944, nu numai istoriei relațiilor româno-germane, ci şi istoriei României ca stat independent. Locul echilibrului precar între Germania, Rusia şi Marea Britanie în Europa de sud-est – echilibru ce constituise premisa unei politici externe cu trei deschideri şi, prin aceasta, premisa independenței României – a fost luat de hegemonia Uniunii Sovietice.

BASARABIA[1]

SEXTIL PUŞCARIU

Războiul actual arată pe faţă atitudinea partidului ei bolşevisto-imperialist. În anul 1919, când Lenin şi Troţki găsiră în Bela Kun un bun instrument, cu ajutorul căruia să pătrundă în Apusul Europei, românii au distrus armatele bolşevice ungare şi au salvat Budapesta de teroarea unui grup de evrei degeneraţi. Numai datorită simţului politic sănătos al poporului român a scăpat provincia dintre Prut şi Nistru de primejdioasa ideologie moscovită, Sfatul Ţării a hotărât, pe baza dreptului de autodeterminare, întâi întemeierea unei republici moldoveneşti independente şi apoi alipirea ei necondiţionată la Regatul Român.

Astfel se întoarse în anul 1918 vechiul pământ moldovenesc la patria-mamă. Entuziasmul pricinuit de realipire era de nedescris, iar dorinţa de a munci pentru ridicarea culturală a acestei provincii, atât de neglijată sub regimul ţarist, - unanimă. Câteva cifre arată lămurit îmbunătăţirile înregistrate sub stăpânirea românească. În anul 1918 existau în Basarabia 7 459 de întreprinderi industriale la ţară şi 4 257 în oraşe. Până la anul 1930, numărul lor crescuse la 14 468 la ţară şi 8 208 la oraş, dublându-se numai în decurs de 12 ani. Pentru ultimii zece ani lipsesc, din nefericire, date statistice precise, dar cu siguranţă că şi din acest ultim deceniu s-a desfăşurat o puternică înmulţire a întreprinderilor.

Evenimentele recente au demonstrat planurile şi calculele Moscovei. Ocuparea provinciilor româneşti şi a Ţărilor Baltice constituia în primul rând un succes diplomatic, de care Rusia avea neapărată nevoie pentru liniştirea maselor sale, exploatate la maximum. Ocuparea aceasta aducea, însă, Rusiei şi mai multe avantaje strategice, pe care chibzuia să le poată folosi împotriva celui mai primejdios duşman al ei, Germania. Strămutarea graniţei de la Nistru la Prut nu însemna numai crearea unui drum spre Constantinopol, cum plănuise Petru cel Mare. În Carpaţia, în Bucovina şi în Delta Dunării se deschideau braţele cleştelui care trebuia să strângă Moldova şi de unde pornea drumul spre petrolul românesc şi spre Iugoslavia.

Era timpul ca aceste planuri să fie zădărnicite. Războiul, în care

[1] "Revista Fundaţiilor Regale", Bucureşti, an. VIII, nr. 8-9, 1 august - 1 septembrie 1941, pp. 698-700.

românii au intrat cu un entuziasm de nedescris, umăr la umăr cu vitejii camarazi de arme germani şi sub conducerea pricepută a Mareşalului Ion Antonescu, înseamnă pentru ţara noastră nu numai restabilirea graniţelor pierdute, ci lupta civilizaţiei împotriva pericolului bolşevic, reacţiunea culturii europene împotriva mentalităţii asiatice, dezordonate şi plutind în apele unui vag şi primejdios misticism. România este fericită că nu mai este silită să asiste de la galerie la lupta istorică a gladiatorilor, că i s-a îngăduit acum, în sfârşit, să sară şi ea în arenă, pentru a lua parte activă la noua ordine a Europei şi pentru a-şi îndeplini, prin jertfa sângelui ei tânăr, misiunea ei istorică la Gurile Dunării şi Nistrului.

DUPĂ DEZROBIREA MOLDOVEI COTROPITE[1]

ION PETROVICI

S-a întâmplat o nedreptate şi ne-am spălat de-o ruşine: Basarabia şi nordul Bucovinei au fost reocupate de armata şi autoritățile Statului Român, iar populațiile băştinaşe ale acestor provincii au reintrat în matca destinului lor național.

Nu este vorba aici de o cucerire, pe care s-o trâmbițăm cu acea bucurie nesățioasă, cu care anul trecut ministrul de externe al Rusiei, d. Molotov, anunța, umflându-se besmetic, miile de kilometri pătrați şi milioane de robi pe care politica brutală a Sovietelor - nestăvilită de nimeni - îi anexa la intervale regulate de-a lungul unor granițe colosale.

Nu poate fi vorba, de partea noastră, nici măcar de o reanexiune, ci, pur şi simplu, de curățirea de duşmanul prădalnic a unor ținuturi, care n-au încetat – de jure – să ne aparție. De fapt, conflictul nostru cu vecinul de la Răsărit – nenorocirea noastră geografică, după expresia lui Octavian Goga – a început în formă acută din vara anului trecut, când, sub presiunea unor împrejurări necruțătoare, am fost siliți să executăm o retragere strategică, care lăsa în afară de paza sentimentelor noastre o largă fâşie din patrimoniul strămoşesc, *dar fără a rezolvi bineînțeles problema din punctul de vedere al dreptului internațional.*

În nici o formă, nu s-a dat asentimentul nostru juridic la actul de violență din anul precedent, - chiar dacă acei care erau interpreții sentimentului nostru național n-au ştiut, în panica momentului, să găsească cuvintele cele mai demne, - aşa după cum le găseau strămunii noştri, oameni mai simpli, în momentele de cumpănă şi răşluire şi nu s-au priceput, de data aceasta, în momentul plecării capului, să rostească rezervele lor formale față de teza sfruntată a vrăjmaşului.

Este ceea ce am voit să relev, şi eventual să fac să se îndrepte, atunci când am cerut cuvântul în memorabila şedință a Camerei consternate, şi când mi s-a pus căluşul în gură, sub pretextul armoniei naționale care, după părerea celor de la cârmă, trebuia să ia haina solidarității ... în tăcere.

Atât numai că un protest în minus nu schimbă o situație istorică, cu temelii seculare şi în afară de orice controversă rezonabilă, aşa că în definitiv

[1] "Revista Fundațiilor Regale", an VIII, nr. 8-9, 1 august – 1 septembrie 1941.

evacuarea de anul trecut n-a fost nimic altceva decât o retragere strategică în faţa unor forţe superioare, producându-se doar o vremelnică stare de fapt. Adică numai până în ziua contraofensivei, care n-a zăbovit prea mult în noua conjunctură europeană, când am avut putinţa plecării la atac. Dacă ne-am retras fără luptă, în schimb am intrat acum în crâncenele încleştări eroice, în care a curs sânge mult, sânge preţios de viteaz, din munţii Bucovinei, până jos la mare, unindu-se prin reţele de canaluri roşii apa despărţită a vechilor noastre râuri. Jertfele ostaşilor noştri n-au creat drepturi noi, dar au pus peceţi proaspete pe filele îngălbenite ale hrisoavelor noastre imprescriptibile.

Bucovina şi Basarabia sunt astăzi eliberate, şi oricine va recunoaşte că alungarea armatelor bolşevice n-a fost o încălcare de drepturi străine, ci o recuperare de drepturi proprii, *pentru care ni se oferise deunăzi o garanţie chiar de unul din aliaţii de azi ai bolşevismului* [Marea Britanie], garanţie care nu ştiu cum se va împăca logiceşte cu dojana că n-am rămas umiliţi acasă, ci am plecat, pe drumul bărbătesc al sacrificiului, pentru a ne lua pământul înapoi.

În ceea ce ne priveşte, orice critică de felul acesta nu ne poate şterbi nici cu o ţandără satisfacţia datoriei îndeplinite, bucuria de a fi readus sub steagul ţării nu numai pământuri naţionale cotropite, dar mai ales milioane de suflete de români, rămase pradă înstrăinării, prigoanelor şi suferinţei. Căci la noi nu e nimic să se asemene cu lăcomia de fiară a ministrului sovietic, care-şi măsura desfătarea cu numărul kilometrilor înghiţiţi, indiferent din avutul cui fusese smulse şi de ce populaţii erau locuite.

Noi am eliberat Bucovina şi Basarabia, provincii ale patrimoniului istoric, şi dacă acţiunea noastră militară continuă şi peste Nistru, e că ea face parte dintr-un bloc care nu se poate diviza în felii.

Dar ţelul nostru a fost să ne întoarcem în ţinuturile noastre scumpe care, deşi pustiite sălbatic de năvălitorii astăzi izgoniţi şi cotropite de iadul pe care l-au cunoscut un an de zile, se vor înviora ca prin farmec şi vor răsuna iarăşi de cântece voioase. Şi fiindcă am vorbit de cântece, voi însera aici o amintire. Nicăieri şi niciodată n-am ascultat mai minunate concerte de privighetori, ca în aceste două provincii: la Soroca într-o seară de mai şi la Codrul Cosminului, pe o înserare de iunie. Gândindu-mă adesea, în decursul anului teribil, la momentele acelea neuitate, eram pornit să-mi închipui, fireşte împotriva verosimilităţii, că sub cumplita ocupaţie sovietică au amuţit şi acei cântăreţi ai grădinilor şi dumbrăvilor, au tăcut şi ei, cum au tăcut şi oamenii, supuşi batjocurii. Fireşte, îmi spuneam îndată: închipuiri amăgitoare! Ce ştiu privighetorile de mutări de hotare şi de schimbarea stăpânirii? Şi, totuşi, îmi tot spun cu îndărătnicie: dacă va fi fost aşa?

Poate într-un loc mai adânc decât acel al cunoaşterii noastre despre lucruri, se găsesc corelaţii şi solidarităţi ascunse ... poate că nevinovatele

păsările ale cerului nu percep numai frigul sau căldura, ci şi imponderabile de-o altă gingăşie.

***

Să trecem la altă ordine de idei.

Hiatul de un an al administraţiei noastre în Basarabia şi Bucovina, dacă n-a avut valoare juridică, a lăsat, totuşi, urme care ne crează probleme şi sarcini serioase. Desigur, fără anul acela de groază, ele n-ar fi existat, - şi cine susţine că n-ar fi fost cu mult mai bine? Dar, *în unele privinţe*, s-ar putea ca răul să şi folosească, obligându-ne la unele măsuri eroice, pe care altfel, - dacă am fi continuat domolul ritm de mai înainte, - probabil că nu le-am fi luat.

Restabilirea stăpânirii noastre trebuie să însemne o eră nouă, nu numai faţă de regimul alungat, prin puterea armelor germano-române, astăzi aşa de strâns înfrăţite, - dar, într-o măsură oarecare, faţă chiar de propriul nostru regim. Vor trebui să se execute fără întârziere o seamă de lucruri, care altă dată se făceau prea încet, contându-se probabil pe infinitatea timpului, menit să înlocuiască, la nevoie, sforţarea iniţiativelor. Dar, pentru ca să încep cu ceea ce trebuie, socotesc că *pe lângă tot ce va fi, să se adaoge la ceea ce a fost, să nu se scadă absolut nimic din ceea ce era mai înainte.*

Convingerea mea, este, bunăoară, că ori cât ar fi momentan de săcătuită vlaga acestor două ţinuturi încercate, instituţiile cu care au fost împodobite trebuiesc repuse la loc.

Fireşte, opera aceasta are în drumu-i greutăţi inimaginabile, mai ales că barbarii retrăgându-se au lăsat pământurile eliberate într-o stare de nedescris. (În ce fel îngrozitor, compatrioţii filosofului Berdiaeff au confirmat convingerea acestuia că intrăm într-un nou Ev Mediu!) Opera va reclama sforţări uriaşe, dar voinicia popoarelor se măsoară cu depărtarea la care fixează hotarul celor imposibile. Avem norocul să ne putem folosi de experienţa unui mare aliat, care a dovedit lumii uluite că nu cunoaşte noţiunea de imposibil, după cum am avut şansa providenţială de a avea la conducerea ţării pe Mareşalul Ion Antonescu, omul omni-prezent şi care multe din cele imposibile le-a şi arătat posibile.

În orice caz, trăinicia stăpânirii unui pământ nu se face numai cu valoarea zapiselor vechi, ci şi cu felul în care ne vom îndeplini datoriile cele noi, şi desigur că datoria noastră elementară, după ce am izgonit barbaria asiatică de pe teritoriul nostru, este să nu lăsăm în alte forme - fie şi mai benigne - să continue aici mai departe *Asia*. Mai ales un teritoriu de la marginea Europei apusene trebuie să fie model de organizare şi de prosperitate, căci, încă o dată, misiunea noastră istorică poate fi mai mare decât aceea de a ne agăţa ca o anexă spre Occident. Noi putem fi şi trebuie să fim o avangardă în faţa Răsăritului.

BOLŞEVISMUL ŞI ROMÂNIA[1]

VASILE HAREA

Înfiinţarea republicii moldoveneşti de peste Nistru, în graniţele căruia hărţile ruseşti oficiale cuprindeau punctat şi Basarabia, era de asemenea un semn vădit că bolşevismul rusesc nu va accepta separaţia Basarabiei şi Unirea ei cu ţara-mamă.

Cu atât mai mult, nu putea Uniunea Sovietică să facă o politică de amiciţie faţă de România, cu cât ea ştia că ţara noastră prezintă o piedică de netrecut faţă de expansiunea comunismului spre sud-estul Europei. România a lichidat bandele comuniste din Moldova şi Basarabia în 1917-1918. Tot ea a zădărnicit spărtura în frontul european anticomunist, spărtură produsă de comunism într-un "punct slab" - Ungaria - în 1919. Spiritul profund antibolşevic al poporului român exaspera pe conducătorii sovietici, care nu puteau găsi cuvinte suficient de tari pentru a huli acest popor în orele de propagandă, la posturile lor de radio.

De aceea, a fost greşită politica externă de apropiere faţă de Rusia şi speranţa că, în cadrul unui sistem de tratate tinzând către stabilizarea păcii europene, Rusia în cele din urmă îşi va pune semnătura pe actul internaţional din 1920, prin care Franţa, Anglia, Italia şi Japonia au recunoscut înglobarea Basarabiei în graniţele statului român. Această speranţă s-a dovedit o iluzie deşartă şi, cu toate că la baza acestei politici faţă de Rusia erau motive de sincer pacifism, ruşii o considerau ca un joc ipocrit şi laş al unui popor mic şi slab.

Căci Rusia bolşevică nu dorea pacea. Ea visa război, războiul imperialist între ţările capitaliste, război care să provoace revoluţia mondială. Toată purtarea ei a fost de a încuraja Franţa, printr-o alianţă de mai mulţi ani, în rivalitatea ei cu Germania, în plină refacere sub regimul naţional socialist, pentru ca atunci, când a văzut o apropiere între Franţa şi Anglia, să încheie un tratat de amiciţie cu Germania şi să-i dea acesteia siguranţa că în cazul unui război nu va fi atacată pe la spate.

Rusia bolşevică a avut războiul dorit. A început să profite de pe urma eforturilor războinice ale Germaniei, ocupând partea răsăriteană a Poloniei, sub pretextul că e vorba de populaţie ucraineană şi bielorusă, dar cuprinzând şi spaţii însemnate locuite de polonezi, care totdeauna s-au "autodeterminat" în defavoarea ruşilor şi ca duşmani ai Rusiei. A venit apoi rândul naţiunilor

[1] "Revista Fundaţiilor Regale", an. VIII, nr. 8-9, 1 august-1 septembrie 1941, pp. 529-531.

estonă, letonă, lituaniană, care, de asemeni, în 1917-1918 s-au "autodeterminat" şi pe care ruşii l-au ocupat fără nici o motivare. Apoi s-a produs războiul ruso-finlandez din 1939-1940, prin care bolşevicii nici nu puneau măcar problema "autodeterminării", ci au stors prin violenţă un teritoriu locuit de un popor cu totul străin.

În sfârşit, la 26 iunie 1940, Uniunea Sovietică trimite şi României cunoscuta notă ultimativă, care, prin graba şi incoerenţa redactării ei, prezintă un document unic în analele diplomaţiei moderne[2].

Ceea ce este de relevat în această notă, e acceptarea punctului de vedere panslavist a lui Danielevschi prin afirmarea că Basarabia e "populată în principal cu ucrainieni". Reamintim că Danielevschi credea că numai partea apuseană, dinspre Prut, a Basarabiei e populată "în majoritate" de români, şi acolo fiind aşezaţi însă ruşi. Iar partea de răsărit a provinciei, ar fi fost după el, în întregime rusească!...

Iar prin teoria creată în "Republica moldovenească" de peste Nistru, apoi propagată cu un fanatism isteric, de ruşi timp de un an de zile şi în Basarabia cotropită, teoria după care moldovenii nu sunt români, ci slavi românizaţi, ca şi prin încercarea de a modela o limbă stâlcită în acest scop, bolşevicii s-au plasat pe terenul pregătit de alt panslavist, menţionat de noi, P. Batiuşcov.

Astfel, cu toată deosebirea de scopuri fundamentale între politica externă ţaristă, inspirată din teoriile panslaviste, şi politica externă bolşevică, inspirată de concepţia revoluţiei mondiale, ele s-au întâlnit şi au fost de acord într-un punct cardinal pentru succesul sau insuccesul acestei politici: atitudinea de duşmănie ireconciliabilă faţă de România.

Căci, pentru panslavism, poporul român aşezat "pe fermecătoarele povârnişuri ale Carpaţilor, formând parcă o săgeată înfiptă între naţiunile slave" a împiedecat unirea acestor popoare spre teribila "dosadă" a diplomatului rus E. Fonton[3] care a scris rândurile citate. Iar pentru bolşevism, România a fost o fortăreaţă înaintată, care a rezistat ofensivei comuniste timp de 22 ani şi, deşi lovită şi răşluită în 1940, a continuat să reziste pentru ca peste un an să constituie, azi, un punct de plecare important în ofensiva Europei civilizate împotriva barbariei sovietice.

---

[2] Iată exemple: "acum când slăbiciunea militară a U.R.S.S. *a trecut* în domeniul *trecutului* ..." Nota cere partea de nord a Bucovinei pentru raţiunea că 1) e locuită de ucraineni; 2) are comunitatea soartei istorice (!?); 3) dar şi ca "mijloc de despăgubire" a "Rusiei pentru dominaţiunea de 22 ani a României". Chestiuni teritoriale tratate ca simple chestiuni comerciale! Din acest punct de vedere nu în Basarabia există nici o deosebire între imperialismul capitalist al Statelor Unite, care cumpără de la Anglia insule şi baze maritime şi aeriene, şi imperialismul proletarian al Rusiei care se "despăgubeşte" cu teritorii pentru pagube economice imaginare, uitând cu totul chestiunea "plebiscitului" atât de mult agitată altădată!

[3] L. Casso, *Rusia şi Bazinul dunărean*, trad. De Şt. Berechet, Iaşi, 1930, p. 338.

Trebuie să ne dăm seama, însă, că atât timp cât poporul velicorus, expansionist şi imperialist, va juca un rol de conducere în statul format de velicoruşi, ucrainieni, bieloruşi şi alte popoare cucerite, şi atât timp cât o asemenea Rusie va juca un rol de primul rang în Orientul Europei, cea dintâi expusă loviturilor din partea ei va fi România.

Iată de ce ni se va impune totdeauna o organizare militară, temeinică, o bună înzestrare tehnică a armatei şi o pregătire permanentă a spiritului războinic şi ofensiv, părăsind educația pacifistă şi ideologia defensivă din ultimii ani.

AŞA A ÎNCEPUT CATASTROFA[1]…

GEORGE MAGHERESCU

În dimineaţa zilei de 19 noiembrie [1942], sub protecţia unei cețe dese, ofensiva sovietică debuşează pe tot frontul Armatei a 3-a [Române], după o foarte puternică pregătire de artilerie. Efortul ofensivei se desenează cu o pătrundere pe ambele aripi ale Armatei a 3-a învăluind grupul central de forțe, format din Diviziile 5 şi 6 de Infanterie, de sub comanda generalilor Mazarini şi, respectiv, Lascăr.

În seara zilei de 19 noiembrie, în Biroul 3 al Cabinetului Militar al Conducătorului, primisem ultimele informaţii de la Marele Stat Major, care indicau în linii generale mersul luptelor pe frontul Armatei a 3-a, începute în dimineaţa zilei.

De la eşalonul înaintat al Marelui Stat Major, aflat la Rostov, şi unde se găsea şi şeful Marelui Stat Major, generalul [Ilie] Şteflea, deplasat ocazional în acel punct, nu putusem, până la sfârşitul zilei, să obţin date mai precise. Acesta era de altfel un lucru obişnuit, când informaţiile asupra desfăşurării operaţiunilor se primeau cu întârziere uneori şi de 24 de ore […]

Am strâns într-o mapă toate aceste informaţii, îngrijorat de gândul că lucruri grave se vor petrece pe frontul îndepărtat, şi hotărâsem că nici o informaţie nu era atât de concludentă pentru a justifica un raport telefonic la Predeal, unde Mareşalul se retrăsese de două zile, împreună cu doamna şi Mihai Antonescu. Colonelul Radu Davidescu, de asemenea, se afla la Predeal. Cu alte cuvinte, rămăsesem singur să captez toate informaţiile frontului şi să le expediez în raport de importanţa şi urgenţa lor.

…

În tăcerea profundă a încăperii, deodată telefonul răsună puternic, stăruitor şi repetat, la intervale scurte. După insistenţa apelului am recunoscut că ceva grav trebuia să se producă şi sării, cuprins de o emoţie nedefinită, la receptor.

- Alo! Alo! Răsună direct şi limpede o voce foarte cunoscută. Aici generalul Şteflea. Mă auzi bine?

- Da, domnule general, vă aud foarte bine.

---

[1] George Magherescu, *Adevărul despre Mareşalul Antonescu,* II, Bucureşti, Editura Păunescu, 1991, pp. 79-85.

- Vorbesc de pe front. Am încercat să iau legătura cu domnul Mareşal sau cu Davidescu la Predeal, dar nu am reuşit. Vorbesc cu dumneata, te rog ia notă.

- Da, domnule general, sunt gata. Ascult.

- Situaţia este foarte gravă… Atacul în forţă, sprijinit de o foarte puternică pregătire de artilerie şi însoţit de mari unităţi de care de luptă, a debuşat azi dimineaţă la ora 7 şi a spulberat rezistenţa Diviziilor a 9-a şi a 13-a Infanterie, pătrunzând adânc şi ameninţând pe ambele flancuri Diviziile a 5-a şi a 6-a Infanterie care au rezistat pe front. Ai înţeles?

- Da, domnule general, continuaţi.

- Ia legătura urgentă cu domnul Mareşal şi raportează-i situaţia. Armata a 3-a, prin mine, cere dezlegare de a ordona retragerea celor două divizii ameninţate, pe timpul nopţii, ieşind astfel din cercul inamicului care încă nu s-a închis în spatele lor. Inamicul, la căderea întunericului, a oprit orice înaintare. Trebuie folosită această ocazie pentru a salva aceste trupe. Orice întârziere este fatală. Dacă nu se foloseşte întunericul, mâine sovieticii, reluând atacul, vor face orice retragere cu neputinţă. Avem nevoie de această dezlegare.

…

Domnule general, am auzit totul şi am notat. Voi face tot posibilul să transmit domnului Mareşal această informaţie spre a vă da dezlegare...

Am pus maşinal receptorul în furcă. M-am uitat la ceas. Trecuse de miezul nopţii. În jurul meu, o atmosferă apăsătoare domina încăperea […] Am urcat la centrala telefonică a Preşedinţiei [Consiliului de Miniştri] şi am solicitat personalului de serviciu să facă tot posibilul să-mi dea legătura cu Predealul. Toate încercările, toate repetările de apeluri au rămas fără rezultat. Predealul nu răspundea. Nu se putea vorbi cu vila Mareşalului.

Am încercat atunci acelaşi lucru cu vila adjutanţilor din Predeal. Nici un răspuns. Am cerut casa colonelului Davidescu din Predeal, dar acelaşi rezultat.

[…] În timpul acestor încercări repetate dar zadarnice, ora fixată ca termen de către generalul Şteflea trecuse.

Telefonul suna din nou şi vocea subţire a generalului se auzi. Era ora 1:30 noaptea.

- Alo, aici generalul Şteflea. Ai luat legătura? Ce rezultat îmi dai?

- Cu neputinţă, domnule general. Toate încercările au rămas zadarnice, este un deranjament pe circuitul special…

- Cum se poate asta, domnule? Eu vorbesc pe un fir de campanie de la peste 1000 de km şi dumneata nu poţi vorbi de la Bucureşti la Predeal?

- Aceasta e situaţia, domnule general!

Foarte trist. Pierdem cele mai prețioase ore de întuneric. Deci, pierdem două divizii.

- Domnule general, – am cutezat să spun ca o descătuşare după acea oră de zvârcoliri nefructuoase – doar dv. sunteți acolo, dați dv. ordin de retragere. Aveți toată autoritatea şi cunoaşteți toată situația… Fiți sigur că domnul Mareşal va aproba măsura!

- Eu n-am dezlegarea de la domnul Mareşal să comand şi nu pot trece peste Comandamentul German local. Numai domnul Mareşal are căderea.

…

Mai târziu, spre dimineață, refăcându-se legătura telefonică cu vila adjutanților de la Predeal, am transmis nota informativă cerând să fie predat imediat la vila Mareşalului.

Până în zorii zilei de 20 noiembrie nu am primit nici un răspuns. Verificând dacă nota fusese primită şi transmisă la vilă, adjutantul de serviciu îmi confirmă. De la vilă însă nu se primise nici un răspuns.

Era ora 7 dimineața. Acolo, pe Donul îndepărtat, începuse desăvârşirea unei drame foarte dureroase; înfrângerea unei armate române, care făcuse totul să înlăture această înfrângere prin mijloacele ei. Neînțeleasă şi nesprijinită, fusese expusă în mod condamnabil prin uşurința sau prin neputința Comandamentului Suprem German să fie o jertfă abandonată în calea unui inamic foarte puternic.

La ora 8 dimineața nota telefonică transmisă în primele ore ale dimineții de 20 noiembrie îmi reveni la birou, înapoiată de la Mareşal. Pe ea am putut descifra următoarea rezoluție:

20 XI 1941, orele 3:30 dimineața.

Nu pot comanda şi da ordine de la 1000 km depărtare de front, când nu cunosc situația de ansamblu. Aceasta revine comandanților de pe teren, care poartă întreaga răspundere.

Asist, fără să pot interveni cu nimic, la consumarea acestei dureroase drame, pe care am prevăzut-o din timp şi am încercat fără succes să o înlătur.

Mareşal Antonescu.

VINA PRINCIPALĂ A MAREŞALULUI[1]

ION PANTAZI

- M-aţi înţeles greşit, domnule Caleia, eu nu sunt împotriva lui Maniu, ba, din contră, îl găsesc absolut singurul om politic pe care l-am avut în ultimul timp. Părerea mea este însă că a făcut unele greşeli destul de mari, în ceea ce priveşte nenorocitul de 23 August. Nu îl găsesc însă singurul vinovat, după părerea mea a greşit în egală măsură şi Mareşalul Antonescu.

- Ei, asta-i ceva cu totul nou pentru mine, ce vină i se poate aduce Mareşalului?

- Vina principală a Mareşalului este aceea că a permis opoziţiei să discute cu Occidentul posibilitatea armistiţiului. Acest lucru a slăbit poziţia guvernului pentru tratative serioase, dând adversarilor iluzia scoaterii din război a României în condiţiuni mai avantajoase pentru ei. Unde s-a mai pomenit ca opoziţia să trateze direct un armistiţiu? Acest lucru i-a slăbit poziţia Mareşalului şi faţă de ruşi. La început ruşii nu au vrut să discute ieşirea noastră din război decât cu Mareşalul Antonescu, apoi, când au fost puşi la curent cu negocierile Occidentului cu opoziţia, au stat în expectativă, pentru a vedea ce reuşesc aliaţii lor. Atât pe ruşi cât şi pe anglo-americani aceste bâjbâieli i-au îndreptat către intransigenţă. Chiar în ultimul moment ruşii au fost dispuşi să discute cu Mareşalul ieşirea noastră din război, dar a intervenit trădarea! Vedeţi dv., convorbirile dintre Mareşal şi Maniu erau foarte folositoare atâta vreme cât se sfătuiau ei doi, dar, în momentul în care alţii s-au băgat pe fir, s-a ajuns la nenorocirea de la 23 August.

- Ce ştii tu în această privinţă?

Destul, cu care nu se înţelegeau din multe puncte de vedere. Dar, pentru a intra în subiect, trebuie să vă vorbesc de multe, domnule Caleia, nu uitaţi că am citit memoriile tatălui meu[2], care în Rusia a stat de vorbă cu Mareşalul, asistaţi de colonelul Mircea Elefterescu, timp de luni de zile, absolut nestingheriţi. De Elefterescu nu se ferea niciunul, deoarece era un devotat al ambilor. La toate aceste discuţii nu asistau Mihai Antonescu şi nici Piky

[1] Ion Pantazi, fiul generalului Constantin Pantazi, internat din ordinul comuniştilor, ca şi tatăl sau, în gulag, relatează discuţia de la închisoarea din Baia Sprie cu un alt deţinut - Puia Caleia (Ion Pantazi, *Am trecut prin iad,* Sibiu, Editura Constant, 1992, pp. 113-115).

[2] Editate, într-adevăr, în ultimii ani: Constantin Pantazi, *Cu Mareşalul până la moarte. Memorii*, ediţie Alexandru V. Diţa, studiu introductiv Adrian Pandea, Bucureşti, Editura Publiferom, 1999, 384 p.

Vasiliu, cu care nu se înțelegeau din multe puncte de vedere. Dar, pentru a intra în subiect, trebuie să vă spun că legăturile între Mareşal şi Maniu au existat încă de la începutul războiului, dar numai prin scrisori. Maniu a voit mai întâi să-şi arate opoziția față de război, pentru a-şi crea o platformă în cazul insuccesului. Aceste legături prin scrisori nu erau sincere, adică nu reprezentau convingerile lui Iuliu Maniu, ci ale omului politic Maniu. A intervenit însă la începutul anului 1943 un fapt, care a schimbat complet natura legăturilor dintre Maniu şi Mareşal. Trei spioni englezi au fost paraşutați[3], prinşi de jandarmi şi unul dintre ei a fost adus la Mareşal, având o scrisoare către Iuliu Maniu. Mareşalul a trimis scrisoarea lui Maniu fără să o deschidă. Acesta a cerut audiență Mareşalului şi întâlnirea a avut loc în cel mai mare secret. Între cei doi s-a realizat atunci o foarte serioasă legătură, Conversația între ei a fost cam în felul următor:

- Iuliu Maniu:

- Domnule Mareşal, trebuie să vă spun că am fost de acord cu acest război, deoarece pentru Basarabia trebuia făcut, dar am considerat că trebuie făcut un război simbolic, de aceea am fost împotriva trecerii Nistrului.

- Ce este aceea un război simbolic, domnule Maniu? Un război nu se poate duce în cadrul unor granițe, el trebuie dus până la victorie.

- Aveți dreptate, domnule Mareşal, dar de aceea eu am precizat un <<război simbolic>>, adică trebuia să ne batem pentru Basarabia, dar nu să ne angajăm într-un război împotriva anglo-americanilor.

Nu am intrat în război împotriva anglo-americanilor. În primul rând americanii nici nu erau alături de englezi atunci când am pornit războiul.

- Este adevărat, dar după aceea ați declarat război şi anglo-americanilor.

- Am făcut-o cu un dublu scop. În primul rând m-am gândit că, dacă nemții pierd războiul, la conferința de pace să nu fim singuri cu ruşii, ci anglo-americanii să fie şi ei prezenți. În al doilea rând, era momentul a arăta nemților că suntem alături de ei fără şovăire. Aşa am văzut eu acest moment politic.

Nu am ştiu că ați făcut-o cu acest scop, cred însă că este bine că ați procedat aşa.

- Dv. m-ați criticat prin scrisori, dar nu ați căutat să luați legătura cu mine.

- Domnule Mareşal, nu ştiu ce aş fi făcut în locul dv., dar cred că eram obligat să intru în război, pentru a nu plana asupra mea suspiciunea că pentru Transilvania fac orice, iar pentru Basarabia nu. Poziția mea era foarte dificilă şi mă obliga la război, dar eu nu aş fi trecut Nistrul. Poate aveți dreptate şi în

[3] Ei au fost lansați la 22 decembrie 1943, iar nu la începutul anului respectiv (cf. Gh. Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, II, Bucureşti, 1996, p. 335 si urm.).

această privință. Nu ştiu, dar acum trebuie scoasă țara din război, căci războiul este pierdut.

- Aici sunt de acord cu dv. şi de aceea am şi intrat în discuții cu ruşii. Voi prelungi aceste discuții până voi avea un moment favorabil ieşirii din război.

- Ce înțelegeți dv. printr-un moment favorabil?

- Domnule Maniu, nu pot scoate țara din război atâta vreme cât armata este la aproape 2000 km de țară. Ce fac cu această armată? O fac cadou ruşilor, sau nemților? Nemții sunt încă foarte tari, ne nimicesc, îl aduc pe Horia Sima şi atunci s-a terminat definitiv cu orice posibilitate de a ieşi din război.

- Atunci cum vedeți dv. ieşirea din război?

- Numai atunci când armata va fi în țară trebuie găsit momentul favorabil.

- Îmi dați concursul pentru a începe şi eu discuții în privința ieşirii din război, cu anglo-americanii?

- Discutați ceea ce credeți, dar cu multă discreție, altfel putem rata totul, nemții nu se vor împiedica de noi, dacă vor afla ceva.

- Să vorbesc în numele meu, sau al dv.?

- Numai în numele dv., domnule Maniu, altfel nu este posibil.

- Cum pot face acest lucru, eu nu dețin puterea?

- Nu este nici un inconvenient, în momentul în care veți obține condițiuni acceptabile veți avea puterea.

- Eu nu le pot spune că suntem de acord, căci mi-ar cere să iau imediat puterea, şi acest lucru ar fi inutil. Dacă dv. nu puteți acum scoate țara din război, cu-atât mai mult nu pot eu.

- Spuneți-le că încercați o lovitură de stat, dar trebuie să ştiți pentru ce riscați.

- Sunteți de acord cu acest lucru?

- Desigur, vă predau puterea de îndată ce momentul va fi favorabil şi puteți a realiza ceva, dar, vă rog, multă discreție?

NU EL A TRASAT CALEA ROMÂNIEI[1]

General ION GHEORGHE

În timpul internării mele în lagărul Augsburg, unde fusesem trimis ca general şi fost ambasador plenipotenţiar al României în Germania, am fost interogat de ofiţerul anchetator american şi asupra motivelor şi împrejurărilor care l-au adus pe Generalul Antonescu la conducerea Statului. După cum ştiam din discuţii anterioare, ofiţerul nu avea aproape nici un fel de cunoştinţe asupra situaţiei din Europa şi cu atât mai puţin din sud-estul Europei din timpul celui de-al doilea război mondial. Mi-a fost de aceea greu să-i prezint lucrurile pe înţeles.

- *Ai fost un bun prieten al lui Antonescu*? m-a întrebat el.

Prieten? Ar fi cu totul exagerat dacă aş vrea să mă numesc un prieten al fostului Conducător al Statului Român, am răspuns eu. Dar apoi mi-am amintit de obiceiul specific american, potrivit căruia preşedintele SUA încredinţează în general posturile diplomatice în străinătate prietenilor personali şi am adăugat:

Nu, nu! Nu din acest motiv am fost numit ambasador la Berlin. Eu sunt soldat, iar Mareşalul Antonescu a fost în diverse împrejurări superiorul meu imediat. Între el şi mine au existat într-adevăr relaţii de serviciu excelente; a le considera însă drept prietenie, ar fi lipsă de modestie din partea mea.

L-aţi stimat?, a întrebat ofiţerul american, iar după o mică pauză: *Îl mai stimaţi şi astăzi?*

Nici acest lucru nu este exact, am răspuns eu. În afară de înalte calităţi de om de stat – era un patriot înflăcărat – Mareşalul Antonescu avea şi numeroase greşeli şi slăbiciuni menite să pună sub semn de întrebare admiraţia şi stima pentru el. Cert este că destinul său s-a legat deodată de destinul României şi orice bun român l-a urmat pe Mareşal, deoarece destinul naţiunii cerea acest lucru. Această înlănţuire a destinelor se dovedeşte prin faptul că tragediei personale a Mareşalului i-a urmat tragedia întregului popor[2].

Numai el este vinovat, a spus americanul.

Fără îndoială că Mareşalul a făcut în calitate de om de stat câteva erori pline de consecinţe, pe care trebuie să le ispăşească acum poporul român. Dar

[1] General Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit: Mareşalul Antonescu (Calea României spre statul satelit*), Bucureşti, 1996.

[2] În acea vreme Mareşalul Antonescu nu fusese adus în faţa plutonului de execuţie, dar acest sfârşit era de prevăzut.

sentința nepărtinitoare a istoriei va dovedi odată că nu el a fost acela care a trasat calea României în cel de-al doilea război mondial. Când Antonescu a luat frânele în mână, România se găsea deja pe o cale impusă de un întreg complex de împrejurări. Firește că Antonescu ar fi putut să se folosească de întreaga pondere a prestigiului său pentru a reîntoarce România din acest drum. Ar fi însă prematur să apreciem acum acest lucru cu o siguranță absolută. Căci chiar dacă sfârşitul nefericit al războiului ne îndreptățește să-i reproşăm Mareşalului lipsa de prevedere, pe de altă parte experiențele şi cunoştințele dobândite în urma capitulării României dovedesc că Mareşalul s-a identificat cu tendința de autoconservare a poporului român când l-a chemat la luptă împotriva bolşevismului.

Noi am dat deja sentința asupra lui Antonescu!, a respins americanul cele spuse de mine. *A fost un dictator, un fascist, un tiran feroce!* S-a întrerupt, deoarece a observat zâmbetul meu şi apoi a adăugat:

Ceea ce nu pare încă suficient de clar este întrebarea: cum a fost posibil pentru un singur om să smulgă puterea într-un stat democratic cum era România? V-aş fi recunoscător dacă ați vrea să-mi explicați.

Împrejurările care au produs "fenomenul" Antonescu, am început eu, se pot caracteriza pe scurt după cum urmează:

Falimentul vechilor partide politice ale României;

- Apariția mişcării legionare Garda de Fier, care a reprezentat la rândul ei o consecință a înfrângerii pe planul politicii interne, la care au contribuit şi influențe fasciste şi național-socialiste din afară şi imediat după aceea apariția Generalului Antonescu în politica internă;

Eşecul dictaturii lui Carol al II-lea şi lupta nefastă dintre acesta şi Garda de Fier;

Prăbuşirea sistemului alianței în care era încadrată politica de securitate a României şi deplina izolare pe planul politicii externe care a rezultat de aici;

Revizuirea statutului european de la Versailles cu adăugirile sale de la Trianon şi Neuilly, ceea ce a avut pentru România consecințe dezastruoase.

Interlocutorul meu american şi-a notat toate acestea cu multă grijă. După aceasta a propus o amânare a convorbirii pe a doua zi, pentru a-mi oferi prilej să mă concentrez şi să mă pregătesc. Am fost astfel silit să dirijez discuția noastră în direcția unor fapte precise.

SINGURĂTATEA ALERGĂTORULUI DE CURSĂ LUNGĂ[1]

ŞERBAN C. ANDRONESCU

Nici apropiaţii Mareşalului nu s-au arătat [la 23 august 1944] demni de încrederea ce le fusese acordată. Mă refer la ofiţerii din Cabinetul Militar al Mareşalului. Scena e povestită de colonelul G. Magherescu[2], pe atunci căpitan şi membru al acelui cabinet. O povesteşte ca martor, nu din auzite.

Se aflau la Preşedinţie, în cabinetul colonelului [Radu] Davidescu, şeful Cabinetului Militar. Erau neliniştiţi fiindcă Mareşalul întârzia la Palat şi nu telefona. Aveau cu el diferite treburi iar el nu dădea semne de viaţă. Ministrul german [Karl] Clodius căruia, cu o zi înainte, îi fusese comunicată decizia gravă a ieşirii din război, era aşteptat să vină dintr-un moment în altul. A doua zi, Mareşalul pleca pe front şi trebuia să dea ultimele ordine înainte de plecare. Cu toate acestea, întârzia. Se aflau acolo membrii Cabinetului Militar: colonelul Davidescu, şeful Cabinetului; apoi, căpitanul Magherescu; lt. colonelul Romeo Zaharia, mare mutilat de război; maiorul Anghel Nicolae; comandorul Popescu-Devesel; maiorul Radu Florescu. Aşteptarea prelungindu-se prea mult, Davidescu telefonează la Palatul regal şi vorbeşte chiar cu Sănătescu. Din răspunsul confuz al acestuia şi din ezitările lui, Davidescu înţelege înmărmurit că ceva foarte grav se întâmplase. Se privesc muţi unii pe alţii. Singurul care cere să se acţioneze imediat şi în forţă este lt. colonelul Romeo Zaharia. Pe pieptul lui strălucea crucea Mihai Viteazul şi avea braţul stâng lipsă, pierdut în Răsărit. <<Să mergem să-l scoatem imediat cu trupele>>, rosteşte Zaharia hotărât. Tăcere mormântală. Şi iată ce spune căpitanul Magherescu adresându-se lui Davidescu:

- Domnule colonel, nu pot fi decât de aceeaşi părere. Este singura şi cea mai elementară justificare a prezenţei noastre pe lângă Domnul Mareşal. Nimeni dintre cei aflaţi aici nu pune probleme ataşamentului în dubiu…

Şi, în loc să acţioneze imediat cum impunea momentul, Magherescu perorează:

---

[1] Şerban C. Andronescu, *Glorie, adversitate, infamie. Eseu personal despre Mareşalul Ion Antonescu*, New York, American Institute for Writing Research, 1995, pp. 186-188.

[2] G. Magherescu, *Adevărul despre Mareşalul Antonescu,* III, Bucureşti, 1991, p. 214-222.

- Singura problemă ce ni se pune este aceea a mijloacelor şi posibilităţilor noastre. Să mergem la Palat şi să-l eliberăm, dar se nasc întrebările…

Şi, în loc să ordone imediat unui pluton să vină la Preşedinţie în formaţie de luptă şi să meargă cu toţii la Palat ca să-l elibereze pe prizonier, Magherescu se lansează într-o lamentabilă serie de întrebări pe care le transcrie stângaci pe trei pagini din cartea sa, probă incontestabilă a artificialităţii şi amatorismului literar. În realitate, întrebările acelea n-au fost rostite niciodată. Dacă le-ar fi rostit, oricine din cei de faţă i-ar fi închis gura imediat. Întrebările au fost totuşi trecute în carte, autorul închipuindu-şi că justifica prin ele înmărmurirea lui şi a colegilor lui din Cabinetul Militar. În cele trei pagini, Magherescu spune un neadevăr, că Mareşalul nu putea fi eliberat. Mai întâi, motivează Magherescu, fiindcă nu era sigur că Mareşalul fusese arestat. Apoi, fiindcă nu avea un pluton la dispoziţie.

- <<Avem Garda>>, intervine violent Zaharia, înfuriat probabil de ceea ce auzea. Magherescu reia tacticos. Garda era departe, tocmai la Băneasa [adică la un sfert de oră de Preşedinţie]. Şi de unde să ştie el, Magherescu, dacă Mareşalul se mai află la Palat? Dacă nu mai era, de ce să creeze alarmă degeaba? Şi, dacă ordona gărzii să vină, cât timp mai trebuia încă pentru celelalte ordine şi subordine, înarmarea soldaţilor, îmbarcarea, repartizarea lor pe teren? Şi, pe urmă (de necrezut, dar chiar aşa scrie acest ofiţer din Cabinetul Militar al Mareşalului), cum să-l găsească pe Mareşal în palatul acela imens? Şi, dacă Garda cealaltă, a Palatului, se opunea cu armele? <<Aceasta [Garda Palatului] are un plan de foc care mătură toată Piaţa Palatului şi străzile din jur>>, rosteşte Magherescu copleşit de grijă pentru eventuala echipă de asalt. Grijă de ofiţer român! Ceilalţi ofiţeri îl privesc probabil stupefiaţi, în special Zaharia, dar rămân paralizaţi. Îşi fac apariţia generalii Arbore, Dobre şi Jienescu, toţi trei miniştri ai lui Antonescu, toţi trei foarte îngrijoraţi şi doritori de informaţii. Colonelul Davidescu îi pune la curent. Şi atunci asistăm la altă perorație superfluă. Ia cuvântul generalul Dobre, ministrul economiei naţionale.

- <<Măi băieţi>>, zice acesta sfătos, staţi liniştiţi. Ce mai puteţi face voi acum? Dacă nici Mareşalul nu a putut face nimic, cum veţi putea voi întreprinde ceva? Ceasul este atât de înaintat. Tot ce ne rămâne de făcut este să ne împrăştiem pe la casele noastre…>>

Numai că n-a spus: Şi să ne culcăm, măi băieţi, că doar oameni suntem. Cel ce vorbea astfel (cel puţin aşa susţine Magherescu, singurul care relatează scena) era general în Armata Română! În acele momente se prăbuşea o ţară. Un popor intra în robie pentru o jumătate de secol. Başbuzucii începeau luarea de prizonieri cu zecile de mii, treceau la siluirea tinerelor şi bătrânelor, la jefuirea avuţiilor publice şi private. În acest timp comandanţii Armatei erau obosiţi şi aveau nevoie de somn!

PRIZONIERI LA MOSCOVA (1944-1946)[1]

General CONSTANTIN PANTAZI

Am mers trei zile şi patru nopţi şi am ajuns, în după-amiaza zilei de 3 septembrie, la Moscova, în gara Kievului.

Am fost primiţi de un mare număr de automobile, fiecare din noi intrând în câte o maşină în care eram însoţiţi de trei ofiţeri superiori ruşi.

Mihai Antonescu a avut impresia că a avut lângă el un trimis special al domnului Vîşinski... Iluzie, ca mai toate realităţile fostului preşedinte al Consiliului. Erau numai ofiţeri superiori de la N.K.V.D.

Am văzut în treacăt un pic din Moscova şi apoi am ieşit în autostrada Minskului şi după o oră de drum am intrat noaptea într-o confortabilă casă de vânătoare la Galiţin, unde am fost primiţi de un general-maior, un om foarte simpatic şi de maniere alese.

Am cinat şi ne-am culcat la etajul doi.

A doua zi de dimineaţă ni s-au dat camere. Mareşalul a locuit singur într-o încăpere; generalul Vasiliu s-a instalat împreună cu colonelul Elefterescu şi generalul Pantazi împreună cu Mihai Antonescu, în alte două camere.

Casa de vânătoare, construită din lemn, fostă proprietatea unei artiste, era încăpătoare şi aşezată în mijlocul unui superb parc cu brazi şi mesteceni, lung de 1,5 km şi lat de 4-500 metri.

Tot timpul zilei, până la venirea vremii de iarnă, stăteam în parc, ne plimbam, citeam etc. etc.

Generalul cel nou, la fel ca şi predecesorul său, l-a asigurat pe Mareşal că în Rusia n-are a se teme de nimic. Este mai bine chiar că se află în Rusia, asigurându-i-se astfel viaţa.

În ziua de 5 septembrie 1944 a venit în vizită un personaj care se vedea că are o mare situaţie în Rusia. Am aflat mult mai târziu că el era generalul-colonel [Viktor Semionovici] Abakumov, ministrul N.K.V.D., sub a cărui ocrotire şi grijă ne aflam.

Am fost toţi prezentaţi ministrului N.K.V.D., şi apoi am avut o conversaţie cu el, pe rând: Mareşalul, Mihai Antonescu şi generalul Pantazi.

[1] Constantin Pantazi, *Cu Mareşalul până la moarte. Memorii,* ediţie Alexandru V. Diţă, studiu introductiv de Adrian Pandea, Bucureşti, Editura Publiferom, 1999, pp.323-339.

Ni s-au pus unele întrebări lipsite de însemnătate, Mareşalului facându-i-se aluzie asupra omorurilor de la Odessa.

Mihai Antonescu a fost încântat de conversația avută, fiind sigur că între el şi Abakumov se şi iscase o înțelegere plină de simpatie. Iar când vorbea de ministrul N.K.V.D. cu ofițerii ruşi, care toți spuneau că nu-l cunosc şi nu ştiu cine este, Mihai Antonescu îl denumea: "Domnul general-colonel cel simpatic, membru al guvernului".

Când am fost prezentați ministrului Abakumov, unul din ofițerii ruşi se adresase generalului-colonel cu formula "Tovarăşe comisar", ceea ce permitea a se trage concluzia că este un membru al guvernului, având în vedere şi distanța la care stăteau în raport cu el.

Viața la Galițin a devenit pentru noi un simpatic "domiciliu obligatoriu" în care beneficiam de un repaus de vacanță plăcut. Iar sub raportul vieții ne aflam în formula lui Mihai Antonescu: "Rentieri capitalişti pe spezele Rusiei Sovietice".

Viața materială ni se organizase în cele mai bune condiții, printr-o bună cazare, o foarte bună hrană şi o completă echipare.

Pentru nevoile intelectuale ni se aduseseră cărți de literatură franceză ale autorilor: Racine, Guy de Maupassant, Anatole France, Emile Zola, Romain Roland etc. Lucrări de istorie, îndeosebi cuprinzând capitolul revoluției ruse, organizarea din Rusia, reforma agrară, Constituția etc.

Pentru ca să fim la curent cu politica mondială, ni se citea în fiecare zi ziarul "Pravda" de interpret, redându-ni-se aproape în întregime. Această comunicare informativă politică atârna mult de interpret: cât timp am avut pe căpitanul Vultur, informațiile ni se dădeau cu conştiinciozitate, dar de la sosirea noului interpret, căpitanul Grigore Carpovici Calinin, informațiile ne-au fost date mai puțin şi mai rar, interpretul neavând prea mult timp la dispoziție.

Mareşalul, încetul cu încetul, începuse să revină la o bună dispoziție, însă nu uita unele fapte: închiderea lui în safé la Palatul Regal de Sănătescu şi arestarea lui în casa Regelui; două subiecte pe care ni le istorisea zilnic. Ele deveniseră un fel de *Caeterum censeo Carteginem esse delendam*.

Restul conversațiilor între noi erau variabile şi se refereau mai mult la guvernarea trecută a Mareşalului.

Atât Mareşalul cât şi Mihai Antonescu erau optimişti. Ei socoteau că vom sta câtva timp în exil şi apoi ne vom reîntoarce în țară unde poate vom fi judecați de Înalta Curte de Casație, dacă se va întâmpla să fim judecați.

Părerea mea a fost că vom fi anchetați în Rusia şi că vom fi judecați de un tribunal internațional. Dacă însă urma să fim întorşi în țară, credeam că vom fi judecați de un tribunal popular.

Cu timpul a început să fie admisă şi această posibilitate.

Generalul rus care locuia împreună cu noi la Galiţin, la 15-20 de zile de la sosirea noastră în Rusia, a avut o criză de angină pectorală şi, internat în spital la Moscova, a decedat.

Am regretat toţi sincer pierderea lui, fiindcă era foarte prevenitor cu noi şi avea o curtoazie deosebită pentru Mareşal.

Prin plecarea lui, conducerea a rămas maiorului Rodin, un om foarte simpatic, natural, prietenos, care a păstrat tot timpul o notă de civilitate şi de tact cu drept de a fi recunoscută şi a i se aduce pe această cale mulţumiri.

Personalul de la Galiţin se compunea din şapte ofiţeri cu grad de "starşi lieutenant"*, un medic, doamna Vasilievna, un personal feminin de serviciu, un personal de pază compus din 40 de elevi de şcoală militară sau ostaşi.

Camarazii ruşi erau foarte apropiaţi. Rusul are o natură mult asemănătoare naturii românului. Ei sunt veseli, prietenoşi, apropiaţi, înţelegători. La praznice, care s-au repetat pentru serbarea lui Octombrie Roşu şi 1 Mai, tot personalul nostru de pază era cum nici nu se poate în mai deplină stare de euforie. Chiar am făcut reflecţia către exilaţii noştri că, dacă trecem bine zilele de praznic, avem toţi sorţii să ne reîntoarcem sănătoşi în ţară.

Trebuie însă să afirm cu toată convingerea şi sinceritatea că ofiţerii ruşi care ne-au păzit şi întreg personalul din jurul nostru au avut o purtare plină de îngăduinţă şi de cea mai desăvârşită civilitate.

În apropierea Crăciunului, au mai fost aduse cinci persoane, prizonieri de condiţii similare celor ale noastre. S-a făcut o separaţie ermetică între parter, unde locuiam noi, şi etajul I, unde locuiau noii oaspeţi.

Am fost curioşi să le ştim naţionalitatea, însă personalul de pază şi serviciu era separat, fără drept de comunicare, iar nouă ni se spunea că sunt colonei şi generali ruşi în curs de odihnă.

Ne-am lămurit însă mai târziu că au fost regenţii bulgari şi încă două personalităţi din trecutele guvernări bulgare.

Nu au stat prea mult aceşti invitaţi şi pe la sfârşitul lui februarie au plecat în ţara lor.

Domnul Mihai Antonescu începuse să se agite pe această temă, găsind că a sosit momentul să ieşim din inactivitate şi să ne precizăm situaţia.

Mareşalul şi generalul Pantazi erau de părere să aşteptăm pentru ca precizarea să fie pusă de ruşi, iar nu de noi.

La Crăciun, a venit un colonel de la N.K.V.D. care ne-a întrebat asupra anumitor doleanţe. El a avut la început o conversaţie de o oră cu

* Locotenent-major (limba rusă) – n. ed.

Mareşalul şi apoi una de două ore cu Mihai Antonescu, care a explicat, bineînțeles succint, situația diplomatică a României pe timpul războiului.

Mihai Antonescu a crezut iarăşi că a avut un însemnat succes.

Colonelul rus a trecut apoi într-o cameră mai mare unde a vorbit cu generalii Vasiliu, Pantazi şi colonelul Elefterescu.

Generalul Vasiliu a arătat că nu ştie de ce a fost adus în Rusia, că n-are nici o vinovăție şi că este om bolnav şi bătrân. El avea vârsta de 64 ani şi a vorbit pe un ton plângăreț, care era exclus să facă bună impresie.

Eu am spus următoarele cuvinte, milităreşte: "Sunt de 56 de ani, am fost ministru de Război, sunt perfect sănătos şi în viața mea n-am cerut, nu cer şi nu voi cere niciodată nimănui nimic".

N-am avut nici o nuanță de aroganță în ton, însă sub o formă politicoasă am vrut să aşez şi linia de manifestare a generalului Vasiliu într-un întreg acceptabil.

Crăciunul a trecut foarte plăcut, în seara de Anul Nou Mareşalul cerându-ne să venim la masa de seară toți în ținută militară. Ni s-au servit: plăcintă, sarmale româneşti, pe lângă caviar şi şampanie. De altminteri, mesele cu icre negre, formând meniul obişnuit, iar şampania ni se servea foarte des. În orice caz, vodca şi vinul negru dulce erau nelipsite.

După cum am arătat, după ce bulgarii au fost înapoiați în țară, Mihai Antonescu agita ideea cererii clarificării, fiind în divergență de opinie cu mine. Mareşalul se raliase la părerea mea şi atunci între ei doi începuseră neînțelegeri, Mihai Antonescu neputând concepe că ar fi posibil ca opinia sa să nu fie împărtăşită.

Între timp, atât Mihai Antonescu cât şi generalul Vasiliu au avut consultări de medici specialişti pentru refacerea sănătății. Au fost aduşi de la Moscova specialişti pentru inimă, necesari generalului Vasiliu, pentru gât, tot pentru Vasiliu, şi pentru stomac şi intestine, necesari lui Mihai Antonescu.

Riposta aceasta prin aducerea imediată a medicilor dădea putința a se trage concluzii fals optimiste.

Chiar şi Mareşalul începuse să creadă că Mihai Antonescu are trecere specială la ruşi.

Între timp, o mare prietenie se strânsese între interpret, căpitanul Carpovici Calinin, şi dualitatea Mihai Antonescu-general Vasiliu, deveniți cei mai intimi prieteni.

Mareşalul sta în camera sa, iar eu stam până ne culcam în cameră cu Elefterescu.

Colonelul Elefterescu îşi manifesta o atitudine de protest că a fost adus în Rusia fără a fi vinovat, prin aceea că nu mânca.

Timp de zece, cât am stat la Galiția împreună, nu mânca decât două ceaiuri pe zi cu pâine. Altceva nimic.

Atitudinea lui era foarte corectă, însă extrem de rece față de ruşi.

Eu diferam prin atitudine, în aceea că aveam o purtare rezervată, nuanțată de o politețe desăvârşită. Să fiu iertat dacă îmi apreciez aşa binevoitor politețea mea, dar Nicolae Iorga a spus într-o cugetare că: "Din toate superioritățile, cea mai uşor de atins este aceea a politeții".

Mihai Antonescu, împreună cu generalul Vasiliu, după cum am arătat, erau într-o foarte strânsă legătură cu căpitanul Grigore Calinin.

Acesta pusese la curent cu toată acțiunea diplomatică a lui Mihai Antonescu, bineînțeles cu aceea care trebuia să facă apărarea lui Mihai Antonescu. Prietenia care se arăta acestui om era mult prea demonstrativă şi mult prea sentimentală pentru a fi crezută, mai ales că noul şi cel mai bun prieten, căpitanul Calinin, era o producție a N.K.V.D., şi productele acestei instituții nu sunt chiar elemente care cred orice li se spune. Jocul acolo devenise, cum spune francezul, *a qui mieux, mieux*, şi cu toată dibăcia dualității Mihai Antonescu - Piky Vasiliu cred că cine vindea era tot dualitatea, fiindcă exponentul ei oratoric era în plin debit, câteodată chiar întrecând pe cel din timpul guvernării.

Ingrată carieră mai avea şi domnul Calinin!

Căpitanul Calinin mergea des la Moscova, făcea rapoarte scrise săptămânal şi probabil că primea mereu instrucțiuni.

După o reîntoarcere a sa de la Moscova, a adus o formulă că situația noastră nu este prea grea şi a adăugat: "Cred că se va găsi o soluție şi pentru domnul Mareşal, fiindcă, deşi situația lui este grea, totuşi, fiind Mareşal, nu cred că ai noştri ar putea lua măsura să fie executat. Numai trebuie ca dumneavoastră să vă înțelegeți nu cu noi, ci cu oamenii noştri mari."

Formula "să vă înțelegeți cu oamenii noştri mari" a fost reluată şi de comandantul lagărului, maiorul Rodin.

Mihai Antonescu a căutat să ne solidarizeze pe o linie de direcție unică, însă, cum nu eram de aceeaşi opinie, n-am primit ideea, iar Mareşalul a rămas la prima hotărâre de a nu cere clarificarea şi de a aştepta ca această lămurire să ne fie cerută.

Memoriul începea prin a arăta indignarea Mareşalului de faptul că am fost aduşi fără drept, sau mai bine zis prin călcarea dreptului internațional, în Rusia şi ținuți în condiții care nu erau demne de situația Mareşalului, de fost conducător de stat. Situația era arătată ca şi mai agravantă privind situația lui Mihai Antonescu, un intelectual cu renume mondial, căruia de la venirea în Rusia i se refuzaseră creion, hârtie şi lucrări de specialitate ştiințifice, ceea ce bineînțeles era arătat ca fiind contra obiceiurilor.

Apoi se intra în fondul situației, demonstrându-se că războiul României a fost provocat de situația internațională creată României în 1940, şi intrarea în război a acestei țări a fost datorită faptului că nu avea altă soluție decât războiul. În ceea ce priveşte Basarabia, era scris că ea nu era a

Mareşalului şi personal nu o putea da. Abilitatea diplomatică a memoriului consta din faptul că Mareşalul renunța şi el acum la Basarabia, şi această clarificare credeau ambii că este cuprinsă în formula nouă, neoficială a ruşilor: "Dumneavoastră credem că o să vă înțelegeți cu oamenii noştri mari."

Mareşalul a luat asupra sa omorurile cauzate de represiunea de la Odessa şi dezlegarea chestiunii evreieşti, arătând că, dacă Mihai Antonescu poate să răspundă solidar despre conducerea politicii externe a României şi în parte de acțiunea politică, noi ceilalți n-am fost decât executanți şi nu avem răspundere decât față de Mareşal, conform cu legiuirile făcute.

Se făceau apoi complimente, lăudându-se Generalissimul Stalin, care s-a "situat printre cei mai mari căpitani ai omenirii".

Memoriul se termină printr-o succintă dezvinovățire individuală a lui Mihai Antonescu, general Pantazi, general Vasiliu şi colonel Elefterescu, după ce se arătase că n-am fost hitlerişti şi că, în România, Mareşalul n-a avut nici un partid politic al său, de nici o nuanță.

La Mihai Antonescu erau trecute toate meritele de intelectual: profesor universitar de 20 de ani, diplomat şi autor a 40 volume etc.

La general Pantazi era trecut că n-a avut nici o competență asupra armatei române care a luptat în Rusia şi asupra chestiunilor operative, fără răspundere politică, fiind militar executant şi a aşezat trupele din interior în vederea încheierii armistițiului, trupe cu care a făcut față situației noul guvern.

Generalul Vasiliu a avut numai activitate de executant internă, fără nici o competență la răsărit de Nistru.

Colonelul Elefterescu nu avea absolut nici o răspundere, a fost comandant al Regimentului de Gardă al Regelui, şi în această calitate nici măcar n-a fost pe front. El a fost, în ultimul timp, numai două luni şi jumătate, prefectul Poliției Capitalei. Explicația că este adus în Rusia nu poate fi găsită decât în faptul că în 1940 el a adus regelui Carol II scrisoarea de abdicare.

Am fost reuniți cu toții pentru a ni se citi memoriul. Am luat parte la prima reuniune, după care am spus că nu mă împac cu ideea amenințărilor şi a tonului înțepat, pe care îl găseam nelalocul lui.

Mi-au sărit în cap, cum se zice, ambii: Mareşalul şi Mihai Antonescu.

Am aşteptat până s-a citit memoriul în întregime, apoi am comunicat Mareşalului că nu mă asociez la o apărare colectivă, cu atât mai mult cu cât ea se face după sugestiile lui Mihai Antonescu şi după acest fel de indicații am ajuns unde am ajuns.

- Nu am absolut nimic de reproşat, nu m-a surprins nimic din cele ce s-au întâmplat, după cum voi fi surprins de cele ce încă se vor întâmpla, fiindcă se vor face cercetări judiciare aşa cum se fac toate cercetările de

această natură, şi pentru viitor nu vreau în nici un caz să fiu apărat de Mihai Antonescu. Este vorba de capul meu şi îl voi apăra singur în limitele onoarei şi ale demnității.

Mareşalul a ripostat doar că nu se vor face nici un fel de cercetări, guvernul rus greşind arestându-l pe Antonescu şi acum neştiind cum să iasă din încurcătură.

- Şi-mi voi arăta toată indignarea mea pe față, fiindcă mie nu-mi este frică şi nu sunt vasalul nimănui.

A doua zi de dimineață, Mareşalul m-a chemat din nou să mai citim odată memoriul, asigurându-mă că s-a ținut seamă de observațiile mele şi s-a scos din memoriu tot ceea ce ar fi putut produce neplăceri.

M-am scuzat că nu pot să-mi schimb hotărârea şi îl rog pe Mareşal să mă ierte că nu pot concepe să fiu apărat de Mihai Antonescu. Prefer să fiu acuzat de el, apărat însă nu.

În afară de aceasta i-am raportat Mareşalului că este sigur că în țară s-au făcut anchete de amănunt şi interogatoriul nostru va porni sigur de la datele anchetei şi de la concluziile la care s-a ajuns, aşa încât rămân la punctul de vedere că trebuie să aşteptăm ancheta care în mod sigur se va face curând. "Şi în felul acesta suntem pe linia realității, fără a părăsi nici un moment pe cea a demnității şi a calmului."

Memoriul a fost trimis prin Comandamentul rusesc al trupelor pentru pază şi îngrijirea noastră, maiorul Rodin.

Mihai Antonescu, în discuțiile ce a avut cu mine, mi-a explicat că acest memoriu trebuia să plece, întrucât aşa cum eu concepeam onoarea militară, avea şi el o concepție despre onoarea lui de profesor universitar, care, mai ales fiind şi profesor de drept internațional, prin calificarea de "criminal de război" se socotea dezonorat şi îşi provoca chiar singur moartea, înainte de a i se da această calificare... Iar mai târziu, la proces, ca să scape cu viață, din criminal de război a făcut act oficial de abjurare.

Nu mult după trimiterea memoriului, a venit la Galiţin colonelul de la N.K.V.D. care lua în general contactul cu noi. Acesta a vrut să nu fie văzut de noi, totuşi a fost zărit şi a cerut cu toată insistența să apară în fața noastră.

Omul a trebuit să se supună, şi după o nouă insistentă întrebare a lui Mihai Antonescu dacă suntem considerați hitlerişti şi criminali de război, colonelul a răspuns foarte enervat lui Mihai Antonescu:

- Am mai spus o dată că dv. sunteți veniți aici pentru chestiunile româneşti, nu pentru cele germane, şi atunci nu puteți fi hitlerişti.

Între timp la Galiţin se făceau preparații care indicau că mult nu vom mai sta acolo. Casa de vânătoare de la Galiţin era întrebuințată vara pentru pionieri, copii de liceu între vârstele 15 şi 17 ani care vara duceau [o] viață comună de sporturi şi educație.

Se făceau pregătiri pentru primirea copiilor, aşa încât aceste semne împreună cu *skoro koncit*, o altă formulă care însemna "în curând se va termina", dădeau seriose iluzii de reîntoarcere grabnică în țară.

Memoriul înaintat de Mareşal şi-a făcut efectul.

Începând de la sfârşitul lunii mai 1945, colonelul de la N.K.V.D. a început conversațiile cu Mareşalul şi Mihai Antonescu.

Prima problemă pusă în discuție a fost recunoaşterea de către Mareşal că România a făcut război de agresiune şi de jaf.

Mareşalul vedea situația astfel:

În anul 1940, România avea garanțiile engleze asupra integrității teritoriului românesc.

În acest an [de fapt, 1939], însă, intervine înțelegerea diplomatică între Germania şi Rusia Sovietică, în urma căreia Germania îşi dezvoltă ofensiva contra Franței şi Angliei, fără grija spatelui dinspre Est, în schimb Rusia îşi realizează unele aspirații teritoriale.

În iunie 1940 Rusia concentrează forțe la frontiera Basarabiei şi a Bucovinei şi în urma unui ultimatum dat în ziua de 20[26] iunie 1940 încorporează Bucovina de Nord şi Basarabia.

La 2 iulie 1940 guvernul Tătărescu denunță garanțiile date de Anglia şi, curând după aceasta, prin conferința de la Viena, România pierde şi jumătate din Ardeal.

Prin înfrângerea Franței şi imposibilitatea pe care o avea Anglia de a sprijini țara, România rămăsese complet izolată şi de aceea găsea Mareşalul că a intervenit şi nenorocirea prăbuşirii granițelor ei.

Pentru România nu erau în acel moment decât două soluții: a se sprijini pe Germania sau a se sprijini pe Rusia.

Forma frontierei României în Ardeal, prin tăietura ce se făcuse în "țara secuilor", împinsese o pană germană până la Braşov, adică până la regiunea petroliferă, fiindcă această regiune se afla îndeosebi în Valea Prahovei.

Pe germani nimic nu-i interesa mai mult în timpul războiului în care intraseră decât petrolul românesc din regiunea Ploieşti-Câmpina şi, în cazul când România nu se alipea politicii germane, atunci se risca pierderea întregului Ardeal şi ocuparea României.

Rusia ocupase Basarabia şi Bucovina de Nord, aşa încât asupra României nu mai avea revendicări – deşi germanii pretindeau că ruşii au cerut să meargă până la Carpați -, iar Rusia era unită cu Germania printr-un tratat, aşa încât România aderând la politica germană mergea pe soluția cea mai clară a intereselor româneşti de moment. De altminteri, politica României era moştenită de Mareşal, întrucât garanțiile britanice au fost denunțate de guvernul Tătărescu, după ultimatumul rusesc, iar guvernul Gigurtu ceruse misiunea militară de instrucție germană şi aderarea României

la politica Axei. Mareşalul nu voia să vorbească de oferta lui Gh. Tătărescu făcută Germaniei pentru un tratat de amiciție veşnică sau perpetuă, pe timp de 50 de ani, întrucât găsea că nu este în interesul țării să se spună acest fapt.

Când mai târziu Germania a luat hotărârea de a ataca Rusia, România a fost obligată de Germania a merge alături de ea şi Mareşalul a întrebuințat forțele armate şi prin faptul că, un an mai înainte, prăbuşirea granițelor țării fuseseră consecința ultimatumului rus, ca urmare a căruia se luase Basarabia şi Bucovina de Nord.

Conform cu prescripțiile dreptului internațional şi cu înlănțuirea faptelor, România nu era un stat agresor.

Colonelul anchetator însă începuse să aplice un procedeu de interogator, aşa încât Mareşalul se aşezase într-o poziție de rezistență din care lupta cu cerbicie.

Într-una din zile, generalul Vasiliu a fost dus cu automobilul la Moscova şi s-a reîntors în Galiția a doua zi.

Mareşalul interpreta lipsa lui Vasiliu prin întoarcerea acestuia în țară, fiindcă Mareşalul bănuia acțiunea din țară şi legăturile făcute în Rusia de generalul Vasiliu.

L-am asigurat pe Mareşal că n-am nici un fel de emoție de lipsa lui Vasiliu, absența acestuia înseamnă că ancheta atât de mult cerută a început, iar Vasiliu va reveni.

Am prevenit însă pe Mareşal din nou că ancheta nu va putea fi făcută cu noi stând şi consultându-ne tot timpul. Atunci când va începe serios, vom fi izolați, nemaiputând lua nici o legătură unii cu alții.

Mareşalul era de părere că acest fapt era imposibil, rămânând la punctul de vedere al greutății în care se află guvernul rus, pentru faptul că a adus în Rusia pe Mareşalul Antonescu fără ca dreptul internațional să aibă vreo prescripție în această direcție.

A doua zi de dimineață a reapărut generalul Vasiliu care luase la N.K.V.D. un contact de agrement, cerându-i-se o declarație largă, în care la anumite întrebări a răspuns ce a crezut de cuviință.

Mareşalul, după documentare, a chemat pe maiorul Rodin şi i-a spus că părerea lui este că ancheta nu se face serios, generalul Vasiliu fiind întrebat asupra [unor] chestiuni pe care el nu le ştie şi singurul care poate da explicații este numai el personal.

În după-amiaza zilei de 12 iunie 1945 s-au împachetat parte din mobilele noastre şi s-a făcut un prim transport de mutare.

A doua zi de dimineață, 13 iunie 1945, a plecat cel dintâi Mareşalul împreună cu un interpret şi un ofițer rus, apoi, peste vre-o oră, am plecat cu maşinile restul prizonierilor politici. Am mers împreună cu Mihai Antonescu într-o maşină elegantă *Ziss*, făcând o splendidă plimbare, traversând Moscova şi trecând pe lângă cartierul Kremlinului, am ieşit din Moscova

prin bariera estică, unde am coborât într-o vilă mică de lemn, cochetă, însă a cărei grădiniță, amenajată cu bănci şi alei pentru noi, nu mai avea limitele spațioase ale splendidului parc de la Galiţin.

Abia acum apreciam pe de-a întregul traiul şi posibilitățile pe care le-am avut la Galiţin şi neasemuit de frumoasele apusuri de soare cvasi-polare care luminau întreg firmamentul spre apus cu toate culorile spectrului solar, mereu variate în nuanțare şi întindere de fâşii de culori unice.

Mareşalul sosise şi el puțin după noi într-o stare de enervare extremă.

El ne comunică că a stat de vorbă cu generalul-colonel căruia ne-am prezentat la Galiţin cu prilejul vizitei făcute de acesta, după sosirea noastră, care, deşi foarte politicos, i-a spus Mareşalului în față şi pe un ton care nu admitea replică faptul că nu înțelege de ce Mareşalul nu vrea să spună adevărul.

- Da, domnule Mareşal, ai făcut război agresiv şi de jaf şi eşti hitlerist, fiindcă la Odessa ai întrebuințat metodele pe care le-au întrebuințat hitleriştii.

- După aceea, la riposta pe care am dat-o, continuă Mareşalul, că dumneavoastră, ruşii, ați atacat mereu cu avioanele teritoriul românesc şi trupele de pe frontieră ruse au făcut nenumărate acte de agresiune, generalul-colonel mi-a răspuns: «Nu este adevărat, domnule Mareşal, Statul Major român v-a dat ştiri plăsmuite»".

Mareşalul ne istorisea fiecăruia în parte aceleaşi lucruri şi era foarte iritat.

A doua zi enervarea Mareşalului era şi mai mare. Venea mereu la Mihai Antonescu, cerea hârtie, creioane etc.

I-am remarcat enervarea, am vrut să vorbesc cu el, însă a fost brusc şi a trebuit să mă îndepărtez.

Este sigur că realizase că se va face anchetă, aşa cum de mult îi tot spuneam eu că vor decurge lucrurile.

În ultima plimbare cu noi, în după-amiaza de 13 iunie, la noua vilă, ne-a comunicat: "Eu voi fi executat sigur. Nu-mi rămâne decât să încerc să vă salvez pe dumneavoastră şi voi încerca".

A doua zi, pe la ora 10 dimineața, nemaivăzându-l, îl chem pe Elefterescu căruia îi spun că Mareşalul este foarte enervat şi îl rog pe el, fiind mai intim cu Mareşalul, să meargă în camera acestuia să vadă ce face.

Elefterescu, ducându-se în camera Mareşalului, nu l-a găsit pe acesta.

Puțin după aceea în toată curtea se iveşte o mare agitație în personalul rus, căutându-se medicul.

Mareşalul îşi luase cearşaful din cameră, se baricadase în camera de baie şi acolo a încercat să se spânzure cu cearşaful.

Maiorul Rodin era foarte surescitat fiindcă asupra lui cădea toată răspunderea. Noroc pentru el că Mareşalul a scăpat cu viaţă. Toţi erau mulţumiţi că gândul funest al Mareşalului nu s-a realizat, atât pentru maiorul Rodin, un om foarte cumsecade care ar fi suportat consecinţele, cât şi pentru aceea că sinuciderea Mareşalului nu putea folosi nimănui. Ba dimpotrivă.

La dejun lucrurile erau limpezite, însă Mareşalul trebuia să stea în cameră să se odihnească. Inima i se resimţise din eforturile şi emoţiile trecute.

La dejun Mihai Antonescu avea o criză de lacrimi şi Vasiliu plângea şi el, înghiţindu-şi lacrimile.

Acum s-au luat măsuri pentru a se preveni incidente de astfel de natură. În camere stătea de planton câte un ofiţer tot timpul nopţii, nemaifiind voie a se stinge lumina, iar plimbarea şi toate mişcările noastre erau observate şi supravegheate.

În ziua de 16 iunie, după-amiază, am avut din nou vizita generalului-colonel Abakumov, care a vorbit cu fiecare în parte.

Pa la ora 13, Mihai Antonescu avusese din nou o criză de lacrimi şi ceruse creion şi hârtie ca să scrie domnului Vîşinski, ministru adjunct de externe.

Cu domnul Vîşinski presupunea Mihai Antonescu că are oarecare afinităţi, deoarece şi acesta era profesor universitar de drept.

În scrisoare, Mihai Antonescu arată situaţia de neînţeles ce i s-a creat şi făcea apel la domnul Vîşinski, cerându-i, în calitate de academician şi profesor universitar, la fel ca şi Mihai Antonescu, să-l înţeleagă şi să-i dea un revolver ca să-şi zboare creierii, întrucât nu înţelege să continue a trăi cu ancheta ce i se face.

Începând din ziua de 15 iunie, un nou colonel de la N.K.V.D. venise la noua noastră locuinţă şi interogatoriile începuseră, însă sub forma conversaţiei.

Mihai Antonescu mergea şi ieşea de la aceste conversaţii foarte emoţionat.

Colonelul magistrat cel nou de la N.K.V.D. intră în camera lui Mihai Antonescu tocmai când acesta, plângând, scria scrisoarea către domnul Vîşinski. Scrisoarea este luată de colonel.

Când după-amiază soseşte generalul-colonel Abakumov, i se prezintă acestuia şi situaţia nervilor lui Mihai Antonescu.

În dimineaţa zilei de 17 iunie 1945 suntem deşteptaţi mai devreme şi ni se spune să ne facem un pachet cu lucruri nu prea călduroase şi nu prea multe, pentru că o să lipsim câtva timp de la vilă.

Când ne-am urcat din nou în maşini, tot personalul feminin al vilei în serviciul nostru era adunat şi plâns. Ne-am luat rămas bun prin fluturarea mâinii şi n-am mai văzut decât pe Tania, foarte târziu, la închisoare.

Am plecat direct la Moscova şi am intrat în închisoarea N.K.V.D. în dimineața zilei de 17 iunie 1945, de unde nu am mai ieşit până în ziua de 6 aprilie 1946, când ne-am înapoiat în țară.

EXECUȚIA MAREŞALULUI ANTONESCU[1]

General PLATON CHIRNOAGĂ

Mareşalul Antonescu, transportat în Rusia, a fost închis în renumita închisoare Lublianka, destinată deținuților politici. Pe de altă parte, voiau să afle de la el tot ceea ce era posibil despre raporturile lui cu Hitler şi despre politica germană față de România. Nu este deloc exclus că au încercat să-l facă să mărturisească că se consideră vinovat pentru politica lui de război față de Rusia, aşa cum au procedat cu toți închişii lor politici învinuiți de deviaționism. Când regimul comunist s-a instalat la conducerea statului român şi a luat în mână toate frânele conducerii (poliție, armată, justiție şi administrație) Mareşalul a fost readus în țară pentru a fi judecat. Procesul a început la 4 mai 1946 în fața unui tribunal al poporului. Cei care au urmărit ca martori oculari desfăşurarea acestui proces sunt de acord în unanimitate în aprecierile elogioase aduse mareşalului român pentru atitudinea lui demnă şi curajoasă. Nici un moment n-a arătat vreo slăbiciune sau vreo confuzie în expunerea ideilor. Niciodată n-a recunoscut că războiul pe care l-a purtat contra Rusiei a fost o greşeală politică şi a declarat că dacă ar mai fi o dată în aceeaşi situație, ar urma aceeaşi cale, cu deosebirea că ar face şi mai mult pentru pregătirea de război a națiunii. Cunoştea aprofundat toată viața statului român din timpul celor patru ani cât a fost Conducător, aşa că răspunsurile lui erau clare şi precise, nu numai în problemele conducerii războiului sau a politicii externe, dar şi în acelea ale activității economice şi financiare. Înainte de terminarea procesului, când i s-a dat cuvântul pentru ultima oară, a ținut o lecție de înalt patriotism şi mândrie națională. Cei de față au fost cutremurați de o adâncă emoție, asistând la această manifestare de demnitate românească. "Eu cer să fiu condamnat la moarte şi refuz dinainte orice măsură de grațiere; astfel eu voi muri pe pământul patriei, pe când voi nu sunteți siguri unde veți fi în ziua când veți fi spânzurați". Acestea au fost cuvintele cu care şi-a încheiat ultima declarație în apărarea politicii lui române față de Rusia.

Odată cu Mareşalul Antonescu au mai fost judecați şi o parte dintre miniştrii lui. La 17 mai s-a dat sentința. Au fost condamnați la pedeapsa capitală Mareşalul Antonescu, Mihai Antonescu, generalul Vasiliu, ministrul de interne,

[1] General Platon Chirnoagă, *Istoria politică şi militară a războiului României contra Rusiei Sovietice. 22 iunie 1941-23 august 1944*, ediția a IV-a, Iaşi, Editura Fides, 1998, pp. 386-389.

şi profesorul Alexianu, fost guvernator al Transnistriei. Ceilalți au primit diferite pedepse cu închisoare.

Gazetarul american Reuben Markham, trimis special al ziarului "Christian Science Monitor", care se găsea la Bucureşti tocmai în timpul procesului, scrie în cartea *Romania under the Soviet Yoke*[2]: *"Antonescu a arătat o mare demnitate în tot lungul procesului său şi a refuzat să ceară iertare ruşilor pentru că i-a combătut, repetând de mai multe ori că el a făcut tot ce-a fost posibil pentru a ieşi victorios din acest război. Numeroşi români au văzut în această atitudine însuşi simbolul țării lor care a ținut piept ruşilor şi consternarea s-a răspândit peste tot când s-a aflat că Antonescu va fi executat. Antonescu, care ceruse să fie împuşcat şi nu spânzurat, a murit ca un viteaz. El a refuzat să lase să i se lege ochii şi a cerut să comande el însuşi plutonul de execuție. Oamenii, nervoşi, au ochit rău şi Antonescu nu şi-a pierdut cunoştința imediat. În genunchi, cu un ochi mai puțin, a strigat: <<Haideți băieți, mai trageți încă!>>; un ofițer i-a dat lovitura de grație. Istoria morții lui a făcut repede înconjurul țării şi a fost deformată şi înfrumusețată atât încât Antonescu a ajuns să fie simbolul onoarei în România"*.

Tot acolo, mai scrie Markham: *"Poporul român simțea că întreaga națiune era dată în judecată"*. Iar, în altă parte, mai spune: *"Cu toate dezastrele pe care le-au cunoscut românii din cauza lui Antonescu, eu cred că mulți s-au simțit alături de el când a fost executat. Conduita lui curajoasă în cursul procesului i-a atras numeroase simpatii; dar ceea ce a apropiat poporul de fostul lui şef a fost neîncrederea pe care a manifestat-o întotdeauna față de Rusia. El a refuzat să facă plecăciuni la Moscova în detenție iar în 1941 a fost cel care a comandat Armatei Române să se arunce*[3] *contra trupelor sovietice staționate în Basarabia. Atitudinea lui a entuziasmat populația română în aceste două situații aşa de diferite. Eu cred că cea mai mare parte a românilor au fost satisfăcuți să vadă țara lor atacând Uniunea Sovietică în 1941, chiar fiind aliați ai lui Hitler"*. Reuben Markham are dreptate. Atunci când Antonescu a decis să meargă alături de Germania contra Rusiei, el a reprezentat voința întregii națiuni, care s-a simțit pusă sub pază în boxa acuzaților, pentru crima de a-şi fi apărat independența, şi a suferit atunci când Antonescu, condamnat la moarte, a fost executat. Cu o zi înainte de execuție, colonelul D. Pristavu, comandantul închisorii Jilava, unde era închis Mareşalul Antonescu, a primit ordin să formeze plutonul de execuție. Codul justiției militare prevedea însă ca acest pluton să se constituie numai pe baza unei sentințe dată de un tribunal militar. Cum sentința privitoare la execuția

[2] A apărut în româneşte sub titlul: *România sub jugul sovietic*, Bucureşti, Fundația Academia Civică, 1996, p. 79-80.

[3] Traducere aproximativă: să atace URSS!

Mareşalului şi a celorlalți condamnați la moarte fusese dată de un tribunal al poporului, comandantul închisorii nu avea dreptul să formeze plutonul de execuție.

Atunci i s-a dat ordin să adune trupa care forma garda închisorii şi să constituie plutonul de voluntari. La întrebarea care s-a pus trupei adunate, cine vrea să intre în plutonul de execuție, nici un gradat şi nici un soldat nu s-a oferit. Toți au rămas în rânduri, nemişcați ca de piatră.

În această situație, autoritățile însărcinate cu executarea sentinței au făcut apel la Prefectura Poliției Capitalei. Aceasta a trimis imediat două camioane pline cu indivizi angajați de comunişti în aşa-numita organizație "Apărarea Patriotică", compusă din elemente care, în cea mai mare parte, aparțineau "drojdiei" bucureştene şi care, pentru această ocazie, au fost îmbrăcați cu mantale de piele din uniforma sergenților de stradă. Dintre aceştia s-a ales plutonul care l-a executat pe Mareşalul Antonescu, şi nu soldatul român în uniforma Armatei Române.

Mareşalul îşi cunoştea soarta şi nu s-a umilit să ceară grațierea, pentru că crima pentru care fusese judecat şi condamnat la moarte se numea "apărarea patriei"; el nu putea să consimtă că războiul pe care l-a purtat contra Rusiei era un război nedrept sau de cucerire, aşa cum pretindeau judecătorii lui la proces.

Regele Mihai avea însă dreptul de a grația, dar nu s-a folosit de acest drept. Înainte ca Mareşalul să fie executat, Regele i-a trimis o scrisoare prin care îşi explica atitudinea. Antonescu a refuzat să o citească, rămânând astfel până la urmă pe aceeaşi linie de splendidă demnitate şi devenind simbolul eroismului românesc, aşa cum Decebal este simbolul eroismului dacic la începutul istoriei poporului român. Execuția a avut loc la 1 iunie 1946.

MAREŞALUL CADE CA UN MARTIR[1]

GRIGORE GAFENCU

Radio Bucureşti anunţă că azi, la orele şase seara, Mareşalul Antonescu, Ică Antonescu şi alţi patru (doi – n.ns.) demnitari au fost "executaţi". Graţia regală nu a putut, deci, interveni. Ruşii au cerut moartea lor, "libertăţii". Să nu fie cumva semnalul unei cumplite dezlănţuiri de patimi sângeroase.

Păcatele Mareşalului au fost oarecum spălate prin abuzurile regimului de azi şi prin primejdia de moarte pe care sovieticii o ţin întinsă asupra ţării. Întâmplările care au urmat prăbuşirii sale au aşternut uitarea peste campania nenorocită ce el a purtat-o în Rusia, ca şi peste oarba înverşunare cu care s-a aruncat în braţele lui Hitler. Ieri încă vinovat, Mareşalul cade ca un martir al cauzei româneşti, pentru că România nu mai cunoaşte decât o singură ameninţare: Rusia. În jurul lui se va naşte o legendă care va îndulci judecata istoriei. Moartea ce i se trage din mânia imperiului vecin îl apropie de sufletul unui popor care se simte, în întregime, ameninţat de acea împărăţie.

Bietul Ică este depăşit de osândă, după cum fusese depăşit de menirea pe care s-a străduit s-o împlinească. A făurit un vis mare: acela de a stăpâni cu fapta şi cu gura – mai ales cu gura – destinul unui popor. Nu era băiat rău! S-a luptat să îndrepte greşelile, pe măsură ce le săvârşea. A fost regizorul îndemânatic şi nefericit al unei fatalităţi care nu putea să nu-l zdrobească până la urmă. Mai puţin vinovat decât şeful său, va fi, totuşi, mai puţin bine slujit, în viitor, de legendă. Va trece ca un nedreptăţit, dar îi va lipsi nimbul unui martir.

Ieri seară am întâlnit pe Liviu şi Sanda Pop, sosiţi din ţară, unde au fost de faţă la sfârşitul lui Costin Stoicescu. Liviu a văzut, la înmormântarea socrului său, pe toţi foştii miniştri şi secretari de stat ai lui Antonescu (printre aceştia – George Creţianu şi Mircea Cancicov), care, două zile mai târziu, au fost arestaţi. Arestările s-au făcut la ora patru dimineaţa, provocând o firească tulburare în oraş, unde unii dintre noii arestaţi erau stimaţi şi iubiţi. Personal sunt mâhnit şi îngrijorat de soarta lui George Creţianu, prieten din copilărie, camarad de război (am dormit, luni de-a rândul, în aceeaşi odăiţă ca aviatori, în 1917), bărbat întreg şi destoinic; a luptat cu disperare

[1] Gh. Buzatu, *România cu şi fără Antonescu,* Iaşi, Editura Moldova, 1991, p. 338-339.

împotriva amicilor rău sfătuitori care au ținut morțiș să facă din el un vremelnic ministru de finanțe. Gheorghe Brătianu – care urma să fie şi el arestat – a fost prevenit la vreme şi a dispărut.

Pare vădit că, lărgind mereu cercul arestaților şi numărul condamnaților, regimul caută să lovească în cadrele vechilor partide şi să terorizeze fostele pături conducătoare. Este o metodă care ține seamă de opozițiile ce se ridică în calea comunismului sovietic şi nu se ating de adevăratele vinovății. Astfel, Manoilescu, Gigurtu ş.a., vinovați de schimbarea politicii noastre externe, trăiesc în libertate. Iar Guță Tătărescu, eliberat de toate răspunderile trecute, stă pe banca acuzatorilor, ba chiar în rândul întâi al acuzatorilor.

Liviu Pop a văzut pe Maniu, slăbit, îmbătrânit, dar vioi, care i-a vorbit cu simpatie şi mulțumire de activitatea şi de călătoriile mele. (Asigurări de prietenie, încurajări şi vorbe bune din partea lui Vişoianu). Toți sunt foarte pesimişti cu privire la soarta țării; sunt convinşi că ruşii tind la o "adaptare" care va duce la anexare; prevăd alegeri sângeroase şi măceluri mai întinse, mai "generale"; socotesc, în sfârşit, că revoluția este în mers, înaintează pe etape şi a început cu metode blajine dar înşelătoare şi va isprăvi cu "realizări" necruțătoare şi totalitare. Românii din străinătate au, deci, datoria de a da alarma şi a trezi necontenit spiritele în țările unde trăiesc. Ei trebuie să ceară intervenții neîncetate din partea anglo-saxonilor, mai cu seamă în vremea alegerilor.

ISTORIA POATE FI FALSIFICATĂ[1]

EDUARD MEZINCESCU

Numai faptul că mai bine de un secol istoriografia românească s-a abținut de a examina la rece situațiile prin care a trecut procesul formării statului român modern, cu suişurile şi coborâşurile inerente unui astfel de proces, aşa cum au fost, cu elanurile patriotice ale străzii şi cu influența lor negativă asupra tratativelor purtate de guvernul care pregătea intrarea României în primul război mondial; cu înțelepciunea sau lipsa de viziune şi aventurismul guvernanților, încălziți de cele mai nobile idealuri şi intenții, a îngăduit formarea terenului pe care au putut să încolțească curentele ideologice şi politice aberante, care au zguduit țara şi i-au ponegrit imaginea în anii de după primul război mondial. Pe acest teren s-au putut forma şi dezvolta pornirile aventuriste ale unor militari depăşiți de evenimente, ignoranți în problemele războiului modern, incapabili să conducă treburile statului, să apere şi să pună interesele fundamentale ale țării şi ale poporului român mai presus de resentimentele personale, de ambițiile şi setea lor de glorie.

În galeria acestora, Ion Antonescu îşi are locul său nefericit. Asupra memoriei lui apasă greu sacrificiul inutil al sutelor de mii de vieți, risipite şi jertfite, fără finalitate şi cu efecte dezastruoase pentru evoluția ulterioară de aproape o jumătate de veac de silnicie, ineficacitate economică şi sărăcie. De pe urma cărora ne aşteaptă ani grei – şi, poate, decenii! – de luptă şi de muncă încordată, înainte de a putea ieşi la limanul speranțelor atât de îndreptățite ale chinuitului nostru popor.

Ion Antonescu a implicat fără necesitate, nesolicitat şi neconstrâns de nimeni, țara în cel mai distrugător război din istoria omenirii, numai pentru a-şi satisface ambițiile şi vanitatea rămase cu răni nevindecate din vremea primului război mondial.

A făcut aceasta fără a încheia vreun tratat de alianță cu partenerul major sau măcar o convenție militară, punând țara şi resursele ei umane şi materiale la dispoziția unei puteri străine [Germania], indiferentă sau duşmănoasă față de nevoile şi de aspirațiile poporului român; putere care-şi dovedise adversitatea prin impunerea nedreptului şi monstruosului arbitraj de la Viena, prin care pământul patriei fusese ciopârțit, fără şanse de reîntregire atâta timp cât în

[1] Eduard Mezincescu, *Mareşalul Antonescu şi catastrofa României,* Bucureşti, 1993, pp. 168-170.

Europa s-ar fi menținut supremația hitleristă.

El a asociat lipsa de răspundere militară şi politică cu incompetența, cu masacrul, cu terorizarea şi deportarea unei părți a populației țării, pe temeiuri rasiale sau politice.

Deşi a ieşit din război şi a întors armele împotriva Germaniei hitleriste şi a dus o contribuție substanțială la victoria Națiunilor Unite, România a fost tratată ca o țară învinsă şi ocupată de o putere victorioasă, lăsată la bunul plac al ocupantului, fără să i se recunoască calitatea de țară cobeligerantă, la încheierea tratatului de pace. Aceasta a înlesnit instalarea la putere a unui regim care, de-a lungul a aproape o jumătate de veac, a îmbinat iresponsabilitatea cu teroarea, corupția şi ineficiența economică cu indiferența sau ostilitatea deschisă față de valorile fundamentale ale poporului român şi a adus țara în starea în care se află azi, din care ieşirea va fi foarte anevoioasă, va cere eforturi supraomeneşti şi acțiuni unite de-a lungul unui şir de ani sau decenii.

Ura, justificată desigur, a unor împotriva comunismului, ca şi cea nejustificată şi nejustificabilă împotriva popoarelor slave din răsăritul Europei nu poate legitima nici erorile de orientare şi de apreciere, nici ambițiile şi deciziile nesăbuite ale lui Ion Antonescu, nici încercările de reabilitare a unui "Conducător" care ne-a lăsat patria devastată şi sărăcită de război la cheremul unei mari puteri victorioase, care avea destule temeiuri şi posibilități să impună restructurarea instituțiilor tradiționale, democratice, ale țării, potrivit intereselor unui sistem neviabil care, aşa cum a dovedit dezvoltarea istorică, nu puteau fi nici apărate, nici salvgardate.

Istoria poate fi falsificată după bunul plac al unora sau al altora. Nu însă şi geografia!

CONŞTIINŢA ÎNTREAGĂ A UNUI NEAM[1]

NICOLAE BACIU

Poporul român nu a fost un popor răsfăţat de destin. De patru mii de ani, el a trăit numai zile negre.

Născut şi aşezat de soartă acolo unde azi stă răstignit, neamul nostru are rădăcinile adânc înfipte pe locurile unde sufletul românesc îşi plânge nenorocul şi blestemul istoric.

Datorită aşezării geografice, neamul românesc a trăit, în sufletul lui curat, toate frământările, tot zbuciumul furtunos al istoriei universale.

El a pătimit şi s-a rugat.

El a pătimit, dar nu s-a frânt, deoarece a fost călit în focul sacru al unei conştiinţe naţionale puternice şi s-a pătruns de misiunea sa istorică, de drepturile sale asupra pământului vremelnic cotropit de duşmani.

Ca stâncile de granit ale Carpaţilor, neamul românesc a înfruntat cu bărbăţie toate loviturile nedrepte ale destinului. El nu s-a clintit şi n-a îngenuncheat, cu toate că a fost lovit mişeleşte şi pus în lanţuri.

Conştient de valoarea sa naţională şi de chemarea sa universală, poporul român a fost santinelă curajoasă a Europei creştine, civilizate şi ingrate, în faţa pericolului ce o ameninţa de la Răsărit.

Cotropitorii ce ameninţau libertatea, cultura şi civilizaţia acestei Europe secole de-a rândul şi-au rupt lăncile în pieptul eroic al poporului român.

Şi această Europă a trăit şi a prosperat.

Despărţiţi politiceşte şi geografic, românii au supravieţuit ca popor. În faţa cotropitorilor vremelnici, unitatea conştiinţei lui naţionale a rămas neclintită.

Plămădită de secole şi păstrată vie de dascăli, de preoţi, de cărturari şi de fruntaşi politici, conştiinţa românească a rămas vie. Unirea românilor şi-a găsit o primă expresie geografică la 24 ianuarie 1859, când s-a făcut Unirea Principatelor. Era un început, pe urmele paşilor măreţi şi nobili ai lui Mihai Viteazul.

Primul război mondial, în care poporul român a sângerat şi suferit ca nici un alt popor, ne-a adunat fraţii aceluiaşi cămin istoric, în casa noastră strămoşească, legitimă.

[1] Nicolae Baciu, *Yalta şi crucificarea României,* Roma, Editura Europa, 1983, pp. 17-22.

Fruntariile întregite ale României Mari erau trasate de limba, de sângele şi de mormintele poporului român.

După secole de lupte, de jertfe, soarele cald al regăsirii noastre naţionale, al unirii şi libertăţii strălucea pe cerul românesc, încălzind sufletele şi anunţând zile mai bune.

După ce a pierdut aproape un milion de oameni în primul război mondial, poporul român şi-a vindecat rănile şi s-a apucat să-şi repare casa.

Era o muncă grea, uriaşă, pentru un popor regăsit după două mii de ani.

Dar conştiinţa naţională şi patriotismul neamului s-au afirmat şi în timp de pace, ca şi în timp de război. Încet dar sigur, România reîntregită a făcut noi legi, noi instituţii. S-au ridicat noi fruntaşi în viaţa culturală, religioasă, economică, ştiinţifică şi politică. S-au făcut eforturi pentru mai multă dreptate socială. Tânăra democraţie românească îşi făcea ucenicia, aştepta maturitatea. Trecând prin crize, prin greutăţi, România Mare se afla pe drumul bun al progresului. Ea nu visa decât să trăiască în pace şi bună vecinătate cu toate popoarele ce-i înconjurau fruntariile.

Dar blestemul istoric a lovit-o din nou.

Lupta naţională dusă de-a lungul a două mii de ani a trebuit să reînceapă. Visul milenar s-a spulberat în câteva luni.

Neamul românesc este din nou lovit mişeleşte, împărţit, fărâmiţat, rănit şi umilit.

Legată prin unitatea de simţire şi afinitate intelectuală cu Franţa, cu Anglia şi Statele Unite, alături de care soldatul român a luptat şi a murit în primul război mondial contra nemţilor, România se sprijinea pe aceste alianţe, ca să trăiască paşnica sa existenţă. Tratatele solemne ne legau de fraţii noştri latini, de francezi ca şi de englezi. Noi credeam în ele, în puterea şi cuvântul lor.

Dar, în câteva luni, totul s-a spulberat, totul a fost aruncat la pământ, cu o putere nemaipomenită, de furtuna dezlănţuită de Germania hitleristă.

Mica Înţelegere şi Pactul Balcanic, două organisme de menţinere a păcii în această parte a Europei, s-au prăbuşit ca un castel de cărţi de joc. Garanţiile solemne date de Franţa şi Anglia în aprilie 1939, consfinţind existenţa noastră naţională şi fruntariile tării, au dispărut. Franţa a fost îngenuncheată în câteva zile sub năvala tancurilor naziste. Anglia, după Dunkerque, supravieţuia anevoie.

România se găsea singură. Singură în faţa a doi dictatori fără scrupule, a două puteri ce puteau s-o zdrobească dintr-o singură lovitură: Germania lui Hitler şi Rusia lui Stalin.

Prin acordul Ribbentrop – Molotov (articolul 3 al protocolului secret), România era dată pe mâna ruşilor încă de la 23 august 1939. Prima victimă a acestei înţelegeri dintre Hitler şi Stalin a fost Polonia, iar după ea a

venit rândul României. În urma ultimatumului de la 26 iunie 1940, sub ameninţarea războiului şi sub presiunea hitleristă, România a cedat Basarabia şi Bucovina de Nord, străvechi provincii româneşti, locuite de români. Peste trei milioane şi jumătate de români sunt înstrăinaţi, 51 000 de km^2 sunt smulşi din teritoriul românesc.

Câteva săptămâni mai târziu, prin tratatul de la Viena, dictat de Hitler şi Mussolini, România pierde Transilvania de Nord şi o parte din Dobrogea (Cadrilaterul). România pierde din nou peste două milioane de români şi 108 000 km^2 din Transilvania [exact: 42 243 km^2] în favoarea Ungariei, precum şi 400 000 de locuitori şi 7 000 km^2 de pământ străbun, călcat de marele poet Ovidiu în exilul său, în Dobrogea, în favoarea Bulgariei.

România Mare rănită de moarte, lovită mişeleşte din toate părţile, deşi era legată de Franţa şi Anglia prin "tratate de oţel", rămâne singură, plângându-şi fraţii pierduţi şi nenorocul şi făcând eforturi deznădăjduite pentru a păstra un echilibru intern, rupt şi el de domnia unui rege autoritar, corupt şi vicios, Carol al II-lea.

România privea cu groază spre Răsărit, spre duşmanul ei secular, spre nesăţioasa Rusie. Fiindcă de la Petru cel Mare la Stalin cel Roşu, Rusia a dus necontenit o politică de agresiune imperialistă. Sub ţari, sub haina panslavismului; sub Stalin, sub masca ideologiei comuniste.

România privea cu groază spre Răsărit, fiindcă ştia că pericolul nu trecuse. Răpirea Basarabiei şi Bucovinei nu era decât începutul. O ştia prea bine, fiindcă invazia rusească de la 26 iunie 1940 reprezenta a douăsprezecea invazie şi ocupaţie suferită de România din partea Rusiei.

România îşi amintea cutremurată de ocupaţiile ruseşti din anii 1711, 1739, 1769-1774, 1778-1798; din anii 1806-1812, 1828-1834, 1848-1851; din 1853-1854, 1877-1878, din 1916, în total, douăsprezece invazii[2], douăsprezece ocupaţii cu cea din 1940. A treisprezecea[3] invazie şi cea mai cumplită abia acum urma să se producă, la 23 august 1944.

Iată de ce poporul român privea încremenit spre Răsărit. România, ţară creştină, latină, democratică şi occidentală, ea ştia că Întunericul vine de la Răsărit.

În aceste condiţii, România a intrat alături de Germania, la 22 iunie 1941, în războiul contra U.R.S.S.-ului. România a intrat în acest război de legitimă apărare, pentru a-şi recuceri teritoriile căzute sub stăpânirea rusească. România a intrat în acest război ca să-şi elibereze fraţii căzuţi în grea robie.

[2] Inexact: 11 invazii (vezi şi Nicolae I. Arnăutu, *Douăsprezce invazii ruseşti în România,* Bucureşti, 1996, *passim*).
[3] Inexact: a 12-a (*ibidem*).

Războiul declanşat la 22 iunie 1941 era, pentru România, un război de legitimă apărare naţională, un război impus neamului românesc.

Poporul român îşi apăra existenţa fizică şi naţională. El lupta pentru ca ţara, căminul său să nu fie şterse de pe harta ţărilor independente.

Victimă a lui Adolf Hitler şi Stalin, poporul român a trebuit să lupte alături de unul împotriva celuilalt. Să lupte alături de armatele germane, alături de duşmanii din primul război mondial.

Dar ce altceva putea să facă poporul român, când întreaga Europă era la pământ şi tremura sub cizma nemiloasă a lui Adolf Hitler?

Dorind să evite pe cât posibil o polemică între români, autorul îşi propune să nu aprofundeze unele subiecte care au dezbinat şi otrăvit, de aproape patruzeci de ani, şi ţara, şi exilul românesc.

Unele subiecte însă nu pot fi evitate. De aceea voi relata faptele, în lumina documentelor ce le-am găsit şi analizat, lăsând uneori ca dreapta judecată, ultimul cuvânt să-l aibă poporul român. Judecata de mâine îi aparţine.

Pentru a pune mai bine în lumină unele fapte şi evenimente, trebuie să semnalez cititorilor unele reproşuri făcute Mareşalului Ion Antonescu, conducătorul de fapt al poporului român în această teribilă perioadă din istoria sa. Unele sunt poate întemeiate, altele nu. Eu nu le voi analiza, ci le voi enumera, punându-le în lumina şi în perspectiva evenimentelor legate de ele.

Astfel, s-a reproşat Mareşalului Antonescu că s-a proclamat Dictatorul României, dizolvând partidele politice şi Parlamentul. Că a suspendat Constituţia ţării şi rolul constituţional al regelui.

Cei care îi reproşează aceste fapte pretind că un guvern de uniune naţională şi un parlament ar fi fost de dorit, punând la dispoziţia Mareşalului colaboratori şi sfetnici buni, în locul celor ce a fost nevoit să-şi aleagă singur. Că, în felul acesta, unele greşeli puteau să fie din vreme evitate.

Dar nimeni nu a pus în discuţie nici inteligenţa sa superioară, nici pregătirea sa militară, nici cinstea lui morală şi materială, nici onoarea şi nici patriotismul său.

Opoziţia românească a reproşat Mareşalului Antonescu că nu s-a oprit cu trupele pe Nistru, după dezrobirea Basarabiei şi Bucovinei, aşa cum această opoziţie i-o ceruse de la bun început. Asupra acestei chestiuni voi reveni la timpul oportun.

Un alt reproş ce i s-a adus: că l-a lăsat pe cel mai apropiat colaborator al său, pe Mihai Antonescu, să vorbească despre războiul din Rusia ca despre o "cruciadă contra comunismului".

Evident, acest fapt este o greşeală, o mare greşeală politică.

România lupta pentru existența sa națională, şi ca națiune, şi ca popor. Ea nu ducea nici o "cruciadă" ideologică, după cum, la drept vorbind, nu o ducea nici cu Hitler.

Un alt reproş adus Mareşalului a fost proclamarea precipitată şi curioasă a unui stat legionar român, imediat după venirea la putere.

Legionarii nu reprezentau decât o minoritate în țară. Conştient de acest lucru, după rebeliunea din ianuarie 1941, Mareşalul Antonescu a revenit asupra "statului legionar", ba a intrat chiar în conflict cu legionarii.

Dar, curioasă a fost scurta lui colaborare cu Legiunea – Garda de Fier. Ea a lăsat – pe drept sau pe nedrept – impresia că Antonescu ar fi fost oarecum "fascist", mai ales în străinătate. În loc să se profileze ca un comandant militar român, patriot, ce trebuia să ducă războiul învestit – cum era şi firesc – cu puteri dictatoriale, datorită colaborării lui inițiale cu Garda de Fier, Mareşalul a fost calificat drept "fascist" şi judecat ca atare.

Desigur, o greşeală politică – deşi a fost o simplă formalitate, care însă a constituit obiect de critică şi act de acuzare – a fost declarația de război împotriva Statele Unite ale Americii. Mareşalul (sau Mihai Antonescu de unul singur) s-a precipitat să declare război Statelor Unite. Era necesar?

Mulți îl acuză pe Mareşal că nu a ieşit din război încă din anul 1943, astfel încheind un armistițiu care ar fi salvat şi țara, şi propria sa viață. În felul acesta – zic criticii – nici țara nu ar fi fost ocupată şi supusă tratamentului psihiatric comunist, şi nici Mareşalul nu ar fi căzut ucis de gloanțele unui pluton de execuție, improvizat din membri ai poliției civile.

Se prea poate ca unele reproşuri să sublinieze greşeli grave.

Dar dacă toate aceste greşeli ar fi fost evitate, e sigur că soarta României ar fi fost alta? Oare, ducând un război de legitimă apărare națională, Mareşalul Antonescu nu se bucura de aprobarea întregului neam? Nu reprezenta el, acest război de dezrobire a fraților de sub jugul rusesc, conştiința întreagă a unui neam?

Putea Mareşalul, evitând greşelile ce i se atribuie, să facă o altă politică şi să modifice destinele României?

ROLLER VERSUS ANTONESCU

VLAD HOGEA

Mai mult *citată* decât *citită*, celebra lucrare[1] a lui M. Roller de la confluența anilor '40-'50 se deosebea structural, în opinia autorului, de istoriile scrise până la momentul respectiv, "prin concepția şi metoda ştiințifică care îi stătea la bază". După cum am subliniat şi cu alt prilej[2], în manualul devenit obligatoriu pentru elevii din învățământul mediu şi din şcolile superioare pedagogice erau descărcate tone de maculatură pseudoştiințifică, cu evidentă tentă politică şi cu un pronunțat conținut partinic şi antinațional. Echipa lui Roller (devenit academician printr-o fraudă intelectuală specifică perioadei) era pusă pe fapte mari. Tezele prin care se falsifica brutal trecutul istoric al românilor transformau Dacia Preistorică într-un "stat sclavagist"[3], puneau toate realizările autohtone pe seama influenței slave, care "se vădeşte în toate ramurile vieții noastre economice, sociale, politice, militare, culturale"[4], îl transformau în erou al revoluției paşoptiste pe generalul-călău Bem[5], care măcelărise zeci de mii de români, condamnau cu fermitate "regimul burghezo-moşieresc"[6] existent anterior în țara noastră, dar şi ploconirea în fața "putredei culturi a canibalilor imperialişti, americani şi englezi"[7] etc.

Repertoriul este arhicunoscut, mai ales că "titratul" coordonator al voluminosului tom era un vechi colaborator al Anei Pauker, încă din anii "Scânteii" ilegaliste, alături de Iosif Chişinevschi, Leonte Răutu, Vasile Luca, Gh. Vasilichi, Ştefan Voicu şi alții ca ei[8]. Roller făcea naveta între activitatea de măsluitor al istoriei şi cea de agitator. "Să învățăm limba lui Lenin şi Stalin!", îndemna el într-un articol proletcultist[9]. Cele două

---

[1] *Istoria R.P.R., Manual pentru învățământul* mediu, sub redacția acad. Mihail Roller, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1952.
[2] Vezi Vlad Hogea, *Naționalistul*, Bucureşti, 2001, pp. 133-137.
[3] *Istoria R.P.R.,* p. 31.
[4] *Ibidem,* p. 54.
[5] *Ibidem,* p. 343.
[6] *Ibidem,* p. 558.
[7] *Ibidem,* p. 739.
[8] Cf. Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, Bucureşti, 1990, pp. 241, 377.
[9] Pentru o imagine completă, a se vedea Mihail Roller, *Pe drumul revoluției noastre culturale*, Bucureşti, 1949.

operaţiuni principale prin care s-a desăvârşit *holocaustul culturii române*[10] – *condamnarea inocenţilor* şi *inocentarea vinovaţilor* – făceau parte din spiritul epocii, iar maniheismul a impus ca termenii incluşi în vocabularul limbii de lemn să fie reduşi ca număr, dar penetranţi prin obsesiva lor repetare: *fascişti*, *nazişti*, *legionari*, *colaboraţionişti*, *mase*, *democraţie*, *libertate*, *epurare*, *exemplu luminos*, *aservire*, *progres*, *popor*, *tagmă*, *criză*, *avânt*, *burghezie reacţionară*, *exploatatori*, *duşmani*, *fericire*, *bunăstare*, *putrefacţie*, *exponent*, *decadent*[11]. Verbele folosite de activiştii culturali ai vremii (inclusiv "redactorul-şef" M. Roller şi ciracii săi) erau menite să înfăţişeze antitetic pe de o parte *iadul* anticomunist, care trebuia *demascat*, *urât*, *înfierat*, *stârpit*, *combătut*, iar pe de altă parte *raiul* comunist, care trebuia *urmat*, *cultivat*, *preamărit*, *construit*, *cimentat*[12].

Vom insista asupra capitolului XXXII al infectei încropeli de tip jdanovist, intitulat sugestiv "Participarea României burghezo-moşiereşti la războiul criminal antisovietic. Lupta PCR împotriva războiului hitlerist (1941-1944)"[13]. În primul rând, ne simţim datori să precizăm, din bun-simţ, că România nu a putut fi nici *burghezo-moşierească*, nici *liberală*, nici *ţărănistă*, nici *social-democrată*, nici *comunistă*, ci, pur şi simplu, a fost, este şi va rămâne patria, ţara, statul naţional, vatra strămoşească, matca de tradiţie şi obicei, autohtonitatea noastră, *modul nostru de a fi* şi de a ne raporta la universalitate. Orice îngrădire, orice cenzurare a acestei vocaţii este sortită eşecului şi trebuie supusă oprobriului public. În al doilea rând, ştim prea bine ce luptă a dus, chipurile, PCR împotriva "războiului hitlerist" şi cum *antifascismul de profesie* s-a transformat în trambulină politică pentru toţi neaveniţii, oportuniştii, aventurierii de atunci şi de acum. Dacă până şi infamul Roller evita să debiteze inepţia existenţei unui aşa-zis "holocaust" în România anilor 1940-1944[14], în schimb o serie de "specialişti" din ultimul deceniu au făcut carieră internaţională ca *holo-căuzaşi* ai luptei cu "hidra extremistă" care s-ar fi trezit din adormire şi ar ameninţa securitatea lumii. Este cazul unora ca Moses Rosen, Radu Ioanid sau Elie Wiesel. Cât despre M. Roller, acesta credea că în ţara noastră a fost instaurată, în septembrie 1940, "dictatura fascistă legionară-antonesciană". Nu ne vom strădui *noi* să demonstrăm că *în România n-a fost fascism*, din moment ce sarcina probei îi revine celui care a emis teza, nu celui care formulează antiteza. Aşadar, să dovedească discipolii de azi ai lui Roller că stafia fascismului a bântuit în

[10] Dintr-o bibliografie minimală nu poate lipsi excelenta lucrare a criticului şi istoricului literar Mihai Ungheanu, *Holocaustul culturii române – Ipoteze de sociologie literară (1944-1989)*, Bucureşti, 1999.
[11] Cf. Ana Selejan, *Literatura în totalitarism 1949-1951*, Sibiu, 1994, p. 8.
[12] *Ibidem.*
[13] *Istoria R.P.R.,* pp. 638-668.
[14] Vezi Vlad Hogea, *Naţionalistul*, p. 60-66.

anii ’30-’40 în cabinetele guvernamentale de la Bucureşti, că pecetea fascistă a fost esențială pentru destinul nostru, că ideologia fascistă a fost îmbrățișată de mase largi de oameni!

Torționarul Roller îl prezenta pe Mareşalul Ion Antonescu (soldat de carieră şi om de stat providențial pentru salvarea României, după prăbuşirea din vara anului 1940) ca fiind un “mare moşier legat cu cele mai reacționare cercuri politice şi militare ale României şi cu Garda de Fier”[15]. Trecem peste descoperirea privind cooperarea cu ce mai rămăsese din Mişcarea Legionară după moartea lui Codreanu (în 1938), fiind de notorietate faptul că Mareşalul a avut o politică extrem de dură în ceea ce-i priveşte pe adepții lui Horia Sima, după rebeliunea eşuată din ianuarie 1941. Prin *Istoria R.P.R.* a fost încetățenită minciuna conform căreia “la 22 iunie 1941 sângeroasa dictatură fascistă a lui Antonescu (…) a împins în măcel circa un milion de ostaşi”[16], aceasta după ce, la 4 decembrie 1940, “guvernul antonescian a semnat acorduri economice prin care întreaga economie românească a fost pusă în serviciul Germaniei hitleriste”[17], pentru că şeful statului “conta pe ajutorul german pentru cotropirea de teritorii din a căror exploatare să se îmbogățească clasa exploatatoare din România”[18].

Basmul continuă, iar sfătosul academician de mucava M. Roller povesteşte cum că “toate speranțele fasciştilor români de a cuceri noi teritorii în Răsărit s-au prăbuşit sub puternica lovitură a armatei sovietice. Ocupația vremelnică a unor teritorii din URSS a permis dictaturii fasciste române să se dedea împreună cu nemții la jafuri şi omoruri”[19]. Cu privire la *puternica*, *viguroasa*, *potenta* Armată Roşie, noi ne-am fi abținut, în locul imprudentului Roller; dacă n-ar fi fost celebrul spion sovietic Richard Sorge (care i-a transmis la timp lui Stalin că Japonia nu va ataca în Extremul Orient), ruşii nu şi-ar fi retras armatele de acolo pentru a face față pe frontul intern şi altfel s-ar fi scris, poate, istoria celui de-al doilea război mondial. Că ostaşilor români nu le-au fost caracteristice jafurile şi omorurile, nici atunci, nici altădată, este iarăşi un adevăr ştiut. Iar “jaful hitlerist”[20] despre care vitupera Roller în delirul său, n-a fost mai cumplit decât holocaustul roşu înfăptuit în România de către comuniştii alogeni, pe toate planurile: etnic, politic, social, economic, cultural.

Să nu creadă cineva că am uitat obsedantul deceniu în care Silviu Brucan ne învăța “democrația populară”, I. Ludo îi profana memoria lui Iorga şi I. Antonescu, Sorin Toma şi Miron Radu Paraschivescu îl puneau

[15] *Istoria R.P.R.,* p. 639.
[16] *Ibidem,* pp. 641, 644.
[17] *Ibidem,* p. 641.
[18] *Ibidem,* p. 643.
[19] *Ibidem,* p. 650.
[20] *Ibidem,* p. 665.

la zid pe Arghezi, Nestor Ignat pe Blaga şi Crainic, Ileana Vrancea pe Călinescu, Ion Caraion pe Rebreanu, Paul Cornea pe Vladimir Streinu. N-am uitat nici de Nina Cassian, nici de Maria Banuş, nici de Ion Călugăru, Eusebiu Camilar sau Eugen Jebeleanu. Ne sunt încă treze în minte figurile sumbre ale unor Ovid S. Crohmălniceanu, Sami Damian, Gogu Rădulescu sau Zigu Ornea. Aceşti culturnici au hăituit spiritul național, alungându-l din sufletele românilor, cărora au vrut să le şteargă memoria colectivă şi să le impună o identitate artificială, a "Omului Nou". N-a fost să fie. Nici o josnicie, fie ea şi instituționalizată, nu poate dura veşnic.

Din păcate, tezele lui Roller sunt scoase astăzi din prăfuite arhive şi repuse pe tapet de către internaționaliştii convertiți de la antiromânismul *comunist* la acela *capitalist*. Cei care salutau voioşi "eliberarea patriei noastre de către glorioasa Armată Sovietică şi răsturnarea dictaturii fasciste antonesciene"[21] sunt acum partizanii alinierii la standardele occidentale, susținând integrarea în NATO şi în Uniunea Europeană. Constanta care-i uneşte pe inchizitorii de ieri şi de azi este ura feroce pe care o nutresc față de tot ce este național, original, valoros, autentic, autohton, românesc. Să punem pe două coloane ce spunea acuzatorul public Dumitru Săracu în înscenarea judiciară din 1946, botezată "Proces al Marii Trădări Naționale"[22] şi discursurile de azi ale unor lideri politici care pretind că ar reprezenta interesele României. Asesorul popular cerea aplicarea pedepsei cu moartea, "în virtutea acestor crime expuse aici, față de ororile care vi le-am prezentat aici, față de crima de înaltă trădare înfăptuită de guvernul criminal al lui Antonescu, față de toate durerile pricinuite acestui popor, față de toată jalea care a fost abătută în timpul celor patru ani de neagră dictatură, a guvernării lor, față de toți morții care reclamă astăzi aspra pedepsire a criminalilor de război, a lui Antonescu şi a sateliților lui"[23]. Celălalt propagandist, anti-antonescian, anunța, în numele său şi al altora de-aceeaşi orientare, demolarea statuilor Mareşalului.

Da, hotărât lucru, minciunile nu circulă separat, ci umblă în turme organizate şi se constituie în sistem[24]. Manipulatorii din anii '50 şi cei din epoca "tranziției spre economia de piață" îşi dau mâna, într-o conspirație a dezinformării. Aderăm şi noi la ideea că "sistemele minciunii sunt revendicate de răul dezlănțuit, răbufnit şi asociat cu forța; prin ele se apără slăbiciunea gălăgioasă şi speriată. Există sisteme ale minciunii fragmentare, sectoriale, limitate, cuprinzând doar domenii diferite ale vieții, segmente

[21] *Ibidem,* p. 669.
[22] Vezi *Procesul Mareşalului Antonescu. Documente*, ediție prefațată şi îngrijită de Marcel-Dumitru Ciucă, Bucureşti, 1995.
[23] Cf. "Dosarele Historia", nr.3, mai 2002, p. 14.
[24] Vezi Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii*, Bucureşti, 1996.

izolate ale lumii. Şi există sisteme ale minciunii totale, mari, cuprinzând întreaga realitate. Există sisteme ale minciunii la care omul aderă de bunăvoie, de care poate fugi oricând atunci când doreşte. Şi există sisteme ale minciunii ce-l învăluie pe om cu forţa şi de care se poate elibera doar printr-o evadare nebună sau printr-un atac disperat"[25]. Un astfel de sistem al minciunii este campania defăimătoare împotriva Mareşalului Ion Antonescu. Românii de bună credinţă sunt datori nu numai să *reziste* acestei intoxicări de proporţii, ci să i se *împotrivească* cu toată fermitatea. Altminteri, din cenuşa lui Roller se va întrupa o Pasăre Phoenix rea şi nemiloasă, simbol al *noului imperialism* care se întinde ca o ciumă bubonică pe întreaga planetă.

[25] *Ibidem,* p. 11-12.

DELIRUL ŞI COMINTERNUL

MIHAI UNGHEANU

Romanul care a avut probabil cel mai exploziv succes din istoria literaturii române moderne este *Delirul* de Marin Preda. Apărut în ianuarie 1975, *Delirul* a ajuns repede, fără nici o reclamă, la un tiraj record de peste 100 000 de exemplare şi ar fi dublat această cifră dacă, la 14 mai 1975, n-ar fi fost recenzat agresiv la Moscova, din motive politice. Recenzia sovietică a mărit interesul pentru carte, dar i-a fost şi fatal. Partidul comunist de la Bucureşti i-a impus autorului să dea o nouă ediţie, în care să revină asupra tratării evenimentelor incluse în roman, anii intrării României în cel de-al doilea război mondial, şi această a doua ediţie a apărut, în luna august a aceluiaşi an, cu precizarea *Ediţia a II-a revăzută şi adăugită*. Volumul doi, anunţat de scriitor şi aşteptat intens de cititori, n-a mai apărut niciodată. În locul lui, Marin Preda a tipărit, în 1977, un volum cu aspect memorialistic, *Viaţa ca o pradă*, şi peste trei ani (1980) trilogia *Cel mai iubit dintre pământeni*. Succesul celor două cărţi a fost mare şi se explică şi prin tensiunea aşteptării părţii a doua din *Delirul*. Marin Preda moare accidental, în vara anului 1980. Cartea şi-a avut ecourile ei postume, între care şi două ediţii: una în 1987, identică cu cea de a doua (cea revizuită), şi alta în 1991, scoasă de ziaristul Ion Cristoiu, care a scris pe copertă: "ediţie necenzurată", introducând capitolul scos de cenzură despre Stalin, şi scoţând un altul, pe motiv că n-ar fi făcut sau n-ar fi trebuit să facă parte niciodată din ediţia primă. După cum se vede, cartea are o istorie accidentată.

Aventura romanului *Delirul*, succesul lui neobişnuit la cititori, vine atât din prestigiul autorului, cât şi din tematica parţial inedită, mai exact din optica nouă pe care Marin Preda o dovedea în romanul său. Până atunci, Marin Preda se ilustrase ca un prozator realist, sobru, impresionant prin profunzimea cu care scrisese despre lumea ţăranilor români (*Întâlnirea din pământuri, Moromeţii,* I-II) şi despre lumea profesilor intelectuale (medici, pictori, ingineri, scriitori – *Risipitorii, Intrusul, Marele singuratic*), fiind iubit pentru autenticitatea scrisului său şi felul deliberativ al prozei lui (vizibil şi într-o carte de articole, şi ea cu mare ecou: *Imposibila întoarcere*, 1971). Marin Preda a fost socotit, alături de Eugen Barbu, spuma prozei româneşti şi a literaturii române, iar cărţile lor se citeau cu mare interes. Stimulat, de altfel, de succesul *Delirului*, Eugen Barbu a lansat în acelaşi an

seria de romane *Incognito*, ajunsă la patru volume, inspirată şi ea din aceleaşi evenimente. *Delirul* a stârnit, deci, o emulaţie plină de urmări.

Romanul *Delirul* urmăreşte în primul rând un tânăr plecat de la ţară şi aruncat de valurile vieţii în imprevizibila viaţă a Bucureştilor, unde calităţile lui de ordin intelectual, în primul rând, îi deschid porţile unei redacţii. Este angajat la *Timpul* de un patron binevoitor, Grigore Patriciu, găsind colegi la fel de binevoitori, care-l introduc repede în viaţa redacţională şi gazetărească a Bucureştilor. Cartea este, ca şi *Intrusul* şi mai ales *Marele singuratic*, un roman de dragoste, relaţia dintre tânărul descins la Bucureşti, Paul Ştefan, şi frumoasa şi voliţionala Luchi, sora medicinistă a unui coleg. În jurul fetei se mai învârtesc doi candidaţi la iubire, acest cadril oferind centrul de interes uman al cărţii. Dar suntem în preajma intrării României în războiul mondial, în etapa marilor dezastre: sfâşierile teritoriale din 1940, detronarea regelui, înlocuirea lui cu regele Mihai, dar şi cu generalul Ion Antonescu, în chip de conducător al statului, reprimarea rebeliunii legionare, intrarea României în cel de-al doilea război mondial. Romanul nu cuprinde toate aceste evenimente, ci doar acea parte din ele care se răsfrânge asupra tinerilor eroi ai romanului, ca şi asupra altora, cum sunt Moromeţii fugiţi la oraş.

Dată fiind interdicţia, ca şi tabu-ul, instalat de îndrumarea de partid şi cenzura oficială asupra literaturii române, când se vorbea de aceste teme, tratate mereu şablonard şi contra adevărului istoric, *Delirul* a fost o carte citită cu aviditate. Marin Preda se înfăţişa cititorilor ca prozatorul care restituie contururile adevărate ale evenimentelor. Lucru explicabil dacă adăugăm că aceste evenimente au fost traumatizante pentru români şi că interdicţia asupra publicităţii lor reale a produs o refulare plină de urmări. O urmare elocventă a fost şi succesul *Delirului*, carte îmbrăţişată cu emoţie de cei care avuseseră legătură cu epoca, cu rebeliunea legionară, cu reprimarea ei, cu demonstraţiile şi drama legionarilor, cu alungarea regelui, cu angajarea militară în Est, toate acestea după ce părţi ale României fuseseră ocupate de U.R.S.S., Ungaria, Bulgaria. Ceva mai înainte (1974) apăruse romanul *Labirintul* de Francisc Păcurariu, dedicat ocupării Transilvaniei în 1940 de către armatele ungare, care nu se bucurase de o audienţă neobişnuită. A fost meritul cărţii lui Marin Preda de a prezenta epoca şi evenimentele în mod concentrat, fiind atent la destinele umane şi nu la ceea ce oferă arhiva. Romanul *Delirul* rămâne o carte vie şi atractivă, prin eroii ei şi prin ştiinţa scriitorului de a întreţine suspansul. Paul Ştefan şi colegii lui ca gazetari sunt la curent cu evenimentele politice, cu rebeliunea legionară, cu reacţiile generalului Antonescu, conducătorul statului, care pe această cale pătrund în roman. *Delirul* cuprinde scene stradale ale rebeliunii legionare, prigoana evreilor, asediul conducătorului statului, decizia reprimării legionare, ca şi reprimarea propriu-zisă. Trebuie spus că ele nu inundă neapărat cartea. *Delirul* nu este totuşi un roman istoric şi nici măcar un roman politic, cum

s-a zis la apariţie. Marile evenimente oferă doar rama unui tablou în care intră figurile civile, tânărul ziarist, studenţii, oamenii periferiei, fugitiv şi lumea bună a oraşului. Receptarea romanului a fost influenţată însă de şocul emoţional şi politic pe care cartea l-a produs, falsificându-i evaluarea strict literară şi cariera. În 2002, romanul *Delirul* se citeşte ca un roman bun, fără parti-priuri speciale pentru planul politic. În 1975, *Delirul* a avut aspectul de roman subversiv prin numărul mare de interdicţii învinse, la care cititorii, publicul cititor, s-a simţit participant şi complice. Ieşim, deci, din sfera simplă a lecturii individuale şi constatăm un fenomen social, emoţional, care se datorează interdicţiei şi cenzurii. Refulările impuse se răzbună, profitând şi de pretexte. *Delirul* era mai mult decât un pretext. Nici autorul, foarte precaut, n-a putut evita componenta emoţională în cazul acestei cărţi. Trăise evenimentele în direct, la venirea sa, tânăr de 18-19 ani, în Bucureşti, şi meditase asupra lor. Deschisese, altfel spus, ochii asupra vieţii orăşeneşti în vârtejul lor şi nu încetase să se gândească la ele, purtând în gând ideea de a transforma această experienţă sufletească în literatură, cum ne-o arată multe declaraţii ale autorului făcute în legătură cu *Delirul*. Marin Preda lansează în romanul său şi o teorie privitoare la istorie, în polemică cu Tolstoi din *Război şi pace*, susţinând că istoria nu e făcută de mase, cum afirmase marele prozator rus, ci că uneori în mod evident ea este făcută de unii conducători, care ei decid, de unii singuri, soarta unor popoare, a unor naţiuni, a unor state, târându-le în război, ducându-le la măcel. El face în acest sens un portret lui Hitler şi formulează teoria "delirului". Sunt epoci care produc "delirul", sunt persoane care intră în "delir", cazul Hitler, inducând delirul şi societăţii. Altfel zis, războiul a fost provocat de Hitler, România a fost obligată să intre în el, Antonescu n-a făcut decât să accepte condiţia "delirului", încercând să facă faţă situaţiei. Pe lângă ieşirea din matca temelor interzise, Marin Preda mai venea şi cu o teorie contrară poziţiilor oficiale ale marxism-leninismului în cazul interpretării istoriei şi în mod expres al ultimului război mondial. El susţine, contra poziţiei oficiale, că nu masele fac istoria, ci personalităţile, şi că războiul mondial de la mijlocul secolului XX a fost determinat în bună măsură de Hitler şi nu de alte condiţii, alt sacrilegiu faţă de dogmă. Dogma susţinea că interesul marilor capitalişti, marilor producători de armament, spre exemplu, au determinat războiul şi l-au determinat şi pe Hitler să-l ducă.

Există în romanul *Delirul* o atitudine polemică evidentă, pe care vrem s-o subliniem şi s-o precizăm. Romanul în întregul lui e polemic, pentru că se interesează de experienţe individuale, de eroi ca Paul Ştefan, Luchi, Achim Moromete, Paraschiv Moromete, şi abia în al doilea rând de factorul politic, într-o epocă foarte politizată! Iar acest plan politic este prezentat uneori lateral şi întotdeauna în răspăr cu interpretarea istoriei moderne produsă în laboratoarele Cominternului. Marin Preda are o reacţie

de artist, de literat, dar şi de conştiinţă activă, care desfide şabloanele. Exact această dublă condiţie a fost contestată autorului şi romanului, dar ea este evidentă şi a devenit şi mai evidentă prin atacul politic la care a fost supusă cartea în U.R.S.S., în Germania şi la postul de radio Europa Liberă. **Toate aceste atacuri au fost strict politice şi identic orientate şi formulate.** Mărul discordiei a fost miza tematică a cărţii, care s-a răsfrânt şi asupra romanului şi asupra autorului lui.

Marin Preda a avut o reacţie de satisfacţie, de autor cu audienţă, atunci când a aflat că romanul său e prezentat sau comentat peste hotare, în Germania sau aiurea. Dar nu era vorba de traducerea romanului *Delirul*, ci de comentarii în legătură cu romanul şi mai ales de interpretări politice. La 14 mai 1975, un publicist, K. Savin, a tipărit în *Literaturnaia Gazeta*, la Moscova, un articol în care l-a tratat cu superioritate pe Marin Preda ca neştiutor în ale istoriei. De fapt, îi reproşa ieşirea din dogma istorică moscovită, privind războiul antisovietic, privind interpretarea ultimului război mondial şi, evident, atenţia pe care o acordase lui Antonescu şi legionarilor. K. Savin critica ceea ce considera o schimbare de optică în România în legătură cu toate aceste evenimente şi cu atitudinea faţă de U.R.S.S. Cartea nu era tratată ca un roman, ci ca un document istoric şi politic. Era evident că Moscova voia conservarea falsurilor de imagine folosite curent în istoriografia sovietică şi în cea a ţărilor satelit. Urmarea imediată a fost şi cererea care s-a făcut autorului la Bucureşti de a alcătui o a doua ediţie a cărţii, care să facă rabat acestor păreri. Comentariul din *Der Spiegel*, ca şi cel de la Europa Liberă, au mers în acelaşi sens, căutându-se o echivalare politică între Conducătorul Antonescu, pe de o parte, şi conducerea politică de la Bucureşti, pe de alta. Cu alte cuvinte, scriind despre trecut, Marin Preda ar fi scris despre prezent, gândurile autorului fiind gânduri oficiale. Mai mult, se sugera sau se afirma direct că *Delirul* a fost scris de Marin Preda la o comandă politică, la cererea partidului comunist din România, la cererea conducătorului acestui partid. Suntem datori **să observăm similitudinea celor trei reacţii: sovietică, germană şi americană** şi să tragem concluzia că autorii articolelor nu erau deloc interesaţi de critică literară, ci de interpretări politice, pornind de la un roman care li se părea simptomatic. *Delirul* era scris de un mare şi reprezentativ scriitor român, iar cartea făcea furori. Nici una din părţi n-a observat discrepanţa: o carte oficială nu poate produce un astfel de succes. În România, rezerva faţă de cartea-lozincă, cartea de inspiraţie politică a stârnit mari rezerve. Abia *Delirul* a stârnit o reacţie de unanimă încredere în literatura postbelică. Gloria romanului *Delirul* a venit tocmai din opoziţia faţă de şabloanele politice impuse, care erau considerate ostile, cu un cuvânt de astăzi, falsificatoare de imagine sau de identitate. De fapt, Marin Preda aruncase la gunoi schemele rolleriste din istoria românilor, iar rollerismul a

însemnat adaptarea la istoria românilor a modelului istoriografic sovietic. Un act de independență cum era cel al lui Marin Preda era tratat, de comentatorii străini, pe dos, ca un act de supunere politică.

S-a vorbit şi s-a glosat mult, mai ales după 1989, în legătură cu prezența generalului Ion Antonescu în *Delirul*. În România, după atacul sovietic la *Delirul* au început să apară articole critice în acelaşi sens. Antonescu este văzut de Paul Ştefan la o ceremonie legionară, alături de Horia Sima, cu care merge împreună pe cheiul Dâmboviței. Generalul are în *Delirul* o lungă convorbire cu mama sa, unde caută înțelegere şi sfat, în legătură cu tovarăşii săi de drum: legionarii, care se poartă într-un fel pe care Antonescu l-a admis, dar nu-l mai poate admite. Generalul Antonescu este prezentat şi la o întâlnire cu Hitler, unde îşi permite să replice energic dictatorului german, atitudine pusă de romancier în contrast cu aceea a lui Hacha, reprezentantul Cehoslovaciei. În sfârşit, Antonescu din timpul rebeliunii are o atitudine tăcută, misterioasă, vorbeşte puțin, demonstrativ, pentru ca să se învioreze şi să fie decis abia când rebeliunea legionară vizează sediul puterii. Dincolo de asta, generalul Antonescu nu mai este prezentat nicăieri direct, ci doar în comentariile unor personaje, care-l pun sub semnul întrebării sau îl comentează de-a dreptul negativ. Declanşarea Războiului din Est şi climatul pe care-l instaurează în spatele frontului nu-i aduc laude. Un general este, spre exemplu, nedumerit că Antonescu n-a oprit armata pe Nistru şi a mers mai departe contra armatei sovietice.

Generalul Antonescu nu ocupă mult loc în roman, dar ceea ce i s-a reproşat prozatorului este optica. Tratându-l cu neutralitate de observator, Marin Preda i-a acordat generalului şansa unui personaj ca atâtea altele, cu dreptul la existență. Poziția lui scriitoricească, firească, a intrat în conflict cu viziunea propagandistică asupra istoriei contemporane, în optica Cominternului, care proslăvea brigăzile internaționale din Spania, pe eroii comunişti din ultimul război mondial, partidele comuniste, şi condamna partidele burgheze, formațiile de dreapta şi de extremă dreapta, ca şi pe toți cei care au luptat împotriva U.R.S.S. Pe scurt, lui Marin Preda i s-a imputat sever prin comentariile externe (*Literaturnaia Gazeta, Der Spiegel*, Europa Liberă) că nu s-a menținut în cadrele opticii propagandistice, ceea ce nici un scriitor care se respectă, un scriitor modern, nu putea face. Marin Preda a înfățişat scene văzute, cea de pe chei, scene ştiute de la alții, scene aflate din presă, scene scoase din documentare. Marin Preda nu inventează şi nu înfrumusețează personajul său romanesc. Omul de lângă Horia Sima nu are nimic deosebit. Generalul care merge la mama sa intră, desigur, într-o mai bună lumină, pentru că merge să-şi recunoască vina, să ceară un sfat, dar şi o izbăvire. Mama nu-l cruță, ceea ce-l întăreşte pe general în ideea unei delimitări. Vina lui Marin Preda rezidă deci în voința de a-l fi prezentat ca om. O altă eroare de imagine, reproşată la apariție, dar mai ales postum, este

cea legată de reacția lui Antonescu față de Hitler. Criticii romanului l-ar fi vrut pe Antonescu obedient, conform desenului şi caricaturii propagandistice. Marin Preda s-a luat după informațiile orale existente, la care a avut acces. El îl arată vertical, ceea ce cenzorii cărții, de după apariție, n-au admis. În chestiunea rebeliunii, generalul are o fază de mutism şi de expectativă, pentru ca apoi să se manifeste milităros şi hotărât. Ce poate fi aici eronat? De fapt, şi aici i se reproşează prozatorului o înclinație de a-l prezenta pozitiv. Unde sunt, au zis criticii *Delirului*, megalomania şi vanitatea mareşalului? Marin Preda nu le-a văzut. În realitate, lui Marin Preda i se reproşează că a ieşit dintr-o schemă politică. Furia a fost însă prea mare pentru a fi fost vorba numai de atât. Marin Preda a intrat într-un teritoriu interzis profanilor şi şi-a permis să ridice un capac de pe Cutia Pandorei. Cât despre simpatia sau antipatia autorului față de un personaj al său, aceasta este o chestiune care nu priveşte pe politicieni, decât dacă au dogme şi sunt inchizitori. Un scriitor este liber să-şi construiască personajul său aşa cum crede de cuviință. Marin Preda a procedat ca un scriitor, iar a-i interzice atitudinea sau sentimentele ține de o mentalitate polițistă şi dictatorială. Scriitorul a avut parte de ea, în România anilor 70.

În literatura română după război, prin anii 50, un gazetar prolific şi energic, I. Ludo, a tipărit un ciclu romanesc, *Paravanul de aur*, în care toți oamenii politici români, începând de la primul război mondial până la cel de-al doilea, sunt înfățişați în portrete simplificate, caricaturale, groteşti, scârboase, fără a scăpa pe vreunul. Acest ciclu a fost tipărit în tiraje mari şi răspândit sistematic într-o vreme în care nu erau alte surse de informare. *Delirul* lui Marin Preda respingea această tendință de a politiza maniacal literatura şi de a răpi orice formă de umanitate oamenilor politici, pentru că au făcut parte din altă tabără politică decât autorul. Caricatura făcută de I. Ludo lui Ion Antonescu este, se pare, desenul de la care au plecat toți criticii interni şi externi ai *Delirului*, care i-au reproşat lui Marin Preda că-l reabilita pe generalul Antonescu. Fondul chestiunii rămâne politic: generalul Antonescu a fost şi om politic nu numai militar, iar cei care-l veştejesc, şi odată cu el şi pe Marin Preda, au făcut-o neîndoios de pe poziții politice, atât în anii ‘50, cât şi în anii ‘70.

Documentarea lui Marin Preda a fost o documentare simplă şi redusă ca volum. Până vor apare paginile de jurnal, care vorbesc despre laboratorul *Delirului*, putem spune, din sursa Marin Preda, că izvorul principal au fost propriile amintiri ale autorului, care se afla atunci la Bucureşti (1940-1941) şi trăia cu aviditate evenimentele, şi că al doilea izvor au fost ziarele de atunci, pe care Marin Preda le-a recitit pentru reamintire. Puține cărți de istorie privitoare la Hitler şi cel de-al doilea război mondial, scrise în Occident, pătrundeau atunci în România, dar au pătruns câteva şi Marin Preda a avut acces la cel puțin una. Importante au fost pentru scriitor

şi amintirile unor martori oculari ai întâmplărilor de la Bucureşti, din 1941, sau de pe frontul de Răsărit. Marin Preda n-a voit să facă o documentație oficioasă pentru că s-a condus după propriile impresii şi după cele pe care le-a căutat la oamenii propriei generații.

Teoria că *Delirul* este o carte comandată a apărut tot din necesități politice. Au făcut-o ziarişti străini, dar şi scriitori români, unii emigrați. Ea este brutală şi jignitoare pentru orice scriitor adevărat. Marin Preda a fost profund jignit de ea. El trăise evenimentele şi avea părerea lui despre ele. A căutat documentele care să i-o confirme, iar în sărăcia bibliografică privitoare la Antonescu n-a găsit argumente ale infirmării propriei opinii. I s-a reproşat de fapt că a fost personal, independent în scrierea romanului. Ce poate fi oficial în *Delirul*? Nimeni n-a făcut această demonstrație şi nici nu este posibilă. Linia oficială a istoriografiei române era propagandistică în cazul acestor evenimente, identică cu cea sovietică. Tocmai această linie a sfidat-o romanul lui Marin Preda, producând prin romanul său o breşă în zidul interdicțiilor moştenite. Una din intenții este de a face o legătură prea puțin probantă: regimul de la Bucureşti căuta în istorie imagini care să-i corespundă, romanul oferind o astfel de imagine. Dar regimul de la Bucureşti era prezentat în imagini convenționale, atât în propaganda Moscovei, cât şi în aceea a Occidentului, şi astăzi (după 2000) este greu de prezentat în chip realist. A fost o competiție de imagini false. Marin Preda a scris ceea ce a crezut ca scriitor că trebuie scris despre etapa Antonescu, într-un roman care nu era închinat generalului. Altă intenție era de a susține indirect că nici un scriitor român nu era liber să scrie ce vrea şi că şocul *Delirului* nu putea fi creat decât cu aprobare „de sus“. Analiza peisajului literar de după 1970 infirmă această poziție, multe cărți apărute după această dată fiind supuse interdicției, imediat după apariție, pentru că nu răspundeau canonului oficial (Să ne gândim la *Bunavestire* a lui Breban, la *Ademenirea* lui Romulus Zaharia, cărți interzise). N-a răzbit nici una în presa externă, n-a făcut ecoul *Delirului*, dar erau cărți nedezirabile, tipărite şi interzise. Comenzile politice sunt tipice literaturii sovietice şi uneori au avut şi succes în literatura rusă, dar improprii literaturii române, unde astfel de comenzi au produs numai eşecuri, unele cărți fiind de-a dreptul rebuturi, ca *Drum fără pulbere*. *Delirul* nu e un eşec literar, ci un roman valid, care nu vrea să fie nici istoric, nici politic. A fost transformat şi în eveniment extern, datorită contextului de interdicții şi de monitorizare sovietică represivă. Romancierul a trăit însă toată viața cu obsesia experienței sale de tinerețe şi a "temei povestitorului", care este în cele din urmă tema din *Delirul*. Cine-i urmăreşte declarațiile, interviurile, îşi dă seama cât de proprie i-a fost tema *Delirului* şi cât de mult a dorit s-o scrie. Încă o dată: miza acestei cărți este experiența unui tânăr intelectual nimerit la Bucureşti într-o vâltoare. Este totodată experiența unei generații. Pentru a face înțeles acest lucru, Marin Preda a

scris, în 1977, *Viața ca o pradă*. Această carte de memorii şi confesiuni este nu numai o carte despre cum a apărut ideea *Moromeților*, ci şi o carte despre cum a fost posibil *Delirul*. **Prin *Delirul*, Marin Preda a voit să scrie cartea unei generații, care este chiar generația lui**. Gândul nu l-a părăsit nici după ce nu şi-a mai putut scrie cartea numită *Delirul*, trecând în *Cel mai iubit dintre pământeni*. Chestiunea cu comanda politică nu poate fi susținută decât de persoane care confundă viața creatorului, literat şi artist mai ales, cu o viață funcționărească, fără demnitate. Marin Preda era însă o conştiință literară, un scriitor adevărat.

Moscova nici n-a făcut o polemică cu Marin Preda, ci cu puterea comunistă de la Bucureşti, cerându-le politicienilor de la Bucureşti să facă o temenea față de fostul stăpân. Răspunsul lui Ov.S. Crohmălniceanu, dat lui K. Savin în *România literară*, e scurt şi concesiv, şi-l predă, practic, pe Marin Preda adversarului. După aceea, în România, *Delirul* a fost atacat în termenii propuşi de *Literaturnaia Gazeta*, mai ales în *România literară*, oficiosul Uniunii Scriitorilor, dar şi în alte publicații. Un studiu lung al Georgetei Horodincă (în *Studii literare*, 1977) este parcă o sinteză a modului abuziv de a scrie despre *Delirul*. Semnalul îl dăduse un text samizdat, semnat de Mircea Brătucu, fost universitar dogmatic, împrăştiat la toate cabinetele importante de partid şi la toate publicațiile culturale şi literare de seamă, în care autorul îl acuza fățiş, politic, pe Marin Preda de a fi îndrăznit în *Delirul* reabilitarea lui Ion Antonescu. Campania politică împotriva lui Marin Preda şi a *Delirului*, din 1975, l-a găsit destul de expus pe scriitor. Partidul i-a cerut să-şi revizuiască romanul. Marin Preda a fost obligat să facă o a doua ediție. Despre această ediție s-au spus multe, dar mai nimeni n-a examinat-o atent. Scriitorului i s-a reproşat prezența în expansiune în roman a forțelor de dreapta şi extremă dreaptă şi absența celor de stânga. Fusese o realitate istorică şi Marin Preda o descrisese ca atare. I se cerea să introducă prezența forțelor de stânga şi să revizuiască punctul de vedere asupra războiului antisovietic. Marin Preda – o conştiință! - a procedat cum l-a tăiat capul, fără să-şi revizuiască romanul. A lăsat textul din prima ediție intact, cu excepția unui pasaj indecent, pe care şi prietenii i-au cerut să-l scoată. Acest lucru e de reținut: n-a umblat la imaginea legionarilor, nici la aceea a lui Antonescu, nici la scenele de pe frontul de Răsărit. *Delirul* în ediția a II-a este tot cel din ediția I, dar cu două adaosuri. Este vorba de un muncitor omorât de legionari în 1940, în realitate Constantin David, personaj istoric, real, într-un capitol extras, în parte, din ediția primă a *Risipitorilor* şi dezvoltat în *Delirul* ediția a II-a, şi de o discuție a lui Paul Ştefan cu un gazetar comunist. Gazetari comunişti au existat, iar cel de la *Tempo*, care-i vorbeşte despre nedreptul război antisovietic, are un model real: este vorba despre Miron Radu Paraschivescu, scriitor cunoscut în epocă drept un comunist fervent, prieten cu Marin Preda. Miron Radu Paraschivescu lucrase în timpul războiului la

Timpul (de unde *Tempo*), unde-l tipărise pe Marin Preda, cu care avusese nenumărate discuţii literare şi politice. Şi aceste două adaosuri au un temei de realitate. Subliniem că, în afara acestor două completări, romanul *Delirul* este cel din ediţia primă. Marin Preda n-a renunţat la punctul său de vedere scriitoricesc faţă de evenimente, faţă de legionari, faţă de Antonescu, faţă de Războiul din Est. Una din declaraţiile repetate ale lui Marin Preda, ca scriitor, era aceea că nu poate scrie decât ceea ce a văzut şi ceea ce a trăit, iar opera lui confirmă acest lucru.

Multe din afirmaţiile privind această nouă ediţie a *Delirului* nu sunt controlate. Într-un dicţionar[1] se afirmă că textul ar fi revizuit serios, în ediţia a II-a, dar paginile nu conformă, romanul *Delirul* e cel de la prima ediţie. Interesantă este ediţia lui Ion Cristoiu, care a relansat cazul *Delirului*, în 1991, prin pretenţia prefaţatorului de a oferi o ediţie necenzurată. Din păcate ediţia lui Ion Cristoiu este cenzurată, deoarece elimină un capitol pe care autorul l-a introdus cu bună ştiinţă în romanul său: e vorba de tânărul revoluţionar purtat de jandarmi din post în post. Manuscrisul în forma lui bună de tipar conţinea însă acest text şi exprima voinţa autorului de a fi plasat acolo unde era în roman. Corespundea de altfel unei realităţi a vremii, procedeul era cunoscut. Mai conţinea şi capitolul cu Stalin, inspirat lui Marin Preda de memoriile Aliluevei. În ediţia din 1991, Ion Cristoiu introduce capitolul cu Stalin, dar îl exclude pe cel privitor la tânărul escortat de jandarmi, pe motiv că i-a fost impus prozatorului. Nu i l-a impus nimeni, rămâne un act de voinţă auctorială, iar regula este să respectăm voinţa autorului. Capitolul cu Stalin era gândit şi ca un capitol capcană pentru cenzură: scoţându-l – şi acest lucru a fost prevăzut de Marin Preda şi Mihai Gafiţa – se salva restul cărţii. Aşa a fost. Ediţia din ianuarie 1975 rămâne o ediţie scrisă şi gândită de Marin Preda, nimeni nu i-a introdus în ea texte pe care nu le-a dorit. Psihoza politică postdecembristă, rea conducătoare de judecăţi literare cu care nu avea nici o legătură, a produs destule fantasme. Un critic cunoscut credea şi el că episodul tânărului însoţit de jandarm n-a fost în prima ediţie, ci a apărut în a doua ediţie. Nu, se află în prima ediţie şi a fost pus acolo de autor. Regula voinţei auctoriale este clară: autorul îşi face ediţia. Rectificarea din ediţia din 1991 este o eroare. E un fapt public că Marin Preda a fost obligat să dea o a doua ediţie, dar modul în care a rezolvat-o, *fără a se atinge de textul celei dintâi*, este elocvent. Ediţia de autor este aceea din ianuarie 1975, ediţia completată este cea pe care scrie "Bun de tipar, 30.7.1975", are copertă albă şi a fost tipărită în 100 000 de exemplare. Cea de a II-a ediţie o repetă pe prima. Ediţia Cristoiu intervine în

[1] Ion Pop (coordonator), *Dicţionar analitic de opere literare româneşti, A-D*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2000.

textul stabilit de autor, dar restituie un capitol, cel despre Stalin, sacrificat cu bună ştiinţă de scriitor.

Deşi i s-a cerut, Marin Preda n-a mai vrut să continue *Delirul*. A lăsat pe mulţi, şi în primul rând pe oficiali, dar şi pe cititorii simpli, să creadă că o va face, dar n-a făcut-o. Era clar pentru Marin Preda că un al doilea volum al *Delirului* ar fi suportat ingerinţe politice mari şi n-a mai voit să-l scrie. Proiectul său anunţat în presă mergea până la împuşcarea lui Antonescu. Mai apoi au răzbătut ştiri că voia să meargă totuşi până în 1953, ceea ce devenea foarte interesant. Această ştire, venită din familie, ne arată că Marin Preda era interesat de drama intelectualilor români de după război şi că voia să facă din *Delirul* un roman al generaţiei sale, generaţie de scriitori trecuţi prin arest şi puşcării politice (Ion Caraion, Constant Tonegaru, Şt. Aug. Doinaş, Balotă şi alţii). Este încă un argument că *Delirul* nu putea fi continuat şi nu putea fi pentru că nu era o comandă oficială. Drama intelectualului de tip Caraion, contorsionatul, nu era pe placul politicienilor de la Bucureşti.

Drama lui Marin Preda legată de acest roman n-a fost făcută niciodată publică decât în mod indirect. Scriitorul a cunoscut cu *Delirul* o culminaţie a carierei, dar şi o sufocare. Cartea vieţii lui, "tema povestitorului", a fost interzisă practic. Scriitorului i s-a interzis s-o continue în forma dorită, singura voită de autor. A trăit cu această inadmisibilă obstrucţie, după care a început declinul. *Viaţa ca o pradă* este expresia acestei interdicţii. Marin Preda se întoarce la tema *Delirului* pe alte căi. La ea se întoarce şi în *Cel mai iubit dintre pământeni*, prin cazul intelectualului închis la Cavnic. Anii dintre 1975-1980 sunt dominaţi interior de eşecul *Delirului*, influenţându-i decisiv viaţa şi creaţia. Marin Preda a murit ca scriitor căruia i s-a interzis să scrie o carte esenţială pentru el. Era *Delirul* lui, şi nu cel dorit de *Literaturnaia Gazeta* şi de oficialităţile politice de la Bucureşti. Cercurile cominterniste nu i-au iertat lui Marin Preda decizia de a scrie în mod liber un roman pe care l-ar fi vrut subordonat ideologiei exprimată de I. Ludo. Şi-a permis să scrie că un general român a răcnit la Hitler, ceea ce nu intra în setul de imagini propagandistice ale Cominternului, privitoare la România, deşi era adevărat. După cum şi-a permis să-l arate în postura de lichidator al Mişcării Legionare, ceea ce era un act sângeros, pe care stânga nu-l putea face, dar în setul de caricaturi preparat de Comintern pentru istoria românilor era inadmisibilă şi această imagine. Cazul *Delirul* şi cazul Marin Preda sunt mai complicate şi au reverberaţii mai multe decât se crede. Ceea ce nu i s-a iertat autorului român a fost o încercare de terapie prin roman, încercarea de dezinhibare şi de deculpabilizare a societăţii româneşti, într-o etapă în care suferea încă de traumele războiului şi ale ocupaţiei, de refulările impuse care îmbolnăvesc oamenii, de interdicţiile care te împiedică să-ţi recunoşti şi să proclami propria imagine. Romanul *Delirul* a fost şi rămâne cartea unei identităţi

recuperate, ceea ce nu i se va ierta niciodată lui Marin Preda, de către adversarii identităţii româneşti. O acceptă însă cititorii care au fost alături de Marin Preda la lansarea *Delirului*.

ADDENDA

I

"CÂND CRITICUL…"[2]

"Literaturnaia Gazeta", în numărul ei din 14 mai 1975, sub titlul: *Când "istoricul" îl induce în eroare pe artist*, se ocupă de romanul lui Marin Preda, *Delirul*. Articolul, semnat de K. Savin, stârneşte însă cel puţin nedumerire pentru următoarele simple motive:

Începând chiar cu titlul dat foiletonului, K. Savin adoptă o atitudine de superioritate profesorală atotştiutoare, socotindu-se perfect abilitat să-l înveţe pe Marin Preda cum să-şi scrie cartea. Textul păstrează apoi neschimbat acest ton al dăscălirii "de sus", autorul *Morometilor* - admirabila şi clarvăzătoarea analiză a "dramei pământului" din perspectiva socialismului – fiind tratat ca un biet ignorant, care a făcut greşeala să nu stea în banca lui, şi, nerămânând doar la conflictele familiale rurale, îndrăzneşte să treacă hotarele satului Siliştea-Gumeşti şi să discute probleme ale istoriei contemporane.

Cartea, recent apărută, formează încă obiectul unor discuţii între criticii noştri. Neaşteptând măcar ca ele să-şi contureze mai precis sensul, K. Savin se amestecă fără nici o reţinere în desfăşurarea lor, făcându-i romancierului reproşuri grave ideologice.

Romanul poate suscita rezerve şi sunt ultimul să caut a-l sustrage criticii. Dar nu de aceasta e vorba acum. Independent de meritele sau scăderile cărţii, intrigă şi mâhneşte procedeul.

Înainte ca opinia noastră literară să se fi făcut pe deplin auzită, K. Savin îşi ia un rol de judecător suprem, emite sentinţe fără apel şi prescrie autorului cam în ce fel să-şi continue romanul.

Din textul articolului nu lipsesc nici etichetările: "concepţie idealistă", "pierdere a criteriilor de clasă" etc. Aceasta reînvie în memorie practici bine cunoscute, cu efectele lor lamentabile, iarăşi notorii.

Să fim înţeleşi. Nu mă gândesc nici o clipă să-l absolv cu ceva pe "câinele roşu", - pe "paiaţa" cum îi spune Marin Preda lui Antonescu în

[2] "România literară", nr. 22/29 mai 1975.

romanul său – din vina căruia au pierit în războiul dus alături de Hitler împotriva Uniunii Sovietice atâția oameni. Mi-e încă vie în minte amprenta însângerată lăsată asupra istoriei țării noastre de odiosul regim militaro-fascist al acestui ambițios mărginit. Imaginea pe care o dă despre Antonescu romanul poate fi, bineînțeles, obiect de controversă. Unele rezerve critice s-au şi auzit în cronicile literare despre carte, apărute până acum la noi.

Dacă ținem seama şi de faptul că Marin Preda şi-a publicat abia primul volum al romanului său, semnificația faptelor înfățişate urmând a se lumina integral când cartea va fi încheiată, această grabă pusă în a o condamna e cu atât mai deplasată.

Ne vine greu să înțelegem cum "Literaturnaia Gazeta" a adăpostit în paginile ei o astfel de intervenție inacceptabilă, orice pretexte şi-ar găsi.

Ov.S. Crohmălniceanu

II

"ÎL INTERESEAZĂ MATERIALE PRIVIND VENIREA LUI ANTONESCU LA PUTERE"[3]

Strict secret
27 februarie 1973

N o t ă

În ziua de 19 februarie 1973, la librăria ***Mihail Sadoveanu*** a fost organizată lansarea volumului ***Marin Preda – vocație şi aspirație*** de tânărul critic Mihai Ungheanu, la care a participat şi sursa. Au mai fost prezenți Alexandru Paleologu, critic, şi Petru Popescu, scriitor (care au prezentat volumul), Eugen Jebeleanu ş.a. După festivitate, la care a participat un numeros public, Marin Preda a invitat pe unii din cei prezenți la *Capşa*.

Din discuțiile purtate între Preda şi Jebeleanu, se pot menționa următoarele: Jebeleanu a adus din nou în discuție intrarea lui Preda în partid. Acesta a avut aceeaşi atitudine ca cea descrisă în notele anterioare, în esență că nu poate concepe să fie primit la nivelul organizației de bază a Uniunii Scriitorilor, unde să-l discute nebuni ca Ion Gheorghe, bețivi ca Băieşu etc. Pentru aportul pe care l-a adus țării, prin scrierile sale, şi tot ce a făcut pentru popor, crede că merită mai mult. Jebeleanu a amintit de faptul că Zaharia

[3] SRI, *Cartea albă a Securității*, Bucureşti, 1996, p. 42-43 (Arhiva SRI, Bucureşti, fond "DL", dosar nr. 11 119, vol. 8, filele 27-30).

Stancu este pe ducă sau, în orice caz, nu-şi mai poate exercita funcţiile. El simţea acest lucru mai de mult şi, la o întâlnire avută cu tovarăşul Ceauşescu, înainte de a se îmbolnăvi, i-ar fi spus chiar că nu mai rezistă, că îl lasă balamalele şi ar vrea să se retragă. Tovarăşul Ceauşescu, să-l flateze, l-a bătut pe umăr, urându-i viaţă lungă şi putere de muncă, făcându-se că nu a înţeles când Stancu i-a sugerat să se gândească la un înlocuitor. Jebeleanu crede că singurul înlocuitor pe care îl vede este Preda şi nu va pregeta, ca la prima ocazie, când se va întâlni cu tovarăşul Ceauşescu, să-i spună deschis părerea, inclusiv despre modul deosebit cum ar trebui să fie primit acesta în partid: direct, fără să fie discutat, pentru merite deosebite şi la un nivel corespunzător valorii sale. A adăugat că este, într-adevăr, de neconceput ca un om ca Preda să fie discutat de nişte *membri* de partid care vin beţi la şedinţă, sau trădează, ca Breban sau, mai recent, scriitorul Iosif Petran, care a rămas peste hotare, mai înainte Paul Schuster ş.a.

Preda a avut rezerve în ce priveşte iniţiativa lui Jebeleanu, considerând că, normal, cineva de sus, care se ocupă cu treburile culturale, ar trebui să se gândească la el şi să nu se sugereze prin alţii. Dar acolo crede că sunt cei mai mulţi incapabili. El nu este de acord cu multe lucruri în acest domeniu. Spre exemplu, crede că este o mare greşeală, de care Stancu se face vinovat în primul rând, faptul că s-au dat pensii unora aşa-zişi *scriitori* dinaintea războiului, care n-au mai scris nimic sau nici atunci nu au fost decât cu numele. Cu aceşti bani trebuiau lansaţi poate mulţi talentaţi tineri, ce zac prin edituri, sau trebuiau cheltuiţi pentru traducerea literaturii române peste hotare, unde nu este deloc cunoscută. Nu toţi îşi pot permite să facă aceste cheltuieli, pentru a le apărea o carte în străinătate, pe banii lor. Editorul occidental nu riscă să tipărească o carte dintr-o ţară socialistă, iar statul nu contribuie cu nimic la aceasta. A făcut ceva doar pentru Arghezi, când trebuia să primească Premiul Nobel, dar, în rest, prea puţin. Stancu a fost tradus la Editura Partidului Comunist Francez care nu are renume, şi nu-l cumpără nimeni. În aceste condiţii, nu se putea ieşi în străinătate, unde numai la Paris apar zeci de romane pe zi.

Personal, este în tratative pe cont propriu cu Editura *Grasset* din Paris, pentru traducerea *Intrusului,* dar nu vede practic, când se va realiza şi dacă va avea succes. Ungurii sunt ajutaţi de stat şi de aceea sunt aşa cunoscuţi. Jebeleanu şi-a exprimat părerea că poate cel mai bine era să se facă cunoscut în Franţa, cu nuvela *Întâlnirea din pământuri*, la care Preda a replicat prin faptul că este prea românească şi nu ar fi înţeleasă nici atât.

În continuare, Preda a spus că ar limita la 30 000 datoriile la Fondul literar, şi, astfel, ar face curăţenie. Mulţi scriitori iau zeci şi zeci de mii, în contul unor opere pe care nu le scriu, sau, atunci când redactează totuşi ceva, sunt sub orice critică, dar editurile trebuie să le publice, ca să mai scoată din datorii. A amintit de Ştefan Bănulescu, despre care a spus că s-a prostit de

tot. Nu face nimic, are peste 100 000 de lei la Fond, cere mereu împrumut şi i se dă şi, culmea, a mai fost trimis şi în SUA aproape un an, *pentru documentare*, pe banii cui?

În altă ordine de idei, sursa a aflat cu această ocazie preocupările literare prezente ale lui Preda. Se documentează pentru a scrie un nou volum din ciclul *Morometilor*. Acest volum va cuprinde perioada încă neabordată care s-ar integra logic, ca timp, între cele două volume ale Morometilor, deja apărute. Se va referi în mod sigur şi la rebeliunea legionară, pentru că unul din personaje va participa la ea. Preda era mâhnit de faptul că nu cunoaşte date privind această perioadă, pentru că nu a trăit-o, nu era în Bucureşti şi trebuie să se documenteze foarte mult. Studiază la Biblioteca Academiei, B.C.S. etc., tot ce găseşte în acest domeniu şi din perioada războiului. Îl interesează materiale privind venirea lui Antonescu la putere. Relata că a citit în ziarele vremii articole de Antonescu în care, cu stupoare, a aflat cum acesta îi categorisea pe evrei. Nu-şi putea imagina. Pentru documentare, caută chiar cărti interzise şi a amintit un astfel de titlu (sursa nu l-a retinut), dar nu prea găseşte.

N.B.

Marin Preda este urmărit prin D.U.I. Informatorul este instruit să urmărească activitatea acestuia, părerile asupra diferitelor fenomene literare şi, dacă mai vine vorba de recenta vizită în Franta, să încerce aflarea unor noi date privind contractele cu editurile pariziene, stadiul apariţiei romanului *Intrusul* şi cine l-a ajutat. Eugen Jebeleanu şi Ştefan Bănulescu sunt cunoscuti la noi, se detin şi alte materiale, unde se vor exploata şi prezentele informatii. Datele privind celelalte nume de scriitori vor fi exploatate în părtile ce-I privesc, la dosarul de mediu.

Cpt. Oprişor Onitiu

III

Strict secret
10 iulie 1975

NOTĂ
referitoare la un articol apărut în revista *Der Spiegel* (RFG), privind romanul *Delirul* de Marin Preda[4]

[4] *Cartea albă a Securitatii*, pp. 78-81 (Arhiva SRI, fond "D", dosar nr. 11 119, vol. 8, filele 5-13).

În numărul din 30 iunie al revistei *Der Spiegel*, care apare în Hamburg, a apărut articolul intitulat *Dictatorul de război şi prietenul lui Hitler, Antonescu, este reabilitat pe cale epică, pentru că a luptat contra ruşilor*. În sumar, titlul era la fel de senzațional: *România – Antonescu reabilitat*.

Der Spiegel este revista săptămânală cu cel mai mare tiraj din Germania Federală şi probabil cea mai răspândită din Europa dintre revistele de comentariu politic, mai răspândită decât *Express* (Paris) şi *Newsweek* (Londra), decât *Le Nouvel Observateur* (Paris) etc. Ea e scoasă de un concern liberal de orientare politică independentă, cu simpatie pentru partidul socialist al lui Willy Brandt, dar nu o dată criticându-l acut pe acesta. Dat fiind marele său tiraj (sute de mii de exemplare), revista are un imens personal redacțional şi numeroşi corespondenți în multe țări, dar foloseşte şi colaboratori anonimi, dintre cei care alimentează pe ascuns posturile de radio *Europa Liberă* şi *Libertatea* de la München. Modul ei de a informa e comentariul şi scandalul. *Der Spiegel* este şi cea mai mare revistă de scandal din Europa, ceea ce nu sunt celelalte trei reviste menționate.

Numărul cu articolul despre cartea lui Preda are pe copertă o temă care se referă la apărarea maternității, dar întruchipată într-o femeie goală, de o sexualitate agresivă, spre care priveşte un copil de 5-6 ani, îmbrățişându-i coapsele. E o reclamă sexy mai curând, decât o reclamă a maternității. *Der Spiegel* nu are nimic de-a face cu concernul *Springer*, tot din Hamburg, care scoate revista de literatură *Propyläen* şi editează revista *Continente* a lui Soljenițîn. (La *Propyläen* lucrează Ivan Deneş, scriitor român, plecat legal acum 5 ani; Deneş a vizitat România în 1975 şi nu e deloc probabil să aibă vreo legătură cu articolul din *Spiegel*). Articolul e scris în mod vădit spre pornirea scandalului, care să implice treapta cea mai înaltă a conducerii țării. Din primele două paragrafe, autorul (care nu semnează) face o apropiere absolut jignitoare între fostul mareşal Antonescu şi conducerea superioară de azi a României, aplicând deopotrivă titlul de "conducător" dat lui Antonescu în epocă.

Adusă la acest nivel, prezentarea cărții lui Preda este transformată în pretext pentru aluzii calomnioase îndreptate împotriva conducerii de partid şi de stat. Ideea de paralelă între Antonescu şi conducerea actuală a statului stăpâneşte în articol, dând caracterul senzațional şi de scandal al acestuia. Cel mai clar iese în lumină acest obiectiv în paragrafele 6-7; aici se vorbeşte despre *"național-comunist"* şi "*național-socialist"* (cel de-al doilea fiind Antonescu, care n-a fost niciodată *"național-socialist"* ca Hitler, ci a fost numai dictator militar, într-un stat socotit monarhie constituțională, şeful statului fiind tot regele) făcând o identitate între "*național-comunist*" (noțiune creată de autorul articolului) şi *"național-socialist"* (noțiune transplantată din Germania nazistă a lui Hitler) şi arată că, în ultimă instanță,

conducerea de azi a statului reînvie *"în favoarea socialismului*" pe nazistul de ieri. Conducerea "*naţional-comunistă*" de azi, spune articolul, "*încuraja*" de altfel pe istoricii din România - în spiritul unei renaşteri patriotice - de a redescoperi voievozi feudali şi eroi naţionali burghezi, în favoarea socialismului românesc. Dar nici ea nu îndrăznea să se atingă de acest fier înroşit în foc: Antonescu. Acum, însă, anii de conducere a naţional-socialistului Antonescu servesc deodată ca o panoramă istorică pentru o cronică voluminoasă a unei cărţi de mare tiraj: romanul ***Delirul***.

Aşadar, Antonescu e plasat de articol între "*voievozii feudali şi eroii naţionali burghezi*", pe care "*socialismul românesc*" îi reactualizează pentru "*renaşterea patriotică*". Romanul Delirul e discutat ca o carte de reabilitare, ca o carte politică, folosind mijloace epice şi ca o acţiune de stat, dirijată şi ordonată de conducerea statului. Lucrul e nu numai subînţeles ori insinuat, ci e declarat direct. În paragraful antepenultim, se spune că romanul e sprijinit direct de conducerea superioară care figurează direct în roman, în mod "*codificat*" (cifrat), într-un tânăr comunist "*care însumează toate acele detalii biografice pe care le cunoaşte pe de rost orice copil de şcoală astăzi în România*". Afirmaţia e însă absolut neadevărată pentru că biografia secretarului general al partidului nu figurează în nici o carte de şcoală şi, în general, ea nu a fost transformată în materie didactică, iar romanul n-o urmează în personajul respectiv, căruia îi creează o biografie imaginară, generică. Tot în spiritul relei-credinţe se spune că "*Best seller-ul despre Antonescu*" a dobândit un mare tiraj şi o nouă ediţie imediată, deşi în România s-a făcut "*o reducere severă a contingentelor de hârtie, care a dus, de aproximativ un an încoace, la sacrificarea unei duzini de ziare româneşti şi a multor cărţi planificate*". Această favorizare a romanului, spune articolul, e datorită faptului că acesta "*a avut sprijinul sau cel puţin tolerarea binevoitoare a conducerii supreme politice*".

Articolul omite, însă, că, în acest an la care se referă, traduceri din Dumas şi Feval au avut tiraje mai mari decât romanul lui Preda, că un roman de Feval a avut şi o nouă ediţie, că un roman de Cella Serghi a avut 90 000 exemplare, un roman (în 5 volume) de Constantin Chiriţă a avut, de asemenea, un tiraj uriaş, un reportaj de Ioan Grigorescu a avut peste 40 000 de exemplare etc. Din relatarea revistei vest-germane rezultă că numai cartea lui Preda a beneficiat de tiraj ridicat şi, aceasta, atât pentru a fi beneficiat de "*sprijin*" sau "*tolerare binevoitoare*" oficială (la nivelul cel mai înalt), dar şi pentru că reeditarea s-a făcut în editura condusă de autorul însuşi. Dar aceeaşi editură a editat pe Feval în felul menţionat şi pe Ioan Grigorescu sau pe Dumas. Informaţiile revistei *Der Spiegel*, urmărind însă scandalul şi voind să implice cu orice preţ conducerea superioară, nu dau decât datele care-l privesc pe Marin Preda şi romanul ***Delirul***.

Formulările revistei merg cu insinuările şi inexactităţile foarte departe. Cel mai clar exemplu privind materia strictă a romanului e acolo unde se referă la acţiunea armatei române în cursul Războiului din Est. "*Trupele româneşti*", se spune în articol, "*au mărşăluit în realitate până la Volga şi şi-au încorporat o colonie ucraineană, Transnistri*a", dar acest fapt "nu *este menţionat în carte*". Însă cartea se opreşte (în primul ei volum, iar articolul nu spune că e doar un prim volum) la momentul octombrie 1941, când nu se produsese nimic privitor la Transnistria (care, de altfel, niciodată nu s-a numit "*colonie*" românească, nici n-a fost "*încorporată*" în România, a fost doar teritoriu ocupat, administrat pe durata războiului) şi cu atât mai puţin nu se ajunsese la Volga, despre care va fi vorba în volumul al doilea. De asemenea, nu se pomeneşte nimic de faptul că romanul face net distincţia între cele două perioade ale lui Antonescu sau momente ale conducerii lui: momentul raporturilor cu legionarii, unde romanul arată că, până în final, rolul lui Antonescu a fost pozitiv, lichidând puterea acestora, arestându-i pe rebeli, deci eliminând de la conducerea statului coloana a V-a hitleristă, constituită în hoardă distructivă şi criminală – şi momentul războiului.

Epica lui Preda are două tipuri de abordare perfect distincte: în raporturile cu legionarii, Antonescu e pus să-i condamne direct, el însuşi, în monologul sau dialogul cu mama sa, dar şi în zilele rebeliunii, deci, în această suită de episoade, Antonescu participă direct, ca personaj al romanului; aici autorul e interesat să ştie ce gândeşte personajul, îl priveşte "*dinăuntru*" şi, în acest cadru, Antonescu îşi poate expune gândurile proprii, motivările proprii, care par a-l absolvi în ce priveşte alianţa lui cu legionarii şi cu Hitler. Aici Antonescu poate fi sincer, căci el însuşi îşi declară vina de a se fi aliat cu legionarii, care l-au înşelat, deci el îşi analizează cauzele erorii lui. De aici porneşte, de fapt, impresia care şi-a făcut loc mai larg, a intenţiei reabilitării lui Antonescu. În realitate, Antonescu şi-a recuperat, cu prilejul rebeliunii, eroarea de a se fi aliat cu legionarii; el i-a izgonit, după ce îi adusese la putere, el i-a arestat după ce îi lăsase să ucidă. In raport cu legionarii, spune romanul, Antonescu a îndeplinit un comandament istoric pozitiv, a întruchipat o legitate pozitivă, a realizat o aspiraţie efectivă, autentică a poporului, a lichidat violent, necruţător, agentura legionară, dar şi aici el e vinovat (şi vinovăţia apare în confesiunea către mama sa), căci i-a tolerat când făceau crime, nu i-a reprimat când făceau crime, ci i-a lichidat doar când ei încercau să-l înlăture pe el, că-i ia puterea. Antonescu se întreabă, ca personaj literar, dacă face bine tolerându-i pe legionari să ucidă, atâta timp cât ei nu atentează la puterea lui. Dezbaterea e de nivel politic, dar e o problemă literară, pe care nu ştim dacă Antonescu şi-a pus-o vreodată. Autorul i-o atribuie, pentru a crea cititorului sentimentul vinovăţiei lui Antonescu şi pentru perioada alianţei lui cu legionarii, participarea lui obiectivă la crimele lor, pentru că ele se desfăşurau sub egida lui, el nu se

detaşa public de ele, nu-i reprima, nu-i pedepsea pe asasini. Vinovăția obiectivă a lui Antonescu (chiar dacă el, tânguindu-se către mama sa, se disculpă) e clară în carte, iar pentru un cititor mai puțin atent la atari nuanțe autorul o pune pe mama lui Antonescu să-şi condamne direct fiul, ca om, nu ca şef politic, să-i definească răspunderea proprie în crimele secondanților săi.

Al doilea moment al cărții, privitor la Antonescu, e acela privind războiul. Autorul n-a lăsat cartea să se încheie (la primul volum) asupra atmosferei de aparență favorabilă, de faptă istorică pozitivă a dictatorului. Marin Preda îl arată în ultimul moment de ascensiune, care e sosirea la Odessa a trupelor – dar unde începe declinul, simbolizat de explozia de la comandament. Cu această secțiune a cărții, Antonescu nu mai apare ca personaj, autorul îi ia această calitate, nu ni-l mai arată apreciind faptele, ci îl judecă prin alte personaje; iar romanul se încheie asupra divorțului total între personajele pozitive ale cărții şi Antonescu. Concret, în capitolul IX al romanului, se arată cum Ştefan Paul, personajul principal pozitiv (reprezentându-l pe autor), se întoarce de pe front, de unde trimisese reportaje de război. Acestea se publicaseră mutilate, schimbate şi Ştefan e indignat că i-a mistificat opinia, scrisul. Personajul Niki Dumitrescu, un cinic şi un profesionist al vechii prese, îl lămureşte: *"Eu, zice Niki, eu ți-am scris reportajele. Au fost toate respinse de cenzură. Patronul s-a înfuriat şi a fost pe punctul de a te da afară… Ştefane,* strigă Niki deodată*, generalul e acela care a dat ordin cum să se scrie despre război. Ne-a chemat pe toți şi ne-a spus… Generalul a pus stăpânire pe toate conştiințele şi cine nu se supune, afară, sau va fi mobilizat şi va fi trimis pe front, în linia întâi!"* Apoi, Ştefan comentează sau meditează, cu termenii autorului: *"Da, iată aşadar ce se întâmplase, generalul… îi mutilase scrisul… Generalul, el însuşi, imprimase presei acest stil găunos şi legionaroid"*. Ce e de făcut, se întreabă eroul. Să plece muncitor în ateliere sau să plece înapoi, în sat, "*până o muri acest general?*". Personajul e derutat, nu ştie ce să facă, ar vrea să se interneze în spital (pentru că suferise un şoc, în cursul unui contraatac sovietic), ezită dacă să mai facă ziaristică sau să se restrângă la tehnica tipografică.

Niki, prietenul său, se dăduse de partea generalului, ceea ce Ştefan nu voia să facă; Niki crede în victoria lui Hitler, pe când Ştefan e conştient că Hitler nu putea câştiga războiul. Ulterior, Ştefan va formula în acest mod convingerile lui (capitolul X, finalul romanului): "*Va să zică abia a trecut un an şi puterea i-a şi luat generalului mințile*". "*Cum poți să guvernezi, amenințând în felul acesta oamenii? Chiar şi o dictatură are nevoie de sprijinul populației. Altfel, la prima ocazie care se va ivi, dictatorul va fi spânzurat de un stâlp de mulțimea înfuriată. Ne-a scăpat de legionari, da, l-am aprobat. Şi acum? Le preia metodele?"*. Iar în continuare autorul

comentează atitudinea lui Ştefan (prin care se exprimă adesea autorul însuşi): "*Aceste revelații, după ce îl zdruncinaseră, nu mai aveau nici o putere asupra spiritului său. Faptul că întreaga populație era amenințată cu ocna, parcă uşura povara vinii sale de a rămâne angajat într-o presă care nu mai era a opiniei publice, ci a unui singur om, care îşi impunea gândirea lui obtuză şi voința lui brutală asupra ei". "Generalul,* spune autorul*, era instrumentul orb, care agrava zelos nenorocirea generală"* – aceea a *"delirului"* de dreapta, care declanşase fascismul, nazismul şi războiul.

Ce produsese, deci, ruptura lui Ştefan de general? Faptul că acesta ducea mai departe războiul silnic, război pe care personajul pozitiv al cărții îl descria ca pe un generator de drame, că generalul îi mutila scrisul, deci spiritul, făcând din el "o gargariseală abjectă", "*limbajul legionarilor, care totuşi supraviețuise, deşi legionarii fuseseră curățați*". Mutilarea aceasta i se pare personajului ireparabilă, credința sa că era o ființă umană, care se putea afirma liber, "*era zdruncinată… îl murdăriseră*". Războiul era văzut de Ştefan ca o "*domnie a morții*", iar prin ordinul generalului războiul era descris ca "război sfânt", cu "*propoziții bombastice, expresii mistice, despre cruce şi neam, martiri şi racle…*" etc. Despre toate acestea, articolul din *Der Spiegel* nu spune nimic, ignoră acest final, care marchează condamnarea lui Antonescu, după ce se arătase rolul lui pozitiv în lichidarea legionarilor. Cartea se sfârşeşte cu situația tragică a eroului principal, care e un înşelat, o victimă a generalului, el e repudiat de toți şi, în acelaşi timp, se rupe de toți. Romanul se încheie în tonalitate total tragică, nici un personaj nu triumfă, la Odessa a început riposta antihitleristă, antirăzboinică, generalul Ruşețeanu, un patriot, îi reprimase pe legionari fără nici o ezitare şi nu voia să calce teritoriul sovietic, moare în explozia de la comandament, organizată de partizani; Ştefan e derutat şi înfrânt, alții sunt umiliți. În această parte, autorul a adăugat pentru ediția a doua a cărții, veştile aduse de un gazetar comunist că la Bucureşti şi în țară mişcarea ilegală a patrioților şi comuniştilor acționează, se organizează, ia inițiativa. Aceste paragrafe nu figurau în prima ediție şi *Der Spiegel* nu le putea cunoaşte; dar toate celelalte erau clare, iar revista vest-germană le ignoră.

Le ignora şi articolul din *Literaturnaia Gazeta*, care era redactat exact în spiritul celui din *Spiegel,* dar fără atât de clare referiri la conducerea superioară a statului (numită ca atare în articolul din *Spiegel*). Între cele două articole e un paralelism izbitor de ton şi de intenție, afară de faptul că articolul german e mai ironic, mai zeflemitor în insinuările lui şi mai direct în expresie. *Der Spiegel* relatează, de altfel, despre cuprinsul articolului sovietic şi despre replica dată de Crohmălniceanu în *România literară*. Primele reacții la acest articol sunt că e o infamie cu adresă, poate un aranjament al inspiratorilor articolului din *Literaturnaia Gazeta*. Sugestia e că, iată, vest-germanii se desolidarizează de dictatorul lor nazist, în timp ce

românii îl reabilitează pe Antonescu – aceasta pare a fi intenția articolelor din *Literaturnaia Gazeta* şi *Der Spiegel*, subliniau Marin Preda, Mihai Gafița, A.E. Baconsky, Vasile Nicolescu; "*e drept că un atare articol, tendențios şi inexact, face reclamă romanului în Europa, dar mă lipseam cu plăcere de o atare reclamă*", spunea Marin Preda.

În țară s-a aflat timp de două săptămâni scriitorul Angelo Moretta, indianolog şi sanscritolog, român de origine (a publicat sub numele de Dan Petraşincu, până în 1953, când s-a stabilit în Italia, unde este acum tatăl său) şi el comenta articolul drept o manevră antiromânească şi anticomunistă, inspirată de adversari ai României şi ai politicii ei actuale, nicidecum ca o atitudine de liberali-independenți, cum îşi zic cei de la *Der Spiegel*. Alexandru Paleologu arăta cu precizie pasajele care vor să opună pe români Uniunii Sovietice şi să facă din romanul ***Delirul*** o carte cu intenții subversive, pe care cartea nu le are. În Ministerul Învățământului Mihai Jora şi Romeo Dăscălescu subliniau că articolul din *Der Spiegel* e direct rău intenționat şi inexact, că romanul e departe de a fi "*reabilitarea*" lui Antonescu, ci e o cronică realistă a vinovăției fostului dictator, chiar şi în timpul guvernării legionare. Arnold Hauser spunea că articolul e o "*lucrătură evidentă şi o deturnare*" a romanului şi a poziției româneşti în problema lui Antonescu şi a războiului. Romul Munteanu, care a comentat şi tradus cu Marin Preda articolul, sublinia scandalul urmărit prin inexactități evidente şi formula ideea că datele din articol sunt în parte exacte, dar relatate parțial, cum ar fi furnizate de un român, poate emigrant, poate din interior (la un moment dat, circula zvonul că Nicolae Moraru ar fi spus că Marin Preda ar trebui arestat pentru acest roman). Rămâne semnificativ, totuşi, că *Scânteia* şi *Scânteia tineretului* nu au publicat încă nimic despre ***Delirul***. De asemenea, e de relevat că, în *Luceafărul* din 6 iulie, a fost scos din pagină restul articolului lui Eugen Simion, favorabil romanului, dar în *România literară* din 4 iulie a apărut un articol al lui Dumitru Micu, în care se obiecta romanului în legătură cu prezentarea lui Antonescu (în spiritul altui articol al lui Micu din *Contemporanul* şi al celui din *Literaturnaia Gazeta*). Mihai Gafița a declarat că va solicita *României literare* să scrie un comentariu despre roman, ca să demonstreze critic acestuia împotriva lui Antonescu, sensul lui de condamnare a dictaturii şi războiului, mereu absent din articolele ce s-au scris. Deci, un articol despre sensurile şi atitudinile romanului, despre ideologia lui – într-o polemică nedeclarată, dar reală, cu articolele din *Literaturnaia Gazeta*, din *Der Spiegel* şi ale lui Dumitru Micu, cu comentariile Monicăi Lovinescu, de la *Europa Liberă*, care merg în paralel cu cele din revista sovietică şi vest-germană. În ansamblu, opinia celor ce au aflat de atitudinea articolului din *Der Spiegel* afirmă că e vădită reaua voință şi escamotarea sensului romanului, în vederea scandalului.

Fălticeanu!

N.B.:

Nota constituie mai mult o apreciere făcută de sursă la romanul ***Delirul***, privit prin prisma recentului articol apărut în revista vest-germană *Der Spiegel*. În ultima parte a notei, sunt menționate unele opinii ale lui Marin Preda, cât şi ale altor scriitori, cu privire la articolul din revista respectivă. Propunem să informăm organele de partid şi Direcția I-a, în legătură cu cele de mai sus.

Lt. Col. Bojin Marius

HIROSHIMA, HIROSHIMA, HIROSHIMA![1]

MIRCEA DOGARU

În extrem de scurta istorie a Lumii Noi, numeroase au fost cuplurile tragi-comice care au bătut la porţile legendei, gen Wyatt Earp şi Doc Holyday, Sacco şi Vanzetti, Bonnie şi Clyde sau, mai nou, senatorii Smith şi D'Amato, care, de ani buni, boicotează politica SUA de lărgire a NATO în Europa central-răsăriteană, cel puţin în privinţa României, aruncându-ne tot felul de acuze de "extremism", "fascism", "antisemitism", "crime de război" etc., doar-doar ne vor împiedica integrarea sau, cel puţin, vor reuşi să o condiţioneze de niscai rapturi botezate "retrocedări"!

Recent, ne-a vizitat ţara, în acelaşi scop nedeclarat, redutabilul Elie Wiesel, mentorul lor, cetăţean american şi laureat al Premiului Nobel pentru Pace. O carte de vizită impresionantă dacă n-am şti că, din 1990 încoace, în acea regiune a Lumii Vechi din care îşi trage obârşia astăzi-americanul Wiesel, au primit nobila distincţie numeroşi lideri politici care şi-au început cariera ca terorişti şi care se acuză astăzi, reciproc şi perfect justificat, de… terorism. Dovadă că Nobelul, ca şi premiile Eurovision, se acordă pe alte criterii decât talentul şi munca neobosită!

Nu este însă cazul d-lui Wiesel, care posedă talent cu carul, expresivitatea "look-ului" domniei sale făcându-l, singură, demn de Oscar! Un trup care pare a înmagazina modestia, truda onestă, oboseala şi tragedia întregii lumi, dotat, prin contrast, cu doi ochi reci şi impenetrabili de vânător. Cu o voce încărcată de durerea umanităţii *in integrum*, d-l Wiesel a declarat în faţa Preşedintelui ţării noastre: "România a ucis, a ucis, a ucis"!

Nu ştim exact pe ce criterii sunt promovaţi astăzi consilierii care, pe vremuri, erau selectaţi exclusiv din categoria "omului de tip nou", dar măcar unul dintre ei trebuia să salveze onoarea Preşedintelui şi a noastră replicând: " – Nu! America a ucis, a ucis, a ucis… femei, bătrâni, copii, de-a valma, la 6 şi 9 august 1945"! Şi a făcut-o în mod gratuit pentru că, în Europa şi pe celelalte fronturi, războiul se sfârşise de trei luni, iar japonezii mai luptau doar pentru onoare, încercând disperaţi să găsească o soluţie de salvare în conformitate cu preceptele complicatei lor tradiţii.

De la 10 martie 1945, când peste 100 000 de civili muriseră sub bombe, Tokyo era supus loviturilor directe americane. Flota niponă fusese

[1] "Justiţiarul", Sibiu, nr. 49-50 / 18 septembrie 2002, p. 15.

complet distrusă la 6-7 aprilie în largul Okinawei. În mai 1945, chinezii eliberaseră Nankin-ul, în iunie americanii puseseră piciorul în Mindanao şi, la 2 august, Birmania fusese eliberată. Încă de la 14 iulie se executau, direct, bombardamente maritime asupra teritoriului nipon, complet încercuit şi izolat. Aliaţii deţineau controlul total prin supremaţia aero-navală şi era o chestiune de zile până când Japonia ar fi capitulat. Dar, în laboratoarele americane ale Morţii, se născuse, cu sprijinul documentaţiei şi savanţilor nemţi recuperaţi, arma nucleară, arma viitorului. Şi, cu un cinism înfiorător, nu naţiunea americană, nu Statele Unite ale Americii, ci un grup de lideri cu interese planetare a decis că aceasta trebuia încercată pe viu. Să vorbim despre pierderi colaterale, referitor la această tragedie, ar fi o crimă! Să utilizăm expresii ca "întâmplare nefericită", "tragică eroare" sau "accident", consacrate în limba de lemn a democraţiilor autentice, ar fi stupid, de vreme ce individul care şi-a asumat responsabilitatea creării primei bombe nucleare, preşedintele în exerciţiu Franklin Delano Roosevelt (1933-1945), a declarat: "În politică nimic nu se petrece datorită unui simplu accident. Iar, dacă accidentul are cumva loc, putem fi siguri că, de fapt, făcea parte dintr-un plan!" Un plan diabolic, întru nimic mai prejos decât planurile celebrului doctor Mengele – acela de a experimenta pe viu, pe cobai umani, rezultatele ştiinţei deviată de demenţa puterii! Drept urmare, la 6 şi, respectiv, 9 august 1945, peste 150 000 de oameni au fost prefăcuţi în câteva secunde în lumină şi alte milioane şi-au purtat, de atunci încoace, ori s-au născut, se nasc şi se vor naşte purtând pecetea Morţii! Cui a folosit! Aşa-zişilor supraoameni sau "aleşilor" pentru care omenirea se reprezintă în cifre şi nu în suflete, cu nimic mai prejos decât supraoamenii lui Hitler sau lui Homo sovieticus? Dovadă că, într-o deplină înţelegere cu comandatarii experimentului, sovieticii şi-au tras partea, ca să nu protesteze. Între cele două deflagraţii, mai precis la 8 august 1945, Stalin a declarat război Japoniei care, nesusţinându-şi aliatul german cu trupe, permisese Rusiei să supravieţuiască! Dar, în politică, nu există sentimente ci numai interese. Iar interesul sovietic s-a numit Harbin şi Mukden, Dairen, Port Arthur şi Sahalin, rapid ocupate. Şi ocupate au rămas Kurilele până astăzi! Aşa cum, tot până astăzi, nimeni nu s-a gândit să-i declare, pe cei responsabili de experimentul Hiroshima, F.D. Roosvelt şi continuatorul său Harry S. Truman, CRIMINALI DE RĂZBOI…

Pentru că nu exista atunci o legislaţie în domeniu! Legile au fost făcute ulterior, de învingători şi aplicate doar învinşilor! Iar, la acest capitol, împiedicată fiind de trădarea regelui său să se alăture Aliaţilor pe data hotărâtă de 26 august 1944, când avea asigurată cooperarea militară cu americanii, în ciuda contribuţiei notabile la înfrângerea nazismului în Europa şi a sutelor de mii de români căzuţi în luptă până la porţile Vienei sau ale Pragăi, România, nedobândind statutul de cobeligerantă, este, până astăzi,

considerată stat învins. Şi, ca învins care a plătit Rusiei de cinci ori mai multe despăgubiri de război decât Italia, fondatoare a Axei Berlin-Roma-Tokyo, trebuie să accepte ca Mareşalul Antonescu, "Mannerheim"-ul său, cel care tratase de la egal la egal cu sovieticii şi americanii, fiind recunoscut drept Conducător, să fie etichetat drept "criminal de război" şi un întreg popor să fie insultat prin el cu toate calificativele pe care un măsluit proces bolşevic le-a inventat şi pe care le utilizează, astăzi încă, în acelaşi scop şi cu aceeaşi "mânie proletară", neobolşevici vopsiți în culorile democrației înstelate. Dar România nu poate accepta să i se pună în cârcă vini care nu îi aparțin, nu numai pentru că este o victimă care a pierdut ca jertfă prin holocaust şi genocid peste 540 000 cetățeni, victime ale terorii fasciste şi şovinismului unguresc în Ardealul cedat, şi aproape două milioane în Răsăritul răpit de Stalin, ci pentru că nu se poate face troc niciodată cu onoarea şi demnitatea unui popor!

În numele acestei demnități şi al Adevărului etern… cum poate fi definit experimentul Hiroshima?

Potrivit *Webster*-ului şi, în general, potrivit tuturor dicționarelor şi enciclopediilor occidentale, "o ofrandă adusă zeilor, prin ardere" se cheamă Holocaust. Cu atât mai mult "uciderea prin ardere a unui foarte mare număr de oameni", deci "o mare sau o completă distrugere prin foc". Este drept, cu titlul de adaos, apare şi extinderea definiției la "măcelul sistematic, în masă al evreilor în lagărele de concentrare naziste, în timpul celui de-al doilea război mondial". Nu se specifică unde sunt încadrate milioanele de civili neevrei, bărbați, femei, copii, ruşi, cehi, polonezi, francezi, sârbi, români, greci, țigani etc., chiar germani, lichidați de nazişti în acelaşi loc şi în acelaşi mod. Nici milioanele de civili exterminați de Stalin, ori milioanele de asiatici şi zecile de mii de europeni, canadieni, americani, australieni, neo-zeelandezi, prizonieri, colonişti şi misionari lichidați de japonezi, ca şi victimele, imposibil de contabilizat (Voltaire avansa cifra de 9 milioane), ale **autodafe**-urilor prin care Biserica romană a ținut să ilumineze cerul planetei mai mult de un mileniu! Reținem însă, ca definiție a Holocaustului, unanim acceptată, sacrificarea unuia sau a unor mase mari de oameni prin ardere.

Or, la Hiroshima şi Nagasaki au ars instantaneu peste 150 000 de oameni! Ceea ce s-a întâmplat, aşadar, la 6 şi 9 august 1945, nu poate fi definit decât: HOLOCAUST, HOLOCAUST, HOLOCAUST!…

EXEGI MONUMENTUM …[1]

CORNELIU VADIM TUDOR

Doamnelor şi domnilor, stimaţi copii, pentru că văd că asistenţa noastră e formată cu preponderenţă din tânăra generaţie – pentru o zi, o singură zi, în Istoria sa modernă România a avut o altă Capitală, iar această Capitală este Slobozia. Aici s-a săvârşit un act de reparaţie morală şi de dreptate istorică. Parcă nu-mi vine să cred că într-un mic oraş de câmpie au fost nişte oameni care au avut curajul de a înălţa acest impunător monument în memoria unuia dintre aceia care s-au numărat printre cei mai desăvârşiţi ctitori din Ţara Românească. Vreau să vă cer iertare pentru întârzierea mea, dar a trebuit să mă întorc din drum, să iau de acasă, de la Bucureşti, un document care, cu siguranţă, o să vă atragă atenţia. Este vorba de ultima însemnare autografă a Mareşalului Antonescu. Am luat-o de pe peretele casei mele, din biblioteca mea (sunt colecţionar de autografe vechi, rare). Este Împuternicirea pe care, la 17 mai 1946, cu mai puţin de două săptămâni înainte de tragicul său sfârşit, Mareşalul Antonescu a dat-o pentru a autoriza ca bunurile care erau asupra lui să aparţină iubitei sale mame, d-na Baranga. Este un document de mare valoare istorică, îl rup din inima mea cu toată dragostea şi-l dăruiesc astăzi Muzeului de Istorie din Slobozia.

Prin înălţarea acestei statui, care mie mi se pare frumoasă – şi este frumoasă, pentru că e făcută cu dragoste –, se repară o uriaşă nedreptate: Mareşalul Antonescu nu are mormânt, după cum se ştie, el a fost asasinat la 1 iunie 1946, cu o zi înainte de aniversarea zilei sale de naştere, în Valea Piersicilor. Trupul său a fost ars, iar cenuşa nu se ştie nici până la această oră unde se află. Fie ca acest monument să constituie pentru dvs., pentru toţi românii, pentru tânăra generaţie, care trebuie crescută în cultul iubirii de Ţară, adevăratul mormânt al celui care a avut curajul să întregească hotarele Ţării! Nu am venit cu un discurs scris, pregătit de acasă. Ca să fiu sincer, sunt foarte impresionat de manifestarea pe care o faceţi dvs. aici. Toată suflarea Municipiului Slobozia (care în slava veche înseamnă "Libertate") se află aici, pentru a omagia curajul oştenilor dvs., al Poliţiei Române, şi pentru a aduce un prim omagiu celui care a avut bărbăţia să înfrunte cea mai teribilă temniţă a popoarelor, care a fost Imperiul Ţarist şi,

[1] Slobozia, 12 noiembrie 1993 (Corneliu Vadim Tudor, *Discursuri*, vol. 1, Bucureşti, Editura Fundaţiei România Mare, 2001, pp. 153-157).

ulterior, Imperiul Stalinist. Nenorocirea amplasării noastre la răscrucea tuturor drumurilor, în calea tuturor răutăților – cum ziceau cronicarii – are o consecință dramatică: mai toți eroii acestei Țări au fost răpuși prin trădare. Prin trădare a fost încercuit şi silit să se sinucidă marele Rege Decebal. Prin trădare a fost prins şi ucis Ioan Vodă cel Cumplit. Prin trădare a fost prins, dus pe malul Bosforului la Constantinopol, iubitul Prinț Constantin Brâncoveanu şi ucis împreună cu cei patru copii ai săi. Prin trădare a fost prins Horea, înaintea Crăciunului anului 1784, iar apoi a fost strivit cu roata şi omorât, pe Dealul Florilor din Alba Iulia, la 28 februarie 1785, de către călăul profesionist Grancsa Rakoczi. Prin trădare a fost prins Tudor Vladimirescu, în Conacul Goleştilor. Şi tot prin trădare, propria gardă a pus pistoalele-n piept făuritorului Unirii, Alexandru Ioan Cuza. Astfel se zugrăveşte stampa Istoriei Naționale. Un erou al Războiului de Întregire a Neamului de la 1916-1918, şi, ulterior, un erou al războiului de la 1941-1944, Ion Antonescu a fost prins tot prin trădare, târât la Moscova, apoi adus în umilință în România şi dat morții. Mareşalul Antonescu reprezintă o altă față a Poporului Român. Până acum se absolutizase idila ciobanului din Miorița, a creştinului care întoarce şi obrazul celălalt, a românului care e fatalist, care îngenunchează în fața sorții şi se lasă vândut, se lasă strivit. Iată că Mareşalul Antonescu a avut destoinicia să repare nedreptatea săvârşită în urma Pactului Hitler-Stalin de la 23 august 1939 şi, când conjunctura externă şi militară a fost favorabilă, să treacă Prutul şi să întregească hotarele României Mari. El a condus numai patru ani această Țară, dar a făcut lucruri de o deosebită valoare: în primul rând, a redat demnitatea românilor de a se numi români la ei acasă; în al doilea rând, a instaurat ordinea şi disciplina în Țară; în al treilea rând, i-a ocrotit pe evrei. Aşa ceva nu trebuie uitat, a fost un om deosebit de milostiv, un om în spiritul tradiției creştine a Poporului Român, singurul Popor care s-a născut creştin. Înainte de etnogeneza noastră din secolele IV-V, Poporul Român a devenit creştin prin misia pe care întâiul chemat de către Isus Christos, Apostolul Andrei, a dus-o, după săvârşirea din viața pământeană a Mântuitorului, în Scythia Minor, în Dobrogea noastră de astăzi, unde se află şi acum peştera numită de localnici, de aproape 2 000 de ani, Peştera Sfântului Andrei. În virtutea acestui desăvârşit spirit creştin, Mareşalul Antonescu a ținut piept întregii camarile hitleriste şi i-a salvat pe evrei. Astfel se face că, înaintea acestei statui, există o statuie pe un meridian îndepărtat al lumii, în oraşul israelian Haiffa. Pentru că există evrei recunoscători, care în urmă cu câteva decenii i-au ridicat acest monument de aducere-aminte, întrucât datorită bravurii sale ei se mai află în viață. De asemenea, la bilanțul guvernării scurte a Mareşalului Antonescu trebuie să se țină seama de faptul că el a lăsat un autentic şi înfloritor excedent bugetar. S-a spus pe nedrept că s-a jefuit Țara, că nemții au luat petrol; da, au luat petrol, maşina de război

germană a mers cu petrol românesc, dar s-a plătit totul cu aur curat. Țara a ieşit din acel război cu un excedent bugetar pe care bine ar fi să-l avem şi azi!

Posteritatea lui Ion Antonescu intră astăzi în drepturile sale. **"Ce lucru trist este studierea Istoriei"**, spunea pe patul de moarte marele bărbat politic care a fost Ionel I.C. Brătianu, în toamna anului 1927. Astfel vom spune şi noi, că este trist lucru studierea Istoriei, dar este o bucurie epocală atunci când Istoria unei Țări ca România reintră în matca sa firească. România este singura Țară din lume care a dăruit istoriei umanității, întotdeauna, mai mult decât a primit. Dezvelirea monumentului în această incandescentă toamnă românească are un simbol aparte. Mă refer la faptul că frații noştri de peste Prut, din Basarabia, dar şi cei din Bucovina de Nord, care se află acum în Ucraina, suferă o prigoană cumplită. Numai de înțelepciunea clasei noastre politice, numai de curajul Parlamentului şi Guvernului, numai de unitatea Poporului Român în jurul acestui ideal va depinde să aducem pe cale paşnică aceste mădulare sfinte ale Țării la România Mare. Noi am venit aici nu în calitate de senatori, nu în calitate de deputați, nu în calitate de lideri de partide – am venit cu smerenie, ca simpli patrioți români, să ne descoperim dinaintea memoriei acestui brav oştean, care şi-a primit moartea cu stoicism. Am venit să mulțumim Municipiului Slobozia, care a dat dovadă că este mai curajos decât mari organisme şi mari oraşe ale Țării, care n-au făcut nimic în memoria acestui glorios întemeietor de Țară. Se adevereşte ceea ce spunea Isus Christos că pietricica pe care nu au luat-o zidarii în seamă şi au lăsat-o la urmă ajunge sus, în vârful unghiului. Iată că sus, în vârful unghiului Istoriei Naționale, a ajuns Municipiul Slobozia, prin acest act de o mare valoare!

Aş vrea ca, în încheiere, să vă citesc o poezie care nu-mi aparține. Este o poezie scrisă la Ottawa, în Canada, în 1971, cu prilejul comemorării a 25 de ani de la asasinarea lui Ion Antonescu. E scrisă de un român inimos de peste Ocean, Nicolae Neagoe, şi mi-a parvenit în urmă cu câteva luni. Să vedeți că sunt români sub soare care tot timpul s-au gândit la reparația morală pe care o merită un asemenea om. Poezia se numeşte ***Onor la Mareşal***, mi-am permis să o finisez pe ici-pe colo, şi să vedeți cât de bine se potriveşte şi astăzi, după 22 de ani:

Onor la Mareşal

Năvalnică ură revarsă duşmanii
Ne sfâşie glia, ne calcă-n picioare,
Iar tu îndrăznit-ai pe ei să pui tunul;
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

Tu Nistrul dorit-ai hotar să revină
Şi Tisa ai vrut-o să stea la hotare,
Ai vrut tot întregul din nou împreună
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

Agenţii, slugoii – vânzându-şi Poporul –
Ne vin din Kremlin şi ne fac tribunale
Iar tu, patriotul, demaşti trădătorii
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

Plutonul ce poartă pe ţevi glonţul morţii
Aşteaptă comanda să tragă-n rafale
*Muscalii nu uită "**ORDON, TRECEŢI PRUTUL**"*
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

Coroana trădează din nou şi nu poate
Călăul nostru să-i şadă în cale,
Când tu ca un zimbru te zbaţi pentru Ţară
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

De-a pururi vor spune şi marea, şi vântul
Ce sânge-al dreptăţii e-n vinele tale.
Ca Mircea şi Ştefan tu aperi Pământul
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

Cu tine sunt munţii şi codrii, românii
Cuprinşi de durere, de chin şi de jale
Cu ei ridici braţul, şi scutul, şi arma
De-aceea te-mpuşcă ei azi, Mareşale.

Iubindu-ţi Poporul, şi Ţara iubindu-ţi
Înfrunţi ca un vultur Diktate fatale
Şi demn, sfidând moartea, săruţi Tricolorul
Ai soarta Poporului tău, Mareşale!

Şi cu aceasta vreau să urez copiilor din Slobozia, din binecuvântata Câmpie Română, să nu uite niciodată că părinţii lor şi fraţii lor mai mari au dat dovadă de un curaj fenomenal, ridicând pe bolta Istoriei Naţionale statuia acestui om despre care ca mâine vor citi în cartea de istorie că a fost mare, şi drept, şi viteaz.